

Міністерство освіти і науки України
Волинський національний університет
імені Лесі Українки
Рада молодих вчених
Наукове товариство студентів та аспірантів
Рада молодих вчених при Волинській ОДА

«АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ПРИРОДНИЧИХ ТА ГУМАНІТАРНИХ НАУК»

Збірник матеріалів
V Міжнародної науково-практичної конференції
молодих учених, студентів та аспірантів

11 листопада 2021 року

Луцьк
2021

УДК 33
Т33

Т 33 Актуальні проблеми розвитку природничих та гуманітарних наук : збірник матеріалів IV Міжнар. наук.практ. конф. (11 листопада 2021 р.) / відп. ред. Голуб Г.С., Зінченко М. О. Луцьк, 2021. 620 с.

У збірнику подано тези доповідей та виступів учасників IV Міжнародної науковопрактичної конференції, присвяченої удосконаленню та розвитку теоретичних, методичних та прикладних аспектів природничих та гуманітарних наук.

Матеріали представлені в авторській редакції. Організаційний комітет не несе відповідальності за достовірність фактів, власних імен та іншої інформації поданої в публікаціях. Відповідальність за зміст та оригінальність матеріалів конференції несе автор та його науковий керівник.

УДК 33

© Голуб Г.С., Зінченко М. О. (упорядкування), 2021

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1. ЕКОНОМІКА

Гаврилюк Зоряна	
Організаційне забезпечення судово-бухгалтерської експертизи в Україні	20
Деркач Оксана, Проць Н. В.	
Проблеми і перспективи розвитку ринку акцій в Україні	22
Звірко Анастасія, Матвійчук Н. М.	
Ринок ОВДП в Україні.....	24
Звірко Анастасія, Теслюк С. А.	
Соціально відповідальне ведення бізнесу як складова сталого розвитку	26
Корх Наталія, Проць Н. В.	
Тенденції розвитку ринку облігацій в Україні	28
Літвін Тетяна, Мельник К. П.	
Податкова звітність малого підприємництва	30
Цьопич Тарас, Борисюк О. В.	
Необхідність впровадження загальнообов'язкового накопичувального пенсійного забезпечення в Україні.....	32

СЕКЦІЯ 2. ПЕДАГОГІКА, ОСВІТА ТА СОЦІАЛЬНА РОБОТА

Бандура А. Я.	
Соціально-педагогічна робота з сім'ями які перебувають в складних життєвих обставинах: сутність та види.....	34
Бартків О. С.	
Техніки сімейної терапії в роботі з родиною, яка перебуває в складних життєвих обставинах.....	36
Божко А. О.	
Аналіз проблем інклюзивної освіти під час пандемії COVID-19	38
Галян К. Ю.	
Використання технологій веб-квест при навчанні англійської мови в основній школі ..	41
Гарасим'як Л. М.	
Вимоги до використання творів живопису на уроках географії	43
Город С. В., Невірець О. С.	
Розвиток логічного мислення учнів у процесі розв'язання нестандартних математичних задач.....	45
Гудько І. В.	
Використання інфографіки у процесі викладання інформатики на сучасному етапі розвитку освіти	47
Ємчик О. Г.	
Дистанційне навчання математики дітей дошкільного віку.....	49
Зусько Д. В.	
Використання хмарних технологій в процесі професійної діяльності вчителя інформатики	51

Караханов Д. А. Назарук А. Б.	
Гейміфікація як метод навчання математики.....	53
Кінах Н. В.	
Підприємницька освіта педагога в умовах відкритого освітнього простору.....	55
Крат Т. С.	
Узагальнюючий урок та особливості його проведення шляхом індивідуалізації.....	57
Ліщук Н. А.	
Формування морально-етичних суджень як умова морального виховання молодших школярів	59
Лукашук І. О.	
Формування соціальної компетентності учнів початкової школи: зарубіжний досвід ..	61
Мисак В. В.	
Сучасні дослідження психологічного благополуччя особистості	64
Мисько К. О., Голуб Г. С.	
Місце ігрових технологій в процесі викладання географії.....	66
Михальчук Ю. В., Грицай Н. Б.	
Формування соціальної компетентності учнів у закладах загальної середньої освіти	68
Назарук А. Б., Караханов Д. А.	
Формування математичної компетентності в школярів.....	70
Невірець О. С., Оласюк О. І.	
Інтегроване навчання на уроках математики	73
Новак М. І.	
Формування допитливості у дітей старшого дошкільного віку засобами простих дослідів	75
Оласюк О. І., Город С. В.	
Методи математичного моделювання при розв'язуванні задач на складання рівнянь ..	78
Остапчук А. С.	
Формування фахової компетентності майбутніх вчителів інформатики в процесі використання веб-технологій.....	80
Пономарьов О. С.	
Вітчизняний досвід формування комунікативної компетентності майбутніх викладачів ресурсами змішаного навчання	82
Пушкін Ю. О.	
Використання веб-квестів у навчальному процесі	84
Рубльова Н. О.	
Цифрова компетентність вчителя початкової школи в умовах реформування системи освіти.....	86
Тимчук С. Р.	
Розвиток критичного мислення школярів на уроках математики	88
Толочик І. О., Мельник І. Й.	
Формування здоров'язбережувальної компетентності як ключової у навчанні природничих предметів у старшій школі	90
Удот В. Ф.	
Форми, методи та засоби формування міжособистісного партнерства в процесі ознайомлення дошкільників з соціальним довкіллям	92

Шайнюк Н. В., Пріма Д. А.

Дослідження актуального стану сформованості дослідницької компетентності у майбутніх учителів початкової школи 94

Шнит І. С.

Самооцінка стилю життя старшокласниць..... 96

Шубіч М. В.

Використання гри під час екскурсій з природознавства..... 98

СЕКЦІЯ 3. ПРАВНИЧІ НАУКИ

Андрійчук Б. І.

Зарубіжний досвід забезпечення доступу населення до медичних послуг з регенеративної медицини 101

Борис І. І., Омельчук Я. О.

«Позитивна дискримінація» за ознакою статі у трудових правовідносинах України та країн Європи 103

Вишневська Д. Ю., Лесик Р. Ю.

Гіг-контракт як форма працевлаштування в ІТ-сфері 105

Діденко В. П.

Трудове законодавство в умовах пандемії covid–19: позитивні та негативні аспекти нововведень..... 107

Дроздик А. В.

Віктимна поведінка неповнолітніх як одна з детермінант злочинності..... 109

Горжий М. С.

Щодо реалізації “права на надію” в Україні..... 111

Зембіцька Д. Ю., Поліщук В. С.

До питання гендерної рівності у сфері праці 113

Клявзуник Ю. О.

Латентна злочинність та шляхи її подолання..... 115

Кобернюк Н. П.

Латентна злочинність як одне з негативних явищ у суспільстві..... 117

Колесниченко Н. О.

Нейрокримінологія як найновіший напрям кримінології 119

Комзюк А. В.

Особливості об’єкта адміністративного правопорушення, передбаченого статтею 44 Кодексу України про адміністративні правопорушення 121

Котилко Я. М.

Релігієзнавча експертиза як механізм регулювання суспільно-релігійних відносин.... 124

Кривко А. В.

Вплив пандемії коронавірусу на сферу трудових відносин в Україні..... 126

Місько В. В.

Теорія розбитих вікон в кримінології 127

Новосад Т. І.

Дистанційна робота як форма організації праці в умовах COVID-19 129

Пеньшіна С. О.	
До питання надання додаткової відпустки одиноким матерям	131
Правник В. О.	
Е-лікарняні в Україні: прогрес чи катастрофа?.....	133
Тьохта Е. І.	
Питання досудового розгляду індивідуальних трудових спорів	136
Трачук Б. М., Смолякова Ю. С.	
Рівність прав та можливостей чоловіків та жінок у трудових правовідносинах.....	137

СЕКЦІЯ 4. МАТЕМАТИКА. КОМП'ЮТЕРНІ НАУКИ

Апанасенко І.В., Падалко К.А.	
Математичне моделювання при вивченні природничих наук в школі	140
Болібрux Н.А.	
Переваги та недоліки використання об'єктно орієнтованого програмування	142
Ворон І.В., Кочулап Б.Б.	
Методика вивчення практичних задач на уроках математики в школі.....	143
Глинчук Л.Я., Багач В.М.	
Розробка комп'ютерних ігор: етапи та засоби для реалізації	145
Город С.В., Оласюк О.І., Федунік-Яремчук О.В.	
Метод підстановки розв'язування функціональних рівнянь	147
Диня О.І., Падалко К.А.	
Візуалізація навчального матеріалу на уроках геометрії в школі.....	149
Жолнач Н.В., Падалко К.А., Падалко Н.Й.	
Використання програми geogebra для викладу змістової лінії «рівняння» в шкільному курсі математики	151
Касперська С.О., Швай О.Л.	
«Задача про щасливі білети» в шкільному курсі математики на факультативних заняттях.....	153
Кожушко І., Юнчик В.Л.	
Порівняльна характеристика відеоредакторів	155
Кухарук.С.О., Кравчук О.М.	
Роль Михайла Кравчука у вирішенні проблем ефективного керівництва українськими підготовчими до університету курсами.....	157
Луцюк Л.В., Кравчук О.М.	
Про використання робіт М.Кравчука у створенні першого електронного комп'ютера .	159
Мадяр Я.М., Кравчук О.М.	
Внесок михайла кравчука у становлення національної університетської освіти (1917 – 1920 роки).....	161
Мацюк Д., Швай О.Л.	
Факультативні заняття з теорії булевих функцій як форма організації диференціації та індивідуалізації навчання старшокласників	163
Мельничук М.М., Кравчук О.М.	
Організаціно-педагогічна діяльність М.П.Кравчука у 1919-1921 роках.....	165

Невірець О.С., Город С.В., Федунік-Яремчук О.В.	
Взаємно обернені функції та їх властивості	167
Никонюк У.В., Падалко К.А.	
Застосування інформаційно-комунікаційних технологій в позашкільній математичній освіті	169
Оласюк О.І., Невірець О.С., Федунік-Яремчук О.В.	
Нерівність Єнсена та її застосування	171
Плясун А.М.	
Проектування і використання бази даних електронного навчального курсу для організації інтерактивної взаємодії та зворотного зв'язку	173
Приймак А.О., Мамчич І.Я., Мекуш О.Г., Ханін О.Г.	
Аналіз результатів соціологічного опитування за допомогою критерію узгодженості хі-квадрат.....	175
Сачева А.В., Падалко К.А., Падалко Н.Й.	
Використання Geogebra для викладу теми «раціональні вирази» в шкільному курсі математики	177
Ступінь А.П., Глинчук Л.Я.	
Прикладне пз для контролю роботи працівників галузі ІТ.....	179
Тимчук С.Р., Федунік-Яремчук О.В.	
Застосування диференціального та інтегрального числення для знаходження скінченних сум.....	181
Токарська А.В., Падалко К.А.	
Методичні підходи реалізації змістової лінії «функції» в шкільному курсі математики засобами інформаційно-комунікаційних технологій	183
Троць О., Падалко К.А.	
Аналіз ефективності використання нейронних мереж для задачі розпізнавання образів.....	185
Швець С.В., Кравчук О.М.	
Дитячі та студентські роки видатного математика Михайла Кравчука	187

СЕКЦІЯ 5. ФІЗИКА

Chernetska A., Trokhimchuk P.	
Problems of modeling the laser-induced optical breakdown	189
Shcabura A., Shevchuk I., Trokhimchuk P.	
Problem of similarity in modern physics	191
Бенедик О., Пирога С. А.	
Вплив рівнів прилипання на стаціонарну фотопровідність в CdI_2	193
Гаврилюк В. В., Кевшин А. Г.	
Використання халькогенідних склоподібних напівпровідників в науці та техніці .	194
Грабець Н.	
Технологія управління безпілотними апаратами засобами мережі інтернет.....	195
Грабець Н.	
Роботизований мобільний комплекс аграрного призначення	197

Грабець Н.	
Система для озвучування туристично-інформаційних таблиць.....	199
Кот Ю. О., Кевшин А. Г.	
Виробництво та застосування радіофармпрепаратів (РФП) для досліджень методом ПЕТ	201
Куршель Д. С., Мирончук Г. Л.	
Ліхтар на сонячній батареї	203
Кульбачинський Є. А., Федосов С. А.	
Переваги та недоліки конструкцій сонячних елементів	204
Мельничук Т. О., Мирончук Г. Л.	
Лазерно – стимульовані ефекти в напівпровідниках.....	206
Мирончук Д. Б., Замуруєва О. В.	
Поверхневі електромагнітні хвилі вздовж анізотропних провідних шарів	207
Наход В.В., Замуруєва О.В.	
Нелінійні багатошарові напівпровідникові гетероструктури	209
Одарчук Ю. О., Федосов С. А.	
Методи отримання нанорозмірних матеріалів	211
Одарчук Ю. О., Федосов С. А.	
Полімерні композитні матеріали	213
Приходько А., Грабець Н.	
Пристрій для експериментального вивчення задачі двох магнітних куль	215
Приходько А. О., Приходько В. О., Шигорін П. П.	
Вплив сублімації кометної речовини на траєкторію руху комети.....	217
Скіпальський М. І., Замуруєва О. В.	
Матеріали сучасної мікроелектроніки	218
Тарасенко А., Артюх Ю., Новосад О. В.	
Методи отримання та властивості вуглецевих нанотрубок.....	220
Фесь І., Полюхович К., Луньов С. В.	
Підвищення радіаційної стійкості монокристалічного германію	221
Шворак А., Пирога С. А.	
Енергетичні стани домішки міді в монокристалах CdI ₂	223

СЕКЦІЯ 6. ХІМІЯ, ХІМІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ, ЕКОЛОГІЯ ТА ФАРМАЦІЯ

Андрощук О. О., Сливка Н. Ю., Салієва Л. М.	
Синтез та протимікробна активність 2-піридинілоксизаміщених імідазо[2,1- <i>b</i>][1,3]тіазинів.....	226
Волощинська С.С.	
Сучасні тенденції екологічної освіти в умовах сьогодення.....	227
Джам О. А.	
Гідрохімічний аналіз води джерела с. Баїв Луцького району	230
Делеган-Кокайко С. В., Шварц Р.Р., Гарапко Л.І.	
Міждисциплінарна актуальність питання поводження з твердими побутовими відходами з Закарпатській області	232

Довганич Л. І., Салієва Л. М.	
Хімічні перетворення гідроксизаміщених імідазо[2,1- <i>b</i>]тіазинів	234
Жук Т.І., Сергійчук І. М., Онищук О.О.	
До автоматизації технологічних процесів на прикладі організації зв'язку з СУБД MS ACCESS	235
Кньовець А.М., Онищук О.О.	
До оптимізованого розрахунку диференціального рівняння процесу осадження тонко дисперсних частинок.....	237
Кузьмич І. В., Салієва Л. М., Сливка Н. Ю.	
Синтез та антиексудативна активність 2-піридинілоксизаміщених імідазо[2,1- <i>b</i>][1,3]тіазинів.....	240
Смітюх О.В., Чернюшок О.І., Марчук О.В.	
Ізовалентне заміщення у структурі $\text{Cu}_2\text{CoSnS}_{4-x}\text{Se}_x$	242
Тимощук А.Б., Федосов С.А.	
Актуальні світові дослідження в області медичної фізики.....	244

СЕКЦІЯ 7. БІОЛОГІЯ ТА ЛІСОВЕ ГОСПОДАРСТВО

Баландюк А.О., Шепелюк М.О.	
Видовий склад та стан живої плоти міста Луцька	246
Бондарук Ю. В.	
Функціональний стан серцево-судинної системи студентів чоловічої і жіночої статі .	248
Давиденко Д. Ю., Мотузюк О. П.	
Патогістологічне дослідження. методи взяття та дослідження біопсії	249
Дмитрук І. В., Давиденко Д.	
Вплив фулерену C_{60} на час досягнення гладенького тетанусу в скелетних м'язах щурів після ін'єкцій пептидів кардіоемболічного інсульту	251
Ковальчук Д. Р., Іванців О.Я.	
Форми організації навчальної діяльності при викладанні біології.....	253
Креденс О.О., Зінченко М. О.	
Методичні особливості викладання основ генетики в шкільному курсі біології	255
Мороз М. А., Коцун Б. Б.	
Ботанічна складова природознавчої компетентності молодших школярів та підготовка вчителя до її формування.....	257
Ніспельська О. В., Коцун Л. О.	
Вивчення пізнавального інтересу у слухачів відділення хімії та біології МАН України	259
Ожема Б.Р., Кузьмішина І. І.	
Сучасний стан флори екологічної стежки «Горинські крутосхили» у складі Ківерцівського національного природного парку «Цуманська пуща».....	261
Поручинський Б. А., Бойко П. К.	
Порівняльна характеристика морфологічних ознак та фізіологічних властивостей штамів <i>E. coli</i> , отриманих з різних джерел.....	263
Смик А. С., Войтюк В. П.	
Ландшафтно-рекреаційна оцінка насаджень Горинського лісництва ДП «Цуманське лісове господарство».....	265

Ступницька М. М., Чижевська Л. Т.	
Зміна лісових ландшафтів Рівненської області	267
Тарасюк Н. В., Андреєва В. В.	
Особливості насіннєвого розмноження лаванди лікарської	269
Устимчук Б. Л.	
Оцінка показників індексу маси тіла студенток різних вікових груп	271
Фіщук О. С.	
Морфометричні показники квітки <i>Allium montanum</i> maxim. та <i>Allium victorialis</i> l. sp. pl. (Amaryllidaceae j.st.-hil.).....	273

СЕКЦІЯ 8. ІСТОРІЯ, ПОЛІТОЛОГІЯ ТА ДЕРЖАВНА БЕЗПЕКА

Байцим О. О., Стрільчук Л. В.	
Соціально-економічні та політичні наслідки опіумних війн першої половини XIX ст. для Китаю	275
Байцим О. О., Панишко Г. Т.	
«Шведська модель соціалізму»: основні принципи та особливості	277
Богданова А.О., Дмитренко А. А.	
Діяльність Миколи Біляшівського з формування теоретичних і практичних засад українського музейництва	279
Бохотниця С. М.	
Біля витоків факультету історії, політології та національної безпеки	281
Данилік Д. Ф., Шульга С.А.	
Тетрархія як система державного правління в Римській імперії під час правління імператора Діоклетіана	283
Дмитрів О. І.	
Діяльність Кременецької духовної семінарії 1919-1939 рр.	285
Дмитрук К. А., Петрович В. В.	
Стан правового та нормативно-методичного регламентування документаційного забезпечення управління	287
Дячук Р. С.	
Влада Римської держави в Палестині в часи Ісуса Христа.....	289
Жужа Л.О.	
Децентралізація влади, як ефективний інструмент розвитку молодіжної політики в Україні	291
Зек А. М., Гаврилюк С. В.	
Історія виникнення коучингу	293
Карпюк А. В.	
Вебсайти органів державної влади, державних установ і підприємств як інструмент комунікації з громадськістю	295
Кирильченко А. О., Кузь В. В., Кінд-Войтюк Н. В.	
Клим Савур – легендарний командир УПА	298
Ковалець Д. Е., Панишко Г. Т.	
Психологія натовпу та раціональна політична поведінка.....	300

Козак В. М., Шваб Л. П.	
«Трансформаційна» криза Угорщини 1989-1998 рр.	302
Кондратюк В. В., Крамар Ю. В.	
Правовий статус українських шкіл в Республіці Польща у 1921–1939 рр.	304
Костюкевич В. В., Пахолок В. М.	
Демократизація Молдови в пострадянський період.....	306
Костючик М. В., Петрович В. В.	
Особливості впровадження інформаційних технологій в сфері документаційного забезпечення управління	308
Криса К. С., Петрович В. В.	
Негативний вплив фейкової інформації на суспільство	310
Кротюк В. С.	
Держава майбутнього в політичній думці марксизму.....	312
Кротюк В. С.	
Матерія та рух у діалектичному матеріалізмі	314
Кулик М. О., Ткачук А. П.	
«Велика турецька війна» 1683–1699 рр.: причини та характер.....	316
Куліш В. В.	
Музей історії Луцького братства: основні напрямки роботи зі студентами.....	318
Куничик Є. Л., Пахолок В. М.	
Трансформації інституту старости в системі органів місцевого самоврядування України	320
Кухарук М. М.	
Османська імперія та поняття візантійського Міллету	322
Літвінов В. О., Панишко Г. Т.	
Політичний портрет Пауля Людвіга Ганса Антона фон Бенекендорфа Унд Гінденбурга	324
Літвінов В. О., Бортнікова А. В.	
Передумови виникнення антипруської коаліції напередоні Семилітньої війни	326
Малеончук Г. О.	
Єврейська громада міжвоєнного Луцька	328
Матвійчук Я. О., Бортніков В. І.	
Діяльність Центрів надання адміністративних послуг на сучасному етапі реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади	330
Мельник Б. П.	
Організація екскурсій для учнів Володимирецької ЗЗСО №1.....	333
Михалюк І. А.	
Діяльність «українського Робін Гуда» Устима Кармелюка.....	335
Міщанюк А. О., Панишко Г. Т.	
Спорт і політика в умовах російсько-української війни	337
Найденко Т. О.	
«Історія повсякдення» як міждисциплінарний підхід до вивчення побуту радянських освітян.....	339
Нерода І. Ю.	
Початок українського національно-церковного руху на Волині у 1920-х роках	341

Павлусь А. М., Дмитренко А. А.	
Діяльність Музею історії сільського господарства Волині в ХХ столітті	343
Павлюк К. В., Панишко Г. Т.	
Лобізм у політичному житті незалежної України.....	345
Панасюк К. М., Ткачук А. П.	
Держава та церква на завершальному етапі абсолютизації в Російській Імперії.....	347
Пасик Я. І.	
Колекція предметів побуту, знарядь праці та одягу в музейній кімнаті Малоглушанського ліцею	349
Патійчук А. В.	
Формування мережі музеїв при Волинському національному університеті імені Лесі Українки	351
Подмовський А. С., Степанюк С. М.	
Електронні ресурси із вивчення та дослідження історії України	352
Подмокла Ю. М., Ткачук А. П.	
Основи віровчення єретичного руху жидівствующих	354
Прибиш М. Ю., Бортнікова А. В.	
Освітня реформа общини чеських братів та Ян Благослав.....	357
Саковець О. А., Гаврилюк С. В.	
Діяльність Літературно-меморіального музею Панаса Мирного	359
Сайфи С. Х., Стрільчук Л. В.	
Релігійні рухи Англії другої половини XVI – початку XVII століття.....	361
Сильмаха В. О., Степанюк С. М.	
Тижневик «Українська нива» (1928-1936).....	363
Сисун В. А., Каліщук О. М.	
Дисидентський рух як вияв політичної опозиції комуністичному режимові в Україні .	364
Смаглюк Р. М., Пахолок В. М.	
Впровадження концепції «Smart city» у Луцькій територіальній громаді	366
Ступницька М. М., Погребський Т. Г.	
Військова агресія як головний чинник порушення соціальної безпеки на території України	369
Татюк О. А., Чибирак С. В.	
Документно-інформаційне забезпечення діяльності органів державного управління (на прикладі Рожищенського відділу Державної виконавчої служби у Луцькому районі Волинської області Західного міжрегіонального управління Міністерства юстиції (м. Львів)	371
Тригубець Д.М., Кінд-Войтюк Н.В.	
Левко Лук'яненко: дитинство та юність за власними спогадами незламного духом дисидента.....	373
Трофімук-Кирилова Т. М.	
Вплив пандемії COVID-19 на етикетні вітальні формули і супроводжуючі їх знаки...	375
Хвисюк А. В., Ярош О. Б.	
Сучасний стан реалізації державної політики у сфері культури в Україні.....	377
Хлипало Д. В., Панишко Г. Т.	
Пацифістський рух	379

Хмель А. Ю.	
Музей імені воїна-інтернаціоналіста Миколи Веремчука	381
Хмель А. Ю., Панишко Г. Т.	
Український жіночий рух у Західній Україні.....	383
Чабанчук С. В., Подворнюк О. О.	
Професійна етика архівіста	385
Чебелюк С. В., Надольська В. В.	
Формування фондів Музею історії села Кукли.....	387
Шеремета А. В.	
Культура та духовне життя японського суспільства в епоху Токугава.....	389
Шмиговський Д. Р., Ткачук А. П.	
Шведський потоп в історії Речі Посполитої XVII ст.....	391
Шуклін К.В., Каліщук О.М.	
«Золотий» вересень на території Локач: встановлення радянської влади	393
Юскевич-Красковська М. О., Пахолок В. М.	
Тенденції розвитку сучасних бікамеральних парламентів	395
Яцюк Д. О., Качковська Л. Р.	
Закон України «Про інформацію»: короткий аналіз актуальної редакції (16.07.2021)..	397

СЕКЦІЯ 9. ЛІНГВІСТИКА, ПЕРЕКЛАД, МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ

Герман М. В., Василенко О. В.	
Проблема жіночої емансипації в англійському суспільстві XIX ст. (на матеріалі твору «Маленькі жінки»).....	400
Голеброда А. І., Василенко О. В.	
Особливості вживання та вимови власних імен британської монархії	402
Грищенко А. А., Василенко О. В.	
Судова система великої британії і США: лінгвокраїнознавчий аспект	404
Гуль М. М., Крисанова Т. А.	
Театралізація як один з видів ігрової діяльності дітей молодшого віку на уроках англійської мови	406
Денисюк І. Р., Василенко О. В.	
Ірландська мова: історія та перспективи розвитку	408
Дудар Д. О., Крисанова Т. А.	
Концептуалізація емоції ревностів в сучасній англійській мові	410
Кантура А. В., Василенко О. В.	
Відносини батьків і дітей в англійських країнах: лінгвокраїнознавчий аспект.....	412
Липка Ю. О., Василенко О. В.	
Шляхи формування англійського військового сленгу	414
Муравчук А. А., Василенко О. В.	
Проблеми мовного вираження цінностей англійських культур	416
Подран К. О., Василенко О. В.	
Моральний вибір жінок англійського суспільства.....	417

Саганюк Т. В., Крисанова Т. А.

Розвиток критичного мислення в процесі навчання англійської мови в середній школі 419

Сірочук В., Василенко О. В.

Особливості комунікативної поведінки американців..... 421

Хилюк А. І., Василенко О. В.

Англійські запозичення в українській мові, їх походження та використання..... 423

Чернобай І. І., Василенко О. В.

Зображення людської природи у романі оскара уайльда «Портрет Доріана Грея». 425

Щурук Ю. С., Василенко О. В.

Реалії британського життя та їх відображення в англійській мові 427

СЕКЦІЯ 10. СЛОВ'ЯНСЬКА ФІЛОЛОГІЯ. ЖУРНАЛІСТИКА І СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ

Базиліук Олена, Вишневська О. А.

Автобіографічна складова феміністичної прози Ольги Кобилянської..... 430

Грицевич Ю. В.

Особливості викладання курсу «Українська мова за професійним спрямуванням» на засадах компетентнісного підходу 432

Гурбанмырадов Юсуп, Халымов Мердан.

Семантические особенности паремий с компонентом ЗДОРОВЬЕ в русском и туркменском языках..... 434

Журбенко Антоніна, Журба С. С.

Роман Сергія Жадана «Інтернат»: прийоми кіно в художньому тексті 436

Ковальчук Надія, Маланій О. О.

Поєднання факту і вимислу в літературній біографії (на матеріалі роману-фікції О. Саліпи «Оля») 438

Криворучко Антон, Криворучко Богдан, Павлова А. К.

Новинний текст в системі універсалій комунікації: інформативність, вплив, інтерпретація..... 440

Кротов Іван.

Порушення морфологічних норм у межах лексико-граматичного класу іменника (на матеріалі теленовин) 442

Крохмальник А. Ю.

Некоторые особенности репрезентации понимающих взглядов в русских художественных текстах XIX-первой половины XX века..... 444

СЕКЦІЯ 11. ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ І СПОРТ

Колодій Ольга, Дем'янчук Олена.

Методичні основи туристсько-краєзнавчої роботи 447

Королюк Олена, Томащук Олена.

Секційна робота як одна з форм організації фізичного виховання студентів закладів вищої освіти 449

Косинський Едуард, Сітовський Андрій, Дишко Олеся.	
Аналіз ефективності різних засобів обтяження для розвитку вибухової сили.....	451
Назарук Анастасія, Деделюк Ніна.	
Взаємозалежність стану здоров'я та фізичної активності дітей молодшого шкільного віку	453
Новак Ольга, Яловик Володимир.	
Особливості організації і проведення змагань зі спортивної ходьби «Луцька десятка»	455
Поторась Тарас, Ніколаєв Сергій.	
Профілактика травматичних ушкоджень у процесі фізичного виховання	457
Пристапа Юлія, Деделюк Ніна.	
Оздоровчий фітнес у побуті сучасної жінки	458
Торчинська Ярина, Деделюк Ніна.	
Руховий режим водіїв середнього віку у процесі їх професійної діяльності.....	460
Трубіков Владислав, Ковальчук Надія.	
Шляхи формування професійних здібностей здобувачів освіти в умовах занять гімнастикою	462

СЕКЦІЯ 12. КУЛЬТУРА ТА МИСТЕЦТВО

Андрійчук Т. І., Надольська В. В.	
Акція «ніч музеїв»: досвід Чернігівського історичного музею імені В. В. Тарновського	465
Вознюк В. С., Надольська В. В.	
Інформаційні технології у діяльності вітчизняних музеїв	467
Грицина К.В.	
Еволюція образу святого Себастьяна в образотворчому мистецтві	469
Дейнека І.В., Дмитренко А. А.	
Діяльність Музею науково-технічного прогресу в Луцьку	470
Карпук С. С., Надольська В. В.	
Майстер-клас як новітня форма роботи з відвідувачами у Волинському краєзнавчому музеї.....	473
Козакова І. В., Гаврилюк С. В.	
Михайло Сікорський як музейний діяч.....	475
Лагода О. П., Дмитренко А. А.	
Експозиційна робота Музею історії села Черче Камінь-Каширського району	476
Літвінчук О. М., Шостак В. М.	
Формування ключових компетентностей здобувачів початкової освіти на уроках хореографії	478
Миронюк В.Ю., Дмитренко А. А.	
Музейницька діяльність Дмитра Яворницького	481
Павлусь А.М., Дмитренко А. А.	
Експозиція Музею історії сільського господарства Волині	482
Павлюк В. В. , Шульга С. А.	
Структура давньоримської інсули.....	484

Пилипчук А. М., Надольська В. В.	
Виставкова діяльність музею сучасного українського мистецтва Корсаків.....	486
Пилипчук О. О., Столярчук Н.М.	
Арт-терапія як актуальна практика в сучасному соціокультурному просторі	488
Савчук Ю.В.	
Маска як елемент самопрезентації у соціальних мережах	491
Слищенко Я.В., Москвич О.Д.	
Українська поезія у творчості гурту «Кому вниз»: культурологічний аспект	493
Solomko, H. I., Pryhoda, T. M.	
The Concepts of Flow and Embodied Reflection in Contemporary Corporeal Culture...	495

СЕКЦІЯ 13. МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ

Андрюхіна В. О.	
Розвиток кіберспорту в Україні в умовах глобалізації	498
Кицюк Ірина, Щербата Н. З.	
Розвиток корпоративної соціальної відповідальності в Україні в умовах європейської інтеграції	500
Кухарик В. В.	
Ризики та переваги мегарегіональних торговельних угод.....	502

СЕКЦІЯ 14. МЕДИЦИНА, ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ

Борис М. С., Літвінчук М. О.	
Використання кістково-губчасний аутотрансплантат для заміщення дефектів кісткової тканини при ендопротезуванні кульшового суглоба	504
Вавдіюк Г. М., Цюпак Т. Є.	
Діагностика на різних стадіях гонартрозу	505
Горбань Д. Д.	
Визначення показників тканинного кровотоку у щурів при функціональних пробах ..	507
Горщар Ю. В.	
Концентрація уваги та розумової працездатності в осіб з різним хронобіотипом ..	509
Григоренко В. Р.	
Проліферативна активність граничних серозних пухлин яєчників та її прогностична роль у виникненні високодиференційованих серозних оваріальних карцином.....	511
Златкевич С. В., Степанюк Я. В.	
Гістологічні зміни в периферичному відділі нюхового аналізатора спричинені SARS-COV-2	512
Кондзерська В. І., Грейда Н. Б.	
Сенсорна інтеграція дітей засобами ерготерапії.....	514
Кулик М. С., Усова О. В.	
Ефективність засобів фізичної терапії при остеопорозі у осіб похилого віку.....	516
Лотиш С. І., Титюк О. В.	
Створення та використання бактерій із вкороченим геномом у терапії	518

Трохимчук О. Ю.

Основні періоди відновлення після перенесеного інсульту 520

Херло І. І., Афанасьєва К. С.

Геномні та хромосомні аномалії плоду при спонтанних завмираннях вагітності ... 522

СЕКЦІЯ 15. ГЕОГРАФІЯ, ТУРИЗМ, ЗЕМЛЕУСТРІЙ

Гарасимяк Л. М.

Географічний гурток як форма позакласної роботи з географії. *Науковий керівник: Бартків О. С.* 524

Голуб Г. С., Ващук К. М.

Вантажні перевезення в Україні: аналіз, динаміка та структура 526

Голуб Г. С., Герман В. В.

Ринок праці та зайнятість населення України..... 528

Голуб Г. С., Лешошук О. А.

Розвиток транспортного машинобудування в Україні..... 531

Голуб Г. С., Якубець Л. В.

Особливості розвитку фармацевтичної галузі в Україні..... 532

Гус Я. П.

Характеристика озера Святе Ковельського району: дослідження фізичних властивостей води. *Науковий керівник: Нетробчук І. М.* 534

Маковецька Л. О., Ващук К. М.

Зовнішньоекономічна діяльність Волинської області..... 536

Маковецька Л. О., Винарська М. М.

Суспільно-географічний аналіз діяльності Колківської ТГ 539

Маковецька Л. О., Герман В. В.

Зовнішньоекономічна діяльність Рівненської області 541

Маковецька Л. О., Єрусев Д. В.

Стан малої гідроенергетики України 543

Маковецька Л. О., Лешошук О. А.

Суспільно-географічна характеристика машинобудівного комплексу Волинської області (на матеріалах ДП «Автоскладальний завод № 1» ПАТ «Автомобільна компанія «Богдан Моторс»») 545

Маковецька Л. О., Сенюк І. О.

Стан та проблеми розвитку сільського господарства у Закарпатській області 547

Мельничук М. М., Горбач В. В.

Динаміка використання водних ресурсів у найбільших містах Волинської області.. 548

Мельничук М. М., Поторась О. В., Білан А. Ю.

Сучасний стан зовнішньої торгівлі Волинської області 551

Новосад О. В., Прус С. М.

Комплексний підхід у географічній освіті..... 553

Новосад О. В., Пугач Ю. П.

Шкільна географічна освіта: історичні аспекти..... 555

Павловська Т. С., Поторась О. В., Білан А. Ю.	
Порівняльний аналіз пасажирських і вантажних перевезень автомобільним транспортом у Львівській області впродовж січня-серпня 2020 і 2021 рр.	557
Погребський Т. Г., Гарасимяк Л. М.	
Роль топоніміки в суспільній географії	559
Погребський Т. Г., Дацька С. В.	
Трудова міграція в Україні: причини та наслідки	561
Погребський Т. Г., Доложевська О. С.	
Розвиток туризму на території Волинської області.....	563
Погребський Т. Г., Лехкобит К. А.	
Туристичний потенціал Володимир-Волинського району	565
Погребський Т. Г., Лівик М. Р.	
Сучасна демографічна ситуація Волинської області.....	566
Погребський Т. Г., Ляховський Д. С.	
Пластикові дороги – інноваційний підхід утилізації сміття, надзвичайно актуальної соціальної проблеми регіонів.....	568
Погребський Т. Г., Мілінчук В. В.	
Особливості краєзнавчої роботи школярів при створенні шкільного музею села Доросині	570
Погребський Т. Г., Пилипчук Л. О.	
Соціальна відповідальність бізнесу у Волинській області: сучасний стан і перспективи розвитку	572
Погребський Т. Г., Семенюк А. В.	
Суспільно-географічні проблеми демографічної ситуації у Волинській області	574
Погребський Т. Г., Шевчук І. І.	
Позитивні та негативні сторони процесу децентралізації в Україні	577
Потапова А. Г., Якубець Л. В.	
Роль інвестиційної сфери в економіці Волинської області	578
Свиріпа З. С.	
Маршрутні спостереження за станом погоди на р. Прип'ять НПП «Прип'ять-Стохід» під час проходження навчальної польової практики з курсу «Метеорологія та кліматологія» Науковий керівник: Нетребчук І. М.	580
Теребейчик І. В.	
Оцінка якості води за органолептичними показниками озера Білинське Ковельського району. Науковий керівник: Нетребчук І. М.	582
Чижевська Л. Т., Семенюк А. В.	
Поверхневі води Рівненської області	584
Чижевська Л. Т., Шевчук І. І.	
Переваги і недоліки ринку земель в Україні	586

СЕКЦІЯ 16. ПСИХОЛОГІЯ: КЛІНІЧНІ, ПЕДАГОГІЧНІ ТА ВІКОВІ ВИМІРИ

Голянська Л.Р., Сошина Ю.М.	
Психологічні особливості резилієнтності підлітків	588
Кальчук О. Я., Крижановська З. Ю.	
Причини агресивних проявів у дітей дошкільного віку	590
Капустян Ю.В., Шевчук В.В.	
Професійна адаптація педагогів різних спеціальностей	592
Кожевнікова Д. Г., Крижановська З. Ю.	
Вплив емоційної прив'язаності з матір'ю на соціалізацію дитини	594
Коструба Н. С.	
Медіа як агент релігійної соціалізації	596
Ляшко Л. М., Коструба Н. С.	
Психологічні особливості юнацького віку: теоретичний огляд досліджень	598
Махонюк В. В., Крижановська З. Ю.	
Здорові взаємини в сім'ї як предиктор психічного здоров'я дитини	600
Мошкевич В. В., Крижановська З. Ю.	
Значення емоційного зв'язку дитини з матір'ю в період дошкільця	602
Полюх М. С., Крижановська З. Ю.	
Аналіз дитячо-материнської прив'язаності	604
Редькович В. О., Коструба Н. С.	
Психологічні особливості медіаактивності особистості	605
Росинюк А. Р., Кихтюк О.В.	
До питання визначення співставленості тривожності та психічного здоров'я особистості	608
Сасовська О. В.	
Деструктивний вплив інтернет-адикції на психологічне здоров'я особистості підлітка	610
Хвесик Ю. Ю., Коструба Н. С.	
Особливості сприймання студентами іміджу викладача	612
Шевчук В.В.	
Феномен «переживання» у психологічній науці	614
Шевцова Т.Є.	
Стресостійкість як складова психологічного самозбереження в професійній самореалізації особистості	616
Шудько М., Крижановська З. Ю.	
Психологічні чинники тривожності дошкільника	618

СЕКЦІЯ 1. ЕКОНОМІКА

ОРГАНІЗАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СУДОВО-БУХГАЛТЕРСЬКОЇ ЕКСПЕРТИЗИ В УКРАЇНІ

Гаврилюк З. І. – студентка 4 курсу
факультету економіки та управління
Волинський національний
університет ім. Лесі Українки

Судово-бухгалтерську експертизу використовують для вирішення господарських суперечок в суді або для розкриття економічних злочинів, коли виникають питання, для розв'язання яких необхідна спеціальна сфера знань бухгалтера. Правильна організація процесу проведення дослідження допоможе мінімізувати час на проведення та покращить результат перевірки.

Організаційне забезпечення судово-бухгалтерської експертизи передбачає здійснення комплексу заходів, які спрямовані на її підготовку та проведення, що включають координацію роботи експертів шляхом видачі дозволів на проведення судово-бухгалтерської експертизи, налагодження взаємодії та систематичного обміну інформацією між суб'єктом призначення судово-бухгалтерської експертизи та експертом-бухгалтером [1].

Правовою основою призначення та проведення судових експертиз є Закон України "Про судову експертизу", Кримінальний процесуальний кодекс, Цивільний процесуальний та Господарський процесуальний, Кодекс адміністративного судочинства України, Кодекс України про адміністративні правопорушення. Чинне законодавство встановлює, що судові експертизи з кримінальних, господарських, цивільних справ призначаються у тих випадках, коли в процесі судового провадження за цими справами для вирішення певних питань необхідні спеціальні знання.

Судово-експертну діяльність в Україні здійснюють державні спеціалізовані установи та відомчі служби:

- науково-дослідні та інші установи судових експертиз Міністерства юстиції України та Міністерства охорони здоров'я України;
- експертні служби Міністерства внутрішніх справ, Міністерства оборони та Служби безпеки України [2].

Координацію організації судово-експертної діяльності в Україні здійснює Міністерство юстиції України. Судово-експертна діяльність може здійснюватися на підприємницьких засадах на підставі спеціального дозволу (ліцензії), а також громадянами за разовими договорами. Ліцензія видається в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

Для проведення судово-бухгалтерської експертизи важливим процесуальним документом є постанова слідчого або ухвала суду. Після чого до експерта або експертної установи надсилається постанова про призначення експертизи, а також об'єкти дослідження (протоколи вилучення речових доказів тощо). Постанова може мати такі основні дані: дата і місце складання; назва суду, посада та прізвище особи,

яка винесла ухвалу; номер справи та її назву; короткий опис справи, прізвище експерта; об'єкт, який підлягає дослідженню та інші дані [3].

Під час проведення судово-бухгалтерського дослідження в рамках державної експертної установи виконується наступний алгоритм дій:

- 1) керівник експертної установи розглядає отримані матеріали, перевіряє їх на відповідність вимог законодавства, після чого доручає відповідному структурному підрозділу експертної установи організувати проведення експертизи;
- 2) керівник підрозділу організовує експертну комісію та обирає голову комісії;
- 3) експертна комісія проводить дослідження, формує результати та відправляє до органу (особи), який призначив експертизу (залучив експерта).

У разі проведення експертизи поза експертною установою виконується наступний алгоритм дій:

- 1) слідчий призначає експерта необхідної кваліфікації;
- 2) слідчий передає експерту-бухгалтеру постанову про призначення експертизи, роз'яснює права й обов'язки судово-бухгалтерського експерта, передбачені процесуальними кодексами України;
- 3) експерт здійснює дослідження у звичайному порядку, оформлює його результати, надає слідчому експертний висновок;
- 4) слідчий передає висновок експерта обвинувачуваному, який має право ознайомитись і дати свої пояснення.

У разі призначення судової експертизи судом під час судового слідства виконується наступний алгоритм дій:

- 1) обраний експерт-бухгалтер викликається за кілька днів до початку слухання справи;
- 2) головуєчий пред'являє експертові ухвалу суду, справу, додаткові матеріали, які потрібні для надання висновку, роз'яснює права, обов'язки, попереджає про відповідальність за відмову від дачі висновку або дачу свідомо неправдивого висновку;
- 3) експерт здійснює дослідження у звичайному порядку, оформлює його результати, надає суду експертний висновок.

Отже, призначення судово-бухгалтерської експертизи є важливою процесуальною дією. Від чіткого та правильного її проведення як правило залежать якість і термін розслідування кримінальної справи.

Список використаних джерел

1. Ужва А.М. Судово-бухгалтерська експертиза: підручник. Миколаїв. 2019. 225 с. URL: <http://dspace.mdu.edu.ua/jspui/handle/123456789/529> (дата звернення: 26.10.2021).
2. Топоркова О. В., Євлаш Т. О., Говоруха О. О. Судово-бухгалтерська експертиза: підручник. Харків. 2019. 108 с. URL: <http://hdl.handle.net/123456789/7178> (дата звернення: 26.10.2021).
3. Мулик, Т. О., Мулик, Я. І. Теоретичні основи судово-економічної експертизи: аналіз наукових поглядів. *Економічний простір*. 2021. № 165. URL: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/165-24> (дата звернення: 26.10.2021).

ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ РИНКУ АКЦІЙ В УКРАЇНІ

Деркач О.О. - студентка 4 курсу
факультету економіки та управління ВНУ
ім. Лесі Українки

Проць Н.В. - к.е.н, доц. кафедри фінансів
ВНУ ім. Лесі Українки

Ринок цінних паперів є однією з найважливіших частин економіки будь-якої країни, в тому числі і України. Серед усіх цінних паперів найвагомніше місце посідає ринок акцій, який з кожним роком знижує свою значущість. В свою чергу це вимагає пошуку адекватних рішень для його стабілізації.

Згідно із ЗУ «Про цінні папери та фондовий ринок», акція - це іменний цінний папір, що посвідчує майнові права його власника (акціонера), що стосуються акціонерного товариства, включаючи право на отримання частини прибутку акціонерного товариства у вигляді дивідендів та право на отримання частини майна акціонерного товариства у разі його ліквідації, право на управління акціонерним товариством, а також немайнові права, передбачені Цивільним кодексом України, цим Законом та законом, що регулює питання створення, діяльності та припинення акціонерних товариств [1].

Реєстрацію випуску акцій в Україні здійснює Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку (НКЦПФР). Згідно з аналітичними даними НКЦПФР протягом 2016-2020 рр. кількість випусків акцій зменшувалась: від 128 шт. у 2016 р. до 71 шт. у 2020 р. (рис.1).

Джерело: складено автором на основі [2]

Рис.1. Динаміка кількості та обсягу зареєстрованих НКЦПФР
випусків акцій у 2016–2020 рр.

Протягом 2020 року Комісією зареєстровано 71 випусків акцій на суму 32,98 млрд грн. Порівняно з аналогічним періодом 2019 року обсяг зареєстрованих випусків акцій зменшився на 30,56 млрд грн. Серед значних за обсягом випусків акцій, які суттєво вплинули на загальну структуру зареєстрованих випусків акцій у грудні 2020 року, зареєстровано: випуски АТ «Таскомбанк» на суму 1657 млн грн та ПрАТ Київська кондитерська фабрика «Рошен» на суму 1 млрд грн.

Максимальний обсяг випуску акцій був зареєстрований у 2017 р. і склав 324,84 млрд грн. Причиною такого зростання на 115,48 млрд грн порівняно з 2016 р. були здебільшого випуску акцій ПАТ «Приватбанк» та АТ «Ощадбанк». У 2018 р. можемо спостерігати суттєве зменшення випуску акцій порівняно з 2017 р., він склав лише 22,26 млрд грн або 6,86% від обсягу 2017 р.

У червні 2017 р. був прийнятий ЗУ «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підвищення рівня корпоративного управління в акціонерних товариствах» [3], що дозволив власникам домінуючого контрольного пакету акцій (95% і більше) проводити процедуру squeeze-out (примусовий викуп акцій у міноритаріїв). Для ринку акцій це призвело до скорочення пропозиції акцій на ринку і сприяє скороченню торгів на ньому. Також у листопаді 2017 р. був прийнятий ЗУ «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення ведення бізнесу та залучення інвестицій емітентами цінних паперів»[4], який дозволив перехід приватного акціонерного товариства до публічного і навпаки без реорганізації. Це спонукало багато підприємств ставати приватними і, відповідно, іти з фондового ринку.

В 2019 р. відбулося незначне зростання (з 22,26% в 2018 р. до 63,54% в 2019 р.). Проте в 2020 р. знову бачимо зниження. Зменшення випуску акцій пов'язане із декількома факторами: зниження рівня інвестиційної спроможності фінансових установ; втрата довіри до акціонерних товариств через рівень збитковості та банкрутства; відсутність стимулів для інвестиційного розвитку ринку цінних паперів загалом.

Варто зазначити, що серед емітентів акцій близько 60% становлять комерційні та державні банки. Підприємства реального сектору практично не виходять на ринок, що свідчить те, що ринок акцій не виконує функції ринків капіталів щодо залучення та перерозподілу коштів між його суб'єктами.

Отже, стабілізація і зростання ринку цінних паперів і ринку акцій зокрема неможливе без впровадження певних заходів таких як: вдосконалення законодавства, що регулює діяльність акціонерних товариств і фондовий ринок, надання певних стимулів тим емітентам корпоративних цінних паперів, які матимуть успішну практику розміщення емісій цінних паперів (у тому числі і в оподаткуванні), працювати в напрямку захисту прав власності інвесторів, зокрема іноземних, забезпечення ліквідності фондового ринку, сприяння детінізації ринку цінних паперів.

Список використаних джерел:

1. Про цінні папери та фондовий ринок: Закон України від 23.02.2006 р. № 3480-IV. URL: // <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3480-15> (дата звернення: 18.10.2021)
2. Офіційний сайт. Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку. URL: <https://www.nssmc.gov.ua/> (дата звернення 18.10.2021 р.).
3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підвищення рівня корпоративного управління в акціонерних товариствах. Закон України від 23.03.2017 № 1983-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1983-19#Text> (дата звернення 18.10.2021 р.).
4. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення ведення бізнесу та залучення інвестицій емітентами цінних паперів. Закон України від 16.11.2017 № 2210-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2210-19#Text> (дата звернення 18.10.2021 р.).

РИНОК ОВДП В УКРАЇНІ

Звірко А.О. – студентка 3 курсу
факультету економіки та управління ВНУ
імені Лесі Українки

Матвійчук Н. М. – к.е.н., доц. кафедри
фінансів ВНУ імені Лесі Українки

Існування бюджетного дефіциту в країні обов'язково викликає потребу у пошуках джерел його фінансування. На сьогодні розповсюдженим способом залучення коштів у бюджет та інструментом грошово-кредитного регулювання економіки є емісія Міністерством фінансів України облігацій внутрішньої державної позики.

Облігації внутрішніх державних позик України (ОВДП) – державні цінні папери, що розміщуються виключно на внутрішньому фондовому ринку і підтверджують зобов'язання України щодо відшкодування пред'явникам цих облігацій їх номінальної вартості з виплатою доходу відповідно до умов розміщення облігацій. Номінальна вартість облігацій внутрішніх державних позик України може бути визначена в іноземній валюті [1].

Власниками ОВДП в Україні є НБУ, банки, фізичні особи, юридичні особи, нерезиденти (рис. 1.).

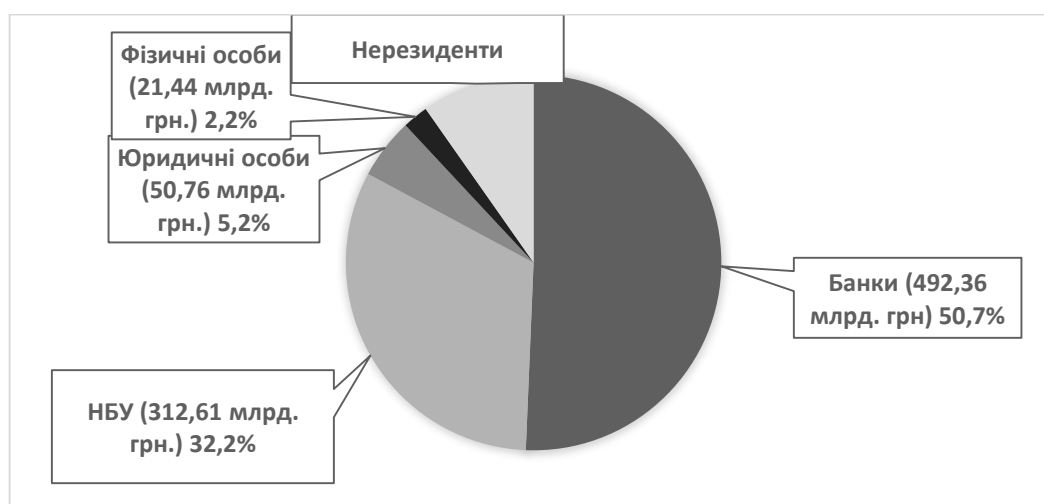

Рис. 1. Частка ОВДП у власності суб'єктів економіки станом на 27.10.2021 р.

Найбільший обсяг вкладень в ОВДП належить банкам, що у порівнянні з минулим роком більше, ніж знаходиться у власності НБУ. Це зумовлене тим, що комерційні банки можуть отримати стабільний дохід, взявши кредит в НБУ під 8 % і вклавши ці кошти в облігації під 11-12 %. Національний банк теж займає велику частку в обсягах вкладень, наслідком чого є стабілізація коливань на фінансових ринках для збільшення перерозподілу коштів та покращення макроекономічних показників.

Наступне місце за обсягом вкладень займають нерезиденти. Дана ситуація спричинена підписанням НБУ угоди з міжнародним депозитарієм цінних паперів

Clearstream про відкриття рахунку у депозитарії НБУ, що підвищило зацікавленість іноземних інвесторів ОВДП. Така система призвела до зменшення трансакційних витрат на проведення операцій по розрахунках з гривневими ОВДП [2].

Інтерес до українських ОВДП з боку іноземних інвесторів в першу чергу пов'язаний із їх високою дохідністю у порівнянні з іншими об'єктами вкладень на міжнародних ринках капіталу. При придбанні ОВДП у національній валюті, нерезиденти повинні обміняти її, тим самим забезпечивши притік іноземної валюти в країну. Внаслідок цього відбувається зміцнення курсу національної грошової одиниці.

Найменшу частку вкладень в ОВДП займають юридичні особи (5,2 %) та фізичні особи (2,2 %). Ця тенденція склалася через високі витрати на відкриття рахунків та комісії (за відкриття рахунку в цінних паперах, зарахування коштів на рахунок, зберігання, за погашення цінних паперів тощо) брокерів. При придбанні ОВДП на невеликі суми за рахунок всіх цих платежів можна втратити більше, ніж заробити на відсотках. Тому вкладення в ОВДП юридичним і фізичним особам з ціллю довгострокового інвестування вигідне, якщо сума вкладень становитиме не менше 50 тис. грн. [3]. Крім того посередники не беруться працювати з дрібними інвесторами. Також інвестору потрібно пройти верифікацію і підтвердити джерело отримання доходів, за які буде куплено ОВДП.

За даними статистики Міністерства фінансів середньозважений рівень дохідності ОВДП коливається у межах 9,5–13,1 % (станом на жовтень 2021р.) залежно від терміну погашення [4]. У жовтні 2021 року на первинних аукціонах ОВДП були розміщені за такими номінальними ставками: 9,5 % – 3-місячні, 9,7 % річних – 6-місячні облігації, 11,5 % – 9-місячні, 11,57 % – 1-річні, 12,5% – 3-річні, 13,1 % – 6-річні облігації. Проаналізувавши обсяги ОВДП, можна виявити, що основна частина випуску облігацій здійснюється в національній валюті – гривні.

На дохідність ринку облігацій впливає показник дефіциту державного бюджету. Одночасно зі зростанням дефіциту підвищується ставка дохідності за облігаціями. Ще одним показником впливу є облікова ставка НБУ – з її підвищенням відсотки по доходах від ОВДП зростають. Відповідно упродовж останнього року прибуток інвесторів від ОВДП збільшується.

Отже, проведений аналіз показав, що ринок ОВДП в Україні має високий потенціал для розвитку у майбутньому. Пришвидшити цей процес допоможе зосередження ринку ОВДП на міжнародних торговельних платформах, вдосконалення законодавчої бази, розроблення спрощеної процедури придбання облігацій, а також фінансування за допомогою державних позик продуктивних інвестицій, тим самим підвищивши зацікавленість приватного бізнесу.

Список використаних джерел

1. ОВДП. URL: <https://mof.gov.ua/uk/ovdp> (дата звернення 26.10.2021).
2. Міжнародний депозитарій Clearstream відкриває рахунок у НБУ. *Укрінформ*: веб-сайт. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/2659470-miznarodnij-depozitarij-clearstream-vidkrivae-rahunok-u-nbu.html> (дата звернення 27.10.2021)
3. Матвійчук Н. М., Теслюк С. А., Боричевська І. Банківські депозити та ОВДП як альтернативні об'єкти вкладення коштів. *Економіка та суспільство*. 2021. № 25. С. 306-314. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-25-60>
4. Результати розміщення облігацій внутрішніх державних позик. URL: <https://bank.gov.ua/ua/markets/ovdp-table> (дата звернення 27.10.2021).

СОЦІАЛЬНО ВІДПОВІДАЛЬНЕ ВЕДЕННЯ БІЗНЕСУ ЯК СКЛАДОВА СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Звірко А.О. – студентка 3 курсу
факультету економіки та управління ВНУ
імені Лесі Українки

Теслюк С.А. – к.е.н., ст.викладач кафедри
фінансів ВНУ імені Лесі Українки

У сучасних умовах бізнес відіграє велику роль у розвитку суспільства. Це спричинене тим, що його діяльність не обмежується лише отриманням матеріальних цінностей, великого обсягу прибутку, створенням додаткових робочих місць, а й із активізацією процесів у сфері соціальної відповідальності. Суб'єкти господарювання не можуть діяти окремо від суспільства, оскільки вони є його частиною.

Соціальна відповідальність бізнесу – це свідоме відношення суб'єктів господарської діяльності до вимог соціальної необхідності, соціальних завдань, морально-етичних норм та цінностей, розуміння наслідків своєї діяльності для суспільства, держави, споживачів, ділових партнерів та своїх працівників [1].

Соціальна відповідальність бізнесу означає, що окрім отримання власної матеріальної вигоди та досягнення певних цілей, підприємство має на меті допомогти та принести користь суспільству.

Важливими аспектами діяльності такого бізнесу є:

- захист прав людини – уникнення дискримінації різних верств населення;
- регулювання трудових відносин – поліпшення морального та матеріального становища працівників;
- розробка громадських заходів щодо розкриття потенціалу членів суспільства;
- допомога талановитій молоді шляхом створення відповідних умов для її розвитку;
- захист навколишнього середовища – контроль рівня забрудненості та усунення завданої шкоди;
- виготовлення якісної, корисної та безпечної продукції.

Для кращого розуміння даного поняття можна розглянути приклад групи компаній Фокстрот, які у своїй діяльності використовують важливі аспекти ведення соціального бізнесу.

Екологічний проєкт «Зелений офіс», який розробили Фокстрот, став одним із прикладів соціально відповідального ведення бізнесу. Він вступив у дію ще в 2009 році, а закінчився у 2019 році, однак його окремий інструмент – рейтинг «Тут Працюють ДалЕКОглядні» продовжився до 2020 року навіть всупереч пандемії.

Основним завданням цього проєкту є раціональність та економія природних ресурсів співробітників Центрального офісу. Для його реалізації співробітники у своїй діяльності: використовували електронний документообіг; відмовилися від одноразової тари на користь багаторазової; здійснювали економію прісної води; впровадили енергозберігаючі режими для офісної техніки; утеплювали центральний офіс для збереження енергетичних ресурсів; заповнили офісний простір зеленими рослинами.

Рис. 1. Результати проекту «Зелений офіс»

За результатами досліджень було здійснено узагальнення результатів проекту «Зелений офіс» (рис. 1.) [2]. Отримані дані свідчать про підвищення рівня обізнаності населення щодо проблем навколишнього середовища, а отже пошук різних шляхів та підходів для їх вирішення.

Отже, провівши дослідження категорії соціально відповідального ведення бізнесу, можна зробити висновок, що бізнес робить вагомий внесок у розвиток суспільства. Соціальна відповідальність – це ресурс, який здатний формувати певні переваги, забезпечувати стійкість розвитку, вчасно реагувати на соціальні виклики тощо.

На основі дослідження можна надати певні рекомендації для покращення соціально відповідального ведення бізнесу в Україні:

- створення системи стимулювання соціально відповідального бізнесу з боку держави;
- перейняття досвіду зарубіжних країн;
- дотримання сучасних стандартів безпеки праці та розвитку людини;
- вдосконалення матеріально-технічного забезпечення суб'єктів господарювання;
- активізація інвестиційних та інноваційних процесів;
- більш раціональне використання природних ресурсів тощо.

Таким чином, це свідчить про необхідність подальшого вивчення концепцій соціальної відповідальності бізнесу, з метою підвищення людського потенціалу та вдосконалення соціально-економічного розвитку підприємництва.

Список використаних джерел

1. Бедзай, О.В., Федченко, Т.В. Соціальна відповідальність бізнесу: проблеми розвитку та бухгалтерського обліку. *Культура народів Причорномор'я*: наук. журнал. 2013. № 256. С. 70-74. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/92349>
2. Зелений офіс: 10 років корпоративного волонтерства. *Група компаній Фокстрот* : веб-сайт. URL: <https://foxtrotgroup.com.ua/uk/csr/green-office.html>

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ РИНКУ ОБЛІГАЦІЙ В УКРАЇНІ

Корх Н. С. – студентка 4 курсу
факультету економіки та управління ВНУ
імені Лесі Українки

Проць Н. В. – к.е.н., доц. кафедри
фінансів ВНУ імені Лесі Українки

Сучасний український фондовий ринок характеризується суперечностями функціонування, які зумовлені специфікою національної економіки, впливом державних регулюючих установ та інституційних учасників. Процеси, що відбуваються на ринку цінних паперів акцентують необхідність дослідження ролі боргових фінансових інструментів в системі залучення капіталу та інвестування. Ринок цінних паперів в Україні є недостатньо розвинутим, тому на сьогодні є актуальним питання розвитку боргового фінансування економіки.

Особливості функціонування фондового ринку та облігацій досліджували в своїх працях такі вчені, як М. Кужелєв, Д. Леонов, О. Масина, О. Олійник, В. Опарін, К. Селіванова, С. Стабіас, І. Краснова, В. Федосов, В. Шелудько, та інші. Незважаючи на значний обсяг наукових досліджень, залишається багато невирішених питань щодо формування в Україні ефективно діючого ринку облігацій.

Відповідно до Закону України «Про цінні папери та фондовий ринок» [1] в обігу можуть бути такі види боргових цінних паперів - облігації підприємств, державні облігації України, облігації місцевих позик, казначейські зобов'язання України, ощадні сертифікати, векселі, облігації міжнародних фінансових організацій, облігації Фонду гарантування вкладів фізичних осіб. Дані боргові цінні папери мають кредитний характер відносин між емітентом та інвестором, продавцем та покупцем цих фінансових активів. Ринок облігацій займає вагомую частку ринку цінних паперів будь якої країни, а також є прогресивною формою залучення та розміщення грошового капіталу. Обіг облігацій на фондовому ринку сприяє вирішенню таких важливих завдань:

- надходження інвестиційних фінансових ресурсів до емітентів;
- забезпечення переливу капіталу між галузями та сферами економіки;
- акумуляція капіталу для інвестування у виробничу і соціальну сфери;
- задоволення потреб інституційних та індивідуальних інвесторів в розміщенні тимчасово вільних коштів і заощаджень;
- альтернативи традиційним банківським кредитам шляхом емісії боргових цінних паперів.

Співвідношення обсягу торгівлі на фондовому ринку до величини ВВП держави є узагальнюючим показником розвитку ринку цінних паперів в цілому. З табл.1 можна спостерігати, що обсяг торгів на ринку цінних паперів за аналізовані роки перевищував ВВП країни лише у 2016 р., протягом наступних років кількість фондових торгів були менші за ВВП, у 2020 р. даний показник склав 23,9 % від ВВП України. Слід зазначити, що в країнах з розвинутими ринками цінних паперів обсяги їх обігу перевищують розміри ВВП у рази і свідчать про потужність і ефективність фондового ринку.

На ринку боргових інструментів переважають облігації внутрішньої державної позики (ОВДП). Така ситуація зумовлено зростанням потреб держави в коштах для

фінансування державних видатків і регулювання ліквідності монетарного ринку. За період 2016-2020 рр. обсяг ОВДП збільшився на 143,3%. ОВДП в Україні випускаються номіналом 1000 грн., строком обігу від 1 до 15 років, періодичність виплати купонів – кожні півроку, дохідність коливається від 8 до 14 % річних [2].

Таблиця 1

Стан ринку облігацій в Україні за 2016-2020 рр.* млрд грн

Показники	2016	2017	2018	2019	2020	Відносне відхилення 2020/2016, у%
ВВП	2383,18	2982,92	3558,71	3974,56	4194,1	75,9
Річний обсяг торгівлі на фондовому ринку	2385,37	468,69	590,58	778,08	1000,99	-58,3
Співвідношення обсягу торгів на фондовому ринку до ВВП, (%)	100,1	15,7	16,6	19,7	23,9	-76,1
Річний обсяг торгів облігаціями	394,93	285,93	440,01	674,02	870,49	120,4
в т.ч. – державними (ОВДП),	339,49	256,13	406,41	630,07	826,00	143,3
–облігаціями підприємств	55,44	29,8	33,6	43,95	44,49	-19,8

Складено за даними [3]

Протягом 2020 р. НКЦПФР зареєстровано 96 випусків облігацій підприємств на суму 32,25 млрд грн. Порівняно з 2016 р. обсяг зареєстрованих випусків облігацій підприємств зменшився на 19,8% [3]. Як відомо, доходи від державних облігацій не є об'єктом оподаткування, проте за корпоративними облігаціями діє податок 18% та військовий збір 1,5%, що є причиною низького попиту на корпоративні облігації.

Фондовий ринок України не виконує ефективно свою найважливішу функцію: залучення інвестицій та їх перерозподіл. Також, характеризується недостатнім рівнем розвитку законодавчої бази, високим рівнем ризикованості, недостатньою захищеністю прав інвесторів, відсутністю прозорості на ринку цінних паперів, низьким рівнем довіри. Продуктивне функціонування ринку облігацій забезпечується наявністю надійних емітентів, зацікавлених інвесторів та відповідної інфраструктури, відносини яких має будуватися на принципах прозорості, довіри, взаємовигідності [4].

Отже, стан ринку облігацій України значно відстає від аналогічних світових ринків. Це пов'язано з низькою капіталізацією всього ринку цінних паперів, слабким розвитком біржової торгівлі та її відставанням від світових тенденцій, відсутністю розвинутої ринкової інфраструктури, недостатнім рівнем прозорості і інформаційного забезпечення вітчизняного ринку цінних паперів. Для модернізації ринку цінних паперів необхідно підвищувати ефективність регулювання емітентів, розширювати інструменти фондового ринку, стимулювати притоки інвестицій та покращувати інвестиційний клімат в країні.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про цінні папери та фондовий ринок» URL: <https://zakon.rada.gov.ua>

2. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua>
3. Річний Звіт НКЦПФР. URL: <https://www.nssmc.gov.ua/document/?id=12530000>
4. Кужелев М. О., Стабіас С. М. Пріоритети розвитку ринку корпоративних цінних паперів в Україні [монографія]. «Центр учбової літератури», 2020. 176 с.

ПОДАТКОВА ЗВІТНІСТЬ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

Літвін Т. М. – студентка 1 курсу
факультету економіки та управління ВНУ
імені Лесі Українки

Мельник К. П. – к. е. н., доцент кафедри
обліку та оподаткування ВНУ імені Лесі
Українки

3 року в рік, вітчизняним суб'єктам малого підприємництва стає дедалі важче функціонувати та провадити свою діяльність. Держава, намагаючись послабити податковий тиск на такого типу підприємства, дозволяє їм функціонувати на спрощеній системі оподаткування.

Згідно Господарського кодексу України, до суб'єктів малого підприємництва відносяться:

1) фізичні особи-підприємці; чисельність працівників – не перевищує 50 осіб; річний дохід від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 10 мільйонам євро;

2) юридичні особи – суб'єкти господарювання будь-якої організаційно-правової форми та форми власності; чисельність працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 50 осіб; річний дохід від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 10 мільйонам євро [1].

Податкову звітність суб'єкти малого підприємництва можуть подавати такими способами [3]:

1) у електронному варіанті. У разі подання електронної звітності – спочатку необхідно подати фінансову звітність. Після отримання квитанцій про її прийняття, надсилається – Декларація з податку на прибуток. Електронна форма передбачає використання електронного цифрового підпису відповідальної особи податкового агента;

2) у паперовому варіанті: відправивши поштою / занести в податкову.

У разі подачі податкової звітності останнім способом, суб'єкти малого підприємництва повинні одночасно із складанням фінансової звітності заповнити Декларацію з податку на прибуток. У цій формі відображається інформація про отриманий прибуток та суми сплаченого податку з прибутку суб'єкта малого підприємництва.

На рис. 1 наведено перелік фінансової звітності, які складає мале підприємство.

Ще один звіт, який подає мале підприємство до податкових органів – форма 1ДФ. Термін його подачі – 40 календарних днів, що настають за останнім календарним днем звітного (податкового) кварталу. У цій формі відображається інформація про дохід, який виплачувався суб'єктами малого підприємництва на

користь фізичних осіб (найманих працівників), а також суми відрахувань з ЄСВ (єдиний соціальний внесок), ВЗ (військовий збір), ПДФО (податок з доходів фізичних осіб).

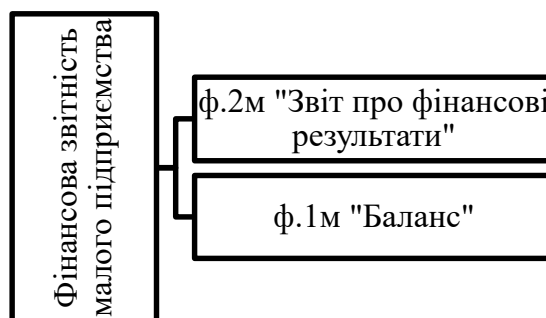

Рис. 1. Фінансова звітність малого підприємництва [2]

Якщо суб'єкт малого підприємництва є платником ПДВ, то він зобов'язаний скласти податкову декларацію з податку на додану вартість. Звітним періодом є – місяць. Дану декларація суб'єкти малого підприємства мають подавати протягом 20 днів наступного за звітним місяцем.

Податкова звітність малого підприємства наведена на рис. 2.

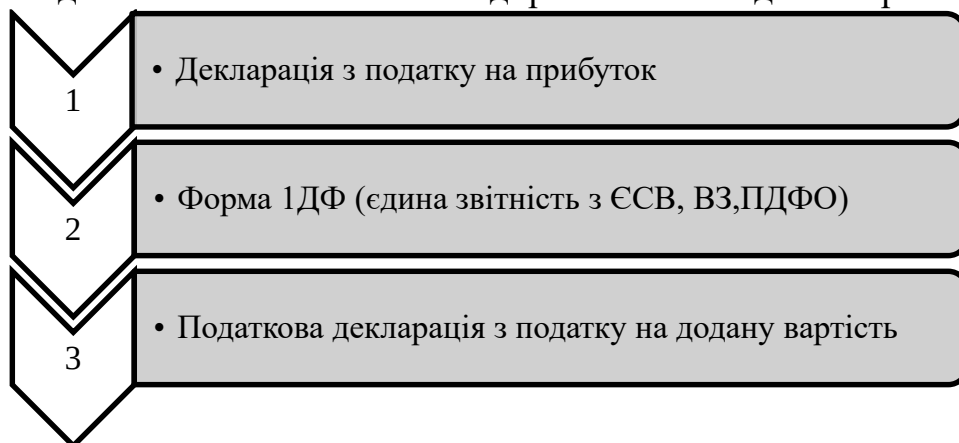

Рис. 2. Податкова звітність малого підприємництва

Недостовірне або невчасне подання податкової звітності карається штрафами, які прописані у р. XX Податкового кодексу України [3].

Відсутність претензій з боку Державної податкової служби України гарантована у разі правильного заповнення форм та їх своєчасної здачі. Дотримуватися першого пункту допомагають інструкції, розроблені для кожної податкової декларації. Також, суб'єкти малого підприємництва можуть звернутися на консультацію у податковий орган.

Отже, суб'єкти малого підприємництва повинні вести бухгалтерський облік, вчасно сплачувати податки та звітувати перед відповідними органами у встановленому Податковим кодексом порядку.

Список використаних джерел

1. Господарський кодекс України від 4.02.2005 р. № 2424-IV. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua> (дата звернення: 28.10.2021).

2. НП(С)БО 25 «Спрощена фінансова звітність», затверджено наказом Міністерства фінансів України № 39 від 25.02.2000 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua> (дата звернення: 28.10.2021).

3. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. №2755-VI. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua> (дата звернення: 28.10.2021).

НЕОБХІДНІСТЬ ВПРОВАДЖЕННЯ ЗАГАЛЬНООБОВ'ЯЗКОВОГО НАКОПИЧУВАЛЬНОГО ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УКРАЇНІ

Цьопич Т.С. – студент 6-го курсу
факультету економіки та управління ВНУ
імені Лесі Українки

Борисюк О.В. – к.е.н., доцент кафедри
фінансів
ВНУ імені Лесі Українки

Актуальність теми обумовлена назрілою проблемою модернізації накопичувальної складової обов'язкового пенсійного страхування в Україні, яке підтримується загальносвітовими тенденціями у пенсійній сфері. Аналіз цих тенденцій показує, що накопичувальна пенсія на додаток до розподільчого компоненту підвищує надійність пенсійного захисту людей, які вийшли на пенсію, і загалом збільшує стійкість пенсійної системи. Аналіз світового досвіду таких реформ показує, що реформи пенсійних систем є практично безперервним процесом навіть у тих країнах, пенсійні системи яких є зразком. Здавалося б, принципи, на яких ґрунтуються пенсійні системи, солідарність поколінь (для державних систем) та накопичення заощаджень на тривалий період часу (20, 30 або навіть 40 років) - припускають наявність стійких "правил ігри". В іншому випадку знижується довіра до системи, а значить, і кількість її учасників, що у свою чергу негативно впливає на її стійкість. Разом з тим, через безперервно виникаючі виклики реформи є необхідними. Такі виклики, як правило, є наслідком однієї дуже важливої для пенсійної системи проблеми – демографічної (а точніше – старіння населення). Проблеми, пов'язані зі старінням населення стосуються не тільки державної пенсійної системи, але й накопичувальних пенсійних схем.

Сучасна ситуація показує, що рівень заробітної плати і пенсій в Україні є нижчим у порівнянні з іншими європейськими країнами. Мінімальна пенсія на 1 січня 2021 року становила 2400 грн. За три останніх роки вона зросла на 731 грн, а середня пенсія – у півтора рази. Але якщо перевести її у євро, то це приблизно 100 євро.

Аналіз мінімальної та середньої заробітної плати показав, що вона зростала більшими темпами, ніж пенсії. Це свідчить, що розмір середньої пенсії не заміщує навіть третину середньої заробітної плати.

Негативно позначається на пенсійному забезпеченні України і демографічна криза. Станом на січень 2021 року зареєстровано 14,8 млн. працюючого населення і 11,1 млн. пенсіонерів. Дисбаланс працездатного і непрацездатного населення спричиняє порушення функціонування системи надання пенсій. Дана ситуація показує, що навантаження на працездатних громадян досить високе. Також велика частина робочої сили працює без реєстрації, що супроводжується меншими надходженнями до Пенсійного фонду. Про динаміку мінімальних та середніх заробітних плат та пенсій в Україні можна довідатися з таблиці 1.

Запровадження системи загальнообов'язкового накопичувального забезпечення дасть можливість громадянам, які досягли пенсійного віку, отримувати додаткову

пенсію за рахунок внесків до накопичувального фонду. Протягом всього періоду накопичення буде здійснюватися інвестування внесків. Накопичення кожної особи підлягатимуть обліку на індивідуальному накопичувальному пенсійному рахунку такої особи та можуть бути успадковані [3, с. 45].

Таблиця 1

Динаміка мінімальних та середніх заробітних плат та пенсій в Україні
(станом на 1 січня)

Показники	Рік		
	2019	2020	2021
Мінімальна заробітна плата, грн	4173	4723	6000
Середня заробітна плата, грн	9223	10727	12549
Мінімальна пенсія, грн	1669	1889	2400
Середня пенсія за віком, грн	2648	3083	3507

Джерело: [4]

Пенсійна система другого рівня у майбутньому зможе забезпечити розвиток національної економіки значними фінансовими ресурсами. Їх можна буде інвестувати у різноманітні перспективні галузі. Система дасть змогу вирішити такі важливі питання:

- збільшити сплати пенсійних внесків громадянами через зацікавленість їх у такій участі;
- успадковувати кошти, спадкоємцями застрахованої особи;
- здійснювати великі за обсягом інвестиції у розвиток національної економіки;
- забезпечити диференціацію розміру пенсій, яка буде залежати від внесків громадянина;
- надати недержавним компаніям можливість управління пенсійними активами.

Отже, впровадження накопичувальної системи є актуальним та обов'язковим шляхом підвищення соціального та економічного добробуту населення України. Умови участі у накопичувальній пенсійній системі у Україні багаторазово змінювалися, створюючи складнощі у розумінні необхідності нововведень для учасників накопичувальної системи. На порядку денному — відновлення накопичувальної системи в країні. Шляхів такого відновлення небагато, і всі вони не є ідеальними. Очевидно, що формування накопичувальної пенсії за рахунок внесення добровільних внесків, а також співфінансування внесків державою в сьогоденні умовах розвитку буде найкращим варіантом із можливого.

Список використаних джерел

1. Борисюк О. В., Шемедюк Л. В. Накопичувальне страхування життя: розвиток у контексті пенсійної реформи в Україні. *Науковий вісник Буковинського державного фінансово-економічного університету*. Економічні науки. 2014. Вип. 26. С. 284-289.
2. Карлін М. І. Борисюк О. В. Управління державними фінансами: посібник / М. І. Карлін, О. В. Борисюк. Луцьк : ПП Іванюк, 2013. 273 с.
3. Лібанова Е.М. Пенсійна реформа в Україні: напрямки реалізації: колективна монографія. Київ: Інститут демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи НАН України, 2010. 270 с.
4. Офіційний веб-сайт Пенсійного фонду України. URL: <http://www.pfu.gov.ua> (дата звернення: 26.10.2021).

СЕКЦІЯ 2. ПЕДАГОГІКА, ОСВІТА ТА СОЦІАЛЬНА РОБОТА

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА РОБОТА З СІМ'ЯМИ ЯКІ ПЕРЕБУВАЮТЬ В СКЛАДНИХ ЖИТТЄВИХ ОБСТАВИНАХ: СУТНІСТЬ ТА ВИДИ

Бандура А. Я. – студентка 4 курсу факультету педагогічної освіти та соціальної роботи ВНУ імені Лесі Українки

Бартків О. С. – к. п. н., доцент кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти ВНУ імені Лесі Українки

На сучасному етапі розвитку України, держава посилює важливість зміцнення інституту сім'ї. Безумовно, сім'я постає основним осередком, в якому відбувається формування особистості дитини; природним середовищем первинної соціалізації дитини, засобом збереження і передачі культурних цінностей. Сім'я поєднує в собі якості соціального інституту, соціальної організації, соціальної структури, малої соціальної групи, та є посередником між особистістю та суспільством.

Особливості соціальної роботи з сім'єю вивчали І. Братусь, Т. Веретенко, Л. Вінникова, О. Заболотна, І. Зверева, А. Капська, С. Ничипоренко, В. Поліщук, Г. Попович, І. Трубавіна, Т. Шанськова, П. Шевчук та ін.

У Державному стандарті соціального супроводу сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах визначено термін «складні життєві обставини» як обставини, виявлені за результатами оцінки потреб, внаслідок яких сім'ї (особи) не можуть самотійно піклуватися про особисте/сімейне життя та брати участь у суспільному житті [4]. До сімей, які перебувають у складних життєвих обставинах, відносять сім'ї, які не можуть самотійно подолати або мінімізувати негативний вплив таких обставин, як жорстоке поводження з дитиною в сім'ї (недбале ставлення до дитини, її бездоглядність, в тому числі залишення дитини в небезпеці, насильство), насильство в сім'ї, експлуатація дитини, втягування її у жебрацтво або протиправну діяльність, заохочення дитини до споживання алкоголю, наркотичних речовин [5].

Соціальна робота з сім'ями, дітьми та молоддю – професійна діяльність, спрямована на запобігання, мінімізацію негативних наслідків та подолання складних життєвих обставин сімей, дітей та молоді, посилення їхньої здатності до реалізації власного життєвого потенціалу [3]. Уже соціально-педагогічну роботу з сім'ями в складних життєвих обставинах О. Безпалько визначає як різновид соціально-педагогічної діяльності, що здійснює в певній соціальній інституції та спрямований на точно визначений об'єкт впливу [1].

Узявши за основу погляди О. Безпалько, І. Зверева, Г. Лактіонова, Ж. Петрочко, визначаємо такі види соціально-педагогічної роботи з такими сім'ями (рис. 1).

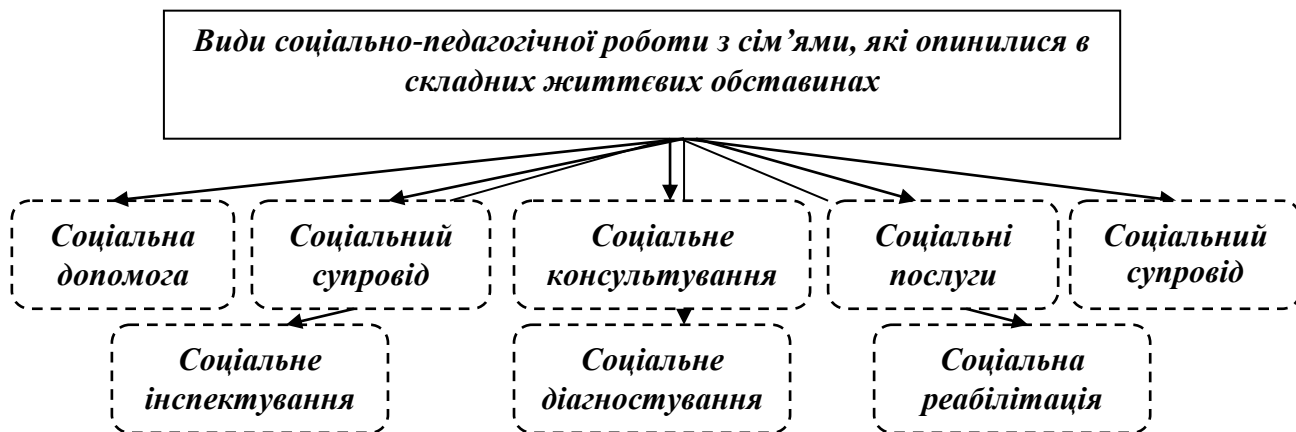

Рис. 1. Види соціально-педагогічної роботи з сім'єю в складних життєвих обставинах

Усі види соціально-педагогічної роботи з сім'єю передбачають комплексних заходів тривалої допомоги з метою збереження сім'ї, відновлення родинних стосунків, захисту і реалізації прав членів у родині та її прав у суспільстві [5].

Поряд з видами соціально-педагогічної роботи О.Безпалько виділяє таку її форму як соціальний патронаж, який передбачає відвідування соціальним педагогом сім'ї з діагностичними цілями, а саме: встановлення й підтримка тривалих зв'язків з родиною, вчасне виявлення її проблемних ситуацій, надаючи допомогу; аналіз та спостереження за сім'єю в її природних умовах, що допомагає виявленню важливої інформації [1]. Варто відмітити, що здійснюючи соціальний патронаж, соціальний педагог має дотримуватися принципів добровільності та конфіденційності.

Основне завдання соціального педагога в роботі з сім'єю в складних життєвих обставинах – це подолання кризових ситуацій, вчасне запобігання проблем, виявлення та усунення причин які до них призвели.

Соціальна робота з сім'ями, які перебувають у складних життєвих обставинах, є одним з пріоритетних напрямів діяльності також центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді. Основне завдання фахівця із соціальної роботи – бути помічником для кожної родини, яка потребує допомоги. Так, аналіз діяльності Волинського обласного центру СССДМ засвідчує, що працівниками центру здійснюється значна робота з такими сім'ями: арт-марафон «Дивосвіт», інформаційні рейди «Я маю право», профілактична робота щодо належного виконання батьками батьківських обов'язків, обстеження житлово-побутових умов, акція «16 днів проти насильства», презентація інформаційної кампанії «Для дітей суспільство без бар'єрів» та ін. [2].

Отже, сім'я, яка опинилася в складних життєвих обставинах – це сім'я, яка не виконує належним чином свою виховну функцію через виникнення обставин, наслідки яких вона не може подолати самотійно. Соціально-педагогічна робота з сім'єю повинна спрямовуватися на виявлення причин виникнення складних життєвих обставин та їх подолання. Значну соціально-педагогічну роботу з сім'ями які опинилися в складних життєвих обставинах, поряд з соціальним педагогом, здійснюють і фахівці соціальних служб.

Список використаних джерел

1. Безпалько О.В. Організація соціально-педагогічної роботи з дітьми та молоддю у територіальній громаді: теоретико-методичні основи: монографія. Безпалько. К.: Науковий світ, 2006. 306с.
2. Волинський обласний Центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді. URL: <http://www.vocsssdm.co.ua/novyny/>

3. Закон України Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 42, ст.213 : URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2558-14#Text>

4. Про затвердження Державного стандарту соціального супроводу сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах: Наказ Міністерства соціальної політики від 31 берез. 2016 р. № 318. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0621-16?>

5. Про організацію надання соціальних послуг : Постанова Кабінету Міністрів України від 1 червня 2020 р. № 587. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/587-2020-%D0%BF#n176>

ТЕХНІКИ СІМЕЙНОЇ ТЕРАПІЇ В РОБОТІ З РОДИНОЮ, ЯКА ПЕРЕБУВАЄ В СКЛАДНИХ ЖИТТЄВИХ ОБСТАВИНАХ

Бандура А. Я. – студентка 4 курсу
факультету педагогічної освіти та
соціальної роботи ВНУ імені Лесі
Українки

Бартків О. С. – к. п. н., доцент кафедри
загальної педагогіки та дошкільної освіти
ВНУ імені Лесі Українки

Актуальною проблемою сьогодення є збільшення кількості родин які перебувають в складних життєвих ситуаціях. У Державному стандарті соціального супроводу сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах визначено термін «складні життєві обставини» як обставини, виявлені за результатами оцінки потреб, внаслідок яких сім'ї (особи) не можуть самотійно піклуватися про особисте/сімейне життя та брати участь у суспільному житті [1]. Особливості цих сімей досить різноманітні, що вимагає від соціальних працівників застосування широкого спектру видів, форм та методів соціальної роботи.

Одним з методів роботи з сім'єю, яка перебуває в складних життєвих обставинах, є сімейна терапія [3, с. 70], що ґрунтується на ідеї нездатності сім'ї самотійно долати проблеми, стреси як у своїх межах, так і поза ними, а також адаптуватися до змін. Цей метод є ефективним, оскільки у процесі сімейної терапії робиться акцент на відповідальності клієнта (клієнт приймає рішення, а фахівець створює умови, які заохочують волевиявлення клієнта). Тривалість сімейної терапії може бути від декількох тижнів до декількох років. Усе залежить від вираженості міжособистісних конфліктів та бажання і мотивації членів родини до змін [4, с. 74].

У процесі сімейної терапії, можна використовувати низку технік, які допомагають як у пошуку рішень, так і у створенні необхідної атмосфери для роботи [2]. Техніка «Магічне запитання» спрямована на вирішення «чарівної» ситуації. Клієнту потрібно описати обстановку, в якій наявна проблема раптово розв'язалася за один день (наприклад: «Уявіть, що Ви зустріли людину, яка змінила ваше життя»). Завдання клієнта – назвати зміни, які б він побачив (наприклад: «Як змінилася ситуація?», «За якими деталями дізналися, що проблеми не існує?»). Клієнти дають відповіді на такі «магічні запитання» досить чітко і конкретно.

У разі, коли клієнту буває важко уявити бажану ситуацію, соціальний працівник креативно допомагає, зазначаючи «Уявіть, що ви заснули і вам снився сон в якому проблеми не існує». Якщо особистість говорить нереальні речі, то потрібно «наблизити» його до реальності («А що Ви зробили сьогодні для того, щоб було так?»). Зазвичай наступна версія більш наближена до реальної ситуації. Ця техніка допомагає фахівцю зрозуміти прагнення клієнта, а також розпочати роботу з пошуку шляхів досягнення цілей (наприклад: «Що можна зробити, щоб цього досягти?») [2].

Техніка «Винятки» спрямована на демонстрацію того, що в житті людини постійно відбуваються зміни: в її поведінці, переконаннях, почуттях, моделях спілкуванні, які пов'язуються або можуть стосуватися проблем. Часто клієнти сприймають свої негаразди як такі, що існують завжди. Особливо це спостерігається, коли стан людини пригнічений, коли «нелегкий» період у її житті триває давно. Клієнти ставляться до тих періодів життя, коли їм немає на що скаржитися, як до чогось незначного або не звертають увагу на такі моменти. Зазначені ситуації не сприймаються як позитивні зміни. Таку техніку можна застосувати через запитання на кшталт: «У які моменти у Вас з'являються покращення у тій ситуації «Розкажіть, коли Ваші стосунки із сусідами були добрі?», «В яких ситуаціях з колегами конфлікти відсутні?».

«Винятки» мають застосовуватися до тієї проблеми», яку обрав клієнт для вирішення (що для нього є актуальнішим – стосунки, емоційний стан, пошук професії тощо). Пошук ресурсів може бути активізований питаннями: «Хто або що допомагає Вам вирішити проблему, хоча б тимчасово?», «Як в такій ситуації діяли Ваші родичі чи знайомі?» [2].

Фахівцю варто пам'ятати, що у процесі сімейної терапії не доцільно розпорошуватися на усі скарги клієнта. У межах однієї зустрічі потрібно зупинитися на одній зміні і працювати з тим, що для себе головним зазначає клієнт.

Ще однією технікою є «Творче непорозуміння». Вона застосовується в бесіді тоді, коли соціальний працівник уже має деяку інформацію про клієнта і його ситуацію. «Творче непорозуміння» дає змогу обом учасникам процесу спільними зусиллями вибудувати таку реальність, яка задовольняє клієнта більше, та допомагає звернути увагу на сильні сторони клієнта, ресурси, які він має. Реалізовується ця техніка через парадоксальні запитання: «Як так сталося, що вам так погано разом, а ви три роки живете спільним життям?», «Вас поважають, як можна казати, що Ви невдаха?» та ін. [3]. У бесіді такі запитання використовуються досить часто, особливо в ті моменти, коли у клієнта є однозначна відповідь. Ситуація, яка виникла, не сприяє переосмисленню порушених питань чи конструктивному їх вирішенню. Тому завдання соціального працівника – поставити під сумнів однозначність позиції клієнта, його ставлення до ситуації, і найлегше це зробити через парадоксальне запитання. Зазвичай, питання є парадоксальним лише на перший погляд – відповідь знайти не складно, але головне, щоб клієнт сприйняв ситуацію з іншого погляду і побачив те, що є очевидним. Мета парадоксального запитання – поставити під сумнів те, що людина вважала абсолютно безсумнівним.

У роботі з сім'єю, яка опинилася в складних життєвих обставинах, можна використовувати кілька технік і уважно стежити, як вони сприймаються співрозмовником. Важливо пам'ятати, що за якою б технікою не працював

соціальний працівник з родиною, необхідно, щоб клієнт відчував підтримку і віру в нього з його боку. Робота із сім'ями, які опинилися у складних життєвих обставинах, може передбачати проведення короткострокової сімейної терапії, спрямованої на вирішення проблеми, тобто соціально-психологічного консультування членів родини. Така технологія соціальної роботи через застосування різних технік допомагає людині обирати рішення та діяти на власний розсуд, навчатися новим моделям поведінки, сприяє розвитку особистості.

Список використаних джерел

1. Про затвердження Державного стандарту соціального супроводу сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах: Наказ Міністерства соціальної політики від 31 берез. 2016 р. № 318. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0621-16?>
2. Соціальна робота в Україні: Практична психологія у соціальній роботі / За ред. Ходорчук А.Я. К., 2003. 264с.
3. Судом Н. Сім'ї, що опинилися в складних життєвих обставинах. Особливості роботи соціального педагога з ними. *Соціальний педагог*. 2013. № 12. С. 45–49.
4. Черкай О.В. Сімейна терапія як комплексна модель соціальної роботи. *Теорія і практика сучасної психології*. 2018. № 2. С. 74–77.

АНАЛІЗ ПРОБЛЕМ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ ПІД ЧАС ПАНДЕМІЇ COVID-19

Божко А. О. – студентка 2 курсу
факультету іноземних мов ВНУ імені Лесі
Українки
Семенюк А. А. – к. філ. н, доцент
кафедри практики англійської мови ВНУ
імені Лесі Українки

Актуальність даного дослідження полягає у тому, що під час пандемії корона вірусу covid-19 системи освіти по всьому світу потребують термінових змін, постійні карантини вимагають трансформації освітнього процесу, на часі є пристосування умов навчання до потреб учнів з особливими освітніми потребами, що дасть їм можливість ефективно навчатися.

Метою розвідки є з'ясування основних перешкод, із якими зіткнулися освітяни під час навчання інклюзивних класів упродовж періоду пандемії та аналіз досвіду відповіді різних країн на пандемічну ситуацію.

Інклюзивна освіта – це спосіб забезпечення освітнього процесу, у якому діти з особливими освітніми потребами включені в загальний освітній простір. Це допомагає розвивати когнітивні здібності дітей, забезпечує їх можливістю соціалізації. Більшість країн світу на початку пандемії covid-19 в терміновому порядку прийняли рішення перевести освітні установи в дистанційний (он-лайн) режим роботи. Однак, діти з особливими освітніми потребами та педагоги стикаються з певними труднощами дистанційної освіти [3].

Питанням поєднання дистанційного та інклюзивного навчання займаються інституції та окремі педагоги різних країн світу, що мають перед собою завдання

забезпечити виконання права усіх дітей на освіту. Основні проблеми, з якими під час пандемії зіткнулась інклюзивна освіта такі [4]:

1. Забезпечення учнів технічною базою. Сюди включаємо складнощі з доступом до мережі Інтернет, незабезпеченість сімей технікою, а також труднощі з оцифровуванням навчальних матеріалів.

2. Складнощі з адаптацією освітніх продуктів, розвивальних та корективних технік під режим он-лайн. Постає проблема переведення засобів навчання (ігор, наочних матеріалів, розвивальних тренажерів, засобів корекційного спрямування) в електронний формат. Деякі матеріали (до прикладу, книги для дітей з порушеннями зору) неможливо представити в електронному вигляді.

3. Неготовність і неможливість батьків та опікунів дітей асистувати учням під час занять дистанційно. Дітям з особливими освітніми потребами необхідна присутність помічника хоча б на деяких етапах занять – допомога з підключенням техніки, додаткові пояснення інструкцій, слідкування за самопочуттям дитини, оскільки це доволі складно робити вчителю «через екран». Значна частина батьків та опікунів працюють у той час, коли діти відвідують заняття, що також створює незручності.

4. Нові виклики для взаємодії учитель – асистент вчителя – батьки.

5. З переходом на дистанційне навчання, потреба у спілкуванні та взаємодії між педагогами та батьками стає значно більшою, ніж раніше. Для того, аби забезпечити максимально ефективне навчання для дитини, комунікація батьків та педагогів має бути постійною та детальною. Однією з порад, які виділяють дослідники даної проблеми, є створення спостереження за учнем вдома, особливо це важливо у перші тижні дистанційного навчання. Педагог, у свою чергу, може тоді адаптувати навчальні стратегії відповідно до стану дитини у конкретний момент.

6. Складнощі для психологічного здоров'я усіх учасників освітнього процесу. Новий графік розпорядку дня, нові способи комунікації, неможливість фізично відвідати школу та побачитися з однокласниками чи педагогами – це все негативно впливає на емоційний та психологічний стан дитини. Потреба у зміні підходів до навчання створює тиск на педагогів, яким потрібно терміново переналаштовуватися та змінити численну кількість матеріалів, та на батьків, яким потрібно по-іншому організовувати навчання дитини.

7. Відсутність додаткового навчання персоналу шкіл. З переходом на новий вид роботи, корисним є проводити навчання для вчителів, директорів та методистів шкіл, аби забезпечити якісний освітній процес, щоб полегшити адаптацію до цифрового формату навчання.

Наталія Гладких виділяє чотири основні принципи дистанційного навчання та інклюзивної освіти, а саме:

1. Принцип інтерактивності(взаємодія учнів один з одним та з педагогами).

2. Принцип диференціації(застосування технологій різнорівневого навчання).

3. Принцип індивідуального підходу (врахування індивідуальних особливостей сприймання дитини відповідно до типу порушення).

4. Принцип пластичності (врахування особливостей темпу сприйняття інформації дитиною з особливими освітніми потребами) [1].

Експерти Нової Української Школи виділяють декілька особливостей дистанційного навчання в інклюзивних класах:

1. Перехід із прямої моделі навчання на тренерську (вчитель не має близького контакту з дитиною, проте консультує батьків із питань навчання).

2. Синхронне й асинхронне навчання (уроки у режимі он-лайн, запис відео уроків для самостійного опрацювання учнем та комбінація даних методів).

3. Наочний матеріал – використання для навчання речей, які можна знайти вдома.

4. Сталість навчання (збереження того ж самого розкладу навчання).

5. Врахування безпеки та особливостей здоров'я дитини з особливими освітніми потребами [1].

У різних країнах світу почали вживати заходів для адаптування процесу навчання під потреби інклюзії, а також впровадили різні програми підтримки учнів, сімей, вчителів. Уряди держав адаптували стратегії навчання, розповсюдили навчальні матеріали, забезпечили співпрацю вчителів різних профілів (Великобританія, Італія, Греція, Литва тощо [2]. Ініціативи спільнот та громадських організацій, в тому числі міжнародних (ЮНІСЕФ) [4], надали дітям, їхнім родинам та педагогам підтримку впродовж переходу на дистанційне навчання (до прикладу, португальська організація психологів, Мережа Особливі Друзі в Онтаріо, Канада [5]). Дані проєкти спрямовані на продовження ефективної освіти та соціалізації дітей навіть за умови закриття фізичних просторів шкіл.

Висновки. Пандемія covid-19 змусила уряди країн по всьому світу запровадити термінові заходи з питань захисту здоров'я і життя населення. Школи переважно перейшли на дистанційне здобуття освіти, однак педагоги та учні стикнулися з проблемами доступу до навчальних ресурсів та складнощів адаптації. Найбільше викликів зазнало інклюзивне навчання, оскільки раніше воно було повністю залежне від фізичної залученості усіх учасників освітнього процесу. Значною мірою школи спиралися на допомогу урядів та громадських організацій.

Список використаних джерел

1. Як поєднати дистанційне навчання з інклюзивним. Нова українська школа / Веб-ресурс НУШ. URL: <https://nus.org.ua/articles/yak-poyednaty-dystantsijne-navchannya-z-inklyuzyvnyum/> (дата звернення: 02.10.2021).

2. European Agency for Special Needs and Inclusive Education website. URL: <https://www.european-agency.org/sites/default/files/COVID-19-Impact-Literature-Review.pdf> (дата звернення: 09.10.2021).

3. Duraku Z. H., Nagavci M. (PDF) The impact of the COVID-19 pandemic on the education of students with disabilities in pre-university education. Research Gate. URL: https://www.researchgate.net/publication/342282642_The_impact_of_the_COVID-19_pandemic_on_the_education_of_students_with_disabilities_in_pre-university_education (date of access: 08.10.2021).

4. McClain-Nhlapo C. An inclusive response to COVID-19: education for children with disabilities. Global Partnership for Education. URL: <https://www.globalpartnership.org/blog/inclusive-response-covid-19-education-children-disabilities> (date of access: 06.10.2021).

5. Whitley J. Coronavirus: distance learning poses challenges for some families of children with disabilities. The Conversation. URL: <https://theconversation.com/coronavirus-distance-learning-poses-challenges-for-some-families-of-children-with-disabilities-136696> (date of access: 06.10.2021).

ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ВЕБ-КВЕСТ ПРИ НАВЧАННІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В ОСНОВНІЙ ШКОЛІ

Галян К. Ю. – студентка 2 курсу
факультету іноземної філології
освітньо-кваліфікативного рівня Магістр
ВНУ імені Лесі Українки
Лесик І. В. – к. ф. н., доцент
кафедри англійської філології
ВНУ імені Лесі Українки

Інтернет ресурси є неоціненною та безмежною базою для створення інформаційно-предметного освітнього середовища. Однак, для того, щоб зробити використання ресурсів Інтернету в процесі навчання іноземної мови якомога ефективнішими та полегшити учням пошук матеріалів для заданої теми виникає нагальна потреба у розробленні нових навчальних завдань, що базуються на Інтернет ресурсах і є спрямованими на комплексне формування та розвиток іншомовної комунікативної компетенції, уміння правильно відбирати, аналізувати, порівнювати та узагальнювати знайдену інформацію, а також представляти та обговорювати результати роботи із Інтернет ресурсами.

Як показав аналіз вітчизняних і зарубіжних наукових публікацій, хронологічно перші з них ознайомлювали читачів з поняттям «веб-квест» (Т. March, В. Dodge, Я. Биховський, Ю. Романцова та ін.) і роз'яснювали загальні особливості змісту і структури цієї технології (В. Dodge, Т. March, А. Lamb, Chr. Bauer-Ramazani).

Веб-квест – це діяльно-орієнтована проектна дидактична модель, що передбачає самостійну пошукову роботу учнів у мережі Інтернет. Замість того, щоб змушувати учнів нескінченно блукати у мережі в пошуках необхідної інформації, педагог дає їм список веб-сайтів, що відповідають тематиці проекту та рівню їх знань. Крім цього, веб-квест також може використовуватися у таких значеннях: веб-квест – модель використання Інтернет-ресурсів у викладанні; веб-квест – це формат заняття з орієнтацією на розвиток пізнавальної, дослідницької діяльності учнів, на якому основна частина інформації добувається через ресурси Інтернет; веб-квест – це вид Інтернет-проекту, який дає учням основної школи можливість ефективно використовувати інформацію, знайдену в мережі [3].

Отже, будучи засобом навчання іноземної мови, веб-квести виконують основну дидактичну функцію і націлені на підвищення ефективності мовної підготовки, розвивальна мета якої є: розвиток мовленнєвих здібностей у процесі навчання іноземної мови, розвиток мотивації до подальшого оволодіння іноземною мовою і культурою як частиною світової культури та розвиток автономності в оволодінні іншомовною комунікативною компетенцією.

Дизайн (структура) веб-квеста передбачає раціональне планування часу учнів основної школи сфокусованого не на пошуку інформації, а на її використанні. Кожен веб-квест має структуру з ключовими елементами: вступ: мета цього розділу, підготувати та «зачепити» учнів; завдання: це найбільш важлива частина веб-квесту (Web-Quest). Завдання повинне змушувати тих, хто навчається на підстав і фактів дивитися далі, вивчаючи взаємозв'язок предметів і подій, відокремлюючи

істинні знання від помилкових, аналізуючи причинно-наслідкові зв'язки в навколишньому світі. Завдання скеровує учнів на те, що конкретно треба буде робити; розвиток комп'ютерних здібностей та пошук Інтернет-інформації; використання великої кількості актуальної автентичної інформації, що підвищує їх словниковий запас; вчитися незалежно від педагога, що забезпечує автономність і самостійність учнів основної школи; організовувати активну самостійну чи групову пошукову діяльність; прийняття самостійних рішень; розвитку комунікативної компетенції учнів, мотивуючи їх до застосування мовних знань та вивчення нового мовного матеріалу[5].

Розпочинається робота із технологіями веб-квесту з проблемного питання або ж створення проблемної ситуації, що мають стати для учнів мотивуючим чинником. Після оголошення теми учні отримують завдання, що розробляються викладачем залежно від мети заняття. Робота над запропонованими завданнями здійснюється з урахуванням запропонованих педагогом покликань на друковані джерела, а також джерела Інтернет за для уможливлення цілеспрямованого пошуку необхідної інформації.

Веб-квест передбачає також презентацію результатів пошукової роботи у вигляді слайдів, інтернет-сторінки, текстового документа або ж в іншій формі (електронній, друкованій чи усній). Після виконання веб-квесту учні аналізують власну роботу, здійснюють самооцінювання, а також оцінювання робіт товаришів. Викладач також оцінює роботу учнів.

Таким чином, навчання стає менш орієнтованим на педагога, а учні стають більш відповідальними за свої власні знання і сам процес отримання знань: вони повинні організувати власний час, вирішити, які матеріали можуть бути використані для виконання завдання, у якій формі представити свою точку зору. Педагог тут скоріше помічник або наставник, вміло направляє учнів до формування навичок самоосвіти. Особливістю освітніх веб-квестів є те, що частина або вся інформація для самостійної або групової роботи з ним знаходиться на різних веб-сайтах, результатом роботи з веб-квестом, як правило, є публікація робіт у вигляді веб-сторінок і веб-сайтів (локально або в Інтернеті)..

Список використаних джерел

1. Биховський Я.С. Освітні веб-квести. Матеріали міжнародної конференції «Інформаційні технології в освіті. URL: <http://ito.bitpro.ru/2017>.
2. Бовтенко М.А. Комп'ютерна лінгводидактика: навч. посіб. Київ: Флінта: Наука, 2015. 215 с.
3. Використання web-квестів у навчально-виховному процесі. URL: http://ru.osvita.ua/school/lessons_summary/edu_technology/30113/
4. Власова І. О. Технології Веб-квест та Блог-квест. URL: http://viakiev.blogspot.com/p/blog-page_51.html
5. Ільченко О. В. Використання Веб-квестів у навчально-виховному процесі. Форум педагогічних хідів «УРОК». URL: http://osvita.ua/school/lessons_summary/edu_technology/30113/

ВИМОГИ ДО ВИКОРИСТАННЯ ТВОРІВ ЖИВОПИСУ НА УРОКАХ ГЕОГРАФІЇ

Гарасимяк Л. М. – студентка III курсу
географічного факультету ВНУ імені Лесі
Українки

Бартків О. С. – к. п. н., доцент кафедри
загальної педагогіки та дошкільної освіти
ВНУ імені Лесі Українки

Сучасні вимоги ставлять перед школою завдання підготовки випускника зі сформованими ключовими компетентностями, високо духовної і критично мислячої особистості. Однією з таких компетентностей – є обізнаність та самовираження у сфері культури [4].

Формування знання та розуміння елементів культури, культурологічних понять в школах здійснюється завдяки культурологічному підходу. Наголошуючи на його затребуваності, Є. Бондаревська та О. Беляєв зазначають, що «культурологічна освіта – це освіта, центром якої є людина, яка пізнає і яка чинить культуру шляхом обміну духовними цінностями та особистісними смислами, створюючи твори індивідуальної та колективної творчості» [2].

Картини як елемент художньої творчості та засіб візуалізації формує в учнів здатність розуміти твори мистецтва, саме мистецтво, естетичну обізнаність та допомагає у вивченні конкретних географічних явищ. За допомогою мистецтва людина здатна сприймати світ у всьому його багатстві й різноманітті. Саме мистецтво дарує відчуття естетичної значущості світу і пробуджує в людині творчий дух та формує творчу активність особистості [5].

Елементи мистецтва при вивченні шкільних предметів забезпечують наочність і сприяють їх цілісному сприйманню.

Питанням методики використання та удосконаленням наочності займалися різні науковці та методисти (І. Базедов, Л. Картель, С. Кобернік, Є. Копилець). У дослідженні «Науково-методичні засади географічної освіти в основній школі» С. Кобернік до наочних засобів відносить наочність моделі натуральних об'єктів і явищ – просторові ілюстративні посібники, а саме: картини, малюнки та інше [3].

Застосування на уроках географії живописних творів певного жанру та характеру формує в учнів почуття цілісності відображення картини світу, створюються умови для застосування навичок географічного аналізу, відбувається запам'ятовування авторів живописних творів, що сприяє формуванню художніх смаків і розширенню загальнокультурної ерудиції.

Зміст картини повинен відповідати темі та меті уроку. Відповідно, вчитель вибирає картини потрібного жанру. Різноманітність жанрів сприяє актуальності застосування картин для відповідного вивчення інформації. Наприклад, пейзажні твори найкраще використовувати при вивченні різноманітних природних явищ, природи фізико-географічних районів, певні місцевості, тощо. Твори історичного живопису доцільні для теми Великих географічних відкриттів, та дізнатися минуле країн. Картини побутового жанру допоможуть учням сформуванню або ж закріпити знання про побут, традиції, тобто етнографічні риси населення.

Застосування картин пейзажного жанру є найбільш актуальним на уроках ландшафтознавства, оскільки сама наука це наука про пейзажі, тобто про природу конкретної місцевості.

Відповідно до теми уроку, картини можна використовувати одночасно з навчальною, розвивальною і виховною метою.

Навчальна мета полягає у формуванні в учнів знань про особливості природи певних територій географічних об'єктів, явищ, побуту та традицій населення тощо. Розвивальна мета сприяє розвитку творчої уяви, зорової пам'яті, розвиває мислення. Виховна спрямована на виховання культурних цінностей, естетичних смаків і т. д. Так в процесі вивчення теми 7 «Ландшафти України» (8 клас) використання творів пейзажного жанру Р. Свередюка, де змальовано ландшафти Полісся, Карпат, рідної землі формує в школярів естетичні смаки, знання про природу, тварин, місцевості, побут, рельєф, ґрунти, рослинність тощо [6].

З метою формування досвіду емоційно-ціннісного відношення до навколишньої дійсності на уроках географії необхідно використовувати репродукції картин відомих художників. Аналізуючи різноманітні географічні явища, ми можемо використати репродукції картин І. Айвазовського, для порівняння стану погоди на морі, охарактеризувати види лісів з картин І. Шишкіна тощо.

Проте, використання різних живописних творів у процесі вивчення шкільних навчальних географічних курсів висувають певні вимоги, а саме:

- відповідність підібраної репродукції картини меті уроку;
- урахування індивідуальних та вікових особливостей учнів;
- урахування пізнавальної цінності живописних творів;
- достовірність географічної інформації;
- наявність вдалого ракурсу, або цікавого сюжету;
- яскрава, зрозуміла для сприйняття, живописна манера і стиль автора, доступний для учнів;
- достатньо висока художня цінність творів;
- виховна цінність творів образотворчого мистецтва [1].

Висновок. Таким чином використання творів живопису на уроках географії сприяє розвитку творчих здібностей учнів, допомагає досягнути мети уроку. Географічний зміст творів живопису має відповідати визначеним вимогам, темі начального матеріалу і бути творчо спрямованим.

Список використаних джерел

1. Байтеряков О. З. Теоретичні основи застосування творів живопису на уроках географії. URL: <http://eprints.mdpu.org.ua/id/eprint/6593/1/%D0%91%> (дата звернення: 14.10.2021).
2. Беляев А.В. Формирование ключевых компетенций в образовательном процессе. *Проблемы обеспечения целостности образовательного процесса : материалы научно-практической конференции* (апрель, 2004). Ставрополь : Издательство СГУ, 2004. С.27–31.
3. Кобернік С. Г. Науково-методичні засади географічної освіти в основній школі : монографія Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. К., 2012. С. 345.
4. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. 2016. 40 с. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення: 14.10.2021).
5. Сутність та соціальні функції мистецтва Лекції, тема 3. URL: http://library.kpi.kharkov.ua/TUF/resource_1144/3.html (дата звернення: 16.10.2021).

РОЗВИТОК ЛОГІЧНОГО МИСЛЕННЯ УЧНІВ У ПРОЦЕСІ РОЗВ'ЯЗАННЯ НЕСТАНДАРТНИХ МАТЕМАТИЧНИХ ЗАДАЧ

Город С. В. – студентка 2 курсу
факультету інформаційних технологій і
математики ВНУ імені Лесі Українки
Невірець О. С. - студентка 2 курсу
факультету інформаційних технологій і
математики ВНУ імені Лесі Українки
Науковий керівник: Бартків О. С. – к. п.
н., доцент кафедри загальної педагогіки та
дошкільної освіти ВНУ імені Лесі Українки

Одним із основних завдань, що стоять перед сучасною школою, є навчання учнів критично мислити, виховання активного ставлення до оволодіння знаннями, розвиток їх інтелектуальних і творчих здібностей.

Проблема розвитку логічного мислення школярів є особливо актуальною у наш час. Над її вивченням працюють А. М. Акселюк, Н. М. Бібік, О.Я. Савченко, Н.Ф. Скрипченко та ін. Адже саме зараз, як ніколи, нашій країні потрібні люди, здатні приймати нестандартні рішення, уміючі творчо мислити.

Логічне мислення – здатність мислити точно й послідовно, не допускаючи протиріч в своїх міркуваннях, та вміння викривати логічні помилки [4]. Надзвичайно важливо сприяти виробленню у підлітків уміння логічно мислити, об'єктивно оцінювати різноманітні явища, процеси, події. Вагомість формування логічного мислення особистості зумовлена ще й тим, що притаманна нашому часу динаміка технологічного і соціального прогресу, вимагає від людини умінь швидко адаптуватися, змінюватися і вдосконалюватися на основі самостійного набуття знань, знаходити шляхи розв'язання завдань, які виникають у будь-яких нестандартних ситуаціях, пошуку власного потенціалу з метою гармонії адаптації в полікультурному світі.

Логічне мислення допомагає грамотно та чітко формулювати власні думки; знаходити та висловлювати аргументи на підтримку своєї позиції; знаходити прості та безпечні виходи з будь-яких проблемних ситуацій; мінімізувати вірогідність помилок як у навчанні, так і у житті в цілому.

Одним із впливових засобів формування логічного мислення на уроках математики учнів є система вправ із логічним навантаженням. Поняття «система вправ з логічним навантаженням» – це цілеспрямована система роботи над розвитком логічного мислення учнів на кожному етапі уроку [1].

Нестандартні задачі мають досить важливе значення та відіграють величезну роль у навчанні математики. Розв'язування задач виступає і як мета, і як засіб навчання. Уміння ставити і виконувати задачі – є одним з основних показників рівня розвитку учнів, відкриває їм шлях до оволодіння новими знаннями; знайомитись з новою ситуацією, описаною для розв'язування задач.

За допомогою вирішення нестандартних задач розвиваються уява і фантазія, пам'ять і увага, гнучкість мислення, формуються уміння спостерігати, аналізувати, проводити порівняння, робити висновки. Міркування учнів стають послідовними, доказовими, логічними, а мова – чіткою, переконливою і аргументованою. У ході вирішення таких завдань найприроднішим способом можна формувати у школярів елементи творчого математичного мислення поряд з реалізацією безпосередніх цілей вчення математики.

Нестандартні задачі використовуються як дуже ефективний засіб засвоєння учнями понять, методів, математичних теорій; як найбільш дієвий засіб розвитку мислення учнів; як універсальний засіб математичного виховання і незамінний засіб формування в учнів умінь і навичок практичного застосування математики. Розв'язування задач служить досягненню цілей, які сприяють розвитку логічного мислення.

І. Дудач нестандартні завдання поділяє на дві категорії:

- завдання, що примикають до шкільного курсу математики, але підвищеної складності – як завдань математичних олімпіад;
- завдання математичних розваг [1].

Перша категорія нестандартних завдань призначена для школярів з інтересом, що визначився, до математики; тематично ці завдання зазвичай пов'язані з тим або іншим певним розділом шкільної програми. Вправи, що відносяться до цього типу задач, поглиблюють навчальний матеріал, доповнюють і узагальнюють окремі положення шкільного курсу, розширюють математичний кругозір, розвивають навички у вирішенні важких завдань.

Розглянемо приклади таких задач. Супутник Землі робить перший оберт за 1 год 40 хв, а другий оберт – за 100 хв. Як це пояснити? [3].

Відповідь: $1 \text{ год } 40 \text{ хв} = 100 \text{ хв}$.

Друга категорія нестандартних завдань прямого відношення до шкільної програми не має і, як правило, не передбачає значної математичної підготовки. Це вказує на те, що в другу категорію завдань входять нелегкі вправи. Такі завдання мають дуже важкі розв'язки, і навіть існують такі завдання, до яких розв'язки досі невідомі.

Наступна задача «У родині в кожного з шести братів є по сестрі. Скільки дітей у цій родині?» [3].

Відповідь: 7. Розв'язок такої задачі передбачає дитині розвинути логічне мислення.

Отже, на сьогодні розвиток логічного математичного мислення займає значне місце у навчанні учнів і студентів. Використання нестандартних задач на уроках математики цілком себе реалізує, має ряд переваг. Допомогає розвивати логіку і мислення, активізувати пізнавальний процес учнів, а також комунікативні навички.

Список використаних джерел

1. Дудач І. Активізація мислення учнів за допомогою інтерактивних технологій навчання. *Математика в школах України*. 2007. №33. С. 8–11.
2. Киричук О. Виховання в учнів інтересу до навчання. *Знання*. О. Киричук. 1986.
3. Кричевец А.Н. О математических задачах и задачах обучения математике. *Вопросы психологии*. 1999. №1. С. 32–42.
4. Павліченко Т. Як пояснити дітям, що таке логіка і навіщо вона їм. *Смарт Освіта*. 2020. URL: <https://nus.org.ua/articles/yak-poyasnyty-dityam-shho-take-logika-i-navishho-vona-yim-pobudova-logichnyh-lantsyuzhkiv/>.

ВИКОРИСТАННЯ ІНФОГРАФІКИ У ПРОЦЕСІ ВИКЛАДАННЯ ІНФОРМАТИКИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РОЗВИТКУ ОСВІТИ

Гудько І. В. – студент 1 курсу факультету інформаційних технологій та математики ВНУ імені Лесі Українки

Юнчик В. Л. – старший викладач кафедри загальної математики та методики навчання інформатики ВНУ імені Лесі Українки

У сучасному світі зростає роль умінь та навичок складної комунікації, експертного оцінювання, системного мислення як складника професіонального розвитку фахівця педагога [1]. Одним з ефективних засобів розвитку цих умінь є опанування методів і засобів інфографіки та їх використання в навчально-виховному процесі, зокрема на уроках інформатики у закладах освіти.

Інфографіка – це графічне візуальне подання інформації, даних або знань, призначене для швидкого та чіткого відображення складної інформації. Інфографіка лежить на перетині таких предметних галузей, як статистика, аналіз даних, комп'ютерний дизайн, когнітивна психологія та ін. Засоби інфографіки надають можливість викладачам, студентам, слухачам, адміністраторам представляти візуальні якісно-кількісні моделі процесів та явищ, які вивчаються, розуміти їхній взаємозв'язок, дослідити вплив різноманітних факторів, представляти у наглядному вигляді розвиток досліджуваних явищ та процесів. Інфографіка активно використовується в наш час в журналістиці, маркетингу, економіці, менеджменті [2].

Види інфографіки:

- хронологічна: демонструє етапи розвитку компаній і технологій, професійного або творчого шляху особистостей, зміни тенденцій в якій-небудь сфері з допомогою таймлайну, міток, виносок з датами, ілюстрацій або фотографій [3];

- порівняльна: порівнює два або декілька предмети, підходи, ідеї або події з допомогою вертикального роздільника, для наочного демонстрування співвідношення між елементами протиставлення;

- географічна: еволюційний напрямок картографії, спосіб представлення географічних даних за допомогою картосхем, що застосовується у всіх географічних науках, в освіті, журналістиці та технічних текстах;

- статистична: використовують для візуального представлення результатів соціологічних, маркетингових та інших наукових досліджень, за допомогою кольорових значків;

- історична: допомагає сформувати уявлення про масштаби історичних подій, запам'ятати їх послідовність і відстежити взаємозв'язок з допомогою тайм лайну;

- ієрархічна: допомагає впорядкувати елементи будь-якої системи за ступенем важливості та позначити їх взаємодія між собою, може бути побудована за принципом піраміди або розгалуженої структури;

- соціальна: дає привід задуматися про певну проблему в суспільстві. Інфографіка допомагає оцінити масштаби проблеми і перспективи її вирішення;

- анімована: в сайтах і в блогах працює краще статичної, адже ай-стопери (рухомі елементи) зупиняють увагу глядача і мотивують вивчити зміст інфографіки уважніше;

- інтерактивна: дозволяє глядачеві керувати анімацією і вивчати зміст в зручному темпі, переходить від одного блоку до іншого, використовується в веб-дизайні і мультимедіа.

- ілюстрована: візуальні конспекти, які, як правило, створюють для презентації з метою проінформувати глядача за допомогою ілюстрацій та картинок.

На уроках інформатики, особливо з розвитком сучасних технологій, доцільно використовувати методи когнітивної візуалізації, які дають більш повний опис навчальних понять та зв'язків між ними, сприяють та поліпшують вміння застосовувати нові знання в нових ситуаціях, дозволяють знайти причину-наслідок між різними галузями науки. Одним із проявів когнітивної візуалізації є інфографіка [4]. Започаткування Нової Української Школи є неабиякою можливістю для використання інфографіки на уроках інформатики і не тільки. За допомогою картинок діти будуть краще сприймати інформацію, їм буде цікавіше навчатися. Візуальне сприйняття допоможе засвоювати нову інформацію значно краще за будь-які інші методи навчання і розвиватиме критичне мислення учнів. Сучасні тенденції використання інфографіки в навчальних виданнях полягають у застосуванні широкого спектру різноманітних видів інфографічних зображень та в поступовому переході до динамічної, зокрема інтерактивної інформаційної графіки, картосхем, діаграм, тощо.

Також інфографіка допоможе розвивати уяву, творчі схильності учнів. Інфографіка здатна активно впливати на суб'єкта навчального процесу: розвивати зацікавленість і творчу уяву. Як ефективний засіб візуалізації вона має значні можливості: доповнення, систематизації, уточнення й унаочнення текстової інформації [1]. Використання інфографіки в освітньому процесі на сьогодні є актуальним, оскільки виконує такі завдання, як доступне представлення великого обсягу інформації в систематизованому й зручному для сприйняття вигляді та привернення уваги, а отже, забезпечує різнобічне й повне формування будь якого образу чи поняття. Інформаційна графіка бути використана не лише як засіб навчання, а й як метод представлення складної інформації.

Список використаних джерел

1. Вовк О. В., Черемський Р. А. Інфографіка як ефективний засіб навчання. *Системи обробки інформації*. 2017. Вип. 4. С. 199–205.
2. Панченко Л.Ф. Разорьонова М.В. Використання інфографіки в освіті. *Наукові записки*. Вип.10. Серія: Проблеми методики математичної і технологічної освіти. Ч.2. Кропивницький : РВВ КДПУ ім. В.Винниченка, 2016. С.122–126.
3. Гудза М. О. Інфографіка як засіб покращення сприйняття інформації: Навчально-методичний посібник. Білгород-Дністровський, 2021. 55 с.
4. Стеценко А. Ю. Використання інфографіки на сучасному етапі розвитку освіти. *Університет А. С. Макаренка: імідж, мобільність та європейські перспективи: матеріали Матеріали міжнародної науково-практичної конференції для студентів і молодих учених (Суми, 26-27 квітня 2018р.)*. Суми: ФОП Цьома С. П., 2018. С. 129–130.

ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ МАТЕМАТИКИ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Ємчик О. Г. – к. п. н, старший викладач
кафедри загальної педагогіки та
дошкільної освіти ВНУ імені Лесі
Українки

Стрімкий розвиток інформаційного суспільства, потреба у негайних рішеннях проблемних ситуацій вимагає термінових розробок реальних методик впровадження інноваційних форм в педагогічний процес усіх закладів системи освіти, у тому числі дошкільної. Влучним є визначення Д. Дзвінчук дистанційної освіти як «мегатренду освіти майбутнього», «орієнтиру, вектору модернізації, тенденції розвитку» [1, с. 9]. У зв'язку з цим, надзвичайно актуальним постає питання організації дистанційної освіти на початковому етапі й у цьому контексті формування інформаційної та цифрової грамотності учасників освітнього процесу.

Неможливо не погодитись з науковцями О. Полєвіковою та Т. Швець щодо виявлення численних проблем у процесі організації дистанційної освіти у період пандемії. Стосовно дошкільної освіти зокрема вони потребують ретельного аналізу з метою з'ясування переваг онлайн та офлайн форматів, створення сучасної прогресивної моделі [4, с. 116].

Дистанційна форма здобуття освіти згідно українського законодавства (стаття 9 Закону «Про освіту» від 5 вересня 2017 року № 2145-VIII) – «індивідуалізований процес здобуття освіти, який відбувається в основному за опосередкованої взаємодії віддалених один від одного учасників освітнього процесу у спеціалізованому середовищі, що функціонує на базі сучасних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій» [2].

Крім того, розвиток методики навчання математики дітей дошкільного віку наголошує на необхідності у підборі адекватної до віку дітей технології розвитку логіко-математичної компетентності, безпосередньо пов'язаної з розвитком розумових операцій, таких як абстрагування, аналіз, порівняння, узагальнення, серіація і класифікація. Тобто, вивчення та створення електронного, дистанційного дидактичного матеріалу стрімко актуалізується в нових мінливих умовах існування і розвитку людства, що вимагає від підростаючого покоління оволодіння більш широким спектром компетентностей. Тобто сучасні умови та обставини дали поштовх для розробки, розгляду, вивчення та запровадження механізмів та технологій використання дистанційних форм для логіко-математичного розвитку дітей. Адже Державний стандарт дошкільної освіти поєднує сенсорно-пізнавальну, логіко-математичну, дослідницьку компетентність та цифрову компетентність дитини дошкільного віку в одному напрямі – «Дитина у сенсорно-пізнавальному просторі». Серед основних знань, сформованості яких вимагає оволодіння логіко-математичною компетентністю стандарт дошкільної освіти України виділяє уявлення про основні математичні поняття «число», «величина», «форма», «простір», «час» і «колір», знання еталонів площинних та об'ємних геометричних форм, просторових напрямів, одиниць вимірювання часу, параметрів величини, зв'язків між кількісними, порядковими числівниками, просторовими і часовими

поняттями та ін. Такий набір «властивостей» дитина дошкільного віку повинна освоїти у процесі здобуття елементарної математичної освіти [3].

Щодо дистанційного навчання, то спільним для всіх наукових підходів у його трактуванні є виділення таких його особливостей: діти можуть отримувати готові завдання (кейс технології), під час навчання можливі зустрічі педагога й дитини, учасники освітнього процесу можуть проживати в одному місті чи районі, але навчання може проходити в асинхронному режимі (розбіжність у часі), а також, на наш погляд, найбільш істотна відмінність дистанційного навчання – інтерактивна взаємодія не тільки між дітьми та вихователями, а й між самими дітьми і з засобами навчання, яка здійснюється в специфічній дидактичній системі.

Спільною метою дистанційного навчання та розвитку логіко-математичної компетентності дитини є така розвивальна якість даної форми математичної діяльності дітей, що тісно пов'язана з внутрішньою властивістю гри (основного виду діяльності дитини дошкільного віку), яку психологи, та й самі діти характеризують як бажання і здатність діяти самостійно. Тобто дистанційне навчання дозволяє втілити самостійність і активність особистості дитини у процесі розв'язання завдань математичного характеру.

Проте, варто пам'ятати про таку проблему в реалізації дистанційної форми навчання в закладі дошкільної освіти як дотримання санітарних вимог, складених із врахуванням вікових особливостей розвитку дітей раннього та дошкільного віку.

Використання дистанційної форми освіти закладом дошкільної освіти у роботі з дітьми дошкільного віку буде ефективним лише завдяки реалізації спеціальних організаційно-педагогічних умов, серед яких головними є: забезпечення змішаної форми організації освітнього процесу, котра передбачає поєднання реальної безпосередньої взаємодії вихователів закладу дошкільної освіти з дітьми із дистанційними технологіями; спеціально організоване освітнє інформаційне мережеве середовище закладу дошкільної освіти; врахування вікових та індивідуальних особливостей дітей, готовності до дистанційного сприйняття знань, самостійного здійснення практичної та ігрової діяльності; залучення батьків до формування та розвитку цифрової компетентності та елементарної комп'ютерної грамотності, їх просвітницька діяльність та контроль за реалізацією в родині програмних завдань відповідно до віку дитини; професійна підготовка вихователів закладів дошкільної освіти до використання технологій дистанційної освіти у роботі з дітьми дошкільного віку.

Список використаних джерел

1. Дзвінчук Д. І. Мегатренд дистанційної освіти: переваги, недоліки, ризики. *Освітній дискурс*. 2020. Вип. 26. С. 7-18.
2. Закон України «Про освіту» від 5 вересня 2017 року № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
3. Наказ МОН України від 12.01.2021 р. № 33 «Про затвердження Базового компонента дошкільної освіти (Державного стандарту дошкільної освіти) нова редакція». URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf
4. Полєвікова О., Швець Т. Проблеми взаємодії педагогів із дошкільниками та їх батьками в умовах сучасних освітніх викликів COVID-19. *Освітологічний дискурс*. 2020. № 4. С. 115-128.

ВИКОРИСТАННЯ ХМАРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ІНФОРМАТИКИ

Зусько Д. В. – студент 1 курсу
факультету інформаційних технологій та
математики ВНУ імені Лесі Українки
Юнчик В. Л. – старший викладач
кафедри загальної математики та
методики навчання інформатики ВНУ
імені Лесі Українки

З розвитком інформаційних технологій сучасному вчителю інформатики необхідно творчо використовувати навчальний матеріал, виявляти конструктивність в організації навчального процесу та загалом в своїй педагогічній діяльності. Для забезпечення таких якостей доцільно застосовувати хмарні технології.

Хмарні технології – це технології розподіленої обробки цифрових даних, за допомогою яких комп'ютерні ресурси надаються інтернет-користувачеві як онлайн-сервіс [1]. Всі необхідні додатки видають результати роботи за допомогою web-браузера, при цьому дані знаходяться на віддаленому інтернет-сервері і тимчасово кешуються на клієнтській стороні. Для ефективної організації навчального процесу вчителям доцільно використовувати наступні хмарні технології: Web-додатки для навчання; онлайн сервіси для навчального процесу; сховища файлів, спільний доступ до файлів; електронні журнали та щоденники; системи дистанційного навчання, бібліотеки, медіатеки; ресурси для спільної роботи тощо [2].

В процесі навчання інформатики з'являється ряд ситуацій, де доцільно використовувати певні онлайн застосунки. Наприклад для написання спільних текстових робіт, роботи над спільними творчими проектами ефективним буде робота в Google документі, де можна одночасно в одному документі працювати певній кількості людей. Створити презентацію для виступу можна з використанням застосунків Prezi, Canva та інших, а от організувати створення колективної презентації, що стосується певної проблеми, де кожен працює над своїм слайдом можна з використанням Google презентацій [3]. Для створення ігрових моментів на уроці використовують генератори кросвордів та ребусів (Cross, Генератор кросвордів, генератор ребусів) Для проведення дослідження на уроці, створення зведеної відомості результатів роботи учнів доцільно використовувати Google таблиці, а для перевірки знань в тестовій формі використовують онлайн форми для створення тестів (Google форма). Інтерактивні плакати можуть замінити презентацію, коли весь матеріал уроку і дидактичне забезпечення на одному малюнку (Jamboard) та інші.

Використання хмарних технологій на уроках інформатики дозволяє: розвивати в учнів творчі здібності, навички дослідницької діяльності, уміння приймати оптимальні рішення; розширити можливості обсягу інформації; сформувати в школярів уміння працювати з даними, розвивати комунікативні здібності; підсилити мотивацію до навчання; активно залучати учнів до навчального процесу; давати учням максимально можливий обсяг навчального матеріалу; якісно змінити контроль діяльності учнів [3, с.46].

Оскільки урок складається з різних етапів і на кожному з них варто використовувати різні застосунки, то нижче наведено етапи уроку та доцільні хмарні технології (Таблиця 1).

Таблиця 1.

Застосування хмарних сервісів на різних етапах уроку інформатики	
Етап уроку	Хмарний сервіс
Перевірка домашнього завдання	Google Документи, Google Форми LaerningApps.org, Google Презентації
Актуалізація та перевірка наявних знань, підготовка до вивчення нової теми	Google Малюнок (схеми, граfi), Jamboard, MicrosoftSway, YouTube
Перевірка первинного усвідомлення (сприйняття) матеріалу	Google Малюнок, Prezi, Google Документи, Canva.
Сприймання і усвідомлення учнями фактичного матеріалу	Google Classroom, Meet, Prezi, MicrosoftSway, YouTube, Jamboard
Організація засвоєння способів діяльності шляхом відтворення інформації та вправління в її застосуванні за зразком	Google Малюнок, GoogleSite, Google Документи, GoogleТаблиці, Blogger.
Творче застосування та здобування знань, освоєння способів діяльності шляхом вирішення проблемних завдань, побудованих на основі раніше засвоєних знань і умінь	Google Презентації, Cross, Word's Cloud, Glogster, Cacao, GoogleДокументи, Umaigra, LaerningApps.org
Перевірка глибини осмислення учнями знань і ступеня їх узагальнення	LaerningApps.org, Google Форми
Домашнє завдання	Google Таблиці, Google Форми, Google Диск

Отже, хмарні технології є повноцінним освітнім інструментом, що забезпечують створення власних онлайн-просторів. Урок організований за допомогою використання хмарних технологій значно відрізняється від традиційного. Застосування хмарних технологій під час викладання інформатики стимулює професійний ріст педагога, спонукає до пошуку нових форм, методів і засобів навчання. Навчання інформатики, з використанням хмарних технологій, стимулює до командної роботи, що важливо в процесі формування особистості школяра.

Список використаних джерел

1. Вакалюк, Т. А., Присяжнюк, Г. Є. Хмарні сервіси у допомогу вчителю математики. *Актуальні питання сучасної інформатики: Тези доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю “Сучасні інформаційні технології в освіті та науці”* (10-11 листопада 2016 р.) / за ред. Т. А. Вакалюк (3). pp. 255–258.
2. Вовковінська Н. Корисні поради або «мультимедіа власними руками». *Інформатика*. 2016. №11(347). С.3–7.
3. Рябченко Ж.В. Використання комп'ютера під час проведення уроків. *Рідна школа*. 2010. №12. 88 с.

ГЕЙМІФІКАЦІЯ ЯК МЕТОД НАВЧАННЯ МАТЕМАТИКИ

Караханов Д. А. – студент 2 курсу факультету інформаційних технологій і математики ВНУ імені Лесі України

Назарук А. Б. – студентка 2 курсу факультету інформаційних технологій та математики ВНУ імені Лесі України

Науковий керівник: Бартків О. С. – к. п. н., доцент кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти ВНУ імені Лесі України

Швидкі темпи впровадження гейміфікації і використання ігрових елементів в освіті мають величезний вплив на результати і зацікавленість учнів. Гейміфікація розглядається, як застосування елементів ігрового дизайну в неігровому контексті з метою сприяти бажаній поведінці або вирішенню проблем [3]. Ефективною є гейміфікація на уроках математики, оскільки включає в себе використання ігрових елементів, таких як підрахунок балів, змагання між однолітками, командна робота, таблиці оцінок, щоб стимулювати залучення, допомагати учням засвоювати нову інформацію і перевіряти свої знання.

Концепція гейміфікації спонукала до проведення безліч досліджень, за допомогою яких учені намагалися зрозуміти ефективність її застосування в освіті та в інших сферах життя. J. Kirriemuir та A. McFarlane провели одне з концептуальних спостережень в освітніх спільнотах по використанню цифрових ігор в освітньому середовищі. За спостереженнями учені виділяються три домінуючі теми досліджень ігор в освіті, а саме: розробка та використання ігрових елементів в освіті, застосування ігрових елементів в освіті і вплив гри [3].

Для більшості освітніх установ інформаційні системи є важливими факторами успіху у викладанні і навчанні. Проте, перед учителем постає питання про можливість гейміфікації у мотивації кінцевих і потенційних користувачів до використання інформаційних систем. Гейміфікація в інформаційних системах намагається використовувати елементи ігрового дизайну для поліпшення результатів навчання, зробити монотонні заняття більш цікавими, а завдання для навчання учнів більш захопливим [2]. Таким чином, гейміфікація може принести користь в освіті, особливо для молодого покоління, яке очікує взаємодії між навчанням і іграми, а для установи – економії коштів і підвищення продуктивності.

У вітчизняній школі виникла ситуація коли учні володіють певним запасом знань та навичок, але не вміють чи не знають як та коли їх застосовувати на практиці. Тому в Новій українській школі було змінено освітню програму, щоб діти не просто мали певну базу знань, а вміли її використовувати. Разом з тим, новий зміст навчання краще засвоюється школярами в ігровій формі. З огляду на це, використання гейміфікації сприяє кращій адаптації дитини до навчального процесу.

Математика як один з основних предметів, обов'язкових для учнів протягом усього періоду навчання, проте, більшість тих, хто вивчає математику, відчують труднощі з засвоєнням матеріалу і не можуть знайти інтересу до вивчення предмета.

Поширення гейміфікації в освіті особливо вплинуло на викладання, навчання та розробку навчальних програм з математики. Психологічні та медичні дослідження, визнали математику одним із найскладніших предметів, виявили проблеми психічного здоров'я, пов'язані з її вивченням [1]. Оскільки, завдяки дослідженням вчені вияснили, що математика є однією із найтяжких дисциплін, то перехід від традиційного навчання до гейміфікації математичної освіти виявився неймовірно успішним і засвідчили численні переваги як для учнів, так і для вчителів. Експеримент, проведений у Києві, показав, що студенти більш позитивно ставляться до математики під час гейміфікації. Крім того, молодь була більш залучена та мотивована, оскільки процес гейміфікації допоміг позбутися повторюваного характеру практики «питання за питанням». Інші переваги використання ігрових технік також включають підвищення залученості до навчання та підвищення продуктивності вивчення навчального предмета [1].

Гейміфікація також знижує схильність до математичної тривоги. Це пов'язано з різними чинниками: учні тепер можуть навчатися у зручному їм темпі та просторі, який більше не є обмеженим традиційною обстановкою у класі чи графіком часу.

Існує декілька гейміфікованих онлайн ресурсів для учнів та вчителів НУШ. Найбільш вживаною є платформа, MATIFIC. Вона розроблена для учнів початкової та середньої школи, тут можна знайти сотні ігор з математики. MATIFIC підписало угоду про співпрацю з МОН України, це дозволило всім бажаючим використовувати матеріали платформи безкоштовно. Матеріал на цьому сайті поділено за темами та рівнями складності. Ще одним ресурсом для ігрового навчання є мультимедійне видавництво «Розумники». Ця навчальна платформа створена в Україні та спрямована на навчання учнів початкових класів. Матеріал подано таким чином, щоб школярі швидше та легше опановували навчальний матеріал в зрозумілій їм формі. «Електронний помічник вчителя», ще одна платформа яку використовує НУШ, розроблена для учнів 1-4 класів. Усі матеріали безкоштовні та інтерактивні, з яскравими анімаціями та зображеннями.

Отже, використання гейміфікації на уроках математики сприяє кращій залученості та мотивації учнів до вивчення цієї навчальної дисципліни. Також цей підхід знижує рівень математичної тривоги в учнів, тому що діти можуть навчатися в зручному їм просторі та в зручний для них час.

Список використаних джерел

1. Гейміфіковані онлайн-ресурси для учнів НУШ. URL: <http://osvita.mkrada.gov.ua/zahalna-serednia-osvita/34328/>
2. Сергеева Л. Гейміфікація: ігрові механіки у мотивації персоналу. *Теорія та методика управління освітою*. 2014. № 2 (14). URL: http://umo.edu.ua/images/content/nashi_vydanya/metod_upr_osvit/v_15/14.pdf
3. Kim S., Song K., Lockee B., Burton J. Gamification in Learning and Education. Springer, Cham 2018. 159 p.

ПІДПРИЄМНИЦЬКА ОСВІТА ПЕДАГОГА В УМОВАХ ВІДКРИТОГО ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ

Кінах Н. В. – к.е.н., доцент кафедри
педагогіки та психології
Волинський інститут післядипломної
освіти

Усякі реформи починати треба з учителя. Вчитель повинен володіти усіма ключовими компетентностями для того, щоб сформувати їх у школярів. Адже не можна передати учню того, чого ти сам не маєш і не вмієш робити. Підприємництво є одним з факторів розвитку суспільства, а розвиток підприємництва — запорука економічного і соціокультурного збагачення нації. Завдання сучасної освіти — підготувати нове покоління, яке здатне підняти економічний рівень і політичний престиж України на світовий рівень. У цьому аспекті одним із головних і невідкладних завдань школи, і в першу чергу — педагогічної вищої освіти, є підготовка кваліфікованих педагогів — викладачів і вчителів для навчання населення країни ефективними методами і прийомами підприємництва, організації виробництв, вмінню використовувати інноваційні технології, досягнення науки і техніки.

На думку В. Мадзігона, підприємництво потребує інтуїції, точного розрахунку, творчого підходу, певного стилю й типу поведінки, способу мислення, пошуку нетрадиційних рішень, масштабності та ризику, ділової хватки [1]. Серед сучасних дослідників вагомий вклад в розвиток у галузі менеджменту і підприємництва у сфері освіти здійснює український учений О. Романовський, який приділяє увагу дослідженню шляхів впровадження інновацій та підприємницької освіти в системі національної освіти України, на конкретних прикладах розглядає феномен підприємництва в університетах світу, пропонує шляхи підприємницьких перетворень в освітніх закладах. [3].

Розвитку підприємництва та освіти підприємців приділяється увага не тільки в Україні, а в усьому світі. Зарубіжні фахівці, аналізуючи завдання освіти щодо підготовки молоді до підприємницької діяльності, приходять до висновку, що вже в школі необхідно поглиблювати початкові знання з організації бізнесу, ретельно навчати наукам підприємництва у вищому навчальному закладі, а потім - протягом усього життя на робочому місці (В. Байгрейв, Д. Брекер, Б. Бухгольц, А. Гібб, Б. Кітс, Р. Клоноскі, О. Колінз, Р. Комісар, М. Крейн, К. Лайнбак, Д. Мор, М. Петерс, Д. Халоран, Р. Хізріч, П. Холден). Серед головних цілей таких навчальних програм завжди виділяються такі: виховати здатність розпочати нову (власну) справу; виробити вміння працювати в малому бізнесі; прищепити «підприємницький» світогляд загалом; розвинути підприємливість як рису характеру.

Підприємницьку освіту можна визначати в широкому сенсі як створення загальних знань і навичок "щодо підприємництва" або "про цілі підприємництва" в цілому. Підприємницьку освіту можна надавати як частину визнаних освітніх програм на первинному (початковому шкільному), вторинному (старшому шкільному) або третинному (університетському) рівні навчання в навчальних закладах різного рівня. Навчання підприємництва визначається як побудова (створення) знань і навичок для підготовки до початку бізнесу. Таким чином, мета

навчання підприємництва дуже специфічна, на відміну від мети підприємницької освіти, яке може бути набагато ширше. Нові освітні реформи, що безпосередньо впливають на професійну потребу вчителів до оволодіння системою знань з основ підприємництва – здатність формувати одну з ключових компетентностей в учнів – підприємливість та ініціативність, відповідно до Концепції «Нової української школи». Сучасні соціально-економічні умови в Україні висувають нові вимоги до підростаючого покоління. Молода людина, щоб знайти своє місце в житті, повинна бути більш самостійною, активною, цілеспрямованою та ініціативною, готовою до самосійного пошуку працевлаштування після закінчення школи. Але для того, щоб вибір учнів був усвідомленим, адаптований під реалії сучасного життя, їм необхідні основи знань з економіки та підприємництва.

Практично у всіх визначеннях «підприємництва», «підприємець» аналізованими нами, акцентується увага на таких поняттях як ініціативність, самостійність, новаторство, організаторський талант, творчість, готовність ризикувати, пошук шляхів збагачення. Детально розглянемо роль знань з основ підприємництва для вчителів як особисту так і професійну потребу. Особиста потреба передбачає знання основних аспектів підприємництва, які формуються у педагогів, а саме: розуміння сутності підприємництва, його роль в суспільстві як фактор розвитку економіки країни; можливість вірно співвідносити потреби ринку з результатами власної роботи; формувати не лише професійного фахівця – здобувача освіти, а й особистісні якості майбутніх фахів ринкової економіки - їх підприємливість, самостійність, ініціативність, відповідальність. Професійна потреба реалізується готовністю педагогів до методики навчання учнів розділам програм, які безпосередньо пов'язані з підприємницькою підготовкою школярів. З огляду на існуючу практику навчання у розвинутих країнах світу протягом усього життя, виокремлюють наступні етапи організації (надання) підприємницької освіти [2]: Етап 1. Первинна підготовка до підприємницької діяльності в середній школі, що орієнтує молодь і широкі верстви населення на підприємницьку діяльність. Етап 2. Поглиблена підготовка підприємців і керівників малого, середнього, великого бізнесу: професійне навчання у вищих навчальних закладах (підготовка молодших спеціалістів, бакалаврів, спеціалістів, магістрів). Етап 3. Навчання упродовж життя (безперервна освіта), підвищення кваліфікації, перепідготовка, здобуття додаткових спеціальностей (післяшкільна і післядипломна освіта, курсове навчання, тренінги, консультації).

Підсумовуючи вище сказане, хочемо зазначити, щоб ефективно вирішувати завдання підготовки ініціативних, підприємливих особистостей, формувати підприємницьке мислення та культуру молоді, вчитель сам повинен володіти широким спектром знань, умінь і навичок в області підприємницької діяльності, а також володіти індивідуальними підприємницькими якостями.

Список використаних джерел

1. Мадзігон В. Підприємець як визначальна особистість у бізнесі в ринковій економіці. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2010. № 3. С. 153–162
2. Матукова Г.І. Характерні риси підприємницької освіти: тенденції та закономірності URL: http://www.nbu.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Apdup/2011_2/2-5-46.pdf116
3. Романовський О.О. Теорія і практика підприємницької освіти в розвинутих зарубіжних країнах : автореф. дис... докт. пед. наук: 13.00.01; Нац пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2003. 40 с.

УЗАГАЛЬНЮЮЧИЙ УРОК ТА ОСОБЛИВОСТІ ЙОГО ПРОВЕДЕННЯ ШЛЯХОМ ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЇ

Крат Т. С. – студентка 4 курсу відділення
013 «Початкова освіта» КЗВО «Луцький
педагогічний коледж» Волинської
обласної ради

Хомюк Н. В. - викладач природничих
дисциплін, викладач вищої категорії,
старший викладач Луцького
педагогічного коледжу

Ознайомлюємо з природою так, щоб діти могли не тільки зрозуміти і осмислити багато явищ, а й глибоко відчувати красу землі, зрозуміти природу як природне середовище, яка збагачує думки і почуття людини.

Виділення найважливішого, закріплення й систематизування знань учнів про предмети і явища живої та неживої природи, узагальнення вивчених фактів – це все основна мета узагальнюючого уроку.

Значення узагальнюючих уроків.

- розуміння і закріплення учнями знань, умінь і навичок;
- учитель, використовуючи різноманітні прийоми, дидактичні ігри, вправи, перевіряє, як учні засвоїли матеріал;
- розкриття елементарних причинно-наслідкових зв'язків, які існують у природі.

Узагальнюючі уроки сприяють узагальненню та закріпленню знань, розвитку пам'яті, мислення та мови учнів. На таких уроках є можливості для застосування різних завдань для розвитку та графічних форм узагальнення матеріалу.

Учні повинні не лише розповідати про предмети та явища у природознавстві, а й мати можливість показати їх. Питання, які ставить учитель, мають стати у нагоді школярам для того щоб встановити зв'язок між предметами та явищами. Також, вчитель, під час підготовки до цього уроку має продумати запитання так, аби у їхній складовій було порівняння та зіставлення.

Різноманітність узагальнюючих уроків залежить від навчальних і виховних завдань та мети уроку. Використання завдань на порівняння, виділення головного, аналогію та встановлення причинно наслідкових зв'язків, це є головною умовою підведення підсумків спостережень за природою на узагальнюючому уроці.

На такому уроці доцільно здійснити такі етапи:

I. етап. Організаційний момент (0,5 – 1хв)

II. етап. Мотивація навчальної діяльності, повідомлення теми, мети і завдань уроку (2-3хв). Для повідомлення дітям теми уроку доцільно підібрати різноманітні ребуси, які підкажуть дітям ознаки сезону.

III. етап. Висновок щодо результатів спостереження, протягом певного сезону. На цьому етапі вчитель разом з учнями підраховують скільки днів у кожному місяці було сонячних, хмарних, похмурих. Наступний крок школярів – це порівняння температури, наприклад в різні осінні місяці. Далі діти розповідають про зміни, які відбулися в світі рослин і тварин та праці людей протягом усього сезону.

IV. етап. Підсумок уроку. На цьому етапі уроку учні складають характеристику сезону, а особливо приділяють увагу відмінностям від інших сезонів, ознакам даного сезону та встановленню причинно наслідкових зв'язків.

V. етап. Домашнє завдання. У випадку недостатньо добре засвоєного питання, обов'язково потрібно дати учням на самостійне опрацювання.

Отже, узагальнюючий урок допомагає зрозуміти школярам початкової школи наскільки важливо проводити щоденні спостереження за змінами у живій та неживій природі, записувати результати у зошиті спостережень та «Календарі природи і праці». Цей урок бажано проводити в період закінчення в природі тієї чи іншої пори року в певній місцевості.

Дослідження

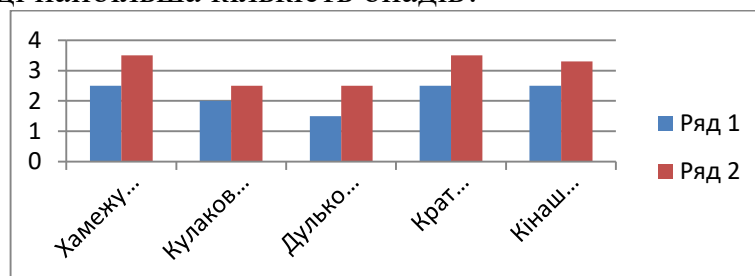
За темою: Узагальнюючий урок та особливості його проведення

Використовуючи матеріал однієї і тієї ж теми, ми можемо побачити, як діти засвоюють матеріал на узагальнюючому уроці.

а) Як змінювалась температура повітря під час осіннього сезону?

б) Які зміни ви помітили з приходом осені?

в) У якому місяці найбільша кількість опадів?

Синім кольором наведені знання учнів до проведення дослідів, а червоним – після виконання. Можна зробити висновок, що знання учнів збільшились приблизно на 0,8 – 1%.

Отже, проведений мною дослід показав, що на уроках природознавства узагальнюючий урок має дуже важливе значення. Учні осмислюють та відновлюють, знання, уміння і навички, які здобули протягом вивчення тем.

Список використаних джерел

1. Державний стандарт початкової загальної освіти. *Освіта України*. №50. від 13 грудня 2000 р.
2. Методика навчання природознавства в початкових класах : навч. посіб. / Т. М. Байбара. К. : Веселка, 2008. 334 с.
3. Гуз К.Ж., Сєдих К.В., Ільченко О.Г. Щоденник досліджень 3(4). Навчальний посібник для 3 класу і 4 класу початкової школи. Полтава: ПОППО, 2001. 36 с.
4. Гуз К.Ж., Ільченко В.Р. Довкілля-2(3). Спостерігаю довілля: Підручник для 2 класу і 3 класу початкової школи. Полтава: ПОППО, 2001. 104 с.
5. Гуз К.Ж. „Довкілля” у вашій школі. *Поч. школа*. 2002. № 7. С. 35–38.
6. Кукалець М.В. «Методика викладання природознавства у початковій школі» : Навчальний посібник. Новий світ, 2000

ФОРМУВАННЯ МОРАЛЬНО-ЕТИЧНИХ СУДЖЕНЬ ЯК УМОВА МОРАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Лішук Н. А. – студентка IV курсу
факультету педагогічної освіти та
соціальної роботи

Данилюк О. К – к.ф.н., доцент кафедри
теорії та методики початкової освіти ВНУ
імені Лесі Українки

Молодший шкільний вік – особливий етап у формуванні ставлення людини до навколишнього світу. Саме в цей час формується особистість – громадська, колективна чи, навпаки, егоїстична, індивідуалістська. Цей вік особливо сприятливий для засвоєння основ культури поведінки: молодші школярі вже здатні сприймати вимоги до своєї поведінки, вони піддаються зовнішньому впливові, схильні до наслідування, дотримання моральних норм, які виявляються в поведінці, вчинках.

Формування моральних понять, переконань, ідеалів – це виховання почуттів (любові до рідних, взаємоповаги і взаємодопомоги, милосердя та ін.). Судження – загальнозначуща словесна форма, завдяки якій чуттєвому досвіду надається абстрактна всезагальність; містить предмет у визначенні ідентичності та всезагальності; складається у людей як перетворена і словесно виражена форма перцептивної діяльності, що виконує роль планування та регуляції; сукупність вимог, що пред'являються певною соціальною групою до своїх членів; висловлювання; розумовий акт, що виражає ставлення промовця до змісту думки; поведінка, відповідна моральній нормі, що має сприйматися людиною як єдино можлива для неї, що виражає саму сутність її особистості, власного „Я” (О.Монке) [1].

Психолого-педагогічні спостереження доводять, що окремі форми суджень розвиваються не одночасно. Раніше формуються судження, які щось констатують. Складні судження, що відображають чисельність залежностей між явищами, з'являються пізніше простих і базуються на них. У процесі навчання педагог має знайомити учнів з типами логічних зв'язків у судженнях та вчити їх виявляти логічний зміст граматичних союзів, визначати необхідні та достатні умови, що дозволяють учню будувати судження щодо конкретного явища.

Національна система виховання забезпечує глибоке осмислення кожним учнем народних моральних та етичних положень. Народна мораль найкраще засвоюється у процесі безпосереднього включення дітей у працю, побут, виконання традицій, звичаїв, обрядів. Мораль народу (совість, правдивість, гідність, справедливість, чесність тощо) проймає всі грані життя, вона є його сутністю.

Дитинство є тим періодом, у якому засвоюються перші етичні норми поведінки – моральні якості. Вони формуються в процесі діяльності дитини. Це твердження обґрунтовується і В.Сухомлинським: “У молодшому віці норми моралі розкриваються перш за все в конкретному емоційному вчинку [2, с. 38]”.

Морально-етичні судження молодших школярів відображають рівень їхньої вихованості, особистісні цінності, наскільки діти оволоділи елементарними знаннями з етики (поняття добра та зла, справедливості та несправедливості,

обов'язку, відповідальності), моралі, тобто наскільки школярі дотримуються моральних норм.

Молодші школярі можуть будувати свої судження щодо моралі та етики, якщо ними засвоєні морально-етичні норми, процес засвоєння яких проходить складний шлях: від усвідомлення понять морально-етичної спрямованості (любов до рідних, взаємоповага, взаємодопомога, милосердя та ін.), формування суджень (слова морально-етичної спрямованості, оцінка поведінки та вчинків літературних персонажів, однолітків, власної, визначення мотивів поведінки, відображення особистого ставлення до подій і героїв), переконань (єдність знань і особистого ставлення до них як до таких, що беззастережно відображають дійсність і визначають поведінку), вироблення оцінки (застосування деякого загального морального положення до окремої ситуації) до моральної свідомості (наявність певних знань, уявлень та суджень, правил поведінки, що регулюються суспільними нормами).

Нами виділено дві групи умов: педагогічні та психологічні. З-поміж педагогічних умов формування морально-етичних суджень молодших школярів було виокремлено такі: формування загальнолюдських моральних якостей на матеріалі художньої літератури морально-етичної тематики; впровадження на уроках читання системи роботи щодо формування морально-етичних суджень молодших школярів; засвоєння учнями моральних понять на матеріалі творів художньої літератури; формування морально-етичних суджень молодших школярів на основі аналізу художніх творів і як результат – власне висловлювання; інтеграція різних видів діяльності (навчально-мовленнєвої, художньо-мовленнєвої, ігрової, театральної-ігрової).

До психологічних умов віднесено: врахування вікових особливостей молодших школярів; взаємозв'язок мовлення і мислення; врахування особливостей розвитку психічних процесів; створення атмосфери морально-психологічного комфорту в класі.

Урок читання ми визначаємо як урок, на якому молодші школярі знайомляться з творами художньої літератури різних жанрів шляхом їх прочитання, переказу, інсценування тощо, аналізують художні твори, оцінюють вчинки та поведінку літературних персонажів, порівнюють з власною поведінкою та поведінкою однолітків, висловлюють морально-етичні судження, вдосконалюють навички та техніку читання, вміння та навички роботи над текстом.

Означені теоретичні положення дали змогу визначити критерії та показники сформованості морально-етичних суджень молодших школярів, а також побудувати систему роботи щодо формування морально-етичних суджень на уроках читання, що дасть змогу реалізувати сукупність викладених педагогічних умов.

Список використаних джерел

1. Монке О.С. Формування оцінно-етичних суджень у художньо-мовленнєвій діяльності дітей старшого дошкільного віку : автореф. дис. на здобуття наук. тупеня канд. пед. наук: 13.00.02. Одеса, 2002. 21 с.
2. Сухомлинська О. В. Проблеми розвитку особистості в історичному контексті психології та педагогіки. *Шлях освіти*. 2005. №1. С.41–45.

ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

Лукашук І. О. – магістрантка 2 курсу
факультету педагогічної освіти та
соціальної роботи ВНУ імені Лесі
Українки

Десятник К. В. – к. п. н., доцент кафедри
теорії і методики початкової освіти
ВНУ імені Лесі України

Швидкий динамічний розвиток суспільства впливає та спонукає до значних змін: упроваджуються нові навчальні предмети, ставляться нові завдання перед педагогами та здобувачами освіти, висувуються нові вимоги до результатів навчання. Учитель повинен не тільки дати якісні знання, а й сприяти вихованню та розвитку здібностей дітей, формувати практичні життєві навички і вміння, які допомагають людині бути в гармонії зі своїм внутрішнім світом, будувати продуктивні стосунки з оточуючими.

Актуальність дослідження обумовлена компетентнісним підходом та гуманістичною парадигмою Нової української школи, зростанням дослідницького інтересу педагогів та психологів стосовно розвитку соціальної компетентності як важливої складової адаптації та соціалізації молодших школярів.

Згідно з Концепцією «Нової української школи», Державного стандарту початкової освіти, який відображає вимоги до обов'язкових результатів навчання здобувачів освіти, соціальна компетентність передбачає виявлення поваги та толерантності до інших, уміння конструктивно співпрацювати, співчувати та діяти в конфліктних ситуаціях, зокрема пов'язаних з різними проявами дискримінації. Дбайливе ставлення до особистого, соціального і фізичного добробуту та здоров'я, дотримання здорового способу життя; розуміння правил поведінки і спілкування, що є загальноприйнятими в різних спільнотах і середовищах, спроможність діяти в умовах невизначеності та багатозадачності [1].

Європейський парламент і Рада Європейського Союзу 17 січня 2018 року схвалили Рамкову програму оновлених ключових компетентностей для навчання протягом життя. Зокрема щодо соціальної компетентності зазначено, що для успішних міжособистісних відносин та соціальної участі важливо розуміти кодекси поведінки та правила комунікації, прийнятні в різних суспільствах та середовищах. Водночас соціально важливим є вміння конструктивно спілкуватися у різних середовищах, співпрацювати в командах та вести переговори, проявляти толерантність, здатність формувати й підтримувати впевненість і співчуття, висловлювати свою та розуміти точку зору інших людей [2].

У зарубіжній дослідженнях «соціальна компетентність» у відповідності до теорій соціального розвитку особистості, її вікових особливостей розглядається як: комплекс навичок, що обумовлюють ефективність подолання певних типів соціальних ситуацій, набутих індивідом у ході соціального навчання (А. Matczak) [3]; здатність особистості до координації дій міжособистісної взаємодії, до організації соціальної поведінки в різних соціальних умовах та ситуаціях відповідно

до своїх потреб та соціальних законів і моральності (К. Бірман); здатність людини ефективно застосовувати соціальні навички для того, щоб досягти цілей у соціальних взаємодіях (С. Магелінскайте, А. Капелайте, В. Легкаускас); сукупність знань, умінь та навичок, що визначають якість соціальної поведінки людини (У. Каннінгс); навички й уміння людини, що достатні для виконання обов'язків, властивих певному життєвому періоду, стан рівноваги між вимогами, що висуваються до дитини в певний віковий період з боку суспільства, середовища та його можливостями (В. Слот, Х. Спанярд); «парасолькова конструкція», яка охоплює такі складові, як мотивацію, соціальний інтелект, здатність давати моральну оцінку, інтеракцію, комунікацію, соціальні інтереси, упевненість у собі, співчуття, соціальне сприйняття та ін., які об'єднуються у нову комплексну «надкомпетентність» (П. Велхофер) тощо [4, с. 59].

У дослідженнях польських науковців розглядається трактування соціальної компетентності, що включає: розуміння моделей поведінки, загальноприйнятої в різних суспільствах; здатність до формування довіри та співчуття до інших людей; вміння бачити і розуміти різні точки зору.

В огляді оцінки емоційної та соціальної компетентності в початковій школі науковці L. Edmunds, S. Stewart-Brown соціальну компетентність розглядають як поведінку, ставлення й розуміння, які підтримують хороші відносини й дозволяють дітям і дорослим бути успішними у вирішенні спільних задачах. Розглядаючи поруч соціальну і емоційну компетентність, вони пов'язують їх з такою категорією, як «емоційна грамотність» [5, с.118]

Науковцями (R. Tremblay, M. Boivin) доведено, що у період навчання у початковій школі соціальна компетентність школяра повинна включати систему таких навичок, як: самоконтроль, почуття власної гідності, здатність розуміти і слідувати вказівкам та правилам, навички розв'язання конфліктів, спілкування, співробітництва і взаємодії [6].

За дослідженнями С. Webster-Stratton та М. Reid, діти, які відчують несформованість соціальної компетентності, почувають себе некомфортно в школі, оскільки ігноруються своїми однолітками та не отримують позитивного зворотного зв'язку у спілкуванні з учителем.

Низка литовських дослідників Š. Magelinskaitė, A. Kepalaitė, V. Legkauskas на основі використання емпіричних методик довела, що рівень сформованості соціальної компетентності в учнів початкової школи протилежно пропорційний їхній шкільній тривожності; також було виявлено позитивну кореляцію між соціальною компетентністю та мотивацією до навчання [4, с.61–62].

Прихильники соціально-емоційного (social-emotional learning (SEL)) навчання не спростовують ролі та значення традиційного академічного навчання, а проєктують навчальні плани, що поєднують аспекти традиційного та соціально-емоційного навчання і доводять, що воно впливає на зменшення частоти проявів проблемної поведінки учнів та їхню успішність [7].

Програму соціально-емоційне й етичне навчання (SEE Learning) Університету Еморі, США, апробовану в країнах Америки, Європи та в Індії, побудовано на трьох вимірах: усвідомленість, співпереживання, залученість, що дуже тісно пов'язані між собою. Кожен містить певний набір компетенцій, яких можливо навчати окремо, але найкраще розглядати в спільному контексті на трьох рівнях: особистісному,

соціальному та системному. Щоб діяти конструктивно (як особистість чи колектив), потрібно спочатку усвідомити проблему. Другий крок – включитися в неї емоційно: це мотивує до дії (співпереживання). І третій крок – діяти вміло (залученість). Це – триада усвідомленості, співпереживання й умілої залученості (голова – серце – руки), яка може принести найкращі результати для людини та її оточення. [8, с. 11].

SEE Learning надає педагогам інструменти, необхідні для сприяння розвитку емоційного, соціального та етичного інтелекту школярів і самих себе. Навчальна програма для учнів початкової школи охоплює такі розділи: створення атмосфери співпереживання у класі; виховання стійкості; підсилення уваги й самоусвідомленості; управління емоціями; навчатися одні від одних, пізнавати одні одних; співпереживання собі й іншим; це наша спільна справа; підсумковий проєкт «Будуємо кращий світ» [9].

Отже, із вищезазначеного можна зробити висновок, що формування соціальної компетентності молодших школярів як необхідної життєвої здатності є важливим і своєчасним завданням сучасної педагогічної науки та практики.

Список використаних джерел

1. Державний стандарт початкової освіти (від 21 лютого 2018 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF#Text>
2. ANNEX to the Proposal for a Council Recommendation on Key Competences for Life long Learning. URL: <https://ec.europa.eu/education/sites/education/files/annex-recommendation-key-competences-lifelong-learning.pdf>.
3. Matczak, A. (2007). Kwestionariusz Kompetencji Społecznych KKS. Podręcznik (wyd. 2 uzupełnione). Warszawa: Pracownia Testów Psychologicznych PTP
4. Юрченко О. В. Підготовка майбутнього вчителя початкової школи до формування соціальної компетентності молодших школярів : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини. Умань, 2018. 302 с.
5. Варецька О. В. Розвиток соціальної компетентності вчителя початкової школи у системі післядипломної педагогічної освіти : монографія. Запоріжжя : Кругозір, 2015. 532 с.
6. Forget-Dubois N., Lemelin J., Boivin M., Dione G., Seguin J., Vitaro F., Tremblay R. Predicting early school achievement with the EDI: A longitudinal population-based study. *Early education and development*. 2007. № 18 (3). P. 405–426.
7. Collaborative for Academic, Social, and Emotional Learning. URL: <https://casel.org/about-us/our-mission-work/>
8. Вибрані матеріали міжнародної програми з формування м'яких навичок СЕЕ-навчання / За загальною редакцією О. Елькіна, О. Масалітіної, Я. Фюрста. Харків: Дім реклами, 2019. 60 с.
9. SEE Learning. Електронний курс для вчителів. URL: <https://seelearning.emory.edu/>

СУЧАСНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ ОСОБИСТОСТІ

Мисак В. В. – студентка 6 курсу
факультету психології

ВНУ імені Лесі Українки

Мітлош А. В. – канд. психол. наук, доцент
кафедри загальної та клінічної психології
ВНУ імені Лесі Українки

Життя людини в період соціально-економічної кризи суспільства характеризується духовним збіднінням, переорієнтацією у сфері своїх цінностей, посиленням тенденції втрати сенсу життя. Це призводить до загострення суперечностей в особистісній сфері людини. Тобто це міра залежності внутрішнього світу людини від світу зовнішнього. Саме тому ми звертаємо увагу на таке важливе поняття як психологічне благополуччя.

Вважається, що власне психологічне благополуччя більшою мірою обумовлене самооцінкою та почуттям соціальної належності, ніж біологічними функціями організму і пов'язане із реалізацією фізичних, психічних, духовних, соціальних та матеріальних можливостей і потреб людини. Події повсякденні, відбиваючись у нашій свідомості, накопичуються у вигляді відповідного (позитивного або негативного) афекту. Відмінність між ними є показником психологічного благополуччя, і, в свою чергу, віддзеркалює спільне відчуття людиною задоволеності життям. Вищий рівень задоволеності життям показують люди із перевагою позитивного афекту над негативним. У випадку, якщо сума негативних переживань перевищує позитивні – спостерігається низький рівень задоволеності життям. [4]

На даний момент відмічається підвищена цікавість до дослідження питань психологічного благополуччя людини.

Відразу підкреслимо, що єдиного розуміння поняття «психологічне благополуччя» у сучасній психології не існує. Благополуччя – це поняття, яке характеризується взаємозв'язком соціальних, культурних, психологічних, фізіологічних чинників.

Вперше поняття та структуру психологічного благополуччя було описано Норманом Бредберном півстоліття назад у монографії «The Structure of Psychological well – being», що була опублікована у США. Н. Бредберн, М. Аргайл охарактеризували психологічне благополуччя як переживання щастя і задоволеності життям, як переважання позитивних емоцій над негативними, а також інтенсивність вираженості позитивних емоцій.

Саме поняття психологічного благополуччя було обґрунтоване американською дослідницею К. Ріфф та визначається як налагодженість психічних процесів і функцій, відчуття цілісності, внутрішньої рівноваги, задоволеності собою та навколишнім світом. [8].

Поняття «психологічне благополуччя» особистості Г. Ложкін, Д. Леонтьєв, Б. Братусь ототожнюють з цілим рядом близьких за значенням понять: «психічне здоров'я», «позитивний стиль життя», «емоційний комфорт», «якість життя», «задоволеність життям», тощо. Найчастіше зазначені поняття асоціюються ними з поняттям «психологічне здоров'я».

Синонімічним поняттям психологічного благополуччя є «суб'єктивне благополуччя», яке запропонував Е. Дінер.

На думку А. Вороніної та В. Пахальян, поняття «психологічне благополуччя особистості» розглядається як «системна якість людини, що набувається нею у процесі життєдіяльності та виявляється в переживанні смислової наповненості свого життя і дозволяє актуалізувати свої індивідуально-психологічні можливості для досягнення внутрішніх, соціально орієнтованих цілей». Вороніна розробила рівневу модель психологічного благополуччя.

Дослідник психологічного благополуччя Р. Шаміонов [6] визначає його як поняття, що виражає власне ставлення людини до своєї особистості, свого життя і процес, що має важливе значення з погляду засвоєння нормативних уявлень про зовнішнє та внутрішнє середовище, і характеризується відчуттям задоволеності.

В психології проблема визначення психологічного благополуччя вирішується з позицій гедоністичного або еудемоністичного підходів. У рамках першого підходу – психологічне благополуччя відображає баланс між позитивним та негативним афектами, у другому – еудемоністичному – психологічне благополуччя розглядається як особистісне зростання, як повнота самореалізації в конкретних життєвих умовах і обставинах. [1]

Фесенко П. П. розглядав взаємозв'язок між психологічним благополуччям та осмисленістю життя. Олександров Ю. М. досліджував взаємозв'язок психологічного благополуччя та саморегуляції особистості [3]. Сирцова А. вивчала взаємозв'язок часової перспективи особистості та психологічного благополуччя. Авторка прийшла до висновку, що збалансована часова перспектива особистості пов'язана із загальною осмисленістю життя та задоволеністю життям в цілому [5; с. 238].

Власне сучасне розуміння феномену психологічного благополуччя особистості базується на теоріях та концепціях, а саме: особистісної зрілості (К. Роджерс), особистісного зростання (А. Адлер), , суб'єктності, самоактуалізації, внутрішньої мотивації, прояв справжнього «Я» (А. Маслоу), гармонійності особистості (Г. Олпорт, Д. Леонтьєв). У дослідженні Дубовік Ю.Б. була поставлена проблема психологічного благополуччя в літньому віці, аналізувалися зміни у рівні психологічного благополуччя по мірі старіння [2; с. 1–5]. Психологічне благополуччя вивчають також в контексті соціально-економічних змін: зокрема, Шарапова Р.З. досліджувала вплив економічної кризи на структуру та рівень психологічного благополуччя. [7; с. 1–2].

Таким чином, психологічне благополуччя особистості є цілісним психологічним утворенням, заснованим на переживанні відчуття задоволеності собою, навколишнім світом у цілому і його окремими сферами, пов'язане з цінностями і потребами, і несе в собі оцінку, засновану на соціальному порівнянні, а також, котре розкривається повнотою самореалізації людини в конкретних життєвих умовах і обставинах. Сучасні трансформаційні процеси в системі вищої освіти, підвищення інформаційних навантажень, ускладнення системи міжособистісних стосунків певним чином позначаються на благополуччі студентської молоді. Разом з тим психологічне благополуччя, його ресурсний потенціал набувають суттєвого значення у процесі становлення молодого людини. Адже це період активного професійного становлення, ціннісного формування особистості, що впливатимуть та визначатимуть подальші життєві цілі та сенси.

Список використаних джерел

1. Гуляєва О. В. До проблеми структурного аналізу поняття «психологічного благополуччя». *Вісник Харківського національного університету*. 2016. № 59. С. 15–18.
2. Дубовик Ю. Б. Исследование психологического благополучия в пожилом и старческом возрасте. *Психологические исследования*. 2011. № 1. 15. URL: <http://psystudy.ru>.
3. Олександров Ю. М. Саморегуляція як чинник психологічного благополуччя. *Вісник ХНПУ ім. Г.С. Сковороди*. Психологія. Вип. 32. Харків ХНПУ 2009.
4. Позднякова Е. Понятие феномена "психологическое благополучие" в современной психологии личности. *Психологический журнал*. 2007. № 3. С. 24–32.
5. Сырцова А. Возрастная динамика временной перспективы личности: дис. канд. психол. наук. М., 2008. 317 с.
6. Шаміонов, Р. МПсихологія суб'єктивного благополуччя (до розробки інтегративної концепції) URL: <https://scholar.google>.
7. Шарапова Р. З. Структура психологического благополучия в период социально-экономического благополучия. Конференция «Ломоносов. 2011. URL: https://lomonosovmsu.ru/archive/Lomonosov_2011/1424/12670_24ae.pdf.
8. Шевеленкова Т. Д., Фесенко П. П. Психологическое благополучие личности (обзор основных концепций и методика исследования). *Психологическая диагностика*. 2005. № 3. С. 95–129.

МІСЦЕ ІГРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ПРОЦЕСІ ВИКЛАДАННЯ ГЕОГРАФІЇ

Голуб Г. С. – к. г. н., доцент кафедри економічної та соціальної географії Волинського національного університету імені Лесі Українки
Мисько К. О. – студентка 4 курсу географічного факультету Волинського національного університету імені Лесі Українки

Гру завжди пов'язували з певним предметом, і зокрема, з таким, який містить багато нового. Однією з дисциплін школи є географія. Географічні ігри мають велике значення у роботі вчителів географії та в сучасній школі, вони покликані покращити пізнавальну діяльність учнів у навчальному процесі. Ігри широко використовуються у навчанні географії:

- ✚ засвоєння географічних термінів, тем і навіть розділів окремих курсів;
- ✚ організація цікавих уроків географії у цілому та окремих його частин - вивчення нового матеріалу, закріплення, використання окремих вправ;
- ✚ організація та проведення позакласної роботи (географічні вечори, диспути, круглі столи на відповідні теми).

Ігрові географічні технології впроваджуються у навчальний процес на уроці чи в позакласній роботі за допомогою різноманітних методів і прийомів (бесіда, проблемний виклад знань, зацікавленість) і виступають як засіб спонукання та стимулювання учнів до навчальної діяльності.

Ефективним засобом розвитку мислення в дітей вважається дидактична гра. Розвиток розуму вимагає певної кількості розумових операцій і прийомів логічного мислення. Цьому і сприяють ігри-головоломки, ребуси, кросворди, загадки.

Інтерес до дидактичних ігор, що вимагають напруженого мислення, не завжди виникає одночасно у всіх учнів: деякі діти не цікавляться географією, і навіть не люблять цей предмет. Тому впровадження дидактичних ігор має відбуватися поетапно, без тиску на дітей. Суть гри в тому, що за відсутності симпатії до неї, то це вже не гра. Одним з головних умов є те, що примушувати до гри не можна.

Як вказують дослідники (В.Г. Коваленко, П.І. Підкасистий та ін.), дидактична гра має свою стійку структуру, основними компонентами якої є:

- ігрова задумка;
- правила гри;
- ігрові дії;
- дидактичні завдання (пізнавальний зміст);
- обладнання дидактичної гри;
- результат гри.

Першим компонентом гри є ігрова задумка. Вона закладена в дидактичному завданні, яке необхідно виконати в навчальному процесі. Ігрова задумка часто виступає у вигляді запитання, що проектує хід гри, або як загадка. У будь-якому випадку вона надає грі пізнавального характеру, висуває перед учасниками гри певні вимоги щодо географічних знань.

Правила гри визначають порядок дій і поведінку учнів у процесі гри, сприяють створенню на уроці ділової атмосфери. Тому правила дидактичних ігор розробляються з урахуванням мети уроку та індивідуальних можливостей учнів.

Ігрові дії є важливою частиною дидактичних ігор, вона сприяє діяльності учнів, дає їм можливість проявити свої здібності та застосувати вивчене. Вчитель контролює гру, він спрямовує її в правильному напрямку, а при необхідності змінює хід за допомогою різних прийомів, щоб підтримувати інтерес до того що відбувається.

Пізнавальний зміст гри – це дидактичні (навчальні) завдання. Вони допомагають набуту знань і навичок, які використовуються для розв'язування навчальних завдань, визначених грою.

Обладнання дидактичної гри включають в себе стінні карти, атласи, підручники, таблиці, картини, роздавальний матеріал та ін.

Результат гри є надання учням морально-психологічного задоволення у вигляді виконання навчальних завдань. Для вчителя результат гри завжди розглядається як показник рівня успішності учня або набуття чи застосування географічних знань. Структурні компоненти навчальної гри взаємопов'язані. Без єдності цих елементів неможливо провести гру високого рівня, особливо якщо мета вчителя є не лише засвоєння географічних знань, а виховання пізнавального інтересу до предмета. Ось чому дуже важливо підтримувати інтерес до гри під час використання навчальних ігор. Щоб зацікавити дітей, потрібно емоційно розмовляти, бути з ними доброзичливими, підтримувати відстаючих. Якщо діти зацікавлені то в них виникне велике бажання вчитися, що позитивно позначиться на отриманні ними географічних знань. Географічні ігри, як правило, передбачають характер проблеми навчання, оскільки є початкове запитання, на яке потрібно відповісти, а рішення не зрозуміле, що призводить до творчих пошуків.

Варіативність і кількість компонентів у структурі навчальної гри визначають її вид (лото, кросворд, „казка”, „прес-конференція” тощо).

Різноманіття і можливість використання ігор на уроках географії зумовлює необхідність їх систематизації. Для цього треба виділити ознаки певної групи. Очевидно, що ними мають бути ігрові правила і функції. Правила визначають часовий та організаційний режим навчання. За функціями правила можна поділити на три групи: операційні, процесуальні, організаційно-управлінські.

Операційні правила обмежують дії та операції, що виконуються учасниками у процесі гри. Процесуальні правила визначають логічні й часові характеристики навчально-ігрової діяльності. Сюди ж можна віднести і спеціальні ігрові процедури, які визначають імовірнісний характер ігрового процесу (роздавання жетонів, обертання рулетки тощо). Організаційно-управлінські правила визначають організаційну структуру (індивідуальну, групову, фронтальну), а також спосіб взаємодії учасників навчальної ігрової діяльності.

Про результативність використання навчальних ігор на уроках географії важко говорити при відокремленні від викладання предмета в цілому, відношення до нього в школі. Але бесіди з учнями свідчать про те, вони краще засвоюють матеріал на ігрових уроках, з бажанням на них йдуть. Використання ігрових форм на уроках географії розвиває в учнів усне мовлення, вільне висловлювання своєї думки; вони швидше приходять до рішення проблем; знаходять розв'язки нестандартних питань.

Підсумовуючи вищесказане, можна зробити висновок, що ігрові технології є невід'ємною ланкою успішного та цікавого процесу навчання. Гра стимулює краще запам'ятовування й розуміння досліджуваного матеріалу, розвиває вміння самостійно використовувати ці знання на практиці.

Список використаних джерел

1. Галкін С. Організація ігрової діяльності на уроці. *Завуч*. 2005. №2. С.17–20.
2. Зотова А.М. Учебные игры на уроках и их роль в развитии личности учащегося. *География в школе*. 2004. №3. С.46–50.

ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Михальчук Ю. В. – здобувачка вищої освіти за спеціальністю 014.15 Середня освіта (Природничі науки), 2 курс магістратури

Грицай Н. Б. – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри природничих наук з методиками навчання Рівненського державного гуманітарного університету

Згідно з Концепцією нової української школи (НУШ) в учнів передбачено формування життєвих компетентностей, які потрібні для їхньої успішної самореалізації, активної громадської позиції, соціальної адаптованості та працевлаштування, успіху протягом всього життя [1].

На сьогодні актуальним є формування в учнів не суми знань і вмінь, а саме компетентностей, що є складнішим в методиці навчання певного предмета. Відповідно до Державного стандарту базової середньої освіти компетентністю називають поєднання знань, способів мислення, навичок, умінь, особистих якостей, поглядів та цінностей, що дає змогу особі успішно адаптуватись в нових непередбачуваних умовах [2]. Стандарт передбачає низку ключових компетентностей, зокрема навчальна, екологічна, математична, інформаційно-комунікаційна компетентність, громадянська та соціальна. Встановлено, що найменш дослідженою є соціальна, яка передбачає формування цілої сукупності знань та умінь, необхідних для ефективної і комфортної взаємодії з суспільством.

Соціальна компетентність була предметом дослідження І. Беха, Н. Бібік, М. Гончарової-Горянської, М. Докторовича, В. Ковальчук, О. Максимової, А. Мудрик, О. Проценко, Т. Смагіної, І. Холковської та ін. Соціальна компетентність школярів формується через їх залучення до громадського життя, а також під час вивчення різних навчальних предметів, передусім суспільного циклу. Проте проблема формування соціальних навичок під час вивчення предметів природничого циклу на сьогодні вивчена недостатньо.

Мета статті: окреслити сутність соціальної компетентності та особливості її формування в закладах загальної середньої освіти.

Теоретичний аналіз науково-педагогічної літератури дав підстави зробити висновок, що соціальна компетентність є процесом і результатом засвоєння соціального досвіду на основі спілкування, діяльності і здатності застосовувати знання, виявляти ініціативу, бути відповідальним, толерантним і активним у командній роботі.

Соціальна компетентність відзначається низкою ознак, як-от: виявляти поступливість під час сприйняття нових вражень і їх оцінювання, прилаштовуватись до вимогливості групи; відповідально і корисно добирати ролі для власного розвитку і самореалізації; мати уявлення про свої права та обов'язки; адекватно ставитись до поглядів інших людей, враховувати їхні інтереси і бажання та визнавати їх переваги; достойно вислуховувати, домовлятись, погоджуватись та відстоювати свої погляди; вміти поспівчувати, проявляти емпатію і радість, бути толерантними; всіляко створювати гармонійні взаємини з дорослими та однолітками, вміти розв'язувати конфлікти розв'язувати мирним шляхом, вміти домовлятись; ставитись до труднощів з оптимізмом та проявляти витримку в стресових ситуаціях; ініціювати допомогу і підтримку іншому; впевнено розраховувати на своїх рідних, близьких і особливо себе; визнавати гідно виграші та програші; погоджувати бажання з вимогами і можливостями; спиратись на реалії і довіряти своєму досвіду; вміти звертатися за підтримкою та допомогою; бути справедливим і вміти сприймати думку навколишніх.

Формуванню соціальної компетентності школярів сприяє використання різних видів діяльності в освітньому процесі: на уроках та позакласній роботі. Завдяки використанню діяльнісних методів навчання можна розвинути здатність до співпраці та прищепити школярам повагу та добро, що сприяє зміцненню класного колективу. На наш погляд, з найефективніших форм класної та позакласної роботи, що сприяє формуванню соціальної компетентності, можна виокремити театралізацію. З її допомогою школярі вчаться проживати різні життєві ситуації та краще пізнають себе в соціумі, формується адекватна соціальна поведінка.

Варто також звернути увагу на різноманітні практичні методи навчання, які передбачають досвід позитивної поведінки, правильне вирішення життєвих ситуацій, а також сюжетно-рольові ігри, які допомагають виробленню власного соціального досвіду.

Що стосується інноваційних технологій та методів, то в сучасному освітньому процесі не менш важливе значення має проєктна діяльність. Виконання учнями проєктів дає змогу сформувати у школярів уміння проводити пошук джерел, проводити спостереження, формулювати висновки тощо. Під час виконання проєктів учні вчаться у співпраці з іншими, відчують себе у ролі «лідера», повноцінного члена команди, який відповідає за свої слова і дії.

Окрім цього, соціальна компетентність формується також у родині, серед товаришів та однокласників, а також завдяки засобам масової інформації. Успішним формуванням соціальної компетентності буде за умови комплексної та цілеспрямованої діяльності; взаємодії сім'ї та школи; шляхом залучення учнів до суспільно-корисної, волонтерської діяльності.

Отже, сформована соціальна компетентність школярів має на меті відкрити для суспільства особистість з бажанням пізнавати навколишній світ і готовність до сприймання соціальної інформації та володіння навичками соціальної поведінки. Для формування соціальної компетентності необхідно враховувати вікові особливості школярів, а також підбирати ефективні форми і методи навчання, що забезпечать високу якість освітнього процесу.

Список використаних джерел

1. Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи (2016). URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>
2. Постанова Кабінету Міністрів України «Про деякі питання державних стандартів повної загальної середньої освіти» (2020). URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-deyaki-pitannya-derzhavnih-standartiv-povnoyi-zagalnoyi-serednoyi-osviti-i300920-898>

ФОРМУВАННЯ МАТЕМАТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В ШКОЛЯРІВ

Назарук А. Б. – студентка 2 курсу
факультету інформаційних технологій та
математики ВНУ імені Лесі Українки

Караханов Д. А. – студент 2 курсу
факультету інформаційних технологій і
математики ВНУ імені Лесі Українки

Науковий керівник: Бартків О. С. – к.
п. н., доцент кафедри загальної педагогіки
та дошкільної освіти ВНУ імені Лесі
Українки

У сучасних умовах ефективність середньої освіти пов'язується з реалізацією компетентнісного підходу, який є пріоритетним і у Новій українській школі та передбачає формування в учнів 11 компетентностей, серед яких і математична.

Компетентнісні результати навчання визначено у Державному стандарті загальної середньої освіти для базової школи, вимогах до засвоєння програмового змісту з кожного навчального предмета, до контролю та оцінювання навчальних досягнень учнів тощо. Як засвідчує проведений аналіз, компетентності включають в себе не лише знання, а й навички, уміння, цінності та ставлення, які визначають здатність людини успішно вирішувати життєві проблеми, проводити професійну та подальшу навчальну діяльність.

Математична компетентність – це здатність розвивати та застосовувати математичне мислення для вирішення низки проблем у повсякденних ситуаціях. Спираючись на міцне володіння рахунком, акцент робиться на процесі і діяльності, а також на знаннях. Математична компетентність включає вміння різного ступеня та бажання використовувати математичні способи мислення та представлення (формули, моделі, конструкції, графіки, діаграми). [4, с. 7-8].

Аналіз Державного стандарту засвідчує, що найважливішими математичними компетентностями, якими повинен володіти учень є ефективне використання математичних засобів у повсякденному житті, розвиток математичного мислення, пошук, упорядкування, критичний аналіз та використання інформації з різних джерел, аналізувати свої результати та помилки, творче розв'язування задач із різних галузей, похідних від інформатики, зокрема програмування [1].

Як наголошує С. Раков, математична компетентність складається з процедурної компетентності, тобто уміння розв'язувати типові задачі, логічна компетентність – доведення та спрощення тверджень, технологічна компетентність – володіння сучасною математикою, мається на увазі вміння будувати комп'ютерні моделі для предметної області задачі з метою їх точного розв'язку та дослідницька компетентність – володіння методами дослідження практичних і прикладних задач математичними методами [3, с. 6]. У процесі розвитку математичних компетентностей важливо формувати такі вміння: рахувати, робити висновки; розуміння математичних термінів і понять, застосування основних математичних принципів і процесів у повсякденних ситуаціях, усвідомлення питань, на які математика може відповісти, спілкування використовуючи математичну мову, розуміння математичного доведення, поділ процесу розв'язування складної задачі на етапи; розвивати стратегічне мислення – планувати наступні кроки з метою вирішення проблеми, міркування математичним способом, критичний погляд на вирішення завдань тощо [2, с.8].

Розвиток математичних компетентностей учнів залежить, насамперед, від конкретного етапу розвитку та інтелектуальних здібностей учнів і передбачає позитивне ставлення до математики як галузі знань, що ґрунтується на сприйнятті істини, готовності шукати причини подій та оцінювати їх правомірність.

Математичні компетентності – одні з основних складових життєвих компетентностей. Так. у процесі вивчення теми «Відсотки», проаналізуємо деякі аспекти повсякденної роботи банку (установа, яка акумулює тимчасово вільні кошти на принципах строковості, надає кредити, здійснює грошові розрахунки). Зайшовши в банк, часто доводиться почути такі терміни: кредит, депозит, іпотека тощо. Не завжди учні знають, що означають ці терміни і коли їх слід вживати? (Кредит – кошти, що надаються банком громадянам і юридичним особам для використання з поверненням банку з відсотками. Депозит – кошти, що приймаються банком від

громадян і юридичних осіб, зберігаються і повертаються особам з відсотками) [2,с. 17]. Формуючи математичну компетентність, як складову життєвої компетентності, наголошуємо, що банки відіграють важливу роль в економіці та розвитку нашої держави. За спеціалізацією банки поділяються на: інвестиційні, які надають кредити під розширені відтворення фірм, тобто фінансують капіталовкладення; інноваційні, що надають позики під здійснення науково-технічних програм; іпотечні, що надають позики під заставу нерухомості [2,с.18]. Прибуток банку формується залежно від вкладів і кредитів: кредити дають під 10 % — 20 %, депозити приймають під 5 % — 18 %. Прибуток банку – це різниця між депозитом і кредитом. Такий спосіб подачі навчального математичного матеріалу сприймається школярами краще, оскільки з питаннями роботи банку вони, в певній мірі, обізнані.

У межах цієї ж теми пропонуємо школярам за допомогою парної роботи розв'язати такі задачі: 1) У який банк ви б поклали свої гроші: а) банк з 14 % річних; б) банк, з 19 % річних? 2). Один банк надає кредит під 12 % річних, а інший — під 18 % річних. У якому банку ви б узяти кредит?». Задачі такого типу формують математичні компетентності взаємовідносин з фінансовими установами [2, с. 18].

Отже, розвиток математичних компетентностей у школярів вимагає формування ставлення, необхідного для математичного мислення, яке є важливим для розуміння сучасного світу та життя в суспільстві. Діяльність учня на уроках математики має бути організована таким чином, щоб вона максимально наближалася до способу діяльності, що характеризує математику. А сучасний учитель повинен шукати ефективні та активні шляхи розвитку математичних компетентностей учнів, довести, що заняття з математики – це не тільки робота з зошитом, а функціональне розв'язування задач, спрямованих на вирішення проблем повсякденного життя.

Список використаних джерел

1. Державний стандарт базової середньої освіти. Постанова КМУ № 898 від 30.09.2020 року. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/nova-ukrayinska-shkola/derzhavnij-standart-bazovoyi-serednoyi-osviti>.
2. Компетентнісний підхід до навчання учнів на уроках математики Методичний посібник для вчителів Харків : РМК Московського РУО, 2008. 81с.
3. Раков С. А. Формування математичних компетентностей випускника школи як місія математичної освіти. *Математика в школі*. 2007. №5 С. 2–7.
4. Mathematical competencies and the learning of mathematics: the danish kom project. URL: <http://www.math.chalmers.se/Math/Grundutb/CTH/mve375/1112/docs/KOMkompetenser.pdf>

ІНТЕГРОВАНЕ НАВЧАННЯ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ

Невірець О. С. – студентка 2 курсу факультету інформаційних технологій та математики ВНУ імені Лесі Українки

Оласюк О. І. – студентка 2 курсу факультету інформаційних технологій та математики ВНУ імені Лесі Українки

Науковий керівник: Бартків О. С – к. п. н., доцент кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти, кандидат педагогічних наук ВНУ імені Лесі Українки

Шкільна математична освіта стоїть на порозі упровадження Концепції нової української школи. І головним завданням НУШ в базовій школі є зробити навчання цікавим і продуктивним [1].

За останні роки в математиці відбулися значні зміни. Шкільна математична освіта орієнтована на виховання предметного та критичного мислення здобувачів освіти. Актуальність вивчення математики з кожним днем зростає. Без математичних обчислень не можна не тільки збудувати корабель, підводний човен, а й звичайного будинку. Математика є необхідною для таких професій, як інженер, кухар, автомеханік, архітектор, аналітик, синоптик та інші. Уся сучасна наука не лише використовує математичні методи, а й будується за математичними законами. Шлях в сучасну науку в її техніку, в сучасне життя пролягає крізь математику – звідси й актуальність здобуття математичної освіти.

Головна мета вчителя математики полягає в формуванні в школярів математичної компетентності і підготовки учнів до повноцінного життя у світі нових цифрових технологій.

Як засвідчують погляди Г. Тодорів., математична компетентність – це здатність бачити й застосовувати математику в реальному житті, розуміти зміст і методи математичного моделювання, вміння будувати математичну модель та досліджувати її методами математики [4].

Формування математичної грамотності здобувачів середньої освіти забезпечується поєднанням традиційних (пояснювально-ілюстративного, репродуктивного) і нетрадиційних (проблемного, частково пошукового, дослідницького та шляхом систематичного включення вправ, завдань і ситуацій, що розвивають аналітичні та дослідницькі здібності учнів) методів навчання [3]. Як засвідчує практика, використання цих методів сприяє встановленню змістових зв'язків математики з іншими навчальними предметами, тобто забезпечує інтегрованість у навчанні.

Інтегроване навчання – це сукупність послідовних та взаємопов'язаних дій учителя й учня та спрямоване на формування цілісної картини світу школяра на основі об'єднання навчального матеріалу з різних освітніх галузей (навчальних предметів) [2]. Воно є діючою моделлю активізації інтелектуальної діяльності та розвиваючих прийомів навчання на уроках математики, що має значний вплив на ефективність сприйняття учнями навчального матеріалу.

Розглянемо приклади використання інтегрованого навчання на уроках математики.

Так, у процесі вивчення в 5 класі теми «Шкали» можна запропонувати учням створити мензурку з пластикового стаканчика. За допомогою пошукової бесіди пропонуємо учням перегинаючи папір, утворити відрізки, кути та інші геометричні фігури. Приходимо до висновку, що якщо кілька разів перегинати папір можна отримати кути, що утворюються в разі перетину двох прямих січною. Завдання такого типу сприяє кращому розумінню сутності і властивостей таких кутів. Використовуючи картон, учні легко можуть зробити з розгорток просторові фігури і, відповідно, дослідити їх властивості. Щоб краще розрізняти та уявляти кути між елементами піраміди, ставимо перед учнями проблемне завдання: обмотати відповідні кути на каркасній моделі нитками різних кольорів та обґрунтувати особливості отриманої фігури. Розв'язання завдання такого типу дозволяє інтегрувати уроки математики і трудового навчання.

З метою розвитку підприємливості учням можна запропонувати проєкт «Мій стартап». Школярі уявляють себе на місці стартапера, описують свою діяльність, розраховують витрати на рекламу, складають бізнес-план. За допомогою даного методу учні краще зрозуміють тему графіків функцій і побудови діаграм.

Із задоволенням учні «відкривають» для себе геометрію, якщо застосувати на уроках орігамі – мистецтво складання паперу без використання ножиць та клею. Згинання аркуша паперу – найпростіша операція, яка не потребує жодних особливих навичок, крім уяви. Орігамі дає можливість застосовувати графічні вміння та навички учнів у побудові схем, геометричних рисунків на площині і в просторі, не користуючись при цьому креслярськими інструментами. Учні працюють з фігурами, перетворюючи їх на інші фігури.

З метою навчання і розвитку дослідницьких навичок можна інтегрувати уроки математики та інформатики. Сучасні інформаційні технології суттєво впливають на ефективність проведення уроків математики, удосконалюють організацію уроку, активізують пізнавальну діяльність учнів, діагностують рівень сформованості знань і вмінь, поглиблюють знання.

Отже, математика та сукупність математичних знань посідають спеціальне місце у загальнолюдській системі знань, виконуючи роль мови науки, мови наукових досліджень. Набуття учнями математичних компетентностей є однією з найважливіших частин життєвого досвіду. Сформувати математичні компетентності може тільки кваліфікований учитель, компетентний у галузі педагогіки і психології, здатний інтегрувати математику з іншими навчальними предметами задля зацікавлення учнів та досягнення ними значних успіхів у вивченні цього предмета.

Список використаних джерел

1. Васильєва Д. Створення сучасного освітнього середовища – одна із складових формули НУШ. *Смарт освіта*, 2020. URL: <https://nus.org.ua/view/yak-zrobyty-navchannya-matematyky-tsikavym-i-produktyvnym/>.

2. Інтегроване навчання: тематичний і діяльнісний підходи. URL: <https://nus.org.ua/articles/integrované-navchannya-tematychnyj-i-diyalnisnyj>

3. Козлова О. М. Упровадження сучасних освітніх технологій як шлях підвищення ефективності навчання математики : матеріали Інтернет-конференції Черкаси, 2018. 254с.

ФОРМУВАННЯ ДОПИТЛИВОСТІ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ПРОСТИХ ДОСЛІДІВ

Новак М. І. – студентка 6 курсу факультету педагогічної освіти та соціальної роботи ВНУ імені Лесі Українки

Дурманенко О. Л. – к.п.н., доцент кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти ВНУ імені Лесі Українки

Ні для кого не є секретом, що дитяча потреба в дослідницькому пошуку обумовлена біологічно. Будь-яка здорова дитина народжується дослідником. Непереборне прагнення до нових вражень, допитливість, бажання спостерігати і експериментувати, самостійно шукати нові відомості про світ традиційно розглядаються як найважливіші риси дитячої поведінки. Постійно демонстрована дитяча активність – нормальний, природний стан дитини. Саме ця внутрішня потреба до пізнання через дослідження породжує дослідницьку поведінку і створює умови для дослідницького навчання.

Допитливість – якість, властива дитині, виражається в активному інтересі до навколишнього світу, в прагненні все розглянути, пощупати, привести в дію. Зовні допитливість проявляється в численних питаннях, заданих дитиною дорослому з приводу навколишнього світу. Вихователь здатний підтримувати допитливість дошкільнят, організовуючи спостереження і намагаючись вчасно відповісти на виникаючі питання, спрямовуючи думку на самостійний пошук відповіді. Завдання розумового виховання – розвивати дитячу допитливість, допитливість розуму і сформувати на їх основі стійкі пізнавальні інтереси [2, с. 144].

Кожен педагог має пам'ятати, що на всіх етапах роботи дитячого дослідження основним очікуваним результатом є розвиток творчих здібностей, набуття дитиною нових знань, вмінь і навичок дослідницької поведінки та обробки одержаного матеріалу. Педагог має усвідомити, що в даному випадку має справу не з одним «результатом», а, по меншій мірі, з двома. Перший – найважливіший, педагогічний. Його цінність полягає в тому, що дитина отримує досвід самостійної дослідницької діяльності. Діти працюють з інтересом і з задоволенням за умови кваліфікованого керівництва з боку педагога.

Другий результат – практичний, той, який дитина створює «своєю головою» і руками: макет, доповідь і т.п.

Найперше, що приваблює дітей дошкільного віку – це об'єкти та явища природи. Тому надзвичайно важливо на першому етапі підібрати цікавий матеріал, доступний для дитячого сприймання та експериментування. Проте поряд із

природними об'єктами, які знаходяться в умовах свого існування і задовольняють пізнавальні інтереси дітей, доречно спеціально створювати матеріальне середовище, яке б стимулювало дитячу допитливість.

Прості досліди в своїй основі полягають у перетворенні предмета, явища чи ситуації з метою виявлення прихованих якостей об'єктів, установлення зв'язків між ними та ін. Такі дії ще називають пошуковими, а їх зміст залежить від можливостей дитини діяти самостійно та навчально-пізнавальних завдань, які ставить вихователь [5, с. 10].

У закладі дошкільної освіти досліди проходять усі етапи свого розвитку: починаються із простих практичних дій для отримання певного результату і завершуються повноцінною пошуково-дослідницькою діяльністю, коли діти здатні зробити певний висновок і отримати нові знання.

Структура дослідів має декілька етапів і за своєю спрямованістю перегукується із спостереженнями.

Перший етап – підготовка до пошукової діяльності – створення атмосфери зацікавленості та спрямований на виявлення знань дітей про певні об'єкти та природні явища. Доречно поставлені запитання, цікава розповідь дорослого сприятимуть інтересу дітей до проведення дослідів на задану тему. Наприклад, під час гри дітей з повітряними кульками вихователь може сказати: «Ви зараз граєтеся повітряними кульками. А ось мені стало цікаво, яка легша кулька: та, що наповнена повітрям, чи порожня? Як же про це дізнатися?».

Другий етап – початок дослідів. Він розпочинається із висування припущень. Якщо діти мають необхідні знання, вони можуть самі висувати припущення у вигляді певних висловлювань (легша та кулька, що може літати, тобто наповнена повітрям). Якщо вони будуть правильні, вихователю потрібно підтвердити це дослідом. Неправильні припущення необхідно спростувати. Після цього дослід має обговорюватися.

Третій етап – перебіг дослідів та подальший обмін думками. В наведеному прикладі одну з кульок наповнюють повітрям і знову зважують на терезах. Результати зважування порожньої кульки і кульки, яку наповнено повітрям порівнюють.

Четвертий етап – заключний, на ньому відбувається обговорення результатів дослідів, робляться певні висновки. Таким чином, початкові припущення підтверджуються або спростовуються. Обговорюючи результати, вихователь змушує дітей міркувати, висловлювати думки, співставляти та аналізувати. Це позитивно впливає не тільки на розвиток мислення, а й розвиток мовлення, адже дитина у процесі встановлення істини прагне чітко формулювати свою думку [4, с. 85].

Проведення простих дослідів старшими дошкільниками надзвичайно позитивно впливає на розвиток самостійності, що є необхідною якістю майбутніх школярів. Природня допитливість дітей є основним інструментом вихователя у роботі, адже вони діють до тих пір, поки їм цікаво. Для створення позитивної реакції очікування вихователь може використати сучасні інноваційні технології: комп'ютерні презентації, відеофайли і т.п. Ніщо із висловлювань та міркувань дітей у процесі всієї пошуково-дослідницької діяльності не має пройти повз увагу педагога. Діти мають отримати всі відповіді на свої запитання [3, с. 12].

Обов'язкова умова, якої має дотримуватися кожен вихователь – всі досліди мають бути безпечними для дітей і не нести жодної загрози життю чи здоров'ю вихованців. Тому досліди вибираються згідно програми, змісту матеріалу.

Цікаві прості досліди можна проводити будь-коли: під час занять, прогулянок, екскурсій, цільових прогулянок в природу, під час праці в саду чи на городі з метою закріплення, систематизації та узагальнення знань дітей. Наприклад, працюючи з дітьми на ділянці закладу дошкільної освіти, можна провести з дітьми різноманітні досліди з рослинами: «Як реагує рослина на світло», «Коли проростає насінина», «Чи потрібна рослині вода», «Хто рие тунель для дощового черв'яка»; у процесі роботи в живому куточку можна провести досліди «Чи просять рибки їжу», «Коли черепаха ховається в панцир» і т.п.

Для підсилення інтересу до проведення досліду на задану тематику можна використати різноманітні методи та прийоми. Зокрема, цікавим методом у процесі пошуково-дослідницької діяльності є використання художнього слова – розповідання казок, читання художньої літератури, легенд, прислів'їв, які збуджують пізнавальні інтереси дітей, сприяють розвитку їх допитливості. Використання ігрових прийомів – отримання листів-скарг чи листів-запрошень від мешканців саду, лісу, городу – стимулюють діяльність дітей, розряджають обстановку та заохочують дошкільників до активної участі у проведенні дослідження [1, с. 13].

Підсумовуючи сказане, можна зазначити, що розвиток інтересу дітей до експериментування, пробудження бажання проводити прості досліди задля пошуку істини залежить від уміння вихователя створити дидактичні й організаційні умови у процесі навчання дітей у закладі дошкільної освіти. Тому надзвичайно важливо забезпечити продуктивний зміст розвивального довкілля, системний підхід до організації активної пізнавальної діяльності дітей на основі використання ефективних форм, засобів і методів нестандартного типу для розвитку і стимулювання пізнавальних інтересів, враховуючи індивідуальні особливості розвитку кожного вихованця, надавати йому права реалізації власної ініціативи.

Список використаних джерел

1. Барташнікова І. А., Барташніков О. О. Розвиток наочно-образного та логічного мислення у дітей 5-7 років. Тернопіль: «Богдан», 1998. 80 с.
2. Браїлко Т. Б. Особливості мислення старших дошкільників. Х.: Вид-во «Ранок». 2010. 160 с.
3. Брежнєва О.І. Формування пізнавальної активності. *Дошкільне виховання*. 2008. № 2. С. 12–14.
4. Газіна І.О. Розвиток логічного мислення у дітей дошкільного віку: Методичний посібник. Кам'янець-Подільський: ФЩП Сисин О.В., 2010. 172 с.
5. Демидова Ю. О. Формування першооснов пізнавальної самостійності старших дошкільників у конструктивній діяльності: автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.08. Інститут проблем виховання АПН України. К. 2007. 20 с.

МЕТОДИ МАТЕМАТИЧНОГО МОДЕЛЮВАННЯ ПРИ РОЗВ'ЯЗУВАННІ ЗАДАЧ НА СКЛАДАННЯ РІВНЯНЬ

Оласюк О. І. – студентка 2 курсу факультету інформаційних технологій та математики ВНУ імені Лесі Українки

Город С. В. – студентка 2 курсу факультету інформаційних технологій та математики ВНУ імені Лесі Українки

Бартків О. С. – доцент кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти, кандидат педагогічних наук ВНУ імені Лесі Українки

Питання моделювання розглядалося в багатьох роботах філософів, фахівців з педагогіки і психології. Саме слово «модель» утворилося від латинського слова «modus», що означає «міра», «образ», «засіб» [1]. З моделями ми зустрічаємося на кожному кроці: фотографія людини — це її модель, глобус — це модель Землі, іграшки, що оточують дитину, — теж моделі чогось. Це приклади «фізичних» моделей.

Близько чотириста років тому Галілео Галілей стверджував, що «книга природи написана мовою математики» [1]. Адже математичне моделювання використовується як один із найзручніших і ефективних способів дослідження природи, світу та всього що оточує нас. Метод математичного моделювання є сучасним, пізнавальним методом для розв'язання різних задач.

Математичне моделювання — є одним із найважливіших видів наукового моделювання, яке здійснюється за допомогою мови математики. Його елементи розглядаються з певними перетвореннями та операціями над ними. Моделювання передбачає в якості оригіналу його математичну модель, вивчення якої дає нову інформацію про об'єкт пізнання, його закономірності. Тому актуальність математичного моделювання полягає в тому, як учневі правильно застосувати модель для легшого розв'язування задачі.

Як засвідчує аналіз наукових джерел, метод математичного моделювання полягає в тому, що для дослідження чи розв'язання якоїсь справи вибирають або будують об'єкт, який потім вивчають і з його допомогою вирішують подані завдання, а результати вирішення цих завдань переносять на первинне явище [2]. Математичне моделювання — наближений опис якого-небудь класу завдань зовнішнього світу, виражене за допомогою математичної символіки. Воно розширює творчі можливості учня у вирішенні низки завдань.

Сучасний школяр повинен добре розумітися в математиці, тобто не просто вміти виконувати різні розрахунково-обчислювальні операції, а й розуміти математичні методи дослідження та їх можливості. Адже розуміння сутності математичного моделювання дозволяє вправно використовувати цей метод у розв'язуванні різних задач. На сьогоднішні найбільш поширеною є трьохетапний процес математичного моделювання [2] (Рис.1).

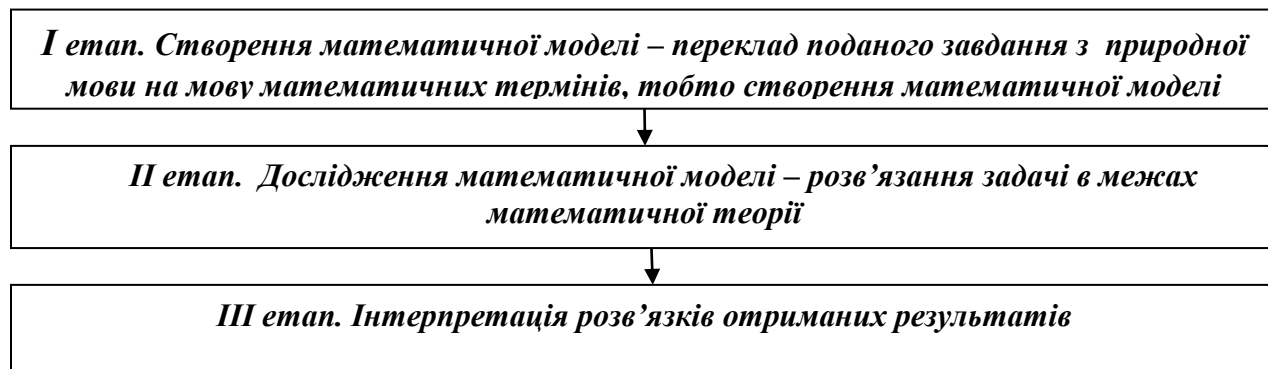

Рис. 1 . Етапи математичного моделювання

Щоб учні краще розуміли створення математичної моделі, вчителів потрібно скласти план розв’язування задач на складання рівнянь. Тоді вони одразу усвідомлюють, значення якої величини доцільно прийняти за та, яким буде рівняння. Школярам пропонується вже готова математична модель у вигляді рівняння, системи рівнянь, нерівності чи функції тощо, з розв’язуванням якої вони справляються добре.

Для того, щоб школяр навчився правильно переформулювати зміст задачі мовою математики, йому необхідно ретельно вивчити і правильно тлумачити задачу, формувати запитання в ній, виразивши шукані величини за допомогою відомих та введених змінних. На цьому етапі в учнів виникають різноманітні за характером проблеми. Для подолання цих труднощів під час розв’язування задач вчителю доцільно використовувати не тільки математичні моделі задач, а й інші допоміжні моделі.

Наприклад: У посудину з 24% розчином солі додали 2 кілограми 15% розчину солі. У результаті отримали розчин з концентрацією 20%. Скільки кілограмів 24% розчину солі було в посудині? [2].

Розв’язання: Першою дією потрібно виділити співвідношення між об’єктами, які розглядаються в задачі. Другою дією потрібно описати співвідношення між об’єктами. Третьою дією буде складання математичної моделі задачі. Нехай у посудині було x кг розчину концентрацією 24%. Тоді $0,24 \cdot x + 0,12 \cdot 2 = 0,2(x + 2)$.

Отже, переклад прикладної задачі на математичну мову проводиться у два прийоми. Спочатку текст задачі частково зберігається і є спільною з елементами математичної мови. І тільки після цього природна мова повністю замінюється математичною і складається математична модель вправи.

Для формування в учнів умінь створення математичної моделі під час розв’язування прикладної задачі доцільно дотримуватись згаданої вище послідовності дій. Для організації ефективної навчальної діяльності учнів із розв’язування прикладних задач методом математичного моделювання потрібно допомагати учням чітко вказувати на відмінності між об’єктом та його моделлю, формулювати умову і вимогу прикладної задачі мовою математики.

Список використаних джерел

1. Освіта. Математичне моделювання при розв’язуванні задач. *Освіта*. URL: <http://www.educationua.net/silovs-1598-3.html>.
2. Серман О. Б. Реалізація методу математичного моделювання при розв’язуванні сюжетних задач в початкових класах. *Народна Освіта*. 2017. URL: <https://naurok.com.ua/realizaciya-metodu-matematichnogo-modelyuvannya-pri-rozv-yazuvanni-syuzhetnih-zadach-v-pochatkovih-klasah-168912.html>.

ФОРМУВАННЯ ФАХОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ІНФОРМАТИКИ В ПРОЦЕСІ ВИКОРИСТАННЯ ВЕБ-ТЕХНОЛОГІЙ

Остапчук А. С. – студент 1 курсу

факультету інформаційних технологій та математики ВНУ імені Лесі Українки

Юнчик В. Л. – старший викладач кафедри загальної математики та методики навчання інформатики ВНУ імені Лесі Українки

Сучасна освіта має випереджальний характер, тобто націлена в майбутньому на розв'язування нових проблем, розвиток ключових компетентностей учнів, формування в них критичного мислення та активної діяльності. Застосування інноваційних технологій, зокрема веб-технологій на уроках інформатики дозволяє реалізувати більшість завдань, які ставить вчитель, готуючись до уроку [1].

Застосовуючи веб-технології, вчителі створюють програмні продукти, таким чином вдосконалюють свій професійний досвід та залучають до роботи учнів в якості самостійної, гурткової, факультативної та дослідницької роботи. Учні прагнуть навчитися чомусь новому, а використання інтернет-технологій є цікавим і зручним способом досягнення цієї мети. Сучасні учні захоплюються створенням програм, комп'ютерних ігор, веб-сайтів тощо. Щоб стимулювати інтерес учнів на уроках інформатики, доцільно запропонувати завдання: створити блог, у якому вони будуть розмішувати свої розробки та додаткові завдання. У свою чергу, інші користувачі (учні) коментуватимуть їх, таким чином, будуть допомагати вирішити те чи інше завдання, або колективне завдання. Учні, які беруть участь в Малій академії наук, можуть створювати статті у Вікіпедії з теми, яку досліджували. Результати їх роботи стануть доступними багатьом іншим учням. Таким чином, інших учнів можна підготувати і ще більше привернути їхню увагу до наукової діяльності [2].

Веб-технології майбутній учитель інформатики може застосовувати в професійній діяльності таким чином[4]:

- пошукові системи – для пошуку нової цікавої інформації з теми уроку, олімпіадних завдань, інформації про конкурси з інформатики, МАН, перегляду додаткової літератури у віртуальних бібліотеках, веб-енциклопедіях, ознайомлення з досвідом інших педагогів, пошуку новин у сфері освіти та інформатики тощо, тобто пошукові системи можуть застосовуватися майбутнім учителем інформатики як для підготовки до уроків, так і для власного саморозвитку;

- електронна пошта – для спілкування з учнями, наприклад, відправлення завдань учням, додаткової інформації, отримання виконаних завдань учнями, обміну досвідом з колегами;

- телеконференції – для обговорення різноманітних професійних запитань між колегами;

- списки розсилання – для підписки на отримання різноманітної інформації на електронну поштову скриньку;

- форуми – для знаходження відповідей на наявні тематичні запитання, адже форуми є тематичними;

- чати – для отримання важливої інформації від колег або учнів, батьків учнів;
- відеоконференції – як відеозв'язок з колегами, учнями, батьками учнів, так і відеоурок або відеоконсультацію, наприклад під час карантину, підготовки до олімпіади, участі в конкурсі;
- інфраструктура як сервіс – для використання віртуальних серверів для розміщення веб-сайтів (веб-хостинг), власних програмних продуктів (систем тестування, розвивальних програм, навчальних програм, електронних книг тощо);
- платформа як сервіс – для створення власного веб-сайту, блогу на наявних платформах та їх використання для реалізації освітніх завдань;
- програмне забезпечення як сервіс – для використання онлайн-офісів, онлайн-конструкторів тестів та інших онлайн-програм;
- соціальні мережі – для створення навчальних груп з освітньої метою;
- WikiWiki – для використання веб-енциклопедії Вікіпедії (написання та редагування статей) та інших wiki-проектів.
- відеосервіси – для перегляду відеоуроків з метою поглиблення знань учнів та покращення сприйняття навчальної інформації, розміщення власних відеоуроків.
- геосервіси – для використання під час вивчення хмарних сервісів. Сервіси для зберігання мультимедійних ресурсів – для зберігання навчальної інформації, відправлення учнями посилань доступу виконаних завдань.
- веб-технології – для розробки власного веб-сайту, розвивальних програм, віртуальних лабораторій, практикумів, комп'ютерного тестування, електронних книг тощо [3].

Отже, що використання веб-технологій в освітньому процесі значно полегшує роботу вчителя. Для цього необхідно раціонально, алгоритмічно вибудувати стратегію використання веб-технологій, вивчаючи конкретну тему, щоб ефективно навчати учнів та отримати належний результат. На сучасному етапі розвитку освіти веб-технології незамінні для організації спільної діяльності вчителів та учнів, оскільки їх використання сприяє розв'язанню багатьох дидактичних завдань. Тож веб-технології є інструментом розвитку інтелектуальних здібностей, формування цифрової грамотності, потенціалу та готовності старшокласників до розв'язування на творчій основі комунікативних завдань і проблем, які чекають на них у майбутній професійній діяльності. Цифрова компетентність учителя має формуватися одночасно у двох напрямках: з одного боку, це формування користувацьких умінь у сфері цифрових технологій, з іншого – формування умінь використання веб-технологій як ефективного засобу для підвищення якості освіти.

Список використаних джерел

1. Каплун-Лутицька В.С. Формування інформаційної компетентності учнів в умовах творчого використання інформаційно-технологічних методів навчання. Люботин, 2019. URL: <https://cutt.ly/mRHt5Ux>
2. Душенко О. С. Дисертація формування готовності майбутнього вчителя інформатики до застосування інтернет-технологій у професійній діяльності: 13.00.04. Ізмаїл, 2019. 56 с.
3. Яцюк С.М., Хомяк М.Я., Юнчик В.Л.. Особливості навчання веб-технологій розробки навчальних систем майбутніх вчителів інформатики та методика створення на їх основі власних освітніх ресурсів. *Молодь і ринок*. № 7/193, 2021. С.118–122.
4. Кравцова А.Ю. Основные направления использования зарубежного опыта для развития методической системы подготовки учителей в области информационных и

ВІТЧИЗНЯНИЙ ДОСВІД ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ РЕСУРСАМИ ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ

Пономарьов О. С. – аспірант факультету психології КНУ імені Тараса Шевченка

Тенденції розвитку сучасного суспільства вимагають від національної вищої школи підготовки висококваліфікованих фахівців, які здатні конкурувати на сучасному ринку праці, і не тільки своєї країни, але і за кордоном. У зв'язку з цим, особливої актуальності набуває тема системи вищої освіти в Україні та можливості її поліпшення і підняття на рівень, на якому знаходяться, за міжнародною класифікацією, вищі школи за кордоном, особливо Сполучених Штатів Америки.

Сучасний стан української вищої освіти, зокрема і перспективи розвитку змішаних форм навчання, досліджує безліч вчених, серед яких можна виділити Усенко О.В., Подлас І.П., Тарасюка Л.Н., Цейкович К.М., Доронової М.Ю., Алексюка А. М., Степанову. Тобто всі вони шукають шляхи розвитку системи вищої освіти у напрямку дистанційних та змішаних форм навчання.

Зміст і характер освіти завжди визначається вимогами суспільства, розвитком економіки, а також станом і потребами прогресу. Освіта - основа інтелектуального, культурного, духовного, соціального, економічного розвитку суспільства і держави, метою якого є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої інності суспільства.[1].

Криза, викликана новим небезпечним вірусом, вимагає екстрених заходів для зниження ризиків поширення інфекції в різних сферах життя і діяльності людей. Зокрема це і стосується безпосередньо вітчизняної сфери освіти.

Досвід формування даної компетентності шляхом змішаної форми навчання в Україні є досить цікавим і корисним для педагогів.

Blendedlearning (технологія змішаного навчання) стає найбільш популярною і ефективною у процесі викладання предметів, дисциплін, спеціалізацій, оскільки вона з одного боку дозволяє найбільш ефективно організувати час педагога і студента, та навпаки, з іншого боку робить процес навчання предметів, дисциплін, спеціалізацій цікавим і доступним.

Комбіноване навчання – це не просто поєднання певного формального засобу навчання (робота в аудиторії, навчання усному матеріалу, тощо) з неформальним (обговорення важливих аспектів за допомогою Інтернет можливостей), а також поєднання різних засобів презентації з використанням ораторського мистецтва спікерів (самих викладачів та студентів-доповідачів).

Призначення змішаного навчання – це формування в студентів навичок самостійного планування й організації їх освітньої діяльності, з акцентом на фінальний результат.

Проблема формування готовності викладачів до роботи в умовах змішаного навчання актуалізувала проектування програми на досягнення поставленої мети.

Програма формування готовності викладачів до роботи в умовах змішаного навчання включає в себе три розділу: інформаційно-освітнє середовище викладача, специфіка вибору моделі змішаного навчання, організація методичної роботи в умовах змішаного навчання (табл. 2.1).

Таблиця 2.1.

Специфіка вибору моделі змішаного навчання та організація методичної роботи в умовах змішаного навчання

Інформаційно-освітнє середовище викладача	Основною особливістю процесу педагогічного проектування традиційного середовища є незмінна структура, типологізація, обов'язкова візуалізація інформації, яка сприяє прискореному пошуку, обробки для досягнення цілей застосування	У дослідженнях вчених зафіксовані загальні принципи розробки автоматизованих навчальних систем, інформаційно-освітнього середовища; описані умови реалізації інформаційно-комунікативних технологій в системі освіти; представлені принципи (дидактичні і технологічні) розробки та реалізації системи дистанційного освіти
Визначення специфіки та вибір моделі змішаного навчання	Вибір моделі змішаного навчання здійснюється в залежності від можливостей суб'єктів освітнього процесу, якості матеріально-технічної бази, очікувань викладачів та студентів	Персоналізація дозволяє викладачеві спільно з учнями здійснювати вибір навчального матеріалу, методів, форм, темпу з урахуванням освітніх потреб та інтересів. Однак слід врахувати, що реалізація принципу визначається готовністю викладачів і рівнем зрілості студентів.
Організація методичної роботи в умовах змішаного навчання	Інформування педагогічного колективу про програмні формування готовності педагогів до роботи в нових умовах	Реалізації, презентації програми. Планування роботи викладачів в умовах змішаного навчання

Таким чином, виявлено, що компетенції майбутнього викладача пов'язані з його професійною реалізацією та розвитком, а також функціонуванням у взаємодії із соціальною, техніко-технологічною і організаційно-структурною системами. Нагадаємо, що компетенції включають в себе такі елементи як знання, вміння і навички, а також здатності й потенційні можливості, що відносяться до діловим і особистісним якостям (рис. 1.1).

Рис. 1.1. Области виявлення професійних компетенцій викладача

Список використаних джерел

1. Компетентнісно зорієнтована освіта: якісні виміри / В. О. Огнев'юк [та ін.]. Київ: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2015. 367 с.

ВИКОРИСТАННЯ ВЕБ-КВЕСТІВ У НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Пушкін Ю. О. – студентка 1 курсу
факультету інформаційних технологій та
математики ВНУ імені Лесі Українки
Юнчик В. Л. – старший викладач
кафедри загальної математики та
методики навчання інформатики ВНУ
імені Лесі Українки

Упровадження компетентнісного підходу в навчальний процес виникає потреба пошуку нових форм представлення навчального матеріалу. Враховуючи, що особливе місце займає дослідницька робота, доцільно розглядати інтеграцію методу проектів з ІКТ, а також з використанням Інтернету та рольових ігор. Такий вид проектної діяльності називають веб-квестом [1]

Веб-квест (webquest) у педагогіці – проблемне завдання з елементами рольової гри, для виконання якої використовуються інформаційні ресурси Інтернету [2, с. 34]. Веб-квести є досить складними; вони спрямовані на розвиток навичок аналітичного і творчого мислення, а вчитель має володіти високим рівнем предметної, методичної та інформаційно-комунікаційної компетентності. Веб-квест поєднує в собі ідеї проектного методу та ігрових технологій у середовищі WWW засобами веб-технологій. Веб-квест – це одна із найбільш ефективних моделей використання Інтернету в навчальному процесі.

Використання Веб-квестів в процесі навчання сприяє: пошуку інформації в Інтернеті; розвитку мислення учнів на етапі аналізу, узагальнення та оцінки інформації; розвитку комп'ютерних навичок учнів і підвищення їх словесного запасу; розвитку самостійної роботи учня; розвитку дослідницьких та творчих здібностей учня.

Класифікують наступні види веб-квестів:

Короткочасні, метою яких є поглиблення знань та їх інтеграція, що розраховані на 1 – 3 заняття.

Довготривалі, метою яких є поглиблення і перетворення знань учнів, що розраховані на тривалий термін. Після завершення роботи над довготривалим веб-квестом, учень має вміти вести аналіз отриманих знань, уміти їх трансформувати, володіти матеріалом настільки, щоб зуміти створити завдання для роботи над темою. Робота над довготривалим веб-квестом може тривати від одного тижня до місяця.

Перевага цієї технології в тому, що вона підходить до будь-якого предмету, для організації навчальної діяльності, індивідуальної, групової, позакласної роботи. Веб-квести доцільно проводити з малими групами учнів. Веб-квест може стосуватися одного предмета або бути між предметним.

Алгоритм побудови веб-квесту [3]:

Вступ → вхідна анкета → проблема → завдання → процес → ролі → поточна анкета → джерела → критерії оцінювання → підсумкова анкета → блог вчителя → підсумок → сторінка вчителя → автор.

Важливою умовою успішної роботи в проектній технології квест-уроку є присутність в аудиторії комп'ютерного обладнання з підключенням Інтернет. Іншою умовою є наявність ПК в учнів, що дозволяє в домашніх умовах продовжувати працювати з навчальними матеріалами.

Види завдань для веб-квестів [5]:

- Переказ – демонстрація розуміння теми на основі подання матеріалів з різних джерел в новому форматі: створення презентації, плакату, оповідання.
- Планування та проектування – розробка плану проекту на основі певних умов.
- Самопізнання – аспекти дослідження особистості.
- Компіляція – трансформація формату інформації, отриманої з різних джерел: створення віртуальної виставки, тощо.
- Творче завдання – творча робота у певному жанрі – створення відеороликів.
- Аналітична задача – пошук і систематизація даних.
- Головоломка, таємнича історія – висновки на основі суперечливих фактів.
- Досягнення консенсусу – вироблення рішення щодо певної проблеми.
- Оцінка – обґрунтування певної точки зору.
- Журналістське розслідування – об'єктивний виклад інформації.
- Переконавання – переконання опонентів або нейтрально налаштованих осіб.
- Наукові дослідження – вивчення різних явищ, відкриттів, фактів на основі унікальних он-лайн джерел.

Для покращення організації веб-квестів використовують доцільно використовувати певні онлайн сервіси, а саме: Glogster – сервіс для створення онлайн плакатів; LearningApps – сервіс для створення кросвордів, вікторин, пазлів; Caption.iT – сервіс для створення колажу; ThingLink - сервіс для створення інтерактивних картинок [4].

Робота з Веб-квестами підсилює мотивацію до навчання, сприяє розвитку критичного мислення, формує вміння та навички здійснення порівняння, аналіз помилок та перспектив, класифікації, знаходження шляхів розв'язування проблеми та завдання в цілому. Проведення веб-квестів, використовуючи інформаційні онлайн ресурси і інтегруючи їх у навчальний процес, допомагає ефективно вирішувати цілий ряд практичних завдань. Учасник квесту вчиться виходити за рамки змісту та форм подання навчального матеріалу вчителем, створюється можливість розвитку комунікативних навичок. Проведення веб-квестів підтримує навчання на рівні аналізу, синтезу. Учасники квесту отримують додаткову можливість професійної експертизи своїх творчих здібностей та вмінь. Підвищується мотивація учнів до вивчення дисципліни та до використання інформаційних технологій у навчальній діяльності.

Список використаних джерел

1. Кадемія М.Ю. використання технології «Веб-квест» у формуванні професійної компетентності майбутніх фахівців. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*, 2012. Вип. 33. С. 342–347. - URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Sitimn_2012_33_68
2. Кадемія М. Ю., Євсюкова Л. С., Ткаченко Т. В. Інноваційні технології навчання: словник-госарій : навчальний посібник для студентів, викладачів. Львів : Вид-во «СПОЛОМ», 2011. 196 с.

3. Лущинська О.В. Місце освітніх web-технологій у педагогічній діяльності викладачів Асистент кафедри початкової та дошкільної освіти. URL: <https://pedagogy.lnu.edu.ua/>
4. Всё о web-квест. Сервисы для web-квеста URL: <https://www.sites.google.com/site/terentevagugl/servisy-dla-urokov-i-proektov/servisy-dla-web-kvesta>
5. Ткачук Г.В. Методика використання освітніх веб-ресурсів у процесі підготовки майбутніх учителів інформатики: Монографія. Умань: Видавець «Сочінський», 2011. 177 с.

ЦИФРОВА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ОСВІТИ

Рубльова Н. О. – заступник директора з проєктної діяльності та платних послуг Волинського інституту післядипломної педагогічної освіти

Стрімкий поступальний розвиток інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) в освітньому середовищі, і в світі в цілому, вимагає від педагогів якісно нових професійних навичок, напрацювання новітніх методів та прийомів роботи з молодшими школярами. Відповідно до «Державного стандарту початкової освіти», реформування української системи освіти потребує активного та різностороннього впровадження в освітню педагогічну діяльність ІКТ. Реалізація національної Концепції «Нова українська школа» (НУШ) визначає ключові вимоги стосовно формування цифрової компетентності вчителів в цілому, і початкової освіти зокрема, де ключовим компонентом формули НУШ виступає саме розвиток цифрової компетентності педагогічних працівників.

В Україні на даному етапі розвитку та реформування системи освіти поки що йде мова не про певні конкретизовані вимірювані вимоги до вчителів, а швидше про якийсь загальний перелік знань і вмінь з розшифруванням відповідних складників. Концепцією розвитку педагогічної освіти[1] описано такий перелік, а також він враховується і розробленим та затвердженим на державному рівні планом заходів НУШ до 2029 року.

Формування цифрової компетентності у вчителя початкової школи має ряд переваг: активно створюються власні та суттєво збільшується використання готових візуальних, медійних, цифрових, електронних супроводів для уроків; значно розширюється використання методичних, навчальних, освітніх матеріалів доступних в електронному вигляді та вільному доступі, що веде до покращення обміну досвідом між освітянами; реалізовується можливість переймати закордонний професійний педагогічний досвід; підвищується професійний рівень педагога через самоосвіту, освіту впродовж життя, підвищення кваліфікації.

Такий, сформований опис цифрової компетентності педагога включає в себе також вимоги до різних рівнів оволодіння цифровою компетентністю, необхідних їм для професійної діяльності в сучасних умовах. Саме тому, на основі таких критеріїв, рівнів, вимог робоча група за Наказом Міністерства освіти і науки № 38 від 15 січня 2019 року розробила опис цифрової компетентності педагога у якому вона означена за такими основним напрямками:

1. Визначення існуючого рівня цифрової компетентності вчителя.
2. Побудова власної освітньої траєкторії, професійний розвиток педагога.
3. Формування загальних навичок використання цифрових ресурсів.
4. Використання цифрових ресурсів для навчання та оцінювання учнів.
5. Застосування технологій для формування цифрових компетентностей учнів.

Наразі, в офіційних та наукових джерелах, використовують термін «цифрова компетентність педагога – здатність використовувати цифрові медіа й електронні освітні ресурси у власній професійній діяльності, розуміти і критично оцінювати різні аспекти цифрових ресурсів і різноманітного контенту, а також його якості, що вказує на загальний рівень кваліфікації педагога» [3].

Сучасні технології суттєво допомагають вчителю, урок стає інтерактивним, дозволяють автоматизувати робочі процеси, тим самим звільняючи час на творчий пошук, індивідуальну роботу з учнями, дозволяють миттєво отримувати зворотній зв'язок. Критерії, за якими можна визначити відповідність використовуваного цифрового засобу:

1. Повинен містити декілька функцій, що дозволить працювати з ним різними способами, індивідуально, командно, диференційовано.
2. Має бути наявна зрозуміла сукупність правил, для взаємодії комп'ютерних програм (або пристроїв), проста навігація, інтерфейс державною мовою.
3. Включає в себе високий рівень захисту інформації, персональних даних, достовірність використовуваних джерел.

Специфіка роботи учителя початкових класів якраз у тому, що він готує учнів до невідомого ще для них навчального середовища та першим знайомить їх з можливостями використання технологій в навчальній діяльності. Також, застосовуючи всі можливості цифрових ресурсів, вчитель активізує процес навчання, налаштовує учнів до взаємодії, сприяє формуванню вмінь вирішувати проблеми, генерувати нові знання [4].

Тому, є необхідність у розвитку та удосконаленні рівня володіння цифровою компетентністю вчителя початкової школи, сформованість якої дозволяє йому ефективно використовувати різноманітні електронні ресурси, онлайн та медіа, цифрові інструменти з метою пошуку, вибору, упорядкування навчального матеріалу та організації ефективного, дієвого процесу навчання, і зацікавленні молодших школярів.

Варто додати, що перенесення навчального процесу в цифрове середовище це висока мотивація для професійного зростання вчителя, обміну сучасними інноваційними ідеями та передовим досвідом в освітньому педагогічному середовищі.

Список використаних джерел

1. Про затвердження Концепції розвитку педагогічної освіти: наказ МОН України від 16.07.2018 р. №776. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-konceptsiyi-rozvitku-pedagogichnoyi-osviti>
2. Цифрова компетентність сучасного вчителя нової української школи: зб. тез доп. учасн. всеукр. наук.-практ. семінару (Київ, 12 березня 2019 р.) / за заг. ред. О. В. Овчарук. Київ: Ін-т інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України, 2019. 108 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/715564/1/%D0%A6%D0%B8%D1%84%D1%80%D0%BE%D0%B2%D0%B0%20%D0%BA%D0%BE%D0%BC%D0%BF%D0%B5%D1%82%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C%20%D1%81%D1%83%D1%87>

%D0%B0%D1%81%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D0%BE%20%D0%B2%D1%87%D0%B8%D1%82%D0%B5%D0%BB%D1%8F%20%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D1%97%20%D1%83%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%BE%D1%97%20%D1%88%D0%BA%D0%BE%D0%BB%D0%B8%202019.pdf

3. Тимченко О. В. Формування інформаційно-цифрової компетентності майбутніх фахівців освіти. *Народна освіта*. 2019. № 1. URL: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=5548

РОЗВИТОК КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ

Тимчук С. Р. – студентка II курсу факультету інформаційних технологій і математики ВНУ імені Лесі Українки
Науковий керівник – Бартків О. С. – к. п. н., доцент кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти ВНУ імені Лесі Українки

Сучасний етап розвитку української освіти ставить перед школою завдання виховання творчої особистості. Про це зазначено й у Концепції нової української школи, відповідно до якого випускник Нової української школи – це цілісна особистість, яка усебічно розвинена та здатна до критичного мислення. Сьогодні учні – це креативні, творчі люди, які хочуть весь час пізнавати щось нове, навчатися у формі гри. Отже, вчитель має постійно шукати інноваційні, активні методи навчання, цікаві та різноманітні вправи.

Критичне мислення – це складний процес, під час якого людина аналізує, синтезує та обґрунтовує отриману інформацію. За допомогою нього можна оцінити достовірність інформації, опрацьовувати безліч нової інформації та виділяти головне, відстоювати чи змінювати власну позицію внаслідок аналізування різноманітних подій і фактів [1].

Значний потенціал для розвитку критичного мислення має зміст навального матеріалу з математики. На сьогодні науковці вирізняють такі етапи формування критичного мислення [1] (табл.1):

Таблиця 1.

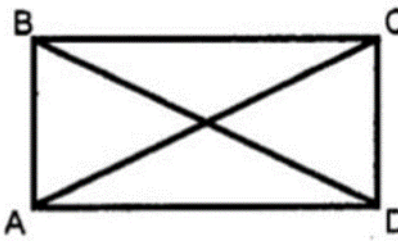
Етапи формування критичного мислення

№ з/п	Етап	Завдання етапу
1.	Виклик	сформувати в учнів інтерес до отримання нової інформації та допомогти систематизувати те, що було відомо раніше.
2.	Осмислення.	Передбачає ознайомлення дітей з новою інформацією.
3.	Рефлексія	Має на меті обговорення учнями нової інформації та прогнозування подальших дій.

Проаналізуємо особливості розвитку критичного мислення учнів у процесі вивчення теми з геометрії у 8 класі «Прямокутник» за вказаними етапами.

На етапі «Виклик» учитель може застосувати метод «мозковий штурм» ставлячи перед класом визначену ситуацію, наприклад «На дошці зображено фігуру (прямокутник). Як ви вважаєте, дивлячись на малюнок, які властивості має ця фігура?» Учні мають записати свої відповіді та потім по колу обмінюватися ними, дописуючи ті, яких немає в попередніх записах. Поряд з цим, учитель усі думки записує (не важливо правильна відповідь чи ні) на дошку.

У кінці уроку педагог з учнями аналізують неправильну інформацію та записують істинну. За таких умов, можна отримати список всіх можливих варіантів властивостей прямокутника, які у ході уроку вчитель підтвердить чи спростує

	- усі кути по 90° (вірно); - усі сторони рівні (невірно) – паралельні сторони рівні (вірно); - сторони попарно паралельні між собою (вірно); - сума всіх кутів 180° (невірно) – сума всіх кутів 360° (вірно); - діагоналі в точці перетину діляться навпіл (вірно) [3]

Вправа «правильно/неправильно» допомагає визначити рівень знань учнів. Наприклад, вчитель зачитує математичні факти, а учні мають відповісти на це «так» або «ні». На попередньому уроці вивчалася тема «Паралелограм». Приклади питань вчителя учням можуть бути наступні: 1) протилежні сторони рівні (так); 2) протилежні кути рівні (так); 3) кожна діагональ розбиває паралелограм на три рівних трикутники (ні); 4) сума кутів, прилеглих до однієї сторони паралелограма, дорівнює 180° (так).

На етапі осмислення вчитель знайомить дітей з новою інформацією за допомогою вправи «логічний ланцюжок». Учні пропонують набір певних слів, які взаємопов'язані між собою, а одне із них є зайвим. Завдання полягає в тому, щоб знайти зайве слово та логічно, опираючись на власні знання, обґрунтувати свій вибір. Наприклад, «квадрат, трапеція, прямокутник, трикутник, паралелограм». Зайвим є «трикутник».

Уже на етапі рефлексії учні повинні обговорити нову інформацію та подумати як це може вплинути на їх подальші дії. Для цього можна застосовувати різноманітні вправи, наприклад, «кластер». Суть полягає в тому, що учні створюють схему за такими правилами: в центрі пишуть основне слово від якого по боках розміщують інші слова, пов'язанні з головним (рис.1)

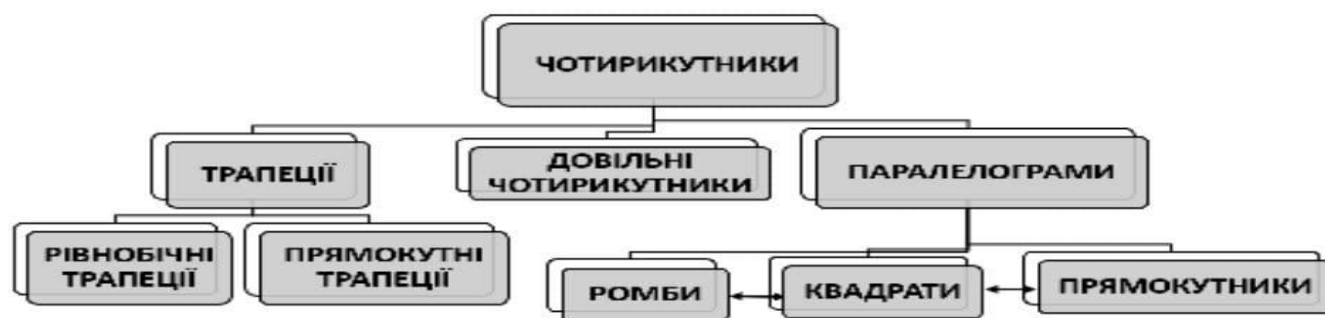

Рис. 1. Кластер на тему «Чотирикутники: прямокутник»

Висновки. Отже, застосування технології критичного мислення на уроці математики сприяє формуванню здатностей аналізувати, оцінювати певну інформацію, доводити свою думку.

Список використаних джерел

1. Критичне мислення: ключові характеристики та вправи для його розвитку. URL : <http://etwinning.com.ua/content/files/659841.pdf>
2. Нова українська школа. URL : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>
3. Паралелограми, їх види та властивості. URL : <http://zno.academia.in.ua/mod/book/view.php?id=3064>

ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЯК КЛЮЧОВОЇ У НАВЧАННІ ПРИРОДНИЧИХ ПРЕДМЕТІВ У СТАРШІЙ ШКОЛІ

Толочик І. О. – здобувачка вищої освіти за спеціальністю 014.15 Середня освіта (Природничі науки), 2 курс магістратури
Мельник І. Й. – кандидат географічних наук, професор кафедри природничих наук з методиками навчання Рівненського державного гуманітарного університету

Сучасні випускники закладів загальної середньої освіти повинні відзначатися сформованими загальними (ключовими) та предметними компетентностями. До ключових компетентностей належить здоров'язбережувальна компетентність, яка передбачає знання та вміння зберігати своє здоров'я та здоров'я навколишніх, формування в себе навичок здорового способу життя (біологія і екологія, хімія, фізика, інтегрований курс «Природничі науки» та ін.).

Актуальність теми збереження здоров'я на сьогодні не викликає сумнівів, особливо в період пандемії COVID-19, що значною мірою впливає на якість освітнього процесу. Проте станом на сьогодні здоров'язбережувальний потенціал шкільних предметів в 10-11 класах повною мірою не розкритий.

Здоров'язбережувальну компетентність як наукову проблему досліджували Ю. Ажиппо, Н. Башавець, Н. Белікова, О. Біда, Г. Бойко, Ю. Бойчук, С. Гаркуша, М. Гончаренко, Б. Долинський, Г. Єдинак, Г. Мешко, О. Міхеєнко, Л. Сущенко, А. Турчинов та ін. Формування здоров'язбережувальної компетентності школярів вивчали Л. Барна, М. Гриньова, Н. Грицай, О. Дикий, М. Дяченко-Богун, Л. Коваль, Т. Колган, С. Новописьменний, Т. Павлова, Н. Перепилюк, Н. Поліщук, О. Радіонова, М. Удовенко, Т. Шаповалова та ін.

Проте в науковій літературі недостатньо висвітлено питання формування здоров'язбережувальної компетентності як ключової у навчанні природничих наук у старшій школі. З огляду на це з'явилась необхідність у пропонованому дослідженні.

Мета статті – розкрити можливості формування і розвитку здоров'язбережувальної компетентності учнів старшої школи у процесі вивчення природничих предметів.

Сутність здоров'язбережувальної компетентності полягає в тому, щоб учні опанували базові знання про здоров'я людини і здоровий спосіб життя, були мотивовані до збереження та підтримання свого власного здоров'я та здоров'я людей,

які їх оточують. Здоров'язбережувальна компетентність передбачає формування готовності до реалізації здоров'язбережувальної діяльності, виробленні власного досвіду здоров'язбереження.

Навчальними програмами з предметів «Біологія і екологія», «Хімія» для 10–11 класів закладів загальної середньої освіти[1; 3] передбачено наскрізні змістові лінії «Здоров'я і безпека», що забезпечують формування здоров'язбережувальної компетентності школярів.

Зокрема, в програмі «Біологія і екологія» зазначено, що кожна тема курсу має здоров'язбережувальну компоненту. Зміст курсу біології та екології старшої школи дає можливість ознайомити учнів з критеріями здоров'я та його основними ознаками, розкриває значення екзогенних і ендогенних факторів, сприяє формуванню навичок безпечної поведінки і здорового способу життя.

Особливо цінним для формування та розвитку в учнів здоров'язбережувальної компетентності є розділ «Біологічні основи здорового способу життя», який вивчають в 11 класі[1]. На уроках біології школярі ознайомлюються з основними науками, які вивчають здоров'я людини, ретельно аналізують принципи здорового способу життя та його основні складники, як-от: фізична активність, раціональне харчування, особиста гігієна та ін. Важливе значення надається профілактиці шкідливих звичок та з'ясуванні впливу тютюнопаління, вживання алкоголю та наркотиків на організм. Акцентовано на тому, як впливає стрес на здоров'я людини.

Одинадятикласники також вивчають основні засади статевої культури та особливості профілактики захворювань, які передаються статевим шляхом.

Особливу увагу приділяють особливостям функціонування імунної системи людини, імунокорекції та імунотерапії. Крім того, детально аналізують основи профілактики інвазійних, неінфекційних та інфекційних захворювань людини, розробляють під час практичної роботи рекомендації щодо їх профілактики.

Цікавим для школярів є виконання навчального проєкту (індивідуального) з теми «Особиста програма зміцнення здоров'я».

На уроках хімії практично кожна тема пронизана змістовою лінією «Здоров'я і безпека». Послідовне її втілення під час вивчення хімії дає можливість школярам усвідомити значення хімії для охорони здоров'я людини та ймовірну шкоду продуктів хімічної технології. Так, під час опанування теми «Вуглеводні» в 10 класі школярі дізнаються про вплив засобів захисту рослин на здоров'я людини у випадках їх неправильного використання. Вивчаючи тему «Оксигеновмісні органічні сполуки» школярі детальніше дізнаються про біологічну роль вуглеводів і ліпідів для харчування людини, а також про вплив на здоров'я людини продуктів органічного синтезу. Під час опрацювання теми «Нітрогеновмісні органічні сполуки» школярі виконують навчальний проєкт про збалансоване харчування як запоруку здоров'я людини, опановуючи розділ «Синтетичні високомолекулярні речовини і полімерні матеріали на їх основі» усвідомлюють вплив на здоров'я полімерних матеріалів[3].

Реалізація наскрізної змістової лінії «Здоров'я і безпека» під час вивчення хімії дає змогу учням зрозуміти залежність стану здоров'я від чистоти повітря, води, складу харчових продуктів, мотивує до дотримання ними здорового способу життя.

Здоров'язбережувальна компонента наявна також у змісті інших природничих предметів. Зокрема, на уроках фізики і астрономії вивчають вплив на здоров'я людини сонячної активності [2].

Отже, можна стверджувати, що природничі предмети мають неабиякий потенціал для формування здоров'язберезувальної компетентності. Методика формування цієї компетентності буде розкрита в подальших дослідженнях.

Список використаних джерел

1. Біологія і екологія. 10-11 класи. Рівень стандарту. Навчальна програма для закладів загальної середньої освіти. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-10-11-klasiv>
2. Фізика і астрономія. Навчальні програми для 10-11 класів закладів загальної середньої освіти (рівень стандарту, профільний рівень). URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-10-11-klasiv>
3. Хімія. 10-11 класи. Рівень стандарту. Навчальна програма для закладів загальної середньої освіти. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-10-11-klasiv>

ФОРМИ, МЕТОДИ ТА ЗАСОБИ ФОРМУВАННЯ МІЖОСОБИСТІСНОГО ПАРТНЕРСТВА В ПРОЦЕСІ ОЗНАЙОМЛЕННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ З СОЦІАЛЬНИМ ДОВКІЛЛЯМ

Удот В. Ф. – асистент кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти
ВНУ ім. Лесі Українки

З метою виховання гармонійно розвиненої особистості у процесі її взаємодії саме з соціальним довкіллям, вихователь закладу дошкільної освіти повинен оволодіти відповідними методиками і технологіями залучення дітей до активної пізнавальної діяльності та ініціативної взаємодії з іншими суб'єктами соціуму. Це дасть можливість сформувати цілісну свідомість дитини, яка здатна брати відповідальність не лише за себе, а й стати партнером для інших, взаємодіяти, допомагати та підтримувати.

Варто зазначити, що у пізнанні довкілля дитиною суттєву роль відіграє гра як провідний вид діяльності. Суть гри полягає у відображенні дітьми дій і діяльності людей, їхніх взаємовідносин у саме соціальному довкіллі. Гра має самодіяльний характер, діти самі є творцями гри, вони відтворюють те, що вже знають, бачили, чули і виявляють своє ставлення до довкілля. Водночас гра є формою активної пізнавальної діяльності, у процесі якої діти під керівництвом вихователя оволодівають новими знаннями [2, с. 82].

Гра є способом уточнення і закріплення знань, засобом переходу від незнання, неточного знання до повного знання; вона є активною мисленнєвою діяльністю, а також діяльністю, яка не тільки відображує довкілля, а й активно його перетворює.

Соціальне довкілля дитина відбиває у сюжетно-рольовій грі, у якій діти беруть на себе роль дорослих і в узагальненій формі у створених ними ігрових умовах відтворюють діяльність дорослих і їхні взаємовідносини. Сюжетно-рольові ігри діти створюють самостійно, тому їх відносять до творчих ігор, хоча вони мають наслідувальний характер, оскільки відображають життя і взаємовідносини дорослих, – моделюють явища соціального довкілля і переживають їх як у справжньому житті.

Основною формою навчання дошкільників у процесі організованої пізнавальної діяльності було й залишається заняття. Завдяки заняттям з ознайомлення з соціальним довкіллям дітей старшого дошкільного віку можна навчити взаємодії з однолітками, з дорослими. Завдяки таким заняттям можна продовжувати знайомити дітей з правилами гармонійної взаємодії між людьми, формувати у них таку якість як міжособистісне партнерство. Також формувати довіру та приязне відношення до близьких дорослих, обачність при спілкуванні з незнайомцями, вчити діяти в незвичайних ситуаціях, оцінювати спілкування з рідними, знайомими, виховувати любов та повагу до своїх рідних, безпечну поведінку у соціумі.

Крім занять у ЗДО існують й інші форми організованого навчання. З метою формування міжособистісного партнерства використовують такі форми, як свята (традиційні, обрядові, національні, державні). Народні свята зазвичай пов'язують з порами року. Участь дітей у святах дає їм змогу практично пізнавати звичаї, обряди, традиції свого народу, національний культурологічний досвід, бути продовжувачами справи батьків і дідів. Сім'я, родина, родинні стосунки є важливим засобом уведення дітей у соціальне довкілля. У сім'ї дитина вперше пізнає найближче соціальне довкілля. У сім'ї формуються перші взаємовідносини між близькими членами родини, певне ставлення до довкілля. В ЗДО проводять низку занять з ознайомлення дітей із сімейними стосунками (батьками, сестрами, братами; родичами, родоводом) [2, с. 86].

Щоб сформувати соціально-комунікативну компетентність у дитини, яка виявляється в умінні будувати позитивні взаємини з однолітками і дорослими, виховувати толерантне ставлення до інших (поважати і приймати), розвивати вміння співпрацювати (домовлятися, поступатись, ініціювати свої дії), вправляти у творчому застосуванні мовленнєвих еталонів можна використовувати такі засоби як художня література, усна народна творчість тощо. Художні твори у своєму змісті відображають життєві процеси в конкретних формах, допомагають дитині пізнавати життя і впливати на нього. За допомогою художніх оповідань дитина може уявити різні життєві ситуації і тим самим збагатити свої уявлення і поняття про різноманітні явища соціального довкілля. Художня література допомагає дитині розібратись у своєму власному характері та характерах людей, з якими вона постійно спілкується. Завдяки художній літературі дітям стає зрозумілим те, що їм найважче усвідомити: внутрішній світ людини, її почуття, вчинки, взаємовідносини між людьми. Особливе місце посідають твори усної народної творчості: казки, загадки, прислів'я, приказки, мирилки, забавлянки тощо [1].

Варто зауважити, що основними умовами формування міжособистісного партнерства як базової якості дитини старшого дошкільного віку у процесі взаємодії з соціальним довкіллям є:

- дотримання вихователем принципів вільного вибору партнерів для спільної діяльності, обмеження змагальності в іграх, позитивних зразків, взаємодопомоги та підтримки, систематичності, принципу «ми»;

- поетапне ускладнення моделей взаємодії в міру накопиченого практичного досвіду (спільно-індивідуальної, спільно-послідовної, спільно-взаємодійної);

- формування у дітей знань про значення слів «мое-твое-наше», відмінностями між ними, мета і план, їх роль у виконанні будь-якої справи;

—формування у дітей вмінь та навичок ділитись, просити, миритися із відмовою, ініціювати свої ідеї і наміри, висловлювати свою позицію, запрошувати до спільної гри чи справи, вміти слухати і рахуватися з іншими думками;

—відповідна позиція вихователя на кожному етапі засвоєння дитиною досвіду міжособистісного партнерства [4, с. 257].

Отже, кожна дитина протягом життя має взаємодіяти з іншими членами суспільства для виконання різноманітних спільних дій. Ефективна спільна діяльність можлива за умови, якщо діти зможуть узгодити свої цілі, домовлятися про послідовність і способи дій, навчатися поважати інших, їхні думки, бажання і наміри, знатимуть норми та правила поведінки в соціумі. Для цього вихователям необхідно використовувати комплекс ефективних форм, методів та прийомів роботи з ними.

Список використаних джерел

1. Богуш А. М. Діти і соціум: особливості соціалізації дітей дошкільного віку та молодшого шкільного віку : монографія. Луганськ: Альма-матер, 2006. 68 с.

2. Богуш А., Гавриш Н. Методика ознайомлення дітей з довкіллям у дошкільному навчальному закладі : підручник для ВНЗ. Київ: Видавничий дім «Слово», 2010. 408 с.

3. Виховуємо базові якості особистості старшого дошкільника в умовах ДНЗ : методичний посібник / Г. Беленька, Н. Гавриш, С. Васильєва, В. Маршицька, С. Нечай, Г. Орлова, О. Остряньська, О. Полякова, В. Рагозіна, О. Рейпольська, Н. Шкляр ; за заг. ред. Н. Гавриш. Харків : Мадрид, 2015. 220 с.

4. Удот В. Ф. Формування міжособистісного партнерства в дітей старшого дошкільного віку в процесі ознайомлення з соціальним довкіллям. *Актуальні питання гуманітарних наук*. Дрогобич: Видавничий дім «Гельветика», 2021. Вип. 39. Том 3. С. 252–257

ДОСЛІДЖЕННЯ АКТУАЛЬНОГО СТАНУ СФОРМОВАНOSTІ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Пріма Д. А. — доктор педагогічних наук,
доцент кафедри теорії і методики
початкової освіти

Шайнюк Н. В. — магістр факультету
педагогічної освіти та соціальної роботи
ВНУ імені Лесі Українки

Входження національної вищої освіти до європейського освітнього простору та впровадження Концепції нової української школи зумовлюють потребу в якісному оновленні системи підготовки майбутніх учителів початкової школи до виконання ними нових ролей.

Підготовка майбутніх учителів початкової школи має передбачати й формування в них готовності проведення педагогічних досліджень, тобто дослідницької компетентності. На важливість цієї проблеми вказує досвід, висвітлений у працях українських учених (К. Василенко, М. Князян, Т. Кошманова, Н. Любчак, О. Мерзлмкін та ін.) і зарубіжних (Л. Брайс, Г. Голм, Ч. Сяомань та ін.).

Менше уваги вченими акцентовано на визначенні актуального стану сформованості дослідницької компетентності у майбутнього вчителя початкової школи.

У процесі дослідження дослідницьку компетентність трактуємо як якість особистості, яка інтегрує здатність та готовність до здійснення активної дослідницької діяльності через розв'язання пошукових задач в професійній сфері. Формування дослідницької компетентності студента передбачає його активну участь у дослідницькій діяльності в навчальному процесі (передбачена навчальними планами) та в позааудиторній роботі (участь у конференціях, олімпіадах, конкурсах, через написання тез, наукових робіт, есе, виступах з наукової проблемою тощо [2].

Відповідно до компонентів структури дослідницької компетентності нами визначено такі ж критерії формування у майбутніх учителів дослідницької компетентності: інформаційно-гностичний, мотиваційно-ціннісний, комунікативно-діяльнісний та особистісний.

У процесі визначення актуального стану сформованості дослідницької компетентності нами був врахований підхід до визначення рівнів крізь призму формування умінь [1]: низький (відсутність знань про майбутню дію або наявність первинного уміння), середній (наявність знань про майбутню дію; недостатній ступінь усвідомленості мотивів вибору способів виконання дії), достатній (усвідомлення мети дії та наявність знань про неї; оволодіння неповним обсягом уміння; усвідомлення мотивів вибору способу досягнення мети; розв'язання задачі без елементів творчості). Для проведення експериментальної роботи нами запропоновано методику «Незавершені речення», яка передбачала виявлення показників сформованості дослідницької компетентності студентів.

Підсумувавши бали, отримані у ході аналізу завершених речень за усіма критеріями, нами отримані такі результати (табл. 1, рис. 1):

Таблиця 1

Рівні сформованості в студентів дослідницької компетентності

<i>Рівні</i> <i>Критерії</i>	<i>Достатній</i>		<i>Середній</i>		<i>Низький</i>	
	<i>К-сть</i>	<i>У %</i>	<i>К-сть</i>	<i>У %</i>	<i>К-сть</i>	<i>У %</i>
Мотиваційно-ціннісний	17	42,5	23	57,5	0	0
Інформаційно-гностичний	4	10	17	42,3	19	47,5
Комунікативно-діяльнісний	6	15	22	55	12	30
Особистісний	3	7,5	11	28,5	26	64
Узагальнено	18,7 %		45,6%		35,7%	

Таким чином, як свідчать результати таблиці 2.1 та рисунку 2.5, в студентів переважає середній (45,6%) та низький (37,5%) – рівні сформованості дослідницької компетентності. Значним, як на наш погляд, є і достатній рівень – 18,7%.

Висновки. Як засвідчив проведений аналіз, такі показники достатнього та середнього рівня нами отримані за рахунок вмотивованості до оволодіння пошуковою діяльністю, інформаційно-гностичного критерію. Низькими є показники комунікативно-діялісного і особистісного критеріїв. Отримані дані вказали на необхідність цілеспрямованої роботи зі студентами з формування в них дослідницької компетентності.

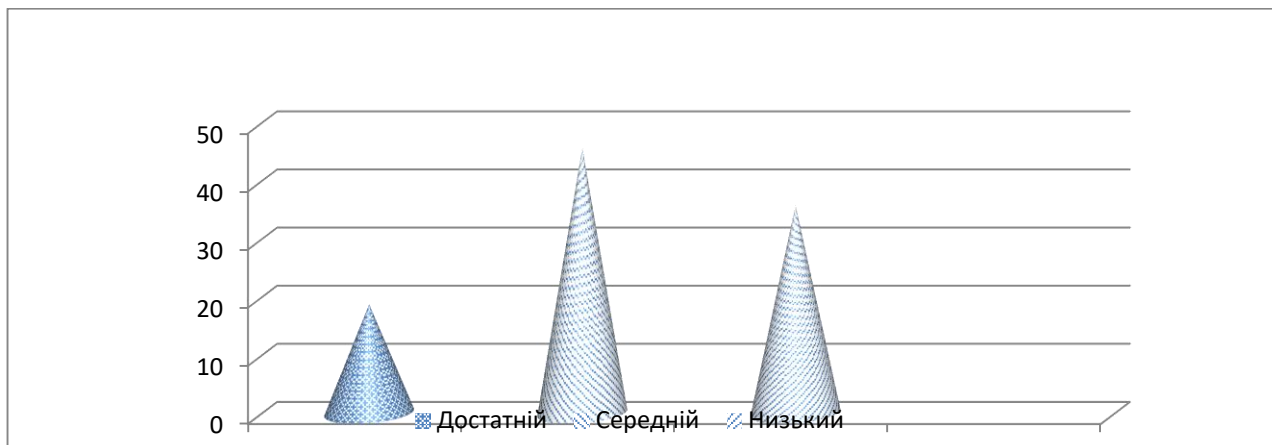

Рис. 1. Рівні сформованості в студентів дослідницької компетентності

У ході теоретичного аналізу та аналізу результатів експериментальної роботи педагогічними умовами, які сприятимуть ефективному формуванню в студентів дослідницької компетентності студентів є: позитивна мотивація студентів до сформованості дослідницької компетентності і визнання її як необхідної професійної цінності; створення креативно-пошукового середовища закладу вищої освіти, яке б опосередковано мотивувало студентів до оволодіння дослідницькою компетентністю; використання інтерактивних форм і методів в освітньому процесі; активізація науково-пошукової діяльності студентів університету.

Список використаних джерел

1. Євтух М. Б. Науково-практичні підходи до проблеми формування науково-дослідницької компетентності майбутніх економістів. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика* : зб. наук. праць. Вип. 5 (48) 2012. С. 42–51.
2. Шайнюк Н. В., Пріма Д. А. Формування дослідницької компетентності в майбутніх учителів початкової школи. *Теорія і практика сучасної науки та освіти* (частина II): матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції м. Львів, 20-21 травня 2021 року. Львів : Львівський науковий форум, 2021. 127 с. 39–42.

САМООЦІНКА СТИЛЮ ЖИТТЯ СТАРШОКЛАСНИЦЬ

Шнит І. С. – аспірантка IV-го року навчання зі спеціальності 014 – Середня освіта (фізична культура) ВНУ імені Лесі Українки

Здоров'я – основна цінність особистості й суспільства. Аналіз статистичних даних останніх років свідчить про погіршення стану здоров'я учнів. Крім того, відслідковується тенденція його зниження у школярів з віком, особливо у дівчат. За даними ВООЗ, здоров'я людини на 50% залежить від її способу життя.

Спосіб життя людини визначають три категорії: рівень життя, якість життя та стиль життя. Стиль життя – це особливості поведінки людини (звички), тобто певний стандарт, до якого пристосовуються психологія та психофізіологія особистості. Здоров'я людини передовсім залежить саме від стилю життя, який в основному має індивідуальний характер і визначається історичними, національними традиціями (менталітетом) та особистісними якостями [3].

Для кращої оптимізації життєдіяльності людини використовується поняття здоровий спосіб життя. О. Желева відзначає, що «здоровий спосіб життя – це все в людській діяльності, що стосується збереження і зміцнення здоров'я, все, що сприяє виконанню людиною своїх людських функцій через діяльність з оздоровлення умов життя – праці, відпочинку, побуту» [2].

В. Бобрицька вказує, що найважливішими складовими здорового способу життя є: раціональний режим дня, культура відпочинку, оптимальна фізична активність, відсутність шкідливих звичок, профілактика розумової перевтоми шляхом дотримання гігієни праці, раціональне харчування, психологічна саморегуляція, загартування, особиста гігієна [1].

З метою визначення стилю життя старшокласниць, нами було проведено анкетування серед дівчат 10 – 11 класів (120 осіб) м. Луцька Волинської області. Ученицям було запропоновано відмітити, як часто вони роблять корисні для здоров'я вчинки.

У результаті дослідження було виявлено, що (рис. 1):

1. Ранкову зарядку роблять – постійно 8,3; часто 29,16; іноді 43,33; ніколи 19,16% опитаних.

2. Займаюся спортом в секції, тренуюся самостійно – постійно 27,5; часто 24,16; іноді 38,3; ніколи 10%.

3. Бувають на свіжому повітрі не менше години в день – постійно 67,5; часто 14,16; іноді 17,5; ніколи 0,8%.

4. Сплять по сім з половиною годин і більше – постійно 23,3; часто 22,5; іноді 42,5; ніколи 11,6%.

5. Харчуються три або чотири рази на день – постійно 43,3; часто 19,16; іноді 30,8; ніколи 6,6%.

6. Дотримуюся норми раціонального харчування – постійно 33,3; часто 29,16; іноді 33,3; ніколи 4,16%.

7. Дотримуються особистої гігієни, загартовуються – постійно 58,33; часто 29,16; іноді 10; ніколи 2,5%.

8. Намагаються не перевтомлюватися, вживають вітаміни – постійно 26,6; часто 26,6; іноді 37,5; ніколи 9,16%.

9. Відвідують лікарів для профілактики здоров'я (стоматолог, щеплення тощо) – постійно 33,3; часто 30; іноді 35; ніколи 1,66%.

10. Контролюють свій емоційний стан – постійно 20,8; часто 37,5; іноді 29,16; ніколи 12,5%.

11. Виїжджають відпочивати на природу – постійно 25; часто 37,5; іноді 32,5; ніколи 5%.

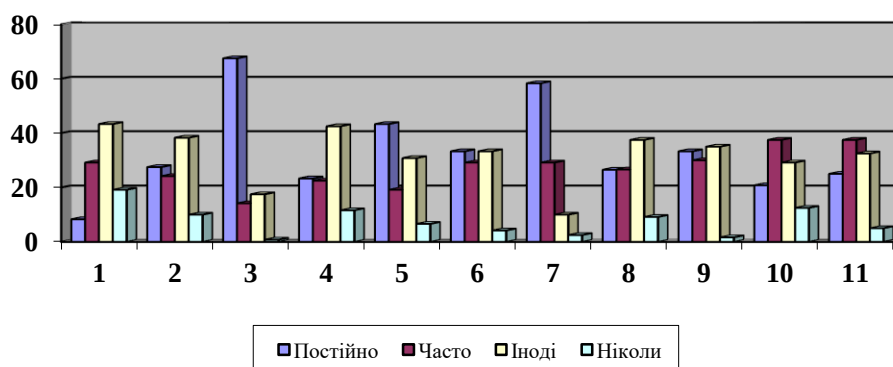

Рис. 1. Періодичність виконання корисних для здоров'я вчинків старшокласницями (%)

Відзначимо, що 45,8% респондентів оцінили стан свого здоров'я як «добре» (почувають себе добре, хворіють не більше 4 разів на рік, фізичний розвиток відповідно віку); 33,3% – «відмінне» (мають міцне здоров'я, рідко хворіють, фізичний розвиток відповідно віку); 18,3% – «задовільне» (мають хронічні захворювання, але це не порушує загального стану здоров'я) і 2,5% – «незадовільне» (мають слабе здоров'я, часто пропускають заняття через хворобу).

На питання анкети «Як Ви оціните проведення Вашого дозвілля?» відповіді старшокласниць розділилися таким чином: 15% – в основному фізично активне; 44,1% – більш фізично активне, ніж пасивне; 33,3% більш фізично пасивне, ніж активне; 5,8% – в основному пасивне.

Висновки. Отже, за результатами нашого дослідження, є сталою звичкою виконувати ранкову зарядку для 8,3% старшокласниць, займатися фізичними вправами – 27,5%, дотримуватися норми раціонального харчування – 33,3%, контролювати свій емоційний – стан 20,8% опитаних. Відмічено, що оцінюють стан свого здоров'я як «відмінне» 33,3% дівчат, в межах норми сплять постійно 23,3%, а проводять дозвілля в основному активно тільки 15% старшокласниць.

Дані показники свідчать, що стиль життя, який сприяє зміцненню та збереженню здоров'я, притаманний незначній кількості дівчат старшого шкільного віку.

Список використаних джерел

1. Бобрицька В. І. Теоретичні і методичні основи формування здорового способу життя у майбутніх учителів у процесі вивчення природничих наук: дис. д-ра. пед. наук : 13.00.04; Інститут педагогіки і психології професійної освіти АПН України. К., 2006. 462с.

2. Желєва О. І. Формування навичок здорового способу життя: метод. посіб. Золотоноша, 2014. 147.

3. Формування здорового способу життя. Навчально-методичні рекомендації / Авт. колект. Т. Андріученко, О. Вакуленко, В. Волков, Н. Дзюба, В. Коляда, Н. Комарова, І. Пеша, Н. Тілікіна (кер. авт. колект. О. Вакуленко). К.: ДУ «Державний інститут сімейної та молодіжної політики», 2018. 100 с.

ВИКОРИСТАННЯ ГРИ ПІД ЧАС ЕКСКУРСІЙ З ПРИРОДОЗНАВСТВА

Шубіч М. В. – студентка 4 курсу
відділення «013 Початкова освіта»
КЗВО «Луцький педагогічний коледж»
ВОР

Хомюк Н. В. – викладач-методист з
методики природничої освітньої галузі

Гра допомагає розвинути творчі здібності учнів початкової школи та становлення екологічної культури. Як відомо гратися люблять усі, а поєднуючи це з навчанням - це буде успіхом для вчителя заохотити пасивних учнів до роботи на уроці та спостереження під час екскурсій.

Також грає дає можливість організувати та згуртувати колектив, забезпечує умови для всебічного розвитку учня в колективі, виховує організаторські здібності.

За допомогою гри учні розвивають свою увагу, пам'ять, уяву, критичне мислення, бажання вивчати та досліджувати нові предмети з іншого боку.

Проведення ігор під час екскурсій застосовується різними завданнями, які привертають увагу учнів на важливі явища природи. Гра формує досвід прийняття екологічно правильних рішень, засвоєння моральних норм і правил поведінки в природі, сприяє створенню зв'язку між навчанням і застосуванням знань на практиці.

Створюючи ігри екологічного характеру потрібно пам'ятати, що центр цього – це взаємини людей та турботливе ставлення до природи. Важливо, щоб виховувались моральні норми та правила поведінки на природі, бережливе ставлення до братів наших менших, бажання захищати природу.

Педагогічно правильно організувати колектив для проведення гри – це запорука повноцінного сприйняття інформації щодо пізнання навколишнього середовища, формуванні відчуття краси й природи та розвитку критичного мислення. Варто пам'ятати що важливо дотримуватися правил. Зміст гри полягає у дотриманні чітких правил. Потрібно пам'ятати, що гра – це засіб пізнання учнем світу, тому перш ніж зіграти в гру вчитель повинен орієнтуватися в правилах, в поставленій меті, розуміти як це виконується та створити атмосферу в класі.

Використовуючи гру на екскурсіях завжди варто задавати учням завдання перед початком екскурсії. До прикладу, діти можуть взяти з собою спеціальні зошити де будуть записувати побачені цікаві спостереження. Перше завдання може звучати як: «Що росте у лісі?», учні аналізують, змальовують побачене у свої зошити. Також, одним з завдань може бути «Хто живе у лісі? Покажи», учні спостерігають та уважно слухають гіда, а згодом зібравшись на нейтральній території показують за допомогою рухів, звуків та міміки показують тваринок.

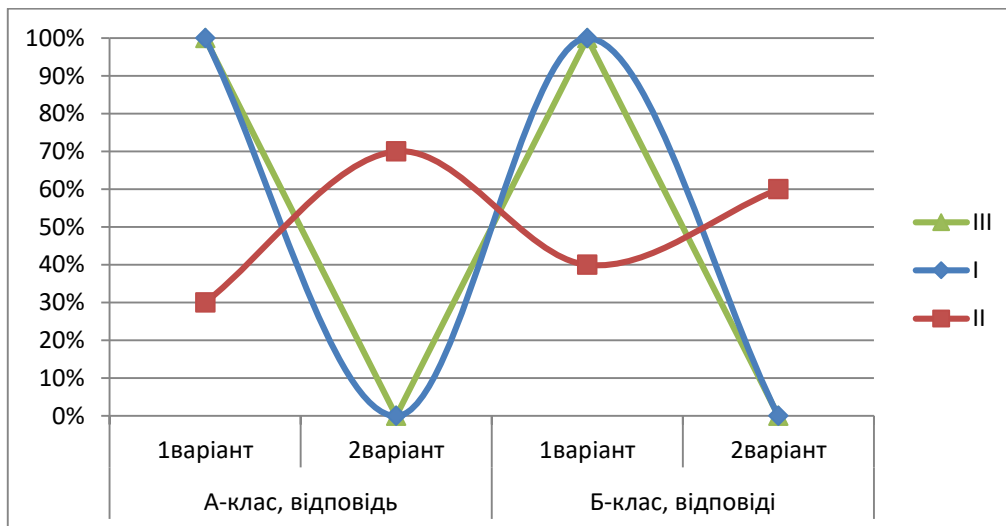
Також як завдання дітям можна доручити створити міні-проект після екскурсії: створення плакату, постановка сценки, зображення пейзажу, який спостерігали. Використовуючи це, учні закріплюють отримані знання після екскурсії та розвинути свої творчі здібності.

Було проведено опитування учнів, чи вони отримують на екскурсіях подібні завдання. А-клас та Б-клас отримали запитання та варіанти відповідей: перше питання звучало так: «Чи отримували ви завдання під час екскурсії?». Отже, учні А-класу та Б-класу відповіли 100%, що «Так».

Наступне питання стосувалося умов завдань «Як ви виконували завдання?». Отже, учні А-класу відповіли, що 30% відтворювали побачене на плакатах, 70% записували у свій зошит спостереження. Учні Б-класу відповіли так: 40% ставили сценку, як ведучі новин, що повідомляють коротко про суть екскурсії, а 60% створювали «Сонечко» як узагальнення побаченого та почутого.

Ще одне питання було озвучено: «Чи сподобались такі завдання під час екскурсій?». Отже, учні А-класу та Б-класу 100% відповіли, що «Так».

Гра відіграє велику роль в сприйнятті навколишнього світу під час екскурсій. Граючись діти не помічають як вивчають певний матеріал. Головне, що це ефективно діє при правильно поставленій цілі на початку екскурсії. Гра дозволяє на максимум реалізувати поставлені завдання екологічного виховання під час екскурсій на уроках з природознавства, а також її можна використовувати в будь-якому напрямку освітньої роботи з молодшими школярами.

Список використаних джерел

1. Іщенко Л. В. Змістова характеристика екологічного виховання дітей 6–7 років. *Наука і освіта*. 1998. №1/2. С.41–45. Бібліогр.: 3 назв.
2. Застосування дидактичних ігор у екологічному вихованні школярів. Зб. «Екологічна освіта і виховання учнівської молоді». Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. м. Кам'янець-Подільський, 25-26 лютого 1998. с. 11-13.
3. Початкова школа. 9'1997. «Дидактичні ігри у навчально-виховному процесі»
4. Миколаєва С. М. Теоретичні передумови використання гри в екологічному вихованні дітей. М.: Нова школа. 1996.

СЕКЦІЯ 3. ПРАВНИЧІ НАУКИ

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСТУПУ НАСЕЛЕННЯ ДО МЕДИЧНИХ ПОСЛУГ З РЕГЕНЕРАТИВНОЇ МЕДИЦИНИ

Андрійчук Б. І. – аспірант
юридичного факультету
ВНУ імені Лесі Українки

Низка держав стикаються з проблемою прискорення трансляції досягнень регенеративної медицини зі сфери клінічних досліджень до відповідного практичного клінічного застосування, одночасно намагаючись обмежити використання незатверджених або недоведених послуг, що можуть становити небезпеку для життя та здоров'я пацієнтів. До розвинених демократичних країн, які мають вагомі здобутки у вирішенні вищенаведеної проблеми у сфері надання медичних послуг з регенеративної медицини, із впевненістю можна віднести Японію.

Для забезпечення доступу населення до медичних послуг з регенеративної медицини, які можна було б застосувати до важковиліковних захворювань, урядом Японії протягом 2013-2014 строку вдалось докорінно оновити власну нормативно-правову базу, прийнявши Закон про сприяння регенеративної медицини (Regenerative Medicine Promotion Act) на основі якого було схвалено: Закон про безпеку регенеративної медицини (the Act on the Safety of Regenerative Medicine - ASRM) та Закону про фармацевтичні та медичні пристрої (the Pharmaceutical and Medical Device Act -PMDA) [2,3]. Останніми було виокремлено нова категорія – «регенеративні медичні продукти» (Regenerative medical products – RMP) як об'єкти медичних послуг з регенеративної медицини, а саме оброблені живі клітини людини / тварин, які призначені для відновлення структур або функцій людського організму, або лікування або профілактики захворювань людини, або для генної терапії [6].

Варто зазначити, що PMDA замінив попередній Закон про фармацевтичну діяльність 1960 року (Pharmaceutical Affairs Act - PAA), що врегульовував відносини з приводу використання лише фармацевтичних препаратів та медичних виробів [1, 4]. Оскільки RMP через особливості свого походження та використання не могли повністю відповідати звичайним нормативним стандартам останніх, зокрема правилам обробки та стерилізації, RMP були менш доступними для населення [8].

PMDA запровадив нову схему «умовного маркетингового схвалення» RMP для послуг з регенеративної терапії, що на відміну від попередньої схеми схвалення PAA уможливило пришвидшений вихід RMP на ринок навіть на етапі, коли сам продукт все ще знаходиться на етапі клінічних досліджень [1, 5]. Видача умовного маркетингового схвалення у цьому випадку видається до 7 років за умови, що RMP є безпечними та мають клінічну ефективність, яка має підтвердитись упродовж строку дії умовного маркетингового схвалення. Важливим нововведенням у оцінці клінічної ефективності RMP є використання у PMDA «жорсткої» американської моделі критеріїв оцінювання, що використовуються для прискореного затвердження

нових препаратів щодо «серйозних або небезпечних захворювань, що становлять загрозу для життя» [5].

ASRM у свою чергу, обумовив можливість надання послуг населенню із використанням нових RMP в рамках так званого «лікувального використання» ще до моменту отримання маркетингового схвалення». Відповідно до вищенаведеного Закону, розробники інноваційних RMP, зазвичай лікарі, можуть надати доступ пацієнтам до даних RMP в рамках програми «Advanced Medical Care B» соціального медичного страхування Японії [7]. Так, дана програма забезпечує часткове покриття витрат пацієнтів, що скористувались послугами регенеративної медицини в ході «лікувального використання» RMP, однак важливою передумовою є обов'язкова демонстрація певного рівня ефективності та безпеки в ході попереднього клінічного випробування RMP [4]. Дані, отримані під час «лікувального використання» RMP, можуть бути використані в подальшому в заявках на отримання «умовного маркетингового схвалення», якщо вони відповідають критеріям належної клінічної практики [2, 8].

Таким чином, нормативно-правові акти Японії ASRM та PMDA створили інноваційну нормативно-правову базу, призначену для забезпечення сприяння клінічної розробки RMP та безпосереднього надання медичних послуг з регенеративної медицини у клінічній практиці, одночасно піддаючи комерціалізовані RMP більш ретельному контролю та підзвітності. Наразі Японія є єдиною країною серед розвинених країн, де нормативно передбачено має два шляхи розвитку доступних для населення медичних послуг із використанням RMP, що є прикладом нормативно врегульованого балансу між безпекою/ефективністю та інноваціями.

Список використаних джерел

1. Gain market access in Japan with PMD Act and PMDA approval - URL : <https://www.bsigroup.com/en-GB/medical-devices/market-access/japan/>
2. Global Focus: Japan's Regenerative Medicine Regulatory Pathways: Encouraging Innovation and Patient Access - URL : <https://www.fdi.org/2019/02/global-focus-japans-regenerative-medicine-regulatory-pathways-encouraging-innovation-and-patient-access/>
3. Institutional Framework for Promoting the Future Implementation of Regenerative Medicine - URL: <https://www.mhlw.go.jp/english/policy/health-medical/medical-care/dl/150407-01.pdf>
4. Okura H, Matsuyama A (2017) History of Development and Regulations for Regenerative Medicines in Japan. J Stem Cell Res Ther 6: 372. doi: 10.4172/2157-7633.1000372
5. Pharmaceuticals and Medical Devices Agency: Outline of Reviews and Related Services - URL: <https://www.pmda.go.jp/english/review-services/outline/0001.html>
6. Regulation of Regenerative Medicine in Japan - URL : <https://www.pmda.go.jp/files/000219466.pdf>
7. Takashima, K., Morrison, M. and Minari, J. (2021) Reflection on the enactment and impact of safety laws for regenerative medicine in Japan. Stem Cell Reports (epub ahead of print) DOI: <https://doi.org/10.1016/j.stemcr.2021.04.017>
8. The Japanese laws on regenerative medicine: a controversial example of regulatory innovation? - URL: <https://www.law.ox.ac.uk/helex/blog/2021/05/japanese-laws-regenerative-medicine-controversial-example-regulatory-innovation>

ПОЗИТИВНА ДИСКРИМІНАЦІЯ» ЗА ОЗНАКОЮ СТАТІ У ТРУДОВИХ ПРАВОВІДНОСИНАХ УКРАЇНИ ТА КРАЇНАХ ЄВРОПИ

Борис І. І., Омельчук Я. О. – студентки
2 курсу другого (магістерського) рівня
вищої освіти юридичного факультету
ВНУ імені Лесі Українки

У сучасному світі проблема рівності за ознакою статі є актуальною, адже гендерна дискримінація досі охоплює більшість сфер суспільства, а особливо сферу соціально-трудових відносин.

Україна як демократична, правова держава у ст. 2 Конституції України закріпила рівність усіх перед законом та судом, забороняючи привілеї чи обмеження за будь-якими ознаками, в тому числі й за ознакою статі. Проте, законодавець, враховуючи сукупність фізіологічних особливостей жіночого організму, встановлює низку додаткових спеціальних пільг і гарантій для працюючих жінок.

В Законі України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» спеціальні тимчасові заходи, що мають правомірну об'єктивно обґрунтовану мету, спрямовану на усунення юридичної чи фактичної нерівності у можливостях жінок і чоловіків щодо реалізації прав і свобод встановлених Конституцією України, отримали назву «позитивні дії» [1].

Останні можуть бути у вигляді преференцій, квот чи інших соціальних практик, які враховують соціальні та біологічні відмінності між чоловіками та жінками. Наприклад, не допускається звільнення вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до 3-х років, одиноких матерів за наявності дитини віком до 14-ти років або дитини з інвалідністю з ініціативи власника або уповноваженого ним органу; під час прийняття на роботу одиноких матерів, які мають дитину віком до 14-ти років або дитину з інвалідністю не встановлюється випробувальний термін; низка пільг та гарантій, які стосуються умов праці для вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до 14-ти років [2].

З. А. Добош зазначає, що серед науковців точиться дискусія щодо доцільності впровадження норм позитивної дискримінації. Якщо одні вважають це позитивним для забезпечення жінкам рівних можливостей у доступі до універсальних прав, то інші стверджують, що виокремлення жінок за такими додатковими правами ще більше зменшує їх конкурентоспроможність на ринку праці, порушує права чоловіків, які знаходяться в однакових із жінками умовах [3].

На сьогоднішній день, у багатьох країнах Європи вже відбувається поступове послаблення дії норм, які встановлюють спеціальні квоти для жінок. Акти, які стосуються певних преференцій стосовно праці жінок визнаються такими, що суперечать законам про заборону дискримінації за ознаками статі.

Так, суд Європейського Союзу (Court of Justice of the European Union) на основі Директиви Ради 76/207/ЄЕС про імплементацію принципу рівності чоловіків і жінок у питаннях працевлаштування, професійного навчання, просування по службі та умов праці (зміненої Директивою Європейського Парламенту та Ради Європейського Союзу 2002/73/ЄС від 23.09.2002) [4] у своїх рішеннях підкреслює, що позитивна дискримінація загалом є незаконною.

Надання переваг одній із груп за формальними ознаками, акцентує увагу З. А. Добош не беручи до уваги кваліфікацію і досвід, є нечесним і призводить до негативних наслідків для бізнесу, який через це наймає не досить кваліфіковані кадри [3].

М. Лушнікова та М. Тарусина зауважують, що вітчизняне законодавство, яке регулює працю жінок і осіб з сімейними обов'язками, за сутністю є захисним законодавством. Передбачені ним гарантії нині сприймаються роботодавцями як тягар, якого краще уникати. У цьому контексті, на думку вищезазначених авторів, справедливою є така концепція розвитку трудового законодавства, відповідно до якої акцент повинен бути перенесений із захисних на антидискримінаційні заходи. В іншому випадку, благі наміри вкотре можуть вилитися у прямо протилежні наслідки, а супергарантії перетворяться в антигарантії [4, с. 204].

Вважаємо, що якщо жінка не буде «випадати» з ринку праці щонайменше на три роки, а коли дитина сильно хворіє, то й на шість, якщо чоловік і жінка зможуть ефективно поєднувати свої трудові обов'язки разом із сімейними обов'язками, якщо за жінкою не буде закріплений стереотип єдиної можливої піклувальниці (лише якщо жінка не може з різних причин, дуже поважних, то тоді таке право переходить до чоловіка), лиш тоді ситуація буде стабілізуватись.

Підсумовуючи вищезазначене, враховуючи позитивний досвід європейських країн, можна дійти до висновку, що найбільш дієво регулювати гендерні процеси в трудових відносинах зможуть не привілеї чи квоти, а механізми державного економічного впливу. Останні повинні бути спрямовані на зменшення податкового тиску на суб'єктів господарювання, вдосконалення державної системи курсів підготовки та перепідготовки жінок, професійної реадaptaції після репродуктивної перерви у трудовій діяльності, розвиток мережі дитячих установ для забезпечення гармонійного поєднання професійної діяльності та сімейних обов'язків.

Тому, тільки досягнення балансу між гарантуванням наданням пільг та забезпеченням механізму державного економічного впливу може призвести до викорінення дискримінації і покращення статистики на внутрішньо-державному ринку праці.

Список використаних джерел

1. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків : Закон України від 8 вересня 2005 року № 2866-IV. Відом. Верх. Ради України. 2005. № 52. Ст. 561.
2. Кодекс законів про працю України від 10 грудня 1971 р. із змінами та доп. *Відом. Верх. Ради УРСР*. 1971. додаток до № 50. Ст. 375.
3. Добош З. А. Гендерна рівність і гендерна дискримінація у сфері трудових відносин // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.lsej.org.ua/7_2020/50.pdf.
4. Директива Європейського Парламенту и Совета Європейського Союзу 2002/73/ЄС от 23.09.2002, изменяющая Директиву Совета 76/207/ЄЭС об имплементации принципа равенства мужчин и женщин в вопросах трудоустройства, профессионального обучения, продвижения по службе и условиях труда // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://base.garant.ru/2564496/> (дата звернення: 19.10.2020).
5. Гендер в законе : монографія / [М. В. Лушнікова, Н. Н. Тарусина, А. М. Лушников. М. : Проспект, 2015. С. 204.

ГІГ-КОНТРАКТ ЯК ФОРМА ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ В ІТ-СФЕРІ

Вишневська Д. Ю., Лесик Р. Ю. –
студенти 2 курсу другого (магістерського)
рівня вищої освіти юридичного
факультету ВНУ імені Лесі Українки

Модель трудових відносин, що ґрунтується на короткострокових контрактах або неформальних домовленостях (гіг-економіка) явище не нове, але завдяки розвитку технологій воно стало знайомим і доступним більшій кількості людей.

В останні роки саме через пандемію COVID-19 популярність такої форми працевлаштування стрімко зросла. Роботодавці, що постраждали після локдауну, стали наймати працівників на тимчасову роботу або на неповний робочий день.

За даними платформи Payoneer у період з 1 кварталу 2019 року по 1 квартал 2021 року кількість українських фрілансерів збільшилась на 31% [1].

В 2020 році Gallup (американський інститут дослідження громадської думки) повідомив, що близько 40 % працездатного населення США було зайнято в гіг-економіці. Наразі цей показник тільки зростає і, можливо, найближчі 10 років звичайний формат класичного працевлаштування остаточно застаріє [2].

Саме через можливість залучення фахівців на певний період найбільш поширеною формою співпраці в сфері ІТ є цивільно-правові договори з ФОП. Така форма залучення надавала переваги обом сторонам: компанія сплачує податок за спрощеною системою, а спеціаліст отримує свободу у виборі місця і графіку роботи. Однак, така модель роботи може кваліфікуватися як «приховування трудових відносини», що в подальшому може призвести до накладення штрафу.

15 липня 2021 р. Верховна Рада ухвалила Закон України «Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні», який передбачає ряд заходів, які сприятимуть розвитку ІТ-індустрії, зокрема, запровадження гіг-контрактів.

Відповідно до ст. 1 Закону гіг-контракт – це цивільно-правовий договір, за яким гіг-спеціаліст зобов'язується виконувати роботи та/або надавати послуги відповідно до завдань резидента Дія Сіті як замовника, а резидент Дія Сіті зобов'язується оплачувати виконані роботи та/або надані послуги і забезпечувати гіг-спеціалісту належні умови для виконання робіт та/або надання послуг, а також соціальні гарантії [3].

Відповідно до ст. 17 Закону гіг-контракт укладається у письмовій (електронній) формі між гіг-спеціалістами та резидентами Дія Сіті.

На відміну від КЗпП, гіг-контракти не передбачають пільгових категорій працівників та не надають для них жодних переваг. В гіг-економіці всі спеціалісти рівні.

Умови гіг-контракту погоджуються сторонами в режимі онлайн, за допомогою електронної пошти чи спеціальних комп'ютерних програм. Роботодавець залишає за собою право контролювати процес виконання завдань гіг-спеціалістом, для чого дозволяється моніторинг використання інформаційно-телекомунікаційних систем.

Гіг-контракт укладається на невизначений строк, проте сторони не позбавлені можливості встановити конкретні строки, якщо бажають співпрацювати тільки протягом визначеного періоду.

Гіг-контракт припиняється не лише з підстав, визначених Законом, інші причини можуть бути прописані сторонами в самому договорі. Ця обставина вигідно відрізняє цей вид цивільно-правового договору від трудового, розірвати який роботодавець може лише за наявності визначених у КЗпП підстав.

У разі прийняття рішення про односторонню відмову від гіг-контракту достатньо повідомити про це іншу сторону в письмовій (електронній) формі не пізніше ніж за 30 календарних днів до дати припинення або за 3 календарних дні, якщо співпраця тривала не більше 3 місяців.

Якщо резидент Дія Сіті не хоче чекати 30 днів, то він має право скоротити строк повідомлення гіг-спеціаліста, замінивши його компенсацією у розмірі, визначеному гіг-контрактом, але не меншому за поденну винагороду гіг-спеціаліста за кожен робочий день зменшення строку.

Істотною перевагою гіг-контракту є те, що сторони можуть самостійно визначати розмір винагороди і порядок її виплати. Крім того, гіг-контракт дозволяє здійснювати виплати в іноземній валюті.

Розмір винагороди за гіг-контрактом може бути встановлений за певний період, наприклад щомісячний платіж, або нараховуватися після закінчення проекту. Крім цього, передбачена можливість погодинної оплати. Гіг-контракт, на відміну від трудового договору, не передбачає встановлення мінімальної заробітної плати, і тому в такому виді договорів відсутнє поняття аванс.

На нашу думку, найбільшою перевагою гіг-контрактів є те, що вони закріплюють такі соціальні гарантії гіг-спеціалістів, як: право на щорічну оплачувану перерву, яка триває 17 робочих днів і може надаватися, якщо працівник відпрацював безперервно 6 місяців за гіг-контрактом; страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності, право на допомогу по тимчасовій непрацездатності; право на перерву у виконанні робіт у зв'язку з вагітністю та пологами.

А тому, гіг-контракт поєднує в собі ознаки і трудового, і цивільно-правового договорів, однак фактичний допуск до виконання замовлення гіг-спеціалістом не є свідченням виникнення трудових правовідносин [4].

Отже, переваги гіг-контрактів очевидні: для ІТ-компаній це можливість контролювати порядок, час і місце виконання завдань гіг-спеціалістами, а для фахівців – більша свобода дій, ніж у межах трудових відносин, а також надання соціальних гарантій.

Список використаних джерел

1. Аналіз ринку фрілансу в Україні. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2021/06/17/675126/>

2. Гіг-контракти. Що це таке ? Які умови та особливості таких контрактів ? URL: https://biz.ligazakon.net/news/205724_gg-kontrakti-shcho-tse-take-yak-umovi-ta-osoblivost-takikh-kontraktv

3. Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні: Закон України від 15.07.2021 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1667-IX#Text>

4. Кодекс законів про працю України від 10 грудня 1971 р. із змінами та доп. Відом. Верх. Ради УРСР. 1971. додаток до № 50. Ст. 375.

ТРУДОВЕ ЗАКОНОДАВСТВО В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID–19: ПОЗИТИВНІ ТА НЕГАТИВНІ АСПЕКТИ НОВОВВЕДЕНЬ

Діденко В. П. – студентка 2 курсу
другого (магістерського) рівня вищої
освіти
юридичного факультету ВНУ
імені Лесі Українки

В умовах сьогодення, коли міцним фундаментом та універсальним рушієм розвитку та функціонування права на міжнародній арені виступає принцип верховенства права, охопивши 80% країн світу на усіх континентах на початку 2020 року пандемія COVID-19 вносить свої корективи та правки не тільки у глобальні механізми державного управління, а й у міру реалізації прав та свобод людини і громадянина, зокрема у права та гарантії працюючих. У своїй відповідності, постає нагальна необхідність щодо розв'язання проблем, викликаних пандемією, оскільки вони гостро зачіпають також Україну.

Метою роботи є дослідження повноти та належності здійснених реформ трудового законодавства органами державної влади в умовах пандемії COVID-19.

З метою запобігти поширенню коронавірусної інфекції на території держав та світу вцілому уряди країн, керуючись положеннями Загальної декларації прав людини, Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод (далі Конвенція) (ст.ст. 8-11;15), із яких випливає механізм та порядок обмеження законних прав людини в період надзвичайних ситуацій, здійснили ряд обмежень та заборон, а також об'єктивно необхідних заходів, які в тому числі прямо стосуються трудових правовідносин.

Міжнародна організація праці видала путівник, який відповідає на питання щодо організації праці у форматі «робота вдома» в ситуації, коли такий формат підприємства використовують для мінімізації ризиків поширення COVID-19 [1].

Серед нововведень в українському трудовому законодавстві необхідно виокремити такі:

1) внесення змін до чинного КЗпП аби на релевантному сучасним суспільним відносинам рівні узаконити дистанційну та надомну працю. Важливо відразу зауважити, що поняття надомної та дистанційної роботи було закріплено ст. ст. 60-1, 60-2 КЗпП, як такої, що підлягає виконанню працівником поза межами робочого місця та/або території роботодавця чи його уповноваженого органу із використанням інформаційно-комунікаційних засобів [2]. Небезпека криється в тому, що законодавець вилучив при визначенні надомної роботи одну з важливих ознак, яка відрізняла цивільно-правові та трудові відносини між працівником і роботодавцем, а саме ознаку підпорядкування правилам внутрішнього трудового розпорядку, відтак трудові права найманих працівників піддаються ризику;

2) закріплення щодо надомної та дистанційної роботи тривалості робочого часу, який «..не може перевищувати 40 годин на тиждень» [2], у своїй відповідності така норма захищає працівника від понаднормового виконання роботи через свавілля роботодавця;

3) надання працюючим права на відпустку без збереження заробітної плати в період карантину, який не включається у загальний строк відпустки без збереження заробітної плати за сімейними обставинами – не більше 15 календарних днів на рік [2; 3].

Важливим аспектом є те, що роботодавець має право як надати таку відпустку та і відмовити працівнику у її наданні, однак у другому випадку працівник може скористатися переходом на дистанційний чи надомний режим роботи.

Водночас, до впровадження такої норми працівники були більш захищеними: роботодавець міг призупинити роботу і оплачувати простій (2/3 заробітку), змінити режим роботи (і пропорційно скоротити оплату) або провести скорочення (звільнення працівників) із виплатою вихідної допомоги. В останньому випадку працівники також мали змогу стати на облік як безробітні й отримувати допомогу по безробіттю. Норма щодо неоплачуваної відпустки призвела до поширення «прихованого безробіття» [4, с. 30].

Важливо також додати, що деякі країни розробили гнучку політику відпусток для догляду за родиною. Так, в Італії батьки, які працюють, мають право взяти 15-денну відпустку для догляду за дитиною зі збереженням 50 відсотків заробітної плати (якщо дитина / діти є молодшими за 12 років) і без заробітної плати, (якщо діти старші 12 років). Крім того, батьки можуть отримати ваучер на суму 600 євро (1000 євро для працівників у сфері охорони здоров'я) для організації альтернативного догляду [1].

4) чітко встановлені випадки повної матеріальної відповідальності (ст. 134 КЗпП).

5) регламентація гнучкого режиму робочого часу (ГРРЧ) змінного чи фіксованого, який може бути встановлений за власним розсудом роботодавцем на час карантину без дотримання вимог ч. 3 ст. 32 КЗпП, яка встановлює обов'язок роботодавця повідомити працівника про зміну істотних умов праці не пізніше ніж за два місяці [2].

Підводячи підсумки щодо досліджуваної теми можемо стверджувати, що в умовах пандемії COVID –19 здійснені законодавчі зміни у сфері трудових відносин великою мірою відображають реформу лібералізації, оскільки вони встановлюють баланс системи стримувань та противаг між роботодавцем та працівником, а також дають поштовх для адаптації правового регулювання до мінливих тенденцій сучасного ринку праці.

Список використаних джерел

1. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/ed_dialogue/act_emp/documents/publication/wcms_74502
2. Кодекс законів про працю України від 10 грудня 1971 р. із змінами та доп. *Відом. Верхов. Ради УРСР*. 1971. додаток до № 50. Ст. 375.
3. Про відпустки: Закон України від 15 листопада 1996 р. № 504/96 із змінами та доп. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/504/96-%D0%B2%D1%80#Text>
4. Бізнес і права людини в часи COVID-19 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: file:///C:/Users/user/Downloads/BHR_covid19_ukr.pdf

ВІКТИМНА ПОВЕДІНКА НЕПОВНОЛІТНІХ ЯК ОДНА З ДЕТЕРМІНАНТ ЗЛОЧИННОСТІ

Дроздик А. В. – студентка 4 курсу
юридичного факультету

ВНУ імені Лесі Українки

Зарадюк З. В. – к. ю.н., доцент

кафедри кримінального права і процесу
ВНУ імені Лесі Українки

У сучасному світі все більше злочинів вчиняються щодо осіб, яких законодавство захищає по-особливому, - неповнолітніх членів суспільства. З одного боку, держава визнає підлітків незахищеною верствою населення, а з іншого, вони самі руйнують цей захист своєю цинічною, егоїстичною та агресивною, відносно до інших людей, поведінкою, яку наука визначає, як віктимна.

У кримінології науковці трактують віктимну поведінку підлітка, насамперед, як «агресивну фізичну або вербальну провокацію супротивника» [1, с. 15], «поведінку, при якій жертва певним чином сприяє скоєнню злочину, свідомо чи несвідомо створює об'єктивні та суб'єктивні умови для криміналізації, зневажаючи запобіжними заходами» [2, с. 127].

При цьому віктимна поведінка підлітка може передбачати здійснення певних дій (активна поведінка), до прикладу: сумісне вживання спиртних напоїв, необдуманна демонстрація своєї «сексуальності» та «дорослості», прояв довірливості та наївності неповнолітніми, легковажність та самовпевненість у соціальних мережах та ін., також віктимна поведінка може проявлятися і у бездіяльності (пасивна поведінка) : залишена відкрита сумочка чи гаманець на видному місці тощо. [3, с.62].

Хоча у обох випадках, у вказаних осіб, проявляється рівноцінна можливість стати жертвами злочину.

На формування віктимної поведінки впливають соціально-психологічні особливості (соціокультурний статус, , побутове оточення, гендерні особливості).

Також науковці виявляють і сімейний фактор. Погоджуючись із думкою вчених, все ж хочеться виокремити такий фактор впливу на віктимну поведінку, як сім'я, адже саме сімейні відносини є фундаментом розвитку і становлення дитини, як індивіда та сформованого члена соціуму. Схильність неповнолітнього до можливості бути жертвою злочину, перш за все, пов'язана із можливим насильством у сім'ї, аморальною поведінкою одного із батьків, або ж їх свідома відмова від участі у вихованні своєї дитини.

Інший фактор впливу – соціально-педагогічний (відсутність індивідуального підходу до учнів, образливе ставлення з боку педагогів та однолітків, психологічне та фізичне насилля, неприязнь однолітків).

На нашу думку, державі необхідно приділити значну увагу освітній діяльності, адже, будучи у підлітковому віці, діти більшу кількість свого часу проводять у школі, зі своїми однолітками, і саме тут вони стикаються із першими проблемами, непорозуміннями та несправедливістю, які не кожна особа може самотійно переосмислити та покинути в минулому. У такому випадку, необхідно посилити

рівень психологічної допомоги у освітніх закладах для підлітків, аби у подальшому оминати деформації особистості та депресії, яка теж являється фактором впливу на віктимну поведінку.

О. М. Хархан звертає увагу на те, що віктимна поведінка підлітків, як правило, загалом є дезадаптивною і за її допомогою вони просто намагаються опанувати тривогу [1, с. 9]. Досить часто це пов'язано з віковими індивідуально-психологічними особливостями підлітків. Адже саме у підлітковому віці, особа переживає перехідний період, що супроводжується не лише гормональними збоями, а й підвищеною емоційною вразливістю, легковажністю, агресивністю, непоміркованістю, що грає значну роль у становленні віктимності. Підлітки, які займають таку позицію, дуже легко піддаються зовнішньому впливу, навички, знання, якими вони володіють, не є для них особистим переконанням. [4, с. 115].

Як результат, через сприймання себе як слабких, беззахисних, невмілих вони частіше можуть стати жертвою.

В науковій літературі вчені виокремлюють наступні групи осіб, що найбільш «привабливі» для злочинців в якості жертв: 1) особи, які за своїми віковими, фізичними та психологічними характеристиками є уразливими, неспроможними адекватно оцінити ситуацію та чинити опір злочинним посяганням (у даному випадку мова іде саме за школярів, які ще невміло володіють інформацією про навколишній світ і не можуть, у силу своєї легковажності, дати відпір злочинцю); 2) потерпілі на побутовому ґрунті (тобто особи, які були знайомі з неповнолітнім злочинцем до скоєння злочину)[5, с. 215].

Отже, аби все ж обмежити у світі розвиток віктимізації неповнолітніх, держава повинна здійснювати профілактичні заходи, шляхом проведення у навчальних закладах виховних бесід, які навчили б неповнолітніх осіб вміти постояти за себе, та за інших, не піддаватися впливу суспільства, вміти контролювати свої емоції та поведінку і, звичайно ж, бути законослухняними громадянами. Також необхідне повне і всебічне дослідження факторів віктимізації неповнолітніх, з подальшим її уникненням.

Список використаних джерел

1. Хархан О. М. Психологічні особливості віктимної поведінки підлітків : автореф. дис. ... канд. психол. наук : спец. 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія» / О. М. Хархан. – Одеса, 2006. – 20 с.
2. Дроздов О. Ю. Проблеми агресивної поведінки особистості : [навч. Посібник] / О. Ю. Дроздов, М. А. Скок. – Чернігів : ЧДПУ ім. Т. Г. Шевченка, 2000. – 156 с
3. Особенности преступного поведения несовершеннолетних : учебн. пособие / под ред. Г. А. Аванесова. – М. : Казанский филиал ЮИ МВД России, 1995. – 85 с
4. Захарова Л.Г. Актуальні питання гендерного підходу до формування життєвих стратегій особистості / Л. Г. Захарова // Видання МДГУ ім. Петра Могили. Наукові праці. Педагогіка. – Випуск 23. – Том № 36. – С.114-116.
5. Юрченко О.Ю. Щодо питання віктимологічного запобігання злочинності неповнолітніх // Вісн. акад. правових наук України. – 2006. – № 3. – с. 214-219.

ЩОДО РЕАЛІЗАЦІЇ “ПРАВА НА НАДІЮ” В УКРАЇНІ

Горжий М. С. – студент 1 курсу другого
(магістерського) рівня вищої освіти
юридичного факультету
ВНУ імені Лесі Українки

Людська гідність є однією із засадничих цінностей у системі юридичного порядку, що захищається низкою актів міжнародного і національного права [2, с. 450]. Визнаючи її важливість, Усесвітня Декларація людських прав 1948 р. (стаття 5), Європейська Конвенція з людських прав 1950 р. (стаття 3) та Конституція України (стаття 28) встановлюють, що нікого не може бути піддано катуванню або нелюдському чи такому, що принижує гідність, поводженню або покаранню. Універсальний характер людської гідності зобов'язує державу забезпечити кожній людині право на повагу до її гідності, у тому числі – тим особам, які були засуджені до довічного позбавлення волі.

Дослідженням проблеми “права на надію” присвячені праці Ю. Бауліна, Р. Перелігіної, В. Тулякова, Д. Добрякова, Е. Dzehtsiarou, К. Brownlee та інших.

Чинне кримінальне законодавство України не передбачає належної можливості реалізації засудженими до покарання у виді довічного позбавлення волі “права на надію”, тобто на дострокове звільнення, оскільки норми статей 81, 82 Кримінального кодексу України щодо умовно-дострокового звільнення від відбування покарання та заміни невідбутої частини покарання більш м'яким не застосовуються до таких засуджених. З огляду на практику ЄСПЛ, такий стан правового регулювання, фактично, порушує приписи статті 3 Європейської Конвенції з людських прав.

Нині в Україні є лише одна можливість дострокового звільнення від довічного позбавлення волі – помилування Президентом України. Водночас, як справедливо зазначив ЄСПЛ у рішенні у справі *Petukhov v. Ukraine* (№ 2) від 12 березня 2019 року (заява № 41216/13), в Україні інститут помилування є “сучасним еквівалентом королівської прерогативи помилування”, а порядок помилування не є прозорим і не зобов'язує Комісію у питаннях помилування чи самого Президента України обґрунтовувати свої рішення (пункти 177, 180). Окрім цього, президентське помилування не гарантує засудженому можливості заміни довічного позбавлення волі на більш м'яке покарання, скорочення строку відбування покарання, припинення його відбування за рахунок умовно-дострокового звільнення [1, с. 12].

Важливим кроком для забезпечення засудженим до довічного позбавлення волі “права на надію” є Рішення Конституційного Суду України від 16 вересня 2021 року № 6-р(П)/2021. Цим Рішенням Суд визнав неконституційними положення статей 81, 82 КК України в тім, що вони унеможливають їхнє застосування до осіб, яких засуджено до покарання у виді довічного позбавлення волі.

При цьому, на думку Конституційного Суду України, “довічне позбавлення волі як вид кримінального покарання не суперечить Конституції України, якщо засудженому на законодавчому рівні гарантовано право на дострокове звільнення від відбування такого покарання та/або заміну невідбутої частини покарання більш м'яким покаранням. Довічне позбавлення волі особи без подальшої можливості її

звільнення означає урівняння строку довічного позбавлення волі до завершення природного життя людини, а отже заперечує не тільки мету покарання, а й саму сутність людської гідності” (абзаци шостий, сьомий пункту 4 мотивувальної частини Рішення від 16 вересня 2021 року № 6-р(II)/2021).

Спробою привести українське законодавство у відповідність із нормами міжнародного права та виконання рішень ЄСПЛ є проєкт закону про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального та Кримінального процесуального кодексів (реєстр. № 4049) [3]. Зазначеним законопроєктом пропонується, зокрема, внесення змін до статей 81, 82 КК України щодо можливості застосування інституту заміни невідбутої частини покарання більш м'яким до осіб, засуджених до довічного позбавлення волі, із можливістю подальшого їхнього умовно-дострокового звільнення.

Проте механізм реалізації “права на надію”, запропонований законодавцем, суперечитиме згаданому раніше Рішенню Конституційного Суду України, в якому прямо зазначено: “Потрібно враховувати, що заміна невідбутої частини покарання у виді довічного позбавлення волі більш м'яким не має бути передумовою умовно-дострокового звільнення” (друге речення підпункту 4.1 мотивувальної частини Рішення від 16 вересня 2021 року № 6-р(II)/2021).

Ураховуючи викладене, можемо виснувати, що сьогодні засуджені до довічного позбавлення волі не мають реальної можливості реалізувати природне “право на надію”, що є порушенням статті 3 Європейської Конвенції з людських прав і статей 3, 28 Конституції України. Зважаючи на рішення ЄСПЛ у справі *Petukhov v. Ukraine* (№ 2) та Рішення Конституційного Суду України від 16 вересня 2021 року № 6-р(II)/2021, вирішення окресленої проблеми вбачається, зокрема, у такому:

по-перше, необхідно внести зміни до положень статей 81, 82 КК України з метою уможливлення їхнього застосування до осіб, засуджених до довічного позбавлення волі. При цьому заміна невідбутої частини покарання більш м'яким покаранням не може бути передумовою умовно-дострокового звільнення – ці інститути повинні застосовуватися окремо;

по-друге, з метою удосконалення системи помилування Президентом України слід забезпечити прозорість розгляду клопотань Комісією у питаннях помилування, можливість залучення до її засідань засудженої особи та/або її захисника, а також обґрунтованість рішень Комісії.

Список використаних джерел

1. Баулін Ю. В., Алексанян К. А. Довічне позбавлення волі: проблема умовно-дострокового звільнення в Україні. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія «Юридичні науки»*. Київ, 2020. № 4 (26). Том II. С. 9-17.

2. Головатий С. П. Про людські права. Лекції. Київ: Дух і Літера, 2016. і-xxiv, 760 с.

3. Проєкт Закону про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу та Кримінального процесуального кодексу щодо виконання рішень ЄСПЛ: від 03.09.2020 р. № 4049. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/3850>

ДО ПИТАННЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ У СФЕРІ ПРАЦІ

Зембіцька Д. Ю., Поліщук В. С. –
студентки 2 курсу
другого (магістерського) рівня вищої
освіти
юридичного факультету ВНУ імені Лесі
Українки

Протягом довгих років у різних країнах світу запроваджувалися правила для жінок. Те, що для нас на сьогоднішній день сприймається як даність – можливість навчатися в університеті, право на голос, виборче право, працевлаштування на роботу та оплата праці тощо.

Громадяни України – і чоловіки, і жінки – мають рівні прав і свобод без дискримінації з боку держави на підставі основоположних конституційних прав та свобод.

Рівність у правах і свободах, у тому числі й рівність у сфері праці проголошується в міжнародних актах, а саме в Загальній декларації прав людини 1948 р., Міжнародному пакті про економічні, соціальні і культурні права від 16 грудня 1966 р., Міжнародному пакті про громадянські і політичні права від 16 грудня 1966 р. (ратифіковані Указом Президії Верховної Ради Української РСР 19 жовтня 1973 р.), які були прийняті Генеральною Асамблеєю ООН, Європейською соціальною хартією (1961 р., переглянута в 1996 р.) та ін.

В Україні рівність трудових прав передбачена й національним законодавством. Відповідно до Конституції України (ст. 24) та Кодексу законів про працю (ст. 2-1) рівність забезпечується незалежно від походження, соціального та майнового стану, расової й національної приналежності, статі, мови, політичних поглядів, релігійних переконань, роду та характеру занять, місця проживання й інших обставин (ст. 2-1 КЗпП України) [1; 2].

Не обминув увагою цей принцип і проект Трудового кодексу України. Він визначається в ньому як принцип рівності прав і можливостей працівників, у тому числі гендерної рівності, шляхом забезпечення єдності та диференціації умов праці (ст. 3).

Отже, усі працівники повинні наділятися рівними правами як законами та підзаконними нормативно-правовими актами, так і колективними договорами, угодами й іншими локальними нормативними актами.

Проблема гендеру – це проблема перш за все запровадження принципів демократії в існуванні чоловіка та жінки як індивіда у всіх сферах людського життя. Україна не виключення з приводу гендерної рівності.

Отже, з метою досягнення рівного становища людства у всіх сферах життєдіяльності суспільства було прийнято Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків», який набув чинності з 1 січня 2006 року [3].

Гендерна рівність є одним із основних принципів забезпечення основоположних прав і свобод людини, також є фундаментом демократичного розвитку держав та світової спільноти. Процеси глобалізації та інтеграції супроводжуються збільшенням

можливостей жінок і чоловіків, подоланням перешкод професійної дискримінації, гендерної нерівності праці, різної оплати праці, гендерно зумовленого насильства на роботі. Гендерна рівність не оминає звичайно і сфери державної служби, освіти та науки, сектору безпеки й оборони [4, с. 10].

Погляди на життя, роботу чоловіка й жінки формуються на основі соціального оточення та засоби масової інформації.

Біологічні характеристики і дотепер використовують як аргументацію поділу соціальних ролей чи просто професій між жінками та чоловіками, щоб змінювати уявленнями, відповідно до яких жінка, насамперед – мати, відповідальна за своїх дітей, родину та суспільний побут, не може виконувати важку фізичну роботу, чи роботу, яка заборонена їй як жінці. Чоловік – батько, має обороняти свою сім'ю, Батьківщину, його вчинки повинні бути сфокусовані на кар'єрному розвитку, в родині його основна функція – фінансове забезпечення, він має виявляти власну силу та приховувати всі свої емоції. Такого роду уявлення щодо роль та риси жінок і чоловіків є гендерними застарілими стереотипами й упередженнями [5, с. 69].

У 1915 році жінки багатьох країн, не мали права голосу, проте в наш час вони не лише мають право голосу, але можуть бути обраними та обіймати високі посади, їм можуть бути присвоєнні високі звання у державних та приватних структурах.

Все більше жінок здобувають вищу освіту та працюють у STEM спеціальностях, обирають професійний шлях в органах сектору безпеки та оборони, які у всі часи вважалися суто «чоловічими» та деякі посади в яких були офіційно заборонені для того, щоб їх обіймали жінки [6, с. 7].

В наш час чоловік, який бере відпустку по догляду за дитиною та/або виконує домашню роботу, вже не є «білою вороною» у різних країнах світу та в Україні.

Таких прикладів може бути безліч, і з цього можна зробити висновок, що відбувається постійна соціальна трансформація, в якій самовираження людини, її інтереси та прагнення реалізуються незалежно від її статі, належності до певних груп.

У 2020 році рейтинг країн світу з гендерна нерівність Україна посіла 52-е місце серед 162 країн світу. Індекс враховує декілька параметрів – ситуацію у сфері освіти, охорони здоров'я, економічних і політичних можливостей для жінок [7].

Отже, гендерна рівність чоловіків і жінок полягає в наданні однакових можливостей для реалізації ними своїх прав і виконанні обов'язків, а також захисту інтересів задля рівного співіснування в усіх сферах життєдіяльності.

Список використаних джерел

1. Конституція України : Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
2. Кодекс законів про працю України від 10 грудня 1971 р. із змінами та доп. *Відом. Верхов. Ради УРСР*. 1971. додаток до № 50. С. 375.
3. По забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків: Закон України від 1 січня 2006 № 52 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15#Text>
4. Андрусак І. П. Ідея гендерної рівності в українській правовій думці другої половини ХІХ століття : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Львів, 2017. С. 23.
5. Бега М. І. Вплив гендерних стереотипів на чоловічі та жіночі ролі в сучасній сім'ї. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2008. Вип. 89. С. 9.

6. Гендерна політика в системі державного управління : підруч. / за заг. ред. М. М. Білінської. Запоріжжя : Друк. світ, 2011. С.132.

7. Индекс гендерного неравенства // [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://gtmarket.ru/ratings/gender-inequality-index>

ЛАТЕНТНА ЗЛОЧИННІСТЬ ТА ШЛЯХИ ЇЇ ПОДОЛАННЯ

Клявзуник Ю. О. – студентка 4 курсу
юридичного факультету

ВНУ ім. Лесі Українки

Зарадюк З. В. – к.ю.н., доцент

кафедри кримінального

права і процесу ВНУ ім. Лесі Українки

За межами офіційного статистичного обліку залишається значна кількість фактично вчинених суспільно небезпечних діянь, що в основному становлять масив прихованої злочинності. За міжнародними оцінками, обсяг прихованих злочинів визначається на рівні 60% усієї злочинності. У деяких видів злочинів цей показник коливається у ще більших межах. Латентна злочинність - це злочинність, яка з різних причин не відображається у державному обліку вчинених злочинів і осіб, які вчинили ці злочини. Як зазначає Веприцький В. С. даний вид злочинності призводить до негативних наслідків для успішної діяльності правоохоронних органів, і для всього суспільства, оскільки, залишаючись невідображеною, вона породжує нові злочини, формує в громадян невіру в здатність органів державної влади забезпечити їх безпеку, створити необхідні умови для захисту їх прав і свобод, також завдана злочинами шкода не відшкодовується, а суспільство не має гадки про дійсний стан злочинності і про те, які збитки вона спричиняє [1].

Науковці виділяють наступні види латентної злочинності: природна латентність – коли про вчинені злочини вірогідно знають лише самі правопорушники та причетні до цього особи [4, с. 88]. Природна латентність існує об'єктивно і реально. Це “закриті від сторонніх очей події, про які до певного часу не можна сказати, що це злочини”. До таких подій Н. І. Васильєв, зокрема, відносить вбивства, латентність яких пов'язана з безвісти зниклою особою. Усе це впливає на показники злочинності, яка реєструється та підлягає обліку. Штучна латентність виникає через небажання потерпілих, свідків та посадових осіб, які повинні протидіяти злочинності, сповіщати про вчинені злочини правоохоронні органи, давати правдиві свідчення тощо. Багато злочинів не реєструються належним чином і тому статистично не відображені [4, с. 88–89]. Межовою латентністю - сукупність таких злочинів, вчинення яких не відоме потерпілому, або ж факт їхнього вчинення не сприймається чи не усвідомлюється потерпілим як злочин [3, с. 63].

Офіційна статистика, як стверджує В. І. Поклад відображає не стільки стан злочинності, а стан її реєстрації в країні. Латентна злочинність істотно викривляє статистичні дані про кримінологічну ситуацію, реальний стан, структуру, динаміку злочинності, про розмір і характер завданої шкоди; зменшує ступінь достовірності прогнозів; перешкоджає реалізації принципу невідворотності відповідальності;

підриває авторитет правоохоронних органів; перешкоджає ефективній протидії зростанню злочинності[5].

О. М. Литвак зазначає, що масштаби латентної злочинності істотно коливаються, залежно від характеру злочинних посягань, оскільки потерпілі чи їхні представники (близькі, родичі) активно відстоюють свої інтереси і домагаються кримінального покарання винних осіб. Однак важко погодитись із такою думкою. Це можна простежити на прикладі вбивства, факт якого дуже часто перекривається таким поняттям, як “пропав безвісти”. Тому у цьому випадку є виправданим твердження про те, що умисні вбивства не є одним із низьколатентних злочинів [2, с. 178]. Шакун В. висуває наступне твердження: «Надзвичайно велика кількість осіб, які вчинили правопорушення і не понесли встановленої законом відповідальності, набуває в Україні загрозливого характеру і може перерости в масові заворушення. Таке становище можливе за умови, коли не вживатимуться невідкладні заходи щодо подолання різниці між кількістю зареєстрованих заяв і повідомлень про злочини та притягненням винних до відповідальності»[6] і я цілком з ним погоджуюсь, оскільки викривлене уявлення про злочинність у країні, призводить до почуття безкарності, а також прагнення до повторення злочинних діянь, оскільки особи, винні в їх вчиненні, не піддаються передбаченим законом покаранням. Для відчуття більшої захищеності суспільства необхідно, щоб особа, яка вчинила злочин понесла за вчинене відповідальність, встановлену законом.

Для боротьби з латентною злочинністю, цікавою і, на наш погляд, найбільш обґрунтованою є позиція О.М. Гуміна, який, розглядаючи латентні злочини, пропонує ряд заходів щодо їх попередження: - проведення правової пропаганди серед населення з метою підвищення його правосвідомості і правової культури; - вдосконалення законодавства; - вдосконалення статистичного обліку та звітності підрозділів та медичних установ; - забезпечення гарантій захисту свідків і потерпілих; - усунення неповноти статистичних показників про фактичну злочинність, підвищення вимогливості до додержання порядку, ведення статистичного обліку, шляхом посилення контролю над ним; - підняття рівня професіоналізації працівників правоохоронних органів, зміцнення їх матеріальної бази; - проведення аналітичної роботи з визначення кількісно-якісних характеристик злочинності, виявлення повної кримінологічної характеристики особи злочинців; - розширення можливостей контролю за діяльністю правоохоронних та інших органів з боку громадськості; - забезпечення незалежності ЗМІ [3, с. 230].

Отже, я вважаю, що проблема латентної злочинності є досить значною, оскільки факт непонесення покарання за вчинене, призводить до почуття безкарності, а також прагнення до повторення злочинних діянь. Подальші наукові дослідження повинні здійснюватись в напрямі пошуку найбільш ефективних шляхів подолання даного виду злочинності і усунення її негативних наслідків.

Список використаних джерел

1. Веприцький Р.С. Латентність злочинності та шляхи її подолання / Р.С. Веприцький [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe_index.htm_2014_1_14.pdf.
2. Голина В. В. Специальнокриминалогическое предупреждение преступлений (теория и практика): дисс.д-ра юрид. наук: спец. 12.00.08 / В. В. Голина. – Х., 1994. – 569 с.

3. Гумін О.М. Проблема латентності насильницької злочинності: шляхи вирішення // Університетські наукові записки Хмельницького університету управління та права. – 2009. – Вип. 2 (30). – С. 226-231.

4. Литвак О. М. Державний контроль за злочинністю: дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 / О. М. Литвак. – Х., 2001. – 377 с.

5. Поклад В. І. Методологія та методика вивчення латентної злочинності : навч. посіб. / Поклад В. І. Е Луганськ : РВВ ЛДУВС, 2007.

6. Шакур В. Межі впливу на злочинність / Шакур В. // Щорічник українського права. Е 2010. Е № 2. Е С. 183Е190.

ЛАТЕНТНА ЗЛОЧИННІСТЬ ЯК ОДНЕ ІЗ НЕГАТИВНИХ ЯВИЩ В СУСПІЛЬСТВІ

Кобернюк Н. П. – студентка 4 курсу
ВНУ імені Лесі Українки

Зарадюк З. В. – к.ю.н., доц. кафедри
кримінального права і процесу
ВНУ імені Лесі Українки

Актуальність теми полягає у тому, що питання латентності злочинів є важливим сьогодні, адже ця тема є складною і гострою як для практики, так і для науки.

Під латентною злочинністю розуміють сукупність злочинних діянь, що були реально вчинені, але не були відображені у державній статистичній звітності щодо злочинності, і не розслідувалися у встановленому законодавством порядку [1, 60].

Існує низка обставин, які визначають латентну злочинність:

- своєрідність деяких видів злочинів, які за способом вчинення передбачають підвищену прихованість, що у свою чергу породжує труднощі їх виявлення;
- квола матеріальна база реєстраційних служб правоохоронної системи;
- наявність в окремих верствах населення низького рівня правосвідомості;
- існування організованої і професійної злочинності у суспільстві, суб'єкти яких додають своїм суспільно небезпечним діянням видимість правомірних, ретельно маскують свою злочинну діяльність;
- порушення порядку і принципів ведення статистичного обліку;
- недотримання режиму законності в діяльності правоохоронних органів [2, 26].

Таким чином, латентна злочинність не виникає мимоволі, вона є породженням різноманітних обставин, пов'язаних з позицією потерпілих і продуктивним обліком злочинності правоохоронними органами [3, 40].

Різні науковці по-різному класифікують різновиди латентної злочинності.

Академік В.Н. Кудрявцев за механізмом утворення класифікує латентну злочинність на три складові частини:

- не заявлені злочини – ті, які були вчинені, але про які не повідомлено в правоохоронні органи;
- не облікові злочини – ті, про які правоохоронні органи були повідомлені, але вони їх не зареєстрували й не розслідували;

– не встановлені злочини – ті, про які було заявлено, що були зареєстровані, їх розслідували, але через недбалість не було встановлено події, склад злочину [4, 121].

Академік А.П. Закалюк задля охоплення всіх можливих причин та механізмів латентної злочинності, поділяє латентні злочини на такі групи:

- 1) злочини, про які компетентним органам потерпілі не повідомляють;
- 2) злочинні прояви, які Кримінальним кодексом України помилково, з низки причин не сприймаються як кримінально карані діяння;
- 3) злочини, в яких немає персоніфікованого потерпілого суб'єкта, заінтересованого повідомляти про їх вчинення;
- 4) злочини, інформація про які у встановленому кримінально-процесуальному порядку не оцінена правоохоронними органами як кримінально карана і залишена поза обліком, хоча є їм відомою;
- 5) злочини, факт вчинення яких відомий обмеженому колу осіб і через вжиття ними спеціальних заходів щодо нерозповсюдження відомостей про їх прояви, через незаінтересованість у цьому потерпілого, повідомлення про злочин не надходять до правоохоронних органів;
- 6) злочини, стосовно яких прийнято необґрунтоване процесуальне рішення щодо відсутності події або складу злочину [5, 88].

Професор В.Г. Лихолоб пропонує в складі латентної злочинності розрізняти такі види:

- а) природну - сукупність тих випадків, коли правоохоронним органам не став відомий факт скоєння злочину (наприклад, неповідомлення потерпілих про злочин, хабарництво);
- б) латентність пограничних ситуацій, що має місце, коли факт злочину виявляється, але з різних причин він не усвідомлюється як злочин особою, що його виявила (наприклад, пожежі, кишенькові крадіжки);
- в) штучна латентність, яка охоплює ті випадки, коли правоохоронний орган, маючи в своєму розпорядженні необхідну інформацію про злочин, не ставить його на облік, аби створити видимість благополуччя в боротьбі зі злочинністю [3, 41].

Даний варіант поділу латентної злочинності є найбільш вдалим, адже він найкраще пояснює природу латентної злочинності, виокремлює її причини і умови. Саме за допомогою такого поділу на практиці найкраще визначати латентну злочинність.

Латентна злочинність дає неповне, викривлене уявлення про злочинність в державі, призводить до почуття безкарності, а також прагнення до повторення злочинних діянь, оскільки особи, винні в їх вчиненні, не піддаються передбаченим законом покаранням [5, 89].

Наприкінці можна відзначити, що прихована чи незареєстрована частина фактично вчинених злочинів є поза соціальним контролем, тому особливо небезпечна, бо має погані наслідки. Латентна злочинність продукує відчуття безкарності, викривляє уявлення про фактичні розміри злочинності, заохочує осіб продовжувати злочинну діяльність, підриває авторитет правоохоронних органів та держави. За допомогою вивчення поділу латентної злочинності (природна, штучна, латентність пограничних ситуацій) і використання такого поділу на практиці можна володіти реальною інформацією про стан злочинності, тенденції розвитку, визначити справжню структуру злочинності, чинники злочинності, точніше визначати заходи протидії злочинності.

Список використаних джерел

1. Джужа О. М., Василевич В. В., Черней В. В., Чернявський С. С. Кримінологія : підручник / за ред. В. В. Чернея. Київ : Нац. акад. внутр. Справ, 2020. 612 с.
2. Даньшин І. М., Голіна В. В., Валуйська М. Ю. Кримінологія: Загальна та Особлива частини : підручник / за ред. В. В. Голіни. 2-ге вид. перероб. і доп. Київ : Право, 2009. 288 с.
3. Кримінологія / заг. ред. Л. С. Сміяна, Ю. В. Нікітіна. Київ, 2010. 496 с.
4. Криминология: / под ред. В.Н. Кудрявцева и В.Е. Эминова. 2-е изд., перераб. и доп. М.: Юристъ, 1999.
5. Бабенко А. М., Бусол О. Ю., Костенко О. М. та ін. Кримінологія : підручник / за ред. Ю. В. Нікітіна, С. Ф. Денисова, Є. Л. Стрельцова. 2-ге вид., перероб. та доп. Харків : Право, 2018. 416 с.

НЕЙРОКРИМІНОЛОГІЯ ЯК НАЙНОВІШИЙ НАПРЯМ КРИМІНОЛОГІЇ

Колесниченко Н. О. – студент 4

курсу юридичного факультету

ВНУ імені Лесі Українки

Зарадюк З. В. – к. ю. н., доцент

кафедри кримінального права і процесу

ВНУ імені Лесі Українки

Одним із основних завдань кримінології є виявлення факторів, що обумовлюють злочинність. Останнім часом почав свій динамічний розвиток новий перспективний напрям кримінології – нейрокримінологія, – який вивчає фактори, що детермінують злочинність, з позиції нейробіології. На жаль, цьому напрямку не присвячена жодна вітчизняна публікація, що обумовлює актуальність даного дослідження.

Перш за все, варто навести визначення. Нейрокримінологія – напрям кримінології, який використовує методи нейровізуалізації мозку та принципи нейробіології з метою розуміння, прогнозування та запобігання правопорушенням [1].

Основна ідея нейрокримінології полягає в тому, що злочинність є частково соціальною та частково екологічною проблемою, а біологічні фактори разом із медичними розладами відіграють значну роль [2, с. 217]. Нейрокримінологія стала популярною із початку ХХІ ст. через значний прогрес у нейробіології. Незважаючи на те, що нейрокримінологія все ще суперечить традиційним соціологічним теоріям злочинності [2, с. 241, 367], вона стає все популярнішою в науковому співтоваристві [3].

Витоки нейрокримінології сягають одного із засновників сучасної кримінології - Чезаре Ломброзо. Його переконання, що злочин походить від аномалій мозку, частково ґрунтувалися на френологічних теоріях про форму та розмір голови людини. Наприклад, одного разу Ч. Ломброзо провів розтин серійного вбивці та гвалтівника, який мав незвичайне поглиблення біля основи черепа, і виявив порожнисту частину в мозку вбивці, де був мозочок. Теорія Ломброзо, крім антропологічної складової, полягала в тому, що злочин частково походить від аномальної фізіології мозку [3].

Сучасні нейрологи продовжували розвивати свою ідею про те, що фізіологія та особливості мозку лежать в основі всіх злочинів. Термін «нейрокримінологія»

вперше було введено Джеймсом Хілборном (Когнітивний центр Канади) і доктором Адріаном Рейном, головою кафедри кримінології Університету Пенсільванії [4].

Дослідження структурних дефектів свідчать про те, що люди, які послідовно поведуться антисоціально, мають структурно порушений мозок. Аномалії можуть мати загальний характер або впливати на окремі ділянки мозку, які контролюють емоції, агресію або відповідають за етичні рішення. Такими є, зокрема: 1) низька кількість нейронів у префронтальній корі [5]; 2) нерозвинені мигдалини: у психопатів порушені і ліва, і особливо права мигдалина [6]; 3) порушення розвитку порожнини прозорої перетинки: такі люди схильні до психопатії, асоціального розладу, і мають більше обвинувачень та судимостей [7]; 4) більший правий гіпокамп, який частково контролює емоції та регулює агресію [8]; 5) збільшення об'єму смугастого тіла [9]; 6) пошкодження сторонніми предметами: ушкодження префронтальної кори провокує імпульсивну і асоціальну поведінку [10]; 7) пошкодження пухлинами (може призвести до тієї ж трансформації, що і пошкодження сторонніми предметами) [2, с. 204] тощо.

Біокримінологи вважають, що біофактори викликають проблеми з поведінкою, але визнають, що поведінка є результатом взаємодії біології та навколишнього середовища.

Отже, нейрокримінологія пояснює злочинність із біологічної точки зору на основі нейронаукових досліджень. Нейровізуалізація може бути використана: аби вирішити, які злочинці мають більший ризик вчинення повторних правопорушень; які можна використовувати ліки, стимулятори, антипсихотичні препарати, антидепресанти або які застосовувати процедури для нівелювання порушень мозку, що можуть призвести до злочинної поведінки; як пом'якшувальна обставина при призначенні покарання тощо.

Нейробіологія є перспективним напрямом і вітчизняним науковцям-кримінологам варто приділити їй увагу, а державі - стимулювати її розвиток.

Список використаних джерел

1. Neurocriminology (English) [Електронний ресурс] // WordSense Dictionary – URL: <https://www.wordsense.eu/neurocriminology/>.
2. Rafter, Nicole Hahn (2008). The Criminal Brain: Understanding Biological Theories of Crime. New York University Press. - 332 p.
3. Raine A. The Criminal Mind [Електронний ресурс] / Adrian Raine // The Wall Street Journal. – 2013. – URL: <https://www.wsj.com/articles/SB10001424127887323335404578444682892520530>.
4. Seligman, Marty (6 March 2011). "Three Scholars Worth Your Time: Part 4".
5. Raine, A., Lencz, T., Bihrl, S., Lacasse, L. & Colletti, P. (2000). "Reduced prefrontal gray matter volume and reduced autonomic activity in antisocial personality disorder". Archives of General Psychiatry. 57 (2): 119–27. [Електронний ресурс] – URL: <https://jamanetwork.com/journals/jamapsychiatry/fullarticle/481571>
6. Yang, Y., Raine, A., Karr, K. L., Colletti, P. & Toga, A. (2009). "Localization of deformations within the amygdala in individuals with psychopathy". Archives of General Psychiatry. 66 (9): 986–94. [Електронний ресурс] – URL: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3192811/>
7. Raine, A., Lee, L., Yang, Y. & Colletti, P. (2010). "Presence of a neurodevelopmental marker for limbic maldevelopment in antisocial personality disorder and psychopathy". British

Journal of Psychiatry. 197 (3): 186–92. [Електронний ресурс] – URL: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2930915/>

8. Raine, A., Ishikawa, S. S., Arce, E., Lencz, T.; et al. (2004). "Hippocampal structural asymmetry in unsuccessful psychopaths". Biological Psychiatry. 55 (2): 185–91. [Електронний ресурс] – URL: [https://www.biologicalpsychiatryjournal.com/article/S0006-3223\(03\)00727-3/fulltext](https://www.biologicalpsychiatryjournal.com/article/S0006-3223(03)00727-3/fulltext)

9. Glenn, A. L., Raine, A., Yaralian, P. S. & Yang, Y. (2010). "Increased volume of the striatum in psychopathic individuals". Biological Psychiatry. 67 (1): 52–58. [Електронний ресурс] – URL: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2794920/>

10. Glenn, A. L. & Raine, A. (2009). Neural circuits underlying morality and antisocial behavior, in The Moral Brain. New York: Springer, J. Verplaetse (eds.). pp. 45–68.

ОСОБЛИВОСТІ ОБ'ЄКТА АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТАТТЕЮ 44 КОДЕКСУ УКРАЇНИ ПРО АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ

Комзюк А. В., студент 4 курсу навчально-наукового інституту економіки і права ЧНУ імені Богдана Хмельницького

Комзюк В. Т., д. ю. н., доцент, професор кафедри державно-правових дисциплін ЧНУ імені Богдана Хмельницького

При вчиненні різних протиправних діянь виникає потреба у їх правильній кваліфікації, що неможливо зробити без чіткого визначення складу правопорушення. Лише за наявності складу адміністративного правопорушення певне протиправне діяння може бути кваліфіковане як відповідне адміністративне правопорушення. На думку науковців, «склад адміністративного правопорушення – це сукупність встановлених законом об'єктивних і суб'єктивних ознак, які характеризують діяння як адміністративне правопорушення (проступок). До складу адміністративного правопорушення входять ознаки, які характеризують об'єкт, об'єктивну і суб'єктивну сторони та суб'єкта правопорушення» [1, 190-191]. Отже, об'єкт є важливим елементом складу адміністративного правопорушення, за відсутності якого (як і будь-якого з елементів) буде відсутній склад правопорушення, а значить, і саме адміністративне правопорушення.

Метою даної статті не є ґрунтовне дослідження поняття об'єкта адміністративного правопорушення, його видів, ознак тощо, нами це було зроблено у попередній статті (Комзюк А.В., Комзюк В.Т. «Актуальні питання визначення об'єкта адміністративного правопорушення»), де було встановлено, що «об'єктом адміністративного правопорушення є суспільні відносини та суспільні цінності, на які правопорушенням здійснюється посягання і яким завдається шкода та які охороняються санкціями адміністративно-правових норм» [2, 99]. Також нами було встановлено, що, залежно від ступеня узагальнення, об'єкт може бути загальним, родовим і безпосереднім [2, 99-100]. Також було доведено, що для багатьох адміністративних правопорушень при визначенні і характеристиці об'єкта важливе

значення має предмет адміністративного правопорушення, який в багатьох проступках є обов'язковим елементом об'єкта, а часто виступає і як безпосередній об'єкт правопорушення. Встановлено, що «предметом адміністративного правопорушення є закріплені у нормах адміністративного законодавства речі, предмети матеріального світу, з приводу яких виникають суспільні відносини, що охороняються нормами адміністративного права, і на які здійснюється посягання» [2, 101].

В даній статті ми хочемо дослідити особливості об'єкта конкретного адміністративного правопорушення, передбаченого статтею 44 Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП), яке часто вчиняється на практиці, має особливу антигромадську спрямованість і за рівнем суспільної шкідливості межує з кримінальними правопорушеннями, передбаченими статтями 307 і 309 Кримінального кодексу України, тому потребує особливої уваги науковців і практиків, щоб не допустити помилок при кваліфікації відповідних діянь.

Згідно ч. 1 статті 44 КУпАП, «незаконні виробництво, придбання, зберігання, перевезення, пересилання наркотичних засобів або психотропних речовин без мети збуту в невеликих розмірах - тягнуть за собою накладення штрафу від двадцяти п'яти до п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк від двадцяти до шістдесяти годин, або адміністративний арешт на строк до п'ятнадцяти діб» [3].

Хоча загальний об'єкт на кваліфікацію даного конкретного правопорушення і не впливає, але слід сказати, що загальним об'єктом для цього і інших адміністративних правопорушень є всі суспільні відносини і цінності, на які здійснюється посягання, і які охороняються санкціями адміністративно-правових норм.

Родовим об'єктом, як вважають науковці, і ми з цим погоджуємось, є здоров'я населення [4, 80].

Безпосереднім об'єктом адміністративного правопорушення, передбаченого статтею 44 КУпАП є суспільні відносини у сфері обігу наркотичних засобів і психотропних речовин. Під обігом наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів законодавець у статті 1 закону України «Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори» (далі – Закон) розуміє «види діяльності з: культивування рослин, включених до Переліку наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, розроблення, виробництва, виготовлення, зберігання, перевезення, пересилання, придбання, реалізації (відпуску), ввезення на територію України, вивезення з території України, транзиту через територію України, використання, знищення наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів наркотичних засобів і психотропних речовин, включених до Переліку наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, що дозволяються і контролюються згідно з цим Законом» [5].

Обов'язковою ознакою, невід'ємним елементом об'єкта розглядуваного правопорушення є предмет адміністративного правопорушення, яким є наркотичні засоби і психотропні речовини. Згідно статті 1 Закону, «наркотичні засоби – це речовини природні чи синтетичні, препарати, рослини, включені до Переліку наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів»; а «психотропні речовини – це речовини природні чи синтетичні, препарати, природні матеріали, включені до Переліку наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів» [5].

Відповідно до статті 1 Закону, «Перелік наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів (далі Перелік) - це згруповані у списки наркотичні засоби, психотропні речовини та прекурсори наркотичних засобів і психотропних речовин, включені до таблиць I-IV згідно із законодавством України та міжнародними договорами України. Перелік та зміни до нього затверджуються Кабінетом Міністрів України за поданням центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів, протидії їх незаконному обігу і публікуються в офіційних друкованих виданнях» [5]. На даний час вказаний Перелік затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 6 травня 2000 р. № 770, де наведено таблиці I, II і III, в яких закріплений широкий перелік наркотичних засобів і психотропних речовин, обіг яких заборонено або обмежено [6], і саме ці наркотичні засоби і психотропні речовини, і лише вони, можуть бути предметом даного адміністративного правопорушення і є невід’ємним елементом його об’єкта.

Таким чином, найважливішою особливістю об’єкта адміністративного правопорушення, передбаченого статтею 44 КУпАП, є обов’язкова наявність предмета даного правопорушення, за його відсутності відсутній і об’єкт правопорушення, а отже, і саме адміністративне правопорушення. Також слід мати на увазі, що якщо ті чи інші одурманюючі речовини, рослини тощо не внесені до вказаних таблиць I, II і III Переліку, то вони не можуть вважатись наркотичними засобами чи психотропними речовинами і виступати предметом адміністративного правопорушення, передбаченого статтею 44 КУпАП.

Список використаних джерел

1. Курс адміністративного права України: підручник / В.К. Колпаков, О.В. Кузьменко, І.Д. Пастух, В.Д. Сущенко [та ін.] за ред. В.В. Коваленка. Київ, 2012. 808 с.
2. Комзюк А.В., Комзюк В.Т. Актуальні питання визначення об’єкта адміністративного правопорушення / Актуальні проблеми формування громадянського суспільства та становлення правової держави: збірник матеріалів III-ї Всеукраїнської наук.-практ. інтернет-конф., Черкаси, 21 трав. 2020 р. С. 98-103.
3. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Кодекс від 07.12.1984 р. № 8073-X / Верховна Рада України. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text> (дата звернення – 20.10.2021).
4. Кодекс України про адміністративні правопорушення: науково-практичний коментар / Р.А. Калюжний, А.Т. Комзюк, О.О. Погрібний та ін. Київ, 2007. 781 с.
5. Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори: Закон України від 15 лютого 1995 року № 60/95-ВР / Верховна Рада України. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/60/95-%D0%B2%D1%80#top> (дата звернення – 20.10.2021).
6. Перелік наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів: затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 6 травня 2000 р. № 770 / База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/770-2000-%D0%BF#Text> (дата звернення – 20.10.2021).

РЕЛІГІЄЗНАВЧА ЕКСПЕРТИЗА ЯК МЕХАНІЗМ РЕГУЛЮВАННЯ СУСПІЛЬНО-РЕЛІГІЙНИХ ВІДНОСИН

Котилко Я. М. – аспірант кафедри регіональної політики Навчально-наукового інституту публічного управління та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка

У сьогоdnішньому світі експертиза є одним з найбільш затребуваних правових інструментів, що дозволяють регулювати відносини між суспільством і державою. Релігієзнавча експертиза призначається, як правило, з найбільш значимих питань суспільного і державного життя.

Відповідно до статті 30 Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації», центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері релігії, забезпечує проведення державної політики щодо релігій і церкви шляхом забезпечення релігієзнавчої експертизи за участю представників релігійних організацій та відповідних спеціалістів [1]. В Україні з 18 березня 2020 року ці функції почала виконувати Державна служба України з етнополітики та свободи совісті (ДЕСС).

ДЕСС було утворено як центральний орган виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра культури і який реалізує державну політику у сфері міжнаціональних відносин, релігії та захисту прав національних меншин [2].

ДЕСС забезпечує проведення релігієзнавчої експертизи статутів релігійних організацій за участю їх представників, представників наукових установ, науковців-релігієзнавців та інших спеціалістів [3].

Відповідно до Положення про експертну раду з питань свободи совісті ДЕСС, релігієзнавча експертиза проводиться експертною групою шляхом аналізу документів і матеріалів, що визначають віросповідну належність (доктрину), а також характеризують релігійну (канонічну), культову, соціальну та інші види діяльності релігійної організації, щодо відповідності вимогам законодавства України [4].

Окрім декларативної згадки про забезпечення релігієзнавчої експертизи в Законі України “Про свободу совісті та релігійні організації” та Положенні про ДЕСС, сьогодні жоден інший нормативно-правовий акт не містить дефініції поняття «релігієзнавча експертиза» та юридично не регламентує, в яких випадках вона призначається й хто її здійснює.

Однак сьогодні в законодавстві відсутні прописані підстави для проведення релігієзнавчої експертизи, порядок проведення, не окреслено коло осіб, повноважних на проведення експертизи, предмету дослідження та завдань, які ставляться перед експертами. Також не закріплено форму експертного висновку.

Вважаємо, що об'єктами релігієзнавчої експертизи мають бути: установчі документи релігійної організації, рішення її керівних і виконавчих органів; дані про основи віровчення релігійної організації і відповідну практику; форми і методи

діяльності релігійної організації; богослужіння, інші релігійні обряди і церемонії; внутрішні документи релігійної організації, що висвітлюють її ієрархічну та інституційну структуру; релігійна література, друковані, аудіо- і відеоматеріали, що випускаються і (чи) поширюються релігійною організацією.

Завданням релігієзнавчої експертизи має бути визначення релігійного характеру організації на підставі установчих документів, даних про основи її віровчення і відповідної практики. Також перед експертами повинні стояти питання: про перевірку і оцінку достовірності даних, які містяться у поданих релігійною організацією документах, щодо основ її віровчення; перевірку відповідності заявлених при реєстрації форм і методів діяльності релігійної організації формам і методам її фактичної діяльності; встановлення релігійної приналежності організації (визначення релігійного спрямування, до якого вона належить). В кінцевому етапі експерти повинні надати висновок про можливість державної реєстрації релігійного спрямування або про відмову в такій реєстрації.

Потрібно деталізувати підстави для проведення релігієзнавчої експертизи. Окрім надходження до органу реєстрації заяви про реєстрацію релігійної організації, що не входить до структури іншої релігійної організації, яка має державну реєстрацію в Україні, повинно також бути передбачено внесення змін до статуту, якщо ці зміни стосуються віросповідання організації. Варто також передбачити можливість проведення експертизи як механізму здійснення контролю за дотриманням релігійною організацією статуту стосовно цілей і порядку її діяльності у разі виникнення питань, які вимагають спеціальних знань.

Під час проведення релігієзнавчої експертизи, крім статутних документів, необхідно розглядати релігійну літературу, в якій виявляються ціннісні орієнтації, місіонерські заклики, соціально значущі установки з метою диференціації закликів екстремістського і неекстремістського характеру.

Необхідно законодавчо закріпити проведення періодичної релігієзнавчої експертизи зареєстрованих релігійних організацій нових віросповідань у перші декілька років після їхньої державної реєстрації. Це пов'язане з тим, що у разі становлення нового віровчення можлива досить швидка зміна віронавчальних істин та зовнішніх релігійних атрибутів, зокрема богослужбових традицій, що може призвести до порушення прав громадян.

Список використаних джерел

1. Про свободу совісті та релігійні організації: Закон України Закон України від 23.04.1991 № 987-ХІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/987-12#Text>

2. Про утворення Державної служби України з етнополітики та свободи совісті. Постанова Кабінету Міністрів України від 12 червня 2019 р. № 503 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/503-2019-%D0%BF#Text>

3. Положення про Державну службу України з етнополітики та свободи совісті. Постанова Кабінету Міністрів України від 21.08.2019 № 812 [Електронний ресурс]. – Режим доступу <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/812-2019-%D0%BF#Text>

4. Наказ ДЕСС від 05.10.2020 №28 «Про утворення Експертної ради з питань свободи совісті ДЕСС»

ВПЛИВ ПАНДЕМІЇ КОРОНАВІРУСУ НА СФЕРУ ТРУДОВИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ

Кривко А. В. – студентка 2 курсу
другого (магістерського) рівня вищої
освіти
юридичного факультету ВНУ імені Лесі
Українки

Пандемія COVID-19 потужно вдарила по економіці багатьох країн і Україна не стала винятком. У 2020 році перед роботодавцями та профспілковими організаціями постало чимало проблемних питань, що набули нових характеристик, пов'язаних з пандемією коронавірусу та карантинном, а також економічною кризою, новими моделями та підходами до організації робочого часу.

Для уникнення найгірших наслідків поширення гострої респіраторної хвороби COVID-19, що набув світових масштабів і не оминув Україну. Уряд прийняв низку важливих нормативно правових актів: Указу Президента України № 87/2020 від 13.03.2020 р., Рішення Ради національної безпеки і оборони України від 13.03.2020 р., постанови Кабінету Міністрів України № 211 від 11.03.2020 р., Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на запобігання виникнення і поширення коронавірусної хвороби (COVID-19)».

Усі ці новели та зміни у законодавстві, супроводжувалися стрімким внесенням змін, зокрема, і у трудове законодавство, які можна умовно розподілити за двома основними напрямками: ті, що стосуються безпосередньо роботи в умовах пандемії та спрямовані на подолання її наслідків і ті, що спрямовані на загальну модернізацію трудового законодавства, незалежно від існування пандемії та загальнонаціонального карантину.

До перших можна віднести заборону проведення органами державного нагляду (контролю) планових заходів із здійснення державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності, зокрема у сфері законодавства про працю, врегулювання права надавати відпустки без збереження заробітної плати на весь період карантину.

Що стосується вищезгаданих відпусток, то Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на запобігання виникнення і поширення коронавірусної хвороби (COVID-19)» передбачено, що термін перебування у відпустці без збереження заробітної плати на період карантину не включають у загальний термін відпустки за власним бажанням. Така відпустка може надаватись на весь період карантину [1].

Якщо говорити про зміни, що спрямовані на загальну модернізацію трудового законодавства, то до таких, безумовно, можна віднести положення про дистанційну та надомну роботу.

Незважаючи на те, що Кодекс законів про працю України [2] в цілому вже потребує оновлення, адже він прийнятий ще 50 років тому, нові положення про форму організації праці були нагальними, адже з поширенням коронавірусу COVID-19 багато роботодавців змушені були тимчасово припинити роботу, вводити обмеження і дистанційна чи надомна робота стала ідеальним вирішенням цієї проблеми.

Вже давно така форма організації праці стала популярною, особливо серед молоді, а нині вона дозволяє не зупиняти повністю господарську діяльність і зв'язку з карантинними обмеженнями, дозволяє роботодавцю економити та організаційно-технічному забезпеченні роботи (йдеться насамперед про оренду приміщень, використання електроенергії і т.д.), а працівникам дозволяє працювати і мати хоча б якийсь дохід в умовах кризи.

Тому, врегулювати це питання на законодавчому рівні було дуже вчасно та влучно, адже беззаперечно, що така організація роботи в майбутньому буде лише більше укорінюватись, незалежно від пандемії.

Щодо наступних найближчих змін, то слід звернути увагу на те, що з появою пандемії коронавірусу в суспільстві поширилася соціальна стигма, а саме негативна асоціація з людиною або групою людей, які поділяють певні характеристики з конкретним COVID-19.

Соціальної стигми зазнали й медичні працівники, соціальні працівники та члени їх родин, особливо в невеликих населених пунктах, адже мешканці знали місце їх роботи, через побоювання уникали спілкування, забороняли відвідувати громадські місця задля унеможливлення поширення хвороби.

Наріжним каменем, також, стало питання вакцинації від COVID-19, адже зважаючи на карантинні обмеження відсутність чи наявність вакцинації може стати підставою для дискримінації з боку роботодавця, мобінгу з боку інших працівників.

Таким чином, сучасна пандемія потягнула за собою певні зміни у трудовому законодавстві України і нарешті було вирішено проблеми, які давно були на часі.

Проте, з'явилися і нові проблеми, які досі потребують вирішення і щоб унеможливити та захистити осіб від стигматизації та дискримінації на робочому місці необхідне закріплення відповідних норм і в трудовому законодавстві, оскільки наразі існують проблеми на ринку праці, що поглибились із появою пандемії і які за собою потребують осучаснення трудового законодавства.

Список використаних джерел

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на запобігання виникнення і поширення коронавірусної хвороби (COVID-19): Закон України від 17.03.2020 № 530-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua>.

2. Кодекс законів про працю України від 10 грудня 1971 р. із змінами та доп. *Відом. Верхов. Ради УРСР*. 1971. додаток до № 50. Ст. 375.

ТЕОРІЯ РОЗБИТИХ ВІКОН В КРИМІНОЛОГІЇ

Місько В. В. – студентка 4 курсу
юридичного факультету
ВНУ імені Лесі Українки
Зарадюк З. В. – к. ю. н., доцент
кафедри кримінального права і процесу
ВНУ імені Лесі Українки

Кримінологічна профілактична теорія розбитих вікон (Broken Windows Theory) є дуже ефективною і достатньо часто використовується різними суб'єктами протидії

злочинності в різних країнах, зокрема у Великій Британії, США, Канаді, Нідерландах та багатьох інших країнах світу. В Україні запроваджуються лише окремі елементи теорії розбитих вікон, що є недостатнім для її повної ефективності в практичному застосуванні.

Недостатність вивчення у вітчизняній науці цієї кримінологічної теорії, у деяких випадках навіть безперспективність існуючої правоохоронної діяльності, брак нових підходів профілактики злочинності, обумовлює актуальність та практичну значущість представленої тематики.

У широкому розумінні Broken Windows Theory є окремим напрямом спеціально-кримінологічного запобігання злочинності через ліквідацію наслідків громадського безладу. При вузькому трактуванні теорія розбитих вікон являє собою одночасно кримінологічну теорію та профілактичний напрям стратегії зменшення можливостей учинення злочинів, виявляється в діяльності передусім органів місцевого самоврядування, комунальних підприємств, окремих громадян та їх об'єднань, поліції, спрямованої на формування нульової терпимості до злочинності, посиленні соціально-правового контролю шляхом усунення наслідків громадського безладу, проявів вандалізму, боротьбі з аморальною й антисоціальною поведінкою громадян, притягненні винних до адміністративної відповідальності.[1, с.68]

У 1982 р. у журналі «Атлант» було опубліковано наукову статтю під назвою «Розбиті вікна» (Дж. Вілсон, Дж. Келлінг). У ній автори розглядали питання зв'язку громадського безладу і злочинності, безпеки мешканців міста й поліції. Вчені довели, що ознаки безладу та недотримання людьми прийнятих норм поведінки провокують у оточуючих аналогічну форму поведінки («графіті» та стінах, розбиті вікна будинків, сміття на тротуарах, покинуті домівки). [2, с. 8]

Уперше заходи цієї кримінологічної теорії були впроваджені в американському місті Бостон у 80-х рр. ХХ ст., згодом – у Нью-Йорку. Тобто розробники цієї теорії припустили й емпіричним шляхом довели, що для запобігання тяжким і більш суспільно небезпечним злочинам (убивствам, розбоям, грабежам, зґвалтуванням) необхідно в першу чергу звертати увагу на обмеження менш небезпечних проявів антисоціальної та аморальної поведінки (вандалізм, вживання спиртних напоїв і паління у громадських місцях, викидання сміття повз урну). [3]

Ученими було обґрунтовано, що послаблення соціально-правового контролю в суспільстві як з боку поліції, так і з боку пересічних громадян здатне посилити криміногенність у державі й відповідно призвести до збільшення злочинності й страху громадян перед останньою. [4, с.98]

За словами Р. Джуліані, чистота і порядок – це не лише запорука безпеки, а й фактор привабливості будь-якого населеного пункту. Очільник Нью-Йорка навів простий приклад, що підтверджує цей взаємозв'язок: «Якщо ви проходите повз будівлю, у якій немає вікон, – вони розбиті або взагалі немає скла, – то думаєте, що всім байдуже, що відбувається довкола. Невдовзі й у сусідньому будинку будуть розбиті вікна, а відчуття безкарності поширюватиметься на мікрорайони та райони». [5, с. 83]

Підсумовуючи вищевикладене, можна дійти до таких висновків:

– Переваги теорії розбитих вікон перед іншими напрямками профілактики злочинності виявляються у: збільшенні відповідальності в пересічних громадян за стан безпеки в місцевих громадах; виробленні у громадян своєрідної нульової терпимості до злочинності; покращенні державно-приватного партнерства у сфері

профілактики злочинності; зменшенні навантаження на видатки державного бюджету внаслідок здійснення частини заходів у межах указаної теорії за рахунок коштів фізичних осіб; зменшенні страху громадян перед злочинністю.

– Дана теорія може бути використана та запроваджена органами місцевого самоврядування, міськими комунальними службами та державами в цілому, а також громадськими організаціями й окремими громадянами.

– Broken Windows Theory спрямована на усунення наслідків громадського безладу; боротьби з аморальною й антисоціальною поведінкою громадян; швидкісного притягнення винних до адміністративної відповідальності; удосконалення міської облаштованості та формування позитивної масової і групової психології, спрямованої на спільне доглядання за порядком за місцем проживання.

– Теорія розбитих вікон має стати невід’ємною складовою нової моделі профілактики злочинності в Україні, адже вона наочно демонструє, як найдрібніші деталі впливають на значні успіхи, досягнення та перемоги. Засмічені вулиці, забруднене навколишнє середовище, запущені житлові будинки, розмальовані стіни є причиною різних правопорушень та інших негативних явищ у суспільстві.

У підсумку комплекс заходів із застосуванням теорії розбитих вікон у тому числі пов’язаних із ушляхетненням міського простору, розвитком інфраструктури, облаштуванням місць громадського користування, усуненням наслідків дрібного хуліганства й вандалізму, здатні зменшити рівень поширених загальнокримінальних злочинів.

Список використаних джерел

1. Колодяжний М. Г. Теорія розбитих вікон: сутність і практика застосування. *Питання боротьби зі злочинністю: наук.стаття наук.-практ. конф.*, м. Харків, 2020. С.67-72.

2. Колодяжний М. Г. Участь громадськості у програмах запобігання злочинності в США. *Теорія і практика правознавства* Вип. №1, м. Харків, 2013. С.13.

3. Wilson J. Q., Kelling G. L. The police and neighborhood safety: Broken windows. [Електронний ресурс] / Atlantic Monthly. 1982. March. P. 29–38. – URL: <http://illinois-online.org/krassa/ps410/Readings/Wilson%20and%20Kelling%20Broken%20Windows.pdf>

4. Колодяжний М. Г. Стратегія зменшення можливостей учинення злочинів: зарубіжні реалії, перспективи запровадження в Україні : монографія. Харків : Право, 2018. 228 с.

5. Голубош В.В. Трансформація підходів поліцейського функціонування в руслі впровадження теорії розбитих вікон і моделі САРО. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. м. Івано-Франківськ, 2021. 81-90 с.

ДИСТАНЦІЙНА РОБОТА ЯК ФОРМА ОРГАНІЗАЦІЇ ПРАЦІ В УМОВАХ COVID-19

Новосад Т. І. – студентка 2 курсу другого (магістерського) рівня вищої освіти юридичного факультету ВНУ імені Лесі Українки

Дистанційна робота є новеллою для підприємств, установ, організацій, а тому відповідно при її впровадженні виникають труднощі, адже така робота донедавна не була законодавчо врегульованою.

Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення правового регулювання дистанційної, надомної роботи та роботи із застосуванням гнучкого режиму робочого часу» від 04.02.2021 р. Кодекс законів про працю було доповнено ст. 60-2 «Дистанційна робота» та відмежовано її від надомної роботи [1].

Відповідно до вищезазначеної статті КЗпП України дистанційна робота – це форма організації праці, за якої робота виконується працівником поза робочими приміщеннями чи територією власника або уповноваженого ним органу, в будь-якому місці за вибором працівника та з використанням інформаційно-комунікаційних технологій [2].

Актуальним став віддалений найм співробітників, коли кандидату немає необхідності відвідувати компанію, щоб пройти співбесіду, тому що найм та всі організаційні моменти, як правило, відбуваються в режимі відеоконференції, який можуть забезпечити відповідні програми (ZOOM, Viber, Google Meet, Skype).

Роботодавець влаштовує онлайн-зустріч з кандидатом, який претендує на вільну вакансію, де і проводить співбесіду, у такому ж форматі проводиться навчання, стажування, знайомство з колективом, кандидата. Прийняття, на дистанційну роботу нових працівників здійснюється шляхом укладання трудового договору, згідно якого роботодавець має виконати умови ст. 29 КЗпП, тобто дотриматися вимог, передбачених як обов'язкові для допуску працівника до роботи. Як і раніше, передбачено, що в окремих випадках дистанційну роботу може бути впроваджено наказом (розпорядженням) роботодавця без обов'язкового укладення трудового договору про дистанційну роботу в письмовій формі [2].

При дистанційній роботі працівник розподіляє робочий час на власний розсуд, самостійно визначає своє місце роботи, на нього не поширюються правила внутрішнього трудового розпорядку, якщо інше не визначено трудовим договором, також допускається можливість поєднання дистанційної роботи з виконанням роботи у звичайному режимі на робочому місці на території роботодавця [2].

Роботодавець має забезпечити працівника обладнанням необхідним для виконання його обов'язків, програмно-технічними засобами, засобами захисту інформації та іншими засобами, однак якщо працівник користується своїм обладнанням, то у трудовому договорі має бути визначено розмір, порядок і строки виплати працівнику компенсації за використання відповідного обладнання та інших витрат, пов'язаних із виконанням роботи [2].

Оплата праці в дистанційній роботі передбачається в повному обсязі не рідше двох разів на місяць, якщо про інше не домовлено сторонами.

Незважаючи на позитивні аспекти, у дистанційній роботі виникають і деякі труднощі. Працівники можуть зіткнутися з труднощами самоорганізації: важко налаштувати робочий час, незручно налаштоване робоче місце, важко контролювати себе та не відволікатися на інші речі, поганий Інтернет-зв'язок, через який немає доступу до робочих завдань. Роботодавці стикаються з проблемами контролю за працівниками, які в свою чергу можуть знайти багато цікавих занять відмінних від роботи, тому щоб цього не сталося, він може застосовувати програмне забезпечення для контролю робочого часу та перерв на відпочинок.

Працівник, може написати заяву про переведення його на дистанційну роботу в період карантину. Проте, форма дистанційної роботи не застосовується за наявності

небезпечних і шкідливих виробничих (технологічних) чинників, що вказує на те, що представники не всіх професій мають можливість працювати дистанційно в умовах карантину і вимушені працювати в умовах, які загрожують здоров'ю.

Роботодавець відповідає за безпечність і належний технічний стан обладнання та засобів виробництва, що передаються працівнику для виконання дистанційної роботи, проте працівник бере на себе відповідальність за забезпечення нешкідливих та безпечних умов праці на обраному ним робочому місці [2].

Згідно з результатами опитування, яке провели експерти консалтингової компанії CBRE Ukraine у якому взяли участь 50 компаній з 14 сфер бізнесу як міжнародних, так і українських, більше половини опитаних розглядають можливість переходу на віддалений режим роботи частково або повністю. Серед компаній, які перейдуть на віддалений вид роботи після карантину: юридичні – 50 %; бухгалтерія та фінанси – 42 %; аналітика – 40 %; маркетинг – 42 %; HR – 31 % [3, с. 7]. Це вказують про схильність працівників до дистанційної форми організації праці.

Отже, дистанційна робота є однією з новел правового регулювання трудових відносин, хоча і потребує подальшого аналізу задля удосконалення та приведення до європейських стандартів у сфері праці.

Список використаних джерел

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення правового регулювання дистанційної, надомної роботи та роботи із застосуванням гнучкого режиму робочого часу: Закон України від 04 лютого 2021 р. № 1213-IX // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1213-20#Text>

2. Кодекс законів про працю України від 10 грудня 1971 р. із змінами та доп. *Відом. Верх. Ради УРСР*. 1971. додаток до № 50. Ст. 375.

3. Беззуб І. Дистанційна форма зайнятості: українські та зарубіжні реалії. *Громадська думка про правотворення*. 2020. № 16 (201). С. 4–11.

ДО ПИТАННЯ НАДАННЯ ДОДАТКОВОЇ ВІДПУСТКИ ОДИНОКИМ МАТЕРЯМ

Пеньшіна С.О. – студентка 2 курсу
другого (магістерського) рівня вищої
освіти юридичного факультету ВНУ імені
Лесі Українки

Старчук О.В. – к.ю.н., доцент кафедри
цивільно-правових дисциплін
ВНУ імені Лесі Українки

Норми трудового законодавства є найбільш стабільними посеред інших положень чинного законодавства, що дає змогу більш точно та однозначно регулювати трудові відносини. Однак, наявність певних прогалин у правовому регулюванні трудових відносин все ще стоїть на порядку денному сучасного правового життя. Особливо це стосується правової регламентації відпусток, а саме додаткової оплачуваної відпустки одиноким матерям (батькам).

Відповідно ст. 19 Закону України «Про відпустки» жінці, яка працює і має двох або більше дітей віком до 15 років, або дитину з інвалідністю, або яка усиновила дитину, матері особи з інвалідністю з дитинства підгрупи А І групи, одинокій матері, батьку дитини або особи з інвалідністю з дитинства підгрупи А І групи, який виховує їх без матері (у тому числі у разі тривалого перебування матері в лікувальному закладі), а також особі, яка взяла під опіку дитину або особу з інвалідністю з дитинства підгрупи А І групи, чи одному із прийомних батьків надається щорічно додаткова оплачувана відпустка тривалістю 10 календарних днів без урахування святкових і неробочих днів. За наявності декількох підстав для надання цієї відпустки її загальна тривалість не може перевищувати 17 календарних днів [1].

Проте, чинне законодавство не містить визначення поняття «одинокі мати» та «одинокі батьки». Відсутні законодавчо визначені критерії та способи підтвердження статусу одинокої матері (одинокі батьки) для отримання цього виду відпустки. Зокрема, жоден нормативно-правовий акт не містить конкретного переліку документів, які слід пред'явити матері (батьку), що виховує дитину без батька (матері), для отримання додаткової соціальної відпустки.

Відповідно до п. 9 постанови Пленуму Верховного Суду України «Про практику розгляду судами трудових спорів» [2] одинокою матір'ю є жінка, яка не перебуває у шлюбі і у свідоцтві про народження дитини якої відсутній запис про батька дитини або запис про батька зроблено в установленому порядку за вказівкою матері, вдова, інша жінка, яка виховує і утримує дитину сама. Проте, згідно ст. 10 Закону України «Про відпустки» одинокими є матері (батьки), які виховують дитину без батька (матері).

Отже, відповідно до цього закону, при визначенні права на додаткову відпустку, факт утримання дитини матір'ю (батьком) значення не має. Саме таке роз'яснення вміщено у Листі Міністерства соціальної політики України «Щодо надання додаткової відпустки одинокій матері» від 30 травня 2014 р. № 193/13/123-14, де вказано, що право на додаткову відпустку мають такі одинокі матері: жінка, яка не перебуває у шлюбі і у свідоцтві про народження дитини якої відсутній запис про батька дитини або запис про батька зроблено у встановленому порядку за вказівкою матері; вдова; жінка, яка виховує дитину без батька (в тому числі і розлучена жінка, яка сама виховує дитину) [3].

Отже, якщо жінка дійсно є одинокою матір'ю, то вона надає довідку з органів реєстрації актів цивільного стану. У випадках, коли на додаткову відпустку претендує розлучена жінка (чоловік), згідно з Листом Міністерства соціальної політики України «Щодо надання додаткової відпустки одинокій матері» від 30 травня 2014 р. № 193/13/123-14, крім заяви про надання цієї відпустки, копій свідоцтва про народження дитини та розірвання шлюбу, роботодавцю має бути наданий документ, що підтверджує відсутність участі батька (матері) у вихованні дитини. Такими документами можуть бути: рішення суду про позбавлення відповідача батьківських прав; ухвала суду або постанова слідчого про розшук відповідача у справі за позовом про стягнення аліментів; акт, складений соціально-побутовою комісією, створеною первинною профспілковою організацією чи будь-якою іншою комісією, утвореною на підприємстві, в установі, організації, або акт дослідження комітетом самоорганізації населення, в якому зі слів сусідів (за

наявності їх підписів у акті) підтверджується факт відсутності участі батька у вихованні дитини; довідка зі школи (садочку) про те, що батько не бере участі у вихованні дитини (не спілкується з вчителями, не забирає дитину додому, не бере участі в батьківських зборах) тощо [3].

Однак, варто зауважити, що лист Міністерства соціальної політики не є нормативно-правовим актом, а носить лише рекомендаційний, роз'яснювальний характер. Вважаємо, що відсутність законодавчого закріплення переліку документів для підтвердження права на додаткову соціальну відпустку одиноких матерів (батьків) може призводити до порушення прав як працівників, так і роботодавців, що зрештою призводить до виникнення трудових спорів.

З огляду на викладене вище, пропонуємо на законодавчому рівні затвердити нормативне визначення поняття «одинокі мати (батько)» та конкретний перелік документів, які слід пред'явити матері (батьку), що виховує дитину без батька (матері), для отримання додаткової соціальної відпустки. Також вважаємо за необхідне затвердити строки подання таких документів. Законодавче закріплення порядку та умов надання додаткових соціальних відпусток одиноким матерям (батькам) сприятиме більш повній реалізації ними права на відпочинок.

Список використаних джерел

1. Про відпустки: Закон України від 15.11.1996р. № 504/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 2. – Ст. 4.

2. Про практику розгляду судами трудових спорів : Постанова Пленуму Верховного Суду від 25.05.1998 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0009700-92?find=1&text=%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D0%BD%D0%BE%D0%BA#w12>

3. Щодо надання додаткової відпустки одинокій матері: Лист Міністерства соціальної політики України від 30.05.2014 р. № 193/13/123-14 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://vk24.ua/regulations_and_jurisprudence/listi/vidpustki-listi-ministerstva-socialnoi-politiki-ukraini-schodo-nadannya-dodatkovoi-vidpustki-odinokiy-materi

Е-ЛІКАРНЯНІ В УКРАЇНІ: ПРОГРЕС ЧИ КАТАСТРОФА?

Правник В. О. – студентка 2 курсу
другого (магістерського) рівня вищої
освіти факультету ВНУ імені Лесі Українки

Відповідно до ст. 49 Конституції України, кожен має право на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування [1].

Останнім часом тема Е-лікарняних є дуже популярною, так як потребує додаткового вивчення. В Україні зазвичай потрібно вводити пробний період задля стабілізації нововведення, адже не всі лікарі та пацієнти можуть швидко адаптуватися до нових умов при прийомі в лікарні та оформленні відповідної медичної документації [2].

В нашій країні дуже велика нормативна база, яка регулює ці питання. То ж, визначимо, які є точки зору, що таке «Е-лікарняний», щоб можна було виокремити прогресивні та катастрофічні моменти їх запровадження.

Е-лікарняний – це електронний документ, що засвідчує факт тимчасової непрацездатності особи. Він є підставою для звільнення від роботи та оплати перших п'яти днів тимчасової непрацездатності за рахунок роботодавця, призначення матеріального забезпечення та надання соціальних послуг відповідно до законодавства про загальнообов'язкове державне соціальне страхування [3].

У свою чергу, медичний висновок про тимчасову непрацездатність або МВТН – це електронний документ, який: містить висновок лікаря за результатами диспансеризації про тимчасову непрацездатність; засвідчує тимчасову непрацездатність; може стати основою для створення електронного лікарняного.

Електронний лист непрацездатності – це лікарняний лист, сформований (виданий) програмним забезпеченням Реєстру листів непрацездатності на підставі медичної довідки про тимчасову непрацездатність [4].

Ми визначили, що він є основою для: звільнення від роботи; оплати перших п'яти днів тимчасової непрацездатності; отримання допомоги від Фонду соціального страхування України.

Зрозуміло, щоб його оформити, потрібно прийти до лікаря за попереднім записом. Після огляду лікарем можна буде оформити Е-лікарняний, якщо лікар підтвердить стан хворого та призначить йому лікування.

Теоретично все законодавчо визначено, але на практиці можуть бути такі перешкоди:

1. є працівники, які працюють неофіційно;
2. роботодавці не бажають платити лікарняні своїх працівників;
3. особа може займатися самолікуванням.

Ці три основні мотиви заважають нормальному запровадженню Е-лікарняних, адже, на нашу думку, усі уже звикли, що роботодавці не хочуть нести відповідальність за своїх працівників що стосується медичного обслуговування.

Нюанс: навіть якщо працівник оформить Е-лікарняний та роботодавець буде компенсувати йому п'ять днів його тимчасової непрацездатності, то працівник потім може отримати негативне ставлення з боку роботодавця, адже:

1. це вимагає коштів;
2. заміщення працівника іншими працівниками на період його лікування;
3. потребує роботи з документацією.

Як показує практика, зазвичай, саме такі нюанси і впливають на те, що особа лікується за свій рахунок і їй ніхто нічого не виплачує.

Важливо зазначити, що незважаючи на електронний характер лікарняного листа, порядок його проходження роботодавцем не змінився. Тому у разі електронного лікарняного зі статусом «Готовий до оплати» вони мають:

- кадрова служба на підприємстві повинна визначити страховий стаж працівника;
- комісія з питань соціального страхування на підприємстві має ухвалити рішення про оплату е-лікарняного та затвердити її протоколом;
- розрахувати суму виплат згідно лікарняного листа;
- подати до податкових органів зведений звіт з типом «Довідковий», а до Фонду соціального страхування України – заяву-розрахунок для отримання фінансування;
- отримати фінансування на спеціальний рахунок та оплатити лікарняні;

– подати у місячний строк повідомлення про сплату до Фонду соціального страхування України.

Відразу зазначимо, що роздрукувати е-лікарняний ще неможливо. Тому, надати його для комісії / кадровика / бухгалтера, можливо лише зробивши скріншот сторінки з електронним лікарняним з порталу Пенсійного фонду України та роздрукувати її.

Тому нормально, що у нас виникло питання: «Куди ж тоді вносити страховий стаж працівника?».

Сьогодні це питання залишено роботодавцям. Тобто у випадку електронного лікарняного пацієнт (працівник) не може самостійно визначити, де і в якій формі роботодавець буде записувати інформацію, яку пацієнт (працівник) йому раніше надавав на зворотному боці паперового листа про непрацездатність (стаж роботи, відсоток оплати праці, тощо). До речі, змін у розмірі виплати лікарняного не було залежно від стажу роботи.

Але це ще не все «задоволення» від електронної лікарні. У листі непрацездатності за лікарняним, хоча і вказується причина непрацездатності, не вказується його кількість, що має бути зазначено у протоколі комісії соціального страхування та відомості-розрахунку. Тому, це потребує регулювання з часом, адже навіть при наявності великої кількості нормативно-правової бази, це питання поки що має більше мінусів, ніж плюсів, коли мова йде про його реалізацію на практиці.

Отже, на нашу думку, Е-лікарняні мають такі негативні сторони:

1. У листі непрацездатності за е-лікарняним не вказується його номер, що має бути зазначено у протоколі комісії соціального страхування та відомості-розрахунку.

2. Небажання роботодавців оплачувати витрати по лікуванню працівника.

3. Низька соціальна відповідальність працівника (пацієнта) стосовно свого здоров'я, небажання вчасного лікування та відвідування лікаря.

4. Нормативна база має свої суперечливі моменти, які регулюють одне і те ж питання по-різному.

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. *Відом. Верх. Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

2. Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні: Закон України від 06 жовтня 2005 р. із змінами та доп. *Відом. Верх. Ради України*. 2006. № 2-3. Ст. 36.

3. Порядок здійснення Фондом соціального страхування України перевірок обґрунтованості видачі та продовження листків непрацездатності: затв. наказом Міністерства охорони здоров'я України від 01 червня 2001 р. № 1066 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0729-21#Text>

4. Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України від 19 листопада 1992 р. із змінами та доп. *Відом. Верх. Ради України*. 1993. № 4. Ст. 19.

ПИТАННЯ ДОСУДОВОГО РОЗГЛЯДУ ІНДИВІДУАЛЬНИХ ТРУДОВИХ СПОРІВ

Тьохта Е. І., Корнійчук Б. І. – студенти
2 курсу другого (магістерського) рівня
вищої освіти юридичного факультету
ВНУ імені Лесі Українки

В сучасних умовах проблема досудового розгляду трудових спорів є актуальною, адже розбіжності між працівником і власником підприємства, установи чи організації або уповноваженим ним органом, продовжують виникати досить часто, що породжує виникнення трудових спорів як явища і індивідуальних трудових спорів, як їх виду за суб'єктним складом.

Проблема розгляду трудових спорів є предметом наукового дослідження В. В. Лазор, В. Л. Костюк, М. І. Іншина, І. В. Зуба, С. В. Вишновецької, С. Я. Вавженчук, С. В. Венедіктова, В. М. Андріїва, О. М. Ярошенко, В. І. Щербини, Г. І. Чанишевої, С. М. Прилипко, С. В. Попова, П. Д. Пилипенка, Н. М. Хуторян, О. В. Тищенко, С. М. Синчук, А. Р. Мацюк, С. С. Лукаш та ін.

Саме індивідуальні трудові спори є найбільш поширеним видом трудових спорів [1, с. 19]. Варто розпочати з того, що органом до якого може звернутися працівник, з приводу вирішення спору, що виник між ним та власником, або уповноваженим ним органом є комісія по трудових спорах (далі – КТС).

КТС створюється на підприємстві, в установі чи організації, якщо воно налічує більше п'ятнадцяти працівників. В іншому випадку, законодавством передбачено, що особа, яка не може вирішити спір з власником особисто – може звернутись до суду.

Слід зазначити, що трудове законодавство України передбачає тримісячний строк для звернення до комісії по трудових спорах. Але є і виняток – спори, що стосуються виплати працівнику належної йому заробітної плати. У цьому випадку строк звернення до КТС не обмежується [2].

Та попри те, що законодавством передбачено такий порядок вирішення індивідуальних трудових спорів, особі, яка вважає, що її права порушено, не заборонено звертатись безпосередньо до суду.

Більше того, право працівника на звернення до суду за захистом своїх трудових прав передбачено Конституцією України.

Зокрема, у ст. 124 Конституції України [3] зазначено, що правосуддя в Україні здійснюють виключно суди. Крім того, у цій же статті йдеться про те, що делегування функцій судів, а також привласнення цих функцій іншими органами чи посадовими особами не допускаються (така ж норма закріплена і у Законі України «Про судоустрій і статус судів»), а юрисдикція судів поширюється на будь-який юридичний спір. Але у тексті вказаної статті є частина в якій додається, що законом може бути визначений обов'язковий досудовий порядок урегулювання спору.

Таким порядком фактично й було звернення до КТС, до того як була прийнята Конституція України. І хоч норми Кодексу законів про працю, що стосуються комісії по трудових спорах не суперечать Конституції – вони з часу її прийняття носять більше рекомендаційний характер, аніж загальнообов'язковий характер, а

отже, чи звертатись до КТС з метою вирішення індивідуального трудового спору – вирішує працівник на власний розсуд.

З огляду на вже згадані норми ст. 124 Конституції України, так як КТС не може перебирати на себе функції суду, то на неї покладено саме досудове врегулювання конфлікту. Але винесене нею рішення може бути обов'язковим до виконання, якщо інша сторона спору не матиме наміру оскаржити її рішення у судовому порядку.

Варто звернути увагу на те, що проект Трудового кодексу України є більш прогресивним щодо досудового врегулювання індивідуальних трудових спорів шляхом застосування примирних процедур.

Важливим у цьому аспекті є те, що у нормах нового Трудового кодексу України передбачено розширення юрисдикції КТС, що більш чітко закріплює комісію примирний орган, метою якого буде забезпечення досудового вирішення індивідуального трудового спору.

Завдяки тому КТС буде здійснювати свою діяльність більш ефективно та стане більш впливовою, що в свою чергу посприятиме зростанню довіри до неї як до органу, що здатен якісно вирішувати спори на стадії досудового розгляду та сприяти примиренню сторін, що позбавить їх необхідності звернення в суд.

На нашу думку, саме прийняття нового Трудового кодексу України є тим необхідним і надзвичайно важливим чинником для більш детального врегулювання діяльності КТС в умовах розвитку сучасного трудового законодавства.

Отже, з прийняттям нового Трудового кодексу України досудове врегулювання індивідуальних трудових спорів буде ефективним засобом врегулювання спорів між працівниками та роботодавцями у зв'язку із закріпленням у ньому норм, якими визначатиметься правовий статус КТС.

Список використаних джерел

1. Трудові спори та порядок їх розгляду: навч. посіб. / [П. А. Бущенко, А. М. Слюсар, Н. М. Швець та ін.]; за заг. ред. В. В. Жернакова. Х. : Нац. ун-т «Юрид. акад. України імені Ярослава Мудрого», 2013. 110 с.
2. Кодекс законів про працю України від 10 грудня 1971 р. із змінами та доп. *Відом. Верхов. Ради УРСР*. 1971. додаток до № 50. Ст. 375.
3. Конституція України від 28 червня 1996 р. *Відом. Верхов. Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

РІВНІСТЬ ПРАВ ТА МОЖЛИВОСТЕЙ ЧОЛОВІКІВ ТА ЖІНОК У ТРУДОВИХ ПРАВОВІДНОСИНАХ

Трачук Б. М., Смолякова Ю. С. –
студенти 2 курсу другого (магістерського)
рівня вищої освіти ВНУ імені Лесі Українки

В реаліях сучасного суспільства, неоціненну роль займає питання щодо забезпечення рівності прав та можливостей чоловіків та жінок у трудових правовідносинах.

Мета дослідження полягає у з'ясуванні важливих аспектів забезпечення рівності прав та можливостей чоловіків та жінок у трудових правовідносинах.

Відповідно до ст. 24 Конституції України рівність прав жінки і чоловіка забезпечується наданням жінкам рівних з чоловіками можливостей у праці та винагороді за неї; а також спеціальними заходами щодо охорони праці і здоров'я.

Рівність прав жінок і чоловіків передбачає відсутність обмежень чи привілеїв за ознакою статі, а рівність можливостей для жінок і чоловіків визначається рівними умовами для реалізації прав жінок і чоловіків у трудових правовідносинах.

Відповідно до статті 2¹ КЗпП заборонена будь-яка дискримінація у сфері праці, зокрема порушення принципу рівності прав і можливостей, пряме або непряме обмеження прав працівників залежно від статі та гендерної ідентичності, які пов'язані з характером роботи або умовами її виконання [2].

Дискримінація за ознакою статі передбачає таку ситуацію, за якої особа та/або група осіб за ознаками статі, зазнає обмеження у визнанні, реалізації або користуванні правами і свободами або привілеями в будь-якій формі [4].

Дискримінація за ознакою статі у трудових відносинах може проявлятися в різних аспектах. До найпоширеніших з них можна віднести: розподіл на «жіночі» і «чоловічі» професії та види робіт; фактичне недопущення жінок чи чоловіків, на підставах їхньої статі до отримання професійної підготовки чи навчання за тією чи іншою професією; розрив у заробітній платі жінок та чоловіків, у межах однієї галузі чи професії; неформальна зайнятість, при якій вагітні і матері з дітьми до трьох років не можуть отримувати законодавчо гарантовані соціальні виплати і пільги, пов'язані із їхньою репродуктивною роботою.

Для того, щоб врегулювати потенційно конфліктні ситуації, спричинені дискримінацією і забезпечити фактичну рівність на підприємстві як чоловікам, так і жінкам, потрібно розуміти умови та обставини, за яких виникає дискримінація, коло осіб, на яких вона поширюється, та форми її прояву.

Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» покликаний викоринити дискримінаційні процеси в забезпеченні рівності прав чоловіків та жінок, а також встановити гарантії та покладення відповідних обов'язків щодо реалізації рівності прав та можливостей чоловіків та жінок в трудових правовідносинах.

Нормами ст. 17-19 вищезгаданого закону забезпечується дотримання прав та можливостей у працевлаштуванні, просуванні по роботі, підвищенні кваліфікації та перепідготовці.

На роботодавця покладено обов'язки у сфері реалізації рівності прав та можливостей чоловіків та жінок у трудових правовідносинах. До таких обов'язків законодавець відносить:

- створювати умови праці, які дозволяли б жінкам і чоловікам здійснювати трудову діяльність на рівній основі;
- забезпечувати жінкам і чоловікам можливість суміщати трудову діяльність із сімейними обов'язками;
- здійснювати рівну оплату праці жінок і чоловіків при однаковій кваліфікації та однакових умовах праці;
- вживати заходів для створення безпечних для життя і здоров'я умов праці;
- вживати заходів щодо унеможливлення та захисту від випадків сексуальних домагань та інших проявів насильства за ознакою статі.

Забороняється в оголошеннях (рекламі) про вакансії пропонувати роботу лише за ознаками однієї статі, за винятком специфічної роботи, яка може виконуватися виключно особами певної статі, висувати різні вимоги, даючи перевагу одній із статей, вимагати від осіб, які влаштовуються на роботу [1].

Роботодавці можуть здійснювати дії, спрямовані на досягнення збалансованого співвідношення жінок і чоловіків у різних сферах трудової діяльності, а також серед різних категорій працівників.

Рівність, також, повинна проявлятися в рівному доступі до професійного навчання, рівному доступі до оплачуваної праці та різних професій, однакових умовах праці та організації робочого часу для працівників.

Важливо не забувати також про необхідність забезпечення продуктивної праці як для жінок, так і для чоловіків, здійснюваної за умови свободи, справедливості, безпеки та людської гідності для кожного.

Висновки. Реалізація рівності прав та можливостей чоловіків та жінок у трудових правовідносинах та недискримінації на підприємствах, в установах, організаціях сприятиме встановленню прозорих та чітких принципів і методів діяльності та управління трудовим колективом, рівних і незалежних від статі можливостей професійного навчання, розвитку та кар'єрного зростання працівників.

Забезпечення рівності прав та можливостей чоловіків та жінок у трудових правовідносинах є свідченням соціальної справедливості, вирішення якої є необхідним для розвитку демократії та суспільства в цілому.

Список використаних джерел

1. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків: Закон України від 08 вересня 2005р. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15#Text>
2. Кодекс законів про працю України від 10 грудня 1971 р. із змінами та доп. *Відом. Верх. Ради УРСР*. 1971. додаток до № 50. Ст. 375.
3. Конституція України від 28 червня 1996 р. *Відом. Верх. Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
4. Методичні рекомендації щодо включення до колективних договорів та угод положень, що забезпечують рівні права та можливості жінок і чоловіків у трудових відносинах// [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.msp.gov.ua/projects/461/>

СЕКЦІЯ 4. МАТЕМАТИКА. КОМП'ЮТЕРНІ НАУКИ

МАТЕМАТИЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ ПРИ ВИВЧЕННІ ПРИРОДНИЧИХ НАУК В ШКОЛІ

Апанасенко І. В. – студентка 4 курсу
факультету інформаційних технологій і
математики ВНУ імені Лесі Українки

Падалко К. А. – студентка 3 курсу
факультету інформаційних технологій і
математики ВНУ імені Лесі Українки

Актуальність дослідження. При розв'язуванні багатьох задач використовують методи математичного моделювання. Вони дають змогу використовувати аналоги відомих процесів та за допомогою порівняння кількісних ознак приймати вірні рішення. Сьогодні диференціальні рівняння застосовують до побудови математичних моделей природних та суспільних явищ.

Розвиток інтелектуального потенціалу нації потребує удосконалення методики вивчення моделей з використанням диференціальних рівнянь в школі [1].

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати ефективність застосування інформаційно-комунікаційних технологій в процесі вивчення моделей з використанням диференціальних рівнянь в школі.

Узагальнення літературних джерел дозволило виявити суперечність між збільшенням обсягів інформації та обмеженими можливостями їх засвоєння учнями при використанні традиційних дидактичних засобів подання їх змісту.

На нашу думку, одним з напрямів, які можуть поліпшити рівень і якість шкільної математичної освіти є посилення її практичного та прикладного спрямування. Таке спрямування шкільного курсу математики передбачає формування вмінь використовувати набуті знання під час вивчення як самої математики, так і інших навчальних предметів, застосовуючи при цьому раціональні обчислювальні прийоми на основі використання інформаційно-комунікаційних технологій [2].

Орієнтуючись на результати дослідження вчених, окреслимо вимоги до принципів вивчення математичного моделювання за допомогою диференціальних рівнянь в школі: навчальний матеріал повинен забезпечувати виявлення змісту досвіду учня, включаючи досвід його попереднього навчання; виклад знань у підручниках, навчальних посібниках повинен бути спрямований не тільки на розширення їх обсягу, а в першу чергу на постійне перетворення набутого досвіду кожного учня; у процесі навчання необхідне постійне узгодження досвіду учнів з науковим змістом здобутих знань; активне стимулювання учня до самостійної освітньої діяльності, зміст і форми якої повинні забезпечувати учню можливість самоосвіти, саморозвитку, самовираження; конструювання та організація навчального матеріалу повинні давати змогу учню вибирати його зміст, вид та форму при виконанні навчальних завдань; необхідно забезпечувати контроль і оцінювання не тільки результату, а й процесу учіння.

Застосування диференціальних рівнянь в тлумаченні різноманітних процесів, явищ та залежностей вперше реалізувались при вивченні проблем динаміки точки і твердого тіла, задач небесної механіки. Створення теорії руху планет підтвердило важливість диференціальних рівнянь при математичному моделюванні закономірностей у природі. З виникненням і розвитком теорії диференціальних рівнянь природознавство дістало могутній засіб моделювання і дослідження найскладніших задач науки і техніки. Подібно до мікроскопа вченого або скальпеля хірурга, математичний апарат диференціальних рівнянь дає змогу проникнути в мікросвіт явищ і процесів, описати механізм їх розвитку, а, отже, передбачити їх майбутнє.

При розробці концепції вивчення математичного моделювання за допомогою диференціальних рівнянь в школі нами проаналізовані математичні основи цього методу. Показано застосування диференціальних рівнянь для обґрунтування процесів, явищ та залежностей. Проілюстрована важливість використання інформаційно-комунікаційних технологій при моделюванні за допомогою диференціальних рівнянь.

Новизна роботи пов'язана з новим підходом до вивчення проблеми застосування диференціальних рівнянь для моделювання в школі.

Нами запропоновано методичні рекомендації щодо використання інформаційно-комунікаційних технологій при математичному моделюванні за допомогою диференціальних рівнянь в шкільному курсі.

Показано, що дієвість застосування інформаційно-комунікаційних технологій в процесі вивчення моделей з використанням диференціальних рівнянь в школі зростає за умов: обґрунтування теоретико-методичних засад використання цих технологій. Результати досліджень роботи можуть використовуватись вчителями математики загальноосвітніх шкіл.

Список використаних джерел:

1. Збірник програм з математики для допрофільної підготовки та профільного навчання (у двох частинах). Ч.П. Профільне навчання/Упоряд. Н.С.Прокопенко, О.П.Вашуленко, О.В.Єрміна. – Х.: Вид-во „Ранок”, 2011. –384 с. – (Факультативи та курси за вибором).

2. А.М. Падалко, Н.Й. Падалко. Основи теорії диференціальних рівнянь» для самостійної роботи з дисципліни «Диференціальні рівняння» для студентів, які навчаються за напрямками: 122 Комп'ютерні науки та інформаційні технології, 113 Прикладна математика, 014 Середня освіта (Інформатика) всіх форм навчання. Рекомендовано до друку методичною радою Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки (Протокол № 7 від 18 квітня 2018).

3. М.І. Бурда Навчальна програма 2016 з математики для учнів 5-9 класів Загальноосвітніх навчальних закладів. Програму підготували: М.І.Бурда, Г.В. Апостолова, В.Г.Бевз, В.В.Грінчук, Ю.І.Мальований, А.Г.Мерзляк, Є.П.Нелін, Н.А.Тарасенкова, Г.М. Янченко, С.Є.Яценко.

ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ ВИКОРИСТАННЯ ОБ'ЄКТНО-ОРІЄНТОВАНОГО ПРОГРАМУВАННЯ

Болібрух Н.А. – студент 2 курсу
факультету інформаційних технологій і
математики ВНУ імені Лесі Українки

Від будь-якого методу програмування ми чекаємо того, що він допоможе нам у вирішенні наших проблем, та однією з проблем є важкість. Чим більша і важча програма, тим важче стає її розбити на невеликі та чітко окреслені частини. Саме для того ми і використовуємо класи.

Класи дозволяють проводити конструювання з корисних елементів, які володіють простими інструментами, що дають можливість абстрагуватися від деталей реалізації. Дані і операції загалом утворюють певну сутність та не «засмічують» програмний код, як це часто буває під час процедурного програмування. Локалізація коду і даних покращує наочність і зручність супроводу програмного забезпечення. Інкапсуляція інформації захищає найбільш критичні дані від несанкціонованого доступу [1].

ООП дає можливість створювати обширні системи. Це одна із найвизначніших переваг об'єктно-орієнтованого програмування. Саме ця перевага стає особливістю та відрізняє ООП від традиційних методів написання кодів.

Розширюванність надає можливість заставити програму працювати з новими компонентами без внесення до неї будь-яких змін. Компоненти можуть бути добавлені на етапі виконання.

Розширення типу и впливаючий із нього поліморфізм змінних є корисною перевагою у:

Обробці різнорідних структур даних. Програми працюють без труднощів вивчення видів об'єктів. Нові види можуть бути додані в будь-який момент.

Зміна поведінки під час виконання. На етапі виконання один об'єкт може бути замінений іншим. Це може привести до зміни алгоритму, у якому використовується даний об'єкт.

Реалізація родових компонент. Алгоритми можна об'єднувати до такого рівня, що вони зможуть працювати більше, ніж з одним видом об'єктів [3].

Використовуючи ООП, ми скорочуємо час на розробку, який з вигодою можна використати для інших проєктів. Компоненти багаторазового використання зазвичай містять набагато менше помилок, ніж ті, які уже не раз проходили перевірку. Проте у складних ієрархіях класів поля і методи унаслідуються з різних рівнів і не завжди легко визначити, які поля та методи фактично відносяться до даного класу. Абстракція даних обмежує гнучкість клієнтів. Вони можуть виконувати лише ті операції, які надає їм той, чи інший клас [2]. Варто зазначити, що існує неефективність на етапі виконання. У гібридних мовах типу Object Pascal чи C++ надсилання повідомлення призводить лише до виклику через вказівник процедурної змінної. На деяких машинах повідомлення виконуються на 10% повільніше, аніж прості процедурні виклики.

Хоча існує інший фактор, який торкається часу виконання – абстракція даних. Абстракція забороняє безпосередній доступ до полів класу і потребує, щоб кожна операція над даними відбувалась через методи [2].

Існує неефективність у сенсі розподілу пам'яті та наявна зайва універсальність. Неефективність може так само означати, що програма має непотрібні можливості. В бібліотечному класі часто міститься більше методів, ніж їх реально потрібно. Оскільки, зайві методи не можуть бути видалені, то вони стають «вантажем». Це не впливає на час виконання, але впливає на розмір коду [4].

Одне з можливих вирішень – побудова базового класу з мінімальною кількістю методів, а вже потім – реалізація різноманітні розширення цього класу, які додають функціональності. Інший підхід – надати можливість компонувачу видаляти зайві методи. Програмні частини можуть додаватись на етапі виконання. Таким чином, нема необхідності завантажувати всю програму. Можна обмежитись лише тими її частинами, які необхідні в даний момент. Практика показує, це економить більше місця для коду, аніж видалення зайвих методів.

Саме тому, не можна стверджувати, що ООП не є ефективним. Якщо класи використовуються лише там, де вони потрібні, то втрата ефективності на рівні виконання, або в сенсі пам'яті зводиться до нуля.

Список використаних джерел

1. Mössenböck H. Object-Oriented Programming in Oberon-2. Springer-Verlag, 1995. URL: http://norayr.am/papers/oop_in_oberon-2_book.pdf
2. Lafore R. Object-Oriented Programming in C++. Sams Publishing, Indianapolis 2002. URL: <https://faculty.ksu.edu.sa/sites/default/files/ObjectOrientedProgramminginC4thEdition.pdf>
3. Достоинства и недостатки ООП Java. URL: <https://sites.google.com/site/chibel117/izucenie/java/dostoinstvainedostatkioop>
4. Достоинства и недостатки ООП Delphi/Pascal. URL: <http://www.maksakov-sa.ru/TehProgram/ObOrientProgr/DosNedOOP/index.html>

МЕТОДИКА ВИВЧЕННЯ ПРАКТИЧНИХ ЗАДАЧ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ В ШКОЛІ

Ворон І. В. – студент 4 курсу факультету інформаційних технологій і математики ВНУ імені Лесі Українки

Кочулап Б. Б. – студент 4 курсу факультету інформаційних технологій і математики ВНУ імені Лесі Українки

На сучасному етапі розвитку освіти математика посідає одне з провідних місць. Найважливішим і найвідповідальнішим моментом кожного учня і вчителя є підготовка до майбутньої здачі робіт різних форм контролю, зокрема, державної підсумкової атестації та зовнішнього незалежного оцінювання.

МОН України стверджує, що математика відіграє особливе значення у когнітивному розвитку дітей, тому її вивчення є надзвичайно важливим. [1] За рекомендаціями місцевих департаментів освіти, з 2022 року велика увага на зовнішньому незалежному оцінюванні повинна приділятися саме практичним задачам. Тому тема нашої роботи є досить актуальною на даний час.

Для ефективного навчання математики на уроках потрібно розв'язувати задачі практичного змісту. Практичне застосування прикладів із життя і навколишньої дійсності полегшує вчителю організацію навчальної роботи учнів.

На уроках математики учням рекомендують розв'язувати задачі, які вимагають думати, зіставляти та порівнювати різні методи; розвивають мислення і процес застосування різних способів вираження думки; інтуїції – здібності бачити наперед результат і знаходити шлях до розв'язання; знаходити їм практичне застосування.

Математика в школі має бути спрямована на забезпечення в учнів розвитку процесів узагальнення, порівняння, конкретизації, аналізу та синтезу.

Одним з методів вивчення практичних задач є спосіб поєднання математики з іншими науками. Саме ці уроки сприяють встановленню логічних зв'язків між предметами. Наведемо декілька прикладів того як можна пов'язати ці уроки: з трудовим навчанням «Формули. Побудова креслень одягу»; з уроками географії так: «Масштаб. Побудова плану шкільної території»; з уроками природознавства: «Симетрія. Симетрія в природі»; з уроками фізики: «Швидкість. Одиниці вимірювання швидкості»; з уроками історії: «Подорож у минуле геометрії», тощо. Такі поєднання викликають пізнавальний інтерес учнів.

Задача повинна показувати практичне застосування математичних ідей і методів, що вивчається на певному уроці, містити відомі учням поняття й терміни, реальні числові дані, що не призводять до складних обчислень. Якщо вчитель сучасної школи у процесі навчання звертає увагу учнів на зв'язок математики з життям, заохочуючи школярів до навчання, здатен сформулювати в учнів такі важливі риси характеру як послідовність у роботі, наполегливість, акуратність, увагу, критичне ставлення до своєї роботи й роботи своїх товаришів, кмітливість, чесність, колективізм, любов до праці, культури письма й усної мови.

Для підготовки учнів до життя, праці на користь суспільства, О.Я.Савченко висловила таку думку що, школа повинна особливу увагу звертати на ті питання програми, з якими можуть зустрічатися її вихованці в житті. В цьому полягають і практичні цілі навчання математики. [2]

Практична задача — це задача, що виникла поза математикою, але розв'язується математичними засобами.

Практична задача повинна задовольняти такі умови:

- запитання задачі формулюється так, як воно зазвичай формулюється у житті;
- розв'язок задачі має практичне застосування;
- дані та шукані величини задачі мають бути реальними, взятими з життя.

Кожна практична задача виконує різні функції, що за певних умов виступають явно або приховано.

Деякі задачі ілюструють запозичений у природи принцип оптимізації трудової діяльності (діставати найбільший ефект з найменшими затратами), інші — розвивають здібності учнів до технічної творчості (геометричні задачі на побудову тощо).

Розв'язування практичних задач дає змогу ознайомити учнів з роботою підприємств і галузей народного господарства, що є умовою профорієнтаційного інтересу учнів.

Використання практичних задач дозволяє вдало створювати проблемні ситуації на уроці (наприклад, чому вигідніше будувати одноповерхові будинки з квадратною

основою, ніж з основою у вигляді іншого прямокутника з таким самим периметром). Такі задачі дають стимул учням до здобуття нових знань, поповнюють учнів теоретичними знаннями з технічних та інших дисциплін. [3]

Такі уроки забезпечують посилення мотивації навчання математики, забезпечують учням здобуття нових знань, опанування новими вміннями, збагачують їх знаннями з інших дисциплін.

Приклади цікавих числових відомостей екологічного спрямування, а також задач, що їх можна використовувати під час вивчення деяких тем з математики:

Обчислити, скільки кубічних метрів повітря очистить від автомобільних викидних газів 25 каштанів, посаджених вздовж дороги, якщо одне дерево очищує зону довжиною 100м, шириною 20 м, висотою 10 м без шкоди для себе.

Із 264г листя сухої кропиви можна виготовити 8 порцій ліків для зупинки кровотечі. Скільком хворим може допомогти хлопчик, що заготовив 1485г листя?

Мурашина сім'я протягом дня знищує близько 1кг комах, завдяки чому захищає ліс площею 2500 м², тому за руйнування мурашника накладається штраф 230 грн.

Отже, вміння розв'язувати практичні задачі є необхідним при вивченні математики. Адже це дасть змогу вміти не лише виконувати тривіальні задачі з чітким алгоритмом, а й знаходити виходи з будь-яких життєвих ситуацій.

Список використаних джерел

1. <https://mon.gov.ua/ua/news/z-2021-roku-zno-z-matematiki-matime-2-rivni-ta-bude-obovyazkovim-dlya-skladannya>
2. Солодченко Л.О. Розвиток життєвих компетентностей на уроках математики.- Т.-Х. : Ранок, 2011.
3. Компетентнісний підхід у сучасній освіті. Світовий досвід та українські перспективи / Під ред. О. В. Овчарук. / К.: К. І. С., 2004.

РОЗРОБКА КОМП'ЮТЕРНИХ ІГОР: ЕТАПИ ТА ЗАСОБИ ДЛЯ РЕАЛІЗАЦІЇ

Глинчук Л. Я. – к. ф.-м. н., доцент
кафедри комп'ютерних наук та
кібербезпеки ВНУ імені Лесі Українки
Багач В. М. - студентка 4 курсу
факультету інформаційних технологій і
математики ВНУ імені Лесі Українки

На сьогоднішній день комп'ютерні ігри стрімко розвиваються та є частиною життя багатьох людей. Люди взаємодіють із комп'ютерами практично будь-де, адже саме вони зараз регулюють наше життя і не дивно, що ігри у цифровому просторі стали дуже популярними. Завдяки іграм, ми можемо на час стати детективом, який відслідковує вбивцю; жертвою, яка тікає від маніяка і її головна мета-вижити; стати персонажем гри відкритого простору та досліджувати простір гри з її моделями світу. На сьогоднішній день комп'ютерні ігри розвиваються динамічно і вже зараз намальовані персонажі виглядають доволі реалістично, а процес гри проходить приємно [1].

Кожна гра розробляється чітко в декілька етапів, звичайно життя може вносити певні корективи, але дані етапи відображають створення в загальному (рис. 1.).

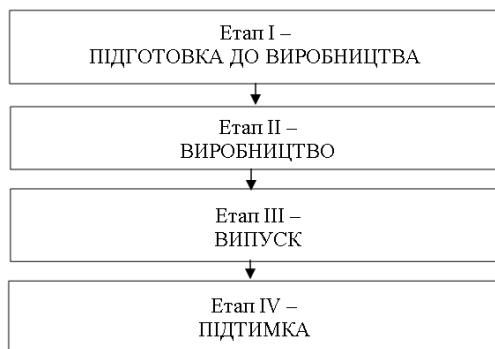

Рис. 1. Етапи розробки типової комп'ютерної гри

На етапі підготовки розробляється концепція гри, дизайн персонажів, вибираються засоби для реалізації, створюється прототип гри, готується план по якому розробники будуть працювати, обговорюється цей план з замовником гри, закладається бюджет.

Для того аби вибрати засоби реалізації потрібно проаналізувати те, що ми вміємо, що потрібно довчити та скільки часу дає замовник для створення гри. Як приклад, можна скористатися підказками автора [2]. Спочатку потрібно вибрати ігровий рушій, з усіх проаналізованих вибрано середовище для створення Unity (безкоштовний, можна розробити що завгодно, випустити гру на будь-яку платформу, використати мову C#, яка легша для початківця ніж C++). Потрібно розуміти, що розробник гри повинен вміти не тільки програмувати, а ще і бути художником, дизайнером, письменником та музикантом і все це вміти якісно поєднати. Середовище для програмування та поєднання вибрано, сценарій можна взяти подібний або його надасть замовник, або ж все-таки, доведеться написати самому. З музикою важче, бо сам не напишеш, але можна взяти безкоштовну, або ці дані вам надасть замовник. Графіка та дизайн – тут декілька варіантів: взяти готову графіку; якщо автор гри повинен створити щось своє та унікальне, але разом з тим не складне, то можна вибрати pixel art (піксельна графіка) та ПЗ, яке дозволяє його малювати; якщо потрібно промалювати щось детально і ви достатньо терплячі – тоді можна скористатися ПЗ для векторної графіки; якщо потрібна об'ємна модель тоді можна скористатися воксельною графікою та ПЗ, яке призначено для її побудови (рис. 2.).

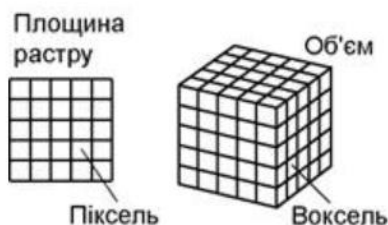

Рис. 2 – Піксель та воксель

Коли всі деталі першого етапу обговорені та вирішені, гра переходить в наступний етап – виробництво. Виробництво вважається головним етапом розробки, де розробник (чи команда) керуючись затвердженим планом та користуючись вибраними засобами створює гру. План не завжди лишається таким як був на

початку, іноді його коректують дуже часто. В ході цього етапу періодично влаштовують перегляд поточних результатів розробки та розробник (чи команда) повинна подати проєкт, зазвичай це демо-версія гри, яку можна протестувати. У цей період компанія випускає рекламу та публікує демо-версію на ігрових сайтах, щоб геймери змогли протестувати на своєму обладнанні.

Якщо гра пройшла перші 2 етапи, тобто, вона створена, протестована та налагоджена, то наступний етап це – випуск. Даний етап – найцікавіший з огляду замовника, оскільки, настає його пора заробляти гроші. Після випуску та використання гри можливі такі речі як баги (помилки), бо потрібно враховувати людський фактор, тобто розробники та тестувальники ніби протестували гру, але можуть виявитися раніше не помічені помилки в логіці і т.д. Але і тут є вихід, тоді гра переходить на етап підтримки, коли використовують практику встановлення патчів (від англійського patch – латка). Така практика не використовується для консольних ігор, тому тут розробники повинні бути максимально уважні.

Як бачимо процес створення гри досить громіздкий та складний, але світ ігрового бізнесу засновано на інтуїції та фантазії окремих людей, тому маючи величезне бажання та опанувавши інструменти розробки гри можна досягнути успіху в даній індустрії.

Список використаних джерел

1. Бреславець В.С. Технології розробки комп'ютерних ігор: довідник модуля. / В.С. Бреславець. - Х.: «Друкарня Мадрид», 2018. - 162 с. ISBN 978-617-7683-04-8 [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: http://repository.kpi.kharkov.ua/bitstream/KhPI-Press/37404/1/prohramy_2018_Tekhnolohii_rozrobky.pdf

2. Как создать свою игру? [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://www.youtube.com/watch?v=EOwn1Tw3_3I&ab_channel=LevelUP%D0%A0%D0%B0%D0%B7%D1%80%D0%B0%D0%B1%D0%BE%D1%82%D1%87%D0%B8%D0%BA%D0%B0

МЕТОД ПІДСТАНОВКИ РОЗВ'ЯЗУВАННЯ ФУНКЦІОНАЛЬНИХ РІВНЯНЬ

Город С. В. – студентка II курсу
факультету інформаційних технологій і
математики ВНУ імені Лесі Українки
Оласюк О. І. – студентка II курсу
факультету інформаційних технологій і
математики ВНУ імені Лесі Українки
Федунік-Яремчук О. В. – кандидат
фізико-математичних наук, доцент
кафедри математичного аналізу та
статистики ВНУ імені Лесі Українки

Функціональні рівняння відносяться до одного з найдавніших, але й досі недостатньо вивчених розділів математичного аналізу. Постановка задач, пов'язаних з функціональними рівняннями часто є досить простою, а їх розв'язування не вимагає якоїсь спеціальної підготовки. Але, як правило, при цьому

завжди важливим компонентом є глибоке логічне мислення, знання основних методів розв'язування таких рівнянь та їх творче осмислення. У зв'язку з цим функціональні рівняння є майже невід'ємним атрибутом різноманітних олімпіад і турнірів юних математиків. Тому дана тема є надзвичайно актуальною.

Функціональним рівнянням називається рівняння, в якому шукана функція пов'язана з відомими функціями за допомогою арифметичних дій та операцій утворення складеної функції. При цьому під розв'язком такого рівняння розуміють функцію, яка на заданій множині перетворює його у тотожність. В функціональних рівняннях крім невідомих функцій можуть бути присутні відомі функції, задані в будь-якій формі – явній або неявній.

Розглянемо найпростіші приклади функціональних рівнянь.

1. $f(x) - f(-x) = 0, x \in \mathbb{R}.$

Розв'язками цього функціонального рівняння є всі парні функції, визначені на множині дійсних чисел.

2. $f(x) + f(-x) = 0, x \in \mathbb{R}.$

Розв'язками є всі непарні функції, визначені на множині дійсних чисел.

3. $f(x + T) = f(x), x \in \mathbb{R}.$

Для кожного фіксованого $T > 0$ множину розв'язків такого рівняння утворюють всі періодичні функції з періодом T .

Одним із методів розв'язання функціональних рівнянь є метод підстановки. Суть методу підстановки полягає в наступному. Припустимо, що рівняння має розв'язок. Застосуємо до змінних, які входять до даного рівняння, деякі підстановки, що не виходять за межі області визначення шуканої функції. Так отримують систему рівнянь, де одним із невідомих є шукана функція. Після розв'язання системи за допомогою перевірки переконаються, що знайдена функція задовольняє умови задачі. Основна складність полягає у виборі вдалив підстановок.

Багато функціональних рівнянь містять декілька змінних, і необхідно розуміти, що ці змінні є незалежними. Це означає, що рівність, яка визначає функціональне рівняння, виконується для будь-яких значень змінних x, y (незалежно один від одного), і якщо навіть ми зафіксуємо y (наприклад, підставимо в рівняння $y = 0$), то рівність буде, як і раніше, виконуватись для кожного значення x . Цей факт широко використовують при розв'язуванні майже всіх функціональних рівнянь, які містять декілька незалежних змінних, і він є одним з основних.

Розглянемо деякі приклади.

4. Приклад 1. Знайти функцію, яка визначена для всіх дійсних x і задовольняє рівняння $f(x^n y) = y^n f(x^n)$.

Розв'язання. Якщо така функція існує, то замість x можемо підставляти у рівняння будь-який вираз, який не виходить за межі області визначення функції.

Покладемо $x = 1, f(1) = a$, тоді $f(y) = ay^n$. Перевіримо, чи дійсно ця функція задовольняє це рівняння: якщо $f(x) = ax^n$, то $f(x^n y) = a(x^n y)^n$, а $f(x^n) = a(x^n)^n$.

Отже, $f(x^n y) = a(x^n y)^n = a(x^n)^n y^n = y^n a(x^n)^n = y^n f(x^n)$.

Перевірка показує, що функція $f(x) = ax^n$ є розв'язком цього рівняння.

Приклад 2. Знайдіть усі числові функції f , визначені на множині всіх дійсних чисел такі, що для будь-яких $x \in \mathbb{R}$ та $y \in \mathbb{R}$ виконується рівність:

$$f(xf(y)) + f(y + f(x)) - f(x + yf(x)) = x.$$

Розв'язання. З умови задачі маємо, що при

$$x = y = 0 \Rightarrow f(0) + f(f(0)) - f(0) = 0 \Rightarrow f(f(0)) = 0;$$

$$x = y = 1 \Rightarrow f(f(1)) + f(1 + f(1)) - f(1 + f(1)) = 1 \Rightarrow f(f(1)) = 1;$$

$$x = 1, y = 0 \Rightarrow f(f(0)) + f(f(1)) - f(1) = 1 \Rightarrow$$

$$0 + 1 - f(1) = 1 \Rightarrow f(1) = 0 \Rightarrow f(0) = f(f(1)) = 1.$$

Враховуючи тепер значення $f(1) = 0$ та $f(0) = 1$, отримаємо:

$$x = 1, y = t, t \in \mathbb{R} \Rightarrow f(f(t)) + f(t) = 1 \Rightarrow f(f(t)) = 1 - f(t);$$

$$x = t, t \in \mathbb{R}, y = 0 \Rightarrow f(t) + f(f(t)) - f(t) = t \Rightarrow f(f(t)) \equiv t.$$

Звідси випливає, що $1 - f(t) = t$ для всіх $t \in \mathbb{R}$.

Як показує перевірка, функція $f(x) = 1 - x, x \in \mathbb{R}$, є розв'язком рівняння.

Висновок. Отже, метод підстановок – дієвий спосіб розв'язання функціональних рівнянь. Головними труднощами під час використання цього методу є вдалий підбір підстановок.

Список використаних джерел

1. Войцехівська В. Функціональні рівняння / В. Войцехівська; [відп. за вип. О. Лісовий]. – К.: ТОВ «Праймдрук», 2012. – 48 с.
2. Федак І. В. Функціональні рівняння: навчальний посібник (видання друге) / І. В. Федак. – Івано-Франківськ: ПНУ, 2018. – 144 с.
3. Олімпіадні задачі: розв'язання задач II етапу Всеукраїнської олімпіади з математики – 2015: навчальний посібник / О. А. Кадубовський, Б. Б. Беседін, О. В. Чуйко, С. І. Воробйова. – Слов'янськ: видавничий центр «Маторін», 2016. – 100 с.

ВІЗУАЛІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ НА УРОКАХ ГЕОМЕТРІЇ В ШКОЛІ

Диня О. І. – студентка 5 курсу
факультету інформаційних технологій і
математики ВНУ імені Лесі Українки,
вчитель математики КЗЗСО «Луцький
ліцей №27 Луцької міської ради
Волинської області»

Падалко К. А. – студентка 3 курсу
факультету інформаційних технологій і
математики ВНУ імені Лесі Українки

Актуальність дослідження визначається пріоритетом інформатизації життя сучасного суспільства, застосуванням інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) в освіті. Складний і великий за обсягом матеріал з геометрії складно сприймається учнями, особливо якщо для пояснення вчитель використовує традиційні методи. Тому розробка належних психолого-педагогічних та методичних основ застосування інформаційно-комунікаційних технологій у навчанні є актуальною.

Узагальнення літературних джерел, дозволило виявити суперечність між збільшенням обсягів інформації та обмеженими можливостями їх застосування учнями при використанні традиційних дидактичних засобів подання їх змісту.

Аналіз літературних джерел і практичного досвіду викладання дозволив висунути гіпотезу дослідження ефективності вивчення геометрії в школі засобами інформаційно – комунікаційних технологій в школі зростає за умов - упровадження в навчальний процес змісту, форм, методів вивчення матеріалу; застосування методики поетапного формування математичних знань.

Мета дослідження - дослідити ефективність застосування інформаційно-комунікаційних технологій при вивченні курсу геометрії та довести ефективність застосування цих технологій за дотримання належних психолого-педагогічних та методичних основ.

Завдання дослідження - розробити психолого-педагогічні та методичні основи запровадження інформаційно-комунікаційних технологій при вивченні курсу геометрії.

Вважаємо, що центральним моментом в активізації пізнавальної діяльності семикласників є педагогічно правильно і психологічно найбільш доцільне поєднання активності вчителя і учнів. Організація вчителем діяльності учнів повинна бути спрямована на:

- розвиток активності учнів;
- формування самостійності мислення учнів, здатності до саморозвитку.

Пізнавальна активність учнів активізується, якщо нові для них поняття засвоюються в результаті розв'язування задач з застосуванням інформаційно-комунікаційних технологій.

На нашу думку, одним з напрямів, які можуть покращити рівень і якість шкільної математичної освіти є застосування ІКТ в навчальному процесі, зокрема систем комп'ютерної математики на уроках геометрії. Системи комп'ютерної математики використовують як наочний засіб подання матеріалу, та як засіб розв'язування практичних задач. На нашу думку використання GeoGebra веде до активізації пізнавальної діяльності семикласників.

Система динамічної математики GeoGebra є універсальним програмним засобом, оскільки її можна адаптувати до вивчення різних тем геометрії.

Переваги і можливості GeoGebra:

- доступність і прозорість використання;
- індивідуалізація навчання;
- дослідницький характер навчання;
- унаочнення теоретичного матеріалу;
- економія часу.

Нами розроблені і використані під час навчального процесу фрагменти уроків геометрії у 7 класі з використанням CDM GeoGebra.

При вирішенні таких фрагментів уроків геометрії у 7 класі з використанням CDM GeoGebra у дітей з високим рівнем знань не виникло труднощів. Деякі питання були в учнів із середнім рівнем знань, але після повторного пояснення всі із завданням всі впоралися. Вважаємо, що на уроках геометрії у сьомому класі доцільно використовувати інформаційно-комунікативні технології, а саме CDM GeoGebra для ознайомлення учнів з новим матеріалом та для його закріплення, для повнішого і глибшого їх осмислення, розвитку основних прийомів мислення.

Висновок. Нами розроблені психолого-педагогічні та методичні основи запровадження інформаційно-комунікаційних технологій при вивченні курсу

геометрії. Досліджена ефективність застосування інформаційно-комунікаційних технологій при вивченні курсу геометрії та доведена ефективність застосування цих технологій за дотримання належних психолого-педагогічних та методичних основ.

Розроблена методика використання CDM GeoGebra на уроках геометрії у 7 класі, яка дає можливість створити сприятливі умови до розумової активності та сприяє розвитку дослідницької діяльності учнів, активізації логічних компонентів мислення, а також розвиток творчості і образних компонентів мислення.

Список використаних джерел

1. Прокопенко Н.С. Збірник програм з математики для допрофільної підготовки та профільного навчання (у двох частинах). Ч.П. Профільне навчання/Упоряд. О.П.Вашуленко, О.В.Єрміна. – Х.: Вид-во „Ранок”, 2011. –384 с. – (Факультативи та курси за вибором).

2. Падалко А.М., Падалко Н.Й. Особливості застосування інформаційно-комунікаційних технологій при вивченні дисциплін математичного циклу, Збірник доповідей IX-ї Міжнародної науково-практичної конференції „Математика. Інформаційні технології. Освіта” (червня 2020 р.). - Луцьк-Світязь. –С.173-177

3. Падалко Н. Й. Методика викладання математики та інформатики. Частина 1: методичні вказівки/ А. М. Падалко, Н. Й. Падалко. – Луцьк: СЛУ імені Лесі Українки, 2020. – 74 с.

4. Падалко А. М., Падалко Н. Й. Формування навчально-пізнавальної активності майбутніх інженерів-електриків на заняттях з аналізу виробничих ситуацій. // Математика, інформаційні технології. Збірник статей. – Луцьк. – 2017. – С.25-27.

ВИКОРИСТАННЯ ПРОГРАМИ GEOGEBRA ДЛЯ ВИКЛАДУ ЗМІСТОВОЇ ЛІНІЇ «РІВНЯННЯ» В ШКІЛЬНОМУ КУРСІ МАТЕМАТИКИ

Жолнач Н. В. – студентка 4 курсу
факультету інформаційних технологій і
математики ВНУ імені Лесі Українки

Падалко К. А. – студентка 3 курсу
факультету інформаційних технологій і
математики ВНУ імені Лесі Українки

Падалко Н. Й. – к. п. н., доцент кафедри
теорії функцій та методики навчання
математики ВНУ імені Лесі Українки

Актуальність дослідження зумовлена тим, що застосування сучасних інформаційних технологій у навчанні – одна з найбільш важливих і стійких тенденцій розвитку світового освітнього процесу. В останні роки комп'ютерна техніка й інші засоби інформаційних технологій стали все частіше використовуватися в навчанні.

Мета роботи – дослідити застосування програми GeoGebra при вивченні змістової лінії «Рівняння» в шкільному курсі математики.

У методичній літературі докладно висвітлено способи розв'язування простіших рівнянь:

- 1) на основі залежностей між компонентами і результатами дій;
- 2) за властивостями рівностей;
- 3) за теоремами про рівносильність рівнянь;
- 4) графічний спосіб[2. С.195].

Найпростіші рівняння учні розв'язують вже у 1-6 класах. Основний спосіб ґрунтується на залежності між компонентами і результатами арифметичних дій[1.С.216].

У старших класах вводяться рівняння, які розв'язують і іншими способами.

У 7 класі розвитку набуває змістовна лінія рівнянь. На основі узагальнення відомостей про рівняння здобутих в попередні роки, вводиться поняття лінійного рівняння з однією змінною та двома змінними. Розглядаються системи двох лінійних рівнянь з двома змінними. Розв'язуються ці системи трьома способами: способом підстановки, способом додавання та графічним способом[3. С.24].

Розглянемо приклад використання програми GeoGebra для розв'язання системи двох лінійних рівнянь з двома невідомими. Візьмемо систему рівнянь з шкільного підручника 7 класу.

Розв'язати систему графічним способом: $\begin{cases} x - y = 1 \\ x + 2y = 7 \end{cases}$ [4.С.288].

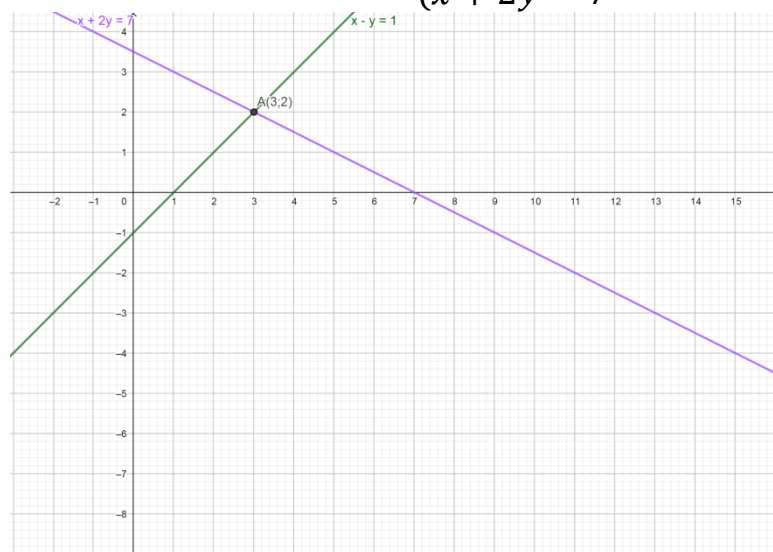

Рис. 1. Ілюстрація роботи з програмою GeoGebra

Робота з даною програмою може відбуватись паралельно з роботою в зошиті. Наприклад, спочатку виконати побудову в зошиті, а потім перевірити отримані результати та виправити помилки, якщо такі були допущені.

Формування практичних вмінь і навичок розв'язувати системи лінійних рівнянь за допомогою цього апарату, допоможе економити час завдяки відсутності потреб виконувати обчислення, що в свою чергу, виключає допущення помилок та отримання неправильної відповіді.

Рекомендуємо використовувати програму GeoGebra, як засіб візуалізації досліджуваних математичних об'єктів, виразів, ілюстрації методів побудови.

Список використаних джерел

1. Слєпкань З. І. Методика навчання математики: Підруч. для студентів матем. спеціальностей пед. вузів. – К., 2000. – 512 с.

2. Бевз Г. П. Методика викладання математики: Навч. посібник. – К., 1989. – 397 с.

3. М. І. Бурда, Навчальна програма 2016 з математики для учнів 5-9 класів Загальноосвітніх навчальних закладів. Програму підготували: М.І.Бурда, Г.В. Апостолова, В.Г.Бевз, В.В.Грінчук, Ю.І.Мальований, А.Г.Мерзляк, Є.П.Нелін, Н.А.Тарасенкова, Г.М. Янченко, С.Є.Яценко.

4. А. Г. Мерзляк, Алгебра: підруч. для 7 кл. закладів заг. серед. освіти / А. Г. Мерзляк, В. Б. Полонський, М. С. Якір. – 2-ге видання, переробл. – Х. : Гімназія, 2020. — 288 с. : іл.

«ЗАДАЧА ПРО ЩАСЛИВІ БІЛЕТИ» В ШКІЛЬНОМУ КУРСІ МАТЕМАТИКИ НА ФАКУЛЬТАТИВНИХ ЗАНЯТТЯХ

Касперська С. О. – студентка 4 курсу
факультету інформаційних технологій і
математики ВНУ ім. Лесі Українки

Швай О. Л. – доцент кафедри
математичного аналізу та статистики,
кандидат педагогічних наук, фахівець з
методики викладання математики

Актуальність даної теми обґрунтована необхідністю всебічного розвитку молодого покоління, зокрема учасників навчального процесу загальноосвітнього навчального закладу, вихід на новий рівень традиційних математичних дисциплін, опанування нових математичних теорій та методів.

У зв'язку із скороченням навчального матеріалу, об'єднанням декількох тем, меншою кількістю академічних годин, у школах введено різні гуртки та факультативні заняття для поглибленого вивчення проблемних тем. З огляду навчальної дисципліни, зокрема, курсу математика, є доцільним звернути увагу на тему комбінаторики, послідовності подій [3, С.2]. Варто врахувати, що не є доцільно пропустити матеріали про твірні функції та їх застосування, адже саме на цій темі базується задача про щасливі білети.

Досить часто учні, математики, вчені зіштовхуються із нескінченими числовими послідовностями, наприклад послідовність чисел, що збільшуються вдвічі (1, 2, 4, 8...), яка є очевидною. Беручи до прикладу послідовність чисел Фібоначчі (1, 1, 2, 3, 5, 8...) чи трикутних чисел (1, 3, 6, 10, 15, 21...) можна витратити багато часу на пошуки рекурентного чи не рекурентного закону, що задає ту чи іншу послідовність. (Закон є рекурентним, якщо обчислення кожного наступного члена послідовності вимагає знання попередніх членів; не рекурентний закон показує n -ий член без знання попередніх).

Твірні функції - це один із методів, який широко використовується у гармонійному поєднанні теоретичного та прикладного аспекту математики. У математиці варто зосередити увагу на двох її основних напрямках, які між собою тісно пов'язані. Один з них вивчає неперервні об'єкти, інший – дискретні. Розбираючи одне і теж явище, розуміємо, що має місце один і другий напрям. Задача про щасливі білети є таким явищем. Застосування методу твірних функцій дозволяє довести комбінаторні формули, які за звичайних обчислень отримати було

би важко [1, С.207-208]. Згадавши у роботі, про твірні функції, варто особливе місце залишити для послідовностей чисел Каталана, Фібоначчі та циклів перестановок. Насправді, ідея твірних функцій є досить простою. Варто лише співставити послідовності у степеневий ряд, використавши засоби математичного аналізу. Тобто, ми можемо одночасно досліджувати властивості усіх біноміальних коефіцієнтів.

Використовуючи відомі, без додаткових умов, властивості степеневих рядів, із курсу математичного аналізу, наведемо приклад однієї комбінаторної задачі. Якщо підняти питання до абонементної епохи, у яку щасливим вважався твмвайний білет, у якого суми перших трьох і останніх трьох цифр співпадали, виникне запитання: скільки існує щасливих білетів?

Розіб'ємо всі щасливі білети на класи, кожний з яких містить однакову суму перших трьох цифр. Дана сума прийматиме значення від 0 до 27. Провівши декілька логічних обчислень, робимо висновок, що реально дізнатись число кількості щасливих білетів. Таким чином, нам достатньо обчислити числа, яких буде 28 та знайти суму квадратів цих чисел. Як на початку так і в кінці номера білету можна записати довільну трійку цифр. Отже, загальне число щасливих білетів

$$S = \sum_{k=0}^{27} u_k^2$$

Якщо раніше було неможливо уявити, що кількість щасливих білетів можна записати як інтеграл, використавши комплексний аналіз, то зараз це більш як реально. Неможливо не згадати про псевдощасливі квитки (існує така перестановка елементів його номера, що перетворює даний білет у щасливий). Наприклад, білет з номером 123026 є псевдощасливим. Якщо вважати, що кожен щасливий білет є псевдощасливим, зрозуміємо, що парність суми цифр номера квитка є необхідною, але не достатньою умовою. Тому в даному випадку, варто розглянути низку методів розбору твірних функцій.

Вчителю, який працює із сучасним молодим поколінням, яке змушене вирішувати проблеми побутового, наукового чи дослідницького характеру, необхідно прикласти максимум зусиль, використати різні методи, засоби, щоб допомогти у їх вирішенні.

Доцільно не лише розглядати поверхнево теми, згідно навчальних рекомендацій, а й глибше охарактеризувати властивості тої чи іншої теми, її теоретичний аспект. Показати учням, що значно швидше можна отримати результат при знаходженні довільних членів послідовності та розв'язуванні задач, за допомогою твірних функцій.

Ми рекомендуємо проведення факультативних занять в позаурочний час, які дають змогу більш детально розібрати задачі, що застосовуються в майбутньому на математичному аналізі, теорії ймовірностей, дискретній математиці та в деякій мірі, у фізиці.

Список використаних джерел

1. Н. Я. Віленкін, Популярна комбінаторика. - М., «Наука», 1975. -208с.
2. М. І. Бурда, Методичні рекомендації щодо організації навчання математики в основній школі в 2020-2021 навчальному році/ М. Бурда, О. Глобін, Д. Васильєва // Математика в рідній школі. - 2021. - № 6. - с. 2-7.

3. М. І. Бурда, Навчальна програма 2016 з математики для учнів 5-9 класів Загальноосвітніх навчальних закладів. Програму підготували: М.І.Бурда, Г.В. Апостолова, В.Г.Бевз, В.В.Грінчук, Ю.І.Мальований, А.Г.Мерзляк, Є.П.Нелін, Н.А.Тарасенкова, Г.М. Янченко, С.Є.Яценко.

4. Т. А. Ліхоузова, Теорія імовірностей та математична статистика. Курс лекцій. / Уклад. – К.: КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2018.- 300 с.

ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИНА ВІДЕОРЕДАКТОРІВ

Кожушко Інна – студентка 1 курсу факультету інформаційних технологій та математики ВНУ імені Лесі Українки.

Юнчик В. Л. – старший викладач кафедри загальної математики та методики навчання інформатики ВНУ імені Лесі Українки

Зовсім недавно знімалося аматорське кіно на плівку. Відеомонтаж складався тільки з розрізання, вирізання, склеювання і результаті отримували гарні короткометражки. Єдине, як можна було покращити результат зйомки – це технічна корекція фільму: яскравість, контраст, колірний баланс і кадрування.

Зараз технології більш розвинені, і без комп'ютерних ефектів не обходився жоден фільм. Навіть для простого домашнього відео застосовують мінімальний відео монтаж, з використанням безкоштовного відеоредактора.

Відеоредактор – комп'ютерна програма, що включає набір інструментів, які дозволяють редагувати відео файли на комп'ютері. З використанням відеоредактора можна працювати з відео файлами залежно від набору інструментів і його можливостей. Використання відеоредактора передбачає створення проекту для роботи з відео. У проекті зберігаються дані про всі зміни кліпів, розташованих на відео- і звукових доріжках, застосованих ефектах і фільтрах, а також список медіафайлів, що використовують під час монтажу [1].

З розвитком інформаційних технологій займатися відео монтажем стало дедалі простіше, з використанням спеціальних програм. Прикладом таких програм є: XMedia Recode, Windows Live Movie, Maker Avidemux, DaVinci Resolve. Програми цього формату відносяться до класу складного програмного забезпечення [2].

За даними Google Trends, одним з популярних відеоредакторів у світі є Windows Movie Maker, оскільки він вбудований в операційну систему Windows [3].

Windows Movie Maker [3] – це застосунок, за допомогою якого можна створювати відеомонтаж. Можливості відео редактора наступні: отримання відео з цифрової відеокамери, створення слайд-шоу із зображень, накладання звуків та музики на відео, обрізання та склеювання відео, додавання тексту та титрів, створення переходів між фрагментами відео, можливість налаштувати якість відео, додавання простих ефектів на відео.

До основних переваг відносять: наявність зручної шкали часу, що дозволяє створювати субтитри, налаштування якості кліпів, можливість збереження проектів

у форматі WMV, імпорт фотографій з мобільних пристроїв і цифрових камер. Інтерфейс програми достатньо зручний.

До основних недоліків відносять: наявність функціональних аналогів, припинення випуску оновлення для програмного забезпечення, відео не є високоякісним.

Movavi Video Editor [2] – це універсальний інструмент для роботи з відео. Призначений для створення відеокліпів і слайд-шоу, покращення якості відео, розділення відео на частини і з'єднання декілька частинок відео в один фільм.

Можливості відеоредактора: створення спецефектів, поліпшення якості відео, накладання графічних композицій, наявність ефективних титрів та переходів, змінювання масштабності та формат відео, керування звуковою доріжкою, доступність українською мовою та наявність довідки щодо використання функцій.

До основних переваг відносять: частково безкоштовна програма, захват відео з екрану, захват звуку з декількох джерел, збереження проекту в різних форматах.

До основних недоліків відносять: програма використовує багато оперативної пам'яті, мішування звуку відсутнє. Більшість функцій доступні у платній версії.

Sony Vegas [4] – професіональні програми для багатодоріжкового запису, редагування та монтажу відео і аудіо потоків від компаній MAGIX і Sony. Багатодоріжковий професійний аудіо-редактор для високоякісного мішування та обробки необмеженої кількості звукових доріжок згодом удосконалено до можливості суміщення необмеженої кількості доріжок з відеоматеріалом.

Основні можливості: захоплення відео і виведення результату на DV / HDV-стрічку, поліпшення якості відео, наявність ефективних титрів та переходів, використання в одному проекті матеріалу різних форматів, висока стійкість роботи, велика кількість переходів та ефектів, доступність написання титрів та тексту.

До основних переваг відносять: доступний, зрозумілий, високофункціональний і добре продуманий інтерфейс користувача. Програма стійка під час роботи.

До основних недоліків відносять: відсутність можливості зберігання без форматування відео у форматі AVCHD, малий набір ефектів на накладання тексту.

CapCut - це безкоштовний, багатофункціональний відеоредактор для пристроїв Android, iPhone, який дозволяє легко створювати міні-відео, відео, слайд-шоу. Недоліком програми є максимальна кількість збереження відео 720 p; в кінці кожного ролика присутній водяний знак програми. Перевагами є створення відео під час поїздки та в будь-який момент часу.

VirtualDub [5] – відеоредактор зі зручним користувацьким інтерфейсом, який містить велику кількість аудіо та відео фільтрів, що дозволяє здійснити якісний ремастерінг необхідних даних. Основними перевагами є підтримка розподіленої роботи на декількох комп'ютерах в мережі, підтримується робота з файлами великого розміру, рекомпресія відео без рекомпресії звуку, не займає багато оперативної пам'яті. Однак програма має складний інтерфейс для початківців.

Отже на початковому етапі найкраще використовувати програму Movie Maker. Вона зручна у використанні та легка в освоєнні. На наступному етапі доцільно використовувати програму VirtualDub. Дана програма призначена для тих, хто працює з цифровим відео. Для професійного монтажу ефективною є програма Sony Vegas. Для щоденного створення відео на Android зручно використовувати програму CapCut.

Список використаних джерел

1. Матеріал з Вікіпедії. Категорія відео-редактори. Стаття Відеоредактор URL: <https://cutt.ly/sRJgBo9> (29 квітня 2021)
2. Поліщук Д. В. Характеристика відеоредактора Movavi Video Editor URL: https://informatika.udpu.edu.ua/?page_id=5448.
3. Програми. Відеоредактор. Windows Movie Maker. URL: <https://mysoft.com.ua/videoredaktori/62-windows-movie-maker.html>
4. Матеріал з вікіпедії. Vegas Pro URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Vegas_Pro (4 вересня 2021 р.)
5. Огляди програм. Відеоредактори для Windows. VirtualDub 1.10.4 URL: <https://uk.soringpcrepair.com/virtualdub/>

РОЛЬ МИХАЙЛА КРАВЧУКА У ВИРІШЕННІ ПРОБЛЕМ ЕФЕКТИВНОГО КЕРІВНИЦТВА УКРАЇНСЬКИМИ ПІДГОТОВЧИМИ ДО УНІВЕРСИТЕТУ КУРСАМИ

Кухарук.С.О. — студентка 1 курсу факультету інформаційних технологій та математики ВНУ імені Лесі Українки.

Кравчук О.М — к.пед. н., доцент кафедри математичного аналізу та статистики ВНУ імені Лесі Українки

У 1918-1919 роках Михайло Кравчук бере активну участь у становленні національної освіти, здійснюючи ефективне управління Українськими Підготовчими Курсами до Університету. Діяльність Українських Підготовчих Курсів до Університету розпочалася разом із відкриттям 5 жовтня 1917 року Українського Народного Університету. Необхідною умовою вступу до навчального закладу було «свідоцтво за 6 класів гімназії» [4, 2]. Курси ставили за мету підготувати молодь, яка не мала освіти за шість класів гімназії, до вступу в Українського Народного Університету. Діяльність курсів сприяла поширенню наукових знань серед української молоді, забезпечувала зарахування талановитих абітурієнтів до університету. В умовах складної політичної та економічної ситуації в Україні організувати навчальний процес на курсах було нелегко.

21 вересня 1918 року на засіданні Ради Лекторів було обрано директором М.П.Кравчука. Терміновим завданням для нового директора було забезпечення наступності між підготовчими курсами та УНУ. З цією метою Михайло Кравчук вирішив змінити програму лекцій, більше пристосувавши її до гімназійної, з метою провадити курси під певний тип вечірніх шкіл для дорослих. Предмети, які викладались на курсах, мали більш загальноосвітній характер у порівнянні із державними гімназіями, матеріал був більш доступнішим за змістом [4, 3].

Наступним кроком стало запровадження трирічної системи підготовки слухачів. На курсах було встановлено ще один ступінь – третій курс, який рахувався найстаршим. Після такого нововведення контингент слухачів курсів значно зріс.

М.Кравчук як директор курсів мав певні обов'язки до планування навчально-виховної діяльності, серед яких складання розкладу лекцій. При складанні розкладу Михайло Пилипович за зразок використовував розклад лекцій державних гімназій. На його думку, було б краще більше годин відводити на такі предмети, як математика та мови, ніж на предмети, які були чисто або майже лекційні.

Михайло Кравчук відіграв велечезну роль в юридичному статусі підготовчих курсів. Завдяки зусиллям М.Кравчука Шкільний Комісаріат Київської Округи надав право на існування курсів на основі закону від 1 липня 1914 року. Але в той час були поставлені перед директором курсів наступні умови: проводити іспити в присутності представника від державних українських гімназій, займати посаду директора повинна була особа, яка мала бути затверджена Міністерством Освіти.

Після реорганізації Українського Народного Університету у державний навчальний заклад. У діяльності директора займало питання про юридичний статус курсів. Над цим завданням він працював самотійно. На засіданні Ради Лекторів 1 листопада 1918 року було обрана комісія, яка мала переглянути розроблений проєкт і внести деякі зміни. А 18 листопада директор зачитав по параграфах власний проєкт статуту і отримав схвальну оцінку. Після консультацій з юристами 17 лютого 1919 року М. Кравчук зареєстрував статут курсів в суді і через місяць після оприлюднення документ набрав законної сили.

Наступні проблеми, які виникали у Кравчука на посаді директора – це забезпечення місця для проведення курсів. Вирішення цієї проблеми М.Кравчук потребувало чималих зусиль.

М.Кравчук як керівник курсів, неодноразово звертав увагу на низький рівень заробітної плати викладачів. За радянських часів Кравчук неодноразово звертався в освітні органи щодо надання курсам фінансової підтримки, але цих коштів, за словами Кравчука, було складно добитися. З приходом денікінської влади курси не отримували фінансування. Зв'язку з неспокійною ситуацією в місті, частина учнів покинула Київ. Тому була висунута наступна постанова лекторів, за якою курси мають надалі працювати при всяких умовах, не зважаючи на малу кількість слухачів.

Діяльність Курсів дозволяла поширювати наукові знання серед української молоді, тим самим забезпечувати зарахування талановитих абітурієнтів до університету. Про роль, яку відіграв М. Кравчук у налагодженні роботи курсів, свідчить той факт, що суспільство називали курси «бурсою Кравчука». Михайло Пилипович Кравчук дійсно зміг організувати роботу по налагодженню ефективної діяльності курсів.

Список використаних джерел

1. Гнепа О.В. Обстоювання М. Кравчуком інтересів національної школи / О.В. Гнепа // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології :

Науковий журнал / М-во освіти і науки України, Сумський держ. пед. ун-т ім. А.С.Макаренка. – Суми, 2010. – № 8. – С. 8 -15.

2. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник / С.У. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. - 376 с.

3. Урбанский В. М. Михаил Филиппович Кравчук, 1892–1942 (?) / В. М. Урбанский. – М. : Наука, 2002. – 203 с

4. Гнепа О. Розв'язання М. Кравчуком проблем ефективного керівництва Українськими підготовчими курсами до університету / О. Гнепа // Зб. Наук. Пр. Уман. Держ. Пед. Ун-ту ім. П. Тичини / [голов. Ред. М. Т. Мартинюк]. – Умань, 2011. – Ч. 3. – С. 61–68.

ПРО ВИКОРИСТАННЯ РОБІТ М.КРАВЧУКА У СТВОРЕННІ ПЕРШОГО ЕЛЕКТРОННОГО КОМП'ЮТЕРА

Луцюк Л. В. . — студент 1 курсу факультету інформаційних технологій та математики ВНУ імені Лесі Українки.

Кравчук О.М — к. пед. н., доцент кафедри математичного аналізу та статистики ВНУ імені Лесі Українки

Історія створення першого електронного цифрового комп'ютера й досі має чимало таємниць. До початку 70-х років минулого століття вважалося, що винахідниками першої ЕОМ є Джон Маучлі і Джон П. Еккерт, які в 1943-1946 роках створили ENIAC, діючий електронний цифровий комп'ютер. Але після жовтня 1973 року за рішенням американського суду винахідником електронного комп'ютера назвали Джона Вінсента Атанасова.

А от підґрунтям для створення першого електронного цифрового комп'ютера були наукові розробки нашого видатного земляка, науковця і визначної особистості Михайла Пилиповича Кравчука. Матеріали, які свідчать про те, що Д. Атанасов використовував праці М. Кравчука і навіть переклав з української мови на англійську двотомну монографію М.Кравчука з нових методів наближеного розв'язання диференціальних та інтегральних рівнянь, пощастило знайти в 2001 році в архівах Смітсонівського Музею Американської історії у Вашингтоні та університету штату Айова в Еймсі американському вченому, волинянину за походженням із села Лище Луцького району, досліднику праць М.Кравчука Івану Качановському.

Метою даної статті є дослідження питання про значення наукових праць нашого славнозвісного земляка М.П. Кравчука для розробки і створення першого електронного цифрового комп'ютера.

У середині 30-х років Д. Атанасов замислюється над проблемою автоматизації розв'язування громіздких систем лінійних алгебраїчних рівнянь, але для реалізації проекту йому потрібен був талановитий винахідник.

9 вересня 1937 р. Д. Атанасов написав М.П.Кравчукові: «Ваша серія публікацій з наближеного розв'язання диференціальних рівнянь виявилась дуже корисною в моїй роботі. Я хотів би отримати копії будь-яких публікацій, що Ви маєте. Я особливо зацікавлений в одержанні копій Ваших робіт, опублікованих в українських журналах, тому що мені майже неможливо їх дістати». Відповіді на свій лист Д.

Атанасов не отримав, адже, найімовірніше, що Михайло Пилипович ні про лист, ні про застосування своїх праць нічого не знав: ще з кінця 1936 року у нього почалися тяжкі випробування. А всього через 5 днів після написання листа Атанасовим, 14 вересня, у газеті «Комуніст» була опублікована замітка «Академік Кравчук рекламує ворогів»; у жовтні, у тій же газеті – стаття «Обличчя “академіка” Кравчука», після чого покотилася хвиля цькування видатного математика. У лютому 1938 р. М.П.Кравчук був заарештований. Його, члена багатьох закордонних математичних товариств, позбавили звання дійсного члена АН України та засудили на 20 років ув’язнення з поразкою в політичних правах на 5 років. Вченого заслали на Колиму добувати золото в зоні вічної мерзлоти, де через 4 роки він і залишився навіки. Багато років мало хто знав про трагічну долю відомого в усьому світі українського вченого.

Не отримавши відповіді від Кравчука, Атанасов 16 листопада 1937 р. надсилав до Києва ще одного листа, на адресу Асоціації культурних зв’язків з іноземними країнами з метою дізнатися, чи дійшов його лист до Кравчука, водночас повідомляючи, про замовлення їхньою бібліотекою через посередників у Німеччині всіх книг Кравчука і просить надіслати йому дві монографії вченого. І. Качановський вважає, що монографію, котру Атанасов переклав англійською, він отримав саме через німецьких посередників.

Команда Д. Атанасова плідно працювала, і в листопаді 1939 р. з’явилися начерки комп’ютера АВС. Проектування і конструювання комп’ютера здійснювалося з кінця 1939 року до середини 1942 року. У машину входило два запам’ятовуючих пристрої – по одному для коефіцієнтів кожної з пар скомбінованих рівнянь. Ці запам’ятовуючі пристрої складалися з обертових барабанів з прикріпленими маленькими конденсаторами.

Вже з початком війни, в 1942 році, Д. Атанасов переходить на роботу до військово-морської лабораторії у Вашингтоні, а його співробітник їде до Каліфорнії. І розробки були б поховані у віках. Але вже з початком буму комп’ютерних технологій, у 70-х роках Д. Атанасов несподівано затіяв відомий кількарічний судовий процес, у результаті якого було доведено, що творці першого електронного комп’ютера ENIAC, повністю запозичили ідеї Д.Атанасова. Існує думка, що Д. Атанасов не заявляв авторського права на свій “АВС”. через те, що вважав співавтором і М.П.Кравчука. Як порядний учений, він визнавав, що математичною основою АВС були ідеї, запозичені у Кравчука.

Сьогодні уже ніхто не сумнівається, що роботи М.П.Кравчука прислужилися і до винаходу першого у світі електронного комп’ютера. Його наукові праці американські та японські вчені ще десятки років тому застосовували в проектуванні телеапаратури. На Міжнародних наукових конференціях імені академіка Михайла Кравчука авторитетні вчені з різних країн світу неодноразово наголошували, що праці нашого земляка треба розробляти ще років сто. Це ще одне підтвердження того, що математичні праці М.П.Кравчука відкривали дорогу для перспективних досліджень у багатьох напрямках.

Список використаних джерел

1. Качановський І. Нові розсекречені матеріали з президентського архіву РФ про академіка М. Кравчука // Десята Міжнародна конференція імені академіка М.Кравчука, 13-15 травня 2004 р., Київ: Матеріали конф. К.: Задруга. – 2004. – С. 7.

2. Качановський І. Український математик М.Кравчук та винахід першого електронного комп'ютера // Матеріали ІХ – ої Міжнародної конференції ім. академіка М.Кравчука (16 – 19 травня 2002 р., Київ) / К.: НТУУ КПІ . – 2002. – С. 6.

3. Сорока М. Україна Incognita. Великий мученик науки // Газета «День», № 224. – 21 грудня 2007 р.

4. Штинько В. Сенсаційна знахідка волинянина Івана Качановського в музеї американської історії. Чому академік Михайло Кравчук не відповів на лист американського вченого? // Газета «Волинь», №11. – 28 липня 2001 р.

ВНЕСОК МИХАЙЛА КРАВЧУКА У СТАНОВЛЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ ОСВІТИ (1917 – 1920 РОКИ)

Мадяр Я. М. – студентка 1 курсу
факультету інформаційних технологій та
математики ВНУ імені Лесі Українки

Кравчук О.М — к. пед. н., доцент
кафедри математичного аналізу та
статистики ВНУ імені Лесі Українки

Михайло Пилипович Кравчук - найвизначніший український математик ХХ сторіччя. Педагог, методист член Всеукраїнської Академії наук, учений світової слави. Відомий у різних галузях математичної науки, а саме: вищої алгебри та математичного аналізу, теорії імовірностей і математичної статистики та ін.

Професійні здібності Кравчука М. П. проявляються в багатьох українських освітніх закладах(Київська чоловіча гімназія Л. Жука, Київському університеті святого Володимира та інших. Учений популяризував математичну термінологію; член Товариства шкільної освіти та Українського наукового товариства.

М.П.Кравчук ще студентом «почав складати словник українських математичних термінів, ночі просиджував за німецькими, французькими, італійськими словниками, щоб уникнути калькування існуючих термінів і подати свої – на основі лексики рідної мови» [3].

Викладач у столиці в українських гімназіях, написання підручників і посібників з математики для школи. Робота з обдарованими дітьми.

Однією з найбільших заслуг М.П. Кравчука є його робота над українською математичною термінологією. Її становлення посідає визначне місце в історії математичної освіти в Україні. Середня та вища школи не мали для викладання рідною мовою ні програм, ні відповідних 131 підручників, і тому відчували гостру потребу в українській термінології. Дослідження внеску вченого в цю справу і сьогодні залишається актуальним для подальшого удосконалення української математичної термінології.

З підручників для вищої школи слід відзначити надрукований літографським способом у 1919 році курс лекцій з геометрії, який він прочитав в Українському народному університеті (видання у 20-х рр. значної кількості літографованих курсів, за якими і проводилось викладання, обумовлювалося відсутністю стабільної навчальної літератури.

У листопаді 1917 року КУНУ розпочав видання власного друкованого органу «Вісник Українського Народного Університету». Михайло Пилипович Кравчук також входив до складу видавничої комісії «Вісника». У першому томі «Вісника» були випущені конспекти лекцій М. Кравчука з геометрії.

Удосконалення процесу навчання. Педагог на власному прикладі переконував у важливості збагачення змісту навчальних дисциплін, використання форм і методів навчання, які стимулювали розвиток творчого мислення та пізнавальної самостійності студентів, прийняття ними нешаблонних рішень, уміння застосовувати отримані знання на практиці.

М. П. Кравчук був неперевершеним оратором і талановитим лектором, який захоплював аудиторію бездоганним знанням свого предмета, умінням створювати позитивну емоційну атмосферу, тримати контакт з аудиторією, оптимально поєднувати наукову термінологію і розмовну мову.

Талант М. П. Кравчука виявився в його управлінській діяльності, яка включала: налагодження роботи Українського державного університету, підготовчих курсів.

Діяльність Саварської школи під керівництвом М. П. Кравчука.

Коло проблем, які розв'язував педагог: реформування змісту й методів навчання; підвищення теоретичного та методичного рівня викладання математичних дисциплін; створення сприятливих умов для навчання і виховання учнів та студентів; удосконалення підготовки майбутніх.

Творча спадщина вченого педагога – складова частина науково-дослідницької роботи студентів в окремих вищих навчальних закладах.

Основні компоненти педагогічної системи М. П. Кравчука: віра у творчі можливості кожного учня і студента; створення сприятливих умов для їх самореалізації; освіта рідною мовою.

Цілісна системоутворююча концепція М. П. Кравчука щодо підготовки вчителів і розкриття поглядів вченого на її вдосконалення, які заслуговують на впровадження в практику сучасної вищої школи.

З наведеного вище можна зробити висновок, що Михайло Пилипович Кравчук – талановитий педагог, який багато зробив для того, щоб освіта стала доступною для всіх українців. З його легкої руки вийшов не один підручник, курс лекцій, методичні видання українською мовою. Він також всіляко підтримував обдаровану молодь, залучаючи її до вивчення математики. “Моя любов – Україна і математика” – таким було 138 життєве кредо видатного українського математика ХХ сторіччя Михайла Пилиповича Кравчука.

Список використаних джерел

1. Вірченко Н. Математик світової слави // Математика в школі. – 1998. – № 2. – С. 46-51.
2. Вірченко Н. О. Велет української математики. – К.: Задруга, 2007. – 80 с.
3. Гнепа О. В. Внесок Михайла Кравчука у становлення національної університетської освіти (1917–1920 роки) / О. В. Гнепа // Науковий вісник Чернівецького університету. Педагогіка та психологія : [зб. наук. пр.] / [редкол. : І. С. Руснак (наук. ред.) та ін.]. – Чернівці, 2010. – Вип. 523. – С. 49–59.

ФАКУЛЬТАТИВНІ ЗАНЯТТЯ З ТЕОРІЇ БУЛЕВИХ ФУНКЦІЙ ЯК ФОРМА ОРГАНІЗАЦІЇ ДИФЕРЕНЦІАЦІЇ ТА ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ СТАРШОКЛАСНИКІВ

Мацюк Д. – студентка 4 курсу
факультету інформаційних технологій і
математики ВНУ імені Лесі Українки
Швай О. Л. – к. п. н., доцент кафедри
математичного аналізу та статистики
ВНУ імені Лесі Українки

Важливим завданням сучасної шкільної освіти є підготовка творчої особистості, яка може самостійно здобувати знання і в подальшому використовувати їх у практичній діяльності. У зв'язку з цим на перший план виходить проблема наповнення шкільного курсу математики новим змістом, який дозволив би підвищити рівень математичної освіти підростаючого покоління.

Дослідження провідних українських науковців указують на те, що потребують вдосконалення форми роботи з учнями, які цікавляться математикою. Важливу роль у забезпеченні особистісно орієнтованого навчання і створенні власної освітньої траєкторії школяра відіграють факультативи з математики. Навчити дітей бачити красу математики, розвивати та формувати інтерес до неї – одне з важливих завдань факультативних занять з математики.

Ідея організації факультативних занять в системі освіти України не є новою. Перші факультативні заняття з математики до навчально-виховного процесу середньої школи були введені восени 1967 року. Їм відводилась важлива роль своєрідної педагогічної лабораторії для опрацювання й уточнення матеріалу, який пізніше мав увійти до обов'язкової програми шкільного курсу.

Перша програма факультативних занять передбачала розгляд на заняттях питань, що межують з темами обов'язкової програми, і розкривають найважливіші застосування математики. Так, у 8 класі пропонувалися теми – «Множини і операції над ними» (10 год), «Нескінченні множини» (10 год), «Геометричні перетворення» (20 год); у 9 класі – «Похідна» (36 год), «Принцип математичної індукції» (10 год); у 10 класі – «Інтеграл» (12 год), «Початки теорії ймовірностей» (18 год) та інші.

Крім традиційних занять рекомендовалось проводити спеціальні факультативні заняття, які ознайомлювали учнів з найновішими застосуваннями математики. Наприклад, «Обчислювальна математика», «Програмування», «Векторні простори і лінійне програмування», «Диференціальні рівняння та їхні значення в природознавстві». На той час спеціальні курси факультативів не знайшли широкого впровадження в шкільній практиці через відсутність спеціалістів, які могли б їх проводити.

Вивчення математики у 2021/2022 навчальному році у 5-11 класах має забезпечувати реалізацію Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти. З метою створення необхідних умов для більш повної реалізації освітньої, розвивальної та виховної складових навчання математики рекомендується використовувати потенціал варіативної складової навчального плану, яка

передбачає проведення курсів за вибором та факультативів [1]. Факультативи продовжують залишатися одним із основних засобів диференціації та індивідуалізації навчання, допомагають розв'язувати завдання модернізації змісту шкільної математики.

Розширити кругозір учнів 8-11 класів, розвинути їх математичне мислення, зацікавити сучасною математикою можна на факультативному курсі «Прикладна математика», який пропонується для класів з поглибленим вивченням математики. Факультатив передбачає у 8 класі 20 годин на вивчення математичної логіки, в рамках чого пропонується ознайомлення учнів з найпростішими булевими функціями та нормальними формами булевих функцій [2].

У сучасному розумінні математична логіка – нова наука. Вона виникла лише у ХІХ столітті. Творцями математичної логіки слід вважати англійського математика Джорджа Буля (1815-1854), шотландського – Августа де Моргана (1806-1871), німецьких математиків Готлоба Фреге (1848-1925) і Ернста Шредера (1841-1902), російського математика Платона Порєцького (1846-1907).

У своєму розвитку математична логіка пройшла ряд етапів. Булева (двозначна) логіка, яка спочатку була чисто абстрактною наукою, нині має широке практичне застосування. Так булева алгебра є математичним апаратом дослідження релейно-контактних схем, які знайшли своє застосування в автоматичній техніці (телефонії, сигналізації, телемеханіці, при проектуванні швидкодіючих ЕОМ) [3]. Тому такий факультатив є доречним і необхідним для розвитку уявлень учнів про застосування сучасної математики.

Зауважимо, що ознайомлення учнів з історією відкриття булевої логіки дозволить у нерозривному зв'язку з освітньою функцією реалізувати й виховну. Емоційної забарвленості процесу навчання надає показ кроків наукового пошуку вчених, що приносили як радість досягнення так і розчарування невдачею. При цьому розповідь вчителя не повинна виключати самостійну роботу учнів з дослідження історичних аспектів виникнення і розвитку булевої логіки. Доцільно під час розповіді вчителя заслуховувати короткі повідомлення і коментарі, підготовлені самими учнями.

Висновки. Факультативні заняття з математики є одним із основних засобів диференціації та індивідуалізації навчання, створення індивідуальної освітньої траєкторії школяра. Вивчення на факультативних заняттях елементів теорії булевих функцій сприятиме розвитку наукових і творчих здібностей школярів, підвищення їх інтересу до математики.

Список використаних джерел

1. Про викладання математики у 2021/2022 н.р. *Майбуття*. 2021. №13-16 (660-663). Липень-серпень 2021 року. С.14-17.
2. Збірник програм з математики для допрофільної підготовки та профільного навчання (у двох частинах). Ч. І. Допрофільна підготовка: Факультативи та курси за вибором / Упоряд. Н. С. Прокопенко, О. П. Вашуленко, О. В. Єрміна. Х.: Вид-во «Ранок», 2011. 320 с.
3. Швай О. Л. Практикум із дискретної математики. Луцьк: Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки, 2020. 236 с.

ОРГАНІЗАЦІНО-ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ М.П.КРАВЧУКА У 1919-1921 РОКАХ

Мельничук М.М. — студентка 1 курсу факультету інформаційних технологій та математики ВНУ імені Лесі Українки.

Кравчук О.М — к. пед. н., доцент кафедри математичного аналізу та статистики ВНУ імені Лесі Українки

Михайло Кравчук математик широкого масштабу. Його ім'я добре відоме у світовій математичній науці. Світ не знав лише, що він українець"[1,с. 365].

Напружена політична обстановка в місті, часті зміни влади, постійна загроза арешту змусили М. Кравчука залишити Київ. Пройшовши через арешт у поїзді, побиття та інсценований розстріл, у нього відібрали валізу, де було найдорогоцінніше - книги, рукописи з математики, а ще - начерки українського математичного словника, якому віддав майже 9 років.

М.П. Кравчук виїздить з молодого дружиною, Есфірою Йосипівною (1894–1957), в село Саварці Богуславського району і працює у сільській школі. Майбутній академік працював у цьому навчальному закладі у 1919-1921 роках. Педагог разом із селянами відбудував школу, провів від сільського млина до неї електрику, створив бібліотеку. Організував у селі драматичний та хоровий гуртки, разом з дружиною сам брав активну участь у концертах. Михайло Пилипович влаштував для дітей подорож до Канева на могилу Кобзаря. «Читав він арифметику, алгебру, астрономію...Геометрію викладав за власним підручником, який склав у Саварці». [3, с. 16-17].

Саме робота з сільськими дітьми підказала М.П.Кравчуку думку про необхідність написання підручників і посібників з математики для школи. Для задоволення потреб середньої школи в україномовних підручниках М.П.Кравчук у 1919 році здійснив перший переклад українською мовою популярного підручника з геометрії А.П.Кисельова. Внаслідок цього він поставив важливі питання "про видання спеціального журналу, присвяченого викладанню та методиці математики" та необхідність написання підручників для навчальних закладів середньої освіти.

Новий директор докорінно змінює старі методи навчання, викликає в учнів великий інтерес до математики, збуджує в них потяг до самостійної творчості. Тут він мав можливість реально втілити свої педагогічні задуми. Багато було зроблено: наочне приладдя в класах, столярна майстерня, куточок-музей, нові педагогічні кадри. Проте не давали спокою погрози бандитів. Життя Кравчука було в потенційній небезпеці. Односельці дивувалися: "Що за відчайдушній чоловік отой Кравчук, що смерті не боїться . Йому у вікна обріза наставляють, а він сидить книжки пише". Сам Кравчук казав: «Бандити можуть мене вбити, аби не вбили віру в ваших душах. Бо людина без віри - раб, моральний послід. Згадайте, скільки віків наш народ конав у кайданах, а звільнитися не міг. Чому? Бо не вистачало віри у свої сили». [1]

На той час у Михайла Пилиповича було 2 мрії: зробити Саварську школу вільною від деспотизму, тупості, нечистості та побачити своїх учнів гідними

людьми. Вихованці М. Кравчука при вступі до технікумів та вишів демонстрували глибоке знання математики, працьовитість та прагнення до знань.

Деякі випускники Саварської школи стали відомими вченими та інженерами, серед них - Архип Люлька, згодом – академік, генеральний конструктор авіаційних двигунів. А. Люлька згадував добре ім'я свого вчителя з незмінною повагою та вдячністю впродовж усього життя, а у його московській квартирі поряд із портретом Т. Шевченка знаходився портрет М. Кравчука. Це дуже промовиста деталь, що яскраво свідчить про винятково важливу роль учителя у процесі навчання і виховання, які М. Кравчук - педагог вважав нероздільними ланками освітнього процесу.

М. Кравчук як людина виключно гуманна, чуйна, як справжній учитель відіграв вирішальну роль у долі майбутнього будівничого космічних кораблів Сергія Корольова – допоміг йому, тоді ще молодому одеському робітникові, подолати бюрократичні перешкоди й вступити до Київського політехнічного інституту.

"Рукописи не горять..." – і таки іноді правда! Хати́на, в якій у 20-ті роки ХХ ст. проживали вчителі Марія Іщенко та подружжя Чалих. І ось у листопаді 2005р. на горищі цієї хатини сільський староста Олександр знайшов мішок, повний паперів, книг. Пожовклі аркуші зошитів виявилися конспектами вчителів, які працювали у Саварській школі в ті часи. І серед них Кравчука! Зовсім невідомий і неопублікований підручник! У всякому разі немає його в жодному списку наукових та науково-методичних праць М. Кравчука.

Молодий талановитий математик уже в перші роки своєї професійної роботи не стояв осторонь проблемних питань загальної освіти. Він, опинившись у селі Саварка, болісно відчуваючи нестачу шкільних посібників, узявся укласти цей підручник. Вражає, захоплююче вміння автора стисло, глибоко і водночас просто та легко, живою мовою подати курс геометрії в межах семирічної школи.[1, с. 367]

Список використаних джерел

1. Сучасна наука та освіта Волині: зб. матеріалів наук.-прак. конф., 22 листопада 2018 року, м. Володимир-Волинський. / с. 365-368
2. Гнепа О. В. Обстоювання М. Кравчуком інтересів національної школи / О. В. Гнепа // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології : Науковий журнал / М-во освіти і науки України, Сумський держ. пед. ун-т ім. А.С.Макаренка. – Суми, 2010. – № 8. – С. 8-15.
3. Сорока М.О. Поет німого числа (до 75-річчя з дня народження М.П.Кравчука). – К.: Знання, 1967. – 47
4. Кравчук О. М. Організаційно-педагогічна діяльність М. П. Кравчука у 1919-1921 роках/ О. М. Кравчук, О. В. Гнепа // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми : зб.наук. пр. / НАПН України, Вінниц. держ. пед. ун-т ім. Михайла Коцюбинського. –Київ ; Вінниця: Планер, 2010. – Вип. 25. – С. 45-49.
5. Добровольський В.О. М.П. Кравчук – український математик (до 110 – річчя з дня народження) / В.О. Добровольський // Українознавство. - 2002. – Число 3-С.247-256.

ВЗАЄМНО ОБЕРНЕНІ ФУНКЦІЇ ТА ЇХ ВЛАСТИВОСТІ

Невірець О. С. – студентка II курсу факультету інформаційних технологій і математики ВНУ імені Лесі Українки
Город С. В. – студентка II курсу факультету інформаційних технологій і математики ВНУ імені Лесі Українки
Федуник-Яремчук О. В. – кандидат фізико-математичних наук, доцент кафедри математичного аналізу та статистики ВНУ імені Лесі Українки

Поняття функції – одне із основних понять математики. Знання та застосування властивостей функцій нерідко дають можливість знайти результативний шлях розв’язання багатьох задач, для яких не існує певного стандартного алгоритму. Такі завдання часто зустрічаються серед конкурсних, олімпіадних та турнірних завдань. Зупинимось на понятті взаємно обернених функцій та використанні їх властивостей.

Функція $f(x)$ називається оборотною, якщо для кожного y_0 з множини її значень $E(f)$ рівняння $f(x) = y_0$ має єдиний розв’язок x_0 , який належить її області визначення $D(f)$.

Функцію $g(y)$, яка кожному $y_0 \in E(f)$ ставить у відповідність цей єдиний розв’язок x_0 , називають оберненою до функції $f(x)$.

Зрозуміло, що при цьому функція $g(y)$ також є оборотною, а функція $f(x)$ – оберненою до неї. Тому такі функції називають взаємно оберненими.

Якщо $g(x) \equiv f(x)$, то функцію $f(x)$ називають самооберненою. Такими, зокрема, є функції: $f(x) = x$, $f(x) = -x$, $f(x) = \frac{1}{x}$, $f(x) = -\frac{1}{x}$.

Безпосередньо з означення випливають такі **властивості** взаємно обернених функцій:

1. $D(f) = E(g)$ і $E(f) = D(g)$.
2. Для будь-якого $x \in D(f)$ із рівності $f(x) = y$ випливає, що $g(y) = x$, тобто $g(f(x)) = x$.
3. Для будь-якого $x \in D(g)$ із рівності $g(x) = y$ випливає, що $f(y) = x$, тобто $f(g(x)) = x$.

Окрім того, обернені функції мають ряд інших властивостей.

4. Графіки взаємно обернених функцій $y = f(x)$ та $x = g(y)$ співпадають.
5. Графік функції $y = g(x)$ симетричний до графіка функції $y = f(x)$ відносно прямої $y = x$.
6. Кожна монотонно зростаюча функція є оборотною, а обернена до неї функція також є монотонно зростаючою. Аналогічно, кожна монотонно спадна функція є оборотною, а обернена до неї функція також є монотонно спадною. В обох випадках з неперервності функції $f(x)$ випливає й неперервність оберненої функції.

Розглянемо застосування властивостей обернених функцій.

Приклад 1. Нехай $f(x) = x^3 + 6x$, $g(x)$ – обернена до неї функція. Не знаходячи $g(x)$: а) розв’язати рівняння $g(x) = 1$; б) обчислити $g(7)$.

Розв'язання. а) Внаслідок властивості 3 отримуємо $x = f(g(x)) = f(1) = 7$.

б) Нехай $x = g(7)$. Тоді з рівняння $f(x) = 7$, тобто $x^3 + 6x = 7$, знаходимо єдиний його дійсний корінь $x = 1$. Тому $g(7) = 1$.

Відповідь: а) $x = 7$; б) $g(7) = 1$.

У наступному прикладі скористаємося симетричністю графіків взаємно обернених функцій $y = f(x)$ та $x = f(y)$ відносно прямої $y = x$.

Приклад 2. Розв'яжіть рівняння $x^3 - 1 = 2\sqrt[3]{2x + 1}$.

Розв'язання. Позначимо $y = \frac{x^3 - 1}{2}$, $x = \sqrt[3]{2y + 1}$. Функції $y = \frac{x^3 - 1}{2}$ та $x = \sqrt[3]{2y + 1}$ є взаємно обернені. Оскільки обидві ці функції є зростаючими, отримаємо, що рівняння $y = \sqrt[3]{2y + 1}$ рівносильне кожному з рівнянь $y = x$ та $x = y$. Таким чином, рівняння $\frac{x^3 - 1}{2} = \sqrt[3]{2x + 1}$ рівносильне рівнянню $\frac{x^3 - 1}{2} = x$, яке, у свою чергу, рівносильне рівнянням $x^3 - 2x - 1 = 0$ та $(x + 1)(x^2 - x - 1) = 0$.

Коренями останнього рівняння будуть числа $-1, \frac{1-\sqrt{5}}{2}, \frac{1+\sqrt{5}}{2}$, які й будуть коренями заданого рівняння.

Відповідь: $-1, \frac{1-\sqrt{5}}{2}, \frac{1+\sqrt{5}}{2}$.

З оборотними та оберненими функціями зустрічаємося і при розв'язуванні деяких функціональних рівнянь. Особливо цікавими є функціональні рівняння, в яких аргументами є самообернені функції.

Розглянемо рівняння вигляду $f(x, f(x), f(f(x))) = 0$. Якщо $f(f(x)) = x$, то, замінивши x на $f(x)$, отримаємо рівняння $f(f(x), x, f(x)) = 0$, яке можна розглядати у системі з початковим рівнянням.

Приклад 3. Розв'язати рівняння $2f(x) + f\left(\frac{x+1}{x-1}\right) = 1$, $x \neq 1$.

Розв'язання. Функція $f(x) = \frac{x+1}{x-1}$, $x \neq 1$, є самообернена. Замінивши x на $\frac{x+1}{x-1}$, отримаємо рівняння $2f\left(\frac{x+1}{x-1}\right) + f(x) = 1$. Віднімаючи тепер від цього рівняння помножене на 2 рівняння з умови задачі, знайдемо, що $f(x) \equiv \frac{1}{3}$, $x \neq 1$.

Відповідь: $f(x) \equiv \frac{1}{3}$, $x \neq 1$.

Отже, взаємно обернені функції мають ряд цікавих властивостей, за допомогою яких можна знаходити множини значень функцій, розв'язувати різні рівняння. Геометричні властивості взаємно обернених функцій дозволяють доводити деякі нерівності, зокрема нерівність Гельдера.

Список використаних джерел

1. Мерзляк А. Г. Алгебра і початки аналізу: підручник для 10 класу закладів загальної середньої освіти: профільний рівень / А. Г. Мерзляк, Д. А. Номіровський, В. Б. Полонський, М. С. Якір. – Х. : Гімназія, 2018. – 400 с.

2. URL: <https://kmfa.pnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/64/2020/02/Федак-І.В.-Цикл-статей-про-обернені-числа-та-обернені-функції.pdf> (дата звертання 29.10.2021)

ЗАСТОСУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ПОЗАШКІЛЬНІЙ МАТЕМАТИЧНІЙ ОСВІТІ

Никонюк У. В. – студентка 4 курсу факультету інформаційних технологій і математики ВНУ імені Лесі Українки

Падалко К. А. – студентка 3 курсу факультету інформаційних технологій і математики ВНУ імені Лесі Українки

Актуальність. Інформаційно-комунікаційні технології дозволяють унаочнити математичний матеріал, сприяють кращому розумінню математики учнями через її візуалізацію, допомагають в повній мірі реалізувати задум вчителя в умовах дистанційного навчання.

Мета - дослідити ефективність застосування інформаційно-комунікаційних технологій в позашкільній освіті.

Завдання. Розробка інформаційно-комунікаційних комплексів з детальною візуалізацією навчального матеріалу та максимально коротким, зрозумілим та цікавим поясненням для учнів.

Математика завжди займала важливе місце в житті людини. Вона дає нам індуктивні та дедуктивні знання для збагачення нашої уяви, способів мислення та навіть поведінки, щоб досягти успіху в житті. Професор Джозеф В. Дауген зауважив, що "Майже кожна частина нашого життя пов'язана з математикою. Вона відіграла важливу роль у розвитку сучасних технологій – інструментів, матеріалів, методів та джерел енергії, які полегшують нам життя".[1]

Нині впроваджуються нові технології та ведуться дискусії на тему модернізації методики вивчення математики, а саме інтеграції інформаційно-комунікаційних технологій у процес її викладання.

Найголовнішою перевагою інформаційно-комунікаційних технологій у математичній освіті є те, що вони сприяють підвищенню мотивації до навчання в учнів. Цифрові матеріали та комп'ютерна анімація роблять заняття більш привабливими та цікавими для учнів. Усі учасники навчального процесу мають доступ до інформації в будь-який зручний для них час. Нажаль, дуже поширеним помилковим уявленням є те, що освіта на основі інформаційно-комунікаційних технологій – це навчання учнів та студентів лише комп'ютерним навичкам.

При вивченні математики учні можуть використовувати інформаційно-комунікаційні технології як інструмент, що допомагає їм виконувати розрахунки, малювати графіки та розв'язувати задачі. Найчастіше інформаційно-комунікаційні технології використовуються учнями для швидкого виконання громіздких обчислень. Під час процесу вивчення математики, зокрема, для створення графіків, а також для графічного розв'язування рівнянь пропонуємо використовувати програму Gnuplot.

Інформаційно-комунікаційні технології використовуються як інструмент, який допомагає шукати інформацію, вирішувати задачі або зрозуміти суть математичного виразу, це також допомагає учням розвивати свої навички використання та застосування математики навіть у повсякденному житті.

На нашу думку, вагомим аспектом ефективності застосування інформаційно-комунікаційних технологій вчителем є його технічна підготовка. Особливо важливо, щоб педагог розумів як можна застосувати різні комп'ютерні технології у ході вивчення математики, так щоб вони сприяли розумінню учнями матеріалу та робили його легшим для сприйняття.

Використання інформаційно-комунікаційних технологій у показі двовимірних та тривимірних зображень дасть учням очевидне уявлення про задачу, яку вони розв'язують [2].

У випадку дистанційного навчання, коли інформаційно-комунікаційні технології є джерелом зв'язку між учнем та педагогом, актуальним засобом для наочного представлення інформації є презентації та пояснення теми у форматі невеликого відео. Основною метою саме такого подання матеріалу є його компактність та змістовний виклад.

Також одним з основних завдань інформаційно-комунікаційних технологій є підняття зацікавленості в учнів до вивчення та удосконалення своїх знань з математики навіть у позашкільний час. Нажаль традиційні методи навчання в позашкільній освіті в сучасних умовах вже не можуть у повній мірі забезпечити необхідний потенціал для інтелектуального прогресу, який виражається в готовності учнів до розуміння нових ідей, знань і технологій, а також нових продуктивних розробок. Позашкільні навчальні заклади мають великі можливості для впровадження інформаційно-комунікаційних технологій, які надають знання, формують вміння за інтересами, створюють умови для розвитку творчого потенціалу учнів. Використання у навчально-виховному процесі позашкільних навчальних закладів інформаційно-комунікаційних технологій сприяє гармонійному формуванню творчої та діяльнісної особистості вихованця, та підвищенню професійної компетентності педагога. Дозволяє знайти нові методи, які краще забезпечують підготовленість дітей до стрімких технологічних змін, властивих сучасному суспільству [3].

За умови належного підбору дидактичних умов, використання інформаційно-комунікаційних технологій активізує процес навчання. Вважаємо доцільним використання інформаційно-комунікаційних технологій в позашкільній освіті. Вчителі повинні володіти технічними навичками використання інформаційно-комунікаційних технологій в позашкільній математичній освіті.

Список використаних джерел

1. Sarmah D. Role of ict in teaching and learning mathematics – an overview [Електронний ресурс] / D. Sarmah, G. Das, M. Kashyap // Journal of critical reviews. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.jcreview.com/fulltext/197-1604071298.pdf>.

2. Das K. Role of ICT for Better Mathematics Teaching [Електронний ресурс] / Kaushik Das // Shanlax (International Journal of Education). – 2019. – Режим доступу до ресурсу: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1245150.pdf>.

3. Звонарьова Н. М. Використання інформаційно-комунікаційних технологій при організації гурткової роботи у позашкільних навчальних закладах [Електронний ресурс] / Наталя Михайлівна Звонарьова – Режим доступу до ресурсу: https://revolution.allbest.ru/pedagogics/00640256_0.html.

НЕРІВНІСТЬ ЄНСЕНА ТА ЇЇ ЗАСТОСУВАННЯ

Оласюк О. І. – студентка II курсу факультету інформаційних технологій і математики ВНУ імені Лесі Українки
Невірець О. С. – студентка II курсу факультету інформаційних технологій і математики ВНУ імені Лесі Українки
Федуник-Яремчук О. В. – кандидат фізико-математичних наук, доцент кафедри математичного аналізу та статистики ВНУ імені Лесі Українки

На сьогоднішній день нерівності та їх системи застосовуються як і в теоретичних дослідженнях, так і при розв'язанні практичних задач. В математиці, наприклад в алгебрі, геометрії, теорії ймовірності, є багато ґрунтовних результатів, які сформульовані у вигляді нерівностей. У багатьох розділах математики, особливо у математичному аналізі, в прикладній математиці, нерівності зустрічаються значно частіше, ніж рівняння. Без нерівностей неможуть обійтися й інші науки: ні фізика, ні астрономія, ні хімія. При розв'язанні практично важливих рівнянь, їх розв'язки не завжди можна обрахувати точно. Тому частіше знаходять наближений розв'язок, для якого потрібно врахувати похибку, а, отже, довести деяку нерівність. Тому актуальним є дослідження математичних нерівностей.

Основною метою роботи є вивчення нерівності Єнсена для опуклої вгору або вниз на деякому проміжку функції, та її застосування.

Розглянемо функцію $f(x)$, яка визначена та диференційована на інтервалі (a, b) і позначимо через γ частину її графіка, що відповідає інтервалу (a, b) .

Функцію $f(x)$ називають опуклою вгору (вниз) на інтервалі (a, b) , якщо для будь-якої точки $M \in \gamma$ всі точки кривої (окрім точки M) лежать нижче (вище) від дотичної до γ , проведеної в точці M (рис. 1).

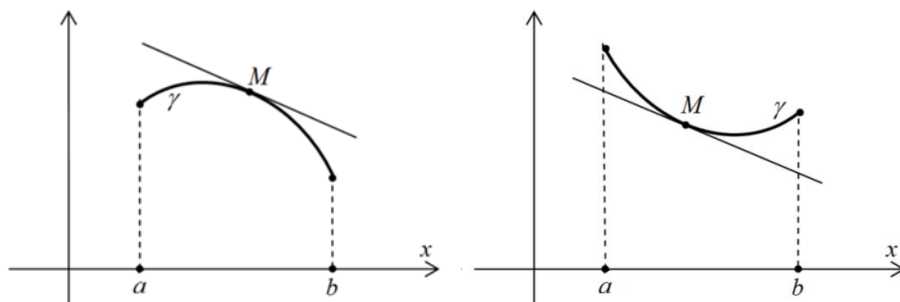

Рис.1

Наведемо деякі властивості опуклих функцій.

1. Якщо функція $f(x)$ на інтервалі (a, b) опукла вгору, то для довільних значень аргументу $x_1, x_2, \dots, x_n \in (a, b)$ виконується нерівність

$$f\left(\frac{x_1 + x_2 + \dots + x_n}{n}\right) \geq \frac{f(x_1) + f(x_2) + \dots + f(x_n)}{n}. \quad (1)$$

2. Якщо функція $f(x)$ на інтервалі (a, b) опукла вниз, то для довільних значень аргументу $x_1, x_2, \dots, x_n \in (a, b)$ виконується нерівність

$$f\left(\frac{x_1 + x_2 + \dots + x_n}{n}\right) \leq \frac{f(x_1) + f(x_2) + \dots + f(x_n)}{n}. \quad (2)$$

Знак рівності в (1) і (2) має місце тоді і тільки тоді, коли $x_1 = x_2 = \dots = x_n$.

Нерівності (1) та (2) у математиці називають нерівностями Єнсена. Вони можуть бути основою для складання та доведення різних нерівностей та розв'язання рівнянь. Достатньо вибрати конкретну функцію, опуклу вгору чи вниз, і застосувати для неї потрібну формулу. Наведемо приклади.

Приклад 1. Порівняти числа

$$\text{а) } 3^{2022} + 5^{2022} \text{ та } 2 \cdot 4^{2022}; \quad \text{б) } {}^{2022}\sqrt{3} + {}^{2022}\sqrt{5} \text{ та } 2 \cdot {}^{2022}\sqrt{4}.$$

Розв'язання. а) Розглянемо функцію $f(x) = x^{2022}$, яка є опуклою вниз. Застосувавши нерівність $f\left(\frac{x_1+x_2}{2}\right) < \frac{f(x_1)+f(x_2)}{2}$, отримаємо, що $3^{2022} + 5^{2022} > 2 \cdot 4^{2022}$.

б) Розглянемо функцію $f(x) = {}^{2022}\sqrt{x}$, яка є опуклою вгору. Використавши нерівність $f\left(\frac{x_1+x_2}{2}\right) > \frac{f(x_1)+f(x_2)}{2}$, дістанемо ${}^{2022}\sqrt{3} + {}^{2022}\sqrt{5} < 2 \cdot {}^{2022}\sqrt{4}$.

Приклад 2. Довести, що $\frac{\pi}{6} + \arcsin \frac{1}{4} > 2 \arcsin \frac{29}{80}$.

Розв'язання. Розглянемо функцію $f(x) = \arcsin x$, яка на інтервалі $(0,1)$ опукла вниз. Застосуємо нерівність Єнсена у вигляді співвідношення (2), отримаємо

$$\arcsin \frac{3}{8} = \arcsin \left(\frac{\frac{1}{2} + \frac{1}{4}}{2} \right) < \frac{\arcsin \frac{1}{2} + \arcsin \frac{1}{4}}{2}.$$

Тому

$$\frac{\pi}{6} + \arcsin \frac{1}{4} > 2 \arcsin \frac{3}{8} > 2 \arcsin \frac{29}{80}.$$

Приклад 3. Розв'язати систему рівнянь
$$\begin{cases} \frac{\sqrt{x}+\sqrt{y}}{2} = \sqrt{\frac{x+y}{2}}; \\ x^3 + y^3 = 2. \end{cases}$$

Розв'язання. Розглянемо перше рівняння системи. Оскільки функція $f(x) = \sqrt{x}$ опукла вгору при $x \in [0; +\infty)$, то за нерівністю Єнсена $\frac{\sqrt{x}+\sqrt{y}}{2} \leq \sqrt{\frac{x+y}{2}}$, причому

рівність $\frac{\sqrt{x}+\sqrt{y}}{2} = \sqrt{\frac{x+y}{2}}$ досягається лише за умови $x = y$. Отже, маємо систему

$$\text{рівнянь } \begin{cases} x = y; \\ x^3 + y^3 = 2; \end{cases} \quad \begin{cases} x = y; \\ 2x^3 = 2; \end{cases} \quad \begin{cases} x = y; \\ x = 1; \end{cases} \quad \begin{cases} x = y; \\ y = 1; \end{cases}$$

Відповідь: $x = 1, y = 1$.

Отже, нерівність Єнсена можна застосовувати до розв'язування різних завдань. Розгляд питань, пов'язаних з даною тематикою, має як теоретичну, так і практичну значимість.

Список використаних джерел

1. Собкович Р. Основні методи доведення нерівностей / Р. Собкович, Н. Кульчицька. – Івано-Франківськ, 2014. – 100 с.
2. Ижболдин О. Неравенство Йенсена/ О.Ижболдин, Л.Курляндчик // Квант.–2000. –N 4. –С.7–10.
3. Федак І.В. Методи розв'язування олімпіадних завдань з математики і не тільки їх / І. В. Федак. –Чернівці: Зелена Буковина, 2002. –340 с.

ПРОЄКТУВАННЯ І ВИКОРИСТАННЯ БАЗИ ДАНИХ ЕЛЕКТРОННОГО НАВЧАЛЬНОГО КУРСУ ДЛЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ІНТЕРАКТИВНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ТА ЗВОРОТНОГО ЗВ'ЯЗКУ

Плясун А.М. студент 2 курсу освітнього ступеня магістр, спеціальності “Середня освіта.(Інформатика)”, факультету інформаційних технологій і математики ВНУ імені Лесі Українки

В процесі дистанційного навчання основну роль відіграє інтерактив, тобто взаємодія викладача і студента. На сьогоднішній день важко уявити дистанційний навчальний курс без такої взаємодії. В структурі електронного навчального курсу бази даних відіграють важливу роль, для зберігання всієї інформації курсів, а також інформації про користувачів які проходять дані курси.[1]

У результаті аналізу проблем організації дистанційного та змішаного навчання розроблено електронний навчальний курс – веб-сайт із серверною та клієнтською частиною та забезпечувати оперативну й систематичну взаємодію з викладачем курсу та дистантними слухачами. Серверна частина забезпечує сервіси автентифікації та управління системою, зв'язок користувачів системи, керування навчальним процесом, забезпечення зв'язку з базою даних. Функціями інтелектуальної підсистеми є аналіз успішності та активності слухачів курсу та надання відповідної інформації викладачеві.

За систему управління базами даних використано СКБД MS SQL Server і спеціально розроблену базу даних, яка має містити інформацію про характеристики навчальних курсів, дані про студентів, результати тестувань.[2]

В структурі електронного навчального курсу лежать такі таблиці:

1. users – таблиця всіх користувачів курсу.
2. subjects – таблиця, в якій містяться всі теми, які належать нашому інтерактивному курсу.

3. users_subjects – таблиця, яка зв'язує таблицю subjects та users, вона містить інформацію про те, який студент і яку тему вже закінчив вивчати.

Основну роль на даному сайті відіграє таблиця users, в якій містяться дані про всіх користувачів даного курсу а також самого викладача, тобто адміністратора, вона містить такі поля:

1. id – ідентифікатор користувача.
2. name – поле, яке містить прізвище і ім'я користувача.
3. email – поле, яке містить електронну адресу користувача, потрібне для входу користувача в особистий кабінет, воно є унікальне.

4. password – поле яке містить пароль для входу в особистий кабінет.

Таблиця subjects(теми курсу) містить такі поля:

1. id – ідентифікатор теми.
2. name – поле, яке містить назву теми.
3. description – поле, яке містить теоретичну частину до теми.

Таблиця users_subjects містить такі поля:

1. id – ідентифікатор взаємодії теми і користувача

2. user_id – ідентифікатор користувача, для того, щоб витягнути з даної таблиці дані про користувача.

3. subject_id – ідентифікатор теми, щоб витягнути з даної таблиці дані про тему.

4. created_at – поле, яке містить інформацію про час, коли студент закінчив вивчення даної теми.

Дана таблиця в цьому випадку виступає таблицею взаємодії студентів із темами курсу, що можна назвати інтерактивом.

Для реалізації проєкту бекенд-частини було вибрано PHP фреймворк Laravel на MVC моделі. Фронтенд частина реалізована набором інструментів HTML, CSS, JavaScript, шаблонів Bootstrap.[3]

На головній сторінці вебсайту розміщені новини, для того, щоб студенти мали розуміння про основні зміни на сайті, додавання нових курсів та нових тем до курсів. Авторизовані користувачі мають можливість залишати коментарі під новинами в разі потреби.

Наявна також сторінка «Про нас», на якій студенти мають можливість ознайомлення з тематикою курсів та основними положеннями користування сайтом.

Сторінка «Контакти» являє собою сторінку, на якій наявна контактна інформація з викладачем, така як номер телефону, електронна адреса та сторінки соціальних мереж, для швидкого зв'язку в разі потреби. На цій же сторінці розміщена форма зворотного зв'язку з викладачем, у випадку, коли в студента виникне питання щодо навчання, він зможе одразу запитати про це.

Після реєстрації на сайті, користувачі мають можливість переглянути та розпочати будь-який один з курсів на вибір. Курс же ділиться на теми, і доки користувач не вивчив першу тему, він не має доступу до проходження наступних. Тема містить в собі теоретичну частину та одне тестове запитання, в разі вибору правильної відповіді користувача переспрямує на проходження наступної теми, а у випадку вибору неправильної відповіді, його переспрямує на сторінку з поясненням чому його відповідь є неправильною, після чого користувач матиме можливість повернутися до тієї самої теми та обрати правильну відповідь.

Розроблений сайт мультимовний – це означає те, вся текстова інформація та контент може бути створений трьома мовами - англійською, російською, українською. Система розроблена для забезпечення інтерактивної взаємодії студента і викладача у дистанційному та змішаному навчанні.

Отже, бази даних в структурі електронного навчального курсу відіграють важливу роль. За допомогою них можна зберігати основну інформацію про користувачів курсу, основні теми, містять статистику користувачів при проходженні курсу і іншу інформацію.

Список використаних джерел

1. Інтерактивні технології навчання дорослих: навчально- методичний посібник / Сисоєва С.О.; НАПН України, Ін-т педагогічної освіти і освіти дорослих. – К.: ВД «ЕКМО», 2011.

2. НТУУ “КПІ” Інженерія програмного забезпечення КПІ Лабораторія СЕТ. СКБД MySQL URL: http://www.znannya.org/?view=PHP_SUBD_mysql

3. Laravel – лідер серед PHP фреймворків URL: <http://savelink.org.ua/laravel-lider-sered-php-frejmvorkiv-shvalenij-rozrobnikami/>

АНАЛІЗ РЕЗУЛЬТАТІВ СОЦІОЛОГІЧНОГО ОПИТУВАННЯ ЗА ДОПОМОГОЮ КРИТЕРІЮ УЗГОДЖЕНОСТІ ХІ-КВАДРАТ

Приймак А. О. - студентка 3 курсу факультету інформаційних технологій і математики ВНУ імені Лесі Українки

Мамчич І.Я. - студент 6 курсу факультету інформаційних технологій і математики ВНУ імені Лесі Українки

Мекуш О. Г. – к. ф.- м. н., доцент кафедри матем. аналізу та статистики ВНУ імені Лесі Українки

Ханін О. Г. – к. ф.- м. н., доцент кафедри матем. аналізу та статистики ВНУ імені Лесі Українки

Нехай відбувається m серій незалежних випробувань за поліноміальною схемою Бернуллі, тобто у кожній i -й серії може відбутися один з k наслідків з ймовірностями $p_{ij}, j=1, \dots, k$, такими, що $\forall i=1, \dots, m: \sum_{j=1}^k p_{ij}=1$. Ймовірності p_{ij} невідомі,

але кожна i -а серія складається з n_i виробувань, що дозволяє в якості оцінок невідомих розглядати відносні частоти $W_{ij} = \frac{n_{ij}}{n_i}, j=1, \dots, k$, де число n_{ij} означає, що в

результаті i -ї серії j -й наслідок спостерігався n_{ij} разів, $n_i = n_{i1} + \dots + n_{ik}$. Маємо таблицю спостережень над двома категоріальними змінними, одна з яких, «Фактор» (X), має k категорій, інша, «Група» (Y), - m категорій.

	X			
	Фактор 1	Фактор 2	...	Фактор k
Група 1	W_{11}	W_{12}	...	W_{1k}
Група 2	W_{21}	W_{22}	...	W_{2k}
...	...	...	...	...
Група m	W_{m1}	W_{m2}	...	W_{mk}

Це можуть бути результати соц. дослідження, де респонденти кожної групи обирають фактор, як найбільш важливий для них. Візьмемо результати опитування у 2020 р. студентів факультету інформаційних технологій і математики Волинського національного

університету про рівень задоволеності спеціальністю:

	Рівень задоволеності спеціальністю (частка)		Загальна кількість опитаних
	Задоволений	частково задоволений	
Комп'ютерні науки та інформаційні технології	0,475	0,525	61
Математика	0,660	0,340	100
Середня освіта. Інформатика	0,623	0,377	53
Середня освіта. Математика	0,757	0,243	74
РАЗОМ			288

Очевидно, $\forall i=1, \dots, m: \sum_{j=1}^k W_{ij} = 1$. Тобто, кожен рядок представляє статистичний

розподіл. Задача полягає в об'єднанні отриманих даних, які містяться у рядках, у кластери так, щоб у кожному кластері містилися групи, ймовірнісні розподіли яких були однаковими на певному рівні значущості. Для порівняння емпіричного розподілу категоріальних даних з теоретичним розподілом використовують критерій χ^2 Пірсона. Але, в нашому випадку він невідомий, а нам треба порівняти між собою різні розподіли. Алгоритм кластеризації таких даних спирається на ідеї, викладені у [1,2] і полягає у наступному.

1. Серед усіх груп обирається така, для якої k -сть випробувань n_i є найбільшим (якщо таких кілька, будь-яка з них). Назвемо цю групу опорною, її розподіл теж. Нехай група під номером s .

2. Нам лишається невідомим розподіл $(p_{s1}, p_{s2}, \dots, p_{sk})$, але, користуючись спостереженими значеннями n_{sj} і частотами W_{sj} ($j=1, \dots, k$), будемо для кожної ймовірності p_{sj} відрізок, у який, для достатньо великих значень n_s , невідома p_{sj} входить з певною надійністю γ ($t_{\gamma, sj}$ - γ -квантиль розподілу Стюдента з $n_{sj}-1$ ступенями вільності).

$$\Delta_{sj} = \left[W_{sj} - t_{\gamma, sj} \sqrt{\frac{W_{sj}(1-W_{sj})}{n_s}}; W_{sj} + t_{\gamma, sj} \sqrt{\frac{W_{sj}(1-W_{sj})}{n_s}} \right]$$
 Більше значення n_s , вибране для опорного розподілу, забезпечує більш вузькі довірчі межі).

3. В якості модифікованої χ^2 відстані між будь-яким i -м статистичним та опорним розподілами розглянемо величину

$$\chi_{si}^2 = \min_{p_{sj} \in \Delta_{sj}, j=1, \dots, k} \frac{1}{n_s} \sum_{j=1}^k \frac{(n_i W_{ij} - n_s p_{sj})^2}{p_{sj}}.$$

4. i -у групу додамо в кластер з опорною, якщо на певному рівні значущості $\alpha=1-\gamma$ приймається гіпотеза про однорідність розподілу i -ї групи та опорного розподілу, тобто величина (1) не більша за γ -квантиль розподілу χ^2 з $k-1$ ступенями вільності.

5. Повторюємо, поки не лишаться групи, які попадають в один кластер з опорною, обираємо в якості опорної таку нову s -у групу з некластеризованих, яка має найбільше значення n_s , після чого повертаємося до 2-го пункту алгоритму.

Щодо опитування студентів, задамося рівнем похибки кластеризації $p=0,05$, тоді $\gamma \approx 0,983$. Результати кластеризації, здійсненої за вказаним алгоритмом зведені у таблицю:

Спеціальність	Кластер
Комп'ютерні науки та інформаційні технології	1
Математика	2
Середня освіта. Інформатика	1
Середня освіта. Математика	1

Список використаних джерел

1. Ханін О. Г. Методологічні особливості застосування критерію узгодженості χ^2 в практичних задачах соціології, економіки і маркетингу. *Економічний аналіз: зб. наук. праць*. Тернопіль: Терн. нац. екон. ун-т, 2015. Том 22. № 1. С. 67-70.

2. Ханін О. Г. Метод χ^2 – кластеризації в задачах маркетингу. *Економічний аналіз: зб. наук. праць*. Тернопіль: Терн. нац. екон. ун-т, 2016. Том 26. № 1. С. 38-42.

ВИКОРИСТАННЯ GEOGEBRA ДЛЯ ВИКЛАДУ ТЕМИ "РАЦІОНАЛЬНІ ВИРАЗИ" В ШКІЛЬНОМУ КУРСІ МАТЕМАТИКИ

Сачева А. В. – студентка 4 курсу
факультету інформаційних технологій і
математики ВНУ ім. Лесі Українки

Падалко К. А. – студентка 3 курсу
факультету інформаційних технологій і
математики ВНУ ім. Лесі Українки

Падалко Н. Й. – к. п. н., доцент кафедри
теорії функцій та методики навчання
математики ВНУ ім. Лесі Українки

Актуальність теми обґрунтована необхідністю розвитку сучасних освітніх технологій в навчальному процесі загальноосвітнього навчального закладу з метою забезпечення переходу освіти на нову, особистісно-орієнтовану сходинку.

Перед вивченням теми «Раціональні вирази» вчителю важливо організувати повторення та відтворення вивченого раніше матеріалу: дії над дробами з різними знаменниками, скорочення дробів, властивості степенів, формули скороченого множення, розкладання многочлена та одночлена на множники. Краще це зробити у вигляді змагання, гри чи турніру [1, С.34].

Раціональні вирази за чинною програмою з математики вивчаються у 8 класі. Враховуючи, що тотожні перетворення дробових раціональних виразів лежать в основі розв'язування дробових раціональних рівнянь тема є важливою і для успішного засвоєння змістової лінії «Рівняння». Як відомо, найбільше помилок учні допускають під час скорочення раціональних дробів. Якщо їх не упередити на початковому етапі вивчення нового матеріалу, аналогічні будуть з'являтися протягом вивчення багатьох наступних тем. Раціональні вирази за чинною програмою з математики вивчаються у 8 класі.

Щоб запобігти таких помилок, не потрібно поспішати із звертанням міркувань. Під час виконання перших вправ варто пропонувати учням розгорнуто виконувати дії:

- 1) записувати чисельник від'ємника в дужках;
- 2) розкривати дужки за правилом;
- 3) зводити подібні доданки.

Доцільним є використання алгоритмічного припису в поєднанні з виконанням завдання.

Учні повинні розрізняти поняття „дріб” і „дробовий вираз”. Необхідною складовою попередження помилок учнів з алгебри є дотримання зв'язку з попереднім матеріалом під час вивчення нового рівня певної змістової лінії. Тому перед вивченням теми: «Раціональні вирази» вчителю важливо організувати повторення та відтворення вивченого раніше базового матеріалу: дії над дробами з різними знаменниками, скорочення дробів, властивості степенів, формули скороченого множення, розкладання многочлена та одночлена на множники. Краще це зробити у вигляді змагання, гри чи турніру. Деякі питання доцільно повторити з допомогою евристичної бесіди або використанням інтерактивної технології «Мозковий штурм», заохочуючи учнів до відповідей на проблемні та провокаційні

питання. Тотожні перетворення цілих та дробових раціональних виразів у курсі алгебри основної школи займають важливе місце. Тому вчителю необхідно прикласти максимум зусиль, використати доцільні методи, засоби та прийоми в роботі з попередження та недопущення помилок учнів як під час вивчення теми, так і під час використання набутих знань у процесі розв'язування рівнянь та нерівностей, вивченні властивостей функцій.

На етапі засвоєння та первинного застосування правила скорочення дробів, завдання скоротити раціональний дріб необхідно доповнювати обґрунтуванням, що «означає скоротити дріб», вимагаючи від учнів пояснення: скоротити дріб – означає поділити чисельник і знаменник дробу на спільний множник. Таким чином, учні повинні запам'ятати, осмислити і закріпити, що необхідною умовою скорочення дробу є подання його чисельника і знаменника у вигляді добутку. З метою формування стійких умінь, доцільно разом з учнями скласти алгоритм скорочення раціональних дробів до якого включити вимогу, яка б змушувала учня контролювати свої дії [4,С.5]. При скороченні дробів важливо звернути увагу учнів на те, що внаслідок виконання такого перетворення множина допустимих значень змінних може розширитись, показати приклади та обґрунтувати. Це сприятиме упередженню помилок під час розв'язування дробових раціональних рівнянь, виконанні побудов графіків функцій.

У перетвореннях алгебраїчних дробів найбільш поширеними є помилки, аналогічні до тих, які виникають у діях із звичайними дробами. Причиною є помилкові асоціації, що сформувалися під час вивчення звичайних дробів. Щоб запобігти таким помилкам, радимо час від часу пропонувати учням повторювати означення і властивості, на яких базується певне перетворення [5,С.3].

Для подолання протиріч навчального процесу пропонуємо використати GeoGebra – інтерактивне творче середовище, засноване на принципах динамічної геометрії та комп'ютерної алгебри, призначене для створення інтерактивних креслень (моделей) з математики, що поєднують в собі конструювання, моделювання, динамічне варіювання та експеримент.

Список використаних джерел

1. В. М. Андреева, Настільна книга педагога/ Андреева В.М., Григораши В.В. / Х.: Основа, 2019, 352с.
2. В. М. Бас, Ігри на уроках математики/ В.М. Бас// Математика в школах України. - 2019.-№33. - 34-36.
3. А. Г. Мерзляк, Алгебра: підруч. для 8 кл. закладів заг. серед. освіти / А. Г. Мерзляк, В. Б. Полонський, М. С. Якір. – 2-ге видання, переробл. – Х. : Гімназія, 2021. — 240 с. : іл.
4. М. І. Бурда, Методичні рекомендації щодо організації навчання математики в основній школі в 2020-2021 навчальному році/ М. Бурда, О. Глобін, Д. Васильєва // Математика в рідній школі. - 2021. - № 6. - с. 2-7.
5. М. І. Бурда, Навчальна програма 2016 з математики для учнів 5-9 класів Загальноосвітніх навчальних закладів. Програму підготували: М.І.Бурда, Г.В. Апостолова, В.Г.Бевз, В.В.Грінчук, Ю.І.Мальований, А.Г.Мерзляк, Є.П.Нелін, Н.А.Тарасенкова, Г.М. Янченко, С.Є.Яценко.

ПРИКЛАДНЕ ПЗ ДЛЯ КОНТРОЛЮ РОБОТИ ПРАЦІВНИКІВ ГАЛУЗІ ІТ

Ступінь А. П. - студент 4 курсу
факультету інформаційних технологій і
математики ВНУ імені Лесі Українки
Глинчук Л. Я. – к. ф.-м. н., доцент
кафедри комп'ютерних наук та
кібербезпеки ВНУ імені Лесі Українки

Необхідність використання ПЗ для контролю працівників полягає в тому, щоб надавати їм зручний доступ до створення, редагування або перегляду інформації. Наприклад: список завдань, проєктів, формування звітів, редагування графіка роботи та ведення обліку робочого часу. Також ПЗ дозволяє менеджерам зручніше контролювати прогрес виконання роботи працівником.

Основне призначення подібних систем – це автоматизація контролю роботи, як для працівника, так і для осіб-керівників. Робочий час співробітників – це один з найважливіших ресурсів для будь-якої компанії, що працює в сучасних ринкових умовах [1]. Жоден робочий процес не буде налагодженим і продуктивним, якщо не приділити достатньо уваги організації робочого часу співробітників. ПЗ для контролю називаються CRM системами.

Визначення CRM розшифровується як Customer Relationship Management, що означає «управління взаємовідносинами з клієнтами» і відноситься до всіх стратегій, методів, інструментів і технологій, які використовує бізнес для розвитку, утримання і залучення клієнтів. Customer Relationship Management – це особливий підхід до ведення бізнесу, при якому на перше місце діяльності компанії ставиться клієнт [2].

CRM-системи можуть не тільки допомагати контролювати процес роботи працівників, а й можуть приносити користь будь-якому організаційному підрозділу.

Розглянемо використання ПЗ контролю працівників на прикладі фірми ГігаПрог (м. Луцьк, дане ПЗ вони створили самі).

Основні функції для працівника фірми ГігаПрог:

- Перегляд завдань.
- Фіксування затраченого часу на виконання завдання.
- Перегляд проєктів до яких має доступ працівник.
- Формування звітів виконаної роботи.
- Формування фінансів працівника.

Відповідно система поділена на ролі користувачів. Наприклад, розробники можуть виконувати завдання, але не створювати їх, менеджери – створювати завдання і переглядати звіти, що стосуються завдань і проєктів.

На рис. 1 подано вигляд вкладки із завданнями для працівника. Відображена основна інформація щодо завдання: проєкт, до якого належить завдання; назва завдання; виконавці завдання і дедлайн (від англ. deadline) – крайній термін виконання завдання.

При детальному перегляді завдання (рис. 2.) видно розширену інформацію про завдання: коментарі, детальний опис, прогрес, статус та інше. Також на цій вкладці,

натиснувши на кнопку «Зафіксувати роботу», можна вписати кількість часу витраченого на це завдання. А після того, як завдання буде виконано, потрібно натиснути кнопку «Позначити виконаним». Далі завдання перейде у статус тестування і буде очікувати підтвердження від тестувальника, якщо все гаразд, то вже тоді воно стане повністю виконаним.

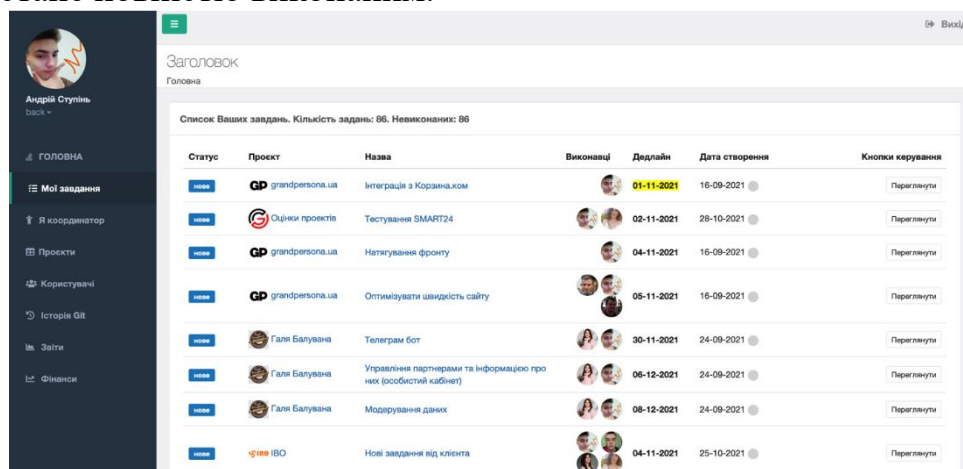

Рис. 1. Вкладка «Мої завдання» у CRM системі

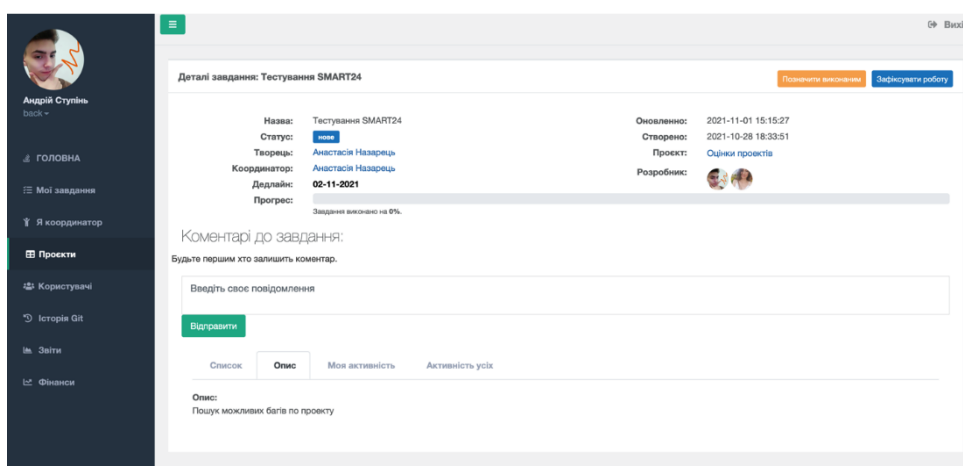

Рис. 2. Вигляд завдання у CRM системі

Формування звітів відбувається автоматично і в будь-який момент на основі виконаної роботи у розрізі проекту, завдання або працівника.

ПЗ для контролю працівників дозволяє пришвидшити роботу самого працівника, все буде формувати система автоматично, працівникові залишається виконувати завдання. Також подібні системи дозволяють «на льоту» формувати різні звіти щодо завдань, проектів і самих працівників без їхньої безпосередньої присутності.

Список використаних джерел

1. Облік робочого часу – система контролю співробітників. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://ssbb.com.ua/uk/sistemy-kontrolya-dostupa/sistema-kontrolyu-dostupu/uchet-rabochego-vremeni-sistema-kontrolya-sotrudnikov/>

2. Що таке CRM-система та як вона працює? [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.terrasoft.ua/page/definition-crm>

ЗАСТОСУВАННЯ ДИФЕРЕНЦІАЛЬНОГО ТА ІНТЕГРАЛЬНОГО ЧИСЛЕННЯ ДЛЯ ЗНАХОДЖЕННЯ СКІНЧЕННИХ СУМ

Тимчук С. Р. – студентка II курсу факультету інформаційних технологій і математики ВНУ імені Лесі Українки;
Федуник-Яремчук О. В. – кандидат фізико-математичних наук, доцент кафедри математичного аналізу та статистики ВНУ імені Лесі Українки

Часто на олімпіадах пропонуються такі задачі, для розв'язання яких потрібно вміти згортати якусь скінченну суму. Для учнів це може бути складно, адже при цьому потрібно застосовувати один із методів знаходження скінченних сум.

У роботі розглянуто методи знаходження скінченних сум, які ґрунтуються на застосуванні диференціального та інтегрального числень, а також описано особливості їх застосування.

Розглянемо спочатку деякі властивості скінченних сум.

1. Добуток деякого дійсного числа c і скінченної суми рівний сумі, кожен член якої помножено на це число, і навпаки.

2. Якщо кожен член $\sum_{k=1}^n a_k$ можна представити у вигляді $a_k = b_k + c_k$, то

$$\sum_{k=1}^n a_k = \sum_{k=1}^n b_k + \sum_{k=1}^n c_k$$

3. Нехай K – це скінченна множина цілих чисел і $p(k)$ задана на цій множині перестановка. Тоді:

$$\sum_{k \in K} a_k = \sum_{p(k) \in K} a_{p(k)}.$$

Ця властивість стверджує, що члени скінченної суми можна переставляти в будь-якому порядку при умові, що $p(k)$ є перестановкою всіх елементів множини K .

Як правило при знаходженні скінченних сум виконання тотожних перетворень та безпосереднє обчислення є досить складним. В такому випадку для даної суми можна вибрати функцію $f(x)$, де зміст змінної x визначається умовами конкретної задачі. Цю функцію слід вибирати так, щоб її похідна $f'(x)$ або первісна $F(x)$ легко спрощувались. Після виконання всіх можливих перетворень у $f'(x)$ або в $F(x)$, потрібно повернутися до вихідної функції $f(x)$ і початкового значення змінної x у $f(x)$.

Приклад 1. Подати суму $1 + 2^2 \cdot 3 + \dots + 2^{2n-2} \cdot (2n-1)$ у згорнутому вигляді.

Розв'язання. Розглянемо функцію $f(x) = 1 + 3x^2 + 5x^4 + \dots + (2n-1)x^{2n-1}$. Знайдемо її первісну $F(x) = x + x^3 + x^5 + \dots + x^{2n-1}$. Очевидно, що члени останньої суми утворюють геометричну прогресію із знаменником $q = x^2$. Сума її перших n членів дорівнює $F(x) = \frac{x(x^{2n}-1)}{x^2-1}$. Тепер повернемося до початкової функції. Знайдемо

$$f(x) = F'(x) = \frac{(2n-1)x^{2n+2} - (2n+1)x^{2n} + x^2 + 1}{(x^2-1)^2}, x \neq \pm 1.$$

Підставивши в останній вираз $x = 2$, отримаємо значення шуканої суми

$$\begin{aligned} & 1 + 2^2 \cdot 3 + \dots + 2^{2n-2} \cdot (2n-1) = \\ & = \frac{(2n-1) \cdot 2^{2n+2} - (2n+1) \cdot 2^{2n} + 5}{9} = \frac{2^{2n}(6n-5) + 5}{9}. \end{aligned}$$

Зустрічаються задачі, в яких потрібно знайти скінчену суму доданків, що містять дві змінні. При цьому одну зі змінних можна вважати певним параметром і застосувати диференціювання по параметру для відшукування скінченної суми.

Приклад 2. Обчислити суму

$$\sum_{k=1}^n ka^k, a \neq 1.$$

Розв'язання. Візьмемо за параметр основу a . Тоді, застосовуючи диференціювання по параметру, матимемо:

$$\sum_{k=1}^n ka^k = a \left(\sum_{k=1}^n a^k \right)'_a = a \left(\frac{a(a^n - 1)}{a - 1} \right)'_a = \frac{na^{n+2} - (n+1)a^{n+1} + a}{(a-1)^2}.$$

Приклад 3. Обчислити суму

$$\sum_{k=1}^n k \cos kx, \quad x \neq 2\pi m, \quad m \in \mathbb{Z}.$$

Розв'язання. Вважаючи параметром змінну x отримаємо, що

$$\begin{aligned} \sum_{k=1}^n k \cos kx &= \frac{d}{dx} \left(\sum_{k=1}^n \sin kx \right) = \frac{d}{dx} \left(\frac{\sum_{k=1}^n \sin kx \cdot \sin \frac{x}{2}}{\sin \frac{x}{2}} \right) = \\ &= \frac{d}{dx} \left(\frac{\sin x \sin \frac{x}{2} + \sin 2x \sin \frac{x}{2} + \dots + \sin nx \sin \frac{x}{2}}{\sin \frac{x}{2}} \right) = \\ &= \frac{d}{dx} \left(\frac{\cos \frac{x}{2} - \cos \frac{3x}{2} + \cos \frac{3x}{2} - \cos \frac{5x}{2} + \dots + \cos \frac{(2n-1)x}{2} - \cos \frac{(2n+1)x}{2}}{2 \sin \frac{x}{2}} \right) = \\ &= \frac{d}{dx} \left(\frac{\cos \frac{x}{2} - \cos \frac{(2n+1)x}{2}}{2 \sin \frac{x}{2}} \right) = \frac{d}{dx} \left(\frac{\sin \frac{nx}{2} \sin \frac{(n+1)x}{2}}{\sin \frac{x}{2}} \right) = \\ &= (n+1) \sin \frac{(2n+1)x}{2} \left(2 \sin \frac{x}{2} \right)^{-1} - \sin^2 \frac{(n+1)x}{2} \left(2 \sin^2 \frac{x}{2} \right)^{-1}. \end{aligned}$$

Висновки. Отже, у дослідженні показано, як на практиці знаходити скінченні суми за допомогою застосування диференціального та інтегрального числення. Можна зробити висновок, що цей метод є ефективним при розв'язанні багатьох задач.

Список використаних джерел

1. Мартиненко О.В. Про різні методи знаходження скінченних сум / О.В. Мартиненко, Я.О. Чкана // Фізико-математична освіта : науковий журнал. – 2017. – Випуск 4(14). – С. 59-67.
2. Шкіль М. І. Математичний аналіз. У 2-х частинах: підручник. Ч.2. / М. І. Шкіль. – К.: Вища школа, 2005. – 510 с.

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ РЕАЛІЗАЦІЇ ЗМІСТОВОЇ ЛІНІЇ «ФУНКЦІЇ» В ШКІЛЬНОМУ КУРСІ МАТЕМАТИКИ ЗАСОБАМИ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Токарська А.В. – студентка 4 курсу
факультету інформаційних технологій і
математики ВНУ імені Лесі Українки
Падалко К. А. – студентка 3 курсу
факультету інформаційних технологій і
математики ВНУ імені Лесі Українки

Сучасне інформаційне суспільство вимагає виховати всебічно розвинену особистість. Однією із важливих компетентностей є математична грамотність. Адже знання з алгебри та геометрії повинні мати також і практичне застосування. Складний і великий за обсягом матеріал з математики зазвичай важко сприймається учнями, особливо якщо для пояснення вчитель використовує традиційні методи. Тому впровадження інноваційних технологій у навчання необхідне для кращого засвоєння учнями шкільного матеріалу.

Мета роботи – дослідити ефективність застосування інформаційно-комунікаційних технологій при вивченні змістової лінії «Функції» в шкільному курсі математики.

Завдання дослідження – розробити психолого-педагогічні та методичні основи запровадження інформаційно-комунікаційних технологій при вивченні змістової лінії «Функції».

На основі узагальнення літературних джерел ми виявити суперечність між збільшенням обсягів інформації при вивченні даної змістової лінії та низькими навчальними досягненнями учнів в разі використання традиційних дидактичних засобів навчання.

Для подолання протиріч навчального процесу пропонуємо використати GeoGebra – інтерактивне середовище, засноване на принципах динамічної математики.[4]

Змістова лінія «Функції» проходить через весь курс математики середньої школи у тісному зв'язку з тотожними перетвореннями, рівняннями і нерівностями і тому є однією з основних. Підготовка до її вивчення відбувається на уроках математики ще в 5-6 класах. А вже сьомому класі вводиться поняття функції – одне з фундаментальних математичних понять [1]. Під час вивчення функцій вчитель має сформувати в учнів вміння будувати й аналізувати графіки функцій, описувати за графіками функцій процеси, які вони задають та розуміти функцію уже як математичну модель реального процесу.

Доречно навести методичну схему для вивчення окремих видів функцій у курсі алгебри.

1. Етап мотивації: розглядаються приклади залежностей, в результаті чого визначається певний тип функції.
2. Формулювання означення функції, що впроваджується.
3. Побудова по точках за заздалегідь заготовленою таблицею графіка функції та аналіз за ним властивостей функції.

4. Застосування властивостей вивченої функції, зокрема, до розв'язування рівнянь, нерівностей та інших задач [2].

Для вивчення функцій доцільно використовувати засоби інформаційно-комунікаційних технологій. До найбільш важливих переваг комп'ютерно-орієнтованого навчання математики у порівнянні з традиційним відносимо надання учасникам можливості самостійно ставити і розв'язувати за допомогою комп'ютера різноманітні навчальні задачі [3].

На основі даного дослідження пропонуємо використати GeoGebra для вивчення змістової лінії «Функції». Використання цього програмного комплексу в процесі вивчення математики надає нові можливості не тільки учням, а й викладачам. Застосовувати GeoGebra ефективно від найпростіших функцій та перетворень їх графіків і до вивчення складніших функцій. Адже виконання найпростіших перетворень графіків необхідне у вирішенні різних завдань, наприклад, у знаходженні області визначення й множини значень функції, розв'язуванні рівнянь і систем рівнянь графічним методом. У цій програмі можна порівняти функції в одній системі координат, наприклад, логарифмічну з показниковою, тригонометричні, це наочно їм продемонструє певні властивості і залежності. Програма GeoGebra є універсальним засобом для організації навчання: підходить для роботи протягом усього заняття (можна використовувати на будь-якому його етапі) і для подальшого самостійного виконання завдань [5].

Наше дослідження підтвердило ефективність розроблених інформаційно-комунікаційних технологій для вивчення змістової лінії «Функції». На нашу думку, в учнів за дотримання належних психолого-педагогічних та методичних основ мають сформуватися системи функціональних понять, уміння використовувати функції та їх графіки для того, щоб могли охарактеризувати залежності між величинами явищ і процесів. Отримані за допомогою інформаційно – комунікаційних технологій, зокрема з використанням GeoGebra, знання закладають основи аналітичного мислення, розвивають інтуїцію та уяву учня, формують потужну наукову базу для подальшого глибшого вивчення математики.

Список використаних джерел

1. Навчальні програми з математики. [Електронний ресурс]: – Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua/>
2. Слєпкань З. І. Методика навчання математики: підручник. – 2-ге вид., допов. і переробл. – К.: Вища школа, 2006. – 582 с.
3. Інноваційні інформаційно-комунікаційні технології навчання математики : навч. посіб. / Т. Г. Крамаренко, В. В. Корольський, С. О. Семеріков, С. В. Шокалюк; наук. ред. М. І. Жалдак. – Вид. 2, перероб. і доп. – Кривий Ріг : Криворізький держ. пед. ун-т, 2019. – 444 с. – Режим доступу: <http://elibrary.kdpu.edu.ua/xmlui/handle/123456789/3315>
4. Падалко А.М., Падалко Н.Й. Особливості застосування інформаційно-комунікаційних технологій при вивченні дисциплін математичного циклу, Збірник доповідей IX-ї Міжнародної науково-практичної конференції “Математика. Інформаційні технології. Освіта” (червня 2020 р.). - Луцьк-Світязь. –С.173-177.
5. Падалко Н. Й. Методика викладання математики та інформатики. Частина 1: методичні вказівки/ А. М. Падалко, Н. Й. Падалко. – Луцьк: СЛУ імені Лесі Українки, 2020. – 74 с.

АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ НЕЙРОННИХ МЕРЕЖ ДЛЯ ЗАДАЧІ РОЗПІЗНАВАННЯ ОБРАЗІВ

Троць О. – студент 5 курсу факультету інформаційних технологій і математики ВНУ імені Лесі Українки

Падалко К. А. – студентка 3 курсу факультету інформаційних технологій і математики ВНУ імені Лесі Українки

Для багатьох задач розроблено точні алгоритми та способи розв'язання, проте існує множина задач, для яких немає методів точного розв'язування, або ці задачі можуть бути розв'язані тільки з абстрактним розумінням, яке притаманне тільки людському мозку та свідомості.

За визначенням, штучний інтелект - це така програмна система, яка може самостійно здобувати, обробляти та застосовувати набуті знання та вміння. Машинне навчання фокусується на розвиткові комп'ютерних програм, що можуть отримувати доступ до даних і використовувати їх для самонавчання. [1]

Актуальність Розпізнавання образів за допомогою нейромереж можуть бути використані для: розпізнавання шрифтів, оцифровки документів, книг для архівних та бібліотечних потреб, допомоги людям з пошкодженим зором, автоматизації запису даних з паперових носіїв на цифрові.

Мета - в рамках даної роботи було розглянуто ефективність нейронної мережі в задачі розпізнавання образів на прикладі цифр в залежності від кількості циклів тренування, різноманітності тренувальних даних та кількості використаних в мережі нейронів.

В першу чергу було розроблено клас на мові C++, який дозволяє створювати нейронні мережі з різними кількостями вузлів у вхідному, прихованому та зовнішньому шарах, тренувати та опитувати їх, зберігати конфігурації зв'язків та завантажувати їх до програми.

Нами був створений графічний інтерфейс для візуального представлення використаних даних користувачеві та перевірки правильності відповідей мережі. В якості тренувальних даних було використані знаки з вільнодоступної бази даних MNIST.

Для статистичної оцінки роботи було підраховано відношення правильних відповідей до загальної кількості опитувань.

Для оновлення вагових коефіцієнтів всередині мережі використовувався метод градієнтного спуску, за допомогою якого мінімізується значення помилок.

В якості функції активації використана сигмоїда, вона використовується для ігнорування слабких сигналів на входах нейронів, у джерелі [2, с.53] зазначено: «За результатами спостережень нейрони не реагують негайно, а пригнічують сигнал до тих пір, поки він не зросте до такої величини, яка запустить генерацію вихідного сигналу».

Через використання сигмоїди в якості функції активації, слід уникати дуже високих значень для входів, адже при високому аргументі функція стає досить випрямленою. При випрямленні функції виникає явище насичення нейронної

мережі: вираз для виправлення ваг зв'язків залежить від градієнту функції активації, а зі зростанням аргументу, зменшується градієнт функції. У зв'язку з поданою вище думкою, значення в тренувальних даних та в даних для тестування мережі були нормовані в межах від 0 до 1. «Використання невеликих значень градієнту рівносильно обмеженню здатності мережі до навчання.» [2, с. 123].

Для тестування було створено декілька конфігурацій нейронних мереж з різною кількістю нейронів в прихованому шарі та різною кількістю циклів навчання. Для тренування мережі класифікації символів було використано дві бази цифр, які містять в собі 10000 та 60000 символів.

Середній відсоток правильних відповідей при ста перевірках рівний 94,22%, при 10000 перевірках 95,42444%, що є досить хорошим результатом, беручи до уваги те, що мережа складається лише з трьох шарів. Поясненням того, що мережа при перевірці на десяти тисячах знаків дає кращі результати, є те, що мережа тренується на цих даних і класифікує також їх, в той час, коли при перевірці на сотні, мережа тренується і розпізнає різні дані.

Практичне значення одержаних результатів: Розробка можна використовувати в різних програмах для розпізнавання шрифтів, оцифровування документів та інших паперів. Створений під час дослідження алгоритм навчання мережі можна застосувати не тільки для розпізнавання цифр, але й для інших математичних розрахунків, розпізнавання різних знаків. Для її використання слід лише правильно сформулювати тренувальні дані та підготувати алгоритм їх нормалізації для правильного їх обробки мережею.

Досліджувана модель з деякими покращеннями у зв'язці з системою комп'ютерного бачення «OpenCV» також була використана при створенні прототипу програми «QuestionnaireReader», призначення якої – оцифровування паперових анкет у «.csv» формат

Висновок: доведено, що розпізнавання символів з використанням нейронних мереж видає досить хороші результати (приблизно 94,82% правильних відповідей), що дозволяє навчати їх та використовувати їх треновані моделі для потреб автоматизації різного роду рутинних задач з записом, зберіганням та оцифровуванням символічної інформації. До того ж, у дослідженні була використана досить проста мережа з одним прихованим шаром для розрахунків. Збільшивши кількість шарів та використавши деякі методи оптимізації, наприклад «ADAM», [3] можна очікувати вищих результатів.

Список використаних джерел

1. What is Machine Learning? [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.expert.ai/blog/machine-learning-definition/>
2. Рашид Т. Создаем нейронную сеть / Тарик Рашид. – Київ: Діалектика, 2017. – 274 с.
3. Gentle Introduction to the Adam Optimization Algorithm for Deep Learning [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://machinelearningmastery.com/adam-optimization-algorithm-for-deep-learning/>

ДИТЯЧІ ТА СТУДЕНТСЬКІ РОКИ ВИДАТНОГО МАТЕМАТИКА МИХАЙЛА КРАВЧУКА

Швець С.В. — студентка 1 курсу
факультету інформаційних технологій та
математики ВНУ імені Лесі Українки
Кравчук О.М — к. пед. н., доцент
кафедри математичного аналізу та
статистики ВНУ імені Лесі Українки

«Романтик математики», один із засновників електронно-обчислювальної машини, вчитель академіків Архипа Люльки та Сергія Корольова, співавтор першого українського словника математичної термінології, людина, чиї доробки використовував Дж. Атанасов, коли створював перший у світі комп'ютер — Михайло Пилипович Кравчук народився 27 вересня 1892 року у селі Човниці (Ківерцівський повіт Волинської губернії) у сім'ї землеміра.

Мати Михайла Пилиповича — Адельфіна Фрідріхівна, була освіченою людиною, вільно володіла іноземними мовами: німецькою (має німецьке походження, лютеранського віросповідання), французькою, італійською та польською, також грала на фортепіано, вивчала історію та літературу. Змалку займалася з Михайликом і намагалася передати йому свої знання. Жінка була прекрасною матір'ю, привчала дітей до дисципліни, порядку, виховувала любов до України.

Батько - Пилип Йосипович Кравчук був сином селянина-чоботаря, православним українським чоловіком, що значно вплинуло на формування особистості Михайла. Він також «справив із дитинства інтереси ... у напрямі знань точних та технічних» [6], адже сам навчався у Петровсько-Розумовській землеробській та лісовій академії (зараз – Московська сільськогосподарська академія ім. К.Тимірязєва) на відділенні лісознавства.

Початкову освіту майбутній академік здобуває вдома. Хата Кравчуків — низька, під солом'яною стріхою «стояла з боку вулички, що пролягла поруч з річкою Конопелькою, близько від сьогочасного молитовного будинку («Капелії», як звуть його у селі), за кілька кроків від місцевої школи, де встановлено пам'ятник академікові», — пише у своїх спогадах М. С. Андрійчук [7]. Сім'я була весела, велика і гомінка: окрім Михайла, був ще його брат Констянтин і сестри Єва та Вікторія. Анастасія Соколюк - жінка, яка жила в їх домі, коли осиротіла також свідчить про відкритість, емпатію та співчутливість родини, і, що у домі завжди розмовляли українською. Неймовірна природа волинського краю, пісні, історія відіграли свою роль у формуванні життєвих поглядів на національної свідомості майбутнього вченого-математика.

Невдовзі, 1901 року родина змінює місце проживання, а саме переїжджає до центру культурного та політичного життя Західної Волині — Луцька— у будинок Фані Цукерман на вулиці Лагерній, нині Шопена, буд. №3. Лише найвідоміша українська громадська організація "Просвіта" мала у Луцьку близько 134 філій, діяло товариство наукових викладів імені Петра Могили і була приватна українська гімназія. Це все давало багато можливостей перспективному юнаку. Очевидно, що

найбільше хлопця зацікавили математичні науки і після закінчення Луцької гімназії у 1910 р. Михайло Кравчук вступає на математичне відділення фізико-математичного факультету імператорського Університету Св. Володимира в місті Києві. Майбутньому академіку усміхнулася фортуна, оскільки його навчали низка геніальних викладачів, видатних математиків - В.П.Єрмаков, Д.О.Граве, Г.В.Пфейффер, Б.Я.Букреєв. Д.Граве заснував першу велику математичну школи в Україні, Б. Букреєв — засновник і активний діяч Київського математичного товариства, Єрмаков зробив вагомий внесок в розвиток математичної освіти в Україні і в Росії, був одним із організаторів Київського фізико-математичного товариства. З неймовірною пристрастю Михайло вивчає тут математику, астрономію, фізику, бере участь у наукових семінарах з теорії груп, теорії ідеалів, теорії еліптичних функцій під керівництвом вищезгаданих професорів Граве та Букреєва. Зацікавленість Михайла Кравчука у навчанні виражалася ще й у тому, що хлопець захопився філософськими проблемами природознавства.

Пізніше університет був вимушений евакуюватися до Саратова, оскільки почалася Перша світова війна, і взимку 1915-1916 років Кравчук переїжджає до Москви. Там він багато працює у бібліотеках, налагоджує контакти з московськими математиками, відвідує наукові семінари, зокрема, семінар з теорії функцій (керівник професор Д. Ф. Єгоров), слухає цикл лекцій з теорії еліптичних функцій, лекції проф. Б.К. Молодзєєвського “Алгебраїчні криві” та інших. Через 7 місяців повернувся до Києва і з повністю занурився у наукову, педагогічну й громадську діяльність. У цей самий час Михайло Пилипович опублікував своє перше самостійне дослідження з питань комутативності матриць. Студента позбавляють необхідності платити за навчання, тим більше відтепер він отримував стипендію 50 карбованців, тому що усі іспити склав на відмінно (тоді — «весьма удовлетворительно»).

Не можна не згадати і про те, що ще у студентські роки Кравчук підтримував ідеї національного відродження. Він займався програмними завданнями щодо культурного відродження української нації, а саме: засновував гуртки, систематизовував українську математичку термінологію та ін..

Список використаних джерел

1. Вірченко Н. О. Корифей української математики. // Аксіоми для нащадків. / Упор. О. Романчук. — Львів: Меморіал. — 1992. — 544 с.
2. Книга Київський національний університет імені Тараса Шевченка : Незабутні постаті / [Авт.-упор. О. Матвійчук, Н. Струк ; Ред. Кол.: В.В. Скопенко, О.В. Третяк та ін.]. — Київ : Світ Успіху, 2005. — С. 266-267.
3. Михайло Пилипович Кравчук. / Укладачі: Н. О. Вірченко, Г. М. Сита. — К.: Наукова думка. — 1992. — 40 с.
4. Мушинка М. Пошуки істини. // Вечірній Київ. — 2000. — 11 травня.
5. Сорока М.О. Михайло Кравчук. — К.: Молодь. — 1985. — 192 с.

СЕКЦІЯ 5. ФІЗИКА

PROBLEMS OF MODELING THE LASER-INDUCED OPTICAL BREAKDOWN

Chernetska Anastasiya – 2nd year master
Educational and Scientific Physical and
Technological Institute Lesya Ukrainka
Volyn national university

Petro Trokhimchuck – Associate Professor
of Theoretical and Computer Physics
Educational and Scientific Physical and
Technological Institute Lesya Ukrainka
Volyn national university

Main peculiarities of modeling laser-induced optical breakdown of solid are discussed. Experimental data for silicon carbide and potassium chloride are selected for modeling. We show that direct (system) concept may be explaining the observing experimental data in full volume. Comparative analysis other methods of modeling is represented too.

Main results and discussions

Problems of the observation the laser-induced optical breakdown and shock processes in matter as Nonlinear (NLO) and Relaxed (RO). The experimental data in laser-induced optical breakdown in silicon carbide (Fig. 1 (a) – (h)) [1,2], and potassium chloride (Fig. 1 (i),(j)) [3] were selected for modeliung.

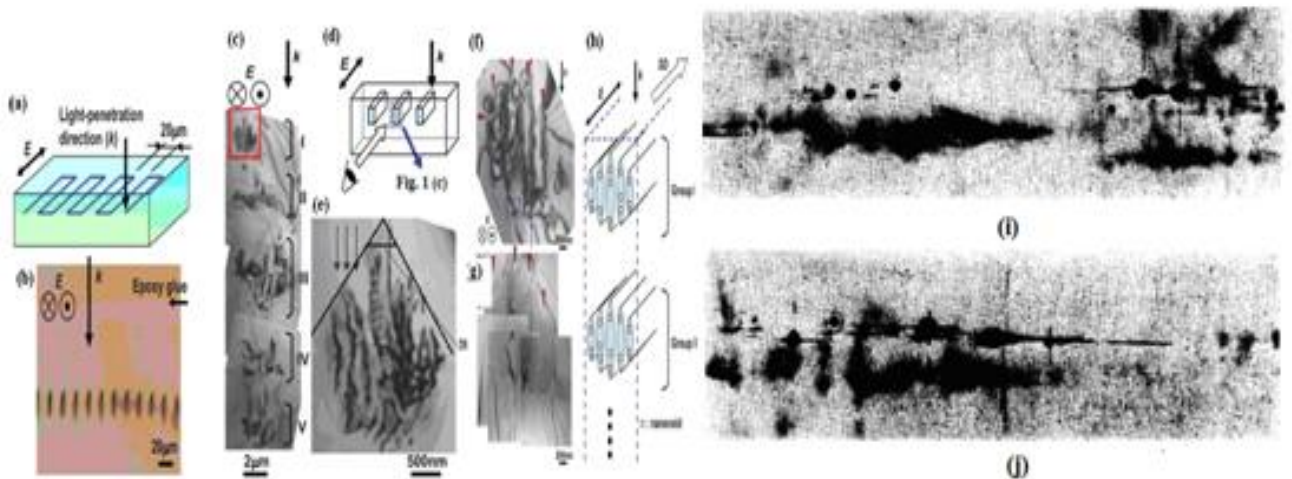

Fig. 1. Experimental data in laser-induced optical breakdown in silicon carbide

Crystals of silicon carbide were irradiated by pulses femtosecond laser (wavelength $0.8 \mu\text{m}$, duration of pulse 130 fs , energy from 200 nJ/pulse to 300 nJ/pulse) [2, 3]. Sectional area of receiving structures was $\sim 22 \mu\text{m}$, the depth of $\sim 50 \mu\text{m}$. As seen from Fig. 1 © we have five stages disordered regions, which are located at a distance from 2 to $4 \mu\text{m}$ apart vertically [1, 2]. Branches themselves in this case have a thickness from 150 to 300 nm . In this case there are lines in the irradiated nanocavity spherical diameter of from

10 nm to 20 nm. In this case irradiated structures have crystallographic symmetry of the initial structure.

Potassium chloride was irradiated by pulses CO₂-laser (wavelength 10.6 μm, duration of pulse 30 ns, energy 2 J/pulse) [3, 4]. Fig. 1(i) shows that spatial heterogeneities are in fact inclusions [3]. The damage bubbles occur randomly near, not necessarily in, the tiny focal volume. At a well-defined power threshold, an elongated pointed bubble forms, its vertex falling at the focus (Fig. 1(j)) [3].

Optical processes are connected with acoustic (thermal) and electromagnetic (plasma and Nonlinear optical) nature [4]. These processes may be connected with diffractive stratification of laser beam, self-focusing, self-trapping, generation of supercontinuum radiation (ordered – Cherenkov radiation, and disorder – plasma radiation) [4]. Explanations of experimental data of Fig. 1 were made on the basis direct cascade model of laser-induced optical breakdown [4]. Next scenario of modeling was selected: focusing; diffraction stratification; Cherenkov radiation; interference of short wave part of Cherenkov radiation and optical breakdown in the maxima of these interferograms [4].

For diffraction stratification model of Rayleigh rings was used. For silicon carbide parameters of five rings and seven rings for potassium chloride were calculated [4].

Each diffractive ring is focused at the same angle. Cherenkov radiation arises in a cone whose generatrices are perpendicular to the focusing cone. This explains the surface nature of the continuous Cherenkov radiation [4]. For modeling Cherenkov radiation were used synthesis macroscopic Golub model and microscopic Niels and Aage Bohrs model. Bohrs model allow connect Cherenkov and focusing angles in one system [4]. The production of nonlinear refraction index and velocity of nonlinear laser-induced polarization the matter may be estimated with help this model. The decreasing of Cherenkov angle and product $n_2(\omega)V_{nl\ pol}$ for increasing of laser radiation intensity are corresponded to increasing of nonlinear refractive index and decreasing of velocity of polarization (multiphotonic and multiwave processes) [3, 4].

The distances between nearest diffraction spots and proper foci may be determined from sizes of radiuses of Rayleigh rings and focusing angles. So, these distances for silicon carbide are equaled ~ 2 – 3 μm, for potassium chloride ~ 30 – 40 μm [4]. It connected with value of wavelength of irradiation.

Sizes and forms of nanovoids (Fig. 1 (h)) were estimated with help modified Rayleigh model of shock processes and methods of continuum mechanics [4].

Energy calculations show that only 0.08 – 0.17 initial energy of irradiation used for breakdown (creation of disordering of irradiated matter) [4].

In whole this cascade model describes presented breakdown phenomena more adequately than the thermal and plasma models [4].

References

1. T. Okada, T. Tomita, S. Matsuo, S. Hashimoto, Y. Ishida, S. Kiyama and T. Takahashi, "Formation of periodic strain layers associated with nanovoids inside a silicon carbide single crystal induced by femtosecond laser irradiation," J. Appl. Phys., vol. 106, is. 5, 054307 (5 p.), 2009.
2. T. Okada, T. Tomita, S. Matsuo, S. Hashimoto, R. Rashino and T. Ito, "Formation of nanovoids in femtosecond laser irradiated single crystal silicon carbide," Material Science Forum, vol. 725, pp. 19-22, 2012.

3. E. Yablonovich, "Optical Dielectric Strength of Alkali Halide Crystals Obtained by Laser-induced Breakdown," Appl. Phys. Lett., vol. 19, is. 11, pp. 495-497, 1971.

4. P. Trokhimchuk, "Recent Research and Development Status of Relaxed Optics and Laser Technology: Review," OPJ, vol. 11, is. 7, pp. 210 – 263, 2021.

PROBLEM OF SIMILARITY IN MODERN PHYSICS

Shcabura Andriy – 2nd year master
Educational and Scientific Physical and
Technological Institute Lesya Ukrainka
Volyn national university

Shevchuk Ivan - 4th year student
Educational and Scientific Physical and
Technological Institute Lesya Ukrainka
Volyn national university

Petro Trokhimchuk – Associate Professor
of Theoretical and Computer Physics
Educational and Scientific Physical and
Technological Institute Lesya Ukrainka
Volyn national university

The problems and role of similarity and physical and mathematical constants in modern theoretical, mathematical and computer physics in past, present and future are discussed [1 – 6]. This problem is little research in modern physics. Therefore, we represent short system analysis of this problem.

The problem of similarity in modern physics was begun by R. Descartes [2]] (his method) and I. Newton [2] (four rules of conclusions in physics). Later this direction of research was developed by Ch. Volf, L. Euler, J. L. Lagrange, R. W. Hamilton, J. Stoney, Rayleigh, Stokes and other [2 – 4].

Problems of mathematical and physical constants were begun by number π and developed to Feynman numbers [2] and Klitzing constants [2]. First physical constants are gravitational constant, light velocity, electron charge, Planck constant and Boltzmann constant [1, 2].

J. Stoney and M. Planck created systems of Stoney's and Planck units [1, 2]. Planck constants were used for the creation of modern cosmology: planckon as gravitational vacuum [1, 2].

Problems of introduction new constants are represented by Klitzing constant (quantum Hall phenomenon) [2] and Feynman numbers [2].

Similarities principles in hydrodynamics, magnetic hydrodynamics are represented with help Reynolds, Nusselt, Rayleigh, Prandtl, Taylor and other numbers [4]. These numbers are as rule undimensionless [4]. But it allows explaining linear and nonlinear phenomena with united point of view [4]. So, theory of hydrodynamic Thomson-Benard phenomenon as prevortex state was adapted and used for the electron gas in semiconductors [4, 5]. Thus hydrodynamical convective-gravitational Rayleigh theory may be represented as theory of transition from laminar to turbulent (vortex) fluxes,

including prevortex phase, in hydrodynamics it is Benard cells. Only this analogy allows creating theory of Thomson-Benard phenomena for electron gas in solid state [5].

So. Reynolds's similarity law, according to which two stationary flows of uncompressed viscous fluid that flow around geometrically similar bodies in the absence of given forces are similar if both flows are characterized by the same Reynolds number [4].

This principle was used for the creation theory of electromagnetic laser-induced optical breakdown (modified Rayleigh theory) [2].

Principle similarity was used for the creation an equilibrium econometrics. P. Samuelson physical-chemical Le Chatelier – Brown principle converted to economical Le Chatelier – Samuelson principle [6].

Einstein expanded “mechanical” E. Mach theory of relativity on all physics [1, 2]. He added fourth postulate about a constancy of the light velocity in vacuum for all inertial reference frames [1, 2]. This theory was called special theory of relativity [1, 2].

Similarity principle and basic physical constants was used for the creation synthetically theory of informative physical structures [2].

In contrast to classical representations that exist in cybernetics and physics, the theory of information-physical structures is the synthesis of physical and information theory. The following problem is practically addressed: is it not possible to construct the theory so that it is based on both informational and physical laws and principles.

Therefore, the relationship between the action S and the cyclic frequency ν , on the one hand, and the entropy of S_e and temperature T , on the other, must exist. De Broglie [2] expressed the following formulas:

$$h\nu = kT, \quad (1a)$$

$$S/h = S_e/k_B = S_g, \quad (1b)$$

where k_B – Boltzmann constant., S_g – generalized measure [2].

In [2], the view was expressed that an electromagnetic vacuum is basically a dynamic environment, and Newtonian ether is static.

According to [4], we introduce the concept of vacuum from a polymetric analysis.

A generalized vacuum is the state of a system in which the change of the generalized measure is zero.

References

1. J. D. Barrow and F. Tipler, *The Anthropic Cosmological Principle*. Oxford: University Press, 1986.
2. P. P. Trokhimchuk, *Theories of Everything: Past, Present, Future*. Saarbrücken: Lambert Academic Publishing, 2021.
3. L. I. Sedov, *Similarity methods and dimensions in mechanics*. Moscow: Nauka, 1977.
4. S. Chandrasekar, *Hydrodynamic and Hydromagnetic Stability*. Oxford: University Press, 1961.
5. P. P. Trokhimchuk, “Thomson-Benard Phenomena and Relaxed Optics,” *IJARPS*, vol.8, Is. 3, pp. 1 – 15, 2021.
6. P. P. Trokhimchuk, “Some Problems of Polymetric Modeling in Econometrics,” *IJERM*, vol. 7, is. 6, pp. 43-52, 2020.

ВПЛИВ РІВНІВ ПРИЛИПАННЯ НА СТАЦІОНАРНУ ФОТОПРОВІДНІСТЬ В CdI_2

Бенедик О. – магістр 2 курсу Навчально-наукового фізико-технологічного інституту ВНУ імені Лесі Українки

Пирога С. А. – к. фіз.-мат. н., доцент кафедри теоретичної та комп'ютерної фізики імені А. В. Свідзинського ВНУ імені Лесі Українки

Особливості структури шаруватих кристалів йодистого кадмію забезпечують додаткові можливості для локалізації домішок у різних кристалографічних позиціях та формування нанорозмірних фаз. Локалізація домішок у Ван-дер-ваальсових щілинах впливає на структурні параметри кристала, а також на електронну та фононну підсистеми. Тому дослідження електронної структури локальних центрів та нанорозмірних фаз, які формуються при легуванні та інтеркалюванні кристалів йодистого кадмію з порушеною стехіометрією, є актуальним і важливим завданням. Локальні рівні спричиняють істотний вплив на характер явищ, що відбуваються в напівпровідниках і діелектриках: електропровідність, фотоефект, люмінесценцію, оптичне поглинання й інше.

Метою роботи є виявлення впливу рівнів прилипання на стаціонарну фотопровідність в CdI_2 .

Для вивчення впливу локальних центрів на стаціонарну фотопровідність у шаруватих кристалах CdI_2 використано метод дифузійних фотострумів. Температурна залежність дифузійного фотоструму дозволяє визначити тип фотопровідності матеріалів для різних температур. Порівняння цих даних з температурною залежністю фотопровідності і енергетичним спектром локальних рівнів у забороненій зоні, дозволяє встановити вплив локальних центрів на фотопровідність кристалів.

Зразки для дослідження являли собою паралелепіпеди розміром $6 \times 10 \times 2$ мм³. Реєстрація дифузійних фотострумів здійснювалася електрометром В7-30 при імпульсному освітленні кристала в ділянці максимуму фотопровідності..

У роботі представлені температурні залежності дифузійних фотострумів для кристалів CdI_2 з надстехіометричним йодом і кадмієм при збудженні у домішковій смугі 384 нм і в ділянці фундаментального поглинання. Одержані результати дозволили встановити, що температурна залежність дифузійних фотострумів визначається енергетичним спектром рівнів прилипання, а зміна енергетичного спектру при введенні надстехіометричного йоду і кадмію призводить до зміни температурної залежності дифузійних фотострумів.

У роботі дано аналіз температурної залежності дифузійних фотострумів на базі феноменологічного опису генераційно-рекомбінаційних процесів.

ВИКОРИСТАННЯ ХАЛЬКОГЕНІДНИХ СКЛОПОДІБНИХ НАПІВПРОВІДНИКІВ В НАУЦІ ТА ТЕХНІЦІ

Гаврилюк В. В. – студент 6 курсу
навчально-наукового фізико-
технологічного інституту ВНУ імені Лесі
Українки

Кевшин А. Г. – к. фіз.-мат. н., доцент
кафедри експериментальної фізики,
інформаційних та освітніх технологій

Халькогенідні склоподібні напівпровідники (ХСН) з моменту їх відкриття в середині минулого століття стали об'єктом багатьох досліджень. Ці матеріали завдяки таким унікальним фізичним властивостям, як висока прозорість в широкому діапазоні довжин хвиль, висока радіаційна стійкість, а також простота технології одержання є перспективними для використання в різних приладах мікро та оптоелектроніки. На даний час деякі ХСН використовуються як матеріали для виготовлення різних сенсорів, активних та пасивних середовищ для лазерів, компонентів люмінофорів і т.д. Халькогенідні стекла утворюються на основі елементів VI групи (сірка S, селен Se, телур Te), які називаються халькогенідами і є сплавами з елементами V (миш'як As, сурма Sb) або IV (кремній Si, германій Ge) групи [1].

Основне використання халькогенідних стекел обумовлено їх унікальними оптичними та електрофізичними властивостями, які можна суттєво змінювати шляхом зміни їх складу або здійснюючи синтез при різних умовах.

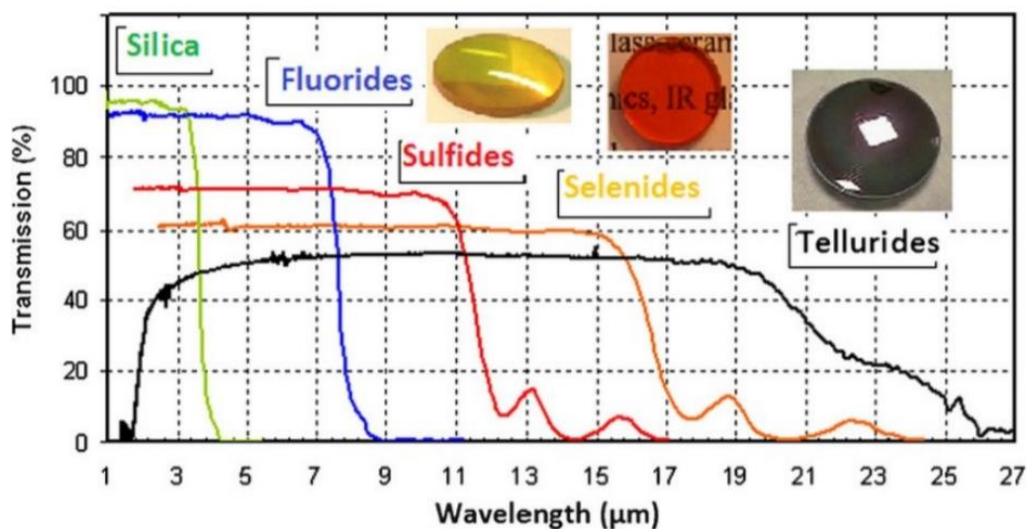

Рис 1. Інфрачервоне пропускання різних стекел

Прозорість халькогенідних стекел у широкому спектрі електромагнітного випромінювання від видимого до далекого інфрачервоного діапазону знаходить застосування розробки та виробництва інфрачервоних детекторів випромінювання, інфрачервоної оптики та дуже перспективні як прозорий матеріал оптоволоконних кабелів інфрачервоного діапазону спектру з низькими оптичними втратами. З рис. 1 бачимо, що положення краю інфрачервоного пропускання залежить від халькогену,

який є основою даного скла. Наприклад, телуридним стеклам може бути властиве пропускання до довжин хвиль, близьких до 20 мікрметрів.

Нещодавно було встановлено, що властивості ХСН можуть бути змінені і при впливі таких факторів, як опромінення електронами і рентгенівськими променями, обробка газовим розрядом – причому в останньому випадку чутливість ХСН виявляється на два порядки вища, ніж при опроміненні ХСН видимим світлом. Це явище становить інтерес як з наукової, так і з практичної точок зору, однак природа структурних перетворень, стимульованим розрядом, і їх зв'язок з фотоструктурними перетвореннями досліджені не були.

Фізичні властивості халькогенідних стекол (високий показник заломлення, низька енергія фононів, висока нелінійність) також роблять їх ідеальними для використання в лазерах, оскільки важливою складовою лазерів є їх активне середовище, котре підсилює випромінювання, що проходить крізь нього [2]. Сьогодні ітербій-єрбієві стекла широко використовуються в якості активного середовища в лазерах та оптичних підсилювачах. Це пов'язано, з тим, що довжина хвилі генерації іона єрбію (1,5 мкм) є, по-перше, оптимальною для передачі інформації по волоконно-оптичних лініях зв'язку, по-друге, лежить у безпечному для очей діапазоні довжин хвиль. Іон ітербію додатково вводиться в матрицю для підвищення ефективності накачування, оскільки є сенсibilізатором для іона єрбію, а також має інтенсивну смугу поглинання в області 1 мкм, що дозволяє використовувати для накачування потужні напівпровідникові лазерні діоди.

Отже через свої унікальні властивості халькогенідні стекла можна використовувати у багатьох галузях науки та техніки

Список використаних джерел

1. Блінов Л. Н., Семенча А. В. Халькогенідні склоподібні матеріали в Політехнічному: монографія. СПб. : ПОЛТЕХ-ПРЕС, 2019. 280 с.
2. Кевшин А. Г., Галян В. В., Семенюк Т. А. Процеси трансформації енергії в активованих йонами Er^{3+} лазерних матеріалах. Фізика і хімія твердого тіла, 2015. Т. 16, № 2. С. 245–252

ТЕХНОЛОГІЯ УПРАВЛІННЯ БЕЗПІЛОТНИМИ АПАРАТАМИ ЗАСОБАМИ МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ

Грабець Назар – студент 2 курсу
Навчально-наукового фізико-
технологічного інституту ВНУ імені Лесі
Українки

Можливість в будь-який момент часу отримати або відправити потрібні дані, не залежно від свого місця розташування, дає широкі можливості, тому актуальною є проблема вибору раціонального протоколу передачі даних, який би забезпечував достатню швидкість передачі даних, не навантажував інтернет-канал, був зручним у використанні та запобігав втратам даних. Відповідно постає проблема створення ефективної технології управління безпілотними апаратами.

Звідси випливає мета проєкту: дослідити технології управління безпілотним апаратом за допомогою засобів мережі Інтернет.

Для реалізації мети було поставлено наступні завдання:

1) Здійснити літературний огляд та проаналізувати існуючі протоколи передачі даних.

2) Організувати управління безпіотною наземною платформою та дослідити основні методи управління роботизованими платформами.

3) Спроектувати та виготовити платформу.

На даний момент серед найпопулярніших протоколів, які використовують для технологій управління було визначено:

http - протокол для передачі даних гіпертекстових документів в форматі html.

Головним недоліком є його повільність та робота за принципом запит-відповідь. [1]

UDP — один із протоколів в стеку TCP/IP, який виконує обмін повідомленнями без підтвердження та гарантії доставки. [2]

MAVLink — протокол для комунікації безпілотного апарату із наземною станцією. Головним недоліком є те, що даний протокол є ненадійним, енергомістким і адаптованим під особливості мережі інтернет. [3]

Тому для створення технології управління нами було обрано протокол **MQTT**, який позбавлений вищезгаданих недоліків.

MQTT— це спрощений мережевий протокол, який працює на прикладному рівні поверх TCP / IP. Використовується для обміну повідомленнями між пристроями за принципом публікач – підписник – публікач, клієнт, який передає повідомлення, називається публікачем; клієнт, який отримує повідомлення - підписником. У центрі знаходиться MQTT-брокер, що несе відповідальність за обмін повідомленнями між клієнтами і фільтрацію даних. [4]

Панель управління виконує роль публікача, тобто публікує на сервер значення клавіш, на які натиснув користувач. Платформа на чолі з контролером NodeMCu виконує роль підписника, який отримує дані з сервера і змушує платформу рухатись у заданому користувачем напрямі. (рис. 1)

Для створення роботизованої платформи було використано: мікроконтролерну платформу NodeMCU (на базі мікроконтролера ESP8266), драйвер двигунів L298N, мотор-редуктори, Li-Ion акумулятори формату 18650, контролер заряду BMS HX-2S-JH10, конвертор напруги MT3608M, регулятор напруги AMS1117 3.3V.

На схемі (рис. 2) зображено контролер, який отримує дані від брокера та надсилає їх драйверу двигунів у вигляді електронних сигналів, змушуючи двигуни рухатись. Для живлення логічної частини схему було використано регулятор напруги AMS, який понижував її до необхідних контролеру 3,3В. Для живлення схеми використано два літій-іонні акумулятори типорозміру 18650, ємністю 3500mAh кожен. Також для запобігання поломок акумуляторів, які були б викликані глибоким розрядом було використано контролер заряду літій-іонних акумуляторів, а для зарядки двох літій-іонних акумуляторів необхідно налаштувати вихідну напругу на 8,4В, тому було використано підвищувальний конвертор напруги.

В подальшій перспективі планується обладнати платформу камерою для проведення відео трансляції, акселерометром, магнітометром, та GPS модулем для

визначення положення безпілотної, дані з яких будуть відображатись на панелі управління платформою.

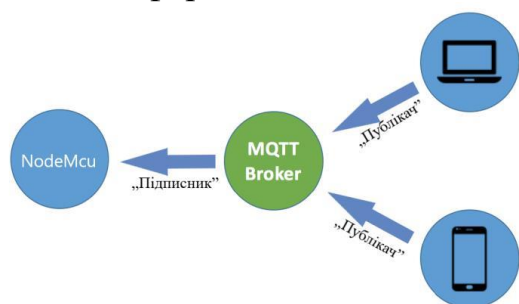

Рис. 1. Принцип роботи технології

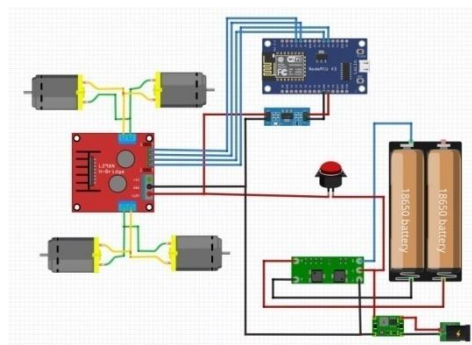

Рис. 2. Схема комутації пристрою

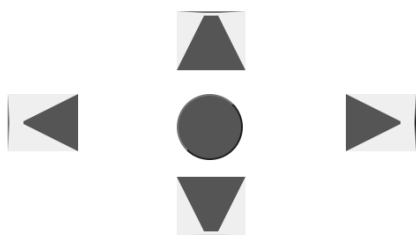

Рис. 3. Інтерфейс панелі управління

Рис. 4. Зовнішній вигляд платформи

Список використаних джерел

1. Информационная система «Хабр» // Простым языком об HTTP. URL: <https://habr.com/ru/post/215117/>
2. Вільна енциклопедія «Вікіпедія» // MAVLink. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/MAVLink>
3. Студопедия — поиск обучающей информации // UDP. URL: <https://studopedia.info/9-77089.html>
4. Информационная система «Хабр» // Как общаются машины — протокол MQTT. URL: <https://bit.ly/39rIDSB>

РОБОТИЗОВАНИЙ МОБІЛЬНИЙ КОМПЛЕКС АГРАРНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ

Грабець Назар – студент 2 курсу
Навчально-наукового фізико-
технологічного інституту ВНУ імені Лесі
Українки

Для підвищення врожайності сільськогосподарських культур застосовують сучасну агротехніку, систематично вносять мінеральні та органічні добрива, вапнують підзолисті ґрунти, гіпсують солончаки. Проте цих заходів не можна

застосовувати доти, поки не буде вивчено ґрунтових особливостей кожного поля. Отже, перш ніж застосовувати добрива, необхідно провести агрохімічні дослідження ґрунтів. Тому **актуальною** є проблема швидкого та без заподіяння шкоди посівам відбору ґрунту для проведення його аналізу. Відповідно постає проблема проектування та виготовлення системи, яка б забезпечувала проведення цієї процедури в автоматичному режимі. Звідси і випливає **мета** – спроектувати та виготовити роботизований мобільний лабораторний комплекс аграрного призначення, який в автоматичному режимі буде проводити забір, сортування та транспортування зразків ґрунту та проводити моніторинг стану полів та посівів.

Нині існує два методи для відбору зразків ґрунту. Перший – відбір зразків ґрунту вручну: територію потрібно розбити рівномірно на 20-40 точок, на яких буде взято зразки ґрунту. Точкові проби відбирають штиковою лопатою глибина забору зразка ґрунту не повинна перевищувати 10 см. Другий ж спосіб здійснюється системою на основі автомобільної платформи [1]. **Недоліком** такого методу відбору ґрунту є низька мобільність використання автомобіля, особливо у весняно-осінній період, коли земля насичена вологою. Проблематично використовувати такий спосіб на посівних площах, де вже проросли посіви, у болотистих місцевостях, густо зарослих масивах.

Альтернативою є спосіб використання безпілотної, або керованої роботизованої платформи, яка в автоматизованому режимі проводить забір ґрунту, сортує та транспортує його до місця призначення. За основу комплексу взято комплект рухомої 4-колісної платформи (Кожне з коліс приводиться в рух власним двигуном що збільшує її прохідність). Також до комплексу входить радіоапаратура, камера відео з якої транслюється на ФПВ шолом [2]. Для виготовлення електроніки зонду було використано мікроконтролерну платформу Arduino, драйвери крокових двигунів, самі крокові двигуни та кінцеві вимикачі механічні і оптичний.

На рис. 1 бачимо загальну схему комутації зонду. Мікроконтролер, який зчитує сигнал з радіоапаратури на якій знаходиться кнопка для запуску процедури збору зразка в ході якого контролер керує двигунами за допомогою драйверів та відслідковує рух вузлів за допомогою кінцевих вимикачів. Для автоматизованого пілотування системою використовується контролер ArduPilot (рис. 2), який працює в режимі Rover (управління наземними платформами). Він встановлюється «в розріз» між радіоприймачем та драйверами двигунів платформи. Для планування маршрутів використано програму MissionPlanner. В самій програмі бачимо карту на якій знаходимо необхідне поле та розставляємо точки які необхідно об'їхати. Після цього програма загрузить маршрут в платформу.

Візуальний моніторинг полів та рослин проводиться за допомогою камери. Для збільшення огляду камери було виготовлено підвіс для неї що дозволяє скеровувати її напрямком незалежно від напрямку руху платформи, тим самим збільшуючи кути огляду камери. Для цього було використано мікроконтролер та пара сервомоторів. Впродовж сезону також є необхідність проводити вимірювання вологості, температури та рівню кислотності ґрунту. Тому нами спроектовано насадку на зонд (рис. 3), що складається з мікроконтролера датчиків вологості, температури та кислотності ґрунту яка дозволяє проводити заміри необхідних параметрів, а результати записувати на microSD картку. Під час виготовлення системи використано деталі, виготовлені нами засобами адитивних технологій.

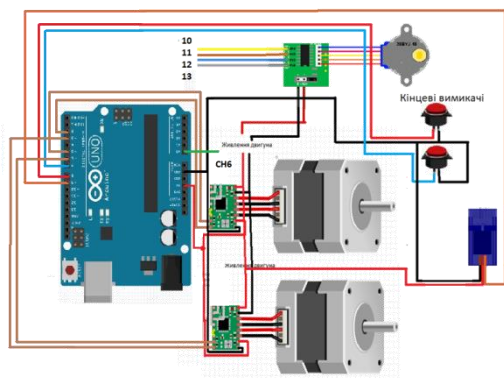

Рис. 1. Схема комутації електроніки зонду

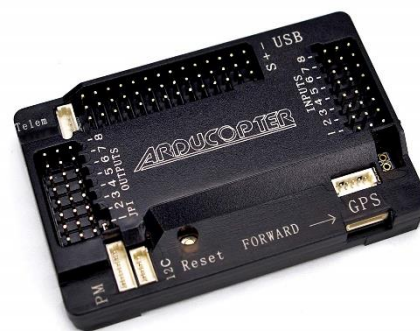

Рис. 2. Контролер ArduPilot

Рис. 3. Реєстратор характеристик ґрунту

Рис. 4. Зовнішній вигляд платформи

Список використаних джерел

1. Хімічний аналіз ґрунту. – Mode of access : <https://himanaliz.ua/uk/poslugi/khimichniy-analiz-gruntu/>
2. Eachine EV800 5 Inches 800x480 FPV Goggles 5.8G 40CH Raceband Auto-Searching Build In Batteryhttps – Mode of access [//www.banggood.com/Eachine-EV800-5-Inches-800x480-FPV-Goggles-5_8G-40CH-Raceband-Auto-Searching-Build-In-Battery-p-1053357](https://www.banggood.com/Eachine-EV800-5-Inches-800x480-FPV-Goggles-5_8G-40CH-Raceband-Auto-Searching-Build-In-Battery-p-1053357)

СИСТЕМА ДЛЯ ОЗВУЧУВАННЯ ТУРИСТИЧНО-ІНФОРМАЦІЙНИХ ТАБЛИЦЬ

Грабець Назар – студент 2 курсу навчально-наукового фізико-технологічного інституту ВНУ імені Лесі Українки

Пам'ятні знаки, меморіальні та анотаційні дошки є архітектурно-скульптурними творами малої форми, які встановлюються на фасадах будівель з метою вшанування пам'яті видатних історичних подій і осіб. Проте, не завжди є

можливість отримати необхідну інформацію через технічні особливості виготовлення таких форм (малий шрифт тексту, надмірна кількість інформації, значна відстань до об'єкту тощо). Особливою проблемою є отримання інформації людьми з обмеженими можливостями. Тому актуальною є проблема розроблення та використання системи, яка забезпечувала б можливість озвучувати тексти, розміщені на туристично-інформаційних таблицях.

Мета дослідження полягає в проектуванні та виготовленні системи для озвучення туристично-інформаційних таблиць.

На рис. 1 ви можете спостерігати зразки туристично-інформаційних таблиць, але не зручне розміщення та технічні особливості їх виготовлення затрудняють отримання необхідної інформації.

Вирішити цю проблему допоможе запропонована далі система для озвучування туристично-інформаційних таблиць апаратною основою, якої є плата на основі мікроконтролера STM32F103C8T6, ультразвукового далекоміра HC-SR04, міні-MP3 плеєра, динаміка та підсилювача звуку.

Мікроконтролер приймає дані про відстань до людини і у випадку, коли вона менше допустимої, починає програватись аудіо-файл, записаний на карту пам'яті. Для економії заряду акумуляторів у системі, передбачено можливість програмного відімкнення від живлення у зазначений час (о 23.00 год.) та ввімкнення (о 07.00 год.) Для цього використано вбудований модуль Real Time Clock мікроконтролера.

Ультразвуковий датчик HC-SR04 – це стабільний і точний ultrasonic sonar (далекомір), який не має “сліпих зон”. Він може виміряти відстань від 2 до 400 см похибка складає усього 3 мм [1].

Принцип дії датчика.

1. На вихід trig (тригер) відправляємо високий рівень тривалістю, як мінімум, 10 мкс.

2. Модуль починає відправляти ультразвукові імпульси з частотою 40 кГц і приймати відбиті імпульси, якщо в зоні видимості є які-небудь перешкоди.

3. Якщо сигнал повертається, модуль встановлює низький рівень на виході echo на 150 мс. За часом, що минув від пункту 1 до низького рівня на виході echo можна розрахувати відстань до перешкоди за формулою:

Відстань = $(\text{time} \cdot \text{sound velocity}) / 2$,

де time – виміряний час імпульсу, sound velocity – швидкість звуку (340 м/с).

Для уникнення хибних спрацювань при програмуванні системи було використано метод медіанної фільтрації. Медіанний фільтр – один з видів цифрових фільтрів, який широко використовується в цифровій обробці сигналів та зображень для зменшення рівня шуму. Медіанний фільтр є нелінійним FIR-фільтром.

Значення відліків усередині вікна фільтра сортуються в порядку зростання (спадання) і значення, що знаходиться в середині упорядкованого списку, надходить на вихід фільтра. У разі парного числа відліків у вікні вихідне значення фільтра дорівнює середньому значенню двох відліків у середині впорядкованого списку. Вікно переміщується уздовж сигналу, що фільтрується і обчислення повторюються [2].

Загальну схему комутації системи показано на рис. 2. Загальний вигляд монтування системи подано на рис. 4.

Для автономної роботи система може бути оснащена сонячною панеллю та контролером заряду Li-Ion акумуляторів TP4056.

Рис. 1. Зразки туристично-інформаційних таблиць м. Луцьк

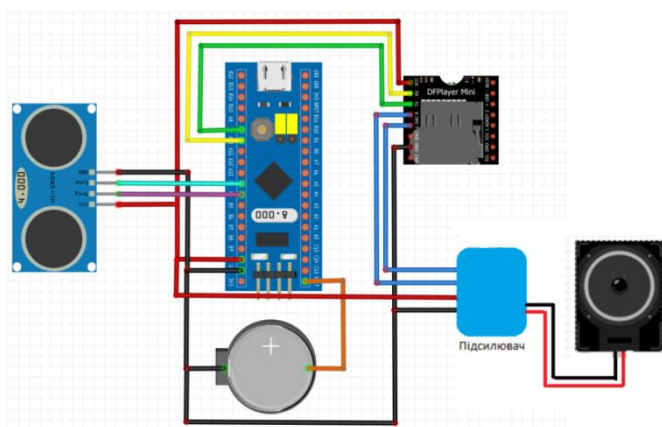

Рис. 2. Загальна схема комутації системи

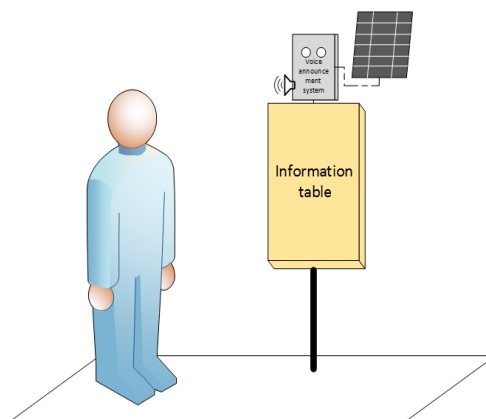

Рис. 3. Загальна схема монтування системи

Список використаних джерел

1. HC-SR04 Datasheet. – Режим доступу: <http://www.electroschematics.com/8902/hc-sr04-datasheet/>
2. Медіанна фільтрація. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9C%D0%B5%D0%B4%D1%96%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D0%B0_%D1%84%D1%96%D0%BB%D1%8C%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F

ВИРОБНИЦТВО ТА ЗАСТОСУВАННЯ РАДІОФАРМПРЕПАРАТІВ (РФП) ДЛЯ ДОСЛІДЖЕНЬ МЕТОДОМ ПЕТ

Кот Ю. О. – студентка 6 курсу навчально-наукового фізико-технологічного інституту ВНУ імені Лесі Українки
Кевшин А. Г. – к. фіз.-мат. н., доцент кафедри експериментальної фізики, інформаційних та освітніх технологій

Основною особливістю методу позитронно-емісійної томографії є використання радіофармпрепаратів, мічених радіонуклідами, що випромінюють позитрони. Радіофармпрепарати – лікарські засоби, які містять нестабільний ізотоп, який робить ці препарати радіоактивними. Випромінювання може використовуватися для

оцінки метаболізму радіоактивно міченої речовини в організмі або для дослідження тканини, яка поглинула ізотоп. Вони призначені для біомедичних досліджень, радіоізотопної діагностики та лікування різних захворювань, переважно для променевої терапії злоякісних новоутворень. Радіоізотопи, що використовуються в ПЕТ та інших подібних дослідженнях, виготовляються за допомогою прискорювача частинок, який називається циклотрон. Усі радіонукліди, що випромінюють позитрони, що використовуються в ПЕТ, мають короткий період напіврозпаду та високу енергію випромінювання порівняно з радіоізотопами, які зазвичай використовуються в біомедичних дослідженнях. Радіонукліди вводяться в радіофармпрепарати шляхом радіохімічного синтезу на спеціальних автоматизованих приладах, які в свою чергу поміщають у свинцеві ящики в чистих приміщеннях. Основними ізотопами ПЕТ є Фтор-18 ($T_{1/2} = 110$ хв), Вуглець-11 ($T_{1/2} = 20,4$ хв), Азот-13 ($T_{1/2} = 9,7$ хв) і Кисень-15 ($T_{1/2} = 2$ хв), тобто ізотопи елементів, що містяться в більшості органічних молекул. Таким чином, спектр можливих зв'язків є майже необмежений. Для отримання деяких радіофармпрепаратів (Галій-68, Рубідій-82) використовують так звані радіонуклідні генератори.

Основним радіофармацевтичним засобом, який використовується в клінічній практиці ПЕТ/КТ, є 18F-мічена фтордезоксиглюкоза (18F-ФДГ). Таке майже виключне використання 18F-ФДГ у світовій клінічній практиці пояснюється кількома причинами: сьогодні це єдиний радіофармацевтичний препарат ПЕТ, схвалений для використання в різних клінічних ситуаціях, таких як онкологія, кардіологія та неврологія.

Унікальні біохімічні та фармакодинамічні властивості цього радіофармацевтичного препарату роблять його незамінним при ранній діагностиці раку. Як відомо, глюкоза є основним джерелом енергії для більшості клітин організму.

18F-ФДГ пацієнту вводять внутрішньовенно. Через годину після ін'єкції (цей час необхідний для рознесення препарату по тілу пацієнта) в клітинах, які потребують більше енергії, накопичується більше радіоактивної фторглюкози. Як правило, ракові клітини мають підвищену потребу в енергії, яка забезпечується глюкозою. Радіонуклід 18F має досить тривалий період напіврозпаду ($T_{1/2} = 110$ хв), що дозволяє транспортувати його від виробника до віддаленого томографа з прийнятними втратами радіонуклідів через розпад. Сфера дії інших діагностичних випромінювачів позитронів $T_{1/2}$ лежить в межах хвилин або десятків хвилин, що призведе до їх повного згасання під час транспортування.

Через короткий період напіврозпаду радіонуклідів ПЕТ необхідно мінімізувати тривалість радіофармацевтичного синтезу, що досягається за рахунок максимальної автоматизації цього процесу з використанням як роботів, так і закритих систем – радіохімічних модулів для радіофармацевтичного синтезу. За першою технологією транспортування реагентів здійснюється шприцами або піпетками, перехопленими дистанційно керованими маніпуляторами, а за другою всі функціональні дії виконує єдина вакуумна комунікаційна система – модуль синтезу, що містить нагрівачі, екстрактори, фільтри. та ін. Такі технології разом із програмним забезпеченням та приладами, а також контролем якості введення реагентів гарантують високу відтворюваність результатів синтезу при мінімальному залученні персоналу.

Виділення радіонуклідів і синтез радіофармпрепаратів на їх основі відбувається в гарячій захисній камері або в міні-боксі. У міні-боксі всі операції проводяться в стерильних умовах з використанням повністю автоматизованого модуля радіохімічного синтезу. У гарячій камері синтез відбувається в режимі дистанційного керування з повною або частковою автоматизацією.

Кожен радіофармацевтичний препарат використовує свій радіохімічний модуль. У той же час для однотипних реакцій, наприклад метилювання ^{11}C або фторування ^{18}F за механізмом нуклеофільного заміщення, можна використовувати універсальні програмно налаштовані автоматизовані радіохімічні модулі. Модулі дозволяють контролювати синтез радіофармпрепаратів під час усіх технологічних операцій, а деякі з них оснащені аналітичним обладнанням, що дозволяє контролювати якість одержуваних радіофармпрепаратів.

Список використаних джерел

1. Schiepers C., Hoh C. PET as a diagnostic tool in oncology. European Radiology. 1998. Vol. 8, No 8. P. 1481–1494.
2. Khalkhaly Eds. I., Maublant J., Goldsmith S. Nuclear Oncology: diagnosis and therapy. Philadelphia: Lippincott Williams & Wilkins, 2001. 563 p.
3. Cook Eds. G., Maisey M., Britton K., Chengazy V. Clinical Nuclear Medicine. London: Hodder Arnold, 2006. 915 p.

ЛІХТАР НА СОНЯЧНІЙ БАТАРЕЇ

Куршель Д.С. - студент 2 курсу
Навчально-наукового фізико-технологічного інституту ВНУ імені Лесі Українки
Мирончук Г.Л. - Директор навчально-наукового фізико-технологічного інституту

Вивчення принципу роботи та можливостей застосування ліхтарів на сонячній батареї, їх плюси та мінуси є актуальною задачею на сьогодні. Це спричинено тим, що вони є екологічно чистими, так як використовують заряд від сонячної батареї, а не одноразові батарейки. В таких ліхтарях використовуються світлодіодні лампи, тому вони споживають менше енергії ніж звичайні лампи. Також ліхтарики такого типу можна використовувати у віддалених місцях, де важко знайти джерело електроенергії, через те що їх не потрібно заряджати від стаціонарного джерела живлення.

Ліхтарик на сонячній батареї — це ліхтарик який живиться від сонячних променів, та зберігає енергію в акумуляторні батарейки. Такі ліхтарі практичні та зручні, але вони не підходять для довготривалого використання.

Принцип роботи таких ліхтарів дуже простий. Використовуючи фотоелементи, сонячні панелі поглинають сонячне світло і використовують їх як освітлення. Просто помістіть ліхтарик під прямі сонячні промені на кілька годин, щоб зберегти енергію. Щоб розпочати використання такого ліхтаря потрібно змінити його режими, зі спокійного у режим роботи. Після цієї зміни сонячні батареї перестануть накопичувати сонячну енергію, а акумулятор розпочне подавати енергію.

У таких ліхтариків мало мінусів, але все ж таки вони є, наприклад: якщо їх використовувати рідко може пошкодитись акумулятор, їх не можна використовувати на протязі довгого періоду часу через те що можуть пошкодитись світлодіоди, через це за такими ліхтариками потрібен належний догляд.

На даний момент ліхтарики на сонячній батареї не користуються великою популярністю. Хоч вже є протиударні та водозахисні моделі, також є багато моделей таких ліхтариків які мають такі функції, як зарядний пристрій для телефону, радіосигнал АМ/FM або сирена для виклику допомоги в екстрених випадках. Також є експериментальний сонячний ліхтарик розміром з кредитну картку. Він має білий світлодіод, що живиться від 16 сонячних елементів.

У своїй роботі я розповів принцип роботи ліхтарів на сонячній батареї, вказав на їх плюси та мінуси. Можна сказати що плюсів більше ніж мінусів, і застосування таких ліхтарів набагато вигідніше ніж звичайних ліхтариків. Я сподіваюсь що використання таких ліхтариків стане більш розповсюдженим, ніж звичайних.

Список використаних джерел

1. [https://uk.wikipedia.org/wiki/Сонячна панель](https://uk.wikipedia.org/wiki/Сонячна_панель)
2. <https://poradum.com.ua/gardening/3263-lhtar-na-sonyachnih-batareyah-osoblivost-princip-dyi-plyusi-mnusi-pristry-ustanovka.html>

ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ КОНСТРУКЦІЙ СОНЯЧНИХ ЕЛЕМЕНТІВ

Кульбачинський Є.А. – магістрант 2 курсу навчально-наукового фізико-технологічного інституту ВНУ імені Лесі України

Федосов С.А. – д-р ф.-м. н., професор кафедри теоретичної та комп'ютерної фізики імені А.В. Свідзинського ВНУ імені Лесі України

Основними вимогами до сонячних елементів є висока ефективність, низька вартість та висока надійність. З вражаючим успіхом були запропоновані та продемонстровані багато конфігурацій сонячних елементів. Проте для того, щоб сонячні елементи могли впливати на виробництво загального споживання енергії, більш складна задача все ще попереду, але ціль досяжна для багатьох прихильників. Розглянемо кілька основних конструкцій сонячних елементів та їхні переваги та недоліки.

Сонячний елемент на кристалах Si користується найбільшим успіхом на ринку в даний час. Він має розумний баланс між ефективністю і вартістю. Найкращий показник ефективності досяг більш ніж 22 %. Основна вартість – кристалічна підкладка (база). Велика кількість досліджень спрямована на зниження вартості росту кристалів. Потреба в якості кристалу є менш жорсткою ніж для великих інтегральних мікросхем. Одним з підходів є технологія росту тонких листів із розплаву Si. Замість звичайної форми злитка кристал витягують тонким листом товщиною, меншою ніж типова пластина Si. Цей метод знижує витрати як у процесі різання злитка на пластини, так і при відходах матеріалів під час різання.

У тонкоплівкових сонячних елементах активними напівпровідниковими шарами є полікристалічні або неупорядковані плівки, нанесені або сформовані на електрично активних або пасивних підкладках, таких як скло, пластик, кераміка, метал, графіт або металургійний кремній. Тонку плівку напівпровідника можна нанести на чужорідну підкладку різними методами, такими як газова епітаксія, плазмове розпилення та осадження. Якщо товщина напівпровідника більша за довжину (обернений коефіцієнт) поглинання, більшість світла буде поглинатися; і якщо дифузійна довжина перевищує товщину плівки, більшість фото-генерованих носіїв можуть бути колективізовані. Найпоширенішими і успішними плівками є Si, CdTe, CdS, CIS (CuInSe), і CIGS (CuInGaSe). Їх ефективність досягла вище 15 %. Головною перевагою тонкоплівкових сонячних елементів є можлива їх низька вартість через дешеву технологію обробки та використання порівняно недорогих матеріалів. Основними недоліками є низька ефективність і короткострокова стабільність. Низька ефективність частково обумовлена впливом границь зерен та низькою якістю напівпровідникового матеріалу, вирощеного на різних підкладках. Ще однією проблемою є деградація (погана стійкість), яка зумовлена хімічною реакцією напівпровідника з середовищем (O₂ та водяна пара). Тому необхідно вживати заходів для забезпечення надійності пристроїв на тонкоплівкових сонячних елементах.

Аморфний кремній (a-Si) – добре вивчений матеріал для тонкоплівкових сонячних елементів. Шари з товщиною від 1 до 3 мкм вирощуються на металевих або скляних підкладках шляхом розсіювання сілану ВЧ розрядом. Кристалічний і аморфний Si суттєво відрізняються; перший має непряму заборонену зону 1,1 eV, тоді як оптична характеристика поглинання в гідрогенованому a-Si нагадує очікувану для кристала з прямою забороненою зоною 1,6 eV. Сонячні елементи були виготовлені на *p-n* переході, а також Шотткі-бар'єрі. Оскільки у видимій частині сонячного спектра коефіцієнт поглинання становить від 10⁴ до 10⁵ см⁻¹, багато носіїв фотогенерується у межах мікрона освітленої поверхні.

Основні характеристики діодів з бар'єром Шотткі добре описані. Метал повинен бути достатньо тонким, щоб забезпечити значної кількості світла на напівпровіднику. Падаюче на напівпровідник короткохвильове світло поглинається в основному в збідненій області. Довгохвильове світло поглинається в нейтральній області, утворюючи електронно-діркові пари так само, як і на *p-n* переході. При використанні сонячних елементів збудження носіїв з металу в напівпровідник становить менше 1 % повного фотоструму, і тому цим процесом можна знехтувати.

До переваг бар'єрів Шотткі відносяться (1) низькотемпературне виготовлення та обробка, оскільки не вимагається високотемпературна дифузія або відпал; (2) пристосованість даних технологій до полікристалічних та тонкоплівкових сонячних елементів; (3) висока радіаційна стійкість завдяки високому електричному полю поблизу поверхні; і (4) високий вихідний струм і хороший спектральний відклик, обумовлений наявністю збідненої області прямо на поверхні напівпровідника, що суттєво зменшує негативний вплив малого часу життя та високої швидкості поверхневої рекомбінації.

Для каскадних сонячних елементів теоретична максимальна ефективність базується на балансі E_g для фотоструму та напруги холостого ходу. Показано, що при використанні кількох переходів з різними забороненими зонами та укладених один на одного, ефективність може бути покращена, оскільки менші втрати фотонів

нижче одиничної E_g . Для каскадного елемента максимальна ефективність становить $\approx 40\%$ при $E_{g1} = 1,7$ еВ та $E_{g2} = 1$ еВ. Для елементів з трьома переходами ідеальна комбінація – $E_{g1} = 1,75$ еВ, $E_{g2} = 1,18$ еВ, $E_{g3} = 0,75$ еВ. При подальшому збільшенні кількості переходів ефективність зростає мало. Експериментально на кристалічних сонячних елементах з трьома переходами на основі складних напівпровідників GaAs/InGaAs та InGaP/InGaAs/Ge показали ефективність більш ніж 30% – найвищу в історії будь-якої структури. На тонкоплівкових елементах багатоперехідні елементи SiGeC/Si/SiGe та SiGeC/Si/GeC демонструють більш високу ефективність ніж їхні одноперехідні аналоги.

Список використаних джерел

1. Ng. Kwok K. Complete Guide to Semiconductor Devices. 2nd Ed. New Jersey : WileyIEEE Press, Hoboken, 2002. 768 p.
2. Sze S. M., Ng. Kwok K. Physics of Semiconductor Devices. 3rd Ed. New Jersey : John Wiley & Sons, Inc., 2007. 815 p.
3. Гуртов В. А. Твердотельная электроника : учеб. пособие. Петрозаводск : ПетрГУ, 2004. 312 с.

ЛАЗЕРНО – СТИМУЛЬОВАНІ ЕФЕКТИ В НАПІВПРОВІДНИКАХ

Мельничук Т.О. – аспірант 1-го курсу
Навчально - наукового фізико-технологічного інституту, ВНУ імені Лесі Українки.
Мирончук Г.Л. – д.ф.-м.н., професор
кафедри експериментальної фізики,
інформаційних та освітніх технологій
ВНУ імені Лесі Українки

З огляду на стрімкий розвиток у напрямках фізики, а саме нанофізика та наноелектроніка, актуальним є дослідження електронних явищ, які проявляються в оптичних спектрах приповерхневих шарів та об'єму функціональних матеріалів електронної техніки [1].

У багатьох сучасних технологіях обробки (модифікації поверхні) матеріалів використовується іонне бомбардування та лазерне випромінювання (лазерне легування, термічна обробка, нанесення покриттів і т.д.). Можливість локально впливати на ділянки поверхні розміром до часток мікрона, висока швидкість нагріву і мобільність в управлінні лазерним променем роблять методи лазерної модифікації матеріалів все більш привабливими. Однак поряд з очевидними перевагами використання лазерного випромінювання для обробки матеріалів, вплив потужного випромінювання може супроводжуватися низкою небажаних наслідків, пов'язаних з генерацією дефектів, структур дефектів, неоднорідним плавленням і утворенням періодичних структур рельєфу поверхні[2].

Особливо критична наявність дефектів впливає на властивості кристалічних матеріалів, що мають мікронні і субмікронні розміри. Саме такого розміру елементи використовуються в сучасній електроніці, у наших пристроях. В останній час дуже

успішно використовують для обробки поверхні (приповерхневих шарів) лазерне опромінення. Напівпровідник Si є базовим матеріалом мікро та наноелектроніки, а саме на його основі виготовляють низку перетворювачів та детекторів різного роду випромінювання [3].

Інший, важливий в практичному відношенні приклад, де генерація і накопичення дефектів призводять до незворотних змін властивостей матеріалу: це руйнування оптичних елементів (дзеркал, оптичних покриттів і т.д.) знаходяться тривалий час під впливом потужного лазерного випромінювання (особливо імпульсно-періодичного) [4].

Для вибору оптимальних режимів лазерної обробки матеріалів і створення стійких до впливу лазерного випромінювання оптичних елементів, необхідне детальне знання механізмів генерації, взаємодії та накопичення структурних дефектів.

Можливість лазерної генерації в кристалах (діелектриках, напівпровідниках, металах) високої концентрації структурних дефектів (вакансій, міжвузлів, дислокацій, пор) давно відоме явище. Однак до теперішнього часу не до кінця зрозумілими залишаються механізми аномально високою лазерно-стимульованою дифузії дефектів.

Механізми утворення і зростання макродефектів (дислокацій, кластерів) в ініційованих лазерним випромінюванням неоднорідних полях температури та концентрації точкових дефектів, а також механізми формування впорядкованих структур макродефектів (упорядкованих структур дислокацій, кластерів). Як правило, твердофазної руйнування матеріалу пов'язано саме з ростом макродефектів [5].

[1] Бехштедт Ф., Эндерлайн Р. Поверхности и границы раздела полупроводников. – Москва: Мир, 1990. – 484 с.

[2] Ю П., Кардона М. Основы физики полупроводников. – Москва: Физматлит, 2002. – 533 с.

[3] Kruusing Arvi. Handbook of liquids-assisted laser processing. – Amsterdam, Boston: Elsevier, 2008. – 464 с.

[4] Вейко В.П., Метев С.М. Лазерные технологии в микроэлектронике / София, Изд. БАН, 1991

[5] Emel'yanov V.I., Kashkarov P.K. Laser Induced Defect Formation in Semiconductors // Appl. Phys., A, 1992, Vol.55, p.161-174.

ПОВЕРХНЕВІ ЕЛЕКТРОМАГНІТНІ ХВИЛІ ВЗДОВЖ АНІЗОТРОПНИХ ПРОВІДНИХ ШАРІВ

Мирончук Д.Б. – магістр 2 року навчання, Начально-наукового фізико-технологічного інституту ВНУ імені Лесі Українки
Замуруєва О.В. – к. ф.м. н., доцент кафедри теоретичної та комп'ютерної фізики імені А.В. Свідзинського ВНУ імені Лесі Українки

Поверхневі електромагнітні хвилі (поверхневі оптичні стани) привертають увагу великої кількості дослідників з різних галузей науки, таких як фізика

конденсованого стану, оптика, радіофізика та хімія (фотокаталіз). Це особливий тип хвиль, що розповсюджує вздовж перетину між двома середовищами та локалізований на ній або поблизу неї, що означає зменшення інтенсивності хвилі при віддаленні від межі.

Їхні унікальні властивості, такі як сильна чутливість до параметрів контактуючих середовищ, локалізація полів поблизу межі розділу, можливість гнучкого керування дисперсією за рахунок наноструктурування поверхні, знаходять застосування в пристроях нанофотоніки, біологічних сенсорах, нелінійній оптиці та інших областях.

На даний момент відомо та добре досліджено велику кількість типів поверхневих електромагнітних хвиль [1; 2]. Найбільш широко вивченими є поверхневі плазмон-поляритони, що поширюються вздовж межі між металом та діелектричним матеріалом. Розвиток технологій виготовлення наноструктур, зокрема, що складаються з великої кількості шарів з товщиною менше та/або порядку довжини хвилі, дозволяє створювати штучні матеріали із заданим електромагнітним відкликом у необхідному діапазоні частот (оптичній або інфрачервоній). Це відкриває широкі можливості для дослідження поверхневих хвиль, які не можуть бути реалізовані у природних матеріалах.

Найбільш простими прикладами наноструктурованих середовищ є періодичні структури (надрешітки, фотонні кристали), що складаються з шарів різних матеріалів, наприклад діелектриків, металів, напівпровідників, надпровідників. Поверхневі електромагнітні хвилі на межах таких структур активно досліджуються [3-4]. Самі шари можуть бути структуровані на масштабах менших ніж довжина хвилі і період структури і є середовищем з ефективною діелектричною проникністю.

У певних випадках головні компоненти тензора ефективної діелектричної проникності можуть бути різного знаку, наприклад, у разі гіперболічних метаматеріалів, що призводить до гіперболічної дисперсії хвиль у шарах. Подібні періодичні багатомасштабні структури називаються "photonic hypercrystals" [5].

Для ізотропних матеріалів негативність діелектричної проникності однієї з контактуючих середовищ є необхідною умовою поширення поверхневої хвилі. Однак, поверхневі хвилі, передбачені М. І. Дьяконовим в 1988 і згодом названі його ім'ям, є прикладом хвилі, що поширюється вздовж кордону між середовищами з позитивною діелектричною проникністю. При цьому, як мінімум, один з діелектриків повинен бути анізотропним. Відмінна риса хвиль Дьяконова - вибірковість за напрямками поширення у площині межі розділу. Невелика кількість анізотропії діелектричної проникності природних матеріалів в оптичній області частот, а також сильна залежність кутів поширення від співвідношення між діелектричними проникностями, призводить до суттєвих труднощів при спробах їхнього експериментального дослідження. Вивчення нових змін як із метаматеріалами, і з природними кристалами, допускають поширення поверхневих хвиль Дьяконова, і розробка способів їх порушення є актуальними завданнями цієї області.

Список використаних джерел

1. J. A. Polo, A. Lakhtakia Surface electromagnetic waves. *Laser & Photonics Reviews*. 2011. Vol. 5, №2. P. 234–246.

2. O. Takayama, A. A. Bogdanov, A. V. Lavrinenko Photonic surface waves on metamaterial interfaces [Text]. *Journal of Physics: Condensed Matter*. 2017. Vol. 29, № 46. P. 463001.
3. M. Kaliteevski [et al.] Tamm plasmon-polaritons: Possible electromagnetic states at the interface of a metal and a dielectric Bragg mirror. *Physical Review B*. 2007. Vol. 76, №16. P. 165415.
4. А. А. Булгаков, А. В. Мериуц, Е. А. Ольховский Поверхностные электромагнитные волны на границе раздела двух диэлектрических сверхрешеток. *Журнал Технической Физики*. 2004. Т. 74, № 10. С. 103–107.
5. Narimanov, E. E. Photonic Hypercrystals. *Physical Review X*. 2014. Vol. 4, №4. P. 041014.

НЕЛІНІЙНІ БАГАТОШАРОВІ НАПІВПРОВІДНИКОВІ ГЕТЕРОСТРУКТУРИ

Наход В.В. – аспірант ВНУ імені Лесі
Українки

Замуруєва О.В. – к. ф.-м. н., доцент
кафедри теоретичної та комп'ютерної
фізики імені А.В. Свідзинського ВНУ
імені Лесі України

Розвиток таких областей як інформаційні технології, Інтернет, мультимедіа, телекомунікації потребує швидкої передачі та переробки великої кількості даних. Для цього необхідні швидкі перетворення електричних сигналів на оптичні і, навпаки, зі збереженням якості та надійності сигналу, а також прийом і пересилання великої кількості інформації. Розвиток мобільного зв'язку вимагає відсутності "мертвих зон" та освоєння діапазону оптичних частот. Ця проблема вирішується встановленням оптичних антен, що приймають та посилюють сигнали. Широке використання в телекомунікаціях скловолокна розширило сферу застосування оптичних, електрооптичних та оптоелектронних перетворень. Для реалізації необхідно освоювати нову елементну базу, таку, як швидкі оптичні решітки, модулятори, підсилювачі, джерела і приймачі когерентного оптичного випромінювання тощо.

Нелінійні оптичні властивості напівпровідникових гетеропереходів, тобто переходи між двома різними напівпровідниками однакової чи різної провідності, лежать в основі їх широкого застосування у високочастотній оптоелектроніці. Цей важливий розділ фізики твердого тіла сформувався останні десятиліття, починаючи з робіт Ж. І. Алфьорова, Г. Кремера, Ж. Кілбі. Успішне застосування гетеропереходів у різних приладах насамперед пов'язане з епітаксійною технологією вирощування плівок, узгоджених із ґратами підкладки. Промислова реалізація та розвиток молекулярно-променевої епітаксії (МЛЕ) переконливо показали, що технологія МЛЕ незамінна при отриманні багатошарових епітаксійних структур з атомною гладкістю шарів, складом та профілем легування.

Планарна технологія отримання р-п-р (або п-р-п) шарів дозволяє простіше реалізувати електричне з'єднання елементів схеми, так як всі робочі шари виходять

на одну площину. При цьому, на відміну від відомої можливості управління типом провідності напівпровідника за допомогою легування різними домішками та інжекції нерівноважних носіїв заряду, гетеро-структури дозволяють вирішити більш загальну проблему управління фундаментальними параметрами напівпровідникових кристалах і приладах: шириною забороненої зони, ефективними масами носіїв, рухливістю, показником заломлення, енергетичним спектром тощо.

Використання гетероструктур дозволяє знизити розміри активних областей до величин, за яких якісно змінюється характер перенесення носіїв заряду. Такими характерними величинами є довжина пробігу електрона та довжина хвилі електрона.

Природним кроком під час виборів базового напівпровідникового матеріалу став перехід до арсеніду галію як представника з'єднань $A^{III}B^V$. Велика ширина забороненої зони (1.5 eV замість 1.1 eV) забезпечує більш високу радіаційну стійкість і можливість роботи приладів при вищих температурах.

Піонерами в галузі фізики та технології напівпровідникових з'єднань АшВу та приладів на їх основі були Г. Кремер, Г. Велькер, Н. А. Горюнова, А. Р. Регель. Однак відсутність діелектрика, що підходить як ізоляційний матеріал, не дозволили арсеніду галію конкурувати на рівних з кремнієм у мікроелектроніці. Натомість GaAs випереджає кремній за своїми оптичними властивостями та використанням в оптоелектроніці, оскільки ймовірність випромінювання при рекомбінації нерівноважних електронів та дірок в GaAs на кілька порядків вища, ніж у кремнії. Це зумовлено різницею у взаємному розташуванні зон (провідності та валентної) у просторі квазіімпульсів.

Перший прилад на гетероструктурах був запропонований Шоклі в 1951, і в тому ж році Губанов розвинув теорію гетеропереходів. У 1957 р. Кремер опублікував першу роботу з біполярних транзисторів з широкозонним емітером. На 1960 р. Андерсон передбачив можливість існування збагаченого шару біля межі гетероперехода. Відповідно до цієї моделі струм через гетероперехід тече виключно завдяки інжекції через бар'єри в зоні провідності або валентній зоні. Ця модель передбачає властивості ідеального гетеропереходу, з яким порівнюють спостерігаються характеристики гетеропереходів. На практиці струм через гетероперехід є сумою компонентів, пов'язаних з інжекцією, тунелюванням і рекомбінацією на межі розділу.

Про зростання інтересу до вивчення гетероструктур свідчить постійне зростання кількості публікацій.

Список використаних джерел

1. Ж.И. Алферов. История и будущее полупроводниковых гетероструктур. *ФТП* 1998. Т.2, №1. С. 3-18.
2. О.П. Пчеляков. Молекулярно-лучевая эпитаксия: оборудование, приборы, технология. *Успехи физических наук* 2000. Т. 170, № 9. С. 993-996.
3. J.H. Neave, B.A. Joyce, P.J. Dobson, N. Norton. Dynamics of film growth of GaAs by MBE from heed observation. *J.Appl. Phys.* 1983. A31, N1. P. 1.

МЕТОДИ ОТРИМАННЯ НАНОРОЗМІРНИХ МАТЕРІАЛІВ

Одарчук Ю.О. – магістрант 2 курсу
навчально-наукового фізико-технологіч-
ного інституту ВНУ імені Лесі України
Федосов С.А. – д-р ф.-м. н., професор
кафедри теоретичної та комп'ютерної
фізики імені А.В. Свідзинського ВНУ
імені Лесі України

В останні 10-15 років наноматеріали стали предметом комерційної технології й знаходять застосування у багатьох областях техніки [1]. Унаслідок зростання наукового інтересу до нанотехнологій одночасно збільшується кількість компаній, які беруть участь у виробництві наноматеріалів. Виробничі потужності більшості компаній зумовлені ринковими вимогами й варіюються від декількох десятків грам до декількох кілограмів (чи сотень кілограмів залежно від типу продукції) нанопродуктів у рік. Можливість виробляти суттєві промислові обсяги нанопродукції має лише невелике число компаній.

Матеріали можуть складатися з наночастинок або мати наноструктуру. В останньому випадку наноматеріали найчастіше називаються консолідованими наноматеріалами. У природі є лише два способи його одержання [2]: зібрати його з більш дрібних складових, наприклад, атомів або молекул (у в цьому випадку стає важливим процес самоорганізації як певним чином організований процес, при якому створюється, відтворюється або удосконалюється організація складної динамічної системи) і здрібнити більший монолітний матеріал до наномасштабного розміру.

Перший з них – збирання окремих атомів у більші утворення, одержав назву «знизу-вгору». Цей механізм реалізується у процесах, пов'язаних із утворенням і зростанням нової фази. Теоретично потенційна можливість формування нанoeлементів «знизу» є у будь-яких матеріалів. Це пов'язано з тим, що вони у процесі різних перетворень проходять стадію утворення і зростання зародків, які являють собою нанoelementи. Структурні перетворення мають місце при кристалізації, перекристалізації, рекристалізації, загартуванні, старінні матеріалу, його конденсації з газового середовища і т.п. Усі ці процеси можуть бути покладені в основу розробки способів і технологій одержання нанoeлементів. Крім того, необхідною умовою формування наноструктурованого матеріалу є забезпечення диференціації швидкостей утворення і зростання швидкості зародків (зародки мають швидко утворюватися і повільно зростати). При виборі ефективної технології необхідно враховувати можливість використання різних способів для отримання нанoeлементів однакового розміру або складених з однакової кількості атомів (методи хімічного осадження, випаровування-конденсації, окисно-відновні процеси).

Як видно, що хоча способи одержання наноструктурних матеріалів «знизу-нагору» досить різноманітні, однак у випадку утворення наноструктурованих об'єктів вони засновані на механізмі інтенсивної дисипації енергії, узагальненої в трьох базових стадіях формування. У першій стадії іде процес зародкотворення, який через відсутність необхідних термодинамічних умов не переходить у

повномасштабну кристалізацію. Друга стадія являє собою формування навколо нанокристалічних зародків аморфних кластерів, що поєднуються потім у залишкову мезофазу (третя стадія) з утворенням макроскопічної дисипативної наноструктури. Використання новітніх методів і підходів для опису нелінійних процесів, що характерні для дисипативних станів наносистем, дає можливість зробити важливий крок у напрямі розуміння особливостей властивих наноструктурному стану і можливості керування властивостями на першій стадії зародкотворення. Особливістю таких систем є те, що на відміну від лінійних систем, де результатом спільної дії різних факторів є проста суперпозиція їх результатів, у нелінійних системах досить невеликий зовнішній вплив може спричинити до дуже сильних ефектів. Застосування таких впливів у відкритих наносистемах є основою для здійснення технологічного прориву при створенні матеріалів з унікальними функціональними властивостями.

Другий спосіб – подрібнення великих частинок і зерен на більш дрібні структурні складові – називається «зверху-донизу». Він має місце при руйнуванні вже існуючих структур на більш дрібні елементи і реалізується у процесах механічного подрібнювання, інтенсивної пластичної деформації, тощо.

Механічний вплив на матеріал при здрибнюванні, в основному, здійснюється локально та імпульсно. Інакше кажучи, виникнення поля напружень відбувається у момент зіткнення і у короткий час після нього. Існує кілька шляхів релаксації поля напружень: виділення тепла, створення нової поверхні, утворення різних дефектів у кристалах. Основний механізм релаксації залежить від властивостей подрібнювальних систем, умов навантаження, а також розмірів і форми частинок. Зі збільшенням потужності та часу впливу відбувається поступовий перехід від релаксації шляхом виділення тепла до зняття напружень шляхом пластичної деформації, руйнування і диспергування матеріалу.

Формування наноструктур при інтенсивній пластичній деформації носить яскраво виражений стадійний характер. Для першої стадії характерне виникнення комірчастої структури з кутом розорієнтування між комірками $2-3^\circ$. При збільшенні ступеня деформації відбувається утворення клубків і сплетень дислокацій, що поступово заповнюють увесь об'єм вихідних зерен. На другій стадії спостерігається формування перехідної структури з ознаками як комірчастої, так і наноструктури з більшими розорієнтуваннями. Збільшення ступеня деформації приводить до деякого зменшення середнього розміру комірок і до зростання розорієнтувань на їх границях. На третій стадії відбувається формування однорідної наноструктури. При цьому структура зерен зазнає сильних пружних викривлень, які викликані дальнодіючими напруженнями, що створені границями зерен. Таким чином, еволюція структури при інтенсивній пластичній деформації пов'язана, насамперед, із трансформацією дислокаційної комірчастої структури в нанорозмірну з великокутовими межами зерен.

Список використаних джерел

1. Наноматериалы. Нанотехнологии. Наносистемная техника : сб. / под. ред. П. П. Мальцева. М. : Техносфера, 2006. 152 с.
2. Куницкий Ю. А., Шлюко В. Я. Наноструктурные материалы, фуллерены и фуллериты. К. : ІЗМН, 1999. 68 с.

ПОЛІМЕРНІ КОМПОЗИТНІ МАТЕРІАЛИ

Одарчук Ю.О. – магістрант 2 курсу навчально-наукового фізико-технологічного інституту ВНУ імені Лесі України
Федосов С.А. – д-р ф.-м. н., професор кафедри теоретичної та комп'ютерної фізики імені А.В. Свідзинського ВНУ імені Лесі України

Нанотехнології швидко увійшли у світ науки та техніки і, завдяки своїм унікальним властивостям, набули застосування майже в усіх галузях виробництва і промисловості, починаючи від військових потреб, сонячної, космічної і медичної галузей та закінчуючи побутом. Дослідження пов'язані з нанотехнологіями є одними з найактуальніших на сьогодні і носять не лише теоретичний характер, але й мають велике практичне значення, зокрема, з метою розробки методів новітніх технологій одержання та переробки полімерних матеріалів з прогнозованим комплексом їх властивостей.

Вивченням цих проблем займається велика кількість науковців усього світу. У наукометричній БД Scopus за період 1993-2022 рр. опубліковано 50 020 наукових праць пов'язаних з дослідженням полімерних композитних матеріалів (Polymer composite materials). Високий сумарний h-індекс ($h = 373$) лише підтверджує велику зацікавленість науковців до даної тематики. Майже половина усіх робіт (рис. 1) опубліковано вченими Китаю і США. Серед країн-лідерів, також: Індія, Японія, Великобританія, Німеччина тощо. А самі ж дослідження в цих країнах зосереджено у провідних науково-дослідних центрах, серед яких: Міністерство освіти Китаю, Китайська академія наук, Сичуанський університет, Харбінський технологічний інститут, Національний центр наукових досліджень CNRS, Технологічний інститут Джорджії тощо.

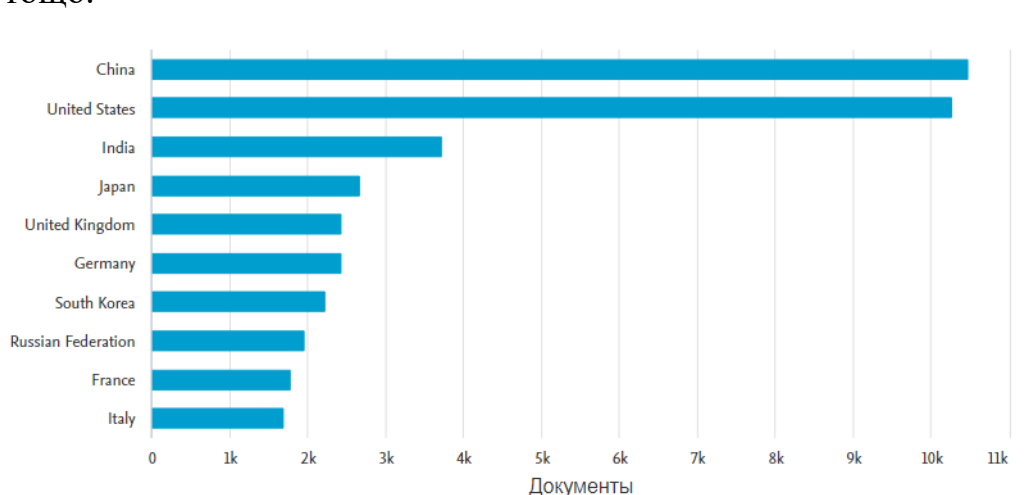

Рис. 1. Кількість публікацій за країнами у дослідженнях полімерних композитних матеріалів.

У найцитованіших публікаціях розглядаються найактуальніші результати досліджень полімерних композитних матеріалів. Зокрема у найбільш цитованій роботі [1] (10645 цитувань) представлено новий загальний підхід до створення

графен-полімерних композитів шляхом повного відшарування графіту⁹ і дисперсії на молекулярному рівні окремих хімічно модифікованих графенових листів всередині полімерних хостів, що забезпечує шлях до широкого нового класу матеріалів на основі графену та значно розширює їх застосування. Ефективність збору носіїв та ефективність перетворення енергії полімерних фотоелектричних елементів було покращено [2] (9192 цитувань) шляхом змішування напівпровідникового полімеру з C60 або його функціоналізованими похідними, а висока ефективність збору є результатом двонеперервної мережі внутрішніх донорно-акцепторних гетеропереходів. Автори [3] (4914 цитувань) показали, що WS2 і MoS2 ефективно зміцнюють полімери, тоді як гібридні плівки WS2/вуглецевих нанотрубок мають високу провідність, що призводить до перспективних термоелектричних властивостей. У [4] (4589 цитувань) увага авторів зосереджена на механізмах і теоретичних моделях, які були розроблені для електроспінінгу, а також на можливості керувати діаметром, морфологією, складом, вторинною структурою та просторовим вирівнюванням електроспінінгових нановолокон, виділено також деякі потенційні застосування, пов'язані з особливими характеристиками електроспінінгових нановолокон.

Провідні науковці країн-лідерів публікують результати своїх досліджень у топових наукових виданнях, причому з високими для фізики чи інженерії імпакт-фактором. Найбільша кількість таких публікацій у журналах *Journal of Applied Polymer Science*, *Composites Science and Technology*, *Composites Part B: Engineering*, *Proceedings of SPIE The International Society for Optical Engineering*, *Composites Part A: Applied Science and Manufacturing*.

І на завершення, зрозуміло, що, зокрема, дослідження полімерних композитних матеріалів потребують величезної фінансової підтримки. Тому серед спонсорів таких досліджень фінансово потужні організації передових країн: *Національний природничий фонд Китаю* (National Natural Science Foundation of China), *Національний науковий фонд* (National Science Foundation), *Європейська комісія* (European Commission), Міністерство освіти Китайської Народної Республіки (Ministry of Education of the People's Republic of China), *Фонди фундаментальних досліджень для центральних університетів* (Fundamental Research Funds for the Central Universities), *Міністерство оборони США* (U.S. Department of Defense) та ін.

Отже, Китайська Народна Республіка та США, займають передове місце у світі за кількістю досліджень полімерних композитних матеріалів. Саме ці країни спонсорують та видають найбільшу кількість наукових статей, допомагаючи цим розвитку різних галузей промисловості.

Список використаних джерел

1. Stankovich S., Dikin D.A., Dommett G.H.B., et al. Graphene-based composite materials. *Nature*. 2006. Vol. 442, № 7100. P. 282–286.
2. Yu G., Gao J., Hummelen J.C., Wudl F., Heeger A.J. Polymer photovoltaic cells: Enhanced efficiencies via a network of internal donor-acceptor heterojunctions. *Science*. 1995. Vol. 270, № 5243. P. 1789–1791.
3. Coleman J.N., Lotya M., O'Neill A., et al. Two-dimensional nanosheets produced by liquid exfoliation of layered materials. *Science*. 2011. Vol. 331, № 6017. P. 568–571.
4. Li D., [Xia Y.](#) Electrospinning of nanofibers: Reinventing the wheel? *Advanced Materials*. 2004. Vol. 16, № 14. P. 1151–1170.

ПРИСТРІЙ ДЛЯ ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОГО ВИВЧЕННЯ ЗАДАЧІ ДВОХ МАГНІТНИХ КУЛЬ

Приходько Андрій - студент 2 курсу
Навчально-наукового фізико-технологічного інституту ВНУ імені Лесі Українки
Грабець Назар – студент 2 курсу
Навчально-наукового фізико-технологічного інституту ВНУ імені Лесі Українки

Вивчаючи проблему N тіл, які гравітаційно взаємодіють, ми стикаємося з багатьма цікавими ефектами. Однак гравітаційна взаємодія є лише однією з чотирьох фундаментальних взаємодій. Тому ми розглядаємо задачу про електромагнітну взаємодію двох тіл. У цьому випадку ми досліджуємо задачу про дві магнітні кулі з різними початковими параметрами. Вивчення такої проблеми може бути корисним в астрономії. Наприклад, багато зірок мають сильне магнітне поле, що може означати недостатнє врахування гравітаційних взаємодій при записі законів руху в цій системі. На відміну від задачі про N тіл у гравітаційній взаємодії, в цій задачі можна отримати чіткі експериментальні результати та порівняти їх з теоретичними. У цій роботі ми розглядаємо цей метод з використанням датчиків магнітного поля.

Припустимо, що ми маємо дві кулі. Кожна з них має власний магнітний момент. Куля А знаходиться в координатах (x_1, y_1, z_1) . Куля В знаходиться в координатах (x_2, y_2, z_2) . Вектор магнітного моменту кулі напрямлений від їх центру. Магнітний момент кулі А: $M_1 = (M_{x1}, M_{y1}, M_{z1})$. Магнітний момент кулі В: $M_2 = (M_{x2}, M_{y2}, M_{z2})$. Припустимо, що на кулю не діють зовнішні сили. Таким чином, отримуємо задачу про два кулястих тіла, які мають магнітний момент і здійснюють поступальний рух під дією сили тяжіння між ними. Це завдання може бути актуальним у багатьох випадках.

Визначення магнітної індукції однієї магнітної кулі

Розглянемо точковий магнітний момент (її величиною порівняно з відстанню до точки обчислення індукції магнітного поля можна знехтувати) з координатами в $(0, 0, 0)$. Значення вектору магнітної індукції в точці визначається радіус-вектором $\vec{r}_i$ і вектор магнітного моменту кулі $\vec{m}$ [1]:

$$\vec{B}_i = \frac{\mu_0}{4\pi} \frac{3\vec{r}_i(\vec{r}_i\vec{m}) - \vec{m}r_i^2}{r_i^5}$$

Щоб знайти значення вектору магнітної індукції в точці $\vec{r}$ (радіус-вектор, початок якого знаходиться в центрі кулі, а кінець у точці обчислення поля), розділимо кулю на велика кількість точкових магнітних моментів. Знайдіть значення поля для кожної з цих точок і знайдіть їх інтегральну суму.

$$\vec{B} = \sum_i \vec{B}_i = \frac{\mu_0}{4\pi} \sum_i \frac{3\vec{r}_i(\vec{r}_i\vec{m}) - \vec{m}r_i^2}{r_i^5} = \frac{\mu_0}{4\pi} \frac{M}{V} \iiint \frac{3\vec{r}_i(\vec{r}_i\vec{p}) - \vec{p}r_i^2}{r_i^5} dV$$

μ_0 – магнітна стала, V – об'єм м'яча, $\vec{r}_i$ – радіус вектору, початок якого знаходиться в точці кулі, а кінець знаходиться в заданих координатах відносно центра кулі, $\vec{p}$ – одиничний вектор у напрямку магнітного моменту кулі.

Визначення магнітної індукції однієї магнітної кулі

Неважко зрозуміти, що величина індукції магнітного поля від однієї кулі визначається 7 параметрами: трьома параметрами радіуса вектору центру кулі і вектору напрямку магнітного моменту (ще 3 параметри), і значення магнітного моменту. Це означає, що, вимірявши поле в одній точці, ми отримаємо систему з трьох рівнянь з 7 невідомими параметрами. Щоб остаточно визначити параметри, ми можемо поставити 4 магнітних датчика в різні точки. Таким чином, ми можемо визначити координати та значення магнітного моменту магнітної кульки в будь-який момент лише вимірюванням у 4 точках. Щоб ідентифікувати 2 кулі, необхідно розмістити 5 магнітних датчиків. Цей метод може бути використаний для експериментального вивчення проблеми двох тіл у магнітній взаємодії.

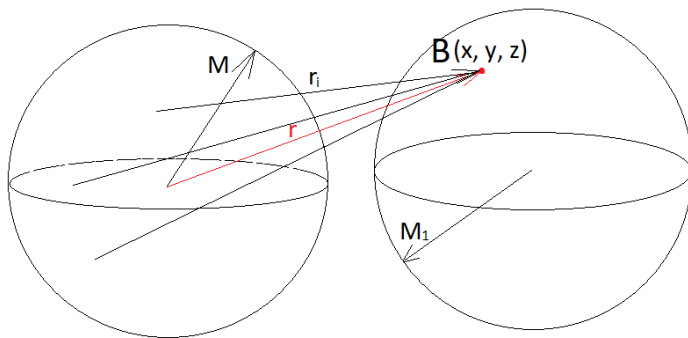

Рис. 1. Рисунок двох магнітних куль

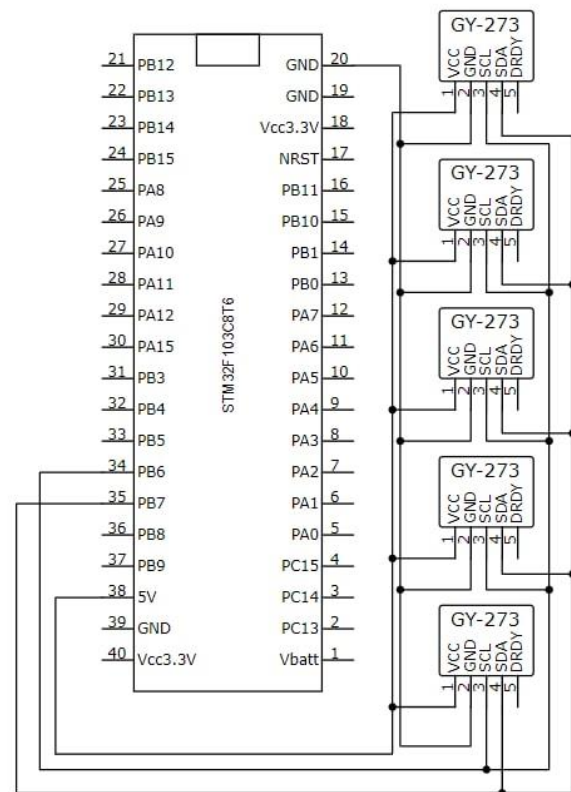

Рис. 2. Пристрій для експериментальної перевірки задачі двох магнітно взаємодіючих тіл

Список використаних джерел

1. Landau L.D., Lifshits E.M. Field theory. - Edition 7, revised. - М.: Nauka, 1988. -- 512 р. - ("Theoretical Physics", volume II). - ISBN 5-02-014420-7.

ВПЛИВ СУБЛІМАЦІЇ КОМЕТНОЇ РЕЧОВИНИ НА ТРАЄКТОРІЮ РУХУ КОМЕТИ

Приходько А.О. – студент 2 курсу
Навчально-наукового фізико-технологічного інституту ВНУ імені Лесі Українки

Приходько В.О. – слухач секції
«Астрономії та астрофізики» Волинської обласної Малої академії наук

Шигорін П. П. – к. ф.-м. н, доцент
кафедри теоретичної та комп'ютерної фізики імені А.В. Свідзинського ВНУ імені Лесі Українки

У даній роботі розглянуте питання впливу процесу сублімації кометної речовини на траєкторію руху комети. Під час проходження кометою своєї орбіти поблизу Сонця, його випромінювання розігріває поверхню комети. У результаті чого речовина на поверхні комети може сублімуватися. Потік газу створює реактивну тягу. Проведемо оцінку сили реактивної тяги на прикладі комети, орбіта якої проходить близько до Сонця. Такою кометою є C/2012 S1 (ISON). В перигелії своєї орбіти вона знаходиться на відстані $r = 0,012$ а.о. від Сонця. Діаметр комети 5 км. Ефективна площа комети становить $S \cong 20 \cdot 10^6 \text{ м}^2$. Альbedo комети $A = 0,03$. Енергію, яка комета отримує від Сонця поблизу перигелію на одиницю площі поверхні за одиницю часу визначимо за формулою:

$$\frac{\Delta E}{S \Delta t} = (1 - A) \frac{L_{\odot}}{4\pi r^2} = (1 - 0,03) * \frac{3,846 \cdot 10^{26} \text{ Вт}}{4 * 3,14 * (0,012 * 1,49 * 10^9 \text{ м})^2} \\ = 9,29 * 10^{10} \text{ Вт/м}^2$$

Для усієї ефективної площі комети, сонячна енергія за одиницю часу

$$\frac{\Delta E}{\Delta t} = 9,29 * 10^{10} \frac{\text{Вт}}{\text{м}^2} * 20 * 10^6 \text{ м}^2 = 1,86 * 10^{18} \text{ Вт}$$

Припустимо, що уся ця енергія іде на сублімацію водяного льоду, тоді

$$\frac{\Delta E}{\Delta t} = \frac{Q}{\Delta t} = \frac{\lambda \Delta m}{\Delta t}$$

Тут $\lambda = 2,83 * 10^6 \text{ Дж/кг}$ – питома теплота сублімації льоду, Δm маса речовини, яка сублімується за час Δt .

Таким чином

$$\frac{\Delta m}{\Delta t} = \frac{1}{\lambda} \frac{\Delta E}{\Delta t} = \frac{1}{2,83 * 10^6 \text{ Дж/кг}} * 1,86 * 10^{18} \text{ Вт} = 6,57 * 10^{11} \frac{\text{кг}}{\text{с}}$$

Сила реактивної тяги

$$F = \frac{\Delta m}{\Delta t} v$$

Швидкість вилітання молекул води оцінимо на основі середньої арифметичної швидкості молекул ідеального газу

$$v = \sqrt{\frac{8RT}{\pi\mu}}$$

За оцінками [1] температура поверхні комети у момент проходження перигелію сягає $T = 2900 \text{ K}$. Тому

$$v = \sqrt{\frac{8 * 8,31 * 2900}{3,14 * 0,018}} = 1,85 * 10^3 \text{ м/с}$$

Остаточно, для сили реактивної тяги отримуємо наступну оцінку

$$F = \frac{\Delta m}{\Delta t} v = 6,57 * 10^{11} \frac{\text{кг}}{\text{с}} * 1,85 * 10^3 \frac{\text{м}}{\text{с}} = 1,21 * 10^{15} \text{ Н}$$

Визначимо прискорення, якого набуває комета під дією цієї сили. Для маси маємо оцінку:

$$m = \rho V = \rho \frac{4}{3} \pi R^3 = 1000 * \frac{4}{3} * 3,14 * 2500^3 = 6,54 * 10^{13} \text{ кг}$$

Таким чином

$$a = \frac{F}{m} = \frac{1,21 * 10^{15} \text{ Н}}{6,54 * 10^{13} \text{ кг}} = 18,5 \text{ м/с}^2$$

Порівняємо дане прискорення із прискоренням, якого набуває комета під дією гравітації Сонця

$$a_{\odot} = G \frac{M_{\odot}}{r^2} = 6,67 * 10^{-11} * \frac{2 * 10^{30}}{(0,012 * 1,49 * 10^9)^2} = 4,17 * 10^5 \text{ м/с}^2$$

Таким чином, прискорення, якого набуває комета під дією реактивної тяги набагато менше за прискорення, якого набуває комета під дією гравітації. Тобто помітна зміна швидкості комети спостерігатися не повинна.

Список використаних джерел

1. https://en.wikipedia.org/wiki/Comet_ISON

МАТЕРІАЛИ СУЧАСНОЇ МІКРОЕЛЕКТРОНІКИ

Скіпальський М.І. – аспірант ВНУ імені
Лесі Українки

Замуруєва О.В. – к. ф.-м. н., доцент
кафедри теоретичної та комп'ютерної
фізики імені А.В. Свідзинського ВНУ
імені Лесі Українки

Кремній є головним матеріалом сучасної мікроелектроніки. Доступність кремнію та розвиток кремнієвої технології забезпечили кремнію лідируючу позицію в напівпровідниковій електроніці та сонячній енергетиці.

Однак застосування його в оптоелектроніці обмежене фундаментальною особливістю його зонної структури: мінімуми зони провідності майже на межі зони Бріллюена, а вершина валентної зони у центрі цієї зони. Через це прямі випромінювальні переходи дуже пригнічені. Переходи йдуть, в основному, з випромінюванням фонону, який забезпечує закон збереження імпульсу. Через слабкість електронно-фононної взаємодії випромінювальний перехід за участю фонону потребує додаткового часу, тому домінують безвипромінювальні переходи.

У нанокристаллах електрони та дірки розмірно квантовані і не мають певного квазіімпульсу, через співвідношення невизначеності Гейзенберга. Ця особливість кремнієвих нанокристалів стимулювала бурхливий розвиток дослідницької діяльності, присвяченої кремнієвим нанокристалом і появи багатьох експериментальних і теоретичних робіт, оглядів і монографій, присвячених кремнієвим нанокристалом.

Технології формування (див. наприклад [1]). Кремнієві нанокристали знайшли успішне застосування у різних галузях сучасної електроніки [2; 3].

Вивчення германієвих нанокристалів та нанокристалів на основі твердих розчинів германію-кремнію також становить інтерес. Німеччина також є непрямозонним напівпровідником, але наноструктурам на його основі приділялася менша увага через меншу доступність матеріалу. Германієві нанокристали мають ряд переваг у порівнянні з кремнієвими: як правило формуються при більш низькій температурі, що істотно з точки зору технології виготовлення, і мають кращі оптичні властивості. Однак, вони мають істотний недолік - при взаємодії з киснем у процесі формування нанокристалів утворюються поверхневі дефекти.

Нанокристали кремнію, германію та германій-кремнію зазвичай формують у склі SiO_2 за допомогою відпалу. Нанокристали кремнію в матриці аморфного гідрогенізованого кремнію активно використовуються у фотовольтаїці [3].

Детальний аналіз таких структур розширить розуміння їх особливостей та фізичних властивостей, що дозволить удосконалити технологію створення їх для практичного застосування. Тому теоретичне моделювання нанокристалів кремнію, германію та германій-кремнію є актуальним завданням.

Список використаних джерел

1. О. Б. Гусев, А. Н. Поддубный, А. А. Прокофьев, И. Н. Ясиевич Излучение кремниевых нанокристаллов. Физика и техника полупроводников. 2003. Т. 47, № 2. С. 147.

МЕТОДИ ОТРИМАННЯ ТА ВЛАСТИВОСТІ ВУГЛЕЦЕВИХ НАНОТРУБОК

Тарасенко Анастасія – студентка 2 курсу навчально-наукового фізико-технологічного інституту ВНУ імені Лесі України
Артюх Юлія - студентка 2 курсу навчально-наукового фізико-технологічного інституту ВНУ імені Лесі України
Новосад О.В. – к. фіз.-мат. н., доцент кафедри експериментальної фізики, інформаційних та освітніх технологій ВНУ імені Лесі України

Завдяки своїм унікальним властивостям нанорозмірні матеріали займають провідне місце в сучасному матеріалознавстві. До одних із перспективних нанорозмірних матеріалів відносять вуглецеві нанотрубки.

Вуглецеві нанотрубки являють собою циліндричні молекули, утворені згортанням у циліндр графенових площин. Графен - це матеріал, який являє собою один шар атомів вуглецю, які утворюють двовимірну гексагональну решітку. Діаметр вуглецевих нанотрубок може складати 1-150 нм при довжині в декілька мікрометрів. Сучасні технології дають можливість отримувати вуглецеві нанотрубки довжиною в декілька сантиметрів [1].

За структурою вуглецеві нанотрубки поділяють на одношарові та багатошарові [2]. Більшість одношарових нанотрубок мають діаметр близько одного нанометра, кінці трубок закриті півсферами фулерена. Багатошарові вуглецеві нанотрубки складаються із декількох шарів графену, кожен з яких являє собою циліндричну трубку, розміщену концентрично по відношенню до інших трубок. Відстань між шарами у такій структурі складає 0,34 нм, тобто рівна відстані між шарами в кристалічному графіті.

На даний час вуглецеві нанотрубки отримують декількома основними методами: методом дугового розряду, методом лазерної абляції, електролітичним методом, хімічним осадженням із газової фази.

У методі дугового розряду вуглецеві нанотрубки отримуються в плазмі дугового розряду, який відбувається в атмосфері гелію. Метод лазерної абляції полягає у випаровуванні графітової мішені у високотемпературному реакторі. Нанотрубки з'являються на охолодженій поверхні реактора як конденсат випаровування графіту. В електролітичному методі синтезу вуглецевих нанотрубок із розплавів солей роль матриці для формування нанотрубок відіграють атоми лужного металу, які скручують відкриті трубчасті структури із графенових фрагментів.

Особливістю механічних властивостей вуглецевих нанотрубок є їх високі значення модуля пружності та міцності на розрив [3, 4]. Вони в десятки разів міцніші за сталь та в 6 разів легші за неї. При механічному навантаженні, що перевищує деяке критичне значення, під впливом теплової енергії та оптичного

випромінювання вони перебудовуються. Таку властивість нанотрубок називають «самолікування».

Завдяки особливостям структури вуглецеві нанотрубки можуть проявляти як металічні, так і напівпровідникові властивості [4]. Теоретично показано, що густина струму в вуглецевих нанотрубках може бути в 10^3 разів більшою, ніж густина струму в металах. Введення навіть невеликої кількості провідникових нанотрубок в діелектричні матеріали значно підвищує питому електропровідність матеріалу, так, наприклад, додавання в резину або пластик 0,1-0,2 % вуглецевих нанотрубок призводить до зростання електропровідності матеріалу в 10^3 разів.

Вуглецевим нанотрубкам властивий високий коефіцієнт теплопровідності - 3500 Вт/м·К.

Через те, що нанотрубки, за певних умов, можуть бути напівпровідниковими матеріалами, у них відбувається рекомбінація електронно-діркових пар, що призводить до ефективного випромінювання квантів світла, тобто спостерігається випромінювальна рекомбінація. Тому вуглецеві нанотрубки відносяться до перспективних матеріалів оптоелектронної техніки.

1. Rufan Zhang, Yingying Zhang, Qiang Zhang, Huanhuan Xie, Weizhong Qian. Growth of Half-Meter Long Carbon Nanotubes Based on Schulz–Flory Distribution. *ACS Nano*. 2013. Vol. 7, № 7. P. 6156–6161.

2. Ado Jorio, Gene Dresselhaus, Mildred S. Dresselhaus. Carbon Nanotubes: Advanced Topics in the Synthesis, Structure, Properties and Applications. Berlin, Heidelberg : Springer-Verlag Berlin/Heidelberg, 2008. 744 p.

3. J.-P. Salvetat, J.-M. Bonard, N.H. Thomson, A.J. Kulik, L. Forró. Mechanical properties of carbon nanotubes. *Applied Physics A*. 1999. Vol. 69, P. 255–260.

4. M. S. Dresselhaus, G. Dresselhaus, J. C. Charlier and E. Hernández. Electronic, thermal and mechanical properties of nanotubes. *Phil. Trans. R. Soc. Lond. A*. 2014. Vol. 362, № 1823. P. 2065–2098.

ПІДВИЩЕННЯ РАДІАЦІЙНОЇ СТІЙКОСТІ МОНОКРИСТАЛІЧНОГО ГЕРМАНІЮ

Фесь Іван - студент групи ТК-21, ЛНТУ
Полюхович Каріна – студентка 2 курсу
навчально-наукового фізико-технологіч-
ного інституту ВНУ імені Лесі Українки
Луньов С. В. – к.ф.-м.н., доцент, доцент
кафедри фізики та вищої математики
Луцького НТУ

Радіаційна стійкість матеріалів є основним критерієм, який враховується при розгляді поведінки матеріалів в радіаційних полях. Радіаційна стійкість істотно залежить від радіаційного оточення, виду випромінювань, потужності дози, температури навколишнього середовища, умов експлуатації. Напівпровідникові матеріали широко використовуються в якості різних детекторів випромінювання. Радіаційна стійкість приладів електронної техніки визначає термін її активного

використання та безвідмовної роботи, що актуально для функціонування бортової апаратури космічних апаратів, систем автоматики атомних електростанцій. [1, 2]. Монокристалічний германій був та залишається перспективним матеріалом для мікро- та наноелектроніки. На сьогодні відомими є такі методи підвищення радіаційної стійкості германію як ядерне легування, попередня радіаційно-термічна обробка, легування ізовалентними та електрично неактивними домішами [3, 4]. Одним із перспективних напрямків розробки радіаційно-стійкої апаратури на основі германію або інших напівпровідників є застосування методів локального захисту, зокрема створення спеціальних захисних екранів, оболонок або покриттів. В даному відношенні практично та комерційно вигідним в якості таких покриттів використовувати епоксикомпозитні матеріали, які є більш технологічними, легкими та дешевшими порівняно з металевими корпусами. Це, в свою чергу, вимагає проведення детальних досліджень екрануючої здатності таких матеріалів до впливу радіаційних полів.

Тому нами досліджувалась екрануюча здатність шару, одержаного на основі епоксидної смоли марки ЕД–20 як з наповнювачами, так і без наповнювачів порошоків заліза та алюмінію, від впливу електронного опромінення. Масова частка твердника ПЕПА в в смолі складала 12 мас.ч., а наповнювачів металів – 30 мас. ч. Одержаний шар, яким покривались монокристали германію, мав товщину 5 мм. який являв собою, наносився на зразки германію та кремнію. Монокристали германію були n-типу провідності легувалисть домішкою сурми, концентрацією $5 \cdot 10^{14} \text{ см}^{-3}$, в процесі вирощування за методом Чохральського. Опромінення зразків германію здійснювалось електронами з енергією 10 MeV та потоком потоком $\Phi = 5 \cdot 10^{15} \text{ ел./см}^2$.

На рис. 1 представлено температурну залежність питомої електропровідності для опромінених електронами монокристалів n-Ge, покритих таким шаром епоксидної смоли. Згідно з рис. 1, питома електропровідність зростає для монокристалів германію, покритих шаром епоксидної смоли, та при кімнатній температурі наближається до електропровідності неопромінених монокристалів n-Ge. Це пояснює зростання радіаційної стійкості таких монокристалів германію. Найбільшу радіаційну стійкість мають зразки n-Ge, покритих шаром епоксидної смоли з наповнювачем порошку заліза. Як відомо, середній пробіг електронів в полімері визначається співвідношенням між густиною хімічного елементу, наповнювача, які входить до макромолекули полімеру, та їх зарядовими та масовими числами. Найбільш оптимальним з точки зору зменшення пробігу електрона в полімері дане співвідношення є для наповнювача порошку заліза. Це пояснює одержану найбільшу радіаційну стійкість для зразків n-Ge з шаром покриття, наповненого порошком заліза.

Введення в полімерну матрицю наповнювачів порошоків алюмінію та заліза призводить до збільшення екрануючої здатності такого шару від радіаційного опромінення. Одержаний шар епоксидно-діанової смоли марки ЕД–20 з твердником ПЕПА (12 мас.ч.) (без наповнювачів) та з наповнювачами порошоків заліза та алюмінію (30 мас. ч). може бути перспективним матеріалом для створення дешевих захисних покриттів елементів напівпровідникової електроніки, виготовлених на основі германію, від агресивної дії високоенергетичного електронного опромінення.

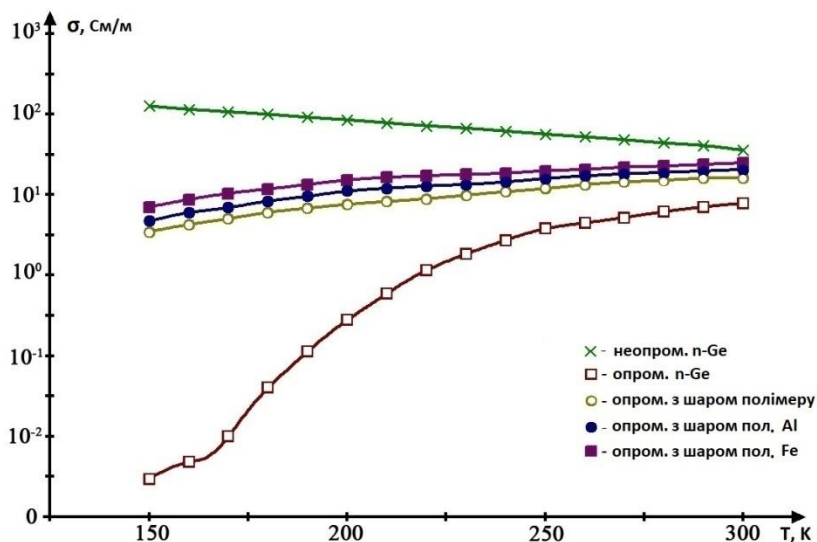

Рис. 1. Температурні залежності питомої електропровідності для опроміненних монокристалів n-Ge, покритих шаром епоксидної смоли.

1. С. Новиков. Радиационные воздействия на материалы космических аппаратов: учебное пособие / Л.. – М. : Университетская книга, 2010. – 192 с.

2. Panasyuk M. I., Podzolk M. V., Kovtyukh A. S., Osedlo V. I., Tulupov V. I., Yashin I. V. Modeling radiation conditions in orbits of projected system of small satellites for radiation monitoring // Cosmic Research, 2016, Vol. 54, P. 411–415.

3. Сучасні методи підвищення радіаційної стійкості напівпровідникових матеріалів / Л.І. Барабаш, І.М. Вишневський, А.А. Гроза, А.Я. Карпенко, П.Г. Литовченко, М.І. Старчик // Вопросы атомной науки и техники, 2007, № 2, Серия: Физика радиационных повреждений и радиационное материал оведение (90). - с. 182-189.

4. B. Dozillie, Z. Li, V. Eremin, et al. The effect of oxygen impurities in radiation hardness of FZ silicon detectors for HEP after neutron, proton and γ -irradiation // IEEE Trans. on Nucl. Sci. 2000, v. 47, N6, p. 1862–1897.

ЕНЕРГЕТИЧНІ СТАНИ ДОМІШКИ МІДІ В МОНОКРИСТАЛАХ CdI_2

Шворак А. – магістр 2 курсу Навчально-наукового фізико-технологічного інституту ВНУ імені Лесі Українки

Пирога С. А. – к. фіз.-мат. н., доцент кафедри теоретичної та комп'ютерної фізики імені А.В. Свідзинського ВНУ імені Лесі Українки

Актуальність дослідження шаруватих кристалів, легованих міддю, викликає особливий інтерес, зумовлений кількома обставинами. По-перше, мідь є єдиною домішкою у спеціально нелегованих кристалах CdI_2 , яка виявляється за допомогою хіміко-спектрального аналізу. По-друге, у літературі наявна неоднозначність поглядів щодо можливості перебування домішки міді в різних зарядових станах у монокристалах CdI_2 та структури утворюваних комплексів із власними дефектами.

По-третє, відсутня однозначність стосовно ролі мідних центрів у рекомбінаційних процесах, а отже і їх впливу на оптичні та фотоелектричні властивості кристалів. По-четверте, мідь є фізично амфотерною домішкою. Вона утворює амфотерні центри з глибокими енергетичними рівнями в забороненій зоні матриці – центри, які можуть захоплювати як електрони, так і дірки. Факт амфотерності багатозарядних центрів дуже суттєвий у нерівноважних процесах, в усіх явищах, чутливих до перезарядки домішки. Звідси випливає найпростіший спосіб оперативного керування спектральними характеристиками напівпровідників – оптична перезарядка домішки.

Метою роботи є виявлення енергетичного спектру домішкових центрів міді в шаруватих кристалах CdI_2 , легованих CuI , та дослідження можливих зарядових станів домішки.

Домішка міді може заміщувати атоми кадмію у шарі або у просторі між шарами. При заміщенні атомів кадмію у регулярному вузлі кристалічної ґратки ізовалентними іонами меншого радіуса, наприклад, міді, малий радіус якої, у порівнянні з кадмієм, збільшує імовірність полярних зміщень в спотвореній структурі. У зовнішньому полі такі зміщення створюють залишкову поляризацію, яку можна спостерігати експериментально, досліджуючи спектри термостимульованої деполіризації термоелектретного стану (ТСД ТЕС).

Для вивчення енергетичного спектру міді в шаруватих кристалах CdI_2 використано метод поляризації електричним полем. Перезарядка центрів міді під впливом освітлення в ділянці фундаментального поглинання досліджувалася двома методами. Вивчалася перезарядка мідних центрів у попередньо поляризованому зразку, а також можливості поляризації при освітленні в ділянці фундаментального поглинання і прикладеного поляризовуючого електричного поля.

Зразки для дослідження являли собою паралелепіпеди розміром $6 \times 10 \times 2 \text{ мм}^3$. При температурі поляризації до зразка прикладали електричне поле вздовж осі С6. Поляризація здійснювалася протягом 5–10 хв. Після охолодження зразка електричне поле виключали. Закорочений через електрометр В7-30 зразок рівномірно нагрівався з постійною швидкістю $0,07 - 0,08 \text{ К/с}$ з одночасним записом струму деполіризації термоелектретного стану (ТСД ТЕС) як функції від температури.

У спектрах ТСД спостерігаються три максимуми: при 223, 229 і 243 К. При низькій напружені поля поляризації максимум при 229 К у спектрах ТСД ТЕС не виявляється. При підвищенні температури поляризації інтенсивність низькотемпературних максимумів знижується, одночасно підвищується інтенсивність максимуму при 243 К. Якщо поляризація здійснюється при 510 К, у спектрі ТСД ТЕС виявляється лише один максимум при 243 К.

Зміна інтенсивності максимумів при зміні умов поляризації дозволяє зробити висновок про те, що всі три максимуми в спектрі термодеполіризації ТЕС зв'язані з одними і тими ж дефектами, які в залежності від свого зарядового стану і (або) місця локалізації в кристалічній ґратці можуть проявлятися по-різному.

Перезарядка центрів поляризованого зразка також викликає зміни у спектрах ТСД ТЕС. Якщо електрет охолодити до 130 К, виключити поле поляризації і опромінити кристал у ділянці фундаментального поглинання, то можна виявити істотні зміни у спектрах ТСД ТЕС: з'являється новий інтенсивний максимум при 186 К і зменшується інтенсивність двох інших – 220 К і 245 К. При наявності

нерівноважних носіїв у зонах дозволених енергій вдається заполяризувати кристал навіть при температурі 113 К, коли енергії термічної активації явно недостатньо для подолання жодного з існуючих у кристалі бар'єрів.

Отже, принаймні в якісному відношенні, однаковий результат можна отримати незалежними способами: по-перше, можна створити термоелектрет при кімнатній температурі, охолодити його до 130 К і при вимкнутій напрузі поляризації освітити, тобто перезарядити уже зорієнтовані дефекти; по-друге, прикладаючи напругу поляризації до зразка при 183–192 К з одночасним освітленням, тобто орієнтувати дефекти в процесі їх перезарядки.

Спостережувана перебудова локальних центрів є проявом фотохімічних реакцій (ФХР). Фізичні механізми і моделі ФХР – виникнення центрів, асоціація і дисоціація дефектів і домішок у кристалах, їх так звана рекомбінаційно-стимульована дифузія, розпад і створення кластерів, утворення дислокацій і дислокаційних сіток тощо.

Проведено аналіз одержаних результатів. Зроблено висновок, що головною фізичною причиною перебудови дефектів у досліджених кристалах є перезарядка центрів (дефектів), які беруть участь у ФХР. Після перезарядки змінюється кулонівська взаємодія між компонентами складного центра або зникає молекулярний зв'язок між компонентами, який здійснюється електроном.

Список використаних джерел

1. Мирофянченко А.Е., Исследование морфологии поверхности полупроводниковых подложек InSb, предназначенных для ИК фотоэлектроники. / Мирофянченко А.Е., Коротаев Е.Д., Яковлева Н.И.// Прикладная физика. – 2014. №3. – С. 55–60.
2. Jolm F. Moulder Handbook of X-ray Photoelectron Spectroscopy / Jolm F. Moulder William F. Stickle Peter E. Sobol Kennetlf D. Bomben Eden Prairie, Minn.: Published by Perkin-Elmer Corporation Physical Electronics Division – 1997 – p.260.

СЕКЦІЯ 6. ХІМІЯ, ХІМІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ, ЕКОЛОГІЯ ТА ФАРМАЦІЯ

СИНТЕЗ ТА ПРОТИМІКРОБНА АКТИВНІСТЬ 2- ПІРИДИНІЛОКСИЗАМІЩЕНИХ ІМІДАЗО[2,1-В][1,3]ТІАЗИНІВ

Андрощук О. О. – студентка 6 курсу
факультету хімії, екології та фармації
ВНУ імені Лесі Українки

Сливка Н. Ю. – к.х.н., доцент кафедри
органічної хімії та фармації ВНУ імені
Лесі Українки

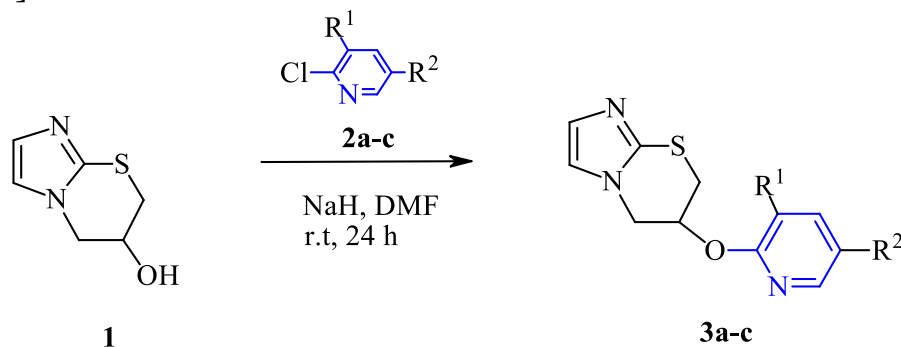
Салієва Л. М. – к.х.н., старший викладач
кафедри органічної хімії та фармації ВНУ
імені Лесі Українки

Туберкульоз (ТБ) є серйозною глобальною проблемою охорони здоров'я та провідною причиною смерті в більшості регіонів світу, що розвиваються. Зі збільшенням кількості випадків виникнення мультирезистентного туберкульозу та широко стійкого до лікарських засобів ТБ виникає нагальна потреба у розробці нових протитуберкульозних препаратів [1]. Недавня поява штамів, стійких до лікарських засобів, мікобактерій туберкульозу (*Mtba*) спонукала до термінових зусиль щодо виявлення нових агентів для лікування невиліковної хвороби [2-3].

Відомо, що сполуки з імідазо[2,1-*b*][1,3]тіазиновим скафолдом мають виражену противірусну, протипухлинну, антимікробну активність щодо збудників туберкульозу, а також мають здатність знижувати рівень холестерину і демонструють антиоксидантні властивості [4].

Загальною проблематикою даного дослідження є *de novo* дизайн та розробка нових високоактивних сполук-лідерів на основі імідазо[2,1-*b*][1,3]тіазинової системи, як потенційних протимікробних агентів.

Встановлено, що 3-гідроксиімідазо[2,1-*b*][1,3]тіазин **1** селективно реагує із заміщеними 2-хлоропіридинами **2a-c** в сухому DMF в присутності NaH за кімнатної температури впродовж 24 год із утворенням 6-[(піридин-2-іл)окси]-6,7-дигідро-5*H*-імідазо[2,1-*b*][1,3]-тіазинів **3a-c** 53-74%.

2 a R¹=H, R²=Cl; **b** R¹=R²=Cl; **c** R¹=Cl, R²=CF₃

Схема 1. Синтез 6-[(піридин-2-іл)окси]-6,7-дигідро-5*H*-імідазо[2,1-*b*][1,3]-тіазинів **3a-c**.

Всі нові отримані сполуки були досліджені в експериментах *in vitro* та *in vivo* на антибактеріальну та протигрибкову активності.

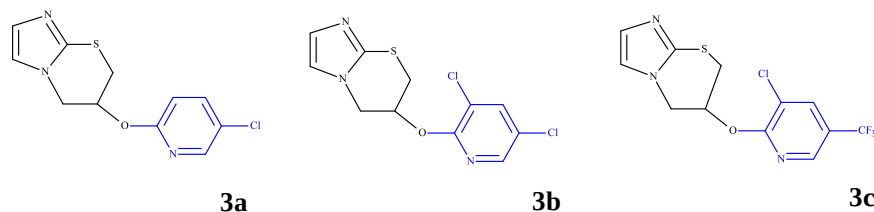

Рис. 1. Структурні формули 6-[(піридин-2-іл)окси]-6,7-дигідро-5*H*-імідазо[2,1-*b*][1,3]-тіазинів **3a-c**

В результаті проведених досліджень встановлено, що синтезовані сполуки **3a-c** проявляють помірну протимікробну активність, мінімальна інгібуюча концентрація (МІС) при якій зупиняється ріст бактерій знаходиться в діапазоні 15.62-500 µg/ml. Порівнюючи результати бактеріостатичної та фунгістатичної дії досліджуваних речовин, можна зробити висновок, що фунгістатична активність є більш вираженою оскільки МІС знаходиться в діапазоні 15.62-62.5 µg/ml. Серед тестованих сполук варто виділити речовини **4a** та **4b**, які показали найкращі результати при тестування відносно грибка *Candida albicans*.

Перебіг реакції контролювали з допомогою ТШХ, структуру утворених продуктів підтверджували з використанням методу ¹H ЯМР спектроскопії. Структуру синтезованих сполук досліджено з використанням ¹H ЯМР-спектроскопії та мас-спектрометрії.

Список використаних джерел

1. Gong, J.-X.; He, Y.; Cui, Z.-L.; Guo, Y.-W. Synthesis, Spectral characterization and antituberculosis activity of thiazino[3,2- a]benzimidazole derivatives. *Phosphorus sulfur and silicon and the related elements*, **2016**, 191, 1036-1041.
2. Kim P.; Kang S.; Boshoff H. I.; Jiricek J.; Collins M. Structure-Activity Relationships of Antitubercular Nitroimidazoles. 2. Determinants of Aerobic Activity and Quantitative Structure-Activity Relationships. *Journal of Medicinal Chemistry*, **2009**, 52, 1329-1344.
3. Maroz A.; Shinde S. S.; Franzblau S. G.; Ma Z.; Denny W. A.; Palmer B. D.; Anderson R. F. Release of nitrite from the antitubercular nitroimidazole drug PA-824 and analogues upon one-electron reduction in protic, non-aqueous solvent. *Organic and biomolecular chemistry*, **2010**, 8, 413-418.
4. Guseinov F. I.; Pistov M. F.; Malinnikov V. M.; Lavrova O. M.; Movsumzade E. M.; Kustov L. M. Recyclization of diethoxymethyl substituted benzimidazo-fused thiazolium salts. *Mendeleev communications*, **2020**, 30, 674-675.

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

Волощинська С.С. – к.б.н., викладач
ВСП «Ковельський промислово-
економічний фаховий коледж ЛНТУ»

Двадцять перше століття кидає виклик усьому, що нас оточує. Стрімкий індустріальний розвиток, економічні реформи, і щоб не відчувати себе викинутими

за борт сучасного життя, потрібно постійно вчитися. Одним із важливих моментів навчання на сучасному етапі розвитку науки і суспільства є формування екологічних компетентностей у студентів.

Вивчення проблем навколишнього середовища на сучасному етапі розглядається не лише як викладання екологічних питань в рамках окремих предметів. Викладання кожної навчальної дисципліни має бути пронизане екологічними ідеями. Екологічна культура має стати способом життя людини. І цьому має сприяти освіта [1, 2].

Тому у своїй практиці під час викладання хімії, біології та вивченні питань, пов'язаних із забрудненням та охороною оточуючого середовища я не лише віддаю перевагу активним методам навчання, але й використовую власні дослідження екологічної ситуації міста в якому проживаємо. Якщо людини позбавлена можливості відчувати світ, то вона не зможе зрозуміти його біль і побачити необхідність у зміні свого ставлення до нього.

Таким чином, дослідження урбоекосистем, які формуються внаслідок урбанізації довкілля та трансформованості природного середовища є актуальним завданням сучасної екології та сфери практичного захисту навколишнього середовища з метою нейтралізації негативних наслідків антропогенної діяльності людини та оптимізації умов проживання населення.

Територія досліджень – м. Ковель є важливим промисловим і транспортним центром Волині. Місто тісно зв'язане з близькими сільськими населеними пунктами і складає з ними єдину промислово-сільськогосподарську агломерацію. Через місто проходять автомагістралі міжнародного значення: «Київ-Ковель-Ягодин». Не меншу небезпеку для навколишнього середовища становить і міський транспорт, кількість якого має динаміку до збільшення.

На сучасному етапі кожне місто, завод, магістральна дорога є джерелом поширення надмірних концентрацій різних мікроелементів і в геохімічному змісті неоаномальним локальним утворенням. Однією із гострих актуальних проблем є забруднення міських ґрунтів важкими металами. В умовах сучасних антропогенних навантажень м. Ковель потребує комплексного дослідження для вирішення головної екологічної проблеми – захисту довкілля від забруднень.

Аналізуючи дані за кількістю викинутих в атмосферу м. Ковеля шкідливих речовин від пересувних та стаціонарних джерел забруднення, спостерігаємо суттєву інтоксикацію довкілля поллютантами. Промислові викиди та викиди автотранспорту характеризуються широким спектром неорганічних і органічних речовин до складу яких входять важкі метали у вигляді пилу та аерозолів.

Найчастіше перевищення і природного фону, і ГДК характерно для Pb, Cu та Zn, що пояснюється значними промисловими викидами, які містять дані токсиканти. А в районі АЗС та вул. Заводської максимальна кількість накопичення, порівняно з іншими характерна для Pb, що пояснюється ближчим розташуванням магістральної дороги Волинської області «Київ-Ковель-Ягодин» до даної території.

Автомагістраль загальнодержавного значення «Київ-Ковель-Ягодин» (М-07) проходить північною частиною Волинської обл., має інтенсивний транспортний потік, тому є вагомим джерелом техногенного впливу на природне середовище. З метою визначення агрохімічних показників і ступеня забруднення довкілля на відстані 0,2 м та 10 м від полотна дороги мною були відібрані ґрунтові проби.

Безпосередньо біля полотна дороги спостерігаємо значне перевищення вмісту важких металів відносно природного фону, особливо Pb – у 16 разів. Мідь – на другому місці (у 12 разів). Перевищення ГДК встановлене лише за свинцем – у 6,4 рази та за міддю – у 1,6 рази. Накопичення Zn, Cd і Co становить відповідно 9,3 рази, 2,7 та 2,1 рази відносно фону, проте не перевищує половини ГДК. На відстані 10 м від полотна вміст Pb перевищив фон у 6,6 рази, Zn – у 5,4, Cu – у 4,4, Cd і Co – відповідно в 1,9 і 1,8 рази. Та лише накопичення свинцю у 2,7 рази перевищило ГДК. Результати дослідження приавтомагістральних смуг вказують на те, що найбільші обсяги транспортного забруднення ґрунтового покриття свинцем, міддю та цинком.

Таким чином, важкі метали за зменшенням перевищення природного фону та за збільшенням відстані від полотна дороги не залежно від панівних вітрів можна розмістити в такий ранговий ряд: $Pb > Zn > Cu > Co > Cd > Mn$.

У безпосередній близькості до автомагістралі «Київ-Ковель-Ягодин», незважаючи на санітарну заборону, є ділянки землі, які селяни обробляють і вирощують на них рослинницьку продукцію. Згідно з нашими дослідженнями, культура картопля схильна в 1,8 рази більше накопичувати свинець, порівняно з буряком столовим. Було встановлено, що в очищених бульбах і в лущинні картоплі сорту Санте вміст елемента однаковий. У картоплі сорту Бородеянка лущиння містило 0,85 мг/кг свинцю, тоді як очищені бульби – 0,75 мг/кг. Бульби картоплі сорту Бородеянка накопичують удвічі більше Pb (0,8 мг/кг), ніж сорту Санте (0,4 мг/кг).

Зважаючи на значні об'єми викидів і токсичну дію на довкілля даних металів, з метою більш повного розкриття екологічної ситуації, проблемі надходження важких металів з атмосферними випадіннями на поверхню ґрунту повинна бути приділена значно більша увага. Вирішення проблеми захисту навколишнього середовища від забруднення неможливе без контролю за вмістом шкідливих речовин у компонентах урбоекосистеми м. Ковеля.

Основною тенденцією екологічної освіти сьогодні є її інтеграція в офіційну загальноосвітню систему. Головна мета виховання студентів як носіїв екологічної культури, як учасників суспільних відносин – це забезпечити вироблення в них бережливого ставлення до навколишнього середовища, створення умов щоб вони отримали освіту світового рівня.

Освіта може реалізувати себе лише в тому випадку, коли вона навчатиме технологій не лише підкорення світу, але й розуміння цього світу [1].

Список використаних джерел

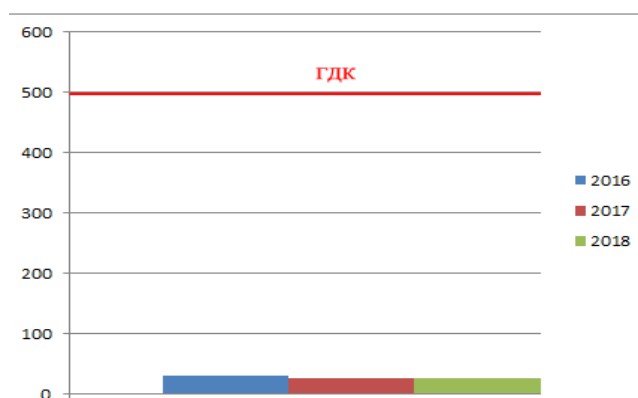
1. Богданова Л. Є. Екологічне виховання на уроках хімії / Л. Є. Богданова. – Х.: Вид. Група «Основа», 2004. – 96 с.
2. Екологічна освіта для сталого розвитку у запитаннях та відповідях : науковометодичний посібник для вчителів / Бондар О. І. [та ін.]. – Херсон : Грінь Д.С., 2015. – 228 с

ГІДРОХІМІЧНИЙ АНАЛІЗ ВОДИ ДЖЕРЕЛА С. БАЇВ ЛУЦЬКОГО РАЙОНУ

Джам О. А. – к. х. н, доцент кафедри
екології та охорони навколишнього
середовища ВНУ імені Лесі Українки

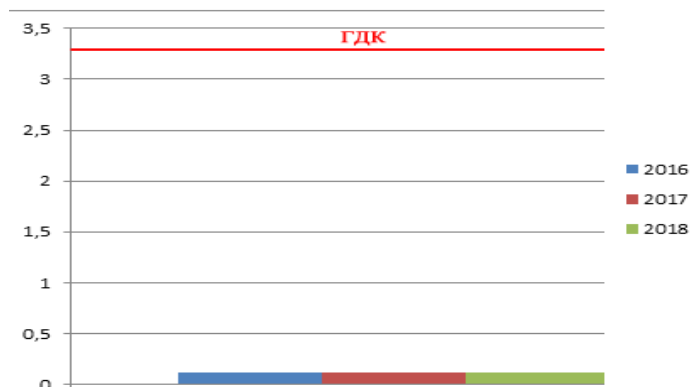
Проблема забезпечення якісною питною водою в Україні не є новою, проте дуже поширеною. Об'єкт нашого дослідження знаходиться в басейні річки Черногузка, яка є притокою річки Стир. [1]. Територія басейну Черногузки інтенсивно антропогенно трансформована, густо заселена, розорана, у верхній течії споруджено 6 ставків. Одна з основних причин погіршення гідроекологічного стану річки в межах міста – скид недостатньо очищених стічних вод Гнідавського цукрового заводу. Вимірювалися такі показники води: сухий залишок, водневий показник, нітрити, нітрати, амоній сольовий, хлориди, сульфати, перманганатна окиснюваність, залізо загальне [2, 3]. Нижче наведено діаграми динаміки вмісту деяких хімічних показників води джерела.

Сульфати, мг/дм³

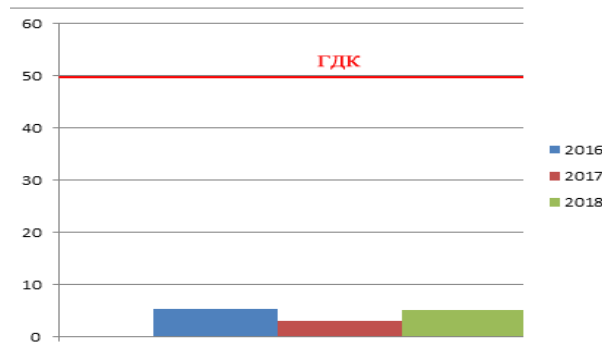
Вміст сульфатів протягом досліджуваного періоду перебуває в межах нормативного значення. У 2016 році цей показник дещо вищий ніж у наступні роки.

Нітрити, мг/дм³

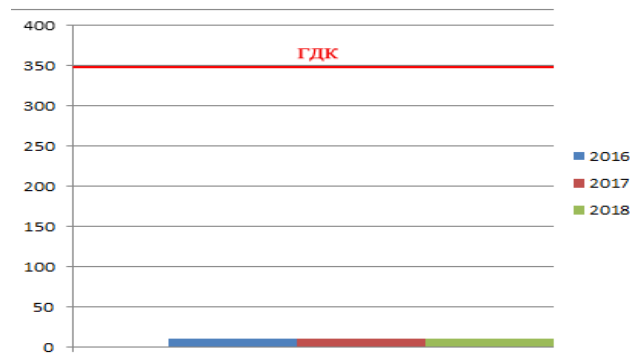
Значення вмісту нітритів у воді джерела становить 0,17 мг/дм³, що є допустимим для питної води. Це значення є сталою величиною протягом усього досліджуваного часу.

Нітрати, мг/дм³

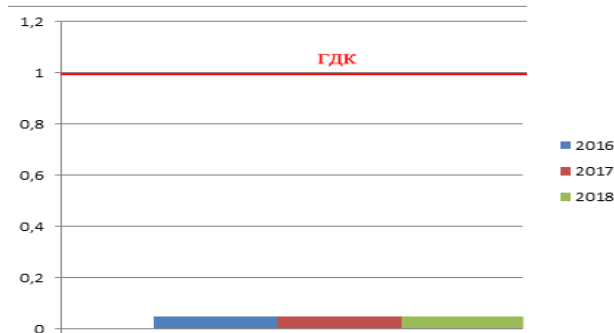
Вміст нітратів не перевищує значень ГДК. У 2017 році цей показник є дещо нижчим, ніж у попередній і наступний роки.

Хлориди, мг/дм³

Вміст хлоридів протягом 2016-2018 рр. є незмінною величиною та перебуває у межах допустимих значень.

Залізо, мг/дм³

Перевищень вмісту заліза загального не спостерігається протягом усього досліджуваного періоду. Значення цього показника становить 0,06 мг/дм³.

Аналіз проведених досліджень води даного джерела показує, що якість води відповідає нормативним значенням протягом досліджуваного періоду. Спостерігаються тільки незначні коливання по роках у показниках перманганатної окиснюваності та водневого показника. Висока якість досліджуваної води дозволяє використовувати її як питну та для вирощування форелі у даному регіоні.

Список використаних джерел

1. Барановський М. О. Сучасні екологічні проблеми Українського Полісся та суміжних територій / Ніжин: Аспект, 2001. 253 с.
2. Набиванець Б. І., Сухан В. В., Калабша Л. В. Аналітична хімія природного середовища / К.: Либідь, 1996. 304 с.
3. Сніжко С. І. Оцінка та прогнозування якості природних вод / К.: Ніка-центр, 2001. 264 с.

МІЖДИСЦИПЛІНАРНА АКТУАЛЬНІСТЬ ПИТАННЯ ПОВОДЖЕННЯ З ТВЕРДИМИ ПОБУТОВИМИ ВІДХОДАМИ У ЗАКАРПАТСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Делеган-Кокайко С. В. – к.х.н., доцент
кафедри екології та охорони навколиш-
нього середовища ДВНЗ «Ужгородський
національний університет»

Шварц Р.Р. – студент 2 курсу ОС Магістр
хімічного факультету ДВНЗ

«Ужгородський національний університет»

Гарапко Л.І. – студентка 3 курсу
хімічного факультету ДВНЗ

«Ужгородський національний університет»

Особливості сучасного антропогенного тиску, спонтанність, імпульсивність та комплексна дія численних чинників, що реалізується на тлі змін клімату, вимагають нових підходів в організації природокористування не лише на державному рівні, але і на міжнародному, з врахуванням основ екосистемного підходу у виявленні та встановленні біобезпеки існуючих та новітніх забруднювачів. В Закарпатській області, як і в Україні загалом, побутові відходи фактично не сортуються і в змішаному вигляді накопичуються, як правило, на сміттєзвалищах, а отже, можуть майже безперешкодно потрапляти у навколишнє середовище. Ситуація ускладнюється тим, що у складі побутових відходів з кожним роком стає все більше небезпечних компонентів, тобто таких, які мають небезпечні властивості і містять у своєму складі небезпечні для навколишнього середовища або людини елементи та сполуки. До них, наприклад, відносяться побутові джерела струму (батареї), ртутні лампи, хлорвмісні пластики, ароматичні сполуки та багато інших. Деякі небезпечні компоненти самі є токсичними (наприклад, залишки нафтопродуктів), а деякі самі по собі не є небезпечними, однак, містять токсичні речовини, які у відповідних умовах на сміттєзвалищах здатні до міграції та акумуляції в об'єктах навколишнього природного середовища. Наслідком наявності небезпечних компонентів у побутових відходах є проникнення багатьох шкідливих речовин у довкілля разом із фільтратом побутових відходів (важкі метали і органічні забрудники – фталати, бензен та його похідні, поліхлоровані біфеніли та багато інших). Крім того, варто зауважити, що часто самі полігони побутових відходів є значним джерелом цих речовин протягом багатьох років. Це означає, що в процесі експлуатації полігонів та сміттєзвалищ виникають екологічні ризики, пов'язані із забрудненням довкілля небезпечними компонентами, які містяться в складі відходів.

Результати багатьох досліджень вказують, що наслідком наявності небезпечних компонентів у побутових відходах є проникнення багатьох шкідливих речовин у довкілля разом із фільтратом полігонів побутових відходів чи сміттєзвалищ. Наприклад, автори [1] встановили, що в умовах полігонів побутових відходів можуть утворюватися нові забруднювальні речовини, наприклад, 1,4- діоксан. Автори [2] вказують, що важкі метали і галогеновані вуглеводні з фільтрату відходів є головним джерелом забруднення підземних вод. Інші дослідники [6] вказують на більше 50

забруднювальних речовин у фільтраті, серед яких важкі метали і багато небезпечних органічних забрудників (фталати, бензен та його похідні, поліхлоровані біфеніли та багато інших). Ряд авторів досліджували кількість небезпечних компонентів у складі побутових відходів, відзначаючи постійне збільшення не тільки їх кількості, а й різноманітності: частка небезпечних компонентів у побутових відходах коливається від 0,5 до 1% від загальної маси побутових відходів у різних країнах [3] (до 5% із врахуванням відходів електричного і електронного обладнання); у Великій Британії за різними оцінками від 20 тис. до понад 400 тис. т/рік (до 1%) [4], в середньому по ЄС – 2-3 кг/рік*люди [5]. Ці автори досліджували залежність кількості таких відходів від багатьох факторів: рівня добробуту людей, специфіки умов їх проживання, кліматичних умов та ін. Деякі дослідники [7] вивчали окремі небезпечні побутові відходи та їх вплив (відпрацьовані хімічні джерела струму, відходи електричного та електронного обладнання), довівши наявність у них токсичних речовин.

При здійсненні регулювання екологічної безпеки і на загальнодержавному рівні, і на рівні транскордонних регіонів важливим є вивчення та врахування позитивного європейського досвіду у цій сфері, розробка заходів з адаптації інструментів регулювання екологічної безпеки в Україні до стандартів Європейського Союзу, особливо в сфері поводження з відходами. Крім того, з розвитком і поширенням міжнародного правового регулювання відносин пов'язаних з транскордонним впливом на довкілля, країни та регіони, яким притаманний нижчий рівень екологічної безпеки, потрапляють під усе зростаючий тиск відповідальності, включаючи економічну, за транскордонний перенос забруднювальних домішок речовин та інші види негативного транскордонного впливу на навколишнє природне середовище. Наявні можливості транскордонної співпраці для досягнення вищого рівня екологічної безпеки українською стороною використовуються не у повній мірі, що безумовно, необхідно виправляти з метою покращення екологічного благополуччя регіону.

Список використаних джерел

1. Inglezakis, V., Moustakas, K. 2015. Household hazardous waste management: A review. *Journal of Environmental Management*, vol. 150, pp. 310–321.
2. Gu, B., Zhu, W., Wang, H., Zhang, R., Liu, M., Chen, Y., Wu, Y., Yang, X., He, S., Cheng, R., Yang, J., and Bi, J., 2014. Household hazardous waste quantification, characterization and management in China's cities: A case study of Suzhou. *Waste management*, 34(11), pp. 2414–2423.
3. Bigum, M., Petersen, C., Christensen, T., and Scheutz, C., 2013. WEEE and portable batteries in residual household waste: Quantification and characterisation of misplaced waste. *Waste Management*, 33(11), pp. 2372–2380.
4. Slack, R., Gronow, J., and Voulvoulis, N., 2005. Household hazardous waste in municipal landfills: contaminants in leachate. *Science of the total environment*, 337(1-3), pp. 119–137.
5. Gendebien, A., Leavens, A., Blackmore, K., Godley, A., Lewin, K., Franke, B., and Franke, A., 2002. Study on Hazardous Household Waste (HHW) with a Main Emphasis on Hazardous Household Chemicals (HHC). Final Report, European Commission, Directorate General Environment. European Commission.
6. Slack, R., Gronow, J., Hall, D., and Voulvoulis, N., 2007. Household hazardous waste disposal to landfill: using LandSim to model leachate migration. *Environmental Pollution*, 146(2), pp. 501–509.
7. Recknagel, S., Radant, H., and Kohlmeyer, R., 2014. Survey of mercury, cadmium and lead content of household batteries. *Waste Management*, 34(1), pp. 156–161.

ХІМІЧНІ ПЕРЕТВОРЕННЯ ГІДРОКСИЗАМІЩЕНИХ ІМІДАЗО[2,1-В]ТІАЗИНІВ

Довганич Л. І. – студентка 6 курсу
факультету хімії, екології та фармації
ВНУ імені Лесі Українки

Салієва Л. М. – к.х.н., старший викладач
кафедри органічної хімії та фармації ВНУ
імені Лесі Українки

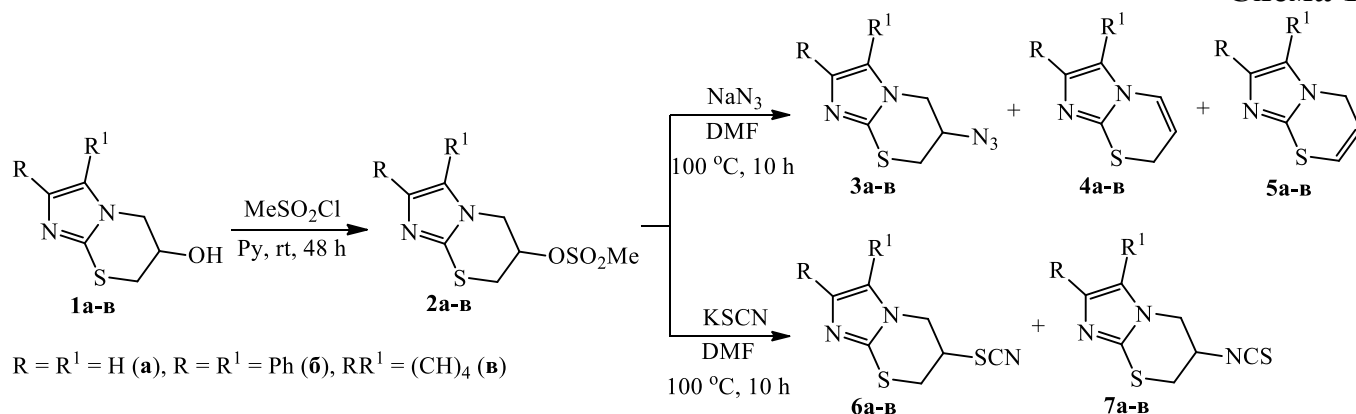
Гетероциклічні системи з імідазо[2,1-*b*]тіазиновим ядром належить до важливих фармакоформних систем, що характеризуються широким спектром біологічної дії. Так, серед похідних цього типу сполук знайдено речовини із противірусною [1], протираковою [2], протитуберкульозною [3] та антиоксидантною активностями [4].

Незважаючи на вагомі біомедичні досягнення, аналіз літературних джерел засвідчив, що актуальним є питання структурної модифікації імідазо[2,1-*b*]тіазинового ядра. Саме тому розробка зручних та ефективних методів хімічних перетворень вищезазначеної гетероциклічної системи є науково обґрунтованою задачею.

Ключовими субстратами для реалізації поставленого завдання було обрано мало дослідженні 6,7-дигідро-5*H*-імідазо[2,1-*b*][1,3]тіазин-6-ол **1a**, 2,3-дифеніл-6,7-дигідро-5*H*-імідазо[2,1-*b*][1,3]тіазин-6-ол **1б** та 3,4-дигідро-2*H*-бенз[4,5]імідазо[2,1-*b*][1,3]тіазин-6-ол **1в**. Проте скринінг реакційних умов засвідчив, що сполуки **1a-в** важко вступають у реакції нуклеофільного заміщення гідроксильної групи. З огляду на це гідроксипохідні імідазо[2,1-*b*][1,3]тіазину при дії хлорангідриду метансульфоїкислоти в сухому піридині були перетворені у відповідні метансульфонати **2a-в**. Отримані мезилати **2a-в** вводили в реакцію нуклеофільного заміщення із NaN₃ та KSCN при нагріванні у розчині ДМФА протягом 10 год (схема 1).

Результати хроматомас-спектрометрії реакційних сумішей засвідчили, що заміщення мезилатного фрагменту у сполуках **2a-в** на азидогрупу супроводжується конкуруючою реакцією елімінування. Так, на ХМ спектрах поряд із цільовими продуктами **3a-в** ідентифіковано два продукти відщеплення молекули MeSO₃H **4a-в** та **5a-в**. У випадку взаємодії із KSCN роданід-аніон проявив амбідентні властивості, що привело до утворення сумішей тиоціанат- **6a-в** та ізотиоціанатімідазо[2,1-*b*][1,3]тіазинів **7a-в**.

Схема 1.

Розділення отриманих сумішей продуктів було здійснено колонковою хроматографією на силікагелі.

Список використаних джерел

1. Nikolova, I.; Slavchev, I.; Ravutsov, M.; Dangelov, M.; Nikolova, Y.; Zaganyarska, I.; Stoyanova, A.; Nikolova, N.; Mukova, L.; Grozdanov, P.; Nikolova, R.; Shivachev, B.; Kuz'min, V.E.; Ognichenko, L.N.; Galabov, A.S.; Dobrikov, G.M. Anti-enteroviral activity of new MDL-860 analogues: Synthesis, *in vitro/in vivo* studies and QSAR analysis. *Bioorg. Chem.*, **2019**, 85, 487-497.
2. Hamama, W.S.; Waly, M.A.; El-Hawary, I.I.; Zoorob, H.H. Utilization of 2-Chloronicotinonitrile in the Syntheses of Novel Fused Bicyclic and Polynuclear Heterocycles of Anticipated Antitumor Activity. *J. Heterocyclic Chem.*, **2016**, 53, 953-957.
3. Gong, J.-X.; He, Y.; Cui, Z.-L.; Guo, Y.-W. Synthesis, spectral characterization, and antituberculosis activity of thiazino[3,2-*a*]benzimidazole derivatives. *Phosphorus, Sulfur Silicon Relat. Elem.*, **2016**, 191, 1036-1041.
4. Rodriguez, O.A.R.; Vergara, N.E.M.; Sanchez, J.P.M.; Martinez, M.T.S.; Sandoval, Z.G.; Cruz, A.; Organillo, A.R. Synthesis, crystal structure, antioxidant activity and dft study of 2-aryl-2,3-dihydro-4H-[1,3]thiazino[3,2-*a*]benzimidazol-4-one. *J. Mol. Struct.*, **2020**, 1199, 127036.

ДО АВТОМАТИЗАЦІЇ ТЕХНОЛОГІЧНИХ ПРОЦЕСІВ НА ПРИКЛАДІ ОРГАНІЗАЦІЇ ЗВ'ЯЗКУ З СУБД MS ACCESS

Жук Т.І. – студентка 4 курсу факультету хімії, екології та фармації ВНУ імені Лесі України

Сергійчук І. М. – студентка 4 курсу факультету хімії, екології та фармації ВНУ імені Лесі України

Онищук О.О. – к.т.н., доцент кафедри хімії та технологій ВНУ імені Лесі України

Вступ. Сучасна виробнича автоматика дозволяє отримати значні переваги порівняно з неавтоматизованим виробництвом. Позитивний вплив автоматизації виявляється у тій чи іншій мірі в залежності від технічного рівня виробництва, його машинно-апаратної схеми, характеру технології, рівня і об'єму запроектованої системи автоматизації. [3].

Мета роботи. Розвинути, вдосконалити знання стосовно автоматизації технологічних процесів та баз даних, а також розглянути варіант вдосконалення автоматизації контролю на прикладі організації зв'язку з СУБД MS Access.

Актуальність роботи. Досвід проектування систем управління і автоматизації встановив загальні принципи, якими слід керуватися при розробці схем автоматизації [2]: рівень автоматизації технологічного процесу в кожен період часу повинен визначатися не тільки доцільністю впровадження певного комплексу технічних засобів і досягнутим рівнем науково-технічних розробок; система автоматизації технологічних процесів повинна будуватися, як правило, на базі серійних засобів автоматизації і обчислювальної техніки, що випускаються. В якості локальних засобів збору і накопичення первинної інформації, вторинних приладів [2]. Вибір варіанту схеми автоматизації приймається після аналізу існуючих систем. Необхідно також враховувати стандартні рішення з автоматизації типових процесів. Для багатьох технологічних процесів існують пророблені рішення задач автоматизації цих процесів [1].

Розв'язання проблеми. На сьогоднішній день майже всі інформаційні системи, а також велика кількість комп'ютерних програм використовують бази даних. Комп'ютерні бази даних створюються за допомогою систем управління інформаційними базами. Система управління базами даних – це комплекс програм, які забезпечують створення та взаємодію користувача з базами даних. Власне база даних являє собою сукупність взаємопов'язаних даних, призначених для спільного використання. Найбільш популярною і сучасною СУБД є Microsoft Access, яка входить до складу пакета Microsoft Office і працює в середовищі Windows [4]. Перевагою СУБД Access є те, що вона має дуже простий графічний інтерфейс, який дозволяє не тільки створювати власну базу даних, але і розробляти прості і складні додатки [4] (рис.1).

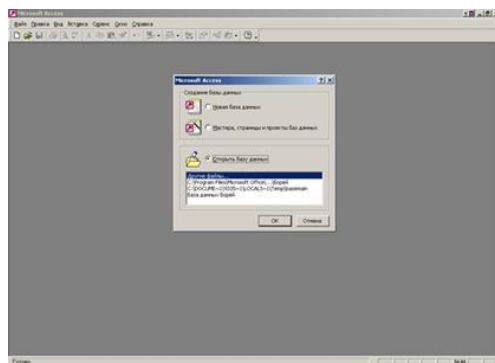

Рис. 1. Вікно СУБД Access

У СУБД MS Access підтримується реляційна модель даних, орієнтована на роботу з таблицями баз даних, формами, запитами, звітами, макросами та модулями (рис.2).

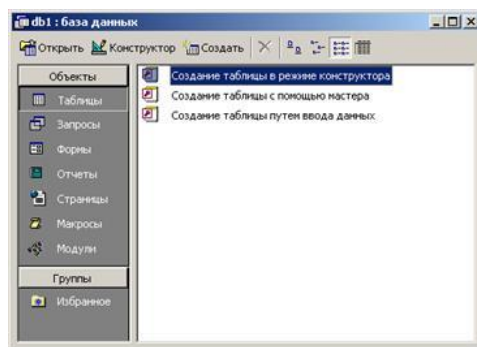

Рис. 2. Вікно управління елементами бази даних

Таблиці баз даних створюються користувачем для збереження інформації, яка стосується об'єктів предметної області. Запити створюються користувачем для вибирання потрібних даних з однієї або кількох взаємозв'язаних таблиць [4]. Запит може формуватися за допомогою запитів за зразком (QBE — Query By Example) або за допомогою структурованої мови запитів (SQL — Structured Queries Language). Звіти призначені для формування вихідного документа, що виводиться, як правило, на друкування. Модулі містять програми, складені мовою Visual BASIC, які можуть розроблятися користувачем для реалізації нестандартних процедур під час створення додатків[4].

Висновок. Отже, розвиваючись, інформаційні системи і технології дозволили розробити концепції організації проведення контролю за допомогою електронної обчислювальної техніки. У системі Access є різні способи управління даними і вона являє собою один з найефективніших засобів об'єктно-орієнтованого програмування.

Список використаної літератури:

1. Полоцкий Л.М. Автоматизация химических производств. Теория, расчет и проектирование систем автоматизации / Л.М. Полоцкий, Г.И. Лапшенков. - М.: Химия, 1982. – 296 с.
2. Техника чтения схем автоматического управления и технологического контроля / А.С. Ключев, Б.В. Глазов, М.Б. Миндин, А.С. Ключев; Под ред. А.С.Ключева. – 3- изд., перераб. И доп. – М.: Энергоатомиздат, 1991. – 432 с.
3. Промислові засоби автоматизації. Ч.1. Вимірювальні пристрої: навчальний посібник/ А.К.Бабіченко, В.І. Тошинський, В.С. Михайлов та ін.; Х.: НТУ"ХП", 2001. - 470с.
4. ОБЩИЕ ПОНЯТИЯ И ВОЗМОЖНОСТИ СУБД ACCESS [Електронний ресурс] // MS Access бази, допомога студентам. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <https://accesshelp.ru/obshhie-ponjatija-i-vozmozhnosti-subd-access/>.

ДО ОПТИМІЗОВАНОГО РОЗРАХУНКУ ДИФЕРЕНЦІАЛЬНОГО РІВНЯННЯ ПРОЦЕСУ ОСАДЖЕННЯ ТОНКОДИСПЕРСНИХ ЧАСТИНОК

Кньовець А.М. – студентка 3 курсу факультету хімії, екології та фармації ВНУ імені Лесі Українки

Онищук О.О. – к. т. н, доцент кафедри хімії та технологій ВНУ імені Лесі Українки

Вступ. Осадження характеризується простотою обладнання, невеликими енергетичними затратами, процес не забезпечує витягання тонкодисперсних частинок і характеризується невеликою швидкістю, тому використовують його для часткового, або попереднього, поділу пилу, суспензій, емульсій.

Постановка проблеми. При осадженні повинні дотримуватися умови: час перебування елемента потоку повинен дорівнювати або бути більшим за час осадження; лінійна швидкість повинна бути меншою за ω , щоб вихрові потоки не підіймали частинки.

Розв'язання. Для отримання диференціального рівняння процесу осадження частинки під дією сили тяжіння розглядаємо сили, які діють на неї.

При осадженні під дією сили тяжіння на частинку діють: сила тяжіння G , сила тертя T і архімедова (підйомна) сила A . Об'єм частинки пропорційний кубу її лінійного розміру (l):

$$V = C_1 \times l^3 \quad (1)$$

Площа поверхні частинки пропорційна квадрату її лінійного розміру:

$$S = C_2 \times l^2 \quad (2)$$

C_1, C_2 – коефіцієнти, які залежать від форми частинки.

$$G = C_1 l^3 \gamma \quad (3)$$

$$A = C_1 l^3 \gamma_c \quad (4)$$

$$T = C_2 l^2 \mu \frac{\partial \omega}{\partial n} \quad (5)$$

Згідно основному закону динаміки сума проекцій сил дорівнює добутку маси на прискорення:

$$C_1 l^3 (\gamma - \gamma_c) - C_2 l^2 \mu \frac{\partial \omega}{\partial n} = C_1 l^3 \frac{\gamma_\tau}{g} \frac{d\omega}{d\tau} \quad (6)$$

(6) – диференціальне рівняння осадження частинки під дією сили тяжіння.

Це рівняння, як і інші диференціальні рівняння, не може бути вирішене у загальному вигляді. Тому для визначення швидкості осадження потрібні експериментальні дані, які подаються у вигляді критеріальних рівнянь. Швидкість осадження частинок у відстійній камері пов'язана з продуктивністю співвідношенням

$$V_{сек} = \omega'_0 \cdot F \quad (7)$$

Отримаємо критеріальне рівняння осадження частинки під дією сили тяжіння. Рівняння (7) ділимо на праву частину

$$g \frac{\partial \tau}{\partial \omega} \frac{\gamma - \gamma_c}{\gamma} - \frac{C_2}{C_1} \frac{g}{\gamma} \frac{\mu}{l} \frac{\partial \omega}{\partial \pi} \frac{d\tau}{d\omega} - 1 = 0 \quad (8)$$

домножимо на $\frac{\gamma}{\gamma_c}$ (для того, щоб у знаменнику були властивості середовища – газу або рідини) :

$$g \frac{\partial \tau}{\partial \omega} \frac{\gamma - \gamma_c}{\gamma_c} - \frac{C_2}{C_1} \cdot \frac{g}{\gamma_c} \frac{\mu}{l} \frac{\partial \omega}{\partial \pi} \frac{d\tau}{d\omega} - \frac{\gamma}{\gamma_c} = 0 \quad (9)$$

1
2
3

Виконуємо операції складової (3):

$$\frac{C_2}{C_1} \frac{g}{\gamma_c} \frac{\mu}{l} \frac{\omega}{l} \frac{\tau}{\omega} \rightarrow \frac{C_2}{C_1} \frac{\mu}{\rho_c \cdot l \cdot \omega} \rightarrow \psi \frac{1}{Re} \quad (10)$$

$$\text{Коефіцієнт форми} \quad \psi = \frac{C_2}{C_1} \quad (11)$$

Для 1 складової:

$$\frac{g \cdot \tau}{\omega} \frac{\gamma - \gamma_c}{\gamma_c} \cdot \frac{l}{l} \rightarrow \frac{g \cdot l}{\omega^2} \frac{\gamma - \gamma_c}{\gamma_c}$$

домножимо на Re^2 і отримаємо критерій Архімеда

$$Ar = \frac{gl^3}{\nu^2} \left(\frac{\rho - \rho_c}{\rho_c} \right) = \frac{l^3 (\rho - \rho_c) \rho_c g}{\mu_c^2} \quad (12)$$

Критерій Архімеда характеризує відношення різниці сил тяжіння і підйомної сили до підйомної. Складові 2 – параметричний критерій, він не враховується в критеріальному рівнянні окремо, оскільки входить в Ar . Як бачимо з рівнянь (9) – (11), процес осадження визначається критеріями Re і Ar ,

$$Re = a (\psi Ar)^n \quad (13)$$

(13) – критеріальне рівняння осадження під дією сили тяжіння. У залежності від характеру процесу воно набуває конкретних форм. Ламінарний процес ($Re < 0,2$):

$$Re = \frac{1}{18} \psi Ar \quad (14)$$

Отримуємо рівняння для швидкості осадження частинок сферичної форми під дією сили тяжіння, формула закону Стокса:

$$\omega_o = \frac{1}{18} \cdot \frac{d^2(\gamma - \gamma_c)}{\mu} = \frac{1}{18} \cdot \frac{d^2(\rho - \rho_c)}{\mu} g \quad (15)$$

Більш зручною формою критеріальною залежністю вважають доцільним використовувати критерій Лященко:

$$Ly = f(Ar) \quad (16)$$

$$Ly = \frac{Re^3}{Ar} = \frac{\omega_o^3 \rho_c^2}{\mu_c (\rho - \rho_c) g} \quad (17)$$

За критерієм Лященко знаходять швидкість осадження:

$$\omega_o = \sqrt[3]{\frac{Ly \mu_c (\rho - \rho_c) g}{\rho_c^2}} \quad (18)$$

Висновок. Провівши експерименти по визначенню Re , Ar , Ly , можна встановити залежність між ними, а за цією залежністю визначають критерій Лященко, а далі – швидкість осадження. Швидкість осадження тонкодисперсних частинок неправильної форми менша, ніж тонкодисперсних частинок правильної форми.

Список використаних джерел

1. Дытнерский Ю.И. Процессы и аппараты химической технологии: Учебник для вузов. В 2-х кн. М.: Химия, 2002.- Кн.1. 400 с. Кн. 2. 368 с.
3. Павлов К.Ф., Романков П.Г., Носков А.А. Примеры и задачи по курсу процессов и аппаратов химической технологии. - Л.: Химия, 1987- 576 с.
4. Плановский А.Н., Николаев П.И. Процессы и аппараты химической и нефтехимической технологии.- М.: Химия, 1972- 492 с.
5. Врагов А.П. Гідромеханічні процеси та обладнання хімічних і нафтохімічних виробництв: Навчальний посібник. – Суми: Видавництво Сумського державного університету, 2001. – 216 с.

СИНТЕЗ ТА АНТИЕКСУДАТИВНА АКТИВНІСТЬ 2-ПРИДИНІЛОКСИЗАМІЩЕНИХ ІМІДАЗО[2,1-В][1,3]ТІАЗИНІВ

Кузьмич І. В. – студентка 6 курсу факультету хімії, екології та фармації ВНУ імені Лесі Українки

Салієва Л. М. – к.х.н., старший викладач кафедри органічної хімії та фармації ВНУ імені Лесі Українки

Сливка Н. Ю. – к.х.н., доцент кафедри органічної хімії та фармації ВНУ імені Лесі Українки

Нестероїдні протизапальні препарати (НПЗП) - група різних за хімічною структурою лікарських препаратів, що мають протизапальну, анальгезивну, жарознижувальну й антиагрегантну дії. Сьогодні немає єдиної класифікації НПЗП, їх розподіляють за хімічною структурою; тривалістю і силою протизапального, анальгезивного ефекту; селективністю. Проте застосування вже відомих препаратів має ряд побічних реакцій: це і ускладнення з боку кишково-шлункового тракту, алергічні реакції, гепатоксичні прояви і т.п. Тому створення нових ефективних та нетоксичних сполук для лікарських засобів є актуальною проблемою сучасної медичної та фармацевтичної хімії.

Важлива роль, як базових структур, для подальшої їх модифікації та з метою одержання ефективних лікарських форм відводиться азоло-азиновим системам [1-3], серед яких останнім часом чільне місце займають похідні імідазо[2,1-*b*][1,3]тіазину. Варто відзначити, що біциклічний скаффолд імідазо[2,1-*b*]тіазинового типу є у структурі потужних антагоністів GPR18, які повністю інгібують набір β -артестину, індукований Δ^9 -ТНС ($IC_{50} = 0.238 \mu M$), а бензілоксипохідні імідазо[2,1-*b*]тіазинів зарекомендували себе як інгібітори мікобактерій з групи *Mycobacterium tuberculosis complex* (MIC $16 \mu g/mL$) [4], а також як ефективні агенти для лікування хвороби Шагаса [5].

В контексті проаналізованої літератури видавалось обґрунтованим здійснити синтез і провести оцінку протизапальної активності нових гібридних молекул, які б містили у своїй структурі фармакофорний імідазо[2,1-*b*][1,3]тіазиновий фрагмент.

3-[(піридин-2-іл)окси]-3,4-дигідро-2Н-бензо[4,5]імідазо[2,1-*b*][1,3]тіазини **1a-в** отримували дією заміщеного 2-хлоропіридину на 3-гідроксибензоімідазо[2,1-*b*][1,3]тіазин. Синтез проводили в сухому диметилформаміді в присутності NaN при кімнатній температурі та перемішуванні протягом 24 год.

Протизапальну (антиексудативну) активність всіх синтезованих сполук **1a-в** оцінювали *in vivo* на карагеніновій моделі запального набряку лапи білих щурів (дослідження проводились у Львівському національному медичному університеті ім. Данила Галицького). Результати досліджень наведені в таблиці 1.

Розвиток запальної реакції визначали збільшенням об'єму ураженої задньої лапи щурів через 4 години після введення карагеніну.

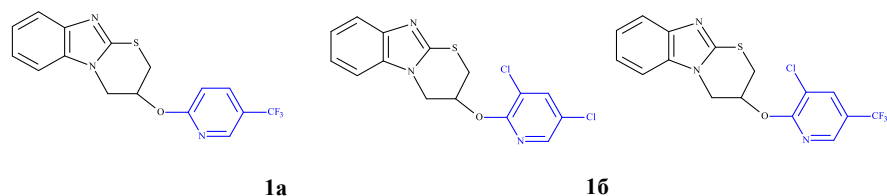

Рис. 1. Структурні формули 3-[(піридин-2-іл)окси]-3,4-дигідро-2Н-бензо[4,5]імідазо[2,1-*b*][1,3]тіазинів **1a-в**.

Таблиця 1. Показники збільшення об'єму задньої лапи білих щурів (%) та пригнічення запального процесу (%) при тестуванні сполук **1a-в**.

Сполуки	Збільшення об'єму задньої лапи білих щурів, 4 год, %	Показник пригнічення запального процесу, 4 год, %
Карагенін	122.9±10.8	-
1a	105.8	13,9
1b	74.8	39,1
1в	96.1	21,8
Контроль*	65.9±5.3	46,3

* При визначенні антиексудативної активності як контроль використовували препарат «Диклофенак натрію» виробництва ТОВ «ХФП «Здоров'я народу».

Отримані результати демонструють, що похідні імідазо[2,1-*b*]тіазинів мають помірний рівень протизапальної дії. Сполука **4b** була найактивнішою із відповідним значенням показника інгібування запалення 39,1%, що практично дорівнювало значенню еталонного препарату. В контексті взаємозв'язку “структура – протизапальна активність” слід зауважити, що найбільш активна сполука **4b** поєднує у своїй структурі бензо[4,5]імідазо[2,1-*b*][1,3]тіазиновий та 3,5-дихлоропіридинільний фрагменти.

Список використаних джерел

1. Ulomskiy, E. N.; Ivanova, A. V.; Gorbunov, E. B. and other. *Bioorg. Med. Chem. Lett.* **2020**, 30, 127216.
2. Abdel-Mohsen, H. T.; Abood, A.; Flanagan, K. J and other. *Arch. Pharm.* **2020**, 353, 1900271.
3. Alizadeh, S. R.; Ebrahimzadeh, M. A. *Eur. J. Med. Chem.* **2021**, 223, 113537.
4. Kim, P.; Kang, S.; Boshoff, H.I.; Jiricek, J. and other. *J. Med. Chem.* **2009**, 52, 1329-1344.
5. Thompson, A.M.; O'Connor, P.D.; Marshall, A.J. and other. *Eur. J. Med. Chem.* **2020**, 207, 112849.

ІЗОВАЛЕНТНЕ ЗАМІЩЕННЯ У СТРУКТУРІ $\text{Cu}_2\text{CoSnS}_4\text{SE}_x$

Смітюх О.В. – к.х.н., старший лаборант кафедри хімії та технологій ВНУ ім. Лесі Українки

Чернюшок О.І. – аспірант 3-го року навчання, Лабораторія термоелектричних досліджень кафедри неорганічної хімії, факультету матеріалознавства та кераміки інституту Гірничо-металургійної академії імені Станіслава Сташиця, пр. Міцкевича 30, 30-059 Краків, Польща

Марчук О.В. – к.х.н., доцент кафедри хімії та технологій, ВНУ ім. Лесі Українки.

Кристалічна структура халькогеніду $\text{Cu}_2\text{CoSnS}_4$ належить до тетрагональної сингонії (символ Пірсона – $tI16,221$; структурний тип – $\text{Cu}_2\text{FeSnS}_4$ (станін)). Для цієї структури характерною є висока симетричність структурних елементів, що створює передумови для існування термоелектричних характеристик речовини [1], а отже такий матеріал є перспективним для практичного його застосування.

Кристалічну структуру $\text{Cu}_2\text{CoSnS}_4$ (рис. 1) розглянемо з точки зору теорії ДКО (другого координаційного оточення).

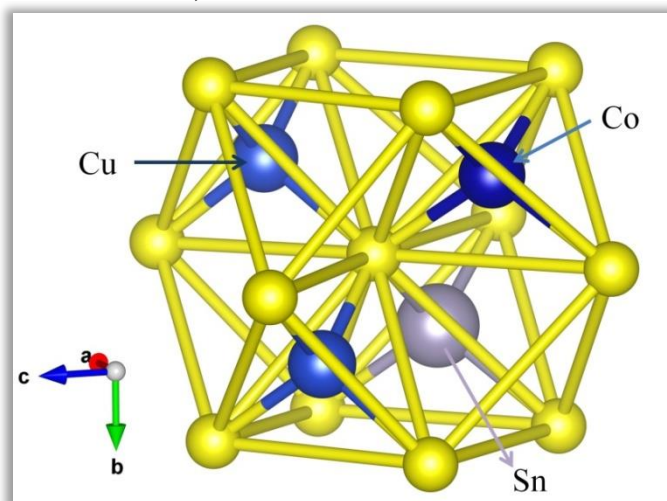

Рис. 1. Друге координаційне оточення у структурі $\text{Cu}_2\text{CoSnS}_4$.

Структура $\text{Cu}_2\text{CoSnS}_4$ побудована із кубооктаедрів, що сформовані атомами сульфуру. В об'ємі кубооктаедра можна виділити 6 октаедричних та 8 тетраедричних порожнин. Атоми металів заповнюють половину октаедричних порожнин, усі інші порожнини залишаються незаповнені. Така структурна особливість дає підставу стверджувати, що структуру $\text{Cu}_2\text{CoSnS}_4$ можна модифікувати атомами хімічних елементів різної хімічної природи шляхом їх інтеркаляції у вільні порожнини, а отже отримувати матеріал із задано-програмованими властивостями. У цій роботі нами розглядається можливість ізовалентного заміщення атомів сульфуру атомами селену. Оскільки атоми, які формують аніонну складову є основою щільної упаковки, то поступове ізовалентне

заміщення атомів сульфуру на атоми селену (рис. 2) дає можливість покращити термоелектричні властивості халькогенідної фази.

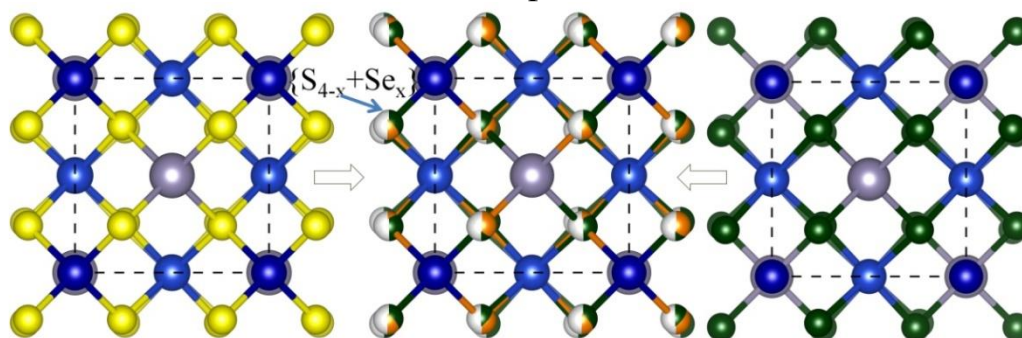

Рис. 2. Проекції елементарних комірок $\text{Cu}_2\text{CoSnS}_4$, $\text{Cu}_2\text{CoSnS}_{4-x}\text{Se}_x$ та $\text{Cu}_2\text{CoSnSe}_4$ на площину ab .

Одночасна присутність різних аніонів в одній кристалографічній позиції призводить до збільшення параметрів елементарної комірки і, відповідно, до зменшення деформації утворених багатогранників. Рисунок 3 є графічним представленням залежності величини внутрішніх кутів у тетраедрах, що центровані атомами металів, від відсоткового вмісту Se в халькогенідних фазах $\text{Cu}_2\text{CoSnS}_{4-x}\text{Se}_x$ ($x = 0, 1, 2, 3$ і 4).

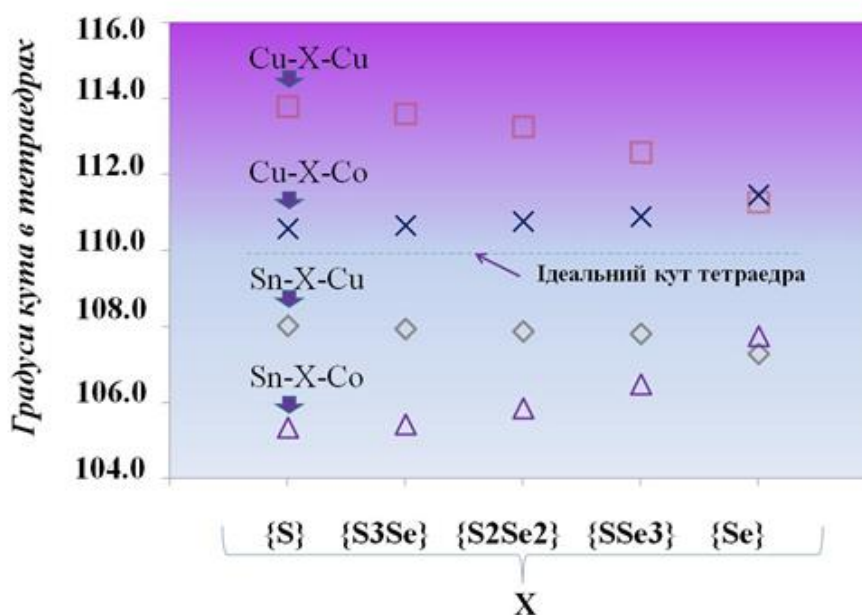

Рис. 3. Залежності внутрішніх кутів тетраедрів від відсоткового вмісту Se в халькогенідних фазах $\text{Cu}_2\text{CoSnS}_{4-x}\text{Se}_x$.

Із представлених залежностей можна зробити висновок про те, що поступова заміна атомів сульфуру атомами селену сприяє зменшенню деформації тетраедрів по кутах $\text{Cu}-\text{X}-\text{Cu}$ та $\text{Sn}-\text{X}-\text{Co}$, а це в свою чергу спричинює кращу впорядкованість у розташуванні атомів. Оскільки фізичні властивості матеріалу є проявом його внутрішньої будови, то ізовалентне заміщення атомів S на атоми Se аніонної підгратки в структурі $\text{Cu}_2\text{CoSnS}_4$, прогнозовано спричинить відповідні зміни у властивостях твердого розчину $\text{Cu}_2\text{CoSnS}_{4-x}\text{Se}_x$ ($x = 0, 1, 2, 3$ і 4).

Список використаних джерел

[1]. M.-L. Liu, F.-Q. Huang, L.-D. Chen and I.-W. Chen, Appl. Phys. Lett. **94**, 202103 (2009).

АКТУАЛЬНІ СВІТОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ В ОБЛАСТІ МЕДИЧНОЇ ФІЗИКИ

Тимошук А.Б. – студентка 3 курсу
факультету хімії, екології та фармації
ВНУ імені Лесі України

Федосов С.А – д-р. ф.-м. н., професор
кафедри теоретичної та комп'ютерної
фізики імені А.В. Свідзинського ВНУ
імені Лесі України

Значно рідше стали зустрічатись публікації, що стосуються саме конкретних наук, як фізика, хімія, медицина, фармація, тощо. Відповідно, більшу роль отримують дослідження, які є «на стику» різних наук – фармація і хімія, фізика і біологія, фізика і медицина, тощо. Все це є наслідком сучасних викликів, коли перед науковцями ставляться задачі, які для їх реалізації потребують використання дослідницької бази інших наук. Отже, закономірним є виникнення нових міждисциплінарних напрямів, зокрема, як судова фармація, медична фізика, комп'ютерна фізика, фармакоеніміка тощо. Для підготовки фахівців високого рівня та отримання конкурентних наукових кадрів, важливим завданням є аналіз проблем у таких «перехресних» галузях різних наук. З огляду на виклики пандемії, а також бажання людей зробити життя тривалішим та здоровим, фундаментальні та прикладні дослідження з медичної фізики відносяться до пріоритетних для всіх країн світу. З метою знайти закономірності щодо підтримки та розвитку цього напрямку у різних країнах та визначити перспективи для України проведено аналіз публікацій вчених у галузі «Медична фізика».

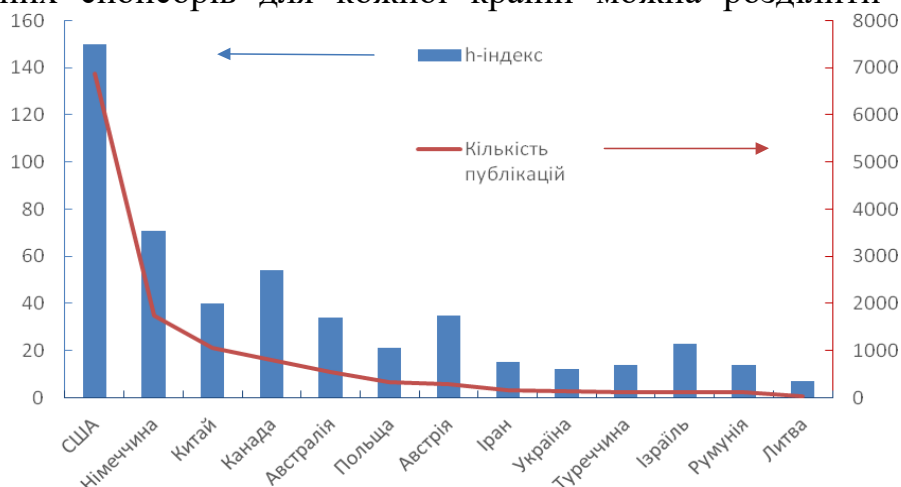
Станом на кінець 2021 року у наукометричній базі Scopus зафіксовано 20 158 документів, що відповідають критерію пошуку «медична фізика». Сумарний h-індекс для них складає $h = 192$. Для дослідників з українських організацій кількість таких публікацій значно менша і складає 119 із h-індексом $h = 12$. Провівши аналіз даних країн із найбільшою кількістю публікацій, а також України та близьких до неї географічно чи за кількістю публікацій країн, виділили кілька головних факторів: кількість публікацій та індекс Хірша (h- індексу). На рис. 1 лінія демонструє плавне зменшення до даних за наведеними країнами. У той же час, стовпчики гістограми (значення h-індексу) не демонструють такого ж плавного спадання, як лінія. Це вказує на важливість якості публікацій. Для Австрії менша кількість публікацій, проіндексованих у базі Scopus, дає вищий h-індекс, ніж у Польщі, яка має дещо більше публікацій. Або Австралія, вчені якої мають майже вдвічі більшу кількість опублікованих праць за тематикою, і майже наздоганяє за кількістю Китай, представники якого мають втричі більше публікацій. Це відбувається за рахунок кількох факторів: якості кожної публікації, їх «видимості» для наукової спільноти, їх поширенню.

Для України значення кількості публікацій і h-індексу є «від'ємною». Країни із приблизно такою ж кількістю публікацій (Туреччина, Іран, тощо), випереджають нас за якістю. Але позитивним є те, що українські науковці, так як і країн-лідерів, публікують результати своїх досліджень у практично тих самих наукових

виданнях, причому з не надто високими для фізики чи медицини імпакт-фактором: *Medical Phys.*, *Phys. in Med. And Biology*, *Physica Medica*, тощо.

Рис. 1. Кількість публікацій та h-індекс за тегом «Медичнафізика». Дані отримано на основі використання можливостей Scopus

Основних спонсорів для кожної країни можна розділити на дві категорії:

переважаючими національними спонсорами, що свідчить про зацікавленість держав у власній підтримці (США, Німеччина, Китай, Канада, Австралія) і отримання грантів ЄС (Польща, Румунія, Литва). Для України ситуація із державною підтримкою значно складніша – це одиничні публікації за сприяння НАНУ і ДФФД МОНУ. Хоча є публікації із українськими вченими, дослідження яких підтримані Міністерством вищої освіти Малайзії, Комісією з атомної енергетики Сирії, Урядом Австралії, тощо. Найбільший спонсор для України – *Дослідницьке агентство Австралії, програми ЄС*. Найбільш цитовані публікації українських вчених є у співавторстві з колегами із Японії, Великобританії, США, РФ [1] (*Інститут радіофізики та електроніки імені Я. Усикова НАН України, Харків*), Австралії [2] (*SPA BIT, Київ*), Еквадору і Польщі [3] (*Вінницький національний технічний університет*) та стосуються розвитку детекторів випромінювання різного типу, аналізуючи при цьому фізику процесів у речовині та досліджуючи прикладне застосування кінцевих пристроїв на їх основі.

Отже, аналітичні можливості міжнародної наукометричної бази Scopus дозволяють зробити важливий аналіз для науковців та визначити основні тенденції розвитку медичної фізики у світі та Україні.

Список використаних джерел

1. Savel'ev S., Yampol'skii V.A., Rakhmanov A.L., Nori F. Terahertz Josephson plasma waves in layered superconductors: spectrum, generation, nonlinear and quantum phenomena. *Rep. Prog. Phys.* 2010. Vol. 73, № 2. P. 026501.
2. Wong J.H.D., Fuduli I., Carolan M., et al. Characterization of a novel two dimensional diode array the “magic plate” as a radiation detector for radiation therapy treatment. *Med. Phys.* 2012. Vol. 39, № 5. P. 2544–2558.
3. Rovira R.H., Tuzhansky S.Y., Pavlov S.V., et al. (2016, September). Polarimetric characterisation of histological section of skin with pathological changes. In *Photonics Applications in Astronomy, Communications, Industry, and High-Energy Physics Experiments 2016* (Vol. 10031, P. 100313E).

СЕКЦІЯ 7. БІОЛОГІЯ ТА ЛІСОВЕ ГОСПОДАРСТВО

ВИДОВИЙ СКЛАД ТА СТАН ЖИВОПЛОТІВ МІСТА ЛУЦЬКА

Баландюк А.О. – студентка факультету біології та лісового господарства ВНУ імені Лесі Українки

Шепелюк М.О. – к. с.-г. н., доцент кафедри лісового та садово-паркового господарства ВНУ імені Лесі Українки

Важливим ефективним, екологічним та функціональним компонентом озеленення у системі населених пунктів є живоплоти, які є гідною альтернативою важким бетонним і металевим парканам, оскільки забезпечують усі функції огорож і при цьому служать чудовою прикрасою ділянки.

Екологічна роль живоплотів проявляється перш за все у створенні мікроклімату. Зелені насадження значно послаблюють теплове випромінювання пішохідних алей, а живі огорожі між тротуаром і проїжджою частиною знижують його силу в 2,5 рази [3]. Крім цього, живоплоти беруть участь у збагаченні повітря киснем та регулюванні складу вуглекислого газу. Численні дослідження вітчизняних і зарубіжних вчених доводять, що зелені насадження значно знижують вплив пилу і шкідливих газів на людину. За даними А. Бордулаєва і С. Мальцева деревні і чагарникові рослини виловлюють з повітря в середньому до 50 % пилу влітку і до 37 % пилу взимку [1]. Живоплоти відіграють вагомий роль й в іонізації повітря. Для них характерна й шумопоглинальна властивість. Рослини здатні понижувати шум залежно від їх конструкцій, віку, посадок, щільності, асортименту та погодних умов. Висока, щільна чагарникова огорожа знижує рівень шуму на 1–1,5 дБ, а комплекс зелених різноманітних зелених насаджень знижує гучність шуму на 8–10 дБ [2].

Аналіз таксономічного видового різноманіття живоплотів міста Луцьк, проводився протягом 2020–2021 рр., маршрутно-прогулянковим методом. Об'єктами досліджень були живоплоти на територіях загального, спеціального та обмеженого користування.

За результатами проведених досліджень з'ясовано, що дендрологічна різноманітність живоплотів міста Луцьк представлена 14 видами, що належать до 13 родів, 9 родин та 2 відділів (табл.1).

Таблиця 1.

Таксономічна структура видового різноманіття живоплотів м. Луцьк

Відділ	Кількість родин	Кількість родів	Кількість видів
<i>Pinophyta</i>	1	1	1
<i>Magnoliophyta</i>	8	12	13
Разом	9	13	14

У таксономічній структурі м. Луцьк за кількістю видів переважає відділ *Magnoliophyta* (13 видів, 92,6 %). Відділ *Pinophyta* представлений лише одним видом – *Thuja occidentalis* L. (7,4 %). Домінуючими у складі живоплотів є родини: *Rosaceae* Juss. (4 види, що становить 28,6 % від загальної кількості видів) та *Oleaceae* Lindl. (2 види, 14,3 %). Разом вони охоплюють 42,9 % видового складу

дослідженої дендрофлори. Лише по одному виду представлені решта 7 родин: *Berberidaceae* Torr. et Gray., *Betulaceae* S. F. Gray., *Buxaceae* Dumort., *Cornaceae* Juss., *Cupressaceae* Bartlett., *Fabaceae* Lindl. та *Ulmaceae* Mirb.

Поширення представлених родин обумовлене високими декоративними властивостями їх характерних видів, що сприяє широкому застосуванню останніх у озелененні та благоустрою міста.

За сезонністю вегетації переважають літньо-зелені види – 12 видів (85,7 %), частка вічнозелених видів складає 14,3 % (2 види). Згідно з класифікацією І.Г. Серебрякова (1962) дослідженні види є представниками двох життєвих форм: дерева – 3 види (*Thuja occidentalis* L., *Carpinus betulus* L., *Ulmus glabra* Huds.) та кущі – 11 видів (*Berberis thunbergii* DC., *Cotoneaster melanocarpus* Fisch. ex Blytt, *Caragana arborescens* Lam., *Forsythia europaea* Degen & Bald, *Spiraea salicifolia* L., *Spiraea* × *vanhouttei* (Briot) Zabel, *Swida alba* (L.) Opiz, *Physocarpus opulifolius* (L.) Max., *Swida sanguinea* (L.) Opiz та *Buxus sempervirens* L., *Ligustrum vulgare* L.).

Аналіз екологічної структури дослідженої дендрофлори показав, що за водним режимом майже усі види належать до мезофітів. Підтримання оптимальних умов зволоження здійснюється за рахунок штучного зволоження живоплотів. Дана тенденція є характерною для міського середовища.

Висоти досліджених живоплотів коливаються в межах 0,6–1,8 м, а ширина варіюється від 0,7 м до 1,5 м. Зафіксовано, що частка низьких (висотою до 1 м) живоплотів становить 36,4 %, середніх (1–1,5 м) близько 54,3 % від загальної кількості, а високих (більше 1,5 м) живоплотів лише 6,2 %. Високі живі огорожі представлені в основному *Swida alba* (L.) Opiz, віком понад 20 років.

Більшість живоплотів неформовані однорядні, часто з присутніми домішками інших видів.

Визначення стану живоплотів здійснено відповідно до пункту 1 Наказу Міністерства будівництва, архітектури та житлово-комунального господарства № 226 «Інструкція з інвентаризації зелених насаджень у населених пунктах України» [4].

За результатами оцінки стану живоплотів Луцька, виявлено, що фізіологічно здорових, естетичних та повноцінних живоплотів у місті є лише 9,3 % від загальної кількості (табл. 2).

Таблиця 2

Аналіз якісного стану живоплотів у м. Луцьку

Якісний стан	Частка живоплотів, %
Добрий	9,3
Задовільний	44,3
Незадовільний	46,4
Разом	100

Отже, досліджені живоплоти в системі озеленення міста Луцька характеризуються неоднорідністю, що є наслідком не достатньої кількості проведення необхідних технологічних заходів щодо їх формування та догляду. Загалом видове різноманіття представлене покритонасінними видами. Домінуючими у складі живоплотів є представники родин *Rosaceae* Juss. та *Oleaceae* Lindl.

Список використаних джерел

1. Боговая И. О., Фурсова Л.М. *Ландшафтное искусство*: Учебн. для вузов. М., 1988. 223 с.

2. Кучерявий В.П. *Озеленення населених місць*: Підручник. Львів: Світ, 2005. 456 с.
3. Лунц Л. Б. *Городское зеленое строительство*: Учебник для вузов / Издание 2-е, дополненное и переработанное. Москва : Стройиздат, 1974. 275 с.
4. *Про затвердження Інструкції з інвентаризації зелених насаджень у населених пунктах України*: наказ Державного комітету будівництва, архітектури та житлової політики України, № 226 від 24. 12. 2001 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0182-02#Text>

ФУНКЦІОНАЛЬНИЙ СТАН СЕРЦЕВО-СУДИННОЇ СИСТЕМИ СТУДЕНТІВ ЧОЛОВІЧОЇ І ЖІНОЧОЇ СТАТІ

Бондарук Ю. В. – студент 6 курсу
факультету біології та лісового
господарства ВНУ імені Лесі Українки

Дослідження серцево-судинної системи займає основне місце в моніторингу соматичного здоров'я студентської молоді. Адже саме серцево-судинна система разом несе основне навантаження в адаптації організму, як до фізичних, так і до психічно-інформаційних навантажень. Стан серцево-судинної системи є важливим фактором при визначенні рівня здоров'я і працездатності людини [1-3].

В дослідженні взяли участь 506 студентів (232 юнаків і 274 дівчат) Волинського національного університету імені Лесі Українки віком 17 – 21 років. У всіх досліджуваних вимірювався артеріальний тиск та підраховувалася частота серцевих скорочень в стані спокою та розраховувався індекс Робінсона [4].

Встановлено, що у переважної більшості обстежених дівчат (94%) і юнаків (99%) показник частоти серцевих скорочень відповідав нормі. Показники систолічного артеріального тиску теж у переважної більшості дівчат (93%) і юнаків (91%) відповідали нормі.

Стосовно показників діастолічного артеріального тиску відмічені дещо інші тенденції. Так, зокрема, встановлено, що у 81% дівчат цей показник був в межах норми, а в 19% спостерігалось його підвищення. Серед юнаків лише у 56% осіб діастолічний тиск був в межах норми, а в 44% осіб – вище норми.

Індекс Робінсона опосередковано відображає споживання кисню. Тому за цим показником можна оцінити рівень соматичного здоров'я особи: чим він нижчий, тим вищі максимальні аеробні можливості і, відповідно, рівень соматичного здоров'я. Як засвідчили результати наших досліджень, за показниками індексу Робінсона серед дівчат і юнаків переважали особи з рівнем соматичного здоров'я «вище середнього» (рис.1).

Як видно з рисунка, серед чоловіків був виявлений значний відсоток осіб із середнім рівнем соматичного здоров'я і дуже мало осіб з високим рівнем. Серед дівчат був значно вищим відсоток осіб з високим показником соматичного здоров'я.

Отже, загалом можна сказати, що за показниками індексу Робінсона в обстежених дівчат дещо вищі, ніж у обстежених хлопців, аеробні можливості, а отже, і вищий рівень соматичного здоров'я.

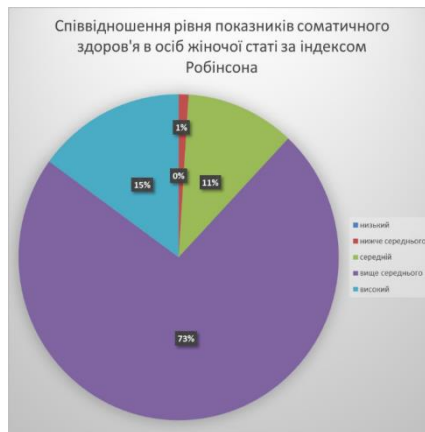
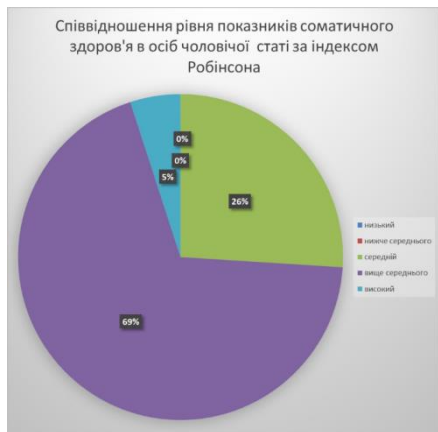

Рис 1. Діаграми співвідношення рівнів показників соматичного здоров'я в осіб обох статей за індексом Робінсона.

На мою думку, прогностично несприятливим є виявлений у юнаків значний відсоток осіб з підвищеним діастолічним тиском. Загально відомо, що діастолічний артеріальний тиск тим вищий, чим більший опір артеріол і прекапілярів і чим більша частота серцевих скорочень. Оскільки в переважної більшості обстежених нами юнаків показники частоти серцевих скорочень були нормальними, то, причина підвищеного діастолічного артеріального тиску у підвищеному тонусі мікроциркуляторного русла. З віком це може призвести до розвитку серйозних серцево-судинних патологій.

Список використаних джерел

1. Задорожня В. Ю., Гавриленко О. Ю. Особливості реакції серцево-судинної системи студентів із різним типом саморегуляції кровообігу // Вісник запорізького національного університету. – 2017. – №2. – С. 56 – 66.
2. Косинський Е.О., Андрійчук Ю.М., Ходінов В.М Стан серцево-судинної системи студентів першого року навчання // Проблеми фізичного виховання і спорту. – 2010 – № 5. – С. 79-81.
3. Сопронюк Є., Козачук Н., Поручинський А. Зміни артеріального тиску та частоти серцевих скорочень, пов'язані з метеофакторами, у студентів // Науковий вісник Східноєвропейського національного університету ім. Лесі Українки / Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки ; редкол.: І. Я. Коцан [та ін.]. – Луцьк, 2014. - № 13 : Біологічні науки. - С. 140-144.
4. Фізіологія людини і тварин. Вісцеральні системи. Методичні рекомендації до лабораторних робіт для студентів денної форми навчання / Уклад. Н.О. Козачук, А.Г. Моренко, О.А. Журавльов. - Луцьк, 2020.

ПАТОГІСТОЛОГІЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ. МЕТОДИ ВЗЯТТЯ ТА ДОСЛІДЖЕННЯ БІОПСІЇ

Давиденко Д. Ю. – студент 4 курсу факультету біології та лісового господарства ВНУ імені Лесі Українки
 Мотузюк О. П. – к. б. н, доцент кафедри фізіології людини і тварин ВНУ імені Лесі Українки

Патогістологія — це метод дослідження тканин, для встановлення хвороби та її першопричини. Тканини досліджують під мікроскопом у патогістологічній

лабораторії. Процес передбачає проведення біопсії. Перед початком дослідження тканину готують, після чого її обробляють, а потім аналізують. Патогістологічні дослідження проводяться з урахуванням типу досліджуваної тканини, а також типу проведеного дослідження [1].

Ця область досліджень є надзвичайно важливою, оскільки дає можливість гістопатологам розуміти та виявляти захворювання. Патогістологія дозволяє фахівцям шукати зміни в клітинах, які пояснюють фактичну причину захворювання пацієнта. Патогістологи можуть поставити діагноз, досліджуючи невеликий шматочок тканини з різних органів. Гістопатологія є життєво важливою, оскільки вона розширює та прогресує варіанти лікування [1].

Патогістологічне дослідження є одним із методів лабораторної діагностики, суть якого полягає у мікроскопічному дослідженні біологічних тканин для спостереження за утворенням патологічних клітин та тканин в організмі людини.

Важливим етапом гістопатологічного дослідження є правильно забраний матеріал. Забір матеріалу відбувається за допомогою біопсії або вилучення уражених тканин чи органів при хірургічному втручанні.

Біопсія – це процедура, під час якої з тіла за допомогою голки або під час операції вилучаються зразки тканин для дослідження під мікроскопом, щоб визначити, чи присутні ракові або інші патогенні клітини [2].

Вирізняють такі види біопсій: пункційна біопсія, відкрита біопсія, ексцизійна та інцизійна біопсія, тонкогolgкова біопсія, біопсія шкіри, біопсія гоління (зрізання), аспірація та біопсія кісткового мозку, ендоскопічна біопсія, біопсія ендометрію, біопсія серця, біопсія лімфовузла [3].

Наступним етапом патогістологічного дослідження є вирізка матеріалу. На цьому етапі ми перш за все оцінюємо матеріал макроскопічно (розмір, колір, щільність тощо). Залежно від розмірів отриманого матеріалу ми визначаємо потребу розрізання біоптату на декілька частин та виділення найбільш уражених ділянок, а також кількість необхідних касет для проводки матеріалу.

Проводка – етап на якому відбувається дегідратація, знежирення, просвітлення досліджуваних тканин. Проводка біоптату відбувається в гістопроесорі, вони можуть вміщати в себе від 150 до 300 касет, в залежності від потреби. Програмне забезпечення включає в себе різноманітні програми, що використовуються при різних етапах проводки зразків тканин людини. Гістопроесор запрограмований на проведення будь-якого із процесів негайно або ж із певною затримкою. Касети з матеріалом поміщаються в реторту, потім апарат послідовно здійснює проходження реагентів та розплавленого парафіну через реторту за допомогою вакууму та тиску. Висока температура парафінової печі сприяє випаровуванню просвітлюючих агентів із парафіну. Завдяки вакууму відбувається видалення повітря з печі після кожного автоматичного циклу нагнітання, а також пропускання пари через систему фільтрів апарату [4].

Після проводки зразки потрібно підготувати до мікротомії. Для заливки використовується система заливки за допомогою якої відбувається фіксація зразків тканини, що пройшли проводку, в парафін з формуванням готових блоків для різки.

Мікротомія – це процес нарізки парафінових блоків на мікротомі для отримання мікрозрізів тканин для подальшого їх дослідження під мікроскопом. Мікрозрізи розміщуються на предметних скельцях і фіксуються за допомогою просушування на нагрівальному столику, для подальшого фарбування.

Фарбування дає змогу розпізнавати різні типи тканин морфологічні зміни структур, які є основою сучасної діагностики раку. Для фарбування використовують барвники гематоксилін та еозин. Цей метод забарвлення не змінювався протягом багатьох років, тому що він добре працює з різними фіксаторами і демонструє широкий спектр характеристик цитоплазматичного, ядерного та позаклітинного матриксу. Гематоксилін має насичений синьо-фіолетовий колір і забарвлює нуклеїнові кислоти шляхом складної, не до кінця зрозумілої реакції. Еозин рожевий і фарбує білки неспецифічно. У типовій тканині ядра забарвлені синім кольором, тоді як цитоплазма та позаклітинний матрикс мають різний ступінь забарвлення в рожевий колір. Однак корисно забарвити один серійний зріз парафіну з тканини, в якій буде проводитися імунофлюоресценція. Гематоксилін, як правило, без еозину, корисний як протизабарвлення для багатьох імуногістохімічних або гібридизаційних процедур, які використовують колориметричні субстрати (такі як лужна фосфатаза або пероксидаза) [5].

Список використаних джерел

1. Things to know about histopathology [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://anapath.ch/things-to-know-about-histopathology/>.
2. Biopsy [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://stanfordhealthcare.org/medical-tests/b/biopsy.html>.
3. Types of Biopsy [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://stanfordhealthcare.org/medical-tests/b/biopsy/types.html>.
4. Tissue-Tek®VIP5™. Вакуумный инфильтрационный процессор. Руководство по использованию. – С. 5-6.
5. Hematoxylin and Eosin Staining of Tissue and Cell Sections [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://cshprotocols.cshlp.org/content/2008/5/pdb.prot4986.short>.

ВПЛИВ ФУЛЕРЕНУ C₆₀ НА ЧАС ДОСЯГНЕННЯ ГЛАДЕНЬКОГО ТЕТАНУСУ В СКЕЛЕТНИХ М'ЯЗАХ ЩУРІВ ПІСЛЯ ІН'ЄКЦІЙ ПЕПТИДІВ КАРДІОЕМБОЛІЧНОГО ІНСУЛЬТУ

Дмитрук І. В. – аспірантка 4 року навчання вечірньої форми факультету біології та лісового господарства ВНУ імені Лесі України

Давиденко Д. – студент 4 курсу факультету біології та лісового господарства ВНУ імені Лесі України

Кардіоемболічний інсульт (КІ) займає близько однієї четвертої усіх ішемічних інсультів та лежить в основі рецидивів даного захворювання. При цьому, спостерігається висока смертність пацієнтів (до 77%) протягом перших 7 днів [1, 2]. У патогенезі ключову роль відіграє закупорка судин мозку емболом й подальший запальний процес. Так, у плазмі крові пацієнтів, які перенесли КІ виявлено специфічну фракцію пептидів, що відрізняються за складом від фракції пептидів, взятих у здорових пацієнтів. Припускається, що дані пептиди здатні збільшувати рівень тонусу м'язів і судин, що у подальшому зумовлює виникнення геморагічного інсульту.

Метою нашого дослідження було з'ясування впливу фракції пептидів, взятих з плазми хворих на КІ під час гострої фази на показники динамічних параметрів скорочення скелетних м'язів; виявити зміну тону піддослідних м'язів; з'ясувати можливий терапевтичний вплив на розвиток дисфункції скелетних м'язів фулерену C₆₀. Виявлені особливості можуть сприяти вибору стратегії лікування КІ для мінімізації терапевтичних ризиків та уникнення рецидивів.

Зразки плазми крові були взяті у вакуумні пробірки із вмістом 3,8% цитрату натрію у 35 здорових осіб та 56 пацієнтів з кардіоемболічним ішемічним інсультом на базі Київської міської клінічної лікарні №4. Пацієнти або їх родичі дали письмову згоду на участь у дослідженні. Пул пептидів виділяли відповідно до методу, описаного Ніколайчук [3]. Діапазон отриманих пептидів – до 5 кДа. Вихідна концентрація усіх пептидів в кожному зразку становила 1 мг/мл. Водорозчинні C₆₀ фулерени були отримані методом переведення молекул C₆₀ з толуолу у воду, з подальшою обробкою ультразвуком. Досліди проводили на білих нелінійних щурах масою 135-140 г. Анестезія здійснювалась внутрішньочеревним введенням нембуталу (40 мг/кг). Зміну біомеханічних параметрів скорочення спостерігали на препараті *m. soleus*. Стимуляцію здійснювали електричними імпульсами тривалістю 2 мс, частотою 5, 10, 15 Гц. Було сформовано експериментальні групи: а – контрольні м'язи; б – кардіоемболічний інсульт, гостра фаза; с – кардіоемболічний інсульт, гостра фаза + фулерени C₆₀. Аналізували максимальну (F_{max} , %) та мінімальну силу скорочення (F_{min} , %). Пептиди вводили у концентрації 0,1 мг/кг ваги тварини внутрішньовенно, за 2 години до початку експерименту. Контрольним тваринам вводили пептиди, взяті з крові здорових донорів у тих же концентраційних діапазонах. Фулерени C₆₀ вводили через годину після введення пептидів в концентрації 1 мг/кг ваги тварини. Обробку результатів дослідження проводили методами варіаційної статистики за допомогою програмного забезпечення Origin 8.0 [4].

На рисунку 1 показані механограми скорочення *muscle soleus* при застосуванні стимуляції частотою 5,10,15 Гц, тривалістю 5 секунд. Встановлено, що за заданої стимуляції контрольні м'язи не переходили в стану гладкого тетанусу, оскільки це явище виникає при частоті 25-30 Гц. Після введення ін'єкцій фракції пептидів гострої фази кардіоемболічного інсульту стадія гладкого тетанусу виникала при частотах 10 Гц та 15 Гц (2,7 с та 2,1 с відповідно); C₆₀ фулеренів – 15 Гц (4,7 с).

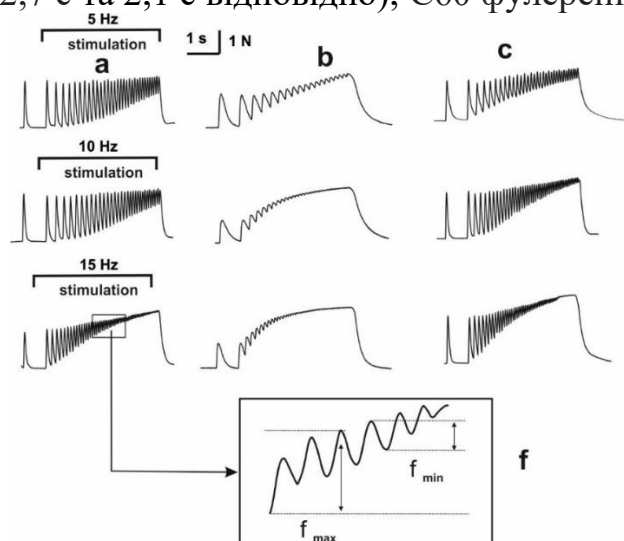

Рис. 1. Біомеханічні параметри переходу *muscle soleus* із зубчастого в гладкий тетанус при застосуванні стимуляції частотою 5-15 Гц тривалістю 5 секунд:

a - механограми скорочення *muscle soleus* (контрольні значення);
b - введення пептидів (кардіоемболічний інсульт, гостра фаза);
c - введення пептидів (кардіоемболічний інсульт, гостра фаза) + фулерен C₆₀;
f - приклад застосованих розрахунків силових параметрів скорочення; f_{max} - максимальна сила одиничного скорочення, f_{min} - мінімальне значення силової відповіді в одному зубці зубчастого тетанусу, зменшення даного параметра до нульового значення - призводить до виникнення гладкого тетанусу.

Біомеханічні параметри одиничних скорочень до переходу силової відповіді у гладкий тетанус показали, що f_{max} та f_{min} збільшуються більш, ніж на 50% при застосуванні пептидів гострої фази. Введення фулерену C₆₀ зменшили викликані біомеханічні зміни до + 13% від контрольних значень.

Отже, ін'єкції пептидів гострої фази кардіоемболічного інсульту викликають швидший перехід в стадію гладкого тетанічного скорочення *muscle soleus* щурів при частотних діапазонах, недостатніх для такого ефекту в контрольних м'язах. Застосування ін'єкцій фулерену C₆₀ істотно зменшує рівень описаних порушень скоротливого процесу.

Список використаних джерел:

1. Arboix, A.; Alioc, J. Cardioembolic stroke: clinical features, specific cardiac disorders and prognosis. *Current cardiology reviews*; 2010, 6 (3), pp 150–161. doi: <https://doi.org/10.2174/157340310791658730>.
2. Kamel, H.; Healey, J. S. Cardioembolic stroke. *Circulation research*; 2017, 120 (3), pp 514-526. doi: 10.1161/CIRCRESAHA.116.308407.
3. Николайчук, В. В.; Моин, В. М.; Кирковский, В. В. Способ определения «средних молекул». *Лабораторное дело*; 1991, 10, с. 13-18.
4. Дмитрук, І. Терапевтичний вплив фулеренів C₆₀ на механокінетику розвитку процесів втоми у скелетних м'язах щурів, викликаних введенням пептидів кардіоемболічного інсульту. *Нотатки сучасної біології*; 2021, 1 (1), с. 102-107.

ФОРМИ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРИ ВИКЛАДАННІ БІОЛОГІЇ

Ковальчук Д. Р. – студентка 2 курсу
магістратури факультету біології та
лісового господарства ВНУ імені Лесі
Українки, м. Луцьк
Іванців О.Я. - к.п.н, доцент кафедри
ботаніки і методики викладання
природничих наук ВНУ імені Лесі
Українки, м. Луцьк

Біологія як один із найважливіших предметів природничого циклу покликаний сформувати у школярів цілісну картину світу, розвинути навички здорового способу життя та сформувати екологічну свідомість. Все це стане можливим лише за умови правильно підібраним формам організації навчальної діяльності при її викладанні.

Форми організації навчання - взаємозумовлена діяльність вчителя й учнів, що обмежена у часі та просторі. Їх вибір залежить від мети, завдань, вікових особливостей школярів та тривалості навчального заняття та інше. Кожна із форм організації навчальної діяльності має відповідну структуру, набір елементів у певній послідовності [4, С.34].

Форми організації навчання поділяються на загальні та спеціальні форми організації навчання. Загальні відповідають структурам спілкування:

індивідуальному; 2) парному; 3) груповому; 4) колективному[2, С. 82-84].

Форма індивідуального навчання передбачає відособлену навчальну і трудову діяльність школяра. Але не повинна перетворюватися на механічне засвоєння знань, що трапляється при недооцінці вчителем інших форм навчання.

Форма парного навчання це робота у постійних парах (учень-учень, учень-вчитель). У такому разі учень має можливість одразу дізнатись про помилки та усунути їх. Водночас, за великої наповнюваності класів можливості такої роботи на уроці досить обмежені.

Форма групового навчання виступає у двох основних різновидах: фронтальна робота, групова робота. При фронтальній роботі - керує вчитель. Наприклад, обговорюється хід екскурсії у природу. Учитель обирає найкоротший шлях донести інформацію до всіх учнів[1, С.45-47].

Групова форма роботи відрізняється від фронтальної порівняно невеликою кількістю учнів, навчальною роботою яких керує не вчитель, а хтось з учнів. За таких умов у школярів розвивається не лише комунікативна компетентність, а й значно важливіші, ті що формують мотивацію до навчання, професійно спрямовуючі, лідерські та інші [6]. Така форма заняття відбувається за принципом: один вчить багатьох, одного в кожний момент слухає група.

Але групова форма має й свої недоліки: виключається колективна робота; виключені співробітництво та взаємонавчання.

Форма колективного навчання означає наявність спільної мети і об'єднання зусиль усього колективу навколо неї.

Загальні форми організації навчання зумовлені тим, що кожна з них має і свої переваги і свої недоліки. Завдання вчителя полягають в тому, щоб правильно використати їх у конкретних умовах навчання біології. Різноманітні поєднання і комбінації цих форм дають порівняно великий вибір конкретних, часткових або спеціальних форм навчання.

До спеціальних форм організації навчання належать: уроки, лекції, домашні завдання, практичні роботи, факультативи, гуртки, лабораторні роботи, організація біологічного дозвілля і т.д. [3]. Основною формою на сучасному етапі є урок. Адже саме на уроці розв'язуються головні завдання, навчання, виховання та розвитку учнів. Звісно, слід пам'ятати, що основна форма організації навчання не є єдиною, до чого зводять її нерідко в шкільній практиці.

У методиці навчання біології крім основних форм та методів викладання біології, що використовуються в навчальній діяльності існує і група таких, які функціонують в процесі позакласної роботи. В процесі свого дослідження ми розглянули такі, як: гурткова робота, факультативна робота, організація біологічного дозвілля. Факультативи є особливою формою відображення в шкільній освіті сучасних досягнень науки, техніки (біоніки, біотехнології, мікробіології, вірусології і т.д.). Вони вносять суттєві корективи у зміст, в підготовку учнів не вносячи змін до

навчального плану, програм і підручників, виступають важливим елементом розвитку школярів інтересу до певних видів практичної діяльності. А саме це є основою компетентнісного навчання, що лежить в основі реформування освіти[5].

Пізнавальні інтереси школярів досить часто виходять за межі навчальних занять. У такому випадку поряд з факультативами, важливе значення отримує гурткова робота. Поряд з навчальною роботою на уроці вона виступає дієвим засобом у вирішенні завдань розширення та поглиблення знань, що отримані в процесі навчання на уроках біології, формування й вдосконалення компетентностей з певного предмета, розвиток індивідуальних здібностей школярів до біологічних наук.

Отже, на сучасному етапі реформування школи важливими є загальні та спеціальні форми організації навчання. Загальні відповідають структурам спілкування: індивідуальному, парному, груповому, колективному. Спеціальні форми організації: уроки, лекції, домашні завдання, практичні роботи, лабораторні роботи, факультативи, гуртки, організація біологічного дозвілля і т.д.

Список використаних джерел:

1. Грицай Н. Б. Теорія і практика методичної підготовки майбутніх учителів біології: монографія. Рівне : О. Зень, 2016. 440 с.
2. Грицай Н. Б. Методика навчання біології: навчальний посібник. Львів: Новий світ, 2019. 312 с.
3. Данилова О.В. Впровадження інформаційних технологій під час організації навчально-виховного процесу з біології у старшій школі / О.В. Данилова // Біологія. – 2007. – №11(167), квітень. – С. 37-39.
4. Іванців О. Я. Теорія і практика підготовки студентів біологічного факультету до педагогічної діяльності в умовах класичного університету Луцьк: СНУ імені Лесі Українки, 2015 – 156 с. ISBN 978-966-517-752-4
5. Рудишин Сергій. Нова українська школа : проблеми і перспективи підготовки вчителів-предметників / Сергій Рудишин // Біологія і хімія в рідній школі. – 2018. – № 1. – С. 38 - 39.
6. Rudyshyn Sergii D., Kononenko Tetiana V., Khrolenko Marina V., Konenko Vitalii S., Merdov Stanislav P. (2021) Basic Soft Skills as an Integral Component of Student Competitiveness: case of higher education in Ukraine. AD ALTA: Journal of Interdisciplinary Research. 2021. Vol 11. Issue 1. Special Issue XVI, pp, 23-28. URL: <http://www.magnanimitas.cz/ADALTA/110116/PDF/110116.pdf>

МЕТОДИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ ОСНОВ ГЕНЕТИКИ В ШКІЛЬНОМУ КУРСІ БІОЛОГІЇ

Креденс О. О. – студентка 4 курсу
факультету біології та лісового
господарства ВНУ імені Лесі Українки
Зінченко М. О. - доцент кафедри ботані-
ки та методики викладання природничих
наук ВНУ імені Лесі Українки

Методичні особливості викладання основ генетики в шкільному курсі постійно перебувають у пошуках шляхів вдосконалення змісту курсу, форм, методів її

вивчення, враховуючи нові досягнення в педагогічній науці, зміни вимог суспільства до загальної освіти у школі, нові прагнення у розвитку біологічної науки.

Загалом пізнання живої природи сприяє формуванню наукового світогляду. Щоб уникнути дисбалансу в гармонії людини з природою, потрібно змалку спонукати дітей до активного пізнання природи. Саме це формує в учня розуміння природних процесів, бережливе ставлення до рослин, тварин, уявлення про власну залежність від природи.

Одним з найважливіших факторів, що впливають на якість засвоєння учнями навчального матеріалу, є структура підручника, його відповідність віковим особливостям, методи та форми викладення матеріалу вчителем. Особливу увагу потрібно звернути на текст в підручнику. Для вивчення генетики та всього курсу біології у сучасній школі використовують підручники таких авторів: Задорожний К. «Біологія»[4], Остапченко Л., Балан П. [5], Соболев В. «Біологія» [6], Андерсон О. та ін. «Біологія» [7], Межжерін С., Межжеріна Я. «Біологія» [8], Межжерін. Для ефективного засвоєння учнями знань, до вчителя ставляться певні вимоги:

- чітке уявлення учителем рівня вмінь учнів працювати самостійно;
- наявність інструктивної картки із зазначенням послідовності дій учнів під час виконання роботи;
- визначення переліку знань і умінь, якими школярі повинні оволодіти після вивчення певної теми.

Методи навчання основ генетики класифікують за такими ознаками:
джерелом знань;

- рівнем самостійної активності учнів;
- дидактичними завданнями;
- характером взаємодії учнів і вчителя у процесі навчання.

Методи викладання основ генетики поділяють на словесні (розповідь, бесіда, пояснення, лекція), наочні (демонстрації дослідів, наочних об'єктів, образотворчих посібників) та практичні (розпізнавання і визначення об'єктів, експеримент, спостереження). Вчені розділили методичні прийоми на три групи – логічні, організаційні та технічні – і співвіднесли їх по групах методів.

Прийомами логічного аналізу є синтез, порівняння, узагальнення і класифікація. Для направлення уваги, сприйняття інформації і спонукання учнів до роботи на уроці вчитель використовує різні організаційні прийоми (запис плану, відповідь за планом, відповідь біля дошки, відповідь з місця і т. п.). Технічні прийоми, що поліпшують пізнавальну роботу – це використання різного обладнання, навчальних засобів і матеріалів.

При вивченні курсу основ генетики у школі для ефективного засвоєння матеріалу використовують метод розв'язування типових генетичних задач різних типів (на моногібридне, дигібридне, полігібридне схрещування; успадкування ознак, зчеплених зі статтю; взаємодію неалельних генів; аналіз родоводів; успадкування ознак при поліплоїдії; зчеплене успадкування та кросинговер). Наведемо приклад розв'язання типової задачі з генетики із теми «Закони Менделя».

Умова: Куряча сліпота – домінантна ознака. Жінка, хвора на курячу сліпоту, одружилась зі здоровим чоловіком. Їхня дитина має нормальний зір. Яка ймовірність того, що наступна дитина теж буде нормальною?

Методика розв'язання: Більшість генетичних задач за методами розв'язання зводяться до 2 типів: 1) визначення фенотипів нащадків за генотипами батьків; 2) встановлення генотипів батьків за фенотипами нащадків.

Оскільки куряча сліпота є домінантною ознакою, то домінантний алель позначимо літерою А, а рецесивний – а. Оскільки перша дитина цієї пари має нормальний зір аа, то можемо встановити генотипи батьків: Р ♀Аа х ♂аа. Нам відомо, що діти отримують одну алель від матері, другу – від батька. З цього виходить, що друга дитина може мати такий генотип: Аа або аа. Отже, бачимо, що народження здорової дитини становить 50%.

Такий план вирішення задачі забезпечує чітке розуміння та засвоєння важкого розділу. На практиці це один з найдієвіших засобів підвищення активності та пізнавальної діяльності учнів.

Отже, що для ефективного засвоєння учнями матеріалу з шкільного курсу генетики необхідне постійне стимулювання навчальної діяльності (постановка проблемних завдань, розв'язання цікавих генетичних задач), мотивування учнів та правильний підбір методів викладання навчального матеріалу вчителем.

Список використаних джерел:

1. Загальна біологія. Збірник задач : навч. посіб./ І. В. Барна. – Т. : Підручники і посібники, 2006. - 736 с.
2. Загальна методика навчання біології : навчальний посібник / І.В. Мороз, А.В. Степанюк, О.Д. Гончар та ін. ; за ред. І.В. Мороза. Київ : Либідь, 2006. 592 с.
3. Кузнецова В.І. Методика викладання біології. Харків : Торсінг, 2001. 176 с.
4. Біологія : підруч. для 9 кл. загальноосвіт. навч. закладів/ О. А. Андерсон, М. А. Вихренко, А. О. Чернінський. – К. : Школяр, 2017. – 256 с. : іл.
5. Біологія : підруч. для 9-го кл. загальноосвіт. навч. закл. / Л. І. Остапченко, П. Г. Балан, В. П. Поліщук. – Київ : Генеза, 2017. – 256 с. : іл.
6. Біологія : підруч. для 9 кл. загальноосвіт. навч. закл./ В. І. Соболев. – Кам'янець-Подільський : Абетка, 2017. – 288 с. : іл.
7. Біологія : підруч. для 9 кл. загальноосвіт. навч. закладів/ О. А. Андерсон, М. А. Вихренко, А. О. Чернінський. – К. : Школяр, 2017. – 256 с. : іл.
8. Біологія : підруч. для 9 кл. загальноосвіт. навч. закл. / С. В. Межжерін, Я. О. Межжеріна — Тернопіль : Підручники і посібники, 2017. —288 с. : іл.

БОТАНІЧНА СКЛАДОВА ПРИРОДОЗНАВЧОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ТА ПІДГОТОВКА ВЧИТЕЛЯ ДО ЇЇ ФОРМУВАННЯ

Мороз Марія Анатоліївна - магістр
факультету педагогічної освіти і соціальної
роботи ВНУ імені Лесі Українки
Коцун Борис Борисович - кандидат педагогічних наук, доцент ВНУ імені Лесі Українки

Рослини як компонент довкілля відіграють важливе значення у природі, житті та господарській діяльності населення, забезпечуючи його різноманітні утилітарні

потреби, а також естетичні та пізнавальні. Поряд з цим, рослини можуть відігравати і негативне значення як бур'яни, шкідники сільськогосподарських культур, негативно впливати на здоров'я людей як алергени та становити загрозу їх життю.

Різноманітне значення рослин зумовлює необхідність їх вивчення. У школі вивчення рослин відбувається в ході реалізації природничої освітньої галузі на всіх ланках шкільної освіти на основі компетентнісного підходу [3]. Відповідно до нього, знання рослин розглядається не як ціль навчання, а як засіб формування ботанічної складової життєвої компетентності школярів, яка дозволить їм орієнтуватись у рослинному оточенні, ефективно використовувати його корисних представників та адекватно поводитись із небезпечними видами [1]. Слід зазначити, що отримані школярами знання будуть потрібні їм у майбутньому житті, оскільки ботанічна підготовка більшості населення обмежується шкільною програмою.

Ботанічні знання є важливою складовою формування і інших освітніх галузей. У мовно-літературній галузі рослини представлені у численних казках, прислів'ях, приказках, віршах та інших літературних жанрах, тому учні повинні їх розпізнавати. Стосовно технологічної галузі варто зазначити, що рослини є не лише джерелом цінної сировини, але й без участі рослинних організмів неможливі такі технологічні процеси, як виготовлення ліків, біологічна очистка стічних вод тощо. Реалізація здоров'язберігаючої галузі спирається на знання рослин як важливого фактору, що з одного боку, становить загрозу для здоров'я людини, а з другого – є джерелом засобів для його збереження. У мистецькій галузі окремі рослини та їх поєднання є джерелом естетичних почуттів та об'єктами зображення на різноманітних творах мистецтва. Таким чином, із 9 освітніх галузей НУШ ботанічна складова представлена у п'яти.

Відповідно до Державного стандарту початкової загальної освіти формування системи природознавчих знань як основи формування відповідної компетентності здійснюється у всіх класах початкової ланки освіти [2]. Отримані молодшими школярами знання про природу загалом є основою для подальшого вивчення окремих компонентів природи у середніх і старших класах. Відповідно фахова підготовка вчителя початкових класів повинна охоплювати знання основ всієї системи природничих наук, однією із яких є ботаніка. Тому на нашу думку, коректно виокремлювати ботанічну складову фахової підготовки майбутнього вчителя початкових класів.

На факультеті педагогічної освіти і соціальної роботи ВНУ імені Лесі Українки ботанічну складову фахової підготовки майбутніх учителів початкових класів забезпечує нормативна навчальна дисципліна «Основи природознавства з практикумом», яка викладається на першому курсі у другому семестрі. Вона включає змістовий модуль «Біологія рослин», покликаний забезпечити теоретичну та практичну підготовку бакалаврів до формування природознавчої компетентності молодших школярів загалом та її ботанічної складової зокрема у майбутній професійній діяльності.

Змістовий модуль «Біологія рослин» включає такі теми: Рослинна клітина і рослинні тканини, їх будова і функції, Органи рослин та їх функції, Водорості, спорові рослини, Голонасінні, Квіткові рослини, Гриби. Вказана логічна послідовність вивчення тем забезпечує формування у студентів знань про будову і життєдіяльність рослин у тісному взаємозв'язку із умовами їх існування

Отже, ботанічна складова курсу "Основи природознавства з практикумом" вносить вагомий вклад у підготовку студентів до майбутньої професійної діяльності.

Формування системи ботанічних знань учнів розпочинається у початковій школі і продовжується в середніх і старших класах, де вони займають значний об'єм і формуються на основі краєзнавчого принципу [2]. Вивчаючи рослини, школярі оволодівають спеціальними методами пізнання природи (спостереження, дослід, практична робота), та відповідними компетентностями.

Методика вивчення рослин молодшими школярами включає форми і методи навчання, що забезпечують формування системи ботанічних знань, умінь і навичок учнів на основі компетентнісного підходу та краєзнавчого принципу. Навчальна програма визначає такі форми і методи навчання при формуванні системи природознавчих знань молодших школярів, складовою частиною яких є ботанічні знання: проведення екскурсій в природу, проведення дослідів, виконання навчальних проєктів, виконання практичних робіт, спостереження.

Таким чином, в учнів початкових класів формується на доступному їм рівні цілісна система ботанічних знань та відповідних компетентностей, що виступають в якості підсистеми в структурі природознавчої освіти школярів та їх природознавчих компетентностей. Засвоївши програмні ботанічні знання, учні можуть вільно оперувати ними, застосовувати для вирішення навчальних та життєвих проблем, розширення та поглиблення свого пізнавального досвіду.

Список використаних джерел:

1. Біда О.А. Досліди на уроках природознавства та сільськогосподарської праці. Рідна школа, 2000. №2. С.53-54.
2. Державний стандарт початкової загальної освіти. Початкова школа, 2001. №1. С. 28-30.
3. Програма для 1-4 класів загальноосвітньої школи. К. : Початкова школа, 2018. 16 с.

ВИВЧЕННЯ ПІЗНАВАЛЬНОГО ІНТЕРЕСУ У СЛУХАЧІВ ВІДДІЛЕННЯ ХІМІЇ ТА БІОЛОГІЇ МАН УКРАЇНИ

Ніспельська Олена Володимирівна –
магістр факультету біології та лісового
господарства

Коцун Лариса Олександрівна – к.б.н.,
доцент кафедри ботаніки і методики
викладання природничих наук ВНУ імені
Лесі Українки

Сучасна українська школа передбачає розвиток цілеспрямованої особистості, яка здатна до самореалізації, прагне до пізнання і раціональної творчої праці. Тому вимогою освітнього процесу є активізація пізнавальних і творчих здібностей учнів, які реалізуються шляхом застосування різних прийомів та методів навчання.

Пізнавальний інтерес сприяє всебічному розвитку особистості, яка здатна критично мислити, приймати відповідальні рішення, має активну патріотичну

позицію, діє згідно з морально-етичними принципами, прагне змінювати світ, навчатись протягом життя та бути конкурентоспроможним на економічному ринку [1, с. 6].

Оскільки розвиток пізнавального інтересу до навчання здійснюється шляхом залучення до дослідницької та проєктної роботи, важливою в цьому напрямку є діяльність позашкільних закладів освіти, зокрема Малої академії наук України, яка найповніше сприяє розвитку пізнавальних інтересів обдарованої молоді в різних напрямках наукових досліджень [2]. Стимулювання пізнавального інтересу здійснюється завдяки залученню дітей зі всієї області до наукових експедицій, літніх біологічних шкіл, турнірів, науково-дослідницьких захистів робіт, міжнародних семінарів чи олімпіад.

При наборі слухачів у волинське відділення МАН України для визначення їх пізнавального інтересу застосовується такі форми роботи, як опитування та анкетування, завдяки яким можна з'ясувати сферу зацікавленості учнів, адже від цього в певній мірі залежить їх самореалізація.

На питання анкети «Яку секцію для навчання в Малій академії ти обрав?» учні переважно вказують секцію, яка найповніше відображає їхні пізнавальні потреби. Якщо ж учень не знає, яку секцію йому обрати, то шляхом опитування методист чи керівник гуртка з'ясовує коло його пізнавальних інтересів та допомагає визначитись з секцією МАНу. Також, якщо учень має різні потреби у реалізації зацікавленості, він може обрати декілька секцій. Вибір секції слухачі пов'язують переважно із улюбленою шкільною дисципліною. Якщо учень обрав певну секцію за чієюсь порадою, то керівник гуртка індивідуально з'ясовує пріоритети учня у пізнавальній діяльності. Педагоги часто запрошують слухачів на заняття гуртка, до проведення тренінгів, цікавих експериментальних занять в лабораторії наукового закладу, попереднього захисту наукових робіт чи доповіді зі слухачами, що вже навчаються у секціях МАН, залучають до самостійного пошуку інформації. Всі ці засоби допомагають слухачеві визначитись із секцією та напрямком його наукової діяльності.

На питання анкети «Чи хотів би ти займатись науково-дослідницькою діяльністю?» переважна більшість слухачів дають позитивну відповідь і вказують на бажання проводити експериментальні дослідження. Якщо відповідь невизначена, то важливо змотивувати учня до наукового пізнання, приділити увагу на заняттях, запропонувати самостійно створити міні-проєкт на задану тему, подати тези з теми, яка йому близька, де він може більш повно висловити і показати своє бачення наукової діяльності у секціях МАН.

У відповіді на питання анкети «Ким би ти хотів стати?» половина слухачів ще не визначилась, проте свою майбутню професію вони пов'язують з певним науковим напрямком діяльності.

Аналіз відповідей слухачів на питання «На кого ти хотів би бути схожим?» дозволив з'ясувати високу варіативність думок учнів, проте майже всі вони відмічають, що мріють стати успішними людьми і реалізуватись у майбутній професійній діяльності.

На питання «Як ти вважаєш, люди які досягли великого успіху у житті зробили це завдяки чому?» більшість слухачів впевнено відповідають, що можуть реалізувати себе лише завдяки сумлінній та відданій праці, здатності самостійно вчитися.

Відповідь на питання «Чого ти очікуєш від навчання в Малій академії наук?» у більшості слухачів пов'язана з можливістю отримати додаткові знання та практичні вміння та навички з напрямку, який найбільше зацікавив учня. Багато учасників опитування бажають працювати у наукових лабораторіях та проводити відповідні дослідження.

У питанні «Чи хотів би ти присвятити своє життя науці і зробити якесь відкриття яке принесе користь людству чи планеті?» слухачі переважно висловлюють бажання працювати у науковій сфері або пов'язувати свою майбутню професійну діяльність із науковими дослідженнями.

Таким чином, аналіз проведеного анкетування з обдарованою молоддю свідчить, що більшість майбутніх слухачів мріють в першу чергу реалізувати свої пізнавальні інтереси, які вже сформувались у школі, та отримати можливість їх реалізовувати під час науково-дослідної роботи у секціях Малої академії наук.

Список використаних джерел:

1. Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи / упоряд. Гриневич Л., Елькін О., Калашнікова С., Коберник І., Ковтунець В., Макаренко О., Малахова О., Нанаєва Т., Усатенко Г., Хобзей П., Шиян Р. / за заг. ред. Грищенка М. Київ: [б. в.], 2016. 7 с.
2. Закон України «Про позашкільну освіту» / Верховна рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1841-14#Text>
3. Положення про Малу академію наук України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0172-06#Text>

СУЧАСНИЙ СТАН ФЛОРИ ЕКОЛОГІЧНОЇ СТЕЖКИ «ГОРИНСЬКІ КРУТОСХИЛИ» У СКЛАДІ КІВЕРЦІВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ПРИРОДНОГО ПАРКУ «ЦУМАНСЬКА ПУЩА»

Ожема Б.Р. – член Волинської обласної МАН
Кузьмішина І.І. – к.б.н., доцент кафедри
ботаніки і методики викладання природничих
наук ВНУ імені Лесі Українки

Новою формою і методом екологічного виховання населення у новій українській школі є організація мережі екологічних стежок (спеціально обладнаних маршрутах, що прокладені по найбільш цікавих місцях зони регульованої рекреації). Особливість процесу екологічного навчання і виховання на стежках природи полягає в тому, що він будується на основі невимушеного засвоєння інформації, норм поведінки в природному оточенні. Досягається це шляхом органічного поєднання відпочинку і пізнання під час руху за маршрутом стежки.

Серед екологічних стежок Волинській області в межах території пам'ятки природи «Горинські крутосхили» закладено однойменну екологічну стежку, у путівнику до якої подано лише фізико-географічну характеристику водного маршруту річками Устя та Горинь [2]. Відсутність списку видового фіторізноманіття стежки й зумовило здійснити інвентаризацію флори для активізації екологічного виховання населення.

Метою досліджень було скласти список судинних рослин екологічної стежки «Горинські крутосхили» і виявити рідкісні види рослин.

Комплексну пам'ятку природи загальнодержавного значення «Горинські крутосхили» створено у 1975 р. з метою збереження цінної острівної ділянки лісостепу загальною площею 30 гектарів серед південної частини Західного Полісся [4]. На крутому схилі корінного берега р. Горинь зростають високобонітетні дубово-соснові насадження з домішкою осики, граба, ясена [3]. До основних завдань пам'ятки природи належать охорона та збереження острівної ділянки лісостепу, збереження та відтворення генофонду рослинного світу; забезпечення охорони та раціонального використання природних ресурсів, підтримка загального екологічного балансу у регіоні; використання пам'ятки природи у виховних, наукових, естетичних, природоохоронних та оздоровчих цілях. Пам'ятка природи знаходиться поблизу с. Скреготівка Ківерцівського району Волинської області й увійшла до складу Ківерцівського національного природного парку «Цуманська пуша» у 2010 р. На підвищеній ділянці на лівому березі р. Горинь із крутим схилом до русла охороняються грабово-дубові ліси з дубом звичайним (*Quercus robur* L.) віком близько 100 років та різновіковим грабом звичайним (*Carpinus betulus* L.) із домішкою берези повислої (*Betula pendula* Roth), клена гостролистого (*Acer platanoides* L.), осики (*Populus tremula* L.), липи серцелистої (*Tilia cordata* L.) та сосново-дубові насадження. Ялина європейська, або звичайна (*Picea abies* (L.) H. Karst), що перебуває в області на південній рівнинній межі поширення, зростає окремими куртинами.

Польовими обстеженнями осінньої флори екологічної стежки 27 вересня 2021 року за сприяння директора Ківерцівського НПП Віталія Деркача нами було виявлено 92 види судинних рослин. У деревному ярусі, крім вказаних вище, виявлено поодинокі особини в'язу шорсткого (*Ulmus glabra* Huds.), горобини звичайної (*Sorbus aucuparia* L.), дуба червоного (*Quercus rubra* L.), клену ясенелистого (*Acer negundo* L.), клен-явора (*Acer pseudoplatanus* L.) у заплаві – верби ламкої (*Salix fragilis* L.), вільхи чорної (*Alnus glutinosa* (L.) Gaerth.). У чагарниковому ярусі поодинокі трапляються бруслина бородавчаста (*Euonymus verrucosus* Scop.), бруслина європейська (*Euonymus europaeus* L.), бузина чорна (*Sambucus nigra* L.), калина звичайна (*Viburnum opulus* L.), зарості малини звичайної (*Rubus idaeus* L.) та ожини сизої (*Rubus caesius* L.). У трав'яному покриві трапляються копитняк європейський (*Asarum europaeum* L.), підлісник європейський (*Sanicula europaea* L.), зеленчук жовтий (*Lamium galeobdolon* (L.) L.), зірочник лісовий (*Stellaria holostea* L.), купина багатоквітова (*Polygonatum multiflorum* (L.) All.) і купина лікарська (*Polygonatum odoratum* (Mill.) Druce), медунка темна (*Pulmonaria obscura* Dumort.), осока пальчаста (*Carex digitata* L.), фіалка дивна (*Viola mirabilis* L.), просянка розлога (*Milium effusum* L.), весівка дволиста (*Majanthemum bifolia* (L.) F. W. Schmidt), щитник чоловічий, або чоловіча папороть (*Dryopteris filix-mas* (L.) Schott), щитник остистий, або шартрський (*Dryopteris carthusiana* (Vill.) H. P. Fuchs) тощо.

Нами виявлено рідкісний вид, що перебуває під охороною Червоної книги України – гніздівка звичайна (*Neottia nidus-avis* (L.) Rich.) з родини Зозулинцеві (Orchidaceae) із природоохоронним статусом виду «неоцінений» [5]. Жовтуватобура сапротрофна рослина із горизонтальним кореневищем, з густо розташованими

товстими, м'ясистими кореннями, скрученими у вигляді пташиного гнізда зростає поодинокі. Регіонально рідкісний вид [1] печіночниця звичайна (*Hepatica nobilis* Mill.) з родини Жовтецеві (Ranunculaceae) утворює смуги завширшки 2–10 м. Цю весняно-квітучу багаторічну рослину із трилопатовими листочками у формі печінки використовують як декоративну та лікарську.

До виявлених видів судинних рослин екологічної стежки складено біоморфологічні характеристики, що можуть бути використані під час навчальних екскурсій. Встановлено моніторинг за рідкісними видами рослин (*H. nobilis*, *N. nidus-avis*).

Список використаних джерел

1. Волинська область // Офіційні переліки регіонально рідкісних рослин адміністративних територій України (Довідкове видання) / Укл.: Т. Л. Андрієнко, М. М. Перегрим. – Київ : Альтерпрес, 2012. – С. 9.
2. Дорошук А. Екологічна стежка «Горинські крутосхили» : Путівник / А. Дорошук, В. Мельник. – Луцьк, 2006. – 20 с.
3. Карпюк З. К. Горинські крутосхили // Природно-заповідний фонд Волинської області : альбом-каталог / З. К. Карпюк, В. О. Фесюк, О. В. Антипюк. – Луцьк, 2018. – С. 40.
4. Про затвердження Положення про комплексну пам'ятку природи загальнодержавного значення «Горинські крутосхили». – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0506737-12#Text>
5. Тимченко І. А. Гніздівка звичайна *Neottia nidus-avis* (L.) Rich. / І. А. Тимченко, О. О. Орлов, С. М. Панченко // Червона книга України. Рослинний світ / За ред. Я. П. Дідуха. – Київ : Глобалконсалтинг, 2009. – С. 196.

ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА МОРФОЛОГІЧНИХ ОЗНАК ТА ФІЗІОЛОГІЧНИХ ВЛАСТИВОСТЕЙ ШТАМІВ *E. COLI*, ОТРИМАНИХ З РІЗНИХ ДЖЕРЕЛ

Поручинський Б.А. - Волинський
національний університет імені Лесі
Українки, м. Луцьк

Бойко П. К. - Волинський національний
університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

E. coli має значне поширення у природі. Вона входить до складу нормобіоти багатоклітинних організмів як симбіонт. Але нерідко вона виступає як завершений патоген, спричиняючи низку патологічних станів.

Провести дослідження морфологічних ознак, біохімічних та біологічних властивостей різних за походженням штамів *E. coli*.

У дослідженні використані наступні матеріали і методи: класичні мікробіологічні методи, комерційні живильні середовища (HiMedia), кольоровий ряд, набір Rapid ID32 E для визначення біохімічних властивостей бактерій родини *Enterobacteriaceae*, диски з антибіотиками, білі миші живою масою 16–18 г.

У результаті дослідження було виявлено, що мікробні клітини усіх трьох штамів паличкоподібної форми; завдовжки близько 2–4 μм і 0,5–0,8 μм в діаметрі, рухливі, спор і капсул не утворюють, грамнегативні.

За окремими біохімічними властивостями штами різнилися між собою. Так, гемолітичні властивості виявив лише штаб, виділений від свині. Цей β -гемолітичний штаб не утилізував глюкокоронат натрію, галактуранову кислоту, D-сахарозу та D-рафінозу.

Ентеропатогенна культура, виділена від теляти, не утилізувала D-целобіозу та натрію малонат, не утворювала уреазу.

Штаб кишкової палички, виділений зі змивів, володів уреазною активністю, гідролізував ескулін, заліза цитрат, D-целобіозу та натрію малонату.

Протеолітичні властивості у всіх трьох штабів були подібні: вони не розріджували желатин, не утворювали сірководню.

Тест на антибіотикорезистентність проводився на чашках Петрі з МПА за допомогою дисків Himedia. Встановлено високу чутливість усіх штабів до фурадоніну, норфлоксацину, нетроміцину, ципрофлоксацину, цефоперазону. Всі штаби виявили резистентність до інтраконазолу, кетоконазолу, кларитроміцину, флуконазолу, ванкоміцину, еритроміцину та нітрофуратоніну.

Біологічні властивості досліджуваних штабів виявилися неоднаковими. Так, штаб зі змиву не спричинив загибелі білої миші.

Ентеропатогенний штаб від теляти спричинив смерть миші через 16 год. Трупне залякання слабо виражене, шкіра на черевній і грудній стінках синюватого відтінку. При розтині виявлено різке кровонаповнення печінки і нирок, збільшення селезінки – вона темно-вишневого кольору, краї тупі; кишечник гомогенний за консистенцією, жовтого кольору.

β -гемолітичним штаб спричинив смерть миші через 18 годин. Трупне залякання слабо виражене, шкіра на черевній і грудній стінках синюватого відтінку, шерсть забруднена слідами кривавої діареї. Виявлено сильне кровонаповнення печінки і нирок, потовщення селезінки, яка мала темно-вишневе до чорного забарвлення, товстий відділ кишечника в стані геморагічно-катарального запалення.

В обох випадках з усіх органів мишей виділено чисті культури *E. coli*.

1. Штаби кишкової палички, виділені із різних біологічних джерел, не відрізняються між собою за морфологічними ознаками і тинкторіальними властивостями.

2. Виявлені відмінності цукролітичних та протеолітичних властивостей досліджуваних штабів *E. coli*, а також їх антибіотикорезистентності є несуттєвими і не можуть бути маркерами для ідентифікування їх ентеропатогенності.

3. Вивчення біологічних властивостей об'єктивно виявляє патогенність ізолятів *E. coli* як їх генетично спадкову ознаку.

ЛАНДШАФТНО-РЕКРЕАЦІЙНА ОЦІНКА НАСАДЖЕНЬ ГОРИНСЬКОГО ЛІСНИЦТВА ДП «ЦУМАНСЬКЕ ЛІСОВЕ ГОСПОДАРСТВО»

Смик А. С. – студентка 6 курсу факультету біології та лісового господарства ВНУ імені Лесі Українки

Войтюк В. П. – к. с.-г. н, доцент кафедри лісового та садово-паркового господарства ВНУ імені Лесі Українки

З кожним роком темпи урбанізації зростають, в умовах міста вплив на людину природного компоненту ослаблено, тоді як антропогенних факторів на природу різко посилено. Є підстави очікувати, що цей процес буде наростати. Здоров'я людей істотно залежить як від природного, так і антропогенного середовища. Така ситуація змушує замислитись над оцінкою існуючих та створенням нових зелених зон, лісопарків, рекреаційних пунктів.

Лісова рекреація – одна з форм біологічного природокористування, своєрідна форма експлуатації біологічних ресурсів лісу, в якій переважатиме їх непряме використання. Використання лісових ландшафтів та лісових ресурсів у рекреації останнім часом стає все більш актуальнішим [1].

За роки незалежності в Україні сформувалась сучасна школа з дослідження проблем рекреаційного природокористування. Розробкою методології оцінки рекреаційних ресурсів займалися С.В. Анисимов, О.О. Бейдик та інші [1; 2].

Метою наших досліджень було дати ландшафтно-рекреаційну оцінку насадженням Горинського лісництва державного підприємства «Цуманське лісове господарство».

Для досягнення мети вирішувались наступні завдання: проаналізувати картографічні і таксаційні матеріали Горинського лісництва, підібрати насадження рекреаційного призначення, дати ландшафтно-рекреаційну оцінку відібраним насадженням, розробити та узагальнити заходи з підвищення рекреаційної цінності лісів.

Основні методи які були використані нами в процесі дослідження це: аналітичний, натурні дослідження та розрахунковий.

У результаті проведених досліджень встановлено, що на території Горинського лісництва сприятливі кліматичні та ґрунтово-гідрологічні умови для вирощування таких деревних порід як: дуб звичайний, береза повисла, сосна звичайна, граб звичайний, вільха чорна.

Нами було відібрано п'ять насаджень і закладено пробні площі з метою визначення їх рекреаційної цінності. Пробна площа 1 закладена у кв.46 вид. 18, пробна площа 2 - у кв.46, вид. 8, пробна площа 3 - у кв.45, вид.3, пробна площа 4 - у кв.43, вид.11, пробна площа 5 - у кв.39, вид.26 Горинського лісництва (табл. 1).

Насадження представлені сосняками свіжого грабово-дубово-соснового сугрудку природного походження, пробна площа 5 - лісові культури. В підрості трапляється береза повисла, в підліску - ліщина звичайна. В надґрунтовому покриві

орляк, конвалія, суниця, купина лікарська, підмаренник північний, ожика волосиста, зірочник гайовий, кропива дводомна.

Таблиця 1

Характеристика насаджень Горинського лісництва на пробних площах

Показники	Номер проби				
	1	2	3	4	5
Тип лісорослинних умов	С2-ГДС	С2-ГДС	С2-ГДС	С2-ГДС	С2-ГДС
Склад насаджень	10Сз+Бп+Дз	9Сз1Дз+Бп	10Сз	10Сз+Дз	10Сз
Вік, років	75	90	115	95	70
Бонітет	1б	1	1а	1а	1
Повнота	0,74	0,74	0,65	0,71	0,76
Середня висота деревостану, м	30	29	30	31	23
Середній діаметр деревостану, см	40	38	50	44	30
Запас на 1 га, м3	500	458	460	510	371
Походження	природне	природне	природне	природне	ліс.культури
Підріст	-	береза	береза	-	-
Підлісок	Лщз	Лщз	-	Лщз	-
Стадія дигресії	1	1	1	1	1
Тип ландшафту	Ia	Ia	Ia	Ia	Ia
Клас стійкості	2	2	2	2	2
Естетична оцінка	2	2	2	2	2
Клас пішохідної доступності	3	3	3	3	3
Додаткова оцінка	2	2	2	2	2
Сума балів	7	7	7	7	7
Клас рекреаційної оцінки	висока	висока	висока	висока	висока

За ландшафтно-рекреаційною оцінкою досліджувані деревостани відносяться до групи ландшафтів Ia. Клас стійкості до рекреаційних навантажень у ділянок - другий, стадія рекреаційної дигресії - перша. Насадження пробних площ 1-4 є заповідними урочищами, а пробної площі 5 - пам'ятка природи загальнодержавного значення, які віднесені до території Ківерцівського національного парку "Цуманська пуца". В деревостанах пробних площах 1 та 3 виявлено куртини всохлих дерев, які в попередні роки були вражені верхівковим короїдом. Вони й досі стоять, створюючи небезпечну ситуацію - є ймовірність того, що вони можуть впасти на проїжджу частину автодороги. За умови усунення небезпеки пропонуємо створити велосипедний екологічний маршрут, який дасть змогу довідатися про цінні високопродуктивні деревостани Волинської області.

Список використаних джерел:

1. Анисимов С.В. Обоснование приоритетности развития рекреационных территорий локального уровня / С.В. Анисимов, С.В. Анисимова. – East European Scientific Journal N10, part 4. – Warsaw, Poland, 2016. С. 53 – 57.
2. Бейдик О.О. Рекреаційне навантаження / О.О. Бейдик // Географічна енциклопедія України : у 3-х т. / відп. ред. О. М. Маринич. – К. : Укр. енцикл. ім. М. П. Бажана, 1989 – 1993. Т. 3: П–Я. 120 с.

ЗМІНА ЛІСОВИХ ЛАНДШАФТІВ РІВНЕНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Ступницька М. М. – студентка 3 курсу
географічного факультету ВНУ імені Лесі
Українки

Чижевська Л. Т. – к. г. н., доцент
кафедри фізичної географії ВНУ імені
Лесі Українки

Ліси будь-якої території потребують охорони та збільшення площ. Адже вони є «легенями планети» і виконують важливі функції в природі: формують життєвий простір для рослин та тварин; слугують природним захисником вод і ґрунтів; залучені до глобальних біогеохімічних циклів (вуглецевого, азотного, гідрологічного); виконують важливі соціальні (екотуризм, рекреація), культурні, історичні та духовні функції.

Рівненська область розташована на північному заході України. Лісові масиви на території області, як і по всій території України, розміщені нерівномірно, переважно зосереджені в її північній частині. Тому лісистість в різних районах області коливається від 5,7% в Гоцанському районі до 57,2% – у Рокитнівському районі. Загалом площа лісів області становить 841 тис. га. З них у користуванні Державного агентства лісових ресурсів України перебуває 761,7 тис. га, Міністерства оборони України – 12,4 тис. га, спеціалізованих кооперативів – 59,4 тис. га.

Ліси області поділяються на чотири категорії: природоохоронного, наукового, історико-культурного призначення – 78,3 тис. га, рекреаційно-оздоровчі – 66,9 тис. га, захисні – 53,6 тис. га, експлуатаційні – 599,7 тис. га.

У зв'язку із несприятливими кліматичними умовами (аномально теплими зимами та літніми засухами) упродовж останніх років в області зросла площа всихання соснових насаджень. На даний час таких ділянок нараховується близько 11 тис. га.

Незважаючи на необхідність збереження лісів, темпи вирубування стають інтенсивнішими. За період із серпня 2019 до липня 2020 року, в Рівненській області вирубку лісу провели на площі у понад два з половиною рази більшій (5395 га), ніж за аналогічний період попереднього 2018-2019 рр.(2101 га).

«За такої динаміки вирубки Рівненська область може залишитися без лісу вже через 30 років. Якщо не уповільнити цього тренду, то впродовж зазначеного часу може бути знищено 1,6 млн га лісів області. Навіть враховуючи висадку,

відновлення лісу займає від 60 до 100 років, залежно від порід дерев», – наголошується в повідомленні EOS Data Analytics.

Суцільні рубки супроводжуються зниженням всієї деревної та чагарникової рослинності, інтенсифікацією розкладу лісової підстилки, розвитком ерозійних процесів, порушенням гідрологічного режиму території, зміною хвойних та інших цінних порід на деревостани низької якості тощо. Внаслідок незаконного видобутку бурштину на території Рівненської області утворилось 23 14,95 га пошкоджених земель.

Разом з тим, потребує постійної уваги та фінансування робота із відтворення лісів та рекультивації земель, порушених внаслідок незаконного видобутку бурштину, піску та інших корисних копалин, протидії зниженню рівня ґрунтових вод, що, серед іншого, призводить до масового всихання дерев [1].

Під час видобутку бурштину повністю знищується трав'яний та чагарниковий яруси лісу, механічно пошкоджується коренева система, дерева зрізаються і викорчовуються. Як наслідок утворюється так званий «місячний» ландшафт, адже наземна частина свердловини гідророзмиву схожа на мікрократер або воронку.

Наслідками промислового впливу стає висихання лісів під дією так званих кислотних дощів та озонових аномалій. Однією із глобальних проблем у світі є лісові пожежі. Територія Рівненської області має середній клас пожежної небезпеки – 2,58.

Проблема вирубки українських лісів дуже резонансна вже не один рік і часто використовується в маніпуляціях. Передусім за відсутності незалежного інструменту, який гарантував би прозорий контроль змін лісового покриву і відстеження антропогенного чинника, котрий цьому сприяє. Ліс безконтрольно рубають і «сірими» схемами вивозять на експорт. Ніхто не знає справжніх масштабів. Завдяки цифровим технологіям, зокрема супутниковому моніторингу, можна мало не щодня відстежувати динаміку ареалів лісовкритих площ.

Вирубка лісів призводить до опустелювання, посилення ерозії, зменшення родючості ґрунту, прояв повеней та зникнення популяцій диких тварин (зокрема, внесених до «Червоної книги»).

Одним із головних напрямків встановлення екологічної рівноваги та забезпечення раціонального природокористування в області повинна бути оптимізація заліснення. Показник заліснення Рівненської області становить 36,4 %. Поліський регіон має залісненість понад 42 %, Волинська височина – лише близько 15 %, Мале полісся – близько 19 %.

Частина лісів Рівненської області охороняється державою. Загальна частка заповідності лісового фонду Рівненщини відповідає оптимальній і складає 17% (120,8 тис. га в кількості 188 об'єктів): 1 національний природний парк, 1 природний заповідник, 2 регіональні ландшафтні парки, 74 заказники, 29 пам'яток природи, 1 парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва, 80 заповідних урочищ. Проте, мережею природно-заповідних територій охоплена лише певна частина наявного біологічного і ландшафтного різноманіття лісів області. Вона не охоплює усі типи ландшафтів, не формує цілісної системи, яка забезпечує стійкість лісових ландшафтних систем, збереження біотичного і ландшафтного різноманіття. Тому, одним з пріоритетних напрямів екологічної політики Рівненської області є розширення площі природно-заповідного фонду та заплановано створення ще 13 природно-заповідних об'єктів, пов'язаних з охороною лісових ландшафтів [2].

Список використаної літератури:

1. Стратегія розвитку Рівненської області на період до 2027 року.
2. Чабанчук В. Ю. Еколого-географічний аналіз лісових ландшафтів Рівненської області. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

ОСОБЛИВОСТІ НАСІННЄВОГО РОЗМНОЖЕННЯ ЛАВАНДИ ЛІКАРСЬКОЇ

Тарасюк Н. В. – студентка 6 курсу
факультету біології та лісового
господарства ВНУ імені Лесі Українки
Андрєєва В. В. – к. с.-г. н, доцент
кафедри лісового та садово-паркового
господарства ВНУ імені Лесі Українки

Лаванда лікарська (*Lavandula officinalis* L.) – це багаторічна рослина, яка характеризується протиерозійними властивостями, може вирощуватися на еродованих, малопродуктивних, кам'янистих ґрунтах. Вирощування лаванди також забезпечує збільшення біорізноманіття в агроєкосистемах, очищення повітря від патогенних бактерій за рахунок виділення ефірної олії з антисептичними властивостями, вона є цінним медоносом.

Ефіроолійна олія та інша продукція лаванди широко використовується в парфюмерно-косметичній, харчовій та фармацевтичній промисловості. Загальновідомо, що ефіроолійні рослини мають бактерицидні властивості, містять біологічно активні речовини, амінокислоти, мікроелементи [1].

На сьогоднішній день з зростанням попиту на лаванду як декоративну та сировинну культуру, важливо знати особливості її розмноження та ефективність кожного з методів розмноження. Згідно з даними літератури, лаванда розмножується генеративно (насінням), вегетативно (живцями, відводками та поділом куща) та мікроклонально, за допомогою використання культури *in vitro* [2].

Ми досліджували особливості насіннєвого розмноження лаванди лікарської (*Lavandula officinalis* L.). Для цього було опрацьовано морфобіологічні особливості та технологія вирощування лаванди лікарської *Lavandula officinalis* L., а також вивчено ефективність вирощування лаванди лікарської *Lavandula officinalis* L. з насіння.

Перед висівом насіння лаванди слід стратифікувати, щоб забезпечити максимальну схожість. На ефективність проростання насіння дуже впливає період та умови зберігання: чим більший термін зберігання насіння лаванди лікарської, тим менші показники його схожості й енергії проростання.

Для визначення найбільш сприятливого часу для висіву та проростання насіння нами було здійснено висів насіння лаванди лікарської (*Lavandula officinalis* L.) в різні часові періоди: 27 березня та 29 квітня. Перед висівом насіння ми провели його стратифікацію протягом місяця при температурі +5 °С. Як субстрат для посіву ми використовували універсальний ґрунт. Посів проводили в теплиці.

При посіві в обох варіантах ми спостерігаємо швидкі сходи (перші сходи з'явилися на 6 день), їх сходи можна охарактеризувати як дружні (табл. 1, рис. 1). В

першому варіанті ґрунтова схожість насіння становила 25,45% та для другого варіанту – 20%, що свідчить про незадовільні сходи.

Таблиця 1

Результати насінневого вирощування лаванди

Варіант	Кількість висіяного насіння, шт.	Кількість насіння, яке зійшло, шт.	Енергія проростання	Ґрунтова схожість, %
1	440	112	Сходи дружні	25,5
2	150	30	Сходи дружні	20,0

Рис. 1. 15-денні сіянці лаванди лікарської, висіяної у березні

Через 45 днів після появи сходів, сіянці лаванди розсадили в окремі горщики для подальшого вирощування (рис.2). В ході проведення даного дослідження нами було встановлено, що сіянці лаванди лікарської погано переносять пікірування. Їх збереженість становила 61%.

Рис. 2. Саджанці лаванди станом на 15 травня

Отже, вирощування лаванди лікарської з насіння свідчить про низьку ґрунтову схожість на рівні 20,0–25,5%.

Список використаних джерел:

1. Либусь О.К., Работягов В.Д., Кутько С.П., Хлыпенко Л.А. Эфирномасличные и пряно-ароматические растения. Херсон : Айлант, 2004. 272 с.
2. Мусієнко М. М. Фізіологія рослин: підручник. К.: Фітосоціоцентр, 2001. 392 с.

ОЦІНКА ПОКАЗНИКІВ ІНДЕКСУ МАСИ ТІЛА СТУДЕНТОК РІЗНИХ ВІКОВИХ ГРУП

Устимчук Б. Л. – студентка 5 курсу
факультету біології та лісового
господарства ВНУ імені Лесі Українки

Індекс маси тіла є дуже простим показником співвідношення маси тіла і зросту людини. Ряд авторів розглядають масу тіла як один із показників фізичного здоров'я [2, 4]. Всесвітня організація охорони здоров'я рекомендує використовувати цей показник для контролю, в першу чергу, надлишкової маси тіла як передумови розвитку хронічних захворювань. Однак, і недостатня маса тіла є небезпечною для здоров'я жінки, в першу чергу, репродуктивного [3].

У дослідженні взяли участь 398 студенток Волинського національного університету імені Лесі Українки віком 17-23 років.

Для проведення діагностики рівня відповідності між масою людини та її зростом застосовувався індекс маси тіла (ІМТ) [1]:

$$I=m/h^2,$$

де m – маса тіла (кг), h – зріст (м).

На початковому етапі нами були проаналізовані кількісні співвідношення досліджуваних з різними індексами маси тіла у всій вибірці. В результаті такого аналізу було встановлено, що у досліджуваних жіночої статі переважали особи із нормальною масою тіла (81,8%). 13,8% досліджуваних жіночої статі мали недостатню масу тіла, 4% - надлишкову масу тіла. В однієї студентки (0,4%) спостерігалася ожиріння першого ступеня (рис. 1).

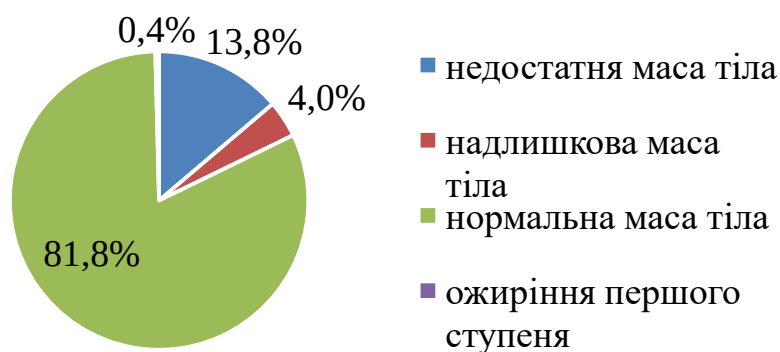

Рис. 1. Співвідношення осіб жіночої статі з різними індексами тіла.

Аналіз показників індексів маси тіла студенток різних вікових груп виявив певні відмінності у співвідношеннях осіб з недостатньою, нормальною та надмірною масою тіла. Так, у осіб жіночої статі 17 років 4,5% мали недостатню масу тіла, а 9% - надмірну. Студентки 18 років мали недостатню масу тіла у 19% випадків, а надмірну – у 1,8%. У 11,2% осіб віком 19 років спостерігалася недостатня маса тіла, а у 3,4% - надмірна. У 20 років серед осіб було виявлено 15,7% з недостатньою вагою і також 3,4% з надмірною. Серед досліджуваних віком 21 рік недостатню масу тіла мали 12,3%, надмірну – 4,9 % і одна особа (1,2%) мала перший ступінь ожиріння. Особи жіночої статі 22 років характеризувалися недостатньою масою тіла

у 17% випадків, надмірною – у 6,4% випадків. Серед осіб 23 років недостатню вагу мали 7,7% (рис.2).

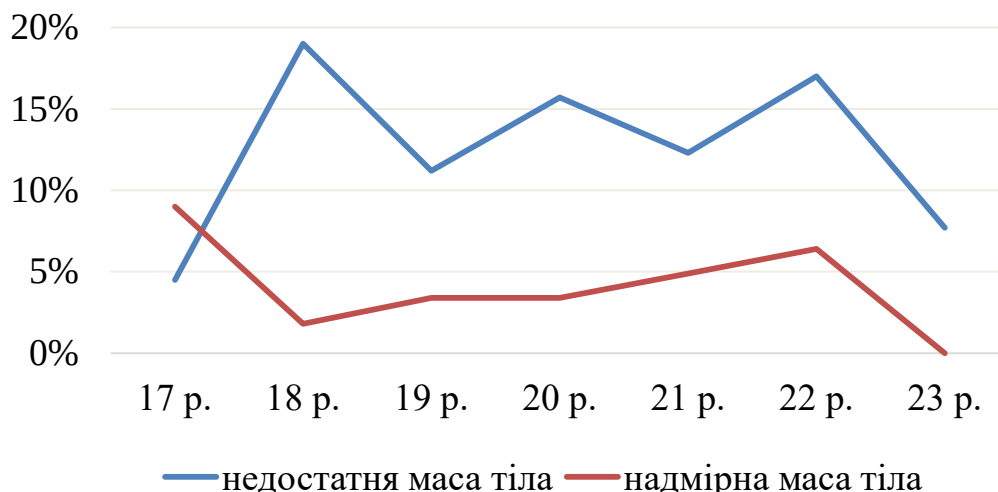

Рис.2. Графік відображення зміни відсоткового співвідношення осіб жіночої статі з різним індексом маси тіла різних вікових груп

Згідно графіку можемо зробити висновок, що на першому курсі навчання була виявлена велика кількість студенток (відносно наступних років навчання) з надмірною масою тіла (9%), проте їх відсоток різко зменшився на другому курсі (1,8%) і тримався більш-менш стабільно протягом наступних років навчання. Натомість кількість студенток з недостатньою масою тіла найменша на першому курсі навчання (4,5%), різко збільшується на другому (19%) і коливається від 7,7% до 17% протягом наступних років навчання.

Отже, оцінюючи відсоткове співвідношення індексів маси тіла осіб жіночої статі різних вікових груп, можемо зробити висновок, що найбільша кількість осіб з надмірною масою тіла спостерігалася у 17 років (на першому курсі), а з недостатньою – у 18 років (другий курс).

Список використаних джерел:

1. Біологічні основи раціонального харчування і дієтологія. Методичні рекомендації до лабораторних робіт для студентів заочної форми навчання / Уклад. Н. О. Козачук, Л. І. Гошко, О. А. Білецька – Луцьк, 2020.
2. Сабіров О., Пантік В., Гац Г. Стан фізичного розвитку студентів вищих навчальних закладів // Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві : збірник наукових праць. – 2016. – №3(35). – С. 60-65.
3. Шарайкина Е.Ю., Медведева Н.Н., Шарайкина Е.П., Дудина Г.Б. Дефицит массы тела девушек: проблемы репродуктивного здоровья // Сибирское медицинское обозрение. 2016. - №1. – С. 26-32.
4. Lee S.Y., Gallagher D. Assessment methods in human body composition // Curr. Opin. Clin. Nutr. Metab. Care. – 2008. – Vol. 11, № 5. – P. 566-572.

МОРФОМЕТРИЧНІ ПОКАЗНИКИ КВІТКИ *ALLIUM MONTANUM* MAXIM. ТА *ALLIUM VICTORIALIS* L. SP. PL. (AMARYLLIDACEAE J.St.-Hil.)

Фіщук О. С. – к. б. н., доцент кафедри ботаніки і методики викладання природничих наук ВНУ імені Лесі Українки

Науковці ботаніки часто звертаються до класичних методів вивчення морфологічних ознак квітки, оскільки вони є дуже інформативними на рівні з молекулярними ознаками. Філогенія підродини Allioideae за молекулярними ознаками досліджена американськими дослідниками [3], але ознак квітки у своїй філогенетичній класифікації вони не використовували. Вивчення мікроморфологічних ознак квітки, будови оцвітини є перспективним для підтвердження молекулярної системи родини Amaryllidaceae J.St.-Hil. [1,2].

Квіти *Allium montanum* мають довжину 1,2-1,3 см; вони актиноморфні, білого кольору з фіолетовими смугами на листочках оцвітини. Довжина квітконоса 7-8 см, діаметр – 0,2 см. Суцвіття – сферичний зонтик із 4-5 квітками на чоловічій рослині, а на жіночій рослині одна квітка (рис. 1, А). Листочків оцвітини шість; квіткова трубка завдовжки 0,1 см; зовнішні листочки оцвітини довжиною 1,1 см та шириною 0,4 см, а внутрішні листочками оцвітини мають довжину 1,2 см та ширину 0,45 см.

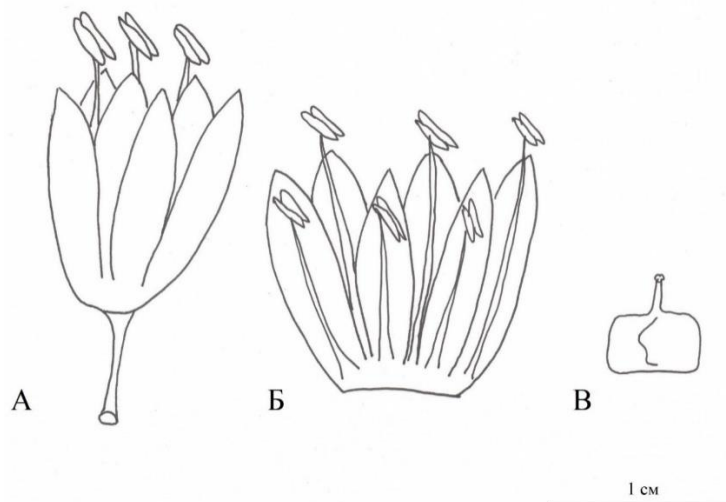

Рис. 1. Морфологія квітки *Allium montanum* Maxim.: А – загальний вигляд квітки, Б – розгорнута оцвітина та андроцей, В – маточка.

В *Allium montanum* шість вільних тичинок. Внутрішні тичинки стоять над листочками оцвітини, а зовнішні тичинки лежать на листочках оцвітини; внутрішні тичинкові нитки 0,6 см завдовжки та 0,1 см у діаметрі. Зовнішні тичинкові нитки мають циліндричну форму довжиною 0,55 см, та діаметр тичинкової нитки 0,05 см. Пиляки лінійні, інтрорзні, дорзифіксні. Пиляки зовнішніх тичинок 0,35 см завдовжки та 0,1 см у діаметрі, пиляки внутрішніх тичинок 0,3 см завдовжки та 0,1 см у діаметрі. Пиляки кріпляться до тичинкової нитки непорушно (рис. 1, Б). Гінецей у *Allium montanum* завдовжки 0,51 см. Зав'язь верхня, довжиною 0,3 см та 0,5 см у діаметрі, куляста, трьохгранна, з випуклими гніздами зеленого кольору.

Стовпчик білого кольору довжиною 0,2 см і 0,05 см у діаметрі. Приймочка головчата, трилопатева, довжиною 0,01 см, густо вкрита папілами (рис. 1, В). Плід *Allium montanum* – локуліцидна коробочка, трикутна, зверху сплюснена; насінини шаровидні, кутасті, чорні.

Квіти *Allium victorialis* довжиною 0,9-1,1 см, актиноморфні, біло-зеленого кольору. Квітконіс 70-80 см довжиною та 0,6-0,8 см у діаметрі, суцвіття – сферичний зонтик із великою кількістю квіток на тонких квітконіжках. Квітконіжка 1,8-2 см довжиною і 0,1 см у діаметрі. (рис. 2, А). Листочків оцвіттини шість; квіткова трубка 0,1 см; зовнішні листочки оцвіттини 0,9 см завдовжки та 0,45 см завширшки, а внутрішні листочки оцвіттини довжиною 1 см та шириною 0,5 см.

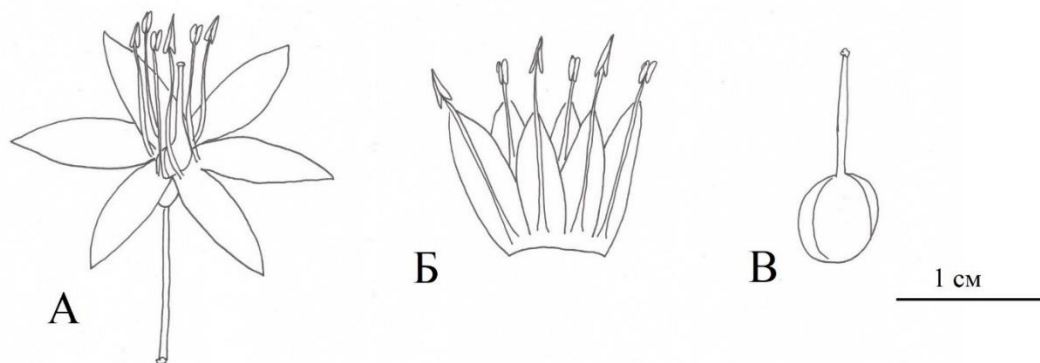

Рис. 2. Морфологія квітки *Allium victorialis* L. Sp. Pl.: А – загальний вигляд квітки, Б – розгорнута оцвітнина та андроцей, В – маточка.

Тичинок у *Allium victorialis* шість, всі вільні. Внутрішні тичинкові нитки 1,3 см завдовжки та 0,05 см у діаметрі, зовнішні тичинкові нитки мають циліндричну форму, довжину 1,2 см та діаметр тичинкової нитки 0,05 см. Пиляки лінійні, інтрорзні, дорзифіксні, пиляки зовнішніх тичинок довжиною 0,45 см завдовжки та 0,1 см у діаметрі, клиноподібні, пиляки внутрішніх тичинок 0,4 см завдовжки та 0,1 см у діаметрі. Пиляки кріпляться до тичинкової нитки непорушно (рис. 2, Б). Гінецей довжиною 1,6 см. Зав'язь верхня, довжиною 0,6 см та 0,5 см у діаметрі, куляста, трьохгранна, з випуклими гніздами зеленого кольору, стовпчик 0,9 см і 0,05 см у діаметрі. Приймочка трилопатева довжиною 0,1 см (рис. 2, В). Плід – локуліцидна коробочка, трикутна, зверху сплюснена. Насінини шаровидні, кутасті, чорні.

Вивчення морфометричних та мікоморфологічних ознак квітки, зокрема оцвіттини, андроцея та гінецея є перспективним напрямком дослідження Однодольних.

Список використаних джерел:

1. Fishchuk O. Vascular anatomy and morphology of the flower of *Hymenocallis latifolia* (Mill.) Roem. (Amaryllidaceae). *Modern Phytomorphology*, 2021. 15. P. 62–64.
2. Fishchuk O. Comparative flower morphology in *Hippeastrum striatum* (Lam.) H.E. Moore. (Amaryllidaceae). *Ukrainian Journal of Ecology*, 2021, 11(1). P. 273–278.
3. *Systematics of Amaryllidaceae based on cladistic analysis of plastid rbcL and trnL-F sequence data* / F. W. Meerow [et al]. *Am. J. Bot.* 1999. Vol. 86 (9). P. 1325–1345.

СЕКЦІЯ 8. ІСТОРІЯ, ПОЛІТОЛОГІЯ ТА ДЕРЖАВНА БЕЗПЕКА

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ТА ПОЛІТИЧНІ НАСЛІДКИ ОПІУМНИХ ВІЙН ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ СТ. ДЛЯ КИТАЮ

Байцим О. О. – студентка IV курсу факультету історії, політології та національної безпеки ВНУ імені Лесі Українки
Стрільчук Л. В. – д. і. н., професор, завідувач кафедри всесвітньої історії ВНУ імені Лесі Українки

Постановка проблеми. Впродовж своєї історії Китай зазнав чимало етнічних та релігійних конфліктів, воєн та криз. Однією з таких руйнівних подій є Опіумні війни середини ХІХ ст., які стали першим великим військовим зіткненням Китаю з країнами Заходу. Актуальність теми зумовлюється тим, що Перша (1840-1842 рр.) та Друга (1856-1860 рр.) Опіумні війни стали початком кінця могутності Імперії Цин і значно вплинули на подальшу історію Китаю та її сучасну політику.

Мета дослідження – визначити соціально-економічні та політичні наслідки Опіумних війн першої половини ХІХ ст. для Китаю.

Результати дослідження. Обидві Опіумні війни завершилися нищівною поразкою Китаю і спричинили в країні масштабну кризу. Політична система, економіка, фінанси та власне, авторитет династії Цин похитнулися. Сама Піднебесна після насильницького «відкриття» стала напівколонією західних держав, які експлуатували її численні природні ресурси, а китайський народ перетворився на дешеву робочу силу [3, с. 462]. Внаслідок Першої Опіумної війни, проти маньчжурської династії Цин у 1850 р. повстало китайське населення, з метою повалення цієї династії. У 1851 р. повстанці створили незалежну національну Тайпінську державу, яка проіснувала до 1864 р.

Згідно з Нанкінським договором від 29 серпня 1842 р. англійські купці отримали право вільної торгівлі в п'яти портах (Гуанчжоу, Сямень, Фучжоу, Нінбо і Шанхай), Сянган (Гонконг) переходив у їх «вічне користування». 8 жовтня 1843 р. англійці нав'язали Цинам «додаткову угоду про торгівлю в п'яти портах» (так зв. Хуменьські статті), яка передбачала для англійських підданих право екстериторіальності, тобто непівладності китайським судам та право на створення у відкритих портах своїх автономних сел'ментів («поселень»), в яких діяли англійські закони [4, с. 426].

Перша Опіумна війна і величезна контрибуція, що дорівнювала річному бюджетові країни, спустошила державну скарбницю й важким тягарем лягли на плечі китайського народу. Необхідність значних коштів для покриття бюджетного дефіциту призвела до збільшення податків і поборів з населення, що спричинило розлад грошової системи і прискорило обезземелення селян [4, с. 415].

Небачене розширення імпорту опіуму збільшили дефіцит зовнішньої торгівлі Китаю. Як результат, відбувся масовий відтік срібла за кордон, що призвело до істотного зростання курсу срібного лян порівняно з місцевою мідною монетою – венем. Якщо до 1840 р. один лян дорівнював тисячу вень, то в 1849 р. – уже 2355 вень. Це означало, що реальний розмір податків, які визначались у лянах, але сплачувалися селянами, зазвичай венями, збільшився майже у 2,5 рази [1, с. 307].

Істотного збільшення ввозу до Китаю дешевої англійської тканини, виготовленої із застосуванням передових машинних технологій, спричинило масове банкрутство китайських виробників тканин. Імпорт англійських хлопкових та шерстяних тканин зріс у 1842–1845 рр. в 3,5 рази. Із тих самих причин переживали кризу китайські гірничорудна й металургійна промисловість, зброярство, кораблебудування [2, с. 429]. Вартість промислових товарів, завезених англійцями у Китай зросла з 969,3 тис. фунтів ст. в 1842 р. до 2394,8 тис. фунтів ст. в 1845 р. У той же час різко збільшився вивіз сировини з Китаю. Наприклад, експорт шовку-сирцю зріс з 1787 тюків в 1843 р. до 23 тис. тюків у 1851 р. [2, с. 456–457].

Кількість позбавлених засобів існування китайців зросла в післявоєнні роки порівняно з довоєнним часом у 10 разів. Соціальними наслідками війни для Китаю стало формування компрадорської буржуазії (особи, які спекулятивно збагачувалися на торговельному посередництві між іноземними фірмами і внутрішнім ринком) та зароджувався сучасний китайський робітничий клас [5, с. 218].

Після війни імпорт опіуму в Китай за 1842–1845 рр. зріс у 2,5 рази порівняно з довоєнним часом. Західний капітал негативно вплинув на традиційне суспільство, але в той же час сприяв модернізації країни. Основна сума інвестицій англійського капіталу в 50-х рр. XIX ст. спрямовувалась в приватні житлово-комунальні, торгові та банківські корпорації. До 1860 р. в Шанхаї збудували шість англійських підприємств, які відіграли важливу роль у розвитку промисловості Китаю [6, с. 77].

Нерівноправні Тяньцзінські та Пекінські договори Китаю з Англією, Францією, США, Росією та іншими державами, швидко перетворювали країну на напівколонію Заходу: Китай втратив значну частину своїх суверенних прав. Тяньцзінські договори 1858 р. (англо-цинський і франко-цинський) передбачали відкриття в Пекіні постійних дипломатичних представництв Британії і Франції, а їх піддані отримали право вільного пересування по всій території Китаю; кількість відкритих для іноземців портів країни зросла до 15. У Пекіні було відкрито американську постійну дипломатичну місію [2, с. 428]. За Пекінськими договорами 1860 р. російська і китайська влада мала право призначати своїх консулів в столиці і в інших містах обох країн. Невдовзі в Пекіні відкрилися посольства європейських країн і США, а цинський уряд доповнився окремим міністерством закордонних справ (цзунлі яминь – головне управління), яке очолив князь Гун [4, с. 448].

Висновки. Опіумні війни першої половини XIX ст. фактично зруйнувала той «світ» в якому жили китайці і вплинули на подальшу історію держави. Поразка у цих війнах династії Цинь призвела до глибокої кризи в китайському суспільстві та часткової втрати країною свого суверенітету: іноземні капіталісти господарювали в Китаї та намагалися утвердити свій тотальний контроль в державі над всіма сферами життя. Іноземний капітал в Китаї сприяв розвитку товарно-грошових відносин, поступовому занепаду феодальної економіки і розвитку капіталізму.

Список використаних джерел

1. Бутаков А. М., Тизенгаузен А. Е. Опиумные войны. Москва, 2002. 400 с.
2. Всемирная история в 10 томах. Москва, 1959. Т. 6. 830 с.
3. Крюгер Р. Китай. История страны. Москва, 2008. 544 с.
4. Непомнин О. Е. История Китая: Эпоха Цин. XVII – начало XX века. Москва, 2005. 712 с.
5. Симоновская Л. В. История Китая с древнейших времен до наших дней. Москва, 1974. 530 с.

«ШВЕДСЬКА МОДЕЛЬ СОЦІАЛІЗМУ»: ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ ТА ОСОБЛИВОСТІ

Байцим О. О. – студентка IV курсу факультету історії, політології та національної безпеки ВНУ імені Лесі Українки
Панишко Г. Т. – к. і. н., доцент кафедри політології та публічного управління ВНУ імені Лесі Українки

Постановка проблеми. Серед держав, які досягли найвищого рівня якості та комфортності життя, економічних результатів справедливо відносять країни Північної Європи. У цьому контексті особливе місце займає Швеція, що є зразком соціал-демократичного шляху розвитку і створила ефективну систему соціального захисту населення, що отримала назву «шведська соціальна модель».

Мета дослідження – визначити основні принципи та особливості «шведської моделі соціалізму».

Результати дослідження. У 1960-х рр. Швеція стала однією з найрозвинутіших держав Європи. Це пояснюється тим, що з 1932 р. до 1976 р. країною безперервно керував соціал-демократичний уряд. Він знаходився під впливом економістів – представників Стокгольмської школи (Д. Гаммаршельда, Б. Уліна, Г. Мюрдаля та інших), позиції якої були близькі до теорії Дж. Кейнса. Соціал-демократи проводили послідовну і цілеспрямовану соціально-економічну політику, покликану зменшити для країни негативний вплив «Великої депресії» 1929-1933 рр. Наприклад, рівень безробіття у 1980-х рр. становив лише 1,6% [3, с. 14]. Значний вплив мало і те, що Швеція не брала участь у двох світових війнах та проводила політику нейтралітету, що дозволило уникнути надмірних воєнних витрат.

Основний чинник успіху Швеції після кризи (спад виробництва, банкрутство) початку 80-х рр. XX ст. — це розумне використання елементів ринкової економіки: дозвіл ринковим силам вільно виробляти матеріальні блага, а державі – рівномірно розподіляти багатство, створене в умовах приватної власності. Суть «шведської моделі» — поєднання динамічного ринку з досягненням соціальних цілей. Ця теза, що отримала назву «функціональний соціалізм», сформувалася на початку 30-х рр. XX ст. [2, с. 251]. Однією з основних причин успіху «шведського соціалізму» є приватна власність, що становить 90% усього національного багатства країни.

У країні функціонує розгалужена фіскальна система, надвисокий рівень податків, діє система недопущення значного матеріального розшарування населення, повага до законів, прав і свобод людини. У 14 міністерствах країни 2000 експертів і організації типу «Експериментальна група для вивчення економіки» дають рекомендації економіці, фінансам, торгівлі з метою збереження ініціативи за певного втручання у них держави. Стабільність економіки базується на трьох принципах: прогнозування економічної рівноваги на найближчу перспективу (тенденції у сфері зайнятості, темпи росту інфляції, стан зовнішнього і внутрішнього платіжних балансів); контроль за капіталовкладеннями, їх цілями та обсягами; справедливий механізм «вирівнювання» можливостей кожної людини [2, с. 252]. У Швеції поширені кооперативи, які працюють за принципом: «заробляти не за рахунок інших, а один для одного» [6, с. 186].

З 1938 р. і до сьогодні в країні практикується «солідарна праця», в межах якої об'єднання галузевих професійних спілок з Об'єднанням шведських підприємців вирішують питання збереження стабільності на ринку праці, рівноправного партнерства робітників і капіталістів. Система демократичних інститутів, дозволяє кожному члену суспільства впливати на вирішення важливих питань, що створює відчуття причетності громадян до справ держави та суспільства [3, с. 15-16].

Особливе місце у моделі «шведського соціалізму» посідає соціальна політика. Шведи створили суспільство благополуччя, де кожен його член має високий юридичний, соціальний і побутовий захист. Ефективність шведської змішаної економіки (поєднання і взаємодія основних форм власності: приватної, державної і кооперативної) підтверджується високими стандартами якості життя населення: середня його тривалість є однією з найвищих у світі (для чоловіків – 76 років, для жінок – 82) [1, с. 9]. Обов'язкове соціальне страхування становить ключовий елемент шведської соціальної політики. Основний принцип цієї моделі – універсальність, що охоплює всі верстви населення. Всі громадяни незалежно від свого соціального статусу беруть участь у її фінансуванні, відповідно до розміру своїх доходів. Держава виконує функцію перерозподілу соціальних благ від забезпечених до найбільш вразливих категорій населення [5, с. 193]. В 2019-2020 рр. у Швеції лише 6,5% населення були безробітними, однак показник рівня зайнятості населення залишається на високому рівні – 67,2% [1, с. 9].

З середини 80-х рр. XX ст. ця модель пережила певну кризу. Економічна депресія на початку 1990-х рр. призвела до реформ в країні. Податки і урядові витрати були частково скорочені. Програми соціального забезпечення – знизились [4, с. 119]. Однак, модель «шведського соціалізму» продовжує активно та успішно функціонувати і сьогодні.

Висновки. «Шведська модель соціалізму» передбачає високий рівень економічної, соціальної і політичної демократії і визначається двома домінуючим цілями: повна зайнятість працездатного населення та «вирівнювання» доходів. Характерна особливість цієї моделі – поєднання належного врядування, політичної стабільності, стійкого економічного зростання, високого рівня соціального захисту. Саме тому, Швецію справедливо називають державною загального добробуту.

Список використаних джерел

1. Бобровицький А. «Шведська модель»: стислий огляд становлення, здобутків і проблем. *Журнал «Національна безпека і оборона»*. Київ, 2009. № 1. С. 9–21.

2. Газін В. П., Копилов С. А. Новітня історія країн Європи та Америки (1945–2002 рр.) Київ, 2004. 624 с.
3. Гай-Нижник П. Шведська соціально-економічна модель: історичний аспект суспільно-господарського досвіду. *Економічний часопис–XXI*. 2007. № 11–12. С.14–16.
4. Мельник С. В. Шведський досвід формування та реалізації політики соціального забезпечення та страхування. *Український соціум*. 2008. № 4. С. 114–126.
5. Рівчаченко С. В. Становлення та розвиток соціального страхування в країнах ЄС. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2012. № 5. С. 191–196.
6. Скуратівський В., Палій О., Лібанова Е. Соціальна політика. Київ, 2003. 265 с.

ДІЯЛЬНІСТЬ МИКОЛИ БІЛЯШІВСЬКОГО З ФОРМУВАННЯ ТЕОРЕТИЧНИХ І ПРАКТИЧНИХ ЗАСАД УКРАЇНСЬКОГО МУЗЕЙНИЦТВА

Богданова А.О. – студентка 2 курсу
факультету історії, політології та національної безпеки ВНУ імені Лесі Українки
Дмитренко А. А. – к. і. н, доцент
кафедри музеєзнавства, пам'яткознавства
та інформаційно-аналітичної діяльності
ВНУ імені Лесі Українки

Розвиток та становлення українського музеєзнавства з кінця ХІХ до початку ХХ ст. сприяли зародженню так званої Української школи музеєтворення, безсумнівним лідером якої став звісний вчений та громадський діяч Микола Федорович Біляшівський.

За часи Російської імперії, а саме у другій половині ХІХ початку ХХ століття був здійснений новий крок у розвитку музейної справи. Характеризувався він значним вкладом вчених, дослідників, наукової інтелігенції та зацікавлених людей у створенні та реалізації різних типів музеїв, а також в організації, на той момент, нового типу музею для громадськості, який був доступним для всіх охочих, його завданням було розвинути систему громадської комунікації й поширити знання між людьми. Ще однією з головних особливостей у становленні музейництва у цей період була організація мережі музейних установ та професії музеєзнавця [1].

На думку тодішніх вчених, роль в організації місцевої мережі музеїв повинна була відводитися приватній ініціативі, наприклад, як зазначала П. С. Уварова: «...маленькі місцеві музеї повинні бути зароджені власне приватною ініціативою, оскільки для цієї справи необхідні знання місцевості та місцевого населення, особлива любов і відданість справі, енергія в праці та невтомність, які не надаються і не можуть бути нав'язані людині наказом...» Тутешні любителі для організації музейних установ брали приклад з музеїв західної Європи, де панівними були художні та наукові типи музеїв. Перші — це такі як художньо-археологічні та художньо-промислові. Другі — це більшість історико-археологічні, природничо-історичні та історичні музеї. Також у Росії на початку ХХ століття діяли меморіальні, педагогічні та торговельно-промислові музеї [2].

У Україна перебувала у складі Російської імперії тому і розвиток музейних закладів на її території відбувався так само як і в Росії, там більша частина музеїв зароджувалася при церковних закладах. Нові наукові товариства та краєзнавчі музеї повинні були збирати, досліджувати та зберігати так звані "світські" пам'ятки культури. М. Біляшівський про це казав, що "... фундація місцевих товариств і музеїв... з одного боку об'єднали б наукові сили, надали б спільний напрямок справі, зайнялися б збиранням та збереженням пам'яток старовини, з іншої — збудили б інтерес до них у суспільстві..." [3].

Городоцький музей Волинської губернії, перший в Україні музей світського напрямку заснований 25 листопада 1896 року, саме завдяки вагомій діяльності Микола Федотовича він став цікавим, як і для звичайного відвідувача, так і для науковців.

Микола Біляшівський ще з ранніх років зацікавився старовинними зібраними та роботою музеїв, коли допомагав професору Миколі Івановичу Петрову в розміщенні експонатів в Церковно-археологічному музеї при Київському Церковно-історичному та археологічному товаристві[4]. Хоча з більшим інтересом Микола Біляшівський почав знайомитись з музейною справою, переїхавши до Москви, де жив два роки з 1892-1894 рр., там він серйозно займався вивченням науково-культурного життя, наприклад він брав участь в археологічних з'їздах, працював з облаштуванням Антропологічного та Географічного музеїв під наставництво знаменитого російського вченого Д. М. Анучіна, також співпрацював з Московським археологічним товариством і т.д.

З цього випливає, що наукова діяльність М.Ф. Біляшівського більшість була зв'язана з вивченням старожитностей, і значну роль відігравала історична старовина Волині. На основі власних спостережень під час археологічних експедицій, праці в архівах, у тому числі у Варшаві, М.Ф. Біляшівський зазначав, що Волинська губернія, за кількістю пам'яток старовини, які потрібно зберігати та досліджувати, займає одне з визначних місць серед усіх губерній Південно-Західного краю. Через це, на його думку, заснування Городоцького музею було необхідним для Волині, щоб зберігати й вивчати й охороняти всілякі матеріали, які з різних боків описували життя цього краю: «...Нам здається, що ...Городоцький музей Волинської губернії, маючи чітку програму та володіючи достатніми матеріальними засобами..., відіграє значну роль у справі вивчення Волині» [5].

90-ті роки XIX ст. Київ, В. В. Хвойко здійснив свої перші відкриття пам'яток невідомої тоді ще Трипільської культури, відбувалась дуже ретельна підготовка до XI Київського археологічного з'їзду 1899 р., а також почалося будівництво міського музею. Товариство старожитностей та мистецтв стало займатися організацією та становленням музею, ціллю їх діяльності було служіння "науковому вивченню пам'яток старовини, а також розвитку естетичного смаку і художньої освіченості." М. Ф. Біляшівський ініціативно приєднався до організації музейного закладу. Потрібно зазначити, що саме в його особі українські науково-культурні організації вбачали найактивнішого діяча цієї справи.

Протягом 1917–1920-х рр. Микола Федотович наполегливо працював над реалізацією основних засад державного музейного будівництва, зокрема, збільшенням мережі місцевих музеїв. Він склав масштабні ґрунтовні програму і план їх формування й облаштування, за якими музеї мали стати

пам'яткоохоронними, науково-дослідчими, та просвітницькими інститутами й сприяти культурному успіху. Ці наукові розробки були та є важливим внеском у становленні теоретичних засад вітчизняної музеології, що не втратили свого значення і для сьогодні.

Список використаних джерел

1. Фролов А. И. Музееведческая мысль в России XIX — первой трети XX вв.: Автореферат диссертации ... канд. ист. наук / Российский государственный гуманитарный университет. — М., 1995. — С. 9–18; Равикович Д. А. Музейные деятели и коллекционеры в России (XVIII — нач. XX в.) // Музееведение. Концептуальные проблемы музейной энциклопедии. — М., 1990. — С. 15–25.
2. Історико-культурна спадщина України (XIX ст. — поч. XX ст.). Збірник документів і матеріалів / Автор-упорядник Т. Ф. Григор'єва. — К., 1995. — С. 106.
3. Беяшевський Н. Волинський історико-археологічний збірник: Издание распорядительного комитета Волынского Церковно-Археологического общества. - Почаев - Житомир, 1896 г.-Вып. 1.-//Киевская старина-№ 11.-С. 52-53
4. НБУВ [Р.- Ф. 31.- Спр. 8.- Арк. 33; Крайній К. К Київське Церковно-історичне та археологічне товариство, 1872-1920 // Лаврський альманах.- К., 2001.- Вип. 4.- Спецвип. 1.- С.49.
5. Отчет Городецкого музея Волынской губернии барона Ф. Р. Штейнгеля за первый год с 25 ноября 1896 г. по 25 ноября 1897 г. /Сост. Н. Беяшевский-Варшава, 1898-С. IV.

БІЛЯ ВИТОКІВ ФАКУЛЬТЕТУ ІСТОРІЇ, ПОЛІТОЛОГІЇ ТА НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Бохотниця С. М. – студентка 3 курсу факультету історії, політології та національної безпеки ВНУ імені Лесі Українки

Цьогоріч наш факультет відзначає своє 75-річчя. Так, далекого 1946 року у Луцьку було розпочато підготовку вчителів історії. І сьогодні із небуття, а точніше з фондів архівів, до громадськості повертаються сотні і тисячі раритетів минулого, які приховують в собі величезний потенціал правди, гідності та самоусвідомлення.

Знання історії є потребою кожної свідомої людини. Як писав український історик Володимир Косик «...історія – пам'ять народу, а народ (нація) без пам'яті не має майбутнього» [2]. Так само ми повинні пам'ятати імена людей, які стояли біля витоків нашого факультету. Посаду першого декана (на той час завідуючого історико-філологічного відділення Луцького державного учительського інституту) займав Євгеній Михайлович Виноградов.

Історія факультету, де працював Є. І. Виноградов, бере початок з 1946 р., коли було створено історико-філологічне відділення тоді ще Луцького державного учительського інституту та розпочато підготовку вчителів історії 5–7 класів середньої школи. У лютому 1952 року історико-філологічне відділення було реорганізоване в історико-філологічний факультет Луцького державного педагогічного інституту імені Лесі Українки [3].

Навчання на факультеті стало базою для створення історичного факультету в структурі Луцького державного педагогічного інституту імені Лесі Українки. Отже,

саме Євгеній Михайлович Виноградов разом з колегами стояв біля витоків нашого факультету [3].

Досліджуючи письмові архівні джерела вдалося уточнити дату народження Євгенія Михайловича – березень 1920 року. Своє дитинство він провів в селі Меленці Любарського району Житомирської області. Навчався в Любарській середній школі, яку закінчив у 1938 році. Батьки були землеробами [1].

У цьому ж році вступив до Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка на історичний факультет. Зарекомендував себе як здібний, відповідальний, старанний студент. Цікавився історією і релігією. Проте закінчити університет не встиг, оскільки розпочалась Друга світова війна.

З початком воєнних дій Київський університет призупинив діяльність. У зв'язку з цим студента Євгенія Виноградова було призначено провідником по евакуації школи № 28 із м. Києва в м. Сталіно (Донбас). Зі Сталіно його викликали в Харків, тому що університети об'єдналися на час німецької окупації, щоб продовжувати навчальний процес. Проте Є. Виноградов до Харкова не поїхав, тому що захворів. Через хворобу в грудні 1941 року потрапив на тимчасово окуповану територію. Під час окупації проживав в рідному селі. Біля року хворів, ніде не працював [1].

Одужавши, Євгеній Виноградов налагодив зв'язки з партизанами. Він був зв'язківцем партизанського загону ім. Щорса, а також загону ім. Фурманова, з'єднання ім. Жукова, за що його було представлено до урядової нагороди [1].

У повоєнний час Євгеній Виноградов продовжив навчання в університеті, який закінчив в лютому 1945 року і рішенням Державної екзаменаційної комісії йому було присвоєно кваліфікацію історика.

Після закінчення університету Є. І. Виноградова було призначено на роботу в Житомирський державний педагогічний інститут ім. І. Франка. Свою трудову діяльність розпочав у цьому навчальному закладі на посаді старшого викладача історії народів СРСР, а потім став деканом історичного факультету.

У лютому 1949 року Міністерство освіти УРСР направляє Євгенія Михайловича викладачем історії в Луцький державний учительський інститут, який був утворений у квітні 1940 р. і став першим вищим педагогічним навчальним закладом на Волині. Розпочавши підготовку вчителів для шкіл із неповною середньою освітою, поступово став провідним центром наукового, культурного, громадського життя Волинської області.

Посаду завідуючого (декана) факультету Євгеній Виноградов займав упродовж 1952–1954 років. Під час роботи завідуючим (деканом) факультету Євгеній Михайлович пише кандидатську дисертацію, в яку вкладає багато часу та сил. В особистій справі Є. Виноградова серед інших документів зберігається його заява за березень 1952 року з проханням надати йому двотижнєве відрядження для поїздки до Києва, щоб продовжити роботу над збором матеріалів для кандидатської дисертації. Директор (ректор) Луцького педагогічного інституту Бабляк Микола Матвійович заперечень не мав і дозволив поїхати до Києва [1]. Повернувшись він закінчив роботу над дисертацією.

У 1955 році Книжково-журнальне видавництво у місті Львові опублікувало працю Євгенія Виноградова «Револьюційна боротьба трудящих в першій російській

революції». На сьогоднішній день ця робота зберігається в бібліотеці нашого університету.

Євгеній Михайлович Виноградов, окрім адміністративної та викладацької діяльності, приймав активну участь в суспільно – політичній роботі інституту і займався науковою роботою. У вільний час читав лекції та проводив історичні вечори для населення міста і області.

За документами особової справи ми можемо відстежити трудову діяльність викладача Є. Виноградова. У архіві Волинського національного університету імені Лесі Українки збереглися заяви, розпорядження керівництва закладу про призначення надбавок до заробітної плати у зв'язку з збільшенням трудового стажу тощо [1].

Отже, ще далеко не всі сторінки життя, наукової і громадської діяльності викладача Євгенія Івановича Виноградова досліджені. Тому, безперечно, актуальним залишається подальше детальне дослідження життя і творчості цієї особистості. Адже тоді ми зможемо відкрити багато нового із минулого нашого факультету.

Список використаних джерел

1. Виноградов Є. І. Особова справа. *Архів ВНУ імені Лесі Українки*.
2. Кульчицький С. В. Косик Володимир. *Енциклопедія історії України: у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін.; Інститут історії України НАН України*. Київ: Наукова думка, 2009. Т. 5.
3. Факультет історії, політології та національної безпеки. Сторінка факультету. URL: <https://vnu.edu.ua/uk/faculties-and-institutes/fakultet-istorii-politologii-ta-nacionalnoi-bezpeki>

ТЕТРАРХІЯ ЯК СИСТЕМА ДЕРЖАВНОГО ПРАВЛІННЯ В РИМСЬКІЙ ІМПЕРІЇ ПІД ЧАС ПРАВЛІННЯ ІМПЕРАТОРА ДІОКЛЕТІАНА

Данилік Д. Ф. – студент 5 курсу факультету історії, політології та національної безпеки ВНУ імені Лесі Українки

Шульга С.А. – доктор історичних наук, професор кафедри всесвітньої історії ВНУ імені Лесі Українки

Постановка проблеми. В середині III ст. в Римській імперії розпочинається криза, яка характеризується низкою кризових явищ в економіці, а також нестабільністю державної структури, внутрішніми та зовнішніми військовими зіткненнями та тимчасовою втратою контролю Риму над власними територіями. З приходом до влади 286 р. імператор Діоклетіан проводить адміністративно-політичну реформу, яка на певний час зупиняє розгортання кризи. З огляду на це є важливим проаналізувати форму державного правління як приклад вирішення проблем кризового стану.

Мета дослідження. Проаналізувати причини встановлення нової форми правління та її особливості. З'ясувати чи існувала в даний історичний період інша альтернатива даному процесу.

Результати дослідження Криза III ст. досить серйозно вплинула на політичне життя імперії. До кінця III ст. криза стала слабшати, хоча на час приходу до влади Діоклетіана соціально-політична ситуація в державі була достатньо складною. Племена франків та алеманів загрожували проривом рейнського кордону [1, с. 199]. У Галлії розгорталось повстання багаудів. Повсталі галльські землероби, представники місцевих племен, військові частини, які були укомплектовані з місцевих жителів, контролювали значну частину Центральної Галлії. У Мавританії повстали бербери [2, с. 45]. Тому новому імператору довелося вирішувати складні питання для внутрішньополітичної стабілізації.

Задля придушення повстання багаудів, відновлення контролю в Галлії та на рейнському кордоні відправлено досвідченого полководця Максиміана, якому 285 р. Діоклетіан надав статус цезаря, а з 286 р. – августа [3, с. 221]. На початку 291 р. на нараді в Медіолані з Максиміаном, який прибув туди з Галлії, було ухвалено рішення обрати ще двох цезарів, притому вибір припав на Констанція Хлора та Галерія Максиміана [2, с. 54]. Передбачалося, що августи зрікатимуться влади після 20-річного правління, а влада переходитиме до цезарів. Нова система влади в імперії тримала назву тетрархія. Залучення до владної структури двох нових осіб було викликано потребою присутності імператора у різних частинах імперії, де відбувалися постійні конфлікти. Два імператора не мали можливості впоратися зі справами у віддалених частинах імперії. Для затвердження статусів нових цезарів Констанцій, розлучившись з Оленою, одружився з пасербицею Максиміана Феодорою і отримав в управління Галію та Британію. Галерій взяв за дружину дочку Діоклетіана Галерію Валерію і отримав в управління всю Іллірію [4, с. 323].

Вказаний поділ областей імперії не був закріплений офіційно і не означав її територіальний поділ, а ділив сфери впливу між тетрархами. Діоклетіан зберігав більший авторитет та вплив в усіх державних справах. Кожен з тетрархів займався військовими кампаніями, а управління на їх територіях здійснював бюрократичний апарат на чолі з префектом преторія [2, с. 85].

Території розподілялися для керівництва між тетрархами. Максиміан управляв провінціями на захід від Адріатики та Малого Сирту, в центрі цього регіону його цезар Констанцій мав під своїм верховенством Галію, Британію, Іспанію [4, с. 111]. На сході ж імперії ситуація була складнішою, щодо сфер впливу, немає і джерел, які б про це свідчили. Кожен з правителів жив у своїй місті-столиці: Діоклетіан – у Нікомедії, Максиміан – у Медіолані, Констанцій Хлор – Трирі, а Галерій – у Сірмії. Рим зберігав статус столиці [4, с. 165].

В усій імперії встановлювалася однакова бюрократична система з низкою інстанцій, що вибудовувалися в ієрархії, з переходами від нижчих посад до вищих [2, с. 90]. Нова політична система мала нормалізувати внутрішнє життя країни, зміцнити центральну і місцеву владу.

Упорядкування військової, адміністративної системи почало приносити свої результати. У 296 р. Діоклетіан придушив повстання Єгипті, вдалося витіснити персів у 298 р. за межі імперії. Повстання, що тривали в Африці і Мавританії, були жорстоко придушені в 297 р. Максиміаном [2, с. 92].

Висновки. Розпочатий Діоклетіаном процес державних реформ і встановлення тетрархії в Римській імперії в результаті призупинив розвиток кризових явищ, стабілізував внутрішньополітичну ситуацію та економічну кризу, проте лише на певний проміжок часу. Однак зміна системи управління державою не змогла вирішити усі проблеми, тому після закінчення правління Діоклетіана та Максиміана був обраний інший склад тетрархії, який не був таким успішним у реформуванні та зовнішній політиці як перший.

Список використаних джерел

1. Аврелий Виктор. О цезарях. Москва. 1997. 257 с. URL: <http://ancientrome.ru/antlitrt/t.htm?a=1466000100>
2. Князький И. Император Диоклетиан и закат античного мира. Санкт-Петербург, 2010. 144 с. URL: http://www.sno.pro1.ru/lib/knyazkiy_imperator_diokletian/index.htm
3. Майкл Грант. Римские императоры. Москва, 1998. 320 с. URL: http://www.sno.pro1.ru/lib/grant_rimskie_imperatory/index.htm
4. Стивен Уильямс. Диоклетиан. Реставратор Римской империи. Москва, 2010. 368 с. URL: http://loveread.me/view_global.php?id=9748

ДІЯЛЬНІСТЬ КРЕМЕНЕЦЬКОЇ ДУХОВНОЇ СЕМІНАРІЇ 1919-1939 РР.

Дмитрів О. І. – Волинська Православна
Богословська Академія

Постановка проблеми. В умовах розбудови української державності та боротьби за її цілісність і безпеку вивчення історії Православної Церкви в Україні є важливим завданням сучасної науки. У XIX – XX ст. були сформовані стійкі стереотипи й упереджене ставлення до конфесійного життя українців. Відновлення історичної правди, подолання негативних оцінок, зокрема щодо діяльності Кременецької духовної семінарії вимагають уваги сучасних дослідників. Впродовж століть цей навчальний заклад перебував у підпорядкуванні Російської Православної Церкви й готував для неї священників. Проте краєзнавчі дослідження Кременеччини відкривають нам інший, український бік підготовки випускників семінарії. Узагальнення цього матеріалу дозволить дослідникам з'ясувати вплив процесу українізації, що розгорнувся на теренах Західної Волині у міжвоєнний період, на характер діяльності Кременецької духовної семінарії й визначити її внесок у виховання національно свідомого духовенства.

Мета дослідження. Висвітлити на основі комплексного, об'єктивного аналізу історіографії особливості діяльності Кременецької духовної семінарії у міжвоєнний період.

Результати досліджень. Історична Волинь впродовж XVIII–XX ст. опинилася в епіцентрі геополітичних трансформацій й була включена до складу Російської імперії, Австро-Угорщини, Польщі і на короткий час – до Української Народної Республіки. Зрозуміло, що усі суспільні інституції цього краю були підпорядковані політиці тієї держави, у складі якої перебували. Тому й релігійно-церковне життя волинян зазнавало впливів не лише політичних, але й конфесійних, зокрема з боку Римо-католицької церкви і Російської православної церкви.

Кузнею священничих кадрів на Волині була Волинська духовна семінарія, яка за свою багаторічну історію зазнавала багато переслідувань і змушена була кілька разів змінювати місце свого перебування. Це був Луцьк, Острог, Кременець. У 1902 році Волинська духовна семінарія переїхала з Житомира в Кременець [1, с. 15-18].

У 1919 році в Кременці з ініціативи Міністерства сповідань Української Народної Республіки, яке на той час очолював І. Огієнко, було об'єднано Холмську духовну семінарію і Волинську семінарію в один навчальний заклад, який став називатися Кременецька духовна семінарія.

Так розпочався нелегкий час життя семінарії у міжвоєнний період, який тривав з 1919 року до 1939 року.

Діяльність Кременецької духовної семінарії у міжвоєнний період була обумовлена низкою соціально-політичних обставин. Встановлення державних кордонів після Першої світової війни мали наслідком її підпорядкування Міністерству сповідань Української Народної Республіки, а від 1921 р. Міністерству ісповідань і освіти Польщі. У католицькій державі спостерігалось упереджене ставлення до духовних закладів Православної Церкви, зокрема Кременецької духовної семінарії, як осередку підготовки україноорієнтованих священників. Під час нетривалого підпорядкування Міністерству сповідань УНР вона отримувала державне фінансування, що свідчило про важливість підготовки священників для Української держави. Натомість, Міністерство ісповідань і освіти Польщі проводило політику локалізації діяльності Кременецької семінарії. Тому заклад не отримував державного фінансування, а проведена реформа системи шкільної освіти у 1932 р. спрямовувалася на його ліквідацію. Попри те, Кременецька духовна семінарія протягом двадцяти років підготувала 400 випускників. Цикл навчальних дисциплін та організація навчального процесу свідчать, що семінаристи отримували ґрунтовну освіту, яка давала їм право на висвячення або викладацьку діяльність в освітніх закладах, а також вступу без іспитів у будь-який університет Польщі [2, с.138].

Процеси українізації, які розгорнулися на теренах Західної Волині загострили ідеологічно-конфесійне протистояння у Церкві і мали безпосередній вплив на характер підготовки семінаристів. На формування навчально-освітнього процесу особа ректора мала визначальний вплив на його. У міжвоєнний період Кременецьку духовну семінарію очолювали п'ять ректорів, з них двоє – єпископ Олексій і архієпископ Симон, двічі. Архієпископ Симон та єпископ Антоній намагалися зберегти у стінах закладу освітню традицію РПЦ. Проте, інші – єпископи Діонісій, Олексій, о. П. Табінський, реагуючи на виклики часу намагалися збільшити кількість дисциплін українською мовою викладання. Прикметно, що вони мали педагогічний досвід освіти, викладали окремі дисципліни, тому знали запити викладачів і семінаристів [1, с. 45-48].

Колектив викладачів Кременецької семінарії відзначався високим професіоналізмом. Проте у його середовищі виникло дві групи: перша – прибічників московської православної традиції, друга – прихильників українізації Православної Церкви. Такі знані науковці як В. Біднов, І. Власовський, М. Кобрин та інші були знаковими постатями у колективі колег і семінаристів [3, с. 85-96].

Висновок. Навчання у семінарії сформувало активну життєву позицію випускників Кременецької духовної семінарії. Незважаючи на ідеологічний вплив москвофільства, полонофільства, політичні репресії українських патріотів з боку

польської, радянської, нацистської влади, значна їх частина продовжила справу своїх вчителів. У майбутньому ці священники, вчителі пов'язали свою долю з боротьбою за помісність Української Церкви і незалежність України. На цьому шляху вони жертвували своїм життям, але не зреклися своїх переконань.

Список використаних джерел

1. Олійник В., Шпак В. Духовна православна семінарія в Кременці в 1919-1939 роках. Кременець: «Папірус», 2018. 313 с.
2. Рожко В. Духовні православні освітні заклади Волині Х-XX ст. Луцьк: «Медіа», 2002. 280 с.
3. Скакальська І. Українська еліта Волині першої половини ХХ століття: нариси життя та діяльності: монографія. Тернопіль: «Астон», 2012. 179 с.

СТАН ПРАВОВОГО ТА НОРМАТИВНО-МЕТОДИЧНОГО РЕГЛАМЕНТУВАННЯ ДОКУМЕНТАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ

Дмитрук К. А. – студентка 2 курсу факультету історії, політології та національної безпеки ВНУ імені Лесі Українки
Петрович В. В. – к. і. н., доцент кафедри музеєзнавства, пам'яткознавства та інформаційно-аналітичної діяльності ВНУ імені Лесі Українки

На сьогодні в Україні унормування документаційного забезпечення управління здійснюється за нормативно-правовими актами інструктивного характеру, що встановлюють вимоги до основних технологічних процесів діловодства та спеціальних його напрямів (діловодство за зверненнями громадян, конфіденційне діловодство).

Нормативні правові акти – приймаються державними уповноваженими органами, містять правові норми, тобто нормативні приписи, розраховані на необмежене коло суб'єктів і багаторазове або постійне застосування. Це офіційні письмові документи, видані в певній формі правотворчими органами у межах їх компетенції і спрямовані на скасування, зміну або встановлення правових норм.

Нормативно-правовою базою документаційного забезпечення управління в Україні є:

- Конституція України;
- закони України;
- нормативно-правові акти Президента України, Кабінету міністрів України, центральних та місцевих органів виконавчої влади.

Нормативно-методична база документаційного забезпечення управління включає наступні документи:

1. Законодавчі акти України в сфері інформації, документації та документування;

2. Нормативно-правові акти органів виконавчої влади (міністерств, відомств, комітетів) як загальногалузевого, так і відомчого характеру;

3. Укази та розпорядження Президента України, постанови та розпорядження уряду України, які регламентують питання документального забезпечення управління в Україні;

4. Правові акти нормативного та інструктивного характеру.

5. Державні стандарти на документацію.

6. Методичні документи з діловодства установ, організацій, підприємств.

7. Класифікатори техніко-економічної і соціальної інформації.

8. Уніфіковані системи документів.

Окрім того, цей перелік можна доповнити наступними документами:

- Державна система документаційного забезпечення управління.
- Нормативні документи з організації управлінської праці та охорони праці;
- Основні вимоги до документів та службового документаційного забезпечення;

- Нормативні документи з архівного зберігання документів.

Виходячи з цього, слід зазначити, що нормативно-правові акти, які регулюють питання організації роботи з документами в Україні мають локальні сфери застосування і стосуються окремих груп документів, або врегульовують або окремі питання роботи з документами, а також певних організацій, установ, підприємств.

Державна політика має бути скерована на формування процесу організації управління документацією, який відбувався б за єдиними для всіх без винятку правилами і задовольняв би потреби фахівців у оперативній, повній та достовірній документованій інформації для прийняття кваліфікованих управлінських рішень.

Отже, нормативно-правову базу України в сфері ДЗУ складають документи, які умовно можна розділити на три групи.

Першу групу становлять закони, які регламентують загальні засади політики держави у сфері інформатизації в цілому й діловодства зокрема (ЗУ «Про державну таємницю», «Про інформацію», «Про електронні документи та електронний документообіг», «Про Національний архівний фонд та архівні установи», «Про доступ до публічної інформації», «Про державну таємницю» тощо).

Друга група – нормативно-правові інструктивні акти міжвідомчого характеру (Постанови Кабінету Міністрів та інших міністерств у межах компетенції) на основі яких розробляються нормативні документи, а саме різного роду типові та примірні правила, положення та інструкції з діловодства конкретних органів законодавчої та виконавчої влади, органів місцевого самоврядування тощо.

Третя група – нормативні акти, що регламентують здійснення спеціального діловодства та організацію архівного зберігання документів.

Отже, в сучасних умовах в Україні діє близько 94 законодавчих, нормативно-правових та методичних документів з питань організації діловодно-інформаційного забезпечення діяльності організацій та підприємств, які видані центральними органами державної влади і розповсюджуються на діловодні та документно-інформаційні процеси всіх підприємств та організацій в Україні незалежно від їх форми власності та підпорядкування.

До створення вище означених нормативно-правових документів в Україні причетні п'ять груп центральних органів державної влади, які видають різні види

таких документів, а саме: Президент (укази та розпорядження), Верховна Рада України (закони України та постанови), Кабінет Міністрів України (постанови та розпорядження), Міністерства та центральні органи виконавчої влади (накази), інші державні органи (рішення).

Список використаних джерел

1. Петрович В.В. Документаційне забезпечення управління : конспект лекцій. Луцьк : ВНУ, 2020.

ВЛАДА РИМСЬКОЇ ДЕРЖАВИ В ПАЛЕСТИНІ В ЧАСИ ІСУСА ХРИСТА

Дячук Р. С. – студент II курсу
богословського факультету Волинської
православної богословської академії

Історія римського світу та й самої держави – це історія безперервних завоювань, розширення території, великих воєн і т.д. Але паралельно це також історія великої культури, з якою у стародавні часи не могла зрівнятися жодна культура через її велич, багатство та розвиток. Датою заснування римської держави вважається 753 рік до н. е., а саме Ромул і його брат-близнюк Рем, згідно з міфічною легендою на тому місці, де їх вигодувала вовчиця, заснували місто, яке пізніше було назване Римом. Звісно що все це є лише припущення, адже в зовнішньому світі існувало язичництво та багато різноманітних легенд, щоб людина була відсторонена від знання істини. Є також свідчення, що корені римської державності сягають значно глибшого минулого, бо сучасні дослідження показують, що в античних легендах немало достовірної інформації [1]. Метою римської влади було постійне розширення кордонів своєї держави і поступово вона дійшла і до Палестини, а саме в 63 р. до Рідзв Христова один римський полководець Помпеї увів свої війська в Юдеї та приєднав її до Сирії – римської провінції. Вже в 37 році до Р. Х. цар Ірод, якого прозвали Великим, отримав від Римського Сенату царський титул і впродовж тридцяти семи років панував усієї Палестиною та Едомом, хоча й сам Ірод не був євреєм, а походив з Ідумеї. Сама Палестина розташована біля східного берега Середземного моря. На півночі країни розміщені гори Ліван, Антіліван і Єрмон. І хоч Палестина є невеликою державою, але головними її атрибутами в часи Ісуса Христа є величний храм, в якому проповідував Месія, а також слава Палестинської землі як «землі обітованої», адже це неодноразово зустрічається і в текстах Священного Писання [2].

Коли ж Палестина увійшла до складу Римської імперії, іудеї опинилися в самому бумі політичного, соціального та релігійного бродіння. У ті часи Рим набував великого розквіту. Капітолій дуже високо вознісся і римські чиновники відправлялась у найбільш далекі куточки своїх підлеглих територій і збирали дуже великі податки. Ще більш колосальні зміни в Палестині відбулися, коли сталася боротьба диктаторів в Римі і до влади прийшов Октавіан Август, будучи надалі правителем з титулом принцепса. Згодом в Римі та усіх його провінціях йому

будували храми та капища та оголосили Августа «Сотером», що означає «рятівник світу». Римський диктатор проводив досить гнучку політику, а саме, не торкаючись суверенітету провінцій, поступово позбавляв їх політичної та військової політичності, така ж ситуація відбувалась і в Палестинській землі. Безперечно, що єврейський народ не сприймав влади Риму та вороже ставився і до самого Ірода Великого, незважаючи на те, що він реконструював храм Божий в Єрусалимі. Для євреїв влада Риму була царством «Звіра», яке мало б невдовзі впасти від меча прийдешнього у світ Месії [2].

Ірод Великий ідумеянин був досить жорстоким правителем по відношенню не лише до євреїв, а й навіть до своїх рідних та близьких людей. Жорстокого царя мало турбували питання з боку народу, тому займаючи владу в Палестині Ірод Великий замість вирішення питань ізраїльського народу зайнявся будівництвом іподрому, капищ на честь кесаря Августа і лише реконструював храм, який невдовзі буде відвідувати сам Ісус Христос. Але ця реконструкція була втілена аби укріпити свою владу перед євреями, хоча і це не допомогло. Так у роки правління Ірода за його наказом була вбита одна із численних дружин Маріамна разом із двома її синами Олександром та Арістовулом. Навіть за кілька днів до власної смерті жорстокий правитель стратив сина Антіпатра так, що про це дізнався сам Август і сказав своїм наближеним: «Я хотів би бути краще його свинею, аніж сином», вказуючи цим на Ірода Великого [2]. Найбільш жорстоким рішенням у його політиці це було вбивство безлічі невинних немовлят, цим самим Ірод хотів погубити дитя – Ісуса Христа, бо боявся, що його місце займе новий цар, адже саме так називали волхви Христа, коли прийшли до Ірода [3].

Після смерті Ірода ідумеянина влада в Палестині за наказом Августа була поділена між трьома його синами: Архелай панував над Едомом, Іудеєю та Самарією; Антипа отримав владу в Галілеї, а Филип – над Ітуреєю. Ірод Антипа та Филип отримали від кесаря Августа титули тетрархів (четверовласників), а Архелай – етнарха (намісника). Архелай подібно до свого батька був жорстоким правителем і претендував на царський престол, але Август пообіцяв, що дасть йому престол у випадку, коли він це заслужить. Однак, Архелай, не втримавши владу у своїх руках, був відісланий кесарем у Галію де пізніше і помер. Відтоді владу в Іудеї почав очолювати римський прокуратор і п'ятим прокуратором був Понтій Пілат. Йосип Флавій називає його прокуратором, хоча знайдений напис у 1961 р. в Кейсарії, свідчить про те, що він мав титул префекта [2].

Невдовзі настає час, якого чекав весь ізраїльський народ, у світі з'явився зі своєю проповіддю Месія – обіцяний Богом людям Син Божий Ісус Христос. Проповідь Спасителя базується на заповідях Божих, на любові, милосерді, вірі та всепрощенні. Про те, що на релігійній арені з'явився новий проповідник, якого раніше світ не бачив, і не чув, добре знала фарисейська община, а відповідно і влада. Книжники та фарисеї завжди намагались докорити Христу аби він надалі не проповідував людям істину, але це їм не вдавалося [4]. Із сторінок Біблії також відомо як Христос виганяв торговців з храму, цим же перервав грошообмін в храмі, торгівлю і т. д. І хоч фарисеї самі були євреями, але докоряли Ісусові про те, що обов'язком євреїв є платити податки кесареві, але Месія, піднявши монету, сказав: «Віддайте кесареві кесарево, а Богові Боже». Безперечно, що ця чутка дійшла і до римлян [3].

Коли ж настав час випробувань та страждань Ісуса Христа, то навіть сам прокуратор – Понтій Пілат бачив, що Він є праведний і немає в ньому ніякої провини. Ця подія набрала такої масштабності, що фарисеї докоряли Пілату, коли той не розіпне Його, то він більше не буде другом кесарю Августу. Пілат справді злякався цього і пішов на поступки та віддав наказ розп'яти Месію, перед тим омивши руки, тобто не брав провини на себе за цього праведника. Про цю подію дізнався і сам Октавіан Август. Незадовго після цих подій, коли Ісус Христос вознісся і замість фарисейської старої общини почала з'являтися нова церква Христова, то послідовники Христа були переслідуваними як з боку євреїв, так і з боку Римської імперії. Наступні римські правителі намагалися всіляко знищити християн. Так тривало майже три століття, аж поки не був виданий Міланський едикт і християни могли вільно сповідувати віру в Ісуса Христа [4].

Список використаних джерел

1. Куманецкий К. История культуры Древней Греции и Рима. – М., 1990.
2. Палестина під час земного життя Господа нашого Ісуса Христа. URL: <http://um.co.ua/4/4-15/4-153699.html>.
3. Біблія: Книги Священного Писання Старого та Нового Завіту. – Київ: Київ патріархія УПЦ КП, 2004. – 1416 с.
4. Серафим Слобідський, прот. Закон Божий. – Київ: УПЦ КП, 2004.

ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ ВЛАДИ, ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ІНСТРУМЕНТ РОЗВИТКУ МОЛОДІЖНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

Жужа Л.О. – к. пол. н., доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін, Хортицька національна академія

У сучасному світі, в умовах постійного розвитку глобалізаційних та демократичних процесів, питання децентралізації державної влади стає все більш актуальним.

З метою вдосконалення програм державного управління в економічній, політичній, соціальній та культурній сферах життя, від 2014 року в Україні триває реформа децентралізації. Важливим питанням є саме розвиток молодіжної політики в умовах передачі владних повноважень від центру до регіональних та міських владних структур.

Згідно декларації Про загальні засади державної молодіжної політики в Україні, державна молодіжна політика – це системна діяльність держави у відносинах з особистістю, молоддю, молодіжним рухом, що здійснюється в законодавчій, виконавчій, судовій сферах і ставить за мету створення соціально-економічних, політичних самовизначень, інтелектуального, морального, фізичного розвитку молоді, реалізації її творчого потенціалу як у власних інтересах, так і в інтересах України [1].

Наразі, в нашій країні існує чимало проблемних питань, які потребують вирішення з боку державних органів:

- жорстка конкуренція на ринку праці серед молодих спеціалістів;

- низький рівень заробітної плати молоді, враховуючи відсутність досвіду та достатнього стажу роботи;
- нелегальне працевлаштування молодих спеціалістів;
- низький рівень матеріального заохочення та підтримки ініціатив молодих людей;
- відсутність безкоштовних спеціалізованих центрів розвитку (культурних, наукових, спортивних, патріотичних) для тих молодих людей, що не мають можливості відвідувати платні секції та гуртки;
- житлова проблема;
- проблема безкоштовного навчання [2, с. 44].

Національна політика органів управління повинна бути направлена саме на вирішення наведених вище проблемних питань, на пошук можливосте й ресурсів для побудови регіональних, та місцевих молодіжних програм. Це сприятиме значному підвищенню якості та рівня життя молоді на місцях, а також забезпечить усесторонній, гармонійний розвиток молодіжної громади країни.

Ми пропонуємо виокремити основні вектори діяльності та функції державних органів, за умови виконання яких, молодіжні громади отримуватимуть державну підтримку та розвиватимуть власний потенціал.

Центральні органи виконавчої влади на національному рівні у сфері державної молодіжної політики повинні виконувати наступні функції:

- розробка стратегії та пріоритетів розвитку молодіжної політики;
- використання міжнародного досвіду та практичних надбань у сфері молодіжної політики, для вдосконалення існуючих в країні програм;
- розробка нормативно-правових актів та контроль за їх виконанням;
- забезпечення фінансової підтримки, а також пошук інвестиційних потоків для реалізації молодіжних грантів, проектів та програм;
- постійна робота у сфері підвищення кваліфікації працівників, а також своєчасного оновлення кадрів, тощо.

Що стосується державних органів управління регіонального рівня, то тут можна говорити про розширення їх можливостей та функцій в умовах децентралізації. Звісно, вектори дій повинні ґрунтуватися на рішеннях та нормативних програмах національного рівня, але стає можливим розробка та ухвалення регіональних проектів на тій чи іншій території. Завдяки цьому враховуються потреби та специфіка молодіжної громади в кожній окремій області, фінансування спрямовується саме на ті сфери молодіжної політики, які є найбільш слабо розвиненими та потребують максимальної підтримки з боку держави.

На місцевому рівні для органів управління відкриваються широкі можливості щодо безпосереднього впливу на розвиток молодіжної сфери в містах та селах. Представникам місцевої політичної еліти необхідно звернути увагу на:

- посилення зв'язків теоретичних освітніх аспектів з практичною базою їх застосування;
- розвиток бази практики для студентів, з метою отримання реального досвіду роботи за спеціальністю без відриву від навчання;
- проведення постійних моніторингів вакансій та запитів роботодавців, для орієнтування молоді;

- сприяння організації стажувань для молодих людей на підприємствах, що можуть бути зацікавлені у майбутніх спеціалістах тієї чи іншої професії;
- підтримку організацій та підприємств, які сприяють працевлаштуванню випускників та молодих спеціалістів;
- введення певних квот, що зобов'язують роботодавця мати певний відсоток працівників-молодих спеціалістів [2, с. 44].

Нагальним є питання створення розгалуженої мережі молодіжних центрів в країні, представники яких повинні мати можливість постійно комунікувати між собою, обмінюватися теоретичним та практичним досвідом, циркулювати в молодіжному просторі у сферах охорони здоров'я, культури, освіти, спорту. [2]. Це сприятиме більш ефективній на розвиненій організації змістовного дозвілля дітей та молоді

Отже, розширення повноважень регіональних та місцевих управлінських органів дає можливість більш ширше та ретельніше дослідити потреби молоді кожного окремого регіону та спрямувати необхідні ресурси на вирішення проблемних питань та задоволення потреб кожної окремої молодіжної громади країни.

Список використаних джерел

1. Декларація про загальні засади державної молодіжної політики в Україні. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2859-12> (дата звернення: 22.01.2021).
2. Жува Л. О. Молодіжна політика в Україні: сучасний стан та шляхи реформування. *Регіональні студії*. 2019, № 19. С. 41–46.
3. Пеша Ірина. Напрями та завдання молодіжної політики на рівні територіальної громади. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2019, вип. 3(42). С.98–103.

ІСТОРІЯ ВИНИКНЕННЯ КОУЧИНГУ

Зек А. М. – студентка 1 курсу
магістратури факультету історії,
політології та національної безпеки ВНУ
імені Лесі Українки

Гаврилюк С. В. – д. і. н., професор,
завідувач кафедри музеєзнавства,
пам'яткознавства та інформаційно-
аналітичної діяльності ВНУ імені Лесі
Українки

Коучинг – психологічний процес виявлення та посилення якостей і здібностей людини, необхідних для досягнення результатів у різних сферах життя: бізнесі, професії, освіті, спорті. На протязі останнього часу цей термін часто зустрічається у діловому спілкуванні.

Науковці розглядають технологію коучингу як ефективний чинник розкриття потенціалу особистості у різноманітних галузях діяльності, інтегруючи окремі знання і методи, що застосовують у психології, філософії та соціології. Однозначного трактування цього терміну немає, хоча кожна із шкіл коучингу

виділяє своє бачення щодо сутності даної категорії. Американський науковець Тімоті Голві визначав коучинг як «мистецтво створення за допомогою бесіди і поведінки середовища, яке полегшує рух людини до бажаних цілей, так, щоб він приносив задоволення» [1, 12].

Ерік Парслоу трактує коучинг як процес, який полегшує та супроводжує навчання й розвиток, що, у свою чергу, підвищує ефективність. Дослідники С. Торп і Дж. Кліффорд визначають коучинг як процес співпраці, спрямований на сприяння саморозвитку особистості шляхом осмислення власної діяльності, рефлексивного застосування знань і вмінь. Анна Цивінська репрезентує термін як процес підтримки розвитку і закріплення умінь за допомогою коуча через спостереження, визначення мети і завдань, систематичне надання зворотного зв'язку і тренування нових моделей поведінки [5, 22]. Український дослідник, кандидат педагогічних наук, професор С. М. Романова вважає, що в основі цього терміну покладено формулювання і максимально швидке досягнення мети шляхом мобілізації внутрішнього потенціалу, засвоєння провідних стратегій отримання результату, розвиток і вдосконалення необхідних здібностей і навичок [6, 83].

Етимологія слова «коуч» походить від угорського містечка Коуч, яке було розташоване в Європі напівдорозі від Відня до Будапешту. Там у XV ст. виготовляли вози, карети та екіпажі. Одна із найкращих карет, яка була створена майстрами цього міста, отримала назву «кочи зекер», що в перекладі означало «карета з Коч». Пізніше аналог даної карети стали виготовляти у Австрії, Франції, Італії та інших країнах Європи. Слово «коуч» стало означати засіб пересування, що доставляє людей з одного пункту до іншого. Так відображається сутність даного слова, це «те, що швидко доставляє до мети та допомагає рухатися» [4, 9].

У другій половині XIX ст. англійські студенти називали цим терміном приватних репетиторів, а вже в 90-х рр. це поняття увійшло в спортивний лексикон як назва спортивного тренера, який допомагає задіяти усі внутрішні ресурси і йти до перемоги. Пізніше коучинг перейшов на означення будь-якої діяльності, пов'язаної з наставництвом, інструктуванням і консультуванням. З 80-х років XX ст. стає офіційно впроваджений у бізнесі, а як окрема професія він остаточно сформувався у 90-х рр. XX ст. У США професія коуча офіційно визнана у 2001 р. завдяки Міжнародній Федерації Коучів [6, 83].

Основоположником коучингового підходу вважається Тімоті Голві, викладач Гарвардського університету і тренер з тенісу. У 1974 р. він видав книгу «Внутрішня гра в теніс», в якій він розробив революційну методику навчання грі, яка полягає в тому, що сам гравець знаходить власний, кращий шлях розвитку власних здібностей для досягнення результату. Основа цього методу полягає в тому, що учень (гравець) вже володіє всіма необхідними ресурсами для вирішення поставленого перед собою завдання, а коуч тільки створює необхідні умови для того, щоб допомогти йому структурувати певним чином інформацію у його свідомості. На підставі цього сам учень (гравець) знаходить унікальне рішення для вирішення власного завдання або конкретної ситуації. Згідно Т. Голві, коучинг – це методика розкриття потенціалу особистості для максимізації власної продуктивності та ефективності. Пізніше він переніс цю методику в бізнес [4, 10].

Коучинг за Тімоті Голві, мистецтво (але ніяк не технологію), якому потрібно вчитися на своєму досвіді [2, 44]. Насправді ж його підхід, застосовувався ще 2500

років тому давньогрецьким філософом Гомером. За допомогою питань він з'ясовував інтелектуальний потенціал своїх учнів і підштовхував до роздумів про власне життя, згодом задаючи питання сприяв тому аби вони самостійно приходили до думки як вчинити в тій чи іншій ситуації [4, 9].

На сьогоднішній день коучинг є найпопулярнішим інструментом впливу на результати діяльності працівників та організацій. Кожен співробітник володіє певним потенціалом, який не завжди легко розкривається і реалізовується повністю, тому в такому разі людина втрачає мотивацію та зацікавленість до праці і це відбивається на продуктивності роботи [3, 165]. Коучинг використовує багато принципів із філософії, психології, педагогіки та інших галузей і спрямований на покращення життя людей у професійній та особистісних сферах [4, 10].

Список використаних джерел

1. Голтви Т. Работа как внутренняя игра: Фокус, обучение, удовольствие и мобильность на рабочем месте. Апыпина Бизнес Букс, 2005. 252 с.
2. Коучинг: методология, научные основы и профессиональная этика: сборник докладов, статей, текстов выступлений участников Научнопрактической онлайн-конференции Ассоциации русскоязычных коучей, 14 ноября 2020 г. / отв. за вып. Л. М. Валиуллина, Н. В. Вострухина. Москва: Знание-М, 2020. 146 с.
3. Леонова С. В. Коучинг як засіб розвитку потенціалу особистості. *Управління в освіті: збірник матеріалів V Міжнародної науково-практичної конференції, 14–16 квітня 2011 року*. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2011. С. 165–167.
4. Нежинська О. О., Тименко В. М. Основи коучингу: навчальний посібник. Київ; Харків: ТОВ «ДІСА ПЛЮС», 2017. 220 с.
5. Олійник І. В. Використання коучинг-технології у процесі формування дослідницької компетентності у майбутніх докторів філософії в умовах аспірантури. *Вісник університету імені Альфреда Нобеля*. Серія «Педагогіка і психологія». Педагогічні науки. 2019. № 1 (17). С. 158.
6. Романова С. М. Коучинг як нова технологія в професійній освіті. *Вісник Національного авіаційного університету*. Серія: Педагогіка. Психологія. 2010. Вип. 3. С. 83–86.

ВЕБСАЙТИ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ, ДЕРЖАВНИХ УСТАНОВ І ПІДПРИЄМСТВ ЯК ІНСТРУМЕНТ КОМУНІКАЦІЇ З ГРОМАДСЬКІСТЮ

Карпюк А. В. – к. і. н., старший викладач
кафедри музеєзнавства, пам'яткознавства
та інформаційно-аналітичної діяльності
ВНУ імені Лесі Українки

Комунікація державних організацій, які включають органи держави, державні підприємства та державні установи, з громадськістю займає важливе місце у сучасному суспільстві. Вона є складовою частиною процесу управління державними організаціями. Формування комунікативної роботи органів державної влади та державних установ базується на використанні інформаційно-комунікативних

технологій. Органи державної влади звітуються перед громадськістю через відділи зв'язків з громадськістю або інші інформаційні служби. Взаємодія з громадськістю передбачає інформування, консультації, партнерство та активну участь у виробленні та реалізації державної політики [2, с. 63].

Комунікативна політика державних організацій реалізується через їхні вебсайти. Ефективна інтернет-комунікація з їх використанням відбувається тоді, коли сайти орієнтуються на користувача, мають зрозумілу структуру, сучасний інтерфейс, зручну у користуванні навігацію тощо. Також вебсайт повинен бути адаптованим для мобільних пристроїв, відповідним чином оптимізованим до пошукових систем та обов'язково мати зворотний зв'язок зі своєю цільовою аудиторією. Інформація на вебсторінках має постійно оновлюватись, а онлайн-сервіси бути доступними 24 години на добу.

Вимоги до вебсайтів органів влади визначають окремі нормативно-правові акти. На вебсайтах органів державної влади та державних установ оперативно публікують актуальні новини, а громадськість у такий спосіб вчасно може отримувати достовірну та повну інформацію з офіційних першоджерел. Усі оприлюднені відомості спрямовані на формування позитивного іміджу установи, пояснення її позицій та дотримання стратегії розвитку організації. Додаткових зусиль потребує пристосування вебсайту для людей з особливими потребами.

Вебсайти державних установ використовуються, в першу чергу, для інформування громадськості про її структуру, завдання, діяльність, розповсюдження новин та популяризацію своєї роботи. Вони призначені для повноцінної реалізації своїх функцій. Їхня діяльність базується на принципах відкритості, діалогу з громадянами. На сайтах також розміщуються зразки документів, які необхідні для громадян, звіти тощо. Державні установи на веб сторінках можуть проводити рекламну діяльність, інформувати про заплановані заходи чи події. Вебсайти безкоштовно надають інформацію та послуги, задовольняючи інформаційну потребу користувача.

Складовою інформаційних ресурсів вебсайтів органів держави є робота із зверненнями, скаргами чи пропозиціями громадян. Звернення громадян до органів державного управління та самоврядування збільшують інформаційні можливості сайту. Пропозиції громадян та обговорення питань на форумах дозволяють дізнаватись про оцінку своєї діяльності та удосконалювати діяльність державних органів.

Для візуального сприйняття державних органів використовуються їх логотипи. Вони різноманітні, являють собою набір графічних елементів. Виправданим є використання для державних організацій логотипів із національними символами [3, с. 38].

Інформація на вебсайтах подається державною мовою. Однак сучасні тенденції диктують створення кількох версій сайту різними мовами, наприклад, українською та англійською [3, с. 81].

У сучасних умовах інтернет-комунікації провідне місце у спілкуванні органів влади з громадськістю займають соціальні мережі. З вебсайту можна приєднатися до груп державних організацій у соціальних мережах. Останні стають місцем отримання актуальних новин та забезпечують зворотний зв'язок з цільовою

аудиторією. Окремі організації не мають власного вебсайту. У такому випадку сторінки у соціальних мережах стають ефективним бюджетним рішенням.

Соціальні мережі надають можливість громадянам висловлювати свої думки, а державним установам – негайно їх чути та реагувати [3, с. 68]. З їх допомогою державні установи інформують людей про послуги, які надають, та розміщують тенденції та поради щодо розвитку окремого населеного пункту чи територіальної громади. Важливо, що дописи у соціальних мережах мають являти собою не абсолютно скопійовану інформацію з офіційного сайту державної установи чи частину її звіту. Тоді вони будуть цікавими для цільової аудиторії. Публікація якісного контенту у соціальних мережах органів державної влади та державних установ допомагає розширити канали комунікації з користувачами у віддаленому режимі [1; 4].

З поширенням пандемії COVID-19 громадяни ще більшою мірою почали використовувати вебсайти органів державної влади та державних установ для задоволення своїх інформаційних потреб. Вебсайти широко застосовуються для спілкування зі своїми споживачами, поступово збільшується кількість послуг, які можна отримати через сайт.

Таким чином, вебсайти державних організацій є ефективним інструментом прямої, оперативної комунікації з громадськістю. Актуальне інформаційне наповнення вебсайтів дозволяє формувати позитивний імідж установи, демонструвати відкритість своєї роботи, регулярно інформувати, популяризувати свою діяльність та розширювати кількість відвідувань, переглядів цільовою аудиторією.

Список використаних джерел

1. Використання соціальних мереж: посібник, розроблений Департаментом преси і публічної інформації Консультативної місії ЄС в Україні. Київ, 2020. 47 с. URL: <https://www.euam-ukraine.eu/wp-content/uploads/2020/09/Working-with-Social-Media-Compendium-UKRAINIAN-AUGUST-2020-FOR-PUBLICATION.pdf>
2. Збірник звітів за результатами оцінки діяльності органів виконавчої влади за напрямком «взаємодія з громадськістю»: Збірка / упоряд. Любов Паливода. Київ: [БФ «Творчий центр ТЦК», 2018. 72 с.
3. Комунікаційний інструментарій для державних службовців / [авт. кол. Косар Л., Камініс Я., Халісте Е. та ін.]. Київ, 2018. 136 с. URL: <https://eu-ua.kmu.gov.ua/sites/default/files/communication-toolkit-a4u-mip-ukr.pdf>
4. Новікова Н. Л., Притула К. В. Соціальні мережі як інструмент для органів державної влади для налагодження зв'язків з громадкістю. *Інвестиції: практика та досвід*. Київ, 2020. № 5–6. С. 123–127.

КЛИМ САВУР – ЛЕГЕНДАРНИЙ КОМАНДИР УПА

Кирильченко А. О. – студентка 3 курсу факультету історії, політології та національної безпеки ВНУ імені Лесі України

Кузь В. В. – студент 3 курсу факультету історії, політології та національної безпеки ВНУ імені Лесі України

Кінд-Войтюк Н. В. – к. і. н, доцент кафедри історії України та археології ВНУ імені Лесі України

Дмитро Семенович Клячківський, псевдоніми («Блонд», «Клим Савур», «Панас Мосур»), народився 4 листопада 1911 року в Збаражі, нині Тернопільської області, у сім'ї селян.

Дмитро середню освіту здобув у Станіславській гімназії. Він закінчив юридичний факультет Львівського університету. У 1933 році Дмитро Семенович відвідував курси торгівлі у Львові. У жовтні 1937 р. був вперше затриманий польською поліцією через націоналістичну діяльність і певний час перебував за ґратами. Згодом став членом управління спортивної організації «Сокіл» у Збаражі в 1938 році [1, с. 56].

Репресивні акції на західноукраїнських землях після приходу СРСР були направлені першочергово проти ймовірних ворогів влади, і саме в цей час Клим Савур був провідником «Юнацтва» ОУН Станіславщини впродовж 1939-1941 рр., керував організаційною роботою серед молодого населення під псевдо «Блонд». Був затриманий НКВС 10 вересня 1940 року, але навіть після чисельних допитів його не зламали та не змусили викрити свою причетність до ОУН та видати дані про інших членів підпільних угруповань.

У липні 1941 році він зміг здійснити втечу з Бердичівської тюрми [3, с. 423]. Взимку 1944 року повстанці під керівництвом Дмитра Клячківського створювали нові озброєні угруповання для продовження боротьби.

Довгий період часу управління НКВС у Москві не мало відомостей про командира повстанських загонів. Дані про те, яка особа переховується під псевдо «Клим Савур», ставка отримала випадково влітку 1944 року під час допиту М. Ходаковського «Шведа», який був господарчим радником командира під псевдо «Еней», якого затримали в червні співробітники «Смершу», як особу без документів. До кінця червня затриманий розповів слідчому НКВС про свою причетність та діяльність в ОУН на Волині та назвав особисто знайомих йому керівників. Зокрема, на допиті, що відбувся 24 червня М. Ходаківський повідомив, що в лютому 1944 року він разом з повстанцем, з псевдо «Ранок» зустрілися з місцевим господарчим В. Добротвором [2, с. 91]. У його помешканні підозрюваний передивлявся фото і на одній все ж впізнав Клячківського. Цього ж дня НКВС з метою перевірки свідчень «Шведа» допитали затриманого Добротвора та вилучили фото з «Климом Савуром». Він підтвердив, що на світлині серед групи осіб зображено Дмитра Клячківського.

Аналізуючи отримані свідчення, у Збаражі по вул. Кірова, 18 було знайдено місце проживання матері Дмитра. Оскільки командир повстанців з родичами в 1944 році не спілкувався, ніяких даних про його місця перебування не отримано.

Наприкінці січня 1945 року, під час одного з рейдів, які мали за головне завдання ліквідацію «бандитських» угруповань на Волині в районі села Яйно (нині с. Піщане Камінь-Каширського району), війська 169 полку внутрішніх військ НКВС взяли хворого на тиф командира Юрія Стельмашука під псевдо «Рудий». Повстанці, які були в якості супроводу, здійснили декілька спроб звільнити його, але зазнавши тяжких втрат відступила. Стельмашука допитали в ніч на 9 лютого 1945 року, вибивши з нього цінні дані про місце переховування командира УПА-Північ Дмитра Клячківського [2, с. 93].

Керівник органів держбезпеки УРСР Тимофій Строкач негайно видав наказ на проведення неподалік Клевая операції щодо захоплення «Щура» (під таким псевдо проходив Клячківський в документах НКВС). Війська з винятково пильністю перевіряли лісові насадження. 12 лютого 1945 року почувши рух поблизу, командир взводу прийняв рішення взяти в кільце ймовірну повстанську схованку, але при швидкому зближенні з нею по взводу був відкритий вогонь, а згодом було помічено декілька невстановлених осіб, які відстрілювалися і намагалися втекти. Під час переслідування знайдено трьох вбитих осіб. Після експертизи було встановлено, що одним із загиблих був командуючий УПА - Північ Дмитро Клячківський. Також вдалося опізнати тіла ще двох загиблих, зокрема Б. Куницького, який був другом дитинства Дмитра Клячківського та М. Колосюк «Орлик», який проживав на хуторі Адамків. Згідно відомостей СБУ тіла були поховані у безіменній могилі поблизу Рівного [5, с. 3].

Одноголосним рішенням Української Головної Визвольної Ради 8 лютого 1946 року «Климу Савуру» посмертно присвоєно військове звання полковника УПА та удостоєно нагородою Золотий Хрест бойової заслуги 1-го класу [4, с. 3].

В жовтні 1952 року за наказом Головного командира УПА, керівника ОУН(б) Василя Кука: «Дмитра Клячківського «Клима Савура» відзначено Золотим Хрестом заслуги. Шануючи пам'ять та заслуги Клячківського, вояки УПА та місцеві створили кілька пісень такі як: «Гордою будь, земле Волині» «Гей, бували хмари та бували бурі» [6, с. 21].

Отже, «Клим Савур» є прикладом мужності та незламності УПА, героєм українського народу. Пам'ять про легендарного командира та національного діяча вшановується і в наші часи, зокрема його ім'ям та псевдо названо вулиці в місті Луцьку, Тернополі, Рівному та інших населених пунктах Західної України, 83й курінь Уряду пластунів юнаків та пластунок юначок, встановлено велику кількість пам'ятників та інформаційних таблиць у місцях, безпосередньо пов'язаних з Дмитром Клячківським.

Список використаних джерел.

1. Заячківський О. Волонтер свободи. Збараж: Обрій, 2003. 139 с.
2. Марчук І. Командир УПА – «Північ» Дмитро Клячківський – «Клим Савур» на чолі Юнацтва ОУН. Визвольний шлях : суспіл. – політ., наук. та літ. місяч. Українська Видавнича Спілка; ред. Л. Йолкіна. Київ, 2005. С. 88 - 105.
3. Лисенко О. Є. Клячківський Роман-Дмитро. Енциклопедія історії України : у 10 т. редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. Інститут історії України НАН України. Київ. Наукова думка, 2007. С. 357. 528 с.

4. Ліберний О. Перший головнокомандувач УПА. Свобода. 2011. 11 лист. С. 3.
5. Дригуш Б. На пропозицію здатися відповів вогнем...62 роки тому загинув Дмитро Клячківський (Клим Савур). Вільне життя. 2007. 10 лют. С. 2.
6. Шовкошитний В. Кров — свята (історична трилогія). Київ. Український пріоритет. 2015. 864с.

ПСИХОЛОГІЯ НАТОВПУ ТА РАЦІОНАЛЬНА ПОЛІТИЧНА ПОВЕДІНКА

Ковалець Д. Е. – студентка 4 курсу
факультету історії, політології та
національної безпеки

ВНУ імені Лесі Українки

Панишко Г. Т. – к. і. н, доцент кафедри
політології та публічного управління
ВНУ імені Лесі Українки

Натовп - це універсальний засіб «усмирення» людей. У натовпі зникає особистість. Про це писав ще в другій половині XIX століття французький психолог Гюстав Ле Бон. В таких обставинах почуття і думки індивідів натовпу нівелюються, вони володіють начебто єдиною душею [5, с. 42]. Можна навести достатньо велику кількість прикладів, як цілком просте скупчення людей починає мислити однаково і стає некерованим. Причому люди роблять це несвідомо, просто «як всі». Нерідко натовп використовують як інструмент: варто згадати лише політичні мітинги, походи чи демонстрації. Тому психологія натовпу та характеристика раціональної політичної поведінки є актуальною темою для дослідження.

Варто зазначити, що розуміння натовпу і його поведінки є вкрай важливим для політиків. Адже традиційно сучасні політологи виходять з суто раціоналістичної точки зору, згідно з якою політика служить задля представлення численних інтересів, які існують в суспільстві. А влада як центральний елемент політики потрібна для втілення тих чи інших інтересів в життя. Так що політика розглядає натовп як сукупність індивідів, кожного з якого можна переконати і тим самим підштовхнути до певних політичних дій. Безсумнівно, політика найтіснішим чином пов'язана з виявленням і втіленням у життя певних інтересів, наявних в суспільстві. Але, маючи справу з натовпом, вона виявляється вимушеною зважати на його поведінку, з відповідними реакціями на ті чи інші політичні події, з тими імпульсами, які штовхають їх до певного роду поведінки.

Отже, поведінка натовпу багато в чому буває обумовленою ірраціональними моментами. Уявлення про натовп зазвичай формується з особистого досвіду людей. Практично кожен коли - небудь бував в натовпі або бачив його поведінку з боку. Іноді, піддавшись звичайній людській цікавості, особи приєднуються до групи, що розглядає і обговорює якусь подію. Зростаючи кількісно, заражаючи загальним настроєм і інтересом, люди поступово перетворюються в неструнку, неорганізоване скупчення або натовп.

Однак, Гюстав Ле Бон вважав, що одного факту випадкового перебування разом безлічі людей недостатньо для того, щоб вони перейнялися психологією

натовпу, що становить єдине ціле. Виникнення натовпу пов'язано з проявом у індивідів трьох основних властивостей. Зникнення свідомої, розумної, мислячої особистості. «У натовпі інтелектуальні здібності індивідів зникають; різноманітне потопав в однорідному. У натовпі може відбуватися накопичення тільки дурості, а не розуму», - стверджував він [1, с. 135].

Місце свідомої особистості займає колективне несвідоме. «Свідоме життя розуму, - зазначав він, - становить лише дуже малу частину в порівнянні з його несвідомим життям. Елементи без свідомого утворюють душу натовпу» [1, с. 134]. Домінування несвідомого призводить до того, що почуття і думки людей отримують однаковий напрям. Ле Бон відзначав вражаючий факт, що спостерігався в натовпі: індивіди складають натовп незалежно від їхнього способу життя, занять, характеру або розуму. Одного факту перетворення в натовп достатньо для того, щоб у людей утворився рід колективної душі, що змушує їх відчувати, думати і діяти зовсім інакше, ніж відчував би, думав і діяв кожен з них окремо [5, с. 40]. Психологію натовпу Ле Бон вивчав з точки зору трьох основних проблем, як от:

1. Психологія вождів, що керують натовпом.
2. Психологія натовпу, як єдиного утворення.
3. Психологія індивідів, що складають натовп.

При розгляді такої теми, як психологія натовпу, варто вказати на варіанти політичної поведінки мас, як от мобілізаційна участь чи будь – яка інша громадянська активність. Раціональна політична поведінка визначається за допомогою «координат» ціль – засоби – результат. Прикладами раціональної можна вважати електоральну поведінку, тобто участь у виборах, коли виборці свідомо зважують переваги й недоліки кандидатів та їхніх програм. Суб'єкти раціональної політичної поведінки мають чітке бачення цілей, яких вони прагнуть, знають адекватні цим цілям методи, здатні встановити загальну систему пріоритетів, а також є гнучкими щодо зміни стратегій, якщо ті не є результативними.

Таким чином, основним суб'єктом стихійної поведінки є натовп. Натовп - це контактна, зовні неорганізована спільність, що відрізняється високим ступенем конформізму, який складається з індивідів, що діють вкрай емоційно, однотайно і в деяких моментах навіть спонтанно. Психічний стан людини в натовпі докорінно змінюється. У неї розвиваються підвищена емоційність сприйняття, посилюється навіюваність, знижується критичне ставлення до подій, що відбуваються і здатність до раціональної переробки інформації, що сприймається, пригнічується почуття відповідальності за свою поведінку, з'являється почуття сили і відчуття анонімності. Саме тому, в натовпі досить часто можна помітити ірраціональну політичну поведінку і суб'єктів даного заходу. Вона ґрунтується на інстинктах, афектах, безсвідомих імпульсах, емоціях, малозрозумілих симпатіях та антипатіях. Дуже часто ірраціональну політичну поведінку можна спостерігати на стихійних мітингах чи акціях протесту.

Список використаних джерел

1. Ле Бон Г. Психология народов и масс. Москва, 2016. 240 с.
2. Ольшанский Д. Политическая психология». Санкт - Петербург, 2002. 576 с.
3. Самыгин С. Социальная психология. Ростов-на –Дону, 2012. 576 с.
4. Український Я. Психологія натовпу // Психолог. 2004. №5. с. 9-17.
5. Хевеши М. Толпа, массы, политика. Москва, 2001. 223 с.

«ТРАНСФОРАЦІЙНА» КРИЗА УГОРЩИНИ 1989-1998 РР.

Козак В. М. – студент 1 курсу
магістратури факультету історії,
політології та національної безпеки
ВНУ імені Лесі Українки

Шваб Л. П. – к. і. н, доцент кафедри
всесвітньої історії
ВНУ імені Лесі Українки

Постановка проблеми. Розпад СРСР поглибив «трансформаційну» кризу Угорщини, яка розпочалась з проголошенням Угорської Республіки 1989 р. Перебудова економіки та повномасштабна приватизація призвели до падіння виробництва, проте країна змогла швидко провести реформи для формування продуктивної економічної системи, порівняно з колишніми республіками СРСР, в яких реформи проводились повільно та без політичного стимулювання. Угорщина стала прикладом швидких змін та інвестицій 90-х рр. Закінчення «трансформаційної» кризи збігається з новими виборами 1998 р. та новим економічним баченням уряду «Фідес».

Мета дослідження. Охарактеризувати «трансформаційну» кризу угорської політики та пояснити успіх реформ 1989-1998 рр.

Попри значний вплив СРСР на країни Варшавського договору, Угорщина змогла найкраще підготуватись до впровадження ринкової економіки та лібералізації політичної системи країни.

У 1987 р. Угорщина заснувала дворівневу банківську систему з автономним центральним банком та комерційними банками, що мали змогу конкурувати [1]. У 1988 р. Угорщина стала першою східноєвропейською країною, в якій була введена гнучка система податків, а у 1990 р. почала роботу Будапештська фондова біржа [3]. Слабка зовнішня політика СРСР над країнами Варшавського договору та політика «перебудови» дозволили Угорщині поступово впроваджувати ринкові перетворення, що заклало підвалини для впровадження сприятливих умов для початку трансформацій:

- в Угорщині була найвідкритіша та найбільш ринково орієнтована економіка з-поміж усіх країн-членів Варшавського договору. Уже у 1980-х роках половина її зовнішньої торгівлі припадала на країни Заходу;
- не було дефіцитів споживчих товарів;
- ціна та внутрішня торгівля були доволі лібералізовані, однопартійна держава і далі тримала в своїх руках небагато монополій;
- було дозволено приватне підприємництво, не лише у масштабі дрібних фермерських господарств, а й у промисловості та сфері послуг [1].

Перехід до ринкової економіки був би неможливим без встановлення демократичного політичного устрою. 1989 року Угорська Народна Республіка була перейменована на Угорську Республіку. Зміни, внесені в Конституцію, визначили для Угорщини парламентську форму правління. В ході трансформації в Угорщині склалась парламентська республіка на чолі з президентом, але при домінуючій ролі прем'єр-міністра [4].

Перший демократично обраний правоцентристський уряд Йозефа Анталла спромігся на чимало суттєвих реформ. Ці перетворення зумовили фундаментальну перебудову та приватизацію угорського підприємницького сектору. Проте проблеми у фінансовій політиці наприкінці 1994 р. привели Угорщину на межу дефолту.

Другий демократичний уряд, очолений соціалістом Дьюлою Горном, не мав жодного іншого вибору, крім як запровадити повномасштабну програму макроекономічної стабілізації за «планом Бокроша» [2]. Програма мала чотири основних елементи:

- одноразову дев'ятивідсоткову девальвацію форинта та запровадження попередньо анонсованої рухливої прив'язки з поступовим зниженням курсу;
- восьмивідсоткове додаткове мито на весь імпорт, окрім енергоносіїв та інвестиційних товарів, із попередньо анонсованим чітким розкладом скасування цих заходів у майбутньому;
- погоджене перемовинами більш ніж десятивідсоткове зниження реальних зарплат, а також пониження інфляції з метою відновити міжнародну конкурентоспроможність угорської робочої сили;
- скасування безкоштовних соціальних послуг [1].

Реформи були радикально настроєні покінчити з соціальними подачками населенню, задля врівноваження бюджету. Реакція суспільства вилась у масштабні протести, проте саме ці заходи привели до економічного зростання.

1998 року уряд вдався до обов'язкових приватних пенсійних фондів для людей, які вперше входять на ринок праці. Створення приватних обов'язкових пенсійних фондів примушувало громадян накопичувати особисті заощадження для власного ж майбутнього блага[1].

Висновки. Впровадження ринкових перетворень у економіці Угорщини наприкінці 80-х рр. дозволило без надмірних зусиль пройти етап «трансформаційної» кризи після розпаду СРСР. Успіх реформ, які були запроваджені Й. Анталлом та Д. Горном, був забезпечений швидкими та радикальними діями впровадження, дозволивши привести інвестиції та економічний прогрес в короткостроковій перспективі. «План Бокроша», попри конфронтації з населенням, забезпечив подальший економічний розвиток.

Список використаних джерел

1 Андерс А. Велике переродження: уроки перемоги капіталізму над комунізмом. Київ, 2015. 473 с. [Електроний ресурс]. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Oslund_Anders/Velyke_pererodzhennia_Uroky_peremohy_kapitalizmu_nad_komunizmom.pdf?

2 Жизнь после СССР. Опыт Венгрии. [Електроний ресурс]. URL: <https://delo.ua/economyandpoliticsinukraine/zhizn-posle-sssr-opyt-vengrii-336226/>

3. Жукевич О. Особливості економічного розвитку Угорщини. [Електроний ресурс]. URL: <http://libfor.com/index.php?newsid=1176>

4. Рудич Ф. Політичні лідери та стратегії у країнах Центральної і Східної Європи. Політичний менеджмент. 2007. №2. С. 1-22. [Електронийресурс]. URL:<http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/9058/03-Ryduch.pdf?sequence=1>

ПРАВОВИЙ СТАТУС УКРАЇНСЬКИХ ШКІЛ В РЕСПУБЛІЦІ ПОЛЬЩА У 1921 – 1939 РР.

Кондратюк В. В. - аспірант 2-го року
навчання ВНУ імені Лесі Українки
Крамар Ю. В. - д. і .н. професор
кафедри всесвітньої історії
ВНУ імені Лесі Українки

Міжвоєнна Польща належала до країн із найбільшою кількістю етнічних меншин, які проживали на її теренах. Поляки складали 69,2% населення, українці – 14,3%, євреї – 7,8%, білоруси – 3,9%, німці – 3,9%. [1, с. 305]. Отже найбільшою групою серед них складали українці, які населяли переважно східні воєводства держави.

В основу формування національної політики Польщі щодо українців, котрі становили переважну більшість населення східних воєводств, була покладена інкорпоративна концепція польських націонал-демократів, яка ґрунтувалася на запереченні існування української нації. Згідно з цією концепцією уряд розглядав українське населення як об'єкт асиміляції через зміну національної структури Східної Галичини і Волині, а також відповідним чином спрямовану мовну та освітню політику.

Про цілі освітньої політики Польщі недвозначно висловлювався один із лідерів народової демократії 20–30-х рр. ХХ ст., міністр віросповідань і освіти Республіки Польща С. Грабський, який чітко заявив: «Польська мова, історія і географія повинні викладатись польською мовою учителями поляками, ... директори українці повинні бути заступлені (замінені – В.К.) поляками» [2, с. 12–13].

Вже в перші роки незалежності наступ на українську школу набув характеру державної політики. Якщо у 1911/1912 рр. у Східній Галичині було 2 612 початкових шкіл з україномовною програмою навчання, то вже у 1920/1921 н. р. їх залишилося 1 930 [3, с.126].

Полонізаційна політика польської адміністрації в освітній сфері проводилася шляхом: 1) переведення усієї шкільної документації на польську мову; 2) впровадження в навчання польських навчальних планів і підручників; 3) запровадження в освіті польської мови як мови викладання, при одночасному обмеженні використання української мови; 4) усунення з посад українських учителів і призначення на їх місце поляків[4, с. 1].

Полонізаційні тенденції в освітній сфері ще більше увиразнилися після того, як мовою викладання в учительських семінаріях стала лише польська мова [5, с. 27]. У 1923 р. було ліквідовано єдину чоловічу державну учительську семінарію у Львові. В той самий час жіночі учительські семінарії у Львові та Перемишлі переведено на «утраквізм» (двомовність).

Із прийняттям 31 липня 1924 р. польським Сеймом т. зв. шкільного закону, за яким двомовні (утраквістичні) початкові школи набули офіційного статусу, владою було взято курс на остаточну ліквідацію україномовних шкіл [6, с. 944].

Викладання українською мовою в школі запроваджувалось лише в тому разі, коли громада налічувала не менше як 25% українців і якщо батьки не менше ніж 40 учнів подавали відповідні прохання. Однак, якщо було 20 учнів, батьки яких хотіли вчити дітей польською мовою, така школа ставала утраквістичною. В інших

випадках школи переходили лише на польськомовне навчання. Для відкриття україномовних середніх шкіл вимагалися декларації від 150 учнів.

Наступним доказом антиукраїнського вектору політики став урядовий указ виданий польським урядом 12 квітня 1927 року. Відповідно до цього розпорядження шкільний документообіг повинен був вестися виключно польською мовою. При цьому навіть у приватних школах написи та оголошення мали бути двомовними - державною мовою та мовою, якою велося навчання. Разом з тим, листування з фізичними особами та неурядовими організаціями могла бути та мова навчання тієї чи іншої школи [7, с.9].

Слід зауважити, що, згідно впровадженого у 1932 році закону, між програмою шкіл "третього рівня" та програмою середніх шкіл було створено невинуватений розрив у три класи. Таке нововведення виключало можливість вступу до гімназій випускниками шкіл. Тоді як школи "третього рівня" були єдиними навчальними закладами у селах. Це створило суттєву перешкоду для навчання української молоді, яка здебільшого проживала у сільській місцевості.

Таким чином, згаданий вище закон у сфері шкільництва остаточно впровадив державницький принцип побудови школи і державну монополію на виховання підростаючого покоління, а також закріпив виховну мету як пріоритетну у діяльності шкіл. Так, школа була поставлена на ґрунт актуальних на той час здобутків психолого-педагогічної науки [8, с.224].

Як наслідок, наприкінці 1930-х рр. серед 41 390 учнів середніх шкіл на території західноукраїнських земель лише 7425 були українцями - переважно діти заможних батьків [9, с. 118], а серед дорослого населення 60% людей були неграмотними, особливо жителі східних воєводств [10,с.38]. Зокрема, у 1920-х роках у Волинському воєводстві 75% населення не мало навіть початкової освіти[11, с. 16].

Список використаних джерел

1. Kallas M. Historiaustroju Polski X–XX w. / M. Kallas – Warszawa, 1997.
2. Див.: Гетьманчук М. П. Між Москвою та Варшавою: українське питання у радянсько-польських відносинах міжвоєнного періоду (1918–1939 рр.) / М.П. Гетьманчук. – Львів: Вид-во Національного університету «Львівська політехніка», 2008. – 432 с.
- 3.Ступарик Б. Шкільництво Галичини (1772–1939 рр.) / Б. Ступарик. – Івано-Франківськ, 1994. – 144 с.
4. Огляд шкільництва. Шкільництво на українських землях під Польщею // Учитель. – 1923. – 23 вересня. – С.12–13.
5. Герасимович І. На тривогу! Основи української нації в загроженні / І. Герасимович. – Львів, 1929.
6. Федорович К. Українські школи в Галичині у світлі законів і практики / К. Федорович. – Львів, 1924. – 94с.
7. Енциклопедія українознавства. Загальна частина. – К., 1995.–Т. 3. Репринтне відтворення 1949 року. – С. 950.
8. Див.:Розпорядок міністра освіти // Рідна Школа.– 1927.– Ч. 2. – С. 9.
- 9.Ступарик Б. Національна школа: витоки, становлення / Б. Ступарик. – К.: ІЗМН, 1998. – 299с.
10. Цит. за: Україна у міжнародних відносинах ХХ століття: навч. посібник/ за заг. ред. Я.Й.Малика. – Львів: Світ, 2004. –468с.
11. Розквіт народної освіти в Західних областях України/Д. Яремчук, Л. Баїк, В. Санівець та ін. – К.: Рад. школа, 1979. – 192 с.

ДЕМОКРАТИЗАЦІЯ МОЛДОВИ В ПОСТРАДЯНСЬКИЙ ПЕРІОД

Костюкевич В. В. – студент 1 курсу
магістратури факультету історії,
політології та національної безпеки

Пахолок В. М. – к. політ. н., доцент
кафедри політології та публічного
управління ВНУ імені Лесі Українки

Актуальність проблеми. Після розпаду СРСР більшість новоутворених країн взяли курс в сторону Заходу, на демократизацію та лібералізацію суспільства і влади. Комусь це вдавалося краще (Литва, Латвія, Естонія), інші не надто добре впоралися із цим завданням. Однією з таких країн була Молдова, у поточний момент – одна з найбідніших країн Європи, як і Україна, являється точкою зіткнень інтересів Заходу і Росії. Політичні еліти Молдови розділені на проєвропейський та проросійський спектр. Також вагомим проблемним фактором політичній та економічній площині є самопроголошена ПМР (Придністровська Молдавська Республіка) [2]. Країна корумпована, громадянське суспільство досить слабке, і всі ці процеси її послаблюють, не даючи завершити політичну консолідацію. Політична ситуація у Молдові дослідниками визначається як «демократична нерівновага». Але, демократичні зрушення в країні відбуваються, Молдова вже реалізувала багато реформ для зближення із Заходом, а з обранням проєвропейської президентки Майї Санду очікується новий виток демократичних перетворень.

Метою статті є аналіз демократичних процесів всередині Молдови, а також факторів які перешкоджають демократизації країни.

Виклад основного матеріалу. Після розпаду Радянського союзу з'являються 15 нових незалежних країн, які маючи за собою досвід комуністичного режиму, проголошують перші демократичні президентські та парламентські вибори. Таким чином ми можемо спостерігати перші кроки на шляху до демократизації, однак молдовський приклад є неоднозначним. З однієї сторони Молдова стає чи не єдиною пострадянською країною, де комуністична партія зберігає свої міцні позиції і колосальну електоральну підтримку маючи більшість у парламенті, більш того, Володимир Воронін, який є головою Партії комуністів Республіки Молдова, стає президентом, двічі перемагаючи на парламентських виборах у 2001 та 2006 роках. В рейтингу Failed States Index 2014 року, де оцінюються здатності держав контролювати цілісність своєї території, політичну, демографічну, економічну та соціальну ситуацію в країні, Молдова займає 89 – місце, і поступається таким посткомуністичним країнам як: Білорусь, Україна та Казахстан [1].

З іншої сторони, Молдова – єдина країна, де відбулося нормальні конституційні демократичні ротації влади. Це єдина країна, яка пішла не по шляху зміцнення президентської влади, а по шляху її ослаблення – перейшла у 2000 році від президентської до парламентської республіки. (Для прикладу Україна стала на цей шлях пізніше і в зовсім інших умовах, породжених «помаранчевою революцією», і навіть вона не перейшла до обрання президента парламентом) [3]. Також Молдова займає високі, в порівнянні з іншими пострадянськими країнами, позиції в різних рейтингах, так по рейтингам політичної свободи та демократії «Фрідом Хауз»

Молдова протягом тривалого часу з оцінкою в 3 традиційно є ближчою до прибалтійських країн (Литва Латвія та Естонія мають зазвичай 5 або ж 6, аніж до Росії та Білорусі яка має 1-2 балів) [4]. Також варто зауважити, що на останніх президентських виборах перемогу отримала Мая Санду, і що не мало важливо, вперше на парламентських виборах більшість отримали не «виборчий блок комуністів та соціалістів», що для Молдови стало «традицією», а партія «Дія і Солідарність», яка є прозахідною.

Одним із важливих дестабілізуючих факторів є Придністровський конфлікт, як яскравий приклад консолідації двох еліт – з однієї сторони консервативна придністровська, яка орієнтувалася на Росію в першу чергу, чим остання скористалася задля власних інтересів, та націоналістичної молдовської, яка в свою чергу прагнула до об'єднання Республіки Молдови та Румунії в одну державу через їхню історичну та мовну близькість. Результатом став заморожений конфлікт, який досі негативно впливає на Молдову, автоматично блокуючи деякі прагнення країни до вступу в загальноєвропейські структури та НАТО, куди країну не можливо прийняти, якщо на її території ведуться активні бойові дії. Це певним чином обмежує Молдову, і дає змогу для проросійських сил спекулювати на неефективності влади у вирішенні даного конфлікту, її політичній слабкості.

Отже, демократизація Молдови є однією з неоднозначних політичних явищ на пострадянському просторі, з однієї сторони країна проводить ряд демократичних реформ, останні вибори показали консолідацію народу у підтримці орієнтованих на Європу політичних сил, з іншого боку країні потрібно вирішити ряд проблем: корупція, слабка економіка, придністровський конфлікт. Всі ці фактори стоять на порядку денному перед молдовськими елітами та їхніми європейськими союзниками. Політичні сили, які прийшли до влади мусять мобілізуватися і переконати народ в тому, що не тільки словом а й справою Республіка Молдова готова увійти до складу європейських організацій як рівна їм демократична правова держава.

Список використаних джерел

1. Дані FSI по країнам світу. URL : <https://gtmarket.ru/news/2014/06/26/6836>
2. Білорусь і Молдова як приклади пострадянської деформації системи громадянських і політичних прав і свобод Яворська, К. П.; Яворская, К. П. ; Yavorska, K. P. (Одеса: Фенікс, 2018) URL : <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/14115>
3. Молдавские молдаване и молдавские румыны. Влияние особенностей национального сознания молдаван на политическое развитие Республики Молдова. Д.Е. Фурман// «Русский сувенир» Москва 2007. с.299. URL : <http://dmitriyfurman.ru/?p=1603>
4. Дані Freedom House по рейтингам політичної свободи та демократії. URL : <https://freedomhouse.org/countries/nations-transit/scores>

ОСОБЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В СФЕРІ ДОКУМЕНТАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ

Костючик М. В. – студентка 2 курсу
факультету історії, політології та
національної безпеки ВНУ імені Лесі
Українки

Петрович В. В. – к. і. н, доцент кафедри
музеєзнавства, пам'яткознавства та
інформаційно-аналітичної діяльності
ВНУ імені Лесі Українки

У час інтенсивного розвитку технологій компанії переходять на електронну документацію, щоб спростити процес та покращити ефективність роботи установи, зменшуючи кількість роботи з паперовими документами.

Доцільно сказати, що інформація, яка подана в документах – це важливий ресурс, який дозволяє правильно орієнтуватись у конкурентному середовищі, що постійно змінюється, прогнозувати й аналізувати його, планувати найдоцільніші управлінські дії, організовувати і контролювати їх виконання тощо.

В основі управлінської діяльності підприємств лежать процеси отримання інформації, її обробки, прийняття рішення, доведення його до відома виконавців, здійснення контролю, виконання і підбиття підсумків.

Інформатизація суспільства призвела до суттєвих змін у процесі створення документів. Збільшення загального інформаційного простору спричинило до збільшення обсягів інформації, що підлягає документуванню для забезпечення юридичної значущості діяльності будь-якого підприємства. Однак, сучасні технології, які тепер використовують практично у кожній установі, підприємстві, організації значно спрощують процеси документування інформації

У сучасних умовах підприємства віддають перевагу автоматизованим системам, які включають алгоритми та засоби створення документів, правила організації та ведення електронного архіву, принципи функціонування документообігу та ґрунтуються на програмно-технічних засобах [2].

Автоматизація документообігу повинна забезпечувати оперативну роботу всього управлінського та діловодного апарату, можливість організації та здійснення швидкого контролю за виконанням і зберіганням кожного документа. Мета автоматизації полягає не лише у прискоренні руху документів, а й у максимальному обмеженні осіб, які беруть участь у створенні, забезпеченні руху чи знищенні конкретного документа.

Конкретне втілення інформаційних технологій має виражатися насамперед у виборі та реалізації методів перетворення, тобто впровадженні певної системи засобів і способів їх використання.

Варто зазначити, що інформаційно-комунікаційні технології, які останнім часом набули потужного розвитку, суттєво впливають на всі сфери життєдіяльності людей. Використання новітніх технологій є вагомими факторами підвищення як

особистої, так і національної конкурентоспроможності, сприяє прискореним темпам економічного зростання та поліпшує структуру економіки сучасної держави.

Зважаючи на це, все більше людей відчуває потребу використовувати нові можливості, що відкривають інформаційно-комунікаційні технології, з метою зміни механізмів взаємодії з органами влади.

Запровадження інформаційних технологій в Україні є потужними євроінтеграційним чинником, що надає дієвий імпульс гармонізації взаємодії органів публічної влади з громадянами, громадськими об'єднаннями, бізнесом та іншими органами влади відповідно до вимог та стандартів ЄС [1].

Основним механізмом організації взаємодії між органами державної влади та органами місцевого самоврядування, суб'єктами господарювання повинен стати електронний документообіг з використанням електронного цифрового підпису.

З метою забезпечення розвитку електронного урядування необхідно здійснити комплекс організаційно-технологічних заходів, чітко розмежувати повноваження органів публічної влади щодо реалізації політики в інформаційній сфері та здійснювати координацію їх діяльності на всіх рівнях [3].

Для надання ефективних послуг громадянам, бізнесу, оптимізації процесів опрацювання та ухвалення державної політики та прийняття управлінських рішень, здійснення дієвого управлінського контролю вирішальним є забезпечення інтероперабельності та електронної взаємодії інформаційних систем, що створюються та використовуються органами влади.

Завдяки безперешкодному обміну інформацією між різними органами влади вони зможуть подолати відомчі бар'єри, а їхні інформаційні системи будуть функціонувати та взаємодіяти на основі спільної технологічної платформи, що дасть можливість краще поширювати та повторно використовувати інформацію та забезпечить її придатність до багатоцільового використання.

Як показує досвід розвинених країн, широке розповсюдження інформаційно-комунікаційні технології є одним з ключових факторів, що безпосередньо впливає на розвиток сучасних демократичних інститутів і процесів.

Активне впровадження інформаційно-комунікаційні технології в систему документаційного забезпечення управління суттєво розширює можливості громадян щодо їх демократичної участі, створює умови для формування якісно нового рівня активності громадян, які користуються сучасними електронними технологіями не тільки в особистих цілях, а й з метою суспільно-політичної участі на всіх рівнях публічного управління.

Отже, необхідність інформатизації документообігу, забезпечення якості документів, їх досконале оформлення на електронних носіях має бути вимогою часу. Без комп'ютеризації ділових процесів сучасне управління в цілому неможливо.

Список використаних джерел

1. Зелена книга державної політики у сфері електронного урядування в Україні : проект до обговорення. К., 2014. 28 с.
2. Кадан А.М., Кизер Р.В. Возможности системы электронного документооборота Alfresco для организации делопроизводства кафедры. *Технологии информатизации и управления* : сб. науч. ст. Минск : БГУ, 2011. Вып. 2. С. 388–392.
3. Про схвалення Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні : розпорядження Кабінету Міністрів України від 15 трав. 2013 р. № 386-р. *Офіційний вісник України*. 2013. № 44. Ст. 1581.

НЕГАТИВНИЙ ВПЛИВ ФЕЙКОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ НА СУСПІЛЬСТВО

Криса К. С. – студент 2 курсу факультету історії, політології та національної безпеки ВНУ імені Лесі Українки

Петрович В. В. – к. і. н, доцент кафедри музеєзнавства, пам'яткознавства та інформаційно-аналітичної діяльності ВНУ імені Лесі Українки

З розвитком інформаційних технологій та їх впливом на суспільство розвивається мережа Інтернет. Серед її користувачів з'являються групи людей або окремі особи, які навмисно поширюють помилкову або спотворену інформацію. Це так звані «фейки» або «вкиди» – неправдиві повідомлення (підробки, фальшивки), які підкріплюються підробленими фото, свідченнями псевдоочевидців і відео. В Україні слово «фейк» звучить з екранів телевізорів, у засобах масової інформації (ЗМІ) [1, с. 330–331].

Термін «фейкові новини» трактується як повністю або частково вигадана інформація про суспільні події, явища, певних осіб, яка подається в ЗМІ під виглядом справжніх журналістських матеріалів. Вони часто носять гумористичний або сатиричний характер і створюються з метою висміювання або привернення уваги до важливих суспільних проблем чи тенденцій. Тобто таке визначення фейкової інформації має позитивний і розважальний характер. Проте в сучасних українських соціальних медіа фейкова інформація спрямована на дезінформацію, введення в оману аудиторії, що в результаті викликає не позитивні, а, навпаки, негативні емоції [4].

Головна мета фейкових повідомлень як інструмента інформаційної війни – це посіяти сумніви й переконати аудиторію в правдивості поданої інформації. Завдання полягає в тому, щоб дезінформувати аудиторію; пропагувати власне бачення, політику чи позицію; викликати агресію; похитнути позицію індивідуума та змусити його засумніватися; посіяти паніку; змінити усталену думку в аудиторії; спонукати по певної дії; активувати увагу й зацікавити аудиторію; переконати аудиторію за допомогою вигаданих фактів; залякувати аудиторію тощо.

Фейками називають також фотографії, зроблені у фотошопі, спеціально створені відеоролики, які важко відрізнити від правдивих, створені акаунти вигаданих людей у соціальних мережах, через які поширюється неправдива інформація.

Фейки є різними за формами, методами передачі, змістом, тому їх можна класифікувати.

За методом поширення: масмедійні фейки (які створюють спеціально для ЗМІ й через них поширюються); мережеві чутки (поширення чужої вигадки через соціальні мережі). За формою розрізняють: фотофейк, відеофейк і фейковий журналістський матеріал [3, с. 185].

Виділяють декілька типів фейків у соціальних медіа залежно від їхнього завдання:

- фейки, які сіють паніку серед людей;
- фейки, які розпалюють міжнаціональну (расову, релігійну тощо) ворожнечу;
- фейки, які поширюють хибні думки для того, щоб заплутати нас, відволікти від правди;
- фейки, які маніпулюють свідомістю;
- фейки, які рекламують когось або щось;
- фейки, які приносять прибуток ЗМІ, що його поширює («жовта преса»);
- фейки, які плямують чийсь репутацію (найчастіше це фото, добре опрацьовані у Photoshop);
- фейки, які мають розважальний характер [2, с. 284].

Прикрим є те, що не завжди можливо відрізнити фейк від дійсності, спотворене повідомлення від правдивого. Серед назв новин трапляються й матеріали, розміщені на сторінках фейкового видання, які своїми назвами вражають або обурюють користувача. Вони викликають підвищену увагу й інтерес у користувачів, які й поширюють далі фейкову інформацію, бажаючи залучити більшу аудиторію, поділитися нею зі своїми друзями із соціальних мереж, тим самим перетворюючись на інструмент пропаганди. Разом з тим суспільство використовує будь-які можливості для боротьби з поширенням неправдивої інформації.

В Україні пошуком фальшивих новин і їх спростуванням займається команда сайту Stopfake.org. Ними неодноразово виявлялися неправдиві повідомлення, що не лише поширювалися в нашій країні, а й формували уявлення про українські події й українців у міжнародній аудиторії. У боротьбі з фейковою інформацією в Україні й підвищенні медіа-грамотності населення відіграють міжнародні й українські громадські організації. Серед них Рада міжнародних наукових досліджень та обмінів (IREX/Україна), яка впроваджує з 2009 р. програму «Бібліоміст». У 2015 р. розпочато впровадження програми медіа-грамотності для громадян за підтримки Міністерства закордонних справ і міжнародної торгівлі Канади (DFATD Canada) у партнерстві з Академією української преси та громадською організацією «Центр медіа-реформи» (StopFake). Метою програми є посилення стійкості громадян проти дестабілізуючої сили впливу неправдивої інформації через підвищення спроможності громадян встановлювати надійність своїх джерел інформації та новин і підвищення попиту населення на правдиву інформацію [5].

Отже, набуває актуальності питання пошуку нових форм і методів виявлення фейкової інформації та розробки способів мінімізації її впливу. Для цього необхідно володіти навичками грамотного пошуку інформації, аналізу джерел, вмінням критично відбирати й оцінювати її та ретельно перевіряти факти.

Список використаних джерел

1. Вітушко Н. Перевірка інформації на достовірність у процесі підготовки джерельної бази бібліотечного аналітичного продукту в умовах інформаційного протистояння. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. 2014. Вип. 39. С. 328–339. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/npnbuimviv_2014_39_30.
2. Кіца М. О. Фейкова інформація в українських соціальних медіа: поняття, види, вплив на аудиторію. *Наукові записки Української академії друкарства*. 2016. № 1. С. 281–287. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nz_2016_1_37.
3. Мудра І. Поняття «фейк» та його види у ЗМІ. *Теле- та радіожурналістика*. 2016. Вип. 15. С. 184–188. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tir_2016_15_27.

4. Новини фейкові й сатиричні. UaReview. URL : <https://uareview.com/fake-news/>.

5. У Києві підбили підсумки проекту «Програма медіа-грамотності для громадян». *Media Sapiens*. 2016. URL : http://osvita.mediasapiens.ua/mediaprosvita/mediaosvita/u_kievi_pidbili_pidsumki_proektu_programa_mediagramotnosti_dlya_gromadyan.

ДЕРЖАВА МАЙБУТНЬОГО В ПОЛІТИЧНІЙ ДУМЦІ МАРКСИЗМУ

Кротюк В. С. – студент 4 курсу факультету історії, політології та національної безпеки ВНУ імені Лесі Українки

Постановка проблеми. Незважаючи на значні наукові досягнення, у світі не подолане безробіття, панує соціальна нерівність, трапляються економічні кризи. І не менш важливу роль у цих процесах після економіки відіграє держава. Ці проблеми зумовлюють підвищений інтерес у суспільстві щодо побудови нової моделі державного управління.

Мета дослідження. Дослідити природу держави з точки зору марксизму, зрозуміти причини, які зумовлюють негативне ставлення марксистів до сучасної влади та визначити, до побудови якої держави суспільство повинно прагнути.

Результати дослідження. Особливістю марксистського вчення про державу є матеріалістичний та класовий погляд на її природу. Виникає держава через розподіл праці, появу приватної власності та у зв'язку з виникненням класів. Держава є продуктом суспільства, яке заплуталось у своїх протиріччях, є тою силою, яка стоїть над суспільством і яка все більше відчужується від нього [3, с. 171–172].

Так як суспільство потребує матеріальних благ для свого існування, тому система економічних відносин є базисом, від якого повністю залежить надбудова – держава, право, мораль, філософія, релігія. Держава, як частина надбудови, завжди виражає волю та інтереси класу, якому належать засоби виробництва. Тому держава є суспільним інститутом, за допомогою якого економічно панівний клас стає панівним і політично та здобуває таким чином нові засоби для придушення і експлуатації пригнобленого класу [1, с. 294].

Роберт Райх, міністр праці США 1993 – 1997 рр., говорить, що в сучасному суспільстві капіталізм та демократія перевернуті з ніг на голову, тобто капіталізм ніби вторгається у демократію. Рішення федеральних урядів приймаються в інтересах підприємств аби отримати здорову конкуренцію, при цьому не залучаючи громадськість до обговорення та прийняття цих рішень [6, с. 55–56].

Тому для марксистів є очевидним той факт, що реальна влада у країнах належить банкам, корпораціям і фінансовим установам, чиї директори ніколи ніким не обиралися, але чиї рішення можуть впливати на долі мільйонів. Найбільше, на що може сподіватися держава, це мінімізація деяких видів шкоди, завданої людям існуючою системою [4, с. 253–254].

У суспільстві, в якому класи будуть відсутні, внаслідок передачі засобів виробництва у суспільну власність, втручання державної влади у суспільні відносини буде поступово зменшуватись, тому держава буде просто відмирати.

Однак в соціалістичному майбутньому революційному перетворенню піддається сама ідея держави. Лише при комунізмі держава поступається місцем координуючому органу.

Для Маркса базовою моделлю держави при соціалізмі була Паризька комуна 1871 року. Комуна була сформована з міських гласних, в основному робітників, які були обрані в округах Парижа загальним голосуванням і могли бути відкликані своїми виборцями в будь-який час. Громадські посади виконувалися за зарплату робітника, постійна армія була скасована, а поліція перетворена в відповідальний орган Комуни. Церква була відділена від держави, а навчальні заклади стали безкоштовними для народу і вільними від впливу держави та церкви. Судді, магістрати і інші посадові особи обираються, є відповідальними і змінюваними на вимогу своїх виборців. Комуна також передбачала усунути приватну власність, передавши виробничі підприємства в руки кооперативних товариств [2, с. 342–343].

Як буде конкретно виглядати майбутнє комуністичне суспільство та держава, Маркс та Енгельс писали доволі мало. По – перше, комунізм організовує суспільне життя так, щоб окремі особи могли реалізувати себе в рамках та за допомогою самореалізації інших. Тоді люди матимуть більше можливостей вести себе так, як вони хочуть, але в рамках своєї відповідальності перед оточуючими, впроваджуючи у життя принцип «свобода розвитку кожного є умовою свободи розвитку всіх». А тому передбачити комуністичне суспільство майбутнього є неможливим. По – друге, позиція Маркса полягала в тому, щоб не мріяти про ідеальне майбутнє, а вирішувати проблеми сьогодення, які заважають настанню кращого майбутнього [4, с. 102–122].

Подібну думку висловлює британський історик Раймонд Вільямс, пишучи: «Ми повинні планувати те, що може бути сплановано, погодившись з нашим спільним рішенням. Однак стрижнева суть явища культури буде повністю права, якщо нагадає нам, що культура принципово не піддається плануванню. Ми повинні забезпечити засоби для підтримки фізичного існування і суспільного життя. Але що потім за допомогою цих засобів буде отримано, ми не можемо дізнатися чи розповісти» [5, с. 355].

Висновки. Отже, згідно марксистської теорії, держава є суспільним інститутом, яка слугує інтересам економічно панівного класу. Марксисты визнають лише ту державу, яка буде слугувати засобом управління громадян самими собою, а не меншості – більшістю. Тому при соціалізмі держава продовжить своє існування і лише при комунізмі вона повинна буде повністю зникнути, однак сказати, що прийде замість неї, марксисты не можуть в силу того, що майбутнє невизначене. З точки зору марксистів, для реформування сучасної держави, перш за все, потрібно змінити економічну систему, а саме передати засоби виробництва у суспільну власність.

Список використаних джерел

1. Демиденко Г. Г. Історія вчень про право і державу: Курс лекцій. 2-е вид., перероб. і доп. Харків. Право, 2008. ст. 432
2. Маркс К., Энгельс Ф. Сочинения: в 50 т. Москва: Государственное издательство политической литературы, 1960. Т. 17. ст. 841
3. Маркс К., Энгельс Ф. Сочинения: в 50 т. Москва: Государственное издательство политической литературы, 1960. Т. 21. ст. 746

4. Иглтон Т. Ф. Почему Маркс был прав. Пер. с англ. П. Норвилло. Москва. Карьера Пресс, 2012. ст. 304
5. Raymond H. W. Culture and Society 1780–1950. Doubleday, New York, 1960. p. 382.
6. Reich R. B. The Case Against Corporate Social Responsibility. Goldman School Working Paper Series, 2008. p. 62.

МАТЕРІЯ ТА РУХ У ДІАЛЕКТИЧНОМУ МАТЕРІАЛІЗМІ

Кротюк В. С. – студент 4 курсу факультету історії, політології та національної безпеки ВНУ імені Лесі Українки

Постановка проблеми. Діалектичний матеріалізм є революційним філософським вченням, яке зуміло не лише вирішити суперечливості матеріалізму у ХІХ столітті, але й поєднати з матеріалізмом певні ідеї ідеалізму. Матерія та рух у цьому філософському вченні є ключовими поняттями, розуміння яких дає змогу не лише розглядати сучасний світ з позиції матеріалізму, але й досліджувати інші ідеї даного світогляду.

Мета дослідження. Дати визначення матерії та руху з точки зору діалектичного матеріалізму і визначити їх природу та зв'язок між собою.

Результати дослідження. Діалектичний матеріалізм є різновидом матеріалістичного філософського світогляду, який вважає, що буття – це матерія, що все у світі матеріальне або є властивістю матерії, визнаючи першість матерії над ідеєю. Діалектичний матеріалізм, на відмінну від старого матеріалізму ХVІІІ – ХІХ століть, не обмежувався матеріалістичним розумінням лише природи, але й розповсюдив такий погляд і на суспільство. Також оновлений матеріалізм долучав до аналізу діалектику німецького філософа-ідеаліста Георга Гегеля, трактуючи її не з позиції ідеалізму, а з позиції матеріалізму. Засновниками цього напрямку були німецькі мислителі Карл Маркс і Фрідріх Енгельс [5, с. 74].

Ф. Енгельс, розуміє матерію як чисте створіння думки і абстракцію [4, с. 570]. Речовина, матерія, є не що інше, як сукупність речовин, з яких абстраговано це поняття [4, с. 550]. Ленін доповнює це поняття і пише, що матерія – є філософська категорія для позначення об'єктивної реальності, яка дана людині у її відчуттях, яка копіюється, фотографується, відображається нашими відчуттями, існуючи незалежно від них [2, с. 131].

«Вічність в часі, нескінченність в просторі полягають у тому, що тут немає кінця ні в яку сторону, – ні вперед, ні назад, ні вгору, ні вниз, ні вправо, ні вліво», – пише Енгельс [4, с. 49], а отже матерія і закони її руху є вічними і нескінченними. Електрон так само невичерпний, як і атом, а тому природа нескінченна, вказує В. Ленін [5, с. 278].

Так як матерія є вічною, жодна з її частин ніколи не може бути втрачена. Матерія перебуває у своєрідному колообігу, в якому кожна кінцева форма існування матерії, наприклад, сонце, тварина чи хімічна сполука, є однаково скороминущими утвореннями матерії, які не є вічними, крім вічно змінної і рухомої матерії та законів її руху та зміни. Однак рано чи пізно матерія винищить на Землі мислячий

дух, але вона повинна буде його знову породити де-небудь в іншому місці і в інший час. Тому матерія без руху немислима, як і рух без матерії [4, с. 362–363].

Рух є способом існування матерії, яка не може існувати без нього. Рух – це сукупність всіх чуттєво сприйманих форм руху [4, с. 550]. Не можна протиставляти матерії рух як щось особливе та відокремлювати від матерії будь-яку форму руху. Характер руху є діалектичним, тобто таким, який існує завдяки боротьбі та єдності протилежностей [4, с. 632]. Незважаючи на те, що Г. Гегель був філософом-ідеалістом, його діалектичний метод був повністю перероблений К. Марксом та Ф. Енгельсом і використовувався ними при розробці даного вчення.

Ф. Енгельс виділяв п'ять основних форм руху матерії, від нижчої до вищої. Це механічна форма, фізична форма, що включає в себе теплові, світлові, електромагнітні, внутрішньоатомні процеси, хімічна форма, яка охоплює перетворення речовин, біологічна форма руху або життя. Найвищою формою руху матерії є свідомість [1, с. 27].

Мислення і свідомість є продуктами людського мозку, а людина – це продукт природи, який розвинувся в певному середовищі і разом з нею [4, с. 32]. Так як світ є закономірним рухом матерії, наше пізнання, будучи вищим продуктом природи, здатне лише відображати цю закономірність [2, с. 174]. «А тому, – пише К. Маркс у своїй роботі «Критика політичної економії», – не свідомість людей визначає їх буття, а навпаки, їх суспільне буття визначає їх свідомість» [3, с. 7]. На основі даних тверджень обґрунтовується тезис про першість матерії над ідеєю.

«Рух в світовому просторі, механічний рух менш значних мас на окремих небесних тілах, коливання молекул в якості теплоти або в якості електричного або магнітного струму, хімічне розкладання і з'єднання, органічне життя – ось ті форми руху, в яких – в одній або в декількох відразу – знаходиться кожен окремий атом речовини в світі в кожен даний момент», – пише Ф. Енгельс [4, с. 632].

В діалектичному матеріалізмі протилежністю руху є спокій або рівновага. Це явище є лише відносним, яке має сенс тільки по відношенню до тієї чи іншої певної форми руху [4, с. 631–632]. Таким чином, спокій є результатом обмеженого руху [4, с. 62].

Висновки. Отже, діалектичний матеріалізм розуміє матерію як об'єктивну реальність, яка дана людині у її відчуттях, яка відображається нашими відчуттями, існуючи незалежно від них. Кожна кінцева форма існування матерії не вічна, лише матерія та закони її руху є вічними і нескінченними. Рух є способом існування матерії, сукупністю всіх чуттєво сприйманих форм руху. Рух є діалектичним, тобто оснований на боротьбі та єдності протилежностей. В природі існують п'ять форм руху матерії: механічна форма, фізична форма, хімічна форма, біологічна форма та свідомість. Свідомість людини може лише відображати закономірний рух матерії, а тому визнається першість матерії над свідомістю. Спокій, рівновага, як протилежність руху, є лише відносними, а саме результатами обмеженого руху.

Список використаних джерел

1. Васильев С.Ф., Вознюк Е.Б., Демин И.В. Базовый курс философии для бакалавров. Барнаул. АлтГТУ, 2015. ст. 482
2. Ленин В.И. Полн. собр. соч. Москва: Государственное издательство политической литературы, 1968. Т. 18. ст. 522.
3. Маркс К., Энгельс Ф. Сочинения: в 50 т. Москва: Государственное издательство политической литературы, 1960. Т. 13. ст. 771

4. Маркс К., Энгельс Ф. Сочинения: в 50 т. Москва: Государственное издательство политической литературы, 1960. Т. 20. ст. 828

5. Семенов Ю. И. Диалектический материализм: его место в истории философской мысли и современное значение. Философия и общество, 2002. №3. 74–102 с.

«ВЕЛИКА ТУРЕЦЬКА ВІЙНА» 1683–1699 РР.: ПРИЧИНИ ТА ХАРАКТЕР

Кулик М. О. – студентка 1 курсу факультету історії, політології та національної безпеки ВНУ імені Лесі Українки

Ткачук А. П. – к. і. н., доцент кафедри всесвітньої історії ВНУ імені Лесі Українки

Постановка проблеми. «Великою турецькою війною» називають серію збройних конфліктів 1683–1699 рр. між Османською імперією та консолідованими силами європейських держав, які розпочалися з нападу османів у 1683 р. на столицю імперії Габсбургів (імператорів Священної Римської імперії) – Відень [1, с. 47]. «Велика турецька війна» вважається одним із наймасштабніших протистоянь на території Центральної та Східної Європи, в якому зіткнулися провідні християнські та мусульманські країни. Тому актуальним, і на сьогоднішній день, залишається різнобічний аналіз передумов та причин, які призвели до розгортання «Великої турецької війни» та визначення її характеру.

Мета дослідження. Проаналізувати на основі різнопланових історичних джерел характер та основні причини розгортання «Великої турецької війни».

Результати дослідження. Аналіз та порівняння історичних джерел дали змогу скласти об'єктивне уявлення про характер, причини та передумови розгортання «Великої турецької війни», наслідком якої стала зміна геополітичної ситуації в Центрально-Східній Європі.

Період розквіту Османської імперії припав на першу половину XVI ст., коли на престол зійшов султан Сулейман I Пишний. З того ж часу Порти розпочала серію експансіоністських походів на Балкани, Середземномор'я та територію Південної й Східної Європи з метою розширення кордонів імперії та збільшення впливу османів серед провідних світових держав [5, с. 39].

Однак, успішні загарбницькі походи XVI – першої половини XVII ст. частково знівельовала невдача для Порти московсько-турецька війна 1676–1681 рр., яка завершилась підписанням Бахчисарайського мирного договору 1681 р., що значно підривав могутність та авторитет Османської імперії на міжнародній арені. Згідно положень Бахчисарайського миру, кордон між Московією та Османською імперією був встановлений по Дніпру. До Порти відійшли Київщина, Брацлавщина та Поділля, а на землях між Бугом та Дніпром упродовж двадцяти років обидві держави не могли будувати фортеці та укріплення [4]. Отож, після підписання договору з Московією міжнародний авторитет «непереможної» Османської імперії похитнувся й подальші експансіоністські плани османів опинилися під загрозою.

У другій половині XVII ст. Османська імперія вже не володіла такою військовою могутністю як на початку XVI ст. [2, с. 318], але турецький уряд не зміг змиритися з втратою попередніх позицій. Останньою надією Османської імперії підвищити авторитет серед провідних європейських країн та повернути титул держави-завойовника стало рішення султанського уряду про розгортання тривалої серії збройних конфліктів з провідними європейськими державами за панування над територією Центрально-Східної Європи, що тривали впродовж 1683–1699 рр. і отримали назву «Велика турецька війна».

У цей час ситуація в Центрально-Східній Європі характеризувалася зростанням військової напруги, зокрема в розділеній Угорщині. Безпосереднім приводом до оголошення війни османами стало повстання проти панування Габсбургів, яке відбулося роком раніше, в 1682 р., в Угорщині на чолі з Імре Текеї [3, с. 436]. Він визнав себе данником турецького султана, після чого був проголошений королем Середньої Угорщини і, відповідно, васалом Османської імперії. Тож у 1682 р. Порто розпочала підготовку до війни проти Австрії, щоб допомогти своєму васалові.

Ще однією причиною, що забезпечувала Османській імперії вигрешне становище на початку «Великої турецької війни» і, тим самим, підштовхнула османський уряд до її розгортання, стало завершення терміну дії Вашварського мирного договору 1664 р. між Австрією та Портою, який був укладений на двадцять років [1, с. 84]. Умови миру й так дестабілізували внутрішньополітичну ситуацію імперії Габсбургів, тому, заручившись підтримкою Імре Текеї в Угорщині, турки обрали момент для завдання удару.

Фактично, після вступу османського війська на територію Угорщини розгорілася війна за панування над територією більшої частини Європи. В ході війни уряд Османської імперії та султан Мегмед IV планували відвоювати раніше втрачені землі та поновити на них своє панування, а розпочати великий візир Кара-Мустафа вирішив із самого серця Центральної Європи – Відня, який свого часу не зміг завоювати турецький султан Сулейман I Пишний, тому для турків це мало ще й символічний характер.

Висновки. Розпочата Османською імперією у 1683 р. «Велика турецька війна» мала загарбницький характер, оскільки головними причинами збройного протистояння між Портою та європейськими державами стало прагнення турків довести, що незважаючи на поразки попередніх років, Османська імперія все ще здатна протистояти провідним християнським країнам (Австрії, Венеції, Речі Посполитій та Московії) і розширити межі свого панування над територією Центрально-Східної Європи.

Список використаних джерел

1. Бальфур Дж. Османская империя. Шесть столетий от возвышения до упадка. XIV–XX вв. Москва, 2017. 228 с. URL: http://loveread.ec/read_book.php?id=72240&p=1
2. Васильев Л. С. История Востока: В 2-х томах. Т.1. Москва, 2005. 609 с. URL: <https://www.e-reading-lib.com/book.php?book=10714>
3. Кинросс Лорд. Расцвет и упадок Османской империи. Москва, 1999. 696 с. URL: <https://www.twirpx.com/file/207772/>
4. Текст грамоти кримського хана Мурат-Гірея з викладом змісту Бахчисарайського мирного договору. URL: <http://krym.rusarchives.ru/dokumenty/shertnaya-gramota-krymskogo-hana-murat-gireya-s-izlozheniem-bahchisarayskogo-mirnogo>

5. Эвлия Челеби. Книга путешествия (Извлечения из сочинения турецкого путешественника XVII века). Москва, 1961. 199 с. URL: <https://www.rulit.me/books/evliya-chelebi-kniga-puteshestviya-izvlecheniya-iz-sochineniya-tureckogo-puteshestvennika-xvii-veka--download-free-394568.html>

МУЗЕЙ ІСТОРІЇ ЛУЦЬКОГО БРАТСТВА: ОСНОВНІ НАПРЯМКИ РОБОТИ ЗІ СТУДЕНТАМИ

Куліш В. В. – студент 4 курсу факультету історії, політології та національної безпеки ВНУ імені Лесі Українки

Після входження руських земель до складу Речі Посполитої, а згодом і укладення Берестейської унії у 1596 р. Православна церква опинилася у скрутному становищі і була змушена підтверджувати свою легітимність, чим активно займались православні братства. У Луцьку таке братство постало у 1617 році під назвою Луцьке Хрестовоздвиженське православне братство.

Упродовж понад століття ця організація була досить впливовою та розвинутою, але внаслідок унії братських ченців з Римом у 20-х роках XVIII ст. світські члени організації перестали фінансово підтримувати братство і воно припинило свою діяльність. Продовжувачем освітньої та благодійницької діяльності братства аж до 1833 року став Луцький василіанський (колись братський) монастир [1, ст. 198].

В кінці XIX століття місцева інтелігенція відновила у Луцьку діяльність братства, але його існування було нетривалим [2; ст. 168-172].

За час існування братства його членами було понад тисяча осіб, серед яких такі відомі постаті як Ісакій Борискович, Іван Виговський, Афанасій Пузина, Лаврентій Древинський, Галшка Гулевичівна, Данило Братковський, Йов Кодзелевич, Петро Косач, Орест Левицький та Іван Власовський [3; ст. 34-38].

Зважаючи на важливість діяльності Луцького братства для історії не лише Луцька, але й усієї України, у день церковного свята Воздвиження Чесного хреста 27 вересня 2011 року відбулося відкриття музею історії Луцького братства на території архітектурного комплексу Луцького братства у старовинному приміщенні колишнього братського монастиря.

Важливим для історії музею є 2021 рік, оскільки це ювілейний рік, музею виповнилося 10 років з часу відкриття експозиції у 2011 році. Не зважаючи на карантинні обмеження, музей і далі активно працює для різних категорій відвідувачів, проводить різноманітні наукові заходи та екскурсії, організовує виставки. Особливий напрямок діяльності музею – це робота зі студентами.

Першим щорічним заходом, що організував музей, стала виставка «Найкращий кримський подарунок Україні», присвячена 150 річчю від дня народження Агатангела Кримського. Відкрили її 28 січня, яку окрім студентів відвідали і науково-педагогічні працівники факультету філології і журналістики ВНУ імені Лесі Українкина чолі із проректором Ю. Громиком. На виставці представлені видання творів А. Кримського, його наукові розвідки та поезії, було представлено прижиттєве видання "Пальмове гілля. Екзотичні поезії",

видане у Києві в 1922 році. Окрему цінність представляє себе оригінальне фото вченого початку ХХ ст. з написом "Татусь". Окремою, цікавою темою виставки стала розповідь про кримське коріння та родовід видатного вченого. Відтак виставка є цікавою і для музейних поціновувачів, і для тих, хто вперше почує ім'я видатного вченого [5]. Пізніше виставку відвідали студенти четвертого курсу факультету історії, політології та національної безпеки ВНУ імені Лесі Українки, що здобувають професію вчителя історії. Екскурсія пройшла в рамках вивчення навчальної дисципліни «Організація екскурсійної роботи в закладах освіти». Розуміючи, що це майбутні вчителі, які з часом будуть подавати цей матеріал учням, під час екскурсії завідувачка музею Олена Бірюліна старалася цікаво провести її, оперуючи не тільки усіма відомими фактами, але й і власними дослідженнями та думками, що б максимально зацікавити студентів [4].

7 квітня для студентів другого курсу освітньо-професійних програм «Музейний менеджмент, культура туризму» та «Історія, музеєзнавство, екскурсознавство» провели екскурсію у рамках навчальної дисципліни «Фондова та науково-дослідна робота музеїв». Працівниця музею Вікторія Білик професійно ознайомила студентів з експозицією та науковою концепцією Музею історії Луцького братства. На прикладі одного музею студенти відстежили його становлення, починаючи від ідеї та завершуючи її реалізацією. Найцікавішим моментом екскурсії став огляд крипти у підземеллях Луцької Хрестовоздвиженської церкви [4].

Вже 25 травня у день слов'янської писемності та культури був проведений науковий захід, у якому взяли участь студенти-історики третього курсу нашого університету, яких ознайомили з книжковою спадщиною, що зберігається у фондах Волинського краєзнавчого музею. Були використані найдавніші рукописні книги та оригінальні писемні джерела XVI-XVIII століть. Серед цих книг було «Остромирове євангеліє» (1056-1057 рр.) та було показано дві рукописні книги часів Любарта Гедиміновича – Луцьке Євангеліє II-пол. XIV ст. і Луцький псалтир 1384 року, відтворені фототипічним способом в останнє десятиліття завдяки волинським добродіям. Ці книги є дуже цінними оскільки інформація, що записана в них, має важливу ролі для історії Волині [4].

Музей підготувався до нового навчального року і у вересні в його стінах вже відбулося дві події. 21 вересня відбувся науково-освітній захід «Луцька братська церква Воздвиження Чесного Хреста: доля храму після повернення у православ'я в кінці XVIII – у I половині XIX ст.» Учасники цього заходу – студенти-історики першого курсу ВНУ імені Лесі Українки, мали можливість ознайомитися із обставинами функціонування храму в умовах російського панування [4].

23 вересня студенти-історики 4 курсу взяли участь у заході з нагоди 380-ї річниці пам'яті про Галшку Гулевичівну - волинянку, меценатку, луцьку братчицю. Це була перша з черги планованих дворічних музейних зустрічей про волинську добродійницю [4].

Отже, Музей історії Луцького братства активно співпрацює з нашим університетом і пропонує для студентів багато цікавих і пізнавальних наукових заходів.

Список використаних джерел

1. Бірюліна О. Братське древньосховище. Перший громадський музейний заклад у Луцьку. *Минуле і сучасне Волині: О. Цинкаловський і край*. Матеріали ІХ наук. істор.-краєзн. конфер. Луцьк, 1998.

2. Бірюліна О. Історія Луцького братства. Археографічний аспект. *Волинський музей історія і сучасність*. Луцьк, 1999. Випуск II.
3. Бірюліна О. Реєстр духовних осіб луцького братського пом'ятника. *Пам'ятки сакрального мистецтва Волині на межі тисячоліть*. Науковий збірник. Луцьк. 2000. Випуск 7.
4. Музей історії Луцького братства
URL: <https://www.facebook.com/lutskbrotherhoodmuseum/>
5. Музейний простір Волині URL: http://volyn-museum.com.ua/news/najkrashhiy_krimskij_podarunok_ukrajini_agatangelu_krimskomu_150/2021-01-26-5685

ТРАНСФОРМАЦІЇ ІНСТИТУТУ СТАРОСТИ В СИСТЕМІ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ УКРАЇНИ

Куничик Є. Л. – студент 1 курсу
магістратури факультету історії,
політології та національної безпеки
Пахолок В. М. – к. політ. н., доцент
кафедри політології та публічного
управління ВНУ імені Лесі Українки

Ідея адміністративної реформи в Україні з'явилася у перші ж роки незалежності, оскільки тоді чина система публічного адміністрування не відповідала потребам демократичної державності. Спроби децентралізації державної влади, здійснені у перші десятиліття незалежності, не змінили сутності системи адміністрування а часто були провальними уже на початкових етапах. Новий (сучасний) етап децентралізації в Україні розпочався після Революції гідності із прийняттям Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад». Крім іншого, реформа передбачала укрупнення територіальних громад, і тому постала проблема представлення інтересів територій, що увійшли до складу великих територіальних громад. Для вирішення такої проблеми було передбачено запровадження нового інституту в системі органів місцевого самоврядування – старости.

Мета даного дослідження полягає у з'ясуванні політичних обставин становлення, основних напрямів розвитку інституту старости в Україні.

Староста – це посадова особа місцевого самоврядування, інституція, створена для того, щоб інтереси жителів сіл і селищ в територіальних громадах були належним чином представлені, а також щоб соціальні, побутові та інші потреби мешканців населеного пункту забезпечувалися швидко і зручно.

Вперше в Україні інститут старости був запроваджений у 2015 р. Законом України «Про добровільне об'єднання територіальних громад», як складова системи місцевого самоврядування. Спочатку старостат було визначено як виборний інститут, а староста був посадовою особою місцевого самоврядування. Кандидатура старости визначається головою територіальної громади і затверджується сільською, селищною, міською радою на строк своїх повноважень.

Кількість старостинських округів визначається сільською, селищною, або міською радою.

Староста працює на постійній основі в апараті відповідної ради та її виконавчого комітету, а в разі обрання членом цього виконавчого комітету – у виконавчому комітеті ради. На старосту поширюються вимоги щодо обмеження сумісності його діяльності з іншою роботою (діяльністю), встановлені для сільського, селищного, міського голови Законом «Про місцеве самоврядування в Україні» [1].

Старостатинські округи можуть утворюватися, як в окремому населеному пункті, так і охоплювати декілька населених пунктів (крім центру громади). Населення, яке проживає в утвореному окрузі повинно бути не менше 500 жителів. При цьому враховується етнічні, природні, культурні та інші фактори утворення старостату.

До функцій старости відносяться: діяти в інтересах громади та жителів населеного пункту в якому його призначили, брати участь у пленарних засіданнях та засіданнях виконавчого комітету, має право виступати на пленарних засіданнях що стосується очолюваного ним старостинського округу, виконує окремі завдання адміністратора центру надання адміністративних послуг та готує документи для подання в громаду або в місцеві органи виконавчої влади, бере участь в організації, виконанні та контроль рішень сільської, селищної, міської ради селищного, міського голови на відповідному окрузі, бере участь у формуванні місцевого бюджету і реалізації на відповідному старостинському окрузі, вносять рекомендації, щодо діяльності підприємств, державних та комунальних організацій, бере участь у підготовці проєктів, щодо майна територіальної громади, що розташована на відповідному округу, контролює об'єкти комунальної власності та за станом благоустрою, отримує документи для подальшої діяльності на визначній посаді.

Після повторного перегляду Закону «Про місцеве самоврядування» та впровадження пропозицій Президента України Верховна Рада України прийняла Проєкт Закону від 14 липня 2021 року. Відповідно до законопроекту староста тепер не обов'язковий на засіданнях виконавчого комітету ради громади. Староста наділяться більшими повноваженнями, що стосується свого населеного пункту. Також староста виконує функції Центру надання адміністративних послуг, що дозволяє людям не їхати в центр, а зробити відповідні документи на місцях. Інші функції які виконує інститут старости залишилися незмінні.

За короткий проміжок свого існування інститут старости уже встиг втратити свою виборність, узалежнившись від сільського, селищного, міського голови. Хоча процес вибору втратив чинність – процедура обговорення не забороняється, голова громади може проводити громадське обговорення на рахунок призначення старости.

Інші положення законопроекту врегульовують суто технічні питання: порядок створення старостинських округів, затвердження радою громади положень про старосту, суміщення посади старости тощо [3].

За даними на 2020 рік в територіальних громадах було призначено 4242 старости та створили 4481 старостинський округ. При цьому у 3159 округах мешкає менше 1500 людей. При цьому у 762-х округах від 1500 до 3000 жителів, а у 195-ти – понад 3000 [3].

Отже,можемо зазначити, інститут старости є новоствореним органом місцевого самоврядування і знаходиться в процесі формування. Функції та повноваження реформуються і можуть розширюватися в тому числі, і радою громади. Надання

старостам повноважень ЦНАПу дозволяє жителям отримати відповідні адміністративні послуги та документи в їх місці проживання. Старости займаються розвитком населеного пункту і звітуються перед сільським, селищним і міським головою. Однак, тенденції до звуження повноважень старости можуть призвести й до повної ліквідації даного інституту, що негативно позначиться на розвитку місцевої демократії та зручності отримання адміністративних послуг.

Список використаних джерел

1. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 30.12.2020. Відомості Верховної Ради України. 1997. № 24. ст. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Про добровільне об'єднання територіальних громад: Закон України». 5.02. 2015 року № 157-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19#Text>.
3. Староста. Мережа сайтів територіальних громад та об'єднаних територіальних громад. URL: <https://gr.org.ua/starosty-v-selah-ob-yednanyh-gromad-shho-zminyuye-novyy-zakon-infografika/>.

ОСМАНСЬКА ІМПЕРІЯ ТА ПОНЯТТЯ ВІЗАНТІЙСЬКОГО МІЛЛЕТУ

Кухарук М. М. – студент 4 курсу
Богословського факультету Волинської
православної богословської академії

В епоху розвинутого і пізнього Середньовіччя найбільшою і наймогутнішою мусульманською державою була Османська імперія, до складу якої входили величезні території в Азії, Африці та Східній Європі. Особливу роль турки-османи відіграли в історії православних християнських держав Південно-Східної Європи та Візантійської імперії. З огляду на це, великий інтерес викликає османський історичний досвід співіснування та взаємодії різних народів в умовах етнокультурного та конфесійного розмаїття [1]. Турки-османи з повагою ставилися до Христа, вони приймали непорочне зачаття Діви Матері і Христа. За образу Христа турки застосовували покарання. Вони ставилися з шаною до Святої води, мощів [5, 170]. Султан Мехмед після завоювання Константинополя оточив себе християнами, адже він розумів, що без допомоги християн-греків не зможе створити сильної держави. Султан Мехмед II схвалив існування міллетної системи, вважаючи її доцільною. Говорячи про ставлення султанів до немусульманських підданих, архієпископ Магакиян Орманян писав: «Османське законодавство було повністю релігійним, або ісламським, і всі індивідуальні, соціальні і повсякденні права були детерміновані виключно принципами ісламської релігії. Після завоювання ісламськими державами християнських країн ці держави повинні були слідувати одному з двох принципів – або насильно нав'язувати свою релігію завойованим народам, або, друге, дати їм можливість самоврядування і особливого побутового становища» [6]. За таких умов питання управління в імперії вирішили наступним чином. Жителі імперії були поділені на мілleti – за віросповіданням. Слово «міллет» у старих турецьких словниках перекладається як релігія, віра, нація,

община, арабською мовою «міла» означає певну спільноту, людей, публіку, збори, суспільство. Саме в османський період міллетами почали називати релігійні общини, які отримали в імперії право на існування та визначену внутрішню автономію [4, 34-44]. Серед міллетів Османської імперії найбільшим був візантійський (православний, грецький) міллет, влада якого поширювалася на всі православні народи держави. Розробка його статусу розпочалася після краху Візантії. Після створення міллету вони повинні були обрати патріарха, відповідального за їх поведінку перед султаном. Духовенство звільнялося від сплати податків, але могло робити від свого імені пожертви, які номінально вважалися добровільними. З християн тільки її представникам дозволялося носити бороди; крім того, християни повинні були ходити в особливому одязі і не мали права носити зброю. Порядок набору хлопчиків для яничарських полків був збережений.

Поміж немусульман була встановлена градація: найгіршими вважалися багатобожники, язичники; люди двох інших «авраамічних» релігій – християни та іудеї були поставлені вище язичників. На відміну від Європи, у великих мусульманських імперіях майже не було єврейських погромів. Мусульмани ніколи не оголошували своїм ворогом християнство як релігію, їхній опір викликав руйнівний вплив Заходу [3, 3-15]. Опіка (зімма) мусульман над «людьми Писання (Біблії)» вважалася одним із священних обов'язків, покладених Аллахом на своїх послідовників: «О люди Писання, не виказуйте надмірності у вашій релігії і говоріть про Аллаха лише правду, Аллах є Єдиним Богом. Йому належить те, що на небесах, і те, що на землі. Досить того, що Аллах є Опікуном і Хранителем!» [2].

Отже, система міллетів являє собою певну форму політичного компромісу, метою якого є пом'якшення протиріч між різними етноконфесійними групами і збереження стабільності держави. На перший погляд, систему міллетів можна вважати бездоганною для управління немусульманською частиною населення імперії, так як, по-перше, система забезпечувала внутрішнє самоврядування для членів міллету: немусульманські піддані імперії всередині громади дотримувалися своєї традиції і жили за своїми законами, в той же час згідно законів і традицій імперії, а по-друге, вона підбудовувалася під інтереси Порти. Однак, як справедливо зауважує Р. Сафрастьян, система міллетів виконувала б свої функції належним чином, якщо б цьому сприяли центральний уряд і військові сили. Водночас система міллетів в епоху розквіту держави Османідів була досить ефективним інструментом підтримки внутрішньої рівноваги в умовах існування сукупності фактично незалежних від центру державних та автономно-політичних утворень іншовірного населення, які розвивалися за своїми власними економічними та етнокультурними законами. З початком занепаду Османської імперії міллетна система спричинила її подальшу дезінтеграцію, оскільки саме вона допомогла зберегтися нетурецьким народам, не втратити своєї самобутності, культури, мови. Еволюція військово-демократичних структур імперії до деспотії східного типу мала такі негативні наслідки, як наростання релігійного (ісламського) фанатизму і національної нетерпимості, чиновницького бюрократизму, корупції, засилля намісників. Європейське втручання, спроби великих держав звільнити Європу від турків, незалежницькі рухи християнських народів порушили колишню міжконфесійну рівновагу і викликали трагічне протистояння між колись мирно співіснуючими общинами Османської імперії.

Список використаних джерел

1. Бесєдіна Н., Автономні релігійно-політичні утворення іншівірців у складі Османської імперії: візантійський міллет. URL: www.dspace.pnpri.edu.ua
2. Коран / пер. Э.Р. Кулиева. М.: ООО «Издатель Эжаев А.К.», 2003. 687 с.
3. Мирский Г. Ислам: история и современность. Новая и новейшая история. 2010. № 5. С. 3-20.
4. Орешкова С. Османская империя: проблемы межконфессиональных отношений. Восток. 2008. № 6. С. 33-44.
5. Рансимен С. Падение Константинополя в 1453 году. М.: Наука, 1983. 200 с.
6. Ormanyan M. Azgaratum. II hator. Kostandnupolis: V. Yev N. Ter-Nersesyan, 1912. 2308 ej
6. Сладковський М. К. Китай и Англия. Москва, 1980. 300 с.

ПОЛІТИЧНИЙ ПОРТРЕТ ПАУЛЯ ЛЮДВИГА ГАНСА АНТОНА ФОН БЕНЕКЕНДОРФА УНД ГІНДЕНБУРГА

Літвінов В. О. – студент 3 курсу
факультету історії, політології та
національної безпеки ВНУ імені Лесі
Українки

Панишко Г. Т. – к. і. н., доцент
кафедри політології та публічного
управління ВНУ імені Лесі України

Постановка проблеми. Отримавши перемогу на виборах у 1925 р., Пауль фон Гінденбург став рейхспрезидентом. Він щиро вірив, що являє собою пруську традицію безкорисного служіння. Мета дослідження. З'ясувати, яке політичне місце посідав у Веймарській республіці Пауль фон Гінденбург.

Результати дослідження. Військова кар'єра і політичні погляди Гіндербурга майже нічим не відрізнялися від інших пруських офіцерів. «Як і всякий офіцер, Гінденбург відчував себе васалом монарха. Він приносив присяги не конституції, а імператору - Верховному головнокомандувачу. Пауль сприймав себе стражем існуючого монархічно-консервативного порядку, захисником Німеччини в світі, повному ворогів і підступів» [1. с. 32]. Навіть вийшовши на пенсію, Гінденбург сподівався, що його досвід і знання можуть стати в нагоді кайзеру.

У серпні 1914 р, коли виникла загроза оточення 8-ї німецької армії Максиміліана фон Прітвіца, Гінденбург повернувся в стрій і був призначен командуючим. Разом з начальником штабу Еріхом Людендорфом була спланована операція розгрому Наревської армії генерала Олександра Самсонова. Перемога під Танненбергом принесла Гінденбургу і Людендорфу загальне визнання. Почалася пора їх нестримного прославлення, особливо Гінденбурга, чий образ здавна відповідав сформованим у німецького обивателя уявленням про пруського військового. Він став вважатися символом добродесної Німеччини з творчою енергією, практичним інтелектом, здатністю до ризику, скромністю, постійно сповненим гідності виглядом [1. с. 59 – 60].

Зусилля фельдмаршала і Людендорфа мобілізувати всі сили імперії і досягти перемоги завершилися невдачею. 28 вересня 1918 року вони змушені були визнати, що необхідно припинити бойові дії і просити про перемир'я [1. с. 164].

Поразка у війні і листопадова революція змінили кайзерівський режим. 9 листопада 1918 р. Вільгельм II передав Гінденбургу верховне командування армією, оскільки вже більше не був німецьким імператором. [1. с. 179]. Гінденбург до кінця не хотів вірити в те, що станеться революція. Своє головне завдання фельдмаршал бачив в тому, щоб залишину армію «врятувати для майбутнього будівництва Німеччини». [1. с. 181]. Після підписання Версальського договору він пішов у відставку і виїхав до Ганновера [1. с. 196 – 198], але продовжував спостерігати за подіями у Веймарській республіці.

18 листопада 1919 р. Гінденбург виступив на засіданні рейхстагу проти «брехні про винність за розв'язання війни», покладеної на Німеччину версальськими миротворцями [1. с. 202]. Він був стурбований зростанням внутрішньополітичної напруженості в країні та негативно поставився до капповського путчу в березні 1920 р. і до путчу Людендорфа - Гітлера в листопада 1923 р. [1. с. 205 – 210]. Апелюючи до почуття обов'язку перед Вітчизною, gros-адмірал А. фон Тірпіц зміг переконати Гінденбурга виставити свою кандидатуру на президентських виборах в квітні 1925 р. Його підтримали партії Імперського блоку: Німецька національна народна партія, Баварська народна партія, Економічна партія, Баварський народний союз, Націонал-соціалістична німецька робітничка партія і Німецька народна партія [1. с. 214.].

У разі обрання Гінденбурга рейхспрезидентом, багато людей, як в країні, так і за кордоном, побоювалося пожвавлення планів реставрації, відродження мілітаризму, розвитку ідеї реваншу, повороту в зовнішній політиці, прийняття рішень, спрямованих проти такої молоді Веймарської республіки. Однак, став президентом, він зберіг в колишньому складі уряд і президентську канцелярію і не збирався змінювати політичний курс «в ревізіоністському або агресивному напрямку» [1. с. 223]. Цим фельдмаршал налаштував проти себе монархічні і націоналістичні кола.

27 лютого 1925 р., за 2 місяці перед президентськими виборами була відроджена нацистська партія. А уже на 1928 р. Націонал-соціалістична партія нараховувала 108 тис. членів. Хоч кількість була невелика, та все ж партія повільно зростала [2. с. 140]

Гінденбург «переконаний монархіст в глибині душі, він, будучи, прагматичним політиком, демонстративно діяв як республіканець», - зазначає В. Раушер [1. с. 246].

10 жовтня 1931 р. президент Гінденбург вперше прийняв Гітлера. Розмови були невдалі для нацистського вождя і він намагався вразити літнього пана довгими просторікуваннями, але марно. Після першої зустрічі цей «богемський єфрейтор», як його назвав Гінденбург, не вразив... і може претендувати хіба що на посаду Міністра поштових сполучень, але ніяк не Канцлера – слова, про які в майбутньому фельдмаршалу доведеться забути [2. с. 177 – 179].

Почуття обов'язку і відповідальності за майбутнє Німеччини спонукало Гінденбурга весною 1932 р. знову брати участь на президентських виборах. Численні представники правих сил, демократичні партії, які хоч і були проти нього під час виборів 1925 р., але тепер бачили в ньому рятівника Республіки [2. с. 181]. 30 травня 1932 Гінденбург усунув від влади канцлера Генріха Брюنینга і замінив його

Францем фон Папенем, який представляв інтереси магнатів важкої промисловості. Після того, як на виборах до рейхстагу в липні і листопаді 1932 Націонал-соціалістична робітничка партія Німеччини отримала повсюдну підтримку і стала найсильнішою партією країни, перед Гінденбургом постало питання про призначення коаліційного уряду, до якого увійшли б Гітлер і нацисти. 30 січня 1933 Гінденбург передав владу в руки нацистів, доручивши Гітлеру формування уряду. З цього моменту політична активність і вплив Гінденбурга почали падати [3. с. 38].

Висновки: політична діяльність Пауля фон Гінденбурга була направлена на збереження цілісності Німеччини, але діючи за Конституцією, він не зміг уберегти Німеччину від нацизму.

Список використаних джерел

1. Раушер В. Гинденбург: фельдмаршал и рейхспрезидент / Пер. с нем. С. А. Липатова. – М.: Ладомир, 2003. – 338 с.
2. Вільям Ширер «Злет і падіння Третього Райху. Історія нацистської Німеччини». Том перший. З англійської переклала Катерина Диса. «Наш формат» Київ 2017. с. 704.
3. Воропаев Сергей. Энциклопедия Третьего Рейха, Локид-Пресс, 2005. Электронная библиотека RoyalLib.com, 2010-2021.

ПЕРЕДУМОВИ ВИНИКНЕННЯ АНТИПРУСЬКОЇ КОАЛІЦІЇ НАПЕРЕДОНІ СЕМИЛІТНЬОЇ ВІЙНИ

Літвінов В. О. – студент 3 курсу факультету історії, політології та національної безпеки ВНУ імені Лесі Українки

Бортнікова А. В. – д.-р, політ. наук, професор кафедри всесвітньої історії ВНУ імені Лесі Українки

Постановка проблеми. Прихід на пруський престол короля Фрідріха II стало важливою подією в історії Прусії і самої Німеччини. Король мав намір розширити кордони своєї держави, грати провідну роль в європейській політиці і диктувати іншим свою волю. Науковий інтерес викликає питання реагування європейських держав на експансіоністську політику Фрідріха II.

Метою статті є з'ясування обставин – що примусило Францію, Австрію і Російську імперію створити коаліцію, спрямовану проти короля Прусії Фрідріха II.

Результати дослідження. За кілька місяців до смерті Карла VI у Прусії відбулася заміна правителя. На престол Гогенцоллернів зійшов Фрідріх II. Король Фрідріх невдовзі примудрився знайти мотив для конфлікту, відновивши давні зазіхання Гогенцоллернів на частину Силезії. 16 грудня 1740 р. пруські частини перетнули кордони Австрії. Більшість міст пруської армія здобула майже без бою. Цей успіх пруської зброї став сигналом для нападу усіх супротивників. [1. с 296-297].

Фрідріх II в липні 1741 р. відновив боротьбу. Наприкінці 1741 р. австрійські частини також перейшли в наступ. За посередництва Англії справа завершилася мирними переговорами. Австрія за укладеним у Берліні (28 липня 1742 р.) миром

відмовлялася від Силезії за винятком графств Тешен, Троппау та Єгерндорф. Силезька війна закінчилася. У вересні 1742 р. уклала мир і Саксонія. [1. с. 297].

У Другій Силезькій війні король Фрідріх II прагнув захопити Чехію. Однак влітку 1744 р. одна з австрійських армій під командуванням Карла Лотаринзького вторглася в Ельзас і наблизилася до Страсбурга. Фрідріх II маршем увійшов до Богемії.

Михайло Петрович Бестужев писав в 1744 р. в Петербург щодо необхідності надати відсіч прусській агресії: «Всякой благоразумной и здравой политики главнейшая максима, всегда сия быть имеет, чтобы заблаговременно не допускать, дабы сосед мой в наибольшую и следовательно мне самому не иначе, но весьма предосудительно силу не приходил, ибо коль больше оный себя усиливает, толь вяще я сам себя в бессилие и очевидную опасность привожу». [2. с. 31]. Саксонія виступила проти Пруссії, король Фрідріх був вимушений посеред зими розпочати відступ. Саксонія своїми діями змусила Фрідріха II вторгнутися на її територію. У Петербурзі була скликана надзвичайна рада для обговорення питання: «Надлежит ли ныне королю прусскому, яко ближайшему и наисильнейшему соседу, далее к усилению приходит допускать или не сходственное ли будет королю польскому, яко курфюсту саксонскому, по действительному настоящему случаю помощь подать и каким образом?» [2. с. 31]

Єлизавета заявила, що для російських інтересів посилення пруського короля не лише не корисно, але й небезпечно. У битві під Гогенфрідбергом Фрідріх II переміг австрійсько-саксонську армію під командуванням Карла Лотаринзького, тоді як інша пруська армія під командуванням Леопольда Дессауського завдала саксонцям відчутної поразки під Кессельдорфом. Саксонці були вимушені припинити боротьбу, і Марія Терезія знову вступила в переговори з Пруссією, які завершилися Дрезденським миром (25 грудня 1745 р.). Закінчення Другої Силезької війни до того ж відповідало інтересам британської політики, які полягали в інтенсифікації зусиль Австрії, що були б спрямовані проти її головного ворога – Франції. [1. с. 299]

В Аахені розпочалися мирні переговори, які привели до укладення мирної угоди в жовтні 1748 р. Учасники перемовин гарантували Пруссії володіння Силезією.

Втрата Силезії мала негативні наслідки для Австрії. Чітко позначилася австрійсько-пруське протистояння, як прийдешня головна проблема у формуванні імперії та австрійської зовнішньої політики, тоді як у Західній Європі все інше відійшло на другий план перед французько-британським антагонізмом. [1. с. 299]

Граф Кауніц вже 1749 р. виступив за розірвання союзу з морськими державами і за зв'язки з Францією заради подолання Пруссії, яку він вважав головним для себе ворогом. Він зумів прихилити на свій бік Марію Терезію. Завоювати Францію для австрійської зовнішньої політики виявилось важким завданням. У січні 1756 р. Фрідріх II уклав Вестмінстерську конвенцію з Англією. У боротьбі з Францією за колонії англійський уряд вважав Пруссію сильнішим союзником на континенті, ніж ослаблену Габсбурзьку монархію. [3. с. 87] Це стривожило Францію і змусило її 1 травня 1756 р. укласти оборонний союз із Австрією. В Російській імперії поведінка Англії викликала велике занепокоєння. Імператриця Єлизавета, яка ненавиділа Фрідріха і Пруссію, була б рада втрутитися понад усі договірні зобов'язання. Францію було важко схилити до виступу проти Фрідріха II. Граф Кауніц все ж покладав надії на агресивні акції противника, оскільки в такому разі союзна держава

була б вимушена виконувати широкі зобов'язання в оборонній війні. [1. с. 300]. Фрідріх II уже довідався про військові приготування Австрії та Російської імперії, до того ж його попередила Англія.

У другому Версальському договорі Кауніцу вдалося сформулювати союзницькі зобов'язання Франції. У разі воєнного успіху Франції належало отримати значну частину Нідерландів. Австрія, як відшкодування і воєнну здобич, мала отримати Силезію, у будь-якому разі – ще й територію Пруссії. [1. с. 301]. Вже на самому початку війни канцлер Бестужев писав Єлизаветі: «Король прусский... вышел из пределов своей меры и отхвата богатую и обширную Шлезию, но богатясь еще не меньше разорением и пограблением Саксонии, всем и наисильнейшим своим соседям тягостен и опасен сделался... Излишне было бы толковать как вредительно интересам ее императорского величества усиление короля прусского». [2. с. 32].

У Російській імперії підготовка до прийдешньої війни йшла повним ходом. «Отправить от Коллегии иностранных дел под именем курьеров надежных и способных офицеров в Дрезден, Гамбург и Гданск с таким наставлением, чтоб они проездом туда и возвратом старались сколько можно точно разведывать о чинящихся в Пруссии военных движениях и приготовлениях». [4. с. 54]

Висновки. Європейські держави в період двух силезьких воєн недооцінили військові здібності Фрідріха II та його генералів, що привело до втрати Австрією регіону Силезія. Але Англія побачила у Пруссії можливість використовувати її перемоги у своїх цілях, які були направлені проти Франції у колоніальній політиці.

Список використаних джерел

1. Еріх Цьольнер. Історія Австрії/Пер. з нім. Роман Дубасевич, Христина Назаркевич, Анатолій Онишко, Наталя Іваничук. – Львів: Літопис, 2001. – 712 с.
2. Ф. А. Ротштейн. Из истории Пруско-Германской империи. Издательство Академии наук СССР. Москва. 1948. Ленинград. – 237 с.
3. Нова історія, частина перша 1640-1870. Підручник для педагогічних інститутів за редакцією академіка АН СРСР О. Л. Нарочницького. Видавниче об'єднання «Вища школа» головне видавництво. Київ – 1975. – 664 с.
4. «Семилетняя война». С предисловием и под редакцией проф. Н. М. Коробкова. Военное издательство Министерства Вооруженных Сил Союза ССР. Москва 1948. – 913 с.

ЄВРЕЙСЬКА ГРОМАДА МІЖВОЄННОГО ЛУЦЬКА

Малеончук Г. О. – к. і. н., доцент
кафедри історії України та археології
ВНУ імені Лесі Українки

У період з 1919 по 1939 рр. Луцьк був поліконфесійним містом. Церковно-релігійна організація мешканців була однією із форм національно-культурної ідентичності й відігравала ключову роль у формуванні суспільно-політичних та світоглядних настроїв містян.

Найчисленнішою релігійною громадою Луцька була юдейська. У 1931 р. за офіційними даними вона налічувала 17 366 осіб, що становило 48,84 % всіх лучан [1].

Євреї брали активну участь в управлінні містом та були широко представлені в органах луцького міського самоврядування. У виборах до міської ради 1927 р. євреї отримали 20 мандатів із 27 можливих [6]. Зауважимо, що їхня кількість у міській раді Луцька в наступні роки зменшувалася, що пояснюється впливом польської влади на громадське життя та місцеве самоврядування міста.

Юдейська громада ретельно дотримувалася традиційних для євреїв норм життя та була самоорганізована в Луцьку єврейську релігійну гміну, головним завданням якої було забезпечення релігійних потреб своїх членів, виховання єврейської молоді, забезпечення необхідними (кошерними) продуктами тощо [2].

Єврейська релігійна гміна вибирала рабина, який був духовним лідером та наставником єврейської громади й здійснював загальне керівництво юдейською общиною. Вибори рабинів проходили на основі таємного і прямого голосування всіх членів єврейської громади, які мали виборче право (чоловіки віком від 25 років). Кандидат повинен був володіти івритом та польською мовою, а в 1930-х рр. він ще й складав іспит із польської мови спеціальній державній комісії. Обраного рабина мав затвердити міністр віросповідань та народної освіти. Рабини здійснювали нагляд за релігійними інституціями, освітніми закладами, видавали дозволи на навчання релігії, здійснювали обряди вінчань та розлучень. У дні єврейських і державних свят вони проводили молитви в головній синагозі міста. Свої функції вони виконували довічно. У 1930-х рр. рабином єврейської релігійної гміни Луцька був З. Сорочкін [9].

Луцьк посідав помітне місце в житті єврейської громади Волинського воєводства. У місті неодноразово проводилися з'їзди рабинів усіх воєводських єврейських гмін, під час яких обговорювалися різні питання громадського життя. Один із них відбувся 5–6 вересня 1922 р. під головуванням луцького рабина Рапопорта. У ньому брало участь 11 рабинів із різних повітів. Серед питань, які розглядалися – релігійне виховання та поведінка єврейської молоді. Відзначалися випадки порушення шабату, куріння та споживання некошерної їжі. Інші питання з'їзду стосувалися контролю над власниками м'ясних магазинів, що продавали кошерне м'ясо, та дотримання традицій у суботні дні. Для уникнення відхилень від традиційних норм поведінки в майбутньому було вирішено активізувати роботу зі створення курсів для молоді з п'ятигодинним вивченням релігії та тригодинними заняттями івритом. Планувалося також відкривати школи для дорослих [7].

На засадах дотримання релігійних та національних єврейських традицій у Луцьку діяли Центральна організація євреїв-ортодоксів у Польщі та Сіоніська єврейська релігійна організація ортодоксів у Польщі «Мізрахі» («Духовний центр») [4]. Єврейська громада друкувала власні періодичні видання. Так, у 1931 р. в Луцьку їх були три: «Волинська преса», «Нова газета» та «Волинь» [5]. У Луцьку діяла Єврейська коєдукаційна гімназія М. Глікліха, що була створена в 1918 р. і спочатку мала три класи з російською мовою навчання. Згодом було відкрито решту класів, а в 1924 р. гімназія стала восьмикласною з польською мовою викладання. Її директором був С. Ледерієнд [3]. Серед громадських товариств, що опікувалися освітою були «Тарбут», «Талмуд-Тора» та Союз єврейських шкіл, що утримували власні приватні школи. Просвітницькою роботою займалися також товариства «Ліга культури» та «Свобода» [8].

Таким чином, єврейська громада, будучи найчисельнішою в міжвоєнному Луцьку вела активне громадське життя, що виражалось в активній участі у роботі

міського самоврядування, діяльності Луцької єврейської релігійної гміни, громадських товариств різного спрямування.

Список використаних джерел

1. Drugi powszechny spis ludnosci z dn. 9. XII 1931 r.: mieszkania i gospodarstwa domowe, ludnos, stosunki zawodowe: wojewodztwo Wołyńskie / Główny urząd statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej. Warszawa: nakł. Głównego urzędu statystycznego, 1938. S. 21.
2. Мєдрзеcki W. Województwo wołyńskie 1921–1939. Elementy przemian cywilizacyjnych, społecznych i politycznych. Wrocław ; Warszawa ; Kraków ; Gdańsk: Zakład Narodowy imienia Ossolińskich, Wydawnictwo PAN, 1988. S. 75.
3. Spis nauczycieli szkół wyższych, średnich, zawodowych, seminariów nauczycielskich oraz wykaz zakładów naukowych i władz szkolnych / pod red. Z. Zagórowskiego. Lwów ; Warszawa, 1924. S. 255.
4. Державний архів Волинської області. Ф. 46. Оп. 9. Спр. 159. Арк. 1–4.
5. Державний архів Волинської області. Ф. 46. Оп. 9. Спр. 1895. Арк. 128.
6. Державний архів Волинської області. Ф. 46. Оп. 9. Спр. 4887. Арк. 7.
7. Державний архів Волинської області. Ф. 46. Оп. 9а. Спр. 5. Арк. 46–47.
8. Державний архів Волинської області. Ф. 46. Оп. 9а. Спр. 417. Арк. 23–24.
9. Крамар Ю. В. Західна Волинь 1921–1939 рр.: національно-культурне та релігійне життя : монографія. Луцьк: Вежа-Друк, 2015. С. 309.

ДІЯЛЬНІСТЬ ЦЕНТРІВ НАДАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РЕФОРМИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ТА ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ВЛАДИ

Матвійчук Я. О. - студентка 6 курсу,
ВНУ імені Лесі Українки

Бортніков В. І. - д. політ. н., професор
кафедри політології та публічного
управління ВНУ імені Лесі Українки

Питання надання адміністративних послуг як на загальнодержавному, так і на місцевому рівнях досі залишається актуальним для багатьох країн світу, не винятком є й Україна. Особливо значення це питання набуває в умовах реалізації реформи децентралізації влади України, що була розпочата у 2014-му році. Адже, одним із пріоритетних завдань даної реформи було визначено саме децентралізацію сфери надання адміністративних послуг та покращення їх якості шляхом максимального наближення рівня обслуговування громадян до європейських стандартів. За час реалізації реформи було проведено низку важливих заходів та прийнято велику кількість нормативно – правових актів, що дозволили певною мірою передати повноваження надання послуг із центральних органів виконавчої влади на місцевий рівень та значно покращити якість їх надання.

Одним із найвагоміших результатів здійснення цих реформ було створення відповідно до ст. 12 Закону України «Про адміністративні послуги» сучасних центрів надання адміністративних послуг (ЦНАП) при міських радах (їх

виконавчих органах) у всіх містах обласного значення, районних центрах та територіальних громадах [1]. Такі центри здійснюють свою діяльність уже декілька років та мають певний досвід роботи, що дає змогу проаналізувати їх діяльність та визначити головні проблеми та перешкоди у якісному наданні адміністративних послуг.

Нині, центри надання адміністративних послуг активно функціонують в більше ніж 1000 територіальних громадах України. Про це свідчать дані Моніторингу реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади, проведеного Міністерством розвитку громад та територій України станом на 7 жовтня 2021 року. Усього, в Україні діє 1047 центрів надання адміністративних послуг, а до кінця 2021 року мають запрацювати ще 73[2].

Особливістю побудови моделі роботи центрів надання адміністративних послуг є створення та забезпечення функціонування такого офісу, який може обслуговуватися усіх мешканців громади, не залежно від їх місця проживання (адміністративного центру чи району). Суть роботи центрів полягає у можливості звернення як фізичних, так і юридичних осіб до адміністратора, та у найкоротші терміни й за мінімальної кількості відвідувань отримати необхідну інформацію про послугу, а надалі – отримати результат запитуваної послуги.

Головною ідеєю ЦНАПів є те, що адміністратор виступаючи в якості державного «посередника», унеможливорює прямий контакт заявника із суб'єктом надання адміністративної послуги і, таким чином, виключається корупційна складова, спрощуються доступ та умови отримання послуг органів державної влади, скорочуються строки оформлення таких послуг. Адміністратор – це посадова особа органу, що утворив ЦНАП, яка організовує надання адміністративних послуг шляхом взаємодії із суб'єктами надання адміністративних послуг [4]. Тому, однією із найважливіших проблем досі залишається забезпечення центрів надання адміністративних послуг кваліфікованими працівниками, а також постійне підвищення кваліфікації працівників. Адже, адміністратори відіграють одну із найважливіших ролей у діяльності ЦНАПів.

Якість надання послуг населенню центрами надання адміністративних послуг можна оцінювати на основі проведених соціальних досліджень. Зокрема, опитування щодо діяльності ЦНАПів проводилося Фондом «Демократичні ініціативи імені Ілька Кучеріва» у 2019 році. Результати показали, що загалом рівень задоволеності роботою центрів надання адміністративних послуг підвищився. Зокрема, у порівнянні з опитуванням 2015 року позитивною роботу таких органів оцінювали 82 % респондентів, а негативною – 5%, то у 2019 р. частка тих, хто вважали роботу ЦНАП доброю – 90,9%, а тих, хто оцінював її як погану - 2%. [5].

Що свідчить про постійну позитивну динаміку розвитку і діяльності центрів надання адміністративних послуг. Але, попри такі позитивні оцінки респондентів, досі існують проблеми та перешкоди у їх діяльності. Звичайно, більшість нині діючих центрів надання адміністративних послуг відповідають європейським вимогам, особливо в питаннях облаштування офісів, але проблеми із їх функціонуванням досі є актуальними.

Зокрема, проблемою є недостатня інтегрованість адміністративних послуг. У багатьох ЦНАПах, особливо створених в територіальних громадах досі відсутні такі послуги, як реєстрація актів цивільного стану (реєстрація шлюбу, народження,

смерті тощо), послуги у сфері соціального захисту (оформлення субсидій, державних допомог, пенсійні послуги), а також послуги з реєстрації автомобілів та видачі посвідчення водія [5].

Також, не менш актуальною нині проблемою діяльності центрів надання адміністративних послуг є низький рівень впровадження електронних сервісів. Відповідно до європейських стандартів на веб - сайтах ЦНАПів повинна міститися інформація про графік роботи установи, перелік послуг, бланки документів тощо. Також, у діяльність ЦНАПів та в інших суб'єктах послуг адміністративних послуг має бути впроваджена система електронного документообігу, що значно пришвидшує терміни обслуговування клієнтів. А сервіс «електронна черга» дозволяє громадянам вибрати зручну дату, час для отримання послуги. Але, сьогодні далеко не усі веб – сайти центрів надання адміністративних послуг є повними, зазвичай відсутня інформація про послуги, можливість запису в електронну чергу [4].

В умовах децентралізації забезпечення якісного надання адміністративних послуг є одним із пріоритетних завдань. Нині, центри надання адміністративних послуг активно розвиваються, якість послуг постійно зростає. Однак, для забезпечення дійсно високого рівня надання адміністративних послуг громадянам необхідним є вирішення низки економічних та організаційних питань; забезпечення можливості безперервного навчання та підвищення кваліфікації працівників центрів; створення веб-сайтів, із можливістю отримання електронних послуг; активне залучення споживачів до оцінки надання послуг, що сприятиме чіткому визначенню важливих проблем у сфері надання адміністративних послуг, та ефективному їх вирішенню.

Список використаних джерел

1. Про адміністративні послуги : Закон України від 6 верес. 2012 р. № 5203-VI // Відом. Верховної Ради України. – 2013. – № 32. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5203-17#Text> .
2. Моніторинг реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади станом. 07 жовтня 2021 р. URL: <https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/755/07.10.2021.pdf>
3. Надання адміністративних послуг у муніципальному секторі. Навчальний посібник для посадових осіб місцевого самоврядування / В. Тимошук / Асоціація міст України – К., ТОВ «ПДПРИЄМСТВО «ВІ ЕН ЕЙ», 2015. – 124 с. URL: <https://auc.org.ua/sites/default/files/library/5adminbwweb.pdf>
4. Беззубко Л. В. Проблеми діяльності центрів надання адміністративних послуг в Україні / Л. В. Беззубко, Ю. І. Беззубко. // Публічне адміністрування: теорія та практика. - 2018. - Вип. 2. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Patp_2018_2_8.
5. Оцінки діяльності центрів надання послуг у 30 містах України (2019 рік). Вересень 2019 р. Фонд «Демократичні ініціативи імені Ілька Кучеріва» URL: <https://dif.org.ua/article/otsinki-diyalnosti-tsentriv-nadannya-poslug-u-30-mistakh-ukraini>.
6. Центри надання адмінпослуг: проблеми якості їх сервісу для громадян і бізнесу. URL: <https://lexinform.com.ua/dumka-eksperta/tsentry-nadannya-adminposlug-problemy-yakosti-yih-servisu-dlya-gromadyan-i-biznesu/> .

ОРГАНІЗАЦІЯ ЕКСКУРСІЙ ДЛЯ УЧНІВ ВОЛОДИМИРЕЦЬКОЇ ЗЗСО №1

Мельник Б. П. – студент 4 курсу факультету історії, політології та національної безпеки ВНУ імені Лесі Українки

Здобуваючи фах вчителя історії та правознавства, ми серед іншого вивчаємо такий предмет як «Організація екскурсійної роботи в закладах освіти», оскільки за навчальною програмою вчитель має можливість виділити години у навчальному плані для екскурсійних занять з учнями. У своїй роботі я зробив спробу показати на прикладі своєї рідної школи, як і куди саме можна організувати екскурсії для учнів.

Мета: розглянути можливості та місця проведення екскурсії для учнів Володимирецької ЗЗСО № 1 у Володимирці на Рівненщині.

Завдання: познайомити з цікавими місцями, куди можна організувати екскурсії для учнів Володимирецької ЗЗСО № 1.

У Володимирці є такий перелік історичних місць, які підходять для організації екскурсій для учнів: це найстаріша будівля в селищі — «Панський маєток», цегляний палац XIX століття, що нажалі стоїть у руїнах. Збереглося також старовинне замчисько XVI-XVII ст., а точніше на місце його розташування сьогодні вказують пагорби і залишки ровів, де в давнину був замок та старовинний парк, з рідкісними деревами, які були висаджені паном. Також екскурсію можна провести у Володимирецькому краєзнавчому музеї.

Історичною пам'яткою Володимирця є маєток Красицьких. Палац польського пана Фердинанда Красицького був збудований у 1827 р. Парк навкруги палацу був знаменитий рідкісними породами дерев, наприклад, європейськими акаціями. На територію парку не пускали нікого, а стежки тут були настільки широкими, що по них прогулювалися каретами.

На початку XX ст. його викупила бельгійська родина де Пурбе, якій він і належав до 1939 р. Маєток не був зруйнований радянською владою тільки тому, що це приміщення вирішили використати під сиротинець. Тут же розміщувався відділ комуністичної пропаганди - до цих пір на стінах маєтку висять плакати з гаслами на кшталт «Ленін завжди живий».

З 2002 по 2008 р. тут проводили богослужіння для вірян Православної церкви, тому й досі зберігся хрест. Коли церква перейшла в окреме приміщення, маєток закрили, обмеживши доступ всередину [1].

Нажалі сам маєток на даний час в аварійному стані, тому заборонено заходити в середину, тому учнів можна познайомити з його зовнішнім виглядом.

Навколо маєтку ходить дуже багато легенд, тому окрім історичних фактів, дітей також можна зацікавити і цікавими оповідями цих легенд, що збагатить їхні знання про рідний край. Одна з таких легенд засвідчує, що пан Фердинанд Красицький був дуже жорстоким і вередливим. Якось одна з кріпачок взяла без дозволу хліб, щоб погодувати своїх дітей. Пану про це розповіли, і він послав за нею охорону. Втікаючи від охоронців, жінка побігла через болото, розташоване поблизу палацу. Заблукала, потрапила в трясовину і загинула. З того часу почали ходити чутки, що бачили її привид на болоті. Буцімто вона ходить і гукає пана, щоб забрати його із

собою. Пан злякався і вирішив осушити це болото. Кріпаки почали осушування і дійшли до острівця землі серед болота, який мали розкопати. Проте не встигли – прийшла радянська влада. Так і залишився цей острів посеред водойми. А привид кріпачки тут більше не бачили [2].

Поблизу «Панського маєтку» учитель має можливість продемонструвати учням місце старого замчиська, це можна зрозуміти з оборонних валів які збереглися. Також на тому місці, було висаджено парк з рідкісних дерев це все було зроблено за замовленням польського пана, цей парк зберігся і донині, деревам у парку вже понад сотню років. Нажаль археологічних робіт на даному місці не проводилося, тому детальних відомостей та матеріальних цінностей дуже мало.

Народний історико-краєзнавчий музей. Офіційною датою створення закладу є червень 1969 р. Музей був по-справжньому народним, бо до його наповнення доклалися усі, хто міг поділитися знаннями, дослідженнями, предметами, які потім стали експонатами музею. На момент відкриття музею стараннями ентузіастів було зібрано майже дві тисячі експонатів, майже 800 з яких – оригінальні [3].

У музеї зібрано цікаву колекцію паперових грошей різних часів. З поліським побутом знайомить експозиція, де зібрано речі домашнього вжитку, одяг, фрагмент поліської хати.

Впродовж екскурсії учні у музеї можуть побачити, яким був народний одяг чоловіків та жінок, як робили нитки, з яких ткали одягу, як вибілювали або фарбували ці нитки, щоб вони мали гарний вигляд, як господині вишивали сорочки, рушники. Це все показано на експонатах, які збереглися у музеї. Також учні можуть потримати в руках яскраву українську кераміку, вироби з дерева та металу. В музеї багато документів, книг, які розповідають про історію Володимирця та навколишнього краю. Також учні можуть почути про перший бій УПА. Адже саме 7 лютого 1943 р. сотня провела першу масштабну операцію УПА під проводом ОУН(б) в містечку Володимирець, в ході якої була роззброєна німецька залога, а також гарнізон РОА з поліцаями і поляками, очолював загін друг і соратник Степана Бандери – Григорій Перегіняк [4].

Отож, навіть з такою малою кількістю історичних місць, у вчителя є можливість організувати екскурсію для учнів, яка поглибить їхні історичні знання та відомості про історію рідного краю.

Список використаних джерел

1. Володимирець – палац Красицьких. URL: <https://kolokray.com/uk/f/vladimirets--dvorets-krasitskih.html>
2. Калько С. Цікавинки про музей у Володимирці, який відзначив своє 50-річчя. URL: <http://retrorivne.com.ua/cikavinki-pro-muzej-u-volodimirci-jakij-vidznachiv-svoie-50-richchja/>
3. Калько С. Неоптимістична історія з Володимирця. Перлина серед сміття і руїни. URL: <http://retrorivne.com.ua/neoptimistichna-istorija-z-volodimircja-perlina-sered-smittja-i-ruini-abo-ekskursija-z-proniknennjam/>
4. Скібчик С. Перший бій УПА який відбувся у Володимирці, очолив друг і соратник Бандери Григорій Перегіняк. URL: <https://volodymyrets.city/articles/63910/pershij-bij-upa-yakij-vidbuvsya-u-volodimirci-ocholiv-drug-i-soratnik-banderi-grigorij-pereginyak>

ДІЯЛЬНІСТЬ «УКРАЇНСЬКОГО РОБІН ГУДА» УСТИМА КАРМЕЛЮКА

Михалюк І. А. – студент 3 курсу
богословського факультету Волинської
православної богословської академії

*«Тримайте гроші, нехай ваша дітвора не плаче...
Коли мене не буде, згадуйте Кармалюка».*

Герой Устим Кармалюк народився 10 березня 1787 році в селі Головчинці Літинського повіту Подільської губернії (з 1955 року селище називається Кармалюкове Жмеринського району Вінницької області) у сім'ї селянина [1]. Сім'я нового суспільного героя, ватажка, була в кріпацтві у тутешнього польського пана. Про його раннє життя відомостей є не дуже багато, за винятком того-таки факту, що він був освіченим і вільно володів російською, польською та іншими мовами. Молодий чоловік був працьовитим, проте непокірним. Землевласник не зміг змиритись з тим, що його кріпак не давав своєю особою володіти, отже він дійшов до думки позбавитися Устима. У 1812 році Кармелюка відправлено на двадцять п'ять років служби до російської імператорської армії. Це сталося, коли Устим пережив смерть своєї першої дружини в молодому віці, залишившись з двома дітьми, і коли інша дружина, щойно народила йому дитину. В період розквіту сил, волелюбну людину забирають до складу російської армії. Для Кармелюка це була, як смертна кара, тому що йому довелося прощатися з молодого дружиною та малими дітьми на все життя; забути про право вільно жити на своїй рідній землі [4].

Однак у 1813 р. разом з Д. Хроньом Кармелюк втік із 4-го кавалерійського полку, що перебував у Кам'янці-Подільському, і повернувся на Батьківщину, де очолив групу кріпаків та військових втікачів, які нападали на майно панів. Його швидко заарештували та засудили до 50 ударів пугою, а потім відправили до Кримського батальйону. По дорозі до Криму Кармалюк втік від сторожі. У 1814 році він очолив селянське повстання проти російського уряду та аристократії. У 1817 році Кармелюка було схоплено жандармами. Суд засудив Устима до найвищої міри покарання, яку в останню хвилину замінили на двадцять п'ять ударів бичем та на 10 років наполегливої праці в Сибірі. Проте Кармалюк здійснив втечу із В'ятської тюрми. Опинившись знову на Поділлі, він вів далі боротьбу, поки ще раз не був заарештований під час оточення. Він сказав, що знає російську й під час розслідування використовував відповідні документи, щоб довести, що він солдат Костроми. Незабаром після заслання до Кам'янець-Подільської фортеці він та інші в'язні влаштували чергову втечу (по рахунку 4-ту). Проте він отримав поранення та прикований був до скельового товстого бруса у башті Юлія II, Джуліано делла Ровере (Папи Римського), згодом перейменованою на честь Устима Кармалюка. У зимову пору 1824 року він був покараний сто одним вдаром бича, затаврований гарячим металом, і ще раз повернений до Сибіру. «Робін Гуда» з іншими засудженими протягом 2 років супроводжували до Тобольського краю. У 1825 році Кармелюка перевели з Тобольської тюрми до Ялоторовська. Він швидко знову втік, був схоплений і засланий у набагато гірші умови. Ця утеча є задокументованою. Восени вночі під час бурі Кармалюк зламав

грати, склав сорочки своїх однокамерників і зв'язав їх як один довгий шматок тканини. Він прив'язав камінь до кінця і кинув його за огорожу в'язниці. Усі в'язні один за одним перелізли через вікно за паркан, через цей підвісний міст. Зранку камера була порожня. Він знову потрапив у полон 1828 році. 750 осіб було притягнуто до кримінальної відповідальності. Кармалюк був засуджений до 101 удару пудою та довічного ув'язнення, і він знову втік. 1830 році черговий арешт у Новій Синяві. Згодом після 2 років Кармелюк зламав дах своєї камери та втік із в'язниці у Літині. 1830-1835 рр. селянський рух на чолі з Кармелюком охоплює райони Бессарабії, Волині та Київської області. Участь взяли близько 20 000 селян, якими було здійснено понад 1000 нападів на поміщиків. За 23 роки повстань Кармелюкові повстанські сили здійснили понад 1000 нападів на поміщиків. Гроші та майно, конфісковані у поміщиків, розподілялися між бідними селянами. У листопаді 1833 році російський уряд створив комісію (в с. Галузинці Деражнянського району Хмельницької області) на рахунок повстань в Літинському, Летичівському та Ольгопільському повітах Подільської губернії. За словами тих, хто знав або бачив Кармелюка, Устим не був високим, проте був дуже сильним й розумним. Він не любив злодіїв й суворо карав їх. У повстанських нападах брали участь не тільки українці, а й поляки та євреї. Єврей Василь Добровольський багато років був найближчим до Кармалюка; поляки Ян та Олександр Глембоцькі, Фелікс Янковський та Олександр Витвицький були вірними друзями Устима до кінця його життя, так само як і євреї Аврум Ель Іцкович, Абрашко Дувидович Сокольніцький та Арон Віняр. Не зраджували Кармалюка на зборах і випитах, за це були засуджені й відправлені до Сибіру.

Устим Кармелюк був убитий зі схованки шляхтичем Федором Рудковським. Легенда свідчить, що він використовував срібний гудзик, а не кулю, оскільки це єдиний спосіб убити характерника, якого вважають отаманом. Його тіло перевозили по селах, щоб залякати селян. Поховали в Летичеві (зараз Хмельницька область), де у 1974 році було встановлено 5-метровий пам'ятник. Урядова комісія, яка перевірила 2700 осіб, виявила, що Кармелюк зібрав до повстання 20 тисяч людей. Постать Кармелюка зобразили у своїх працях Михайло Старицький, Марко Вовчок, Степан Васильченко та інші. Народ приписує Кармалюку чимало різних пісень. Збереглася тільки характеристика зовнішності Кармалюка, і єдиний його портрет, який приписують Тропініну, відомий у багатьох примірниках, один з яких зберігається в музеї під назвою Ермітаж [2]. Існують дослідження фахівців з історії Валерія Дячка та Володимира Любченка, які показують, що Кармалюк був правопорушником та грабіжником. Та й переважно обкрадав простих сільських людей [3].

Постать Устима Кармелюка є спірною, проте для більшості він є «українським Робін Гудом».

Список використаних джерел

1. Любченко В. Кармалюк чи Карманюк? Укр. іст. журн. 1997. № 1. С. 122-127.
2. Устим Кармалюк. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Устим_Кармалюк (дата звернення: 14.10.2021) .
3. Любченко В. Кармалюк (Кармелюк, Карменюк, родинне прізвище – Карманюк) Устим Якимович. Енциклопедія історії України : у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. ; Інститут історії України НАН України. К. : Наукова думка, 2007. Т. 4 : Ка – Ком. С. 115.
4. Народний месник – Устим Кармалюк. URL: <http://svitlytsia.crimea.ua/?section=article&artID=18276> (дата звернення: 15.10.2021).

СПОРТ І ПОЛІТИКА В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Міщанюк А. О. – студентка 2 курсу факультету історії, політології та національної безпеки ВНУ імені Лесі Українки
Панишко Г. Т. – к. і.н., доцент кафедри політології та публічного управління ВНУ імені Лесі Українки

Спорт має чималу політичну складову, особливо враховуючи специфіку розвитку пострадянського простору. Зокрема, до управління суспільством активно входять відомі у минулому спортсмени, тренери, функціонери, а успіхи й перемоги держави створюють у частини населення видимість правильного курсу влади та системи цінностей, які вона нав'язує. Сучасна Російська Федерація – активний «експлуататор» досягнень своїх олімпійців та чемпіонів, збірних команд та тренерських груп. Така політика – не нова, а успадкована від Радянського Союзу. На жаль, її сучасним апогеєм стало поєднання спорту та політики в умовах російсько-української війни.

Проблема спорту та політики розглядалася дослідниками. В. Столяров розглянув значення спорту та олімпійської ідеї для Росії [5]. Також останніми роками опубліковано кілька російських досліджень, зокрема С. Погодіна і О. Пискуна, які демонструють специфічне північне пострадянське розуміння цього явища [3]. Важливою є стаття М. Гетьманчука, де показано значення спортивних перемог у сучасній пропаганді [1]. Серед українських дослідників відзначимо роботу І. Недокуса: фахівець хоч і розглядає приклад Білорусі, але його висновки актуальні і для нашої роботи [2].

Спортивні правила, техніка і тактика у різних змаганнях, особливості тренувань не можна вважати складовими політики [2, с. 117–120]. Однак результати у кожному виді спортивного протиборства, які мають цілком конкретні виразники і можуть стати пропагандою [3, с. 96]. Самі по собі вони аполітичні, але здатні стати знаряддям для маніпуляції суспільством, особливо якщо для цього існує необхідний інформаційний ґрунт [5, с. 115].

Агресія Росії проти України розпочалася у цілком урочистий для неї момент – Сочі були містом-господарем XXII Зимових олімпійських ігор. Вона перетворилася на елемент «Російської весни» – уявного початку відродження слави колишньої царсько-радянської Росії [1, с. 297]. Потрібно зазначити, що українські спортсмени протестували проти порушення головного олімпійського принципу – миру під час проведення Ігор [4], проте міжнародні організації внаслідок російської пропаганди не отримували вчасно об'єктивної інформації.

Зимова олімпіада у Сочі 2014 р. обернулася для російської сторони катастрофою – сплили подробиці використання допінгу та секретної технології, за якою відбувалися підміни проб спортсменів-господарів. Щоправда, російський уряд через медіа почав активніше нав'язувати уявлення про «острів Росію», який з усіх сторін оточений ворогами [5, с. 14] – рушійним інструментом стала дезінформація у ЗМІ. Подібні алгоритми побутували в інших авторитарних країнах, зокрема, нацистській Німеччині [1, с. 298].

Водночас, було використано симпатиків російської влади в Україні. Для пояснення причин анексії Криму та війни на Донбасі було вжито технології відволікання: указувалося про громадянський конфлікт, захист від міфічних загроз, інтереси української сторони, «демократію» у т. зв. ДНР та ЛНР. Коли ж такі методи перестали давати потрібний ефект, просувалися гасла на кшталт «мистецтво поза політикою», «спорт поза політикою» тощо. Подібні миролюбні заклики знаходили відгук серед частини українців, які мали аполітичні настрої, прихильність до російської моделі державності, мали родичів у Російській Федерації або були зацікавлені у співпраці із нею. Останні, XXXII Літні Олімпійські ігри у Токіо, продемонстрували, що ефективність нав'язуваних моделей цілком продуктивна – скандали у таборі українських спортсменів підтвердили це. Стрибунка у висоту Ярослава Магучіх, молодший сержант ЗСУ, своїми спільними фотографіями із російською чемпіонкою спричинила вибух гніву серед української громадськості. Частина олімпійців, однак, стали на бік Я. Магучіх, використовуючи уже цитовану формулу про спорт поза політикою [6].

Формулювання «спорт поза політикою» активно використовувалося і поза олімпійським рухом, зокрема, у футболі. Уже під час Російсько-української війни у 2018 р. Росія прийняла Чемпіонат світу з футболу. Він теж став елементом державної пропаганди «північного сусіда». Хоча чимало світових політичних лідерів проігнорували цю подію, вона дала змогу агресорам показати «миролюбність» своєї країни.

Певні політичні прояви вражають також молодіжні розваги, у тому числі і кіберспорт. У чималій кількості ігрових дисциплін представлені змішані україно-російські колективи. Серед аполітичної молоді уявлення про окремішність спорту та політики отримало, напевно, найбільше розповсюдження.

Отже, правила тих чи інших змагань, тактику, техніку, тренування не можна вважати складовими політики. Водночас, призові місця та медалі можуть бути частинами політики, зокрема, пропаганди. Формула «спорт поза політикою» активно використовується під час російсько-української війни. Застосована на олімпіадах, футбольних змаганнях та в інших видах спорту, вона покликана продемонструвати «миролюбність» агресора та схилити частину українського суспільства до аполітизму.

Список використаних джерел

1. Гетьманчук М. «Гібридна війна» Росії проти України: інформаційний аспект. *Військово-науковий вісник*. 2017. Вип. 27. С. 296–307.
2. Недокус І. Спорт і політика у пострадянських країнах. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія політологія, соціологія, право*. 2014. Вип. 17. С. 117–122.
3. Погодин С., Пискун О. Спорт и политика в аспекте исторического анализа. Теория и практика физической культуры. 2018. № 4. С. 96–98.
4. Сочі-2014: українські олімпійці відмовилися від виступу на Олімпіаді в знак протесту проти влади. URL: <https://tsn.ua/sochi2014/sochi-2014-ukrayinski-olimpiytsi-vidmovilisya-vid-vistupu-na-olimpiadi-znak-protestu-proti-vladi-335438.html>
5. Столяров В. Спорт вне политики и в мире политики. Москва: Русайнс. 2017. 290 с.
6. Ярославу Магучіх розкритикували за ще одне фото з росіянкою Ласіцкене: українка відреагувала. URL: <http://www.suspilne.media/162615-aroslavu-magucih-rozkritikuvali-za-se-odne-foto-z-rosiankou-lasickene-ukrainka-vidreaguvala/>

«ІСТОРІЯ ПОВСЯКДЕННЯ» ЯК МІЖДИСЦИПЛІНАРНИЙ ПІДХІД ДО ВИВЧЕННЯ ПОБУТУ РАДЯНСЬКИХ ОСВІТЯН

Найденко Т. О. – аспірант кафедри історії України Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Світ міждисциплінарних підходів подарував історикам багато можливостей та лишив ще більше питань. Більшість із них так чи інакше пов'язані з методологічною базою, на яку вони мають спиратися. Проблемним зазвичай є ставлення до етичності використання підходів, термінів та понять. У міждисциплінарних дослідженнях на межі, наприклад, в історії повсякдення, семіотиці, герменевтиці та мистецтвознавстві це призводить до розмивання дисциплінарних меж та когнітивної плутанини. Прикладом може бути використання О. Лук'яненком термінології з біології у вивченні повсякдення освітян УРСР, що було предметом наукової дискусії з приводу доцільності міждисциплінарного запозичення [1, С.68].

Роботи з історії повсякдення здебільшого є описовими – автори реконструюють деталі побуту та відновлюють розуміння семіотичного коду. Проте міждисциплінарність досліджень репрезентації повсякдення у творах мистецтва та його інтерпретація призводить до того, що, за твердженням А. Людке, «...велика частина вчених продовжує розуміти «історію повсякдення» як різновид «історії побуту», а не нову дослідницьку парадигму» [2, С. 6]. Більшість істориків відносить терміни та поняття, запозичені зі сфери мистецтвознавства, до неісторичних, відмовляючи їм у праві бути використаними в історичних дискурсах. Проте, якщо ми розуміємо у парадигмі «практик повсякдення» слово «практика» як «таку поведінку, за допомогою якої люди освоюються з умовами свого життя (виживання)» [2, С. 58], то досліджувати можна не тільки архівні та епістолярні джерела, але й відображення таких дій у мистецтві (літературі, живописі, плакатах, кінофільмах, театрі тощо).

Так, вивчення повсякдення радянських освітян спирається не тільки на дослідження архівних документів та мемуарів, але й на аналіз великого різноманіття репрезентативних мистецьких практик. Це потребує об'єднання психологічно-особового, соціокультурного та системно-структурного підходів, що призводить до поєднання макро- та мікропідходів у історичних дослідженнях повсякдення. Макропідхід дозволяє окреслити ті проблеми та виклики, з якими стикалися освітяни завдяки ролі в структурі соціуму, яку вони грали. Мікропідхід дозволяє розкривати переживання людиною індивідуальних ситуацій, пов'язаних із її офіційним статусом у суспільстві. Об'єднання підходів дає можливість виділяти практики повсякдення, стратегії та тактики побуту, які пов'язані з місцем та функцією людини у соціальній ієрархії.

Інклюзія репрезентації соціальної функції освітян у творах мистецтва дозволяє доповнити межі рефлексії та саморефлексії. Але репрезентацію кого саме потрібно враховувати? Соціальна історія має різні програми використання макро- та мікропідходів, що дистанціюють свої предмети дослідження. Дехто вивчає класи,

стани та інші великі групи людей, інші досліджують «соціальні мікроструктури: сім'ю, громаду, парафію, різного роду інші суспільства та корпорації» [3, С. 27].

Існує дискусія щодо доцільності використання мікроісторичних досліджень у якості матеріалу для макроісторичних. Прикладом можуть слугувати слова Л. Репіної, яка зазначає, що мікроісторичні дослідження можна використовувати у якості «первинних блоків у більш амбіційних проєктах соціоісторії». Контраргументом є твердження І. Савельєва та А. Полетаєва: «...як можна побачити з досвіду півстолітніх дискусій щодо співвідношення макро- та мікроаналізу, що точаться в економіці та соціології, ці два підходи не зводяться один до одного і мікроаналітичні дослідження не можуть слугувати блоками для побудови макротеорій суспільного розвитку...об'єднати мікро- та макротеорії у несуперечливу схему досі не вдавалося» [4, С. 564 – 565].

Всі протиріччя сучасної пострадянської історіографії у розумінні історії повсякдення можна віднести до спадщини інституційного розуміння історії за радянської доби. Проблематика побуту та різноманітних сторін повсякденного життя людей не розглядалась у якості пріоритетної. У дослідженнях намагалися спиратися на «матеріали влади». Документи особистого походження вважалися занадто суб'єктивними, не точними і загалом недостовірними. Такий підхід призвів до недостатнього висвітлення історії побуту, що змінилося лише після 1991 року.

На думку А. Людке існує декілька ключових тем, без яких майже неможливо розуміти та вивчати історію ХХ століття. Це повсякдення роботи та робітників; історія війн та військової служби; історія практик та символів влади тісно пов'язаних із життям «звичайних людей» [2, С. 11]. М. Фуко у книзі «Наглядати та карати» пише про механізми розповсюдження влади на сферу повсякдення. Освітнянин СРСР із власної волі або примусово був захоплений владою в полон: «...Його захоплювали, таврували, муштрували, примушували до праці, змушували брати участь у церемоніях, виробляти знаки» [5, С. 39 – 40]. Це перетворює повсякдення освітян на комплекс знакових систем та текстів, які мусять вивчатися за допомогою методів семіотики та герменевтики.

Використання міждисциплінарного функціоналу робить історію повсякдення однією з найактуальніших дисциплін – концепцією вивчення минулого через історію повсякденних соціальних практик. Вона допомагає працювати з багатовекторністю реального історичного процесу через реконструкції практик повсякдення. Сприймаючи джерела «транстекстуально», історія повсякдення дає можливість усним, письмовим та глядацьким формам сприйняття інформації співіснувати А мікроісторичний підхід дозволяє відстежувати точки «перетину» дискурсів влади та суб'єктивних чинників: симпатій та антипатій освітян, професіоналізму, солідарності тощо.

Список використаних джерел

1. Лук'яненко О. В. «Найближчі друзі партії»: колективи педагогічних вишів України в образах щодення 1920-х – першої половини 1960-х років: Монографія. Полтава: Видавництво «Сімон», 2019. 658 с
2. Людке А. История повседневности в Германии: новые подходы к изучению труда, войны и власти. Москва: РОССПЕН, 2010. 271 с.
3. Репина Л. П. "Новая историческая наука" и социальная история. Москва, 2009. 320 с.

4. Савельева И. М., Полетаев О. В. Знание о прошлом: 2 т. Т. 1. Конструирование прошлого: теория и история. Санкт-Петербург: Наука, 2003. 632 с.

5. Фуко М. Присматривать и наказывать. Рождение тюрьмы. Москва: Ad Marginem, 1999. 479 с.

ПОЧАТОК УКРАЇНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНО-ЦЕРКОВНОГО РУХУ НА ВОЛИНІ У 1920-Х РОКАХ

Нерода І. Ю. – аспірантка кафедри історії
України та археології ВНУ ім. Лесі Українки

Становище українського населення, що опинилося в складі Польщі, характеризувалося, передусім, прискореним зростом національної свідомості. Цей процес мав глибоке історичне коріння і почав розвиватися на західно-українських землях ще до того як вони відійшли до Польщі. Загальне піднесення національно-визвольного руху, потяг до національного самовизначення знайшли в той час прояв у всіх сферах життя волинян. Не обминули вони і Церкву.

Передова українська громадськість та свідоме духовенство стали основними виразниками потреб українців. Вони усвідомлювали, що збереження і подальший розвиток українського етносу в інонаціональній та іновірній державі можливий лише тоді, коли Церква стане дійсно близькою кожному українцю, зберігаючи національні та соборні традиції народу. Свідома частина української громадськості згодом заявила про себе, як про православний український народ і підняла національно-релігійний рух за українізацію Православної Церкви в Польщі (ПЦП).

Осередком цього руху стала Волинська єпархія – найбільша в Польщі щодо числа православних віруючих, що на 1921 р. становили 74,2% населення [2, 136]. За даними Волинського воєводського управління на Волині в 1921 р. нараховувалося 799 православних парафій [3, 3].

Отож, саме на Волині починав зароджуватись та міцніти український національно-церковний рух. Його основними вимогами було впровадження української мови до літургій та церковної адміністрації, переклад богослужбових книг українською мовою, висвячення єпископів-українців, виділення всіх українських парафій в окрему єпархію на чолі з єпископом українцем, скликання Помісного собору ПЦП для унормування її правового статусу, повернення в церковне життя засад соборності т ін.

В той же час, православне духовенство, що опинилося в ПЦП майже цілком було російським, а передусім, російською була ієрархія. Весь єпископат складався виключно з росіян, так само як Духовна консисторія та духовенство. Це духовенство не залишало надії на відновлення Російської імперії, намагалося всілякими засобами боронити російськість Церкви, проголошуючи теорію, що Православна церква – це Церква російська і саме в ній найповніше виражається православна ідея. Як вказує І. Власовський: «Наша Церква перебувала під «опікою» царської влади і до самостійного існування не була підготовлена, ... деяка частина духовенства продовжувала жити окремим від народу життям, не розуміючи й не визнаючи його національних і духовних потреб, його стремлень, його вимог, словом –

продовжуючи лінію старих казньонних русифікаторів...» [1, 26]. Проявом тієї російськості була російська вимова старослов'янських літургійних текстів, російська мова в церковній адміністрації, в навчанні релігії в школах.

Такі русифікаційні позиції церковної ієрархії викликали протести серед української більшості православних вірних і в обороні національних інтересів у Церкві постав український національно-церковний рух. Цей рух спочатку був представлений лише незначною частиною національно свідомого духовенства та нечисельною інтелігенцією. Зі зростом національної свідомості населення, український церковний рух теж дедалі зростав, зростали і антагонізми між цим рухом та проросійською церковною владою. Проте всі здобутки та невдачі українського церковного руху, швидше всього, залежали від позиції польських урядових кіл. Головною ідеєю політики Польщі щодо українців впродовж усього міжвоєнного періоду була ідея колонізації. Та на різних відтинках часу і в залежності від поглядів провідних політичних діячів методи і темпи впровадження цієї ідеї в життя значно змінювалися.

На початку 1920-х років позиція уряду щодо українського національно-релігійного руху характеризувалася переплетенням двох різних концепцій. З однієї сторони уряд не підтримував українського церковного руху, разом з тим, він не був зацікавлений у збереженні російського характеру православ'я. Зайнявши позицію поміж українським церковним рухом і православною ієрархією, уряд проводив політику дерусифікації, намагаючись не допустити вирішення цього питання на користь українців, а також запобігти зближенню церковної верхівки з передовою українською громадськістю. З іншої ж сторони, в 20-х роках спостерігалася низка поступок щодо національно-церковного питання, зокрема у мовній галузі. Але їх швидше можна розцінювати як поступки тактичні.

Таким чином, навколо ПЦП зав'язалася складна релігійно-політична гра, важлива роль в якій була відведена українському церковному рухові. У розвитку українського національно-церковного руху в міжвоєнний період можна виділити чотири етапи:

- 1) з 1921 р. до 1926 р.;
- 2) друга половина 20-х років;
- 3) перша половина 30-х років;
- 4) друга половина 30-х років.

Кожен з цих етапів мав свої особливості. Разом з тим, вони тісно взаємопов'язані і відображають цілісну картину розвитку українського національно-церковного руху у міжвоєнній Волині, який не був справою лише передових громадських діячів. Він охопив широкі верстви православного українського населення. Українських священиків, які прислухалися до вимог своїх парафіян, було мало. Тому на місцях цей рух полягав у боротьбі за українізацію богослужінь з проросійськи настроєним духовенством, надсиланні меморіалів до Волинської духовної консисторії.

Список використаних джерел

1. Власовський І. Нарис історії Української Православної Церкви. Т. 4. – Нью-Йорк – Бавнд Брук, 1975. 384 с.
2. Церква і нарід. 1937. Ч. 4. 15 лют. С. 136.
3. Archiwum Akt Nowych (AAN, Warszawa). Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego (MWRiOP) sygn. 981, k. 3.

ДІЯЛЬНІСТЬ МУЗЕЮ ІСТОРІЇ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ВОЛИНІ В XX СТОЛІТТІ

Павлусь А. М. – студент 2 курсу факультету історії, політології та національної безпеки ВНУ імені Лесі Українки

Дмитренко А. А. – к. і. н, доцентка кафедри музеєзнавства, пам'яткознавства та інформаційно-аналітичної діяльності ВНУ імені Лесі Українки

Музей історії сільського господарства Волині виник в 1978 році. Впродовж року збирались музейні предмети, пов'язані з сільським господарством. Збором займався Петро Сергійович Теслюк – ініціатор та засновник музею, колишній директор Волинської державної сільськогосподарської дослідної станції разом з однодумцями. Перші роки функціонування музею нерозривно пов'язані з Науково-дослідною станцією, її працівники брали участь в поповненні колекцій музею. Допомога надавалась і від шкіл як Рокинівської, так і ближніх сіл, учасників історико-туристичної секції «Ентузіаст». Учні ходили в пошукові експедиції селами Волинської області. Зібрані предмети стали основою експозицій музею[2.][4.].

Стаціонарна експозиція розмістилась на другому поверсі Рокинівського будинку культури. В музеї є два зали, присвячені історії волинського села: «Розвиток господарства краю за часів первісно-общинного ладу та феодалізму» та «Сільське господарство Волині за совітської доби». З 1992 року почала функціонувати зала «Українська національна символіка» з якої починають проводити всі екскурсії в музеї. Її відкрито 24 серпня 1992 року з нагоди річниці проголошення Декларації про державний суверенітет України. Цей зал вважається першим залом подібної тематики серед музеїв нашої країни. Експозиція залу має три розділи: історія герба України, прапора та історія створення та побутування державного гімну. Другий виставковий зал присвячений історії Центру хліборобської науки (Волинська державна сільськогосподарська дослідна станція). Третій виставковий зал – «Природа Волині та Екологія». Він ознайомлює відвідувачів з фауною та флорою Волині та здійснює виховну екологічну функцію. Четвертий зал – «Розвиток господарства краю за часів первісно-общинного ладу та феодалізму», експонати залу зібрані, переважно, учасниками археологічних та етнографічних експедицій, а саме: пам'ятки кам'яного віку, палеоліту, неоліту, мідного, бронзового та залізного віків, вони структуровані в експозиції за темами. Серед пам'яток є кістки свійських тварин, знаряддя праці (мотики, серпи), зброя (сокири, наконечники списів), глиняні вироби тощо. В залі «Сільське господарство Волині кінця XIX – першої половини XX століття» розкриваються питання, які характеризують феодально-кріпосницькі відносини волинського села в Російській імперії. В експозиції показано які нові культури з'явилися на Волині, як їх обробляли, життя та промисли селян для цього відтворено інтер'єр курної хати. Окремий розділ присвячено злакам, які вирощувались на селі, насіння для музею надіслав НДІ ім. Вавілова. Шостий зал – «Поліське ткацтво». Знайомить

відвідувачів з одягом, вишиванками, технологією їх виготовлення і знаряддями виробництва – домашній ткацький промисел першої половини XX століття[2.][3.].

Відмінна риса музею, його особливість, полягає у своєрідному поділі його на експозицію в залах та просто неба. Науково-дослідному інституту належав дендропарк, який знаходиться на березі заплави річки Стир. Зі створенням музею, виникла перспектива створення експозиції, яка складалася б з пам'яток древнього дерев'яного будівництва у вигляді окремих споруд, конструктивних деталей, будівлі житлові, монументальні, господарські та садибні[2.].

Першим об'єктом музею просто неба став вітряний млин, якого в 1987 році, під час експедицій, було помічено Олександром Середюком в селі Четвертня, тоді Маневицького району[1.]. В 1990 році вітряк став першою стаціонарною пам'яткою музею-скансену. До 1991 року в музеї вже перебувало дев'ять архітектурних споруд, половина з яких були пам'ятками народної архітектури[2.].

З ініціативи Архипа Данилюка, на території скансену в 1998 році була відроджена капличка. Для пошуку місця її експонування були запрошені спеціалісти з біолокації та екстрасенсорики виробничо-геологічного підприємства «ГЕОС»[2.]. Каплиця стала першим об'єктом музею за п'ять років та першою культовою спорудою. На території музею ще з початку 90-их років почали організовувати свої свята представники язичницьких культів, вважаючи територію дендропарку місцем сили.

Не завжди працівникам музею вдається отримати бажану пам'ятку і перевезти її до скансену. Під час експедиції 1991 року в селі Липно було придбано вітряк голландського типу – рідкісний для Волині. Проте, перевезти його зразу ж до музею не було змоги. Тому він стояв пустою в селі, поки сестра колишньої власниці вітряка не розібрала його на дрова[1.][2.].

З перших років незалежності України музей проводив активну роботу в сфері національно-патріотичного виховання молоді. Ця діяльність супроводжується змістом експозиції залу «Українська національна символіка». Особливу роботу в цьому напрямі здійснював Олександр Середюк – директор музею в ті часи. На його запрошення в музей приїжджали телеканали, знімалися фільми, проводилися культурні заходи відродження національних традицій краю: «Андріївські вечорниці», обряд «Охризування», «Різдвяний вечір – Святвечір», «Колядки, щедрівки» та інші, за участю школярів та активної молоді[1.].

Зі всього, вище сказаного, можна зробити висновок про велику значимість діяльності музею в XX ст. в сфері збереження, вивчення, популяризації спадщини волинського села. Створений в Рокинівському дендропарку музей-скансен став одним із найбільших центрів зеленого туризму на Волині. Після здобуття Україною незалежності музей відіграв важливу роль у відродженні народних традицій та промислів.

Список використаних джерел

1. Рокині-Рукині (руки, що творять): історико-краєзнавчий нарис. Луцьк: ВАТ «Волинська обласна друкарня», 2009. 312с.
2. Середюк О. М. Скарбниця історії Волині: Історико-краєзнавчий нарис. – Луцьк: Надстир'я, 1998. 124с.
3. Середюк О. Курна хата тепер, як нова... *Слава праці*. 2020. №48 (3 – 9 груд.).
4. Рокинівський музей історії сільського господарства Волині-скансен. URL: http://volyn-museum.com.ua/index/rokinivskij_muzej_istoriji_silskogo_gospodarstva_volini_skansen/0-23 (дата звернення: 30.10.21).

ЛОБІЗМ У ПОЛІТИЧНОМУ ЖИТТІ НЕЗАЛЕЖНОЇ УКРАЇНИ

Павлюк К. В. – студентка 4 курсу факультету історії, політології та національної безпеки ВНУ імені Лесі Українки

Панишко Г. Т. – к. і. н, доцент кафедри політології та публічного управління ВНУ імені Лесі Українки

Лобізм являє собою цивілізований шлях просування певних рішень, законодавчих актів чи ініціатив у владних структурах за посередництва неурядових організацій або індивідуальних фізичних осіб [4, с. 377]. Тобто лобіювання спрямоване на відстоювання своїх інтересів, в першу чергу, в органах влади, що можна зробити лише об'єднавшись в єдину структуру [1, с. 278].

Лобісти переважно спрямовують свою діяльність на:

1. Інтерпретацію дій уряду — це необхідно для передбачення майбутніх дій уряду і дотримування такого розвитку подій заздалегідь.
2. Інтерпретацію дій компанії — лобіст має добре відчувати ставлення своєї організації до тих чи інших дій уряду.
3. Захист позиції — лобіст не тільки надає факти, він захищає позицію клієнта.
4. Трамплін для відомості — оскільки всі новини йдуть із столиці й тут сконцентровано всю пресу, перед лобістом відкриваються блискучі можливості для запуску потрібної інформації.
5. Підтримку продажу компанії — уряд завжди є головним покупцем. Лобіст, який перебуває в гарних стосунках з урядовими чиновниками, може дуже допомогти будь-якій компанії [1, с. 284].

В кожній країні склалася власна традиція лобізму, обумовлена особливостями історичного розвитку саме цих земель, ментальності того чи іншого народу, традиціями державотворення та законотворчості.

Вже наприкінці 90-х рр. ХХ ст. дослідники виділяють основні ознаки розвитку лобіювання в Україні, зокрема: існування суб'єктів та об'єктів лобістського впливу; наявність певних інтересів у здійсненні лобістської діяльності; посередництво лобістів між групами інтересів, громадянами, організаціями й державними органами влади; надання можливості групам громадян брати участь у прийнятті рішучих економічних і політичних рішень.

Початок формування в українській державі лобізму був насамперед пов'язаний з процесом приватизації, який не досягнув головної цілі роздержавлення власності: відокремлення власності від влади, а політики — від підприємництва. Тобто незаконний процес первинного накопичення приватного капіталу часто призводив до утворення груп, тісно пов'язаних з владними структурами та значною мірою залежних від близькості до чинної влади.

Нового значення лобізму надала Конституція України, яка проголосила народ єдиним джерелом влади, закріпила право громадян на участь в управлінні державними справами і створила базові умови для здійснення лобістської діяльності.

Водночас було підготовлено десятки проектів нормативно-правових актів, покликаних врегулювати вплив на державні інститути. На жаль, більшість з них лишились тільки на папері, навіть не дійшовши до комітетів Верховної Ради. А ті, що були розглянуті, рано чи пізно були відхилені. Останньою спробою такого роду було внесення до Верховної Ради України законопроекту «Про лобізм» у вересні 2016 р., який після року процедури розгляду, як і очікувано, було відкликано [5].

Суспільна свідомість в Україні поки не сприймає лобізм, зараз в цьому бачать лише негативну сторону, особливо коли це поняття асоціюється з протекціонізмом, підкупом державних службовців і депутатів тощо [3, с. 199].

Сучасну картину українського лобізму вдало описав політолог Вадим Карасьов: «Лобізм в Україні на сьогодні є нерегульованим, тіншовим, недоговороздатним. І, на відміну від США, де, наприклад, при Сенаті є солідна кількість лобістських фірм, які платять податки та прозоро отримують гроші, або ж в Європі, де лобізм створюється на основі корпоративізму та неокорпоративізму, домовленостей між підприємцями, урядом і самими лобістами, український варіант лобізму вимагає регулювання» [4, с. 383].

Однак сьогодні в Україні існує розгалужена мережа структур, які здійснюють теоретичну та прикладну діяльність щодо лобізму в Україні, наприклад, Інститут професійного лобіювання та адвокасі, який має на меті підвищити розуміння громадськості ролі та функцій лобізму в державному управлінні, його ефективне використання у вирішенні важливих соціально-економічних проблем та перспективи такої діяльності в Україні.

Отже, таке явище, як лобізм, поступово починає впроваджуватися на українських теренах. Втім, важко сказати, наскільки широко воно буде поширене, але можна стверджувати одне: якщо ми вирішили формувати громадянське суспільство, то від лобізму не піти, оскільки він виступає своєрідним супутником демократії та при створенні відповідних умов, у міру реального втілення норм і принципів народовладдя в соціальну практику, лобізм поступово перетворюватиметься на необхідний соціально-політичний інститут.

Список використаних джерел

1. Почепцов Г. Г. Паблік рилейшнз : навчальний посібник. Київ, 2004. 373 с.
2. Росенко М. І. Лобізм і його роль в діяльності сучасних парламентів. Шляхи удосконалення регламентації діяльності лобістів в парламенті України. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2010. № 11.
3. Сибіга І. І. Лобізм як механізм впливу неурядових організацій на державні структури України. *Вісник Національної академії державного управління*. 2009. №1. С. 197–206.
4. Черінько І. П. Розвиток лобізму в Україні як перспективний шлях модернізації громадянського суспільства та розвитку неурядових організацій. *Наукові записки Інституту політичних та етнонаціональних досліджень ім. І. Кураса*. 2011. №4. С. 375–385.
5. Яровой Т. С. Генезис розуміння феномену лобізму у вітчизняній науковій думці: від пошуку концептуальних підходів до критичного осмислення. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2017. № 2.

ДЕРЖАВА ТА ЦЕРКВА НА ЗАВЕРШАЛЬНОМУ ЕТАПІ АБСОЛЮТИЗАЦІЇ В РОСІЙСЬКІЙ ІМПЕРІЇ

Панасюк К. М. – студентка 4 курсу факультету історії, політології та національної безпеки ВНУ імені Лесі Українки

Ткачук А. П. – к. і. н., доцент кафедри всесвітньої історії ВНУ імені Лесі Українки

Постановка проблеми. В останні роки XVII ст. Петро I активно почав втручатись в церковну політику. Під час закордонної поїздки, що відбулась в 90-х рр. молодий російський цар цікавився церковним життям в західноєвропейських країнах. Англійський монарх дав Петру I пораду: «Стати самому головою Російської Церкви, щоб володіти всією повнотою державної влади, за зразком Англії» [2, с.127]. Така ідея спонукала Петра I до проведення церковної реформи.

Мета дослідження. Проаналізувати фактори, що вплинули на зміну становища церкви в Росії та з'ясувати роль процесу абсолютизації влади в ході трансформації її статусу в суспільстві та державі.

Результати дослідження. Після смерті патріарха Андріана (1700 р.) Петро I вирішив не призначати нового главу церкви, навколо якого могли б збиратись противники реформи. Він призначив рязанського митрополита Стефана Яворського, але на надав йому прав, які раніше належали патріарху. Сам цар відкрито висловлювався щодо цього: «Мій батько мав справу з одним бородачем, а я з тисячами» [4, с. 145]. Петро I пішов шляхом зміни духовної служби на державну. На певному етапі свого розвитку Російська православна церква стала засобом масової пропаганди: Указом від 1718 р. всім було велено ходити до церкви в неділю та свята, бо після звершення церковної служби зачитувались нові царські укази. Таким чином все духовенство фактично було залучене на державну службу. В 1716 р. Петро I викликав Феофана Прокоповича, який вже став Псковським єпископом, до Петербургу та доручив йому написати проєкт створення Духовної колегії та слово на її захист.

14 лютого 1721 р. патріаршество було відмінено, а натомість почав функціонувати Священний Синод, який мав керуватися у своїй діяльності «Духовним регламентом», в якому відміна патріаршества пояснювалась недосконалістю єдиноосібного управління церквою й політичними незручностями, що походили від возвеличення церковної влади як «рівносильної царській владі і навіть вище неї» [1, с. 701]. Регламент був укладений Феофаном і редагований самим царем.

Синод очолив Стефан Яворський. Згідно з Регламентом до його складу входили президент, два віце-президенти, чотири радники та чотири асесори. Показово, що склад Синоду був аналогічним зі складом світських колегій. Після смерті Яворського Петро I не обрав йому наступника, а ввів у Синод нагляд в особі обер-прокурора, який повинен був слідкувати за діями духовної колегії, та відомством фіскалів.

Значення Синоду в церковному житті визначав «Духовний регламент». Синод мав «силу і владу патріаршу» [1, с. 701]. Йому передавалася єпархія патріарха, а

інші єпархії мали керуватися через особливу колегію – консисторію. Так в церковних справах Синод цілком замінив патріарха.

Церковна юрисдикція була доволі обмежена: більшість справ від церковних судів перейшла до світських. І навіть, справи проти віри та церкви могли звершуватися лише за присутності представника світської влади. Для суду над духовними особами був відновлений в 1701 р. Монастирський приказ із світськими судами. Норми, в яких визначалася сфера юрисдикції Синоду, були укладені в ст. 5 і 8-11 ч. 3-й «Духовного регламенту». В ст. 8 ч. 3-й за Духовною колегією закріплювалося положення суду і апеляційної інстанції щодо «суду єпископа» [1, с. 701].

Земельні вотчини духовенства спочатку були підпорядковані державному контролю, а згодом управління над ними перебрав на себе Монастирський приказ.

Наслідком утворення Синоду стало підпорядкування церковної влади світській. Петро I з прихильністю ставився до білого духівництва, яке було бідним та малоосвіченим та «нічим від робочих мужиків не відрізнялось» [3, с. 536]. Негативно Петро ставився до чернецтва. Причиною цього було те, що ченці нерідко становили опозицію до релігійної реформи. За його словами, «монахи їдять чужу працю» [3, с. 536]. Цар почав скорочувати кількість монастирів та чисельність монахів. У монастирів були відібрані землі, а значить і їхні прибутки. Заборонялося без спеціального дозволу переходити з одного монастиря до іншого, були встановлені штати. Петро I розміщав у монастирях відставних солдатів, хворих і старих, бідних, яких монахи повинні були утримувати.

В епоху Петра I позиція влади щодо іновірців була терпимою, але ставлення до протестантизму було лояльнішим, ніж до католицизму. Та в 1721 р. Синод видав постанову, яка дозволяла укладати шлюб православним не лише з православними – а й з протестантами та католиками однаково.

Політичними мотивами керувався Петро I і по відношенню до російського церковного розколу. Доки він бачив в розколі виключно релігійну секту, то відношення було досить м'яким. Та коли цар зрозумів, що релігійний консерватизм розкольників веде до громадянського консерватизму, тоді цар змінив своє ставлення до старообрядництва. Розкольників почали переслідувати як противників церкви. З 1722 р. старообрядці змушені були навіть носити спеціальний одяг.

Висновки. Релігійна політика Петра I призвела до того, що православ'я почало втрачати значення головної духовної сили в Росії, а на її місце стала світська ідеологія. Фактично в російській імперії почали формуватися дві культури: з одного боку, традиційна культура, яка спиралася на православний світогляд, а з іншого – світська. Ці два «центри» все більше розходились у своїх поглядах, створюючи розкол в усьому російському житті та його суспільстві.

Список використаних джерел

1. Духовний регламент. Юридична енциклопедія: у 6 т. Ред. кол. Шемшученко Ю. С. (відп. ред.) та ін. Київ, 1998. Т. 2. 744 с.
2. Карташев А. В. Очерки из истории Русской Церкви: В 2-х т. – Санкт-Петербург, 2004. Т. 2. 333 с.
3. Платонов С. Ф. Полный курс лекций по русской истории. 10-е издание, пересмотренное и исправленное. Петроград, 1917. 743 с.
4. Соловьев С. История России с древнейших времен: В 29-ти т. Москва, 1967. 246 с.

КОЛЕКЦІЯ ПРЕДМЕТІВ ПОБУТУ, ЗНАРЯДЬ ПРАЦІ ТА ОДЯГУ В МУЗЕЙНІЙ КІМНАТІ МАЛОГЛУШАНСЬКОГО ЛІЦЕЮ

Пасик Я. І. – студентка 4 курсу факультету історії, політології та національної безпеки ВНУ імені Лесі Українки

Постановка проблеми. На сучасному етапі суспільство потребує єдиної ідеологічної концепції, що спирається на ідею збереження історії. Головна мета – це залучення дітей та молоді до діалогу зі старшими поколіннями, кожне з яких залишало свій слід в історії України. Тому вести діалог з попереднім поколінням дуже важливо.

Щоб сформувати нове покоління громадян України, яке б дійсно себе усвідомлювало представниками цієї держави, треба дати цьому поколінню необхідний запас знань з історії, культури, природи, етики, моралі, систему законів і правил, вироблених народом у процесі його розвитку. Тих законів і правил, які активно діють у звичаях, відображаються в обрядах, традиціях, реалізуються у праці й поведінці нації [5, с. 9].

Мета дослідження. Описати колекцію експонатів, які представлені в музейній кімнаті Малоглушанського ліцею та визначити значення музейних кімнат у громадянському вихованні молоді та збереженні пам'яток історії.

Результати дослідження. Особливе місце серед форм виховної роботи в навчальних закладах посідає музейна діяльність. У процесі пошукової роботи учні, з одного боку, пізнають історію рідного краю, місцеві традиції, з іншого – беруть участь безпосередньо у державній справі охорони пам'яток історії та культури свого народу, відродження національної та духовної спадщини [2].

Засновником музейної кімнати в Малоглушанському ліцеї був вчитель історії Лук'янович Валентин Васильович. Він народився 17 листопада 1962 року в с. Мала Глуша, навчався в місцевій школі, закінчив Луцький державний педінститут ім. Лесі Українки. Ще навчаючись в інституті, почав досліджувати Святе Письмо, цікавився історією християнства. Його педагогічне кредо: «Учень – це не посудина, яку потрібно заповнити, учень – це факел, який потрібно запалити [1].

У 2013 році він здійснив давній задум і відкрив музейну кімнату в приміщенні Малоглушанської школи І-ІІІ ст. Її облаштували в приміщенні корпусу для молодших класів. Певна база вже була зібрана і тепер вчитель почав заохочувати учнів школи та односельчан до збирання колекції.

В музейній кімнаті представлена велика кількість експонатів, більша їх частина була подарована місцевими жителями. Коли заходиш до світлиці, зразу ж кидаєш погляд на покуть. Саме тут міститься божниця. Одним із найцікавіших експонатів є старий іконостас 1811 р., який подарувала місцева церква. Зокрема, найбільшою є частина із святою вечерею. Цінним експонатом у музейній колекції є старовина церковна книга, написана старослов'янською мовою. Вона також була подарована церквою.

Музейна кімната облаштована як світлиця. На покутті стоїть скриня (кухор), в яку ховали одяг, рушники. В музейній кімнаті загалом є дві скрині, одна дерев'яна, інша із соломи. Окрім скринь, тут зібрана велика кількість речей селянського

побуту. Тут можна побачити ліжко, колиску, яка підвішена до стелі, старовинну шафу. Була збудована декоративна піч, стоять різноманітні горщики та миски. Також є багато знарядь праці: граблі, ціп, кочерга, ступа, терниця, потас, ночви, рубель, прач, солом'яні бочки, ткацький верстат та ін.

В музейній кімнаті зберігається колишній чоловічий та жіночий одяг: сорочки, спідниці, кожухи, жилетки, фартухи. Експозицію доповнюють паперові гроші та монети минулого.

Музей взагалі, і музейна кімната зокрема, є однією з форм додаткової освіти, що розвиває творчість, активність, самостійність учнів у процесі збору, дослідження, обробки, оформлення й пропаганди музейних матеріалів. Музей покликаний сприяти формуванню патріотизму та громадянськості в учнів, вихованню пізнавальних інтересів і розширенню світогляду, здібностей у дослідницькій, пошуковій діяльності, оволодінню практичними навичками [4, с. 3].

Форми і методи використання матеріалів музейної кімнати в навчально-виховному процесі надзвичайно різноманітні. Спільна риса всіх форм освітньої роботи музеїв – їхній зв'язок із пропагандою пам'яток історії, природи і суспільства. Ця робота розрізняється за ступенем та характером використання музейних предметів, співвідношення наочного та опосередкованого матеріалу, чуттєвого та раціонального моментів пізнання. Це добре простежується на прикладах музейної екскурсії, уроку-екскурсії, лекції, консультації в експозиції музею [3, с. 76].

Так, вивчаючи в 5 класі тему «Речові історичні джерела» вчитель історії проводить урок-екскурсію в музейній кімнаті. Старовинний одяг, предмети побуту також використовують в постановках літературно-музичних композицій, що пов'язані з рідним краєм, звичаями та обрядами.

Висновки. Музейні кімнати безсумнівно сприяють збереженню пам'яток матеріальної і духовної культури населеного пункту. Експонати музею є наочними посібниками для уроків та тематичних заходів. У музейній кімнаті проводяться виховні заходи, які справляють на дітей незабутні враження, формують у них почуття глибокої поваги до свого минулого. Жителі села із задоволенням відвідують школу і оглядають наявні експонати, а учні проводять для них екскурсії. Колекція музейної кімнати Малоглушанського ліцею збільшується кожного року, що свідчить про зацікавленість населення у збереженні речових пам'яток історії.

Список використаних джерел

1. Блог вчителя історії Лук'яновича Валентина Васильовича. URL: <http://lykajnovic.blogspot.com/>
2. Зміст і форми роботи краєзнавчих музеїв навчальних закладів в сучасних умовах (методичні рекомендації). Київ: Український державний центр туризму і краєзнавства учнівської молоді Міністерства освіти України. Науково-дослідний інститут педагогіки України, 1992.
3. Лутай Л. Екскурсія до шкільного музею. *Відкритий урок: розробки, технології, досвід*, 2009. № 4. С. 76-79.
4. Роль і місце навчального закладу у підвищенні ефективності навчально-виховного процесу. Матеріали семінару-практикуму методистів відповідальних за музейну роботу. Кіровоград, 2007. С. 80.
5. Шифман А. Д.. Методические рекомендации в помощь научным сотрудникам исторических и краеведческих музеев в организации работы над музейной экспозицией. Киев, 1988. С. 28.

ФОРМУВАННЯ МЕРЕЖІ МУЗЕЇВ ПРИ ВОЛИНСЬКОМУ НАЦІОНАЛЬНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ

Патійчук А. В. – студент 2 курсу факультету історії, політології та національної безпеки ВНУ імені Лесі Українки

Музеї при начальних закладах окрема категорія музейних установ. Їх особливістю є те, що вони підпорядковуються Міністерству освіти та науки України [3], а не Міністерству культури, однак все рівно керуються нормативними актами, що врегульовують діяльність музеїв, зокрема Законом України «Про музеї та музейну справу» - центральним документом у музейній справі [7].

Створення музеїв при вищих навчальних закладах переважно пов'язане з тим, що їх використовують у навчальному процесі. Найбільшим навчальним закладом Волині є Волинський національний університет імені Лесі Українки. При університеті діє кілька музеїв різного профілю, які активно використовуються у навчальній роботі, крім того, створювались з метою підготовки певних спеціальностей. Про складання мережі музеїв буде йти мова далі. Жоден інший університет на Волині не має так багато музеїв, які включені в структуру навчальної установи.

Хронологічно першим при університеті був закладений Музей археології Волинського національного університету імені Лесі Українки, Процес заснування розпочався 17 березня 1975 р. зі службового подання доц. Кучинка М. з проханням видати кабінет для розміщення експозиції. 9 березня 1977 р. музей розпочав свою роботу у корпусі історичного факультету за адресою вул. Леніна, його розташування змінювалось із зміною корпусів історичного факультету [4, 102].

Власне історії університету стосується експозиція Музею Лесі Українки Волинського національного університету імені Лесі Українки, який був заснований 11 вересня 1985 року. Музей було створено зусиллями викладачів та студентів [1, 217]. Започаткували збір джерел та комплектування фондів, представили першу музейну експозицію викладачі кафедри української літератури – Г. Мудрик, Т. Борисюк, А. Омельковець, М. Боженко, О. Марковська. [1, 217].

В університеті є й музей природничого профілю, а саме Геологічний музей при Волинському національному університеті імені Лесі Українки. Ідея створення музею виникла на початку 1980-х років. Над формуванням колекції мінералів, гірських порід та палеонтологічних решток відмерлих організмів працювали доктор геологічних наук, професор, завідувач кафедри географії Ф.В. Зузук та кандидат біологічних наук, професор В.В. Демчук [5].

Більшість вищих навчальних закладів мають музеї, присвячені їх історії. Збір матеріалів для Музею історії Волинського національного університету імені Лесі Українки розпочалося ще у 2000 році, для нього була виділена окрема кімната. У 2004 році він отримав установчі документи: свідоцтво і паспорт [6].

Наймолодшим музеєм Волинського національного університету імені Лесі Українки є Музей етнографії Волині та Полісся. Хоч почали його створювати ще у 1996 році, під керівництвом доц. А. Дмитренко була розроблена перша концепція експозиції Кабінету етнографії Волині та Полісся. Впродовж 2002–2008 років Кабінет перебував у складі Музею археології ВНУ ім. Лесі Українки. Однак у 2008

році він став самостійним музеєм, який діє при кафедрі документознавства і музейної справи. Окрім своїх соціальних та культурних функцій на базі музею готують студентів різних спеціальностей історичного факультету, головним чином музеєзнавців та істориків [2, 120].

Таким чином, при Волинському національному університеті імені Лесі України діє широка мережа музеїв, які несуть не лише культурну та виховну роль, а й активно використовується у навчальному процесі. Музеї при Волинському національному університеті мають різну спеціалізацію. Традиційно існує музей історії університету. Мало який навчальний заклад західного регіону може похвалитись такою музейною мережею.

Список використаних джерел

1. Данилюк-Терещук Т. Музей Лесі Українки Волинського національного університету: історія та сучасність. *Минуле і сучасне Волині і Полісся: Луцьк в історії Волині та України*. Науковий збірник. Випуск 35. Матеріали 35 Міжнародної історико-краєзнавчої наукової конференції. Луцьк. 2010. 428 с. С. 217.
2. Дмитренко А. Музей етнографії Волині та Полісся в системі підготовки студентів спеціальності «Музейна справа та охорона пам'яток історії та культури» Волинський музейний вісник: Луцьк, 2014. 362 с. С. 120.
3. Закон України «Про музеї та музейну справу» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/249/95-%D0%B2%D1%80#Text> Дата перегляду: 28.10.2021.
4. Кучинко З. Волинський музей. Історія і сучасність. Науковий збірник. Випуск 5. Матеріали V Всеукраїнської наукової історико-краєзнавчої конференції, присвяченої 23-й річниці Незалежності України та 85-й річниці створення Волинського краєзнавчого музею, м. Луцьк, 16 травня 2014 року. Упоряд. А. Силук. Луцьк, 2014. С. 100-103.
5. Музей геології ВНУ імені Лесі Українки URL: <https://vnu.edu.ua/uk/geologichniy-muzeu> Дата перегляду: 28.10.2021.
6. Музей історії Волинського національного університету імені Лесі Українки URL: <https://vnu.edu.ua/uk/istoriya-muzeiu> Дата перегляду: 28.10.2021.
7. Прийнято Закон «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення діяльності музеїв закладів вищої освіти» Інформаційне управління Апарату Верховної Ради України Опубліковано 02 вересня 2020. URL: <https://www.rada.gov.ua/news/Novyny/197015.html> Дата перегляду: 28.10.2021.

ЕЛЕКТРОННІ РЕСУРСИ ІЗ ВИВЧЕННЯ ТА ДОСЛІДЖЕННЯ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ

Подмовський А. С. – студент 6 курсу
Факультету історії, політології та національної безпеки ВНУ імені Лесі Українки
Степанюк С. М. – к. і. н, ст. викладач
кафедри історії України та археології
ВНУ імені Лесі Українки

Анотація. Описано сучасні електронні ресурси як інструменти для історичних досліджень. З розвитком сучасних інформаційних технологій історичні дослідження

набувають нового характеру, який характеризується новітніми підходами до збору та обробки істотної інформації.

Ключові слова: електронні ресурси, Інтернет, Електронна бібліотека, веб-сайт, YouTube, освітні портали.

Об'єкт дослідження – електронні ресурси.

Предмет дослідження – електронні ресурси із вивчення та дослідження історії України.

Мета статті – виявити, проаналізувати та описати сучасні електронні засоби для збирання та вивчення історії України з метою подальшого використання подібних ресурсів у різноманітних дослідженнях.

Актуальність. В останні десятиліття електронні ресурси стали відігравати більш масштабну роль у проведенні історичних досліджень. Зосередження науковців на електронних ресурсах обумовлено, головним чином, тим, що електронні ресурси стали повноцінним джерелом якісної історичної інформації. У зв'язку із повсюдним оцифруванням історичних паперових носіїв інформації та зростанням різноманітності електронних ресурсів, зростає інтерес до вивчення та дослідження історії України не лише науковцями, але й звичайними людьми.

Виклад основного матеріалу. В сучасному суспільстві глобалізація, інформатизація, розвиток інтернет-технологій (ІТ) надає оперативний доступ до достовірної історичної інформації, що має важливе значення. В цілому з розвитком сучасних ІТ історичні дослідження набули новітній характер, що відрізняється особливими підходами до збору та обробці даних. Оперативний комп'ютерний доступ до історичних даних надають сьогодні такі електронні ресурси: Електронні бібліотеки, історичні web-сайти та освітні портали, онлайн-платформи YouTube тощо.

В якості електронних освітніх ресурсів можуть розглядатися також електронні підручники, навчально-методичні посібники, практикуми, довідники, окремі публікації, а також освітні портали та системи порталів. Масове поширення сучасних електронних ресурсів спричинило до виникнення передумов створення електронних бібліотек, що виступають засобом накопичення та поширення інформаційних і методичних ресурсів.

На сьогоднішній день найбільш відомим і широко доступним джерелом історичних текстів є електронні бібліотеки, доступні в Інтернеті. Електронні бібліотеки в житті українців з'явилися порівняно недавно. Однією з перших ініціатив у цьому напрямі стало рішення інформаційно-бібліотечної ради Національної Академії Наук, в якому доручили Науковій бібліотеці України ім. В.Вернадського організувати передачу в науково-дослідні установи НАН України копій електронного каталогу і відповідно установам організувати передачу до НБУВ своїх загальнодоступних електронних інформаційних ресурсів (каталоги і картотеки, комп'ютерні файли-верстки академічних журналів, електронні версії праць співробітників науково-дослідних установ НАН України) для створення електронної наукової бібліотеки НАН України [1]. До найбільш відомих електронних бібліотек відносимо: Електронну бібліотеку «Історична спадщина України», Електронну бібліотеку Інституту історії України, Електронний архів українського визвольного руху, Національну бібліотеку імені В. І. Вернадського, Наукова електронна бібліотека періодичних видань НАН України та ін.

Досить популярними та часто відвідуваними електронними ресурсами для вивчення та дослідження історії України є історичні неофіційні web-сайти, котрі мають історичне спрямування, при цьому вони не є представниками державних інституцій. Неофіційні web-сайти поділяють на: веб-ресурси, що висвітлюють загальну історичну проблематику (ЛікБез. Історичний фронт; Історична правда, Український історик тощо) та тематичні історичні веб-сайти (Ревизионизм Холокоста тощо). Історичну тематику від імені держави подають офіційні веб-сайти (Інтернет-ресурси органів державної влади в Україні; державних академічних науково-дослідних установ; закладів вищої освіти МОН) [3, с. 65].

Особливої уваги заслуговує контент на онлайн-платформі YouTube, котрий, як і web-сайти містить як загальну історичну проблематику, так і тематичний контент, проте відмічається переважання останнього (Таємниці великих Українців. Іван Мазепа; Історія Русі: Від Данила до Вітовта/ Документальний фільм; Таємниці великих Українців. Богдан Хмельницький тощо). Досить цінною інформацією володіють освітні портали «Освіта.UA»; «UROK-UA», «Освітній онлайн-журнал» тощо.

Існує багато пошукових систем, які суттєво полегшують пошук необхідної інформації в Інтернеті [2, с. 51]. Проте, на сьогоднішній день пошукових систем світового значення, котрі користуються довірою серед дослідників не дуже багато, до них відносять: Google, Bing, Yahoo!, Baidu тощо.

Висновок. Отже, останнє десятиліття характеризується своєрідною технічною революцією щодо методів та інструментів дослідження історії України: створені нові способи збирання та обробки історичної інформації, отримали потужний розвиток електронні ресурси, котрі стали джерелом історичної інформації.

Список використаних джерел

1. Вітенко В. І. Технологія створення електронної бібліотеки: підходи та перспективи. URL: <https://library.te.ua/wp-content/uploads/2011/10/pubdir03.pdf>
2. Кривошея І. Інтернет-ресурси як джерела інформації з родинної історії польських аристократів Потоцьких. Генеалогічні записки. 2010. Вип. 8. С. 49 – 56.
3. Солошенко О. Використання методики ресурсно-орієнтованого навчання при викладанні дисциплін гуманітарного циклу: теоретичний аспект. Новий Колегіум. 2018. № 3. С. 62 – 67.

ОСНОВИ ВІРОВЧЕННЯ ЄРЕТИЧНОГО РУХУ ЖИДІВСТВУЮЧИХ

Подмокла Ю. М. – студентка 2 курсу факультету історії, політології та національної безпеки ВНУ імені Лесі Українки
Ткачук А. П. – к. і. н., доцент кафедри всесвітньої історії ВНУ імені Лесі Українки

Єретичний рух жидівствуючих існував в останній третині XV – на початку XVI ст. та набув найбільшого поширення в Новгороді й Москві [1, с. 107].

Для того, щоб зрозуміти основи віровчення єретиків, необхідно детально проаналізувати документи, грамоти, твори, що були написані їхніми противниками,

тому що праці самих учасників руху не збереглися. В історіографії існує думка, що дані доступних нам джерел про жидівствуючих є не зовсім правдивими, адже автори через свої упереджені погляди щодо єретиків не намагались давати їм об'єктивну оцінку, а трактували як відступників віри та бажали їм смертної кари.

Найбільше новгородських єретиків засуджували за заперечення догмату про Трійцю. Критикуючи його, жидівствуючі стверджували: «Христос еще не родился, но придет время, когда Он родится. О Том же, Которого христиане называют Христом Богом, эти еретики говорят, будто Он был простым человеком, а не Богом; что Он был распят иудеями и истлел в гробнице, как человек, не воскрес, не вознесся и не придет судить людей» [6, с. 72]. Також у 1-му слові «Просвітителя» Йосиф Волоцький описує погляди єретиків на третій елемент Трійці – святий дух. Жидівствуючі вбачали у ньому подих Бога-Отця, який швидко розчиняється в повітрі [6, с. 24].

У Новгородському літописі містяться відомості про те, що єретики вважали Ісуса Христа пророком, рівним Мойсею, але не рівним Богу-Отцю [3, с. 158].

Наступною характерною рисою віровчення жидівствуючих було іконоборство. Згідно з соборним вироком 1490 р., єретики «святые иконы щепляли и огнем сжигали, а инии от вас крест силою зубы искусали, а инии от вас святыми иконами и кресты о землю били и грязь на них метали, а инии от вас святые иконы в лоханю метали, да иного поруганна есте много чинили над святыми образы написанных на иконах» [7]. У Новгородському літописі згадується, що єретики ганили образи, промовляючи наступний вираз: «То суть дела рукъ человеческихъ, уста имуть и не глаголють и прочее, подобнимъ да будутъ творящей и вси надеющиеся на ня» [3].

Окрім осквернення ікон жидівствуючі знущалися й над іншими релігійними атрибутами. Наприклад, у «Просвітителі» Йосиф Волоцький згадує, що єретики приводили в свої будинки блудниць, милися із ними у ванні й цю споганену воду вливали у священне вино та мед, які згодом надсилали священникам, боярам, купцям та всім православним [6, с. 387].

Жидівствуючі не використовували християнських молитв. Архієпископ Геннадій у одній із грамот зазначав, що вони «молились по-жидовскы», змінювали тексти псалмів та недостойно служили літургію. Також вони не визнавали милостиню [4].

Велику роль в ідеології жидівствуючих відігравало питання про кінець світу, який в Руських землях очікували в 1492 р. Згідно з літочисленням, яке існувало в той час, цей рік був 7000-м роком від створення світу. З Візантії русичі запозичили уявлення про те, що світ, який Бог створив за 7 днів, має проіснувати лише 7000 років. Підтвердження цьому вони знаходили в релігійних текстах Святого Письма, де вказувалось, що у Господа один день, як тисяча років, а тисяча років як один день. Віра в кінець світу була в той час настільки сильною, що навіть таблиця обчислення дат Великодня була доведена лише до 1492 р., адже люди вважали, що після Страшного суду святкувати Пасху вже не доведеться [2, с. 134].

Православні з острахом ставились до кінця світу. Погляди єретиків щодо цього були кардинально іншими. Жидівствуючі були переконані, що 1492 р. стане роком їхнього домінування та піднесення у суспільстві, а не роком загибелі людства [5].

Взагалі, 1492 р. був не першим роком, коли люди очікували кінець світу. Віра в Страшний суд була основою християнства й була пов'язана з ідеями воскресіння мертвих. Сама дата цієї події переносилась безліч разів: на 1000 рік від Різдва Христового, на 7000 рік від створення світу і т. д. [2, с. 159]. Ця нестабільність досить впливала на свідомість людей і в суспільстві почали виникати думки про те, що вчення про Страшний суд, воскресіння мертвих і особисте безсмертя – вигадка. Такі радикальні погляди були властиві частині московських жидівствуючих. Єдиним із єретиків, кого в джерелах звинувачували в запереченні воскресіння мертвих і особистого безсмертя, був митрополит Зосима. Йосиф Волоцький приписує йому такі слова: «Ни Царства Небесного, ни Второго пришествия, ни воскресения мертвых нет, если кто умер, значит – совсем умер, до той поры только и был жив» [6, с. 33].

Московські жидівствуючі мали у своєму віровченні елемент, який не зустрічався у їхніх новгородських колег. Єретики критикували та заперечували інститут чернецтва. Захисту монастирів та монахів присвячено 11-те слово «Просвітителя» Йосифа Волоцького кожен з 4 розділів якого присвячений окремій проблемі інституту чернецтва. Йосиф Волоцький писав, що єретики, критикуючи монахів, спиралися на старозавітні тексти. Звертаючись до Нового Завіту, вони вважали, що якби чернецтво було необхідним для Бога, то Христос був би монахом [6, с. 334].

Отож, жидівствуючі були найвпливовішим єретичним рухом в означених руських землях не лише за своїм масштабом, а й за значенням та впливом на свідомість людей та на державно-церковне життя. Суть віровчення єретиків полягала у критиці основних християнських таїнств, невизнанні Святої Трійці, іконоборстві та богохульстві, а також у запереченні інституту чернецтва.

Список використаних джерел

1. Алексеев А. И. Религиозные движения на Руси последней трети XIV – начала XVI в.: стригольники и жидовствующие. Москва, 2012. 560 с.
2. Казакова Н. А., Лурье Я.С. Антифеодальные еретические движения на Руси XIV – начала XVI века. Москва, 1955. 544 с.
3. Полное собрание русских летописей. Т. 4. Новгородская и Псковская летописи. Санкт-Петербург, 1848. 363 с. URL: <https://www.prilib.ru/item/692540> (дата звернення: 18. 10. 2021).
4. Послание архиепископа Геннадия Новгородского епископу Прохору Сарскому. 1487 г. URL: <https://www.sedmitza.ru/lib/text/433574/> (дата звернення: 18. 10. 2021).
5. Послание архиепископа Геннадия Новгородского Иоасафу, бывшему архиепископу Ростовскому. 1489 г., февраль. URL: <https://www.sedmitza.ru/lib/text/433583/> (дата звернення: 18. 10. 2021).
6. Преподобный Иосиф Волоцкий. Просветитель. Москва, 2011. 432 с.
7. Соборный приговор и поучение против еретиков. 1490 г., октябрь. URL: <https://www.sedmitza.ru/lib/text/433595/> (дата звернення: 18. 10. 2021).

ОСВІТНЯ РЕФОРМА ОБЩИНИ ЧЕСЬКИХ БРАТІВ ТА ЯН БЛАГОСЛАВ

Прибиш М. Ю. – студентка 6 курсу факультету історії, політології та національної безпеки ВНУ імені Лесі Українки
Бортнікова А. В. – д. п. н., професор кафедри всесвітньої історії ВНУ імені Лесі Українки

Община чеських братів виникла в середині XV ст. Освіта та навчання були основною формою соціально-культурної діяльності Общини. Упродовж XVI ст. навчання молоді пов'язувалося з духовним вихованням, з цією метою чеські брати перекладали Біблію чеською мовою та вивчали богословську літературу.

Педагогічна система Общини достатньо проаналізована чеськими дослідниками XIX ст. В сучасній історіографії ця тема залишається мало дослідженою. За останні пів століття проблема детально не розглядалася, хоча розвиток сучасної коменіології, частиною якої є історія чеських братів, актуалізує аналіз стану педагогіки Общини до А. Я. Коменського, спонукаючи до необхідності її вивчення в широкому релігійно-культурному контексті доби Відродження.

Метою статті є аналіз спільних проблем освіти та виховання у чеських братів в другій половині XVI ст. та відповідність їх педагогіки з адаптацією ідей ренесансного гуманізму в чеському суспільстві.

Протягом другої половини XVI ст. в Общині чеських братів, що до цього існувала в християнській простоті відбувся розвиток від негативного ставлення до знань та освіченості, до інтенсивного розвитку знань, без яких не можливо було сформулювати істинну християнську свідомість [2, с. 408].

Для Чехії взірцем протестантського гуманізму був Ян Благослав (1523–1571), єпископ Общини чеських братів, її реформатор, автор визначних праць про освіту та виховання. Община чеських братів до Яна Благослава позиціонувала себе як община простаків, духовно близьких до Бога на основі чистого життя за Євангелієм, якій не потрібні знання. Ян Благослав поставив важливе питання: чи може простак бути справжнім християнином, якщо він не навчений основам християнської віри, що викладена в Біблії? Це питання миттєво змінило напрям розвитку Общини і вплинуло на культуру Чехії, яка до кінця XVI ст. була переважно протестантською країною [3, с.193–194].

Одним із важливих наслідків для християн було реформування шкільної системи Общини чеських братів, що призвело до розквіту братських шкіл. Новацією стало навчання в школі рідною чеською мовою, яку брати вважали кращою у порівнянні з папською латинською.

До Яна Благослава шкільна освіта в Общині чеських братів лише почала розвиватися. Братські школи виникли в 1530-х рр. Оскільки раніше Община дотримувалася доктрини простоти, згідно з якою науки засуджувалися як світське знання – частина розкоші, що не допустима для християнського життя за Євангелієм. Діти чеських братів мали змогу отримувати знання в міських та сільських школах, де навчали лише елементарних наук. Загальний рівень освіченості був середнім, як серед

містян, так і серед дворян. В Общині чеських братів більшість священників та проповідників займалися самоосвітою. Їх обмеженість вважалася благом для Общини: вони не мали змоги критично аналізувати її вчення [5, с. 13–14].

З виникненням братських шкіл в 1530-х рр. між братами та лютеранами спалахнули дискусії, які дали змогу зрозуміти керівництву Общини, що в європейському реформаційному русі освіта стала важливим фактором. Лютерани готували майбутніх братських проповідників, навчаючи їх елементарних наук. Лише керівники Общини чеських братів отримали освіту в Празькому університеті або в лютеранських університетах Німеччини. Згодом, турбуючись про освіту молоді, старійшини Общини стали відправляти братських стипендіатів до Гейдельбергу, де їх налічувалося 14 осіб. В 1574 р. одним із кращих стипендіатів визначено брата Рідегера, якому було доручено заснувати вищу школу. Відомі пани Моравії – Ломніц, Ян Жеротін старший та інші, обіцяли надати кошти для підтримки школи [1, с. 48–51].

Важливим зрушенням у посиленні уваги братів до знань став твір Яна Благослава «Філіппіка», опублікований в 1567 р. Який став за словами Й. Яначека: «найвизначнішим літературним твором чеського Ренесансу», а завдяки полеміці з усіма ворогами освіченості цей текст – *credo* чеського гуманізму.

У своєму творі Ян Благослав вважав, що вороже ставлення до науки – це варварство, що знищує важливий для життя дар, даний людям Богом – розум завдяки якому здобуваються знання [1, с. 130].

На зібранні у Болеславі 1558 р. було видано інструкцію, як навчати дітей священникам, в якій не можливо не відзначити предтечу знаменитої педагогічної системи брата Яна Амоса Коменського. «Особливе мистецтво, дотепність, мирний батьківський дух, повинні мати священники які навчають молодь, аби виховати їх для Бога та Общини. Для цього при вихованні священники повинні турбуватися про наступне: 1. Пильно спостерігати над здібностями своїх учнів: намірами, завзяттям до церкви. До того ж вони повинні звертати увагу на природні здібності їх до науки, красномовства. 2. Зважаючи на обставини, привчати учнів до праці й давати повсякденні та духовні завдання. 3. Молодь потребує керівництва, тому потрібно підказувати як навчатися, що читати, писати» [4, с. 257–259].

Погоджуємося з думкою дослідника Й. Яначека, що освіта завдяки Яну Благославу відкрила шлях Общині чеських братів до діалогу з усім протестантським світом, поставивши її на один рівень з іншими протестантськими церквами та громадами, а сам Ян Благослав «підняв освіту на рівень однієї з найважливіших життєвих потреб» усього чеського суспільства та чеської культури.

Список використаних джерел

1. Лаптева Л. П. Община чешских братьев в освещении русской историографии XIX – начала XX столетий. *Folia Historica Bohemica*. 13. Praha, 1990. S. 369–424.
2. Левченков А. С. Последний бой чешского льва: политический кризис в Чехии в первой четверти XVII века и начало Тридцатилетней войны. Санкт-Петербург: Алетейя, 2007. 332 с.
3. Мельников Г. П. Ян Благослав. Культура Возрождения. Энциклопедия. Москва, 2007. Т. 1.
4. Москаленко Е. А. Община чешских братьев и ее роль в развитии чешской культуры. *Проблемы всеобщей истории*. Москва, МГУ, 1977. С. 252–267.
5. Janáček J. Jan Blahoslav. Praha, 1966. S. 189.

ДІЯЛЬНІСТЬ ЛІТЕРАТУРНО-МЕМОРІАЛЬНОГО МУЗЕЮ ПАНАСА МИРНОГО

Саковець О. А. - студентка 2 курсу
факультету історії, політології та національної безпеки ВНУ імені Лесі Українки
Гаврилюк С. В. - д. іст. н., професор,
завідувач кафедри музеєзнавства, пам'яткознавства та інформаційно-аналітичної діяльності ВНУ імені Лесі Українки

У збереженні національної культурної спадщини, увічненні подій історії України, життя й діяльності на ниві української культури її визначних осіб вагомую роль відіграють музейні заклади. Особлива роль серед них належить меморіальним музеям. Одним з них на теренах України є Полтавський літературно-меморіальний музей класика української літератури Панаса Яковича Рудченка, відомого під творчим псевдонімом Панас Мирний.

Музей розпочав діяти в будинку, в якому впродовж 1903–1920 рр. жив і працював письменник. Невідомо, як би склалася подальша доля цього будинку, якби в березні 1903 р. його не придбала родина Рудченків. У 1939 р. до 90-річчя від дня народження Панаса Мирного згідно постанови Ради Народних Комісарів УРСР було створено спеціальну ювілейну комісію на чолі з письменником І. Ле. Оглянувши у квітні 1939 р. будинки, в яких свого часу жив Панас Мирний, члени комісії дійшли висновку про доцільність створення музею в оселі, де письменник прожив останні 17 років. У травні 1939 р. у Полтаві розпочалося створення літературно-меморіального музею Панаса Мирного [1, 109].

Офіційно музей почав працювати 1 квітня 1940 р., коли було отримано кошти на його утримання та реставрацію будівлі. Але роботи із становлення музею перервала німецько-радянська війна. Частину найціннішим експонатів – рукописи, книги письменника, видані за кордоном, його листи, світлини – вдалося евакуювати до Уфи. У жовтні 1943 р. музей відновив діяльність. Перша повоєнна експозиція розташовувалася лише у двох кімнатах. 13 травня 1949 р. з нагоди 100-річчям від дня народження Панаса Мирного на приміщенні музею була встановлена меморіальна дошка. У 1951 р. на подвір'ї музею-садиби урочисто відкрили пам'ятник Панасу Мирному. Від являє собою бронзове погруддя на постаменті з лабрадориту; автор пам'ятника – скульптор О. Олійник. У 1962 р. родина письменника передала державі будинок, меблі, особисті речі Панаса Мирного. Ініціатором цього був Михайло Панасович Рудченко – один із синів письменника, який пропрацював на посаді директора музею понад 20 років [3].

У 1974 р. створено нову меморіальну експозицію, над якою працював колектив художників у складі В. Батуріна, А. Щербака, Є. Путрі, І. Ковалевського, О. Чвали, В. Цимбаліста [2, 408–409]. Окрім експозиційної площі, музей сьогодні у своїй структурі має науково-дослідний відділ, відділ фондів та допоміжні підрозділи, якими є науковий архів і бібліотека. У його розпорядженні перебуває присадибна ділянка площею півтора гектара. У центрі стоїть будинок (1860 р.), на подвір'ї є альтанка і сад. Одноповерховий дерев'яний будинок має вісім кімнат: робочий

кабінет письменника, передпокій, їдальню, вітальню, спальню дружини, дитячу кімнату, кухню. Експонати трьох залів – це представлення творчого шляху Панаса Мирного. Четверта зала – виставкова. З 1976 р. садиба-музей є пам'яткою садово-паркового мистецтва, а від 2009 р. – пам'яткою історії національного значення. Поруч з музеєм в парку «Зелений Гай» знаходиться могила письменника.

За кількістю особистих меморіальних речей садиба-музей Панаса Мирного – найбагатший літературний музей України [3]. У ньому зберігаються сотні книг, особисті речі письменника і членів його родини, документи, світлини тощо. Представлені в будинку музейні предмети повертають в часи Панаса Мирного, знайомлять відвідувачів з його життєписом, творчістю, літературними уподобаннями, колом друзів, родинними традиціями. Загалом у фондах музею нараховується понад 12 тис. музейних предметів. Будинок, пам'ятає голоси Лесі Українки, Олени Пчілки, М. Коцюбинського, В. Стефаника, Г. Хоткевича. Клавішів фортепіано, яке є частиною експозиції, торкалися руки М. Лисенка та М. Заньковецької. Тому у музеї панує особлива творча аура, пронизана історією і традиціями української культури початку ХХ ст.

Доба незалежності України відкрила перед музеєм нові перспективи. Впродовж 1998–1999 рр. до 150-ї річниці від дня народження письменника проведено капітальний ремонт музейної будівлі. У 1999 р. колектив музею став лауреатом заснованої у тому ж році щорічної обласної премії імені Панаса Мирного. Цієї відзнаки він удостоєний за публікацію наукових видань, підготовлених на основі архівних та фондowych документів музею [3]. У листопаді 2005 р. співробітники музею взяли участь у фестивалі «Музей третього тисячоліття». Представлений ними фільм «Музей Панаса Мирного» став переможцем у номінації «Експозиційний фільм». У 2007 р. літературно-меморіальний музей Панаса Мирного гідно представив Полтаву у загальноукраїнському проекті «Україна туристична». Щороку в музеї проводяться традиційні дитячі свята «Даруй літа щасливії цього дому господарю!», «Хто, хто Миколая любить!», свято «Ой на Івана та й на Купала», інші заходи народознавчого змісту. Тут відбуваються творчі вечори полтавських письменників, літературно-мистецькі заходи, присвячені Панасові Мирному та його сучасникам, майстер-класи народних умільців Полтавщини тощо. Щомісяця вернісажі професійних і самодіяльних художників, майстрів народного мистецтва, учнів шкіл естетичного виховання збирають полтавчан і гостей міста у виставковій залі музею. Підсумовуючи діяльність музейного закладу за понад вісім десятиріч років його функціонування, можна зробити висновок, що він є відомим в Україні і за її межами. Відвідувачі прибувають сюди, щоб вклонитись пам'яті Панаса Мирного. В музеї присутній його дух, а представлені експонати допомагають краще зрозуміти велич життя та творчості видатного українського письменника.

Список використаних джерел

1. Пашенко В. До історії садиби-музею Панаса Мирного. *Парадигма*. 2013. Вип. 7. С. 109–120.
2. Пістоленко І. О. З історії музейної справи на Полтавщині у 1960-ті – 1990-ті роки: традиції і новації полтавських художників-експозиціонерів. *Сіверщина в історії України*. 2018. Вип. 11. С. 405–410.
3. Полтавський літературно-меморіальний музей Панаса Мирного. URL: https://www.facebook.com/PanasMirnyMuseum/?ref=br_rs

РЕЛІГІЙНІ РУХИ АНГЛІЇ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ XVI – ПОЧАТКУ XVII СТОЛІТТЯ

Сайфи С. Х. – студентка 6 курсу
факультету історії, політології
та національної безпеки
ВНУ імені Лесі Українки

Стрільчук Л. В. – д. і. н., професор,
завідувач кафедри всесвітньої історії
ВНУ імені Лесі Українки

На другу половину XVI – початок XVII століття припадає час правління королеви Єлизавети. За роки правління королева зуміла завершити процес Реформації в Англії та утвердити англіканську віру. На шляху утвердження англіканської віри поставали різні релігійні рухи, які були спрямовані проти релігійної політики королеви.

У 1558 році Єлизавета Тюдор прийшла до влади в Англії, після смерті своєї сестри королеви Марії. Нова королева очолила країну розділену на два релігійні табори: протестантів і католиків. Сама Єлизавета виховувалася у дусі протестантизму, тому протестанти зустріли нову королеву прихильно, сподіваючись на повернення до англіканства запровадженого Генріхом VIII.

Релігійна ситуація в країні була тісно пов'язана з політикою, варто було зробити Єлизаветі у своїй країні один невірний крок щодо католиків, і вся католицька Європа повстала б проти неї. Тому Єлизавета повинна була бути вкрай обережною в релігійному питанні і не починати релігійних гонінь у своїй країні. Королева обрала для себе стратегію лавіювання між обома таборами намагаючись укріпити прихильність протестантів до себе та дати зрозуміти католикам, що вона не є релігійним радикалом.

Закони, що приймалися укріплювали протестантизм, як основну релігію, але не були радикальними щодо католиків. У пошуках компромісу між протестантами і католиками в 1559 році був прийнятий Акт про однаковість, проте він не вдовольнив жодну із сторін. У 1571 році було прийнято Тридцять дев'ять статей віросповідання – головне віровчення англіканської церкви, що означало завершення Реформації [1].

Тривалий час не згодні з релігійною політикою не виявляли відкритих активних дій. В 1560-ті роки невдоволені протестанти починають заявляти про себе. Саме в цей час з церкви у більш широкому значенні починає виділятися пуританський рух. Своїм взірцем вони обрали богослужбову книгу, яку використовували кальвіністи в Женеві. Центром їхньої активності був Лондон. Сенс цієї течії полягав в особистій вірі кожної людини, доступ до якої мало лише милосердя, але не один священик.

На початку 1570-х років можна простежити зачатки пресвітеріанського руху. Головними ідеологами якого були Джон Філд і Томас Уїлкоккс. У 1572 році вони адресували памфлет членам парламенту, в якому заявлялося, що «ми в Англії настільки далекі від істинної Реформації, згідно з приписами Слова Божого, що навіть видимість її створити не здатні». Хоча автори були засуджені до тюремного ув'язнення за порушення Акту про однаковість, проте вони знайшли підтримку в населення [2].

Католики також активізувалися у цей час. Зокрема, вони розпочали таємно проводити роботу серед віруючих. На початку 1574 року в місті Дусе, в Іспанських Нідерландах, була заснована семінарія англійських католицьких священників, звідки в Англію за 25 років прибуло близько шістсот священників. Їхня діяльність не була місіонерською, вони лише прагнули підтримувати прихильників старої віри, а не звертати до неї тих, хто прийняв протестантизм. Семінаристам належало сповідувати віруючих, відпускати гріхи схизматикам і зміцнювати віру тих, хто прагнув її дотримуватися. Уряд ставився до католиків з певною обережністю, але не вживав проти них ніяких заходів, оскільки королева прагнула підтримувати мир і порядок будь-якою ціною, проте коли католики почали втручатися у внутрішню справу країни, уряд вжив суворих заходів.

Навесні 1575 році в Олдгейті було виявлено конгрегацію анабаптистів. Ця релігійна секта викликала найбільше хвилювань в королівстві. Вони були звинувачені в найстрашніших гріхах – ересі і богохульстві. Вони влаштовували процесії з запаленими оберемками хмизу в руках і відрікалися від доктрин, які свідчать, що Христос «був народжений» Дівою Марією, що немовлят слід хрестити, що християнин може служити магістратом або носити меч і що християнин повинен давати клятву [3].

Весною і влітку 1580 року в Англію вперше прибули єзуїти з місією захисту, якщо не реставрації, старої релігії. Цей орден був створений для боротьби з Реформацією, тому його члени відрізнялися глибокою набожністю і суворою дисципліною, рівно прагненню обернути в свою віру все більше людей; їх почали навіть називати «чорними вершниками папи римського».

Втім, не обов'язково було бути католиком, щоб тебе називали старовіром. Існували єретики, які були відмінні від усіх інших. У 1581 році Робертом Браун в Нориджі було засновано першу релігійну організацію, що оголосила себе незалежною від елізаветинського релігійного врегулювання. Членів цієї організації називали – поперемінно – брауністами, індепендентами або сепаратистами. Вони відмовлялися визнавати державну англіканську церкву і схилялися до більш суворих форм пуританської доктрини. В результаті брауністи були піддані гонінням і змушені були втікати в Голландію [3].

Відома також й інша сектантська конфесія, що називалася фамілісти або Сімейство люблячих, вони вірили в те, що чоловік і жінка може «поріднитися з Богом» і тим самим забезпечити нове втілення. Фамілісти відкидали поняття Трійці і не визнавали хрещення немовлят; вони відмовлялися носити зброю або давати клятви. У 1581 році Генрі Барроу, звільнившись з Грейс-Інн, пішов жити в сільську місцевість. Під час свого усамітнення він сформулював принципи нового віровчення, відомого як барроуїзм. Барроу вважав, що елізаветинська церква захаращена пережитками папізму і що лише повний розрив з нею може гарантувати набуття істинної віри [3].

В середині лютого 1593 року королевою був скликаний черговий парламент на якому був прийнятий законопроект «Про приведення підданих її величності до послуху». Цей законопроект був спрямований на боротьбу з папістами і розкольниками [2].

Таким чином, за правління Єлизавети англіканська церква повністю утвердилася в житті Англії. Королева все своє правління намагалася утримувати

релігійний баланс у суспільстві. В цей час спостерігається велика кількість різних сект та протестантських рухів, проте вони не змогли утвердитися в Англії.

Список використаних джерел

1. 39 статей // Английская реформация. Документы и материалы. С. 40-42.
2. В. В. Штокмар. Идеология английского абсолютизма в письмах Елизаветы Тюдор // Ученые записки ЛГУ, серия исторических наук, Вып. 17. 1950.
3. Питер Акرويد. Тюдоры. От Генриха VIII до Елизаветы I. / Питер Акرويد; [пер. с англ. И. Черненко]. - Азбука-Аттикус, 2020. – 710 с.

ТИЖНЕВИК «УКРАЇНСЬКА НИВА» (1928-1936)

Сильмаха В. О. – студент 6 курсу факультету історії, політології та національної безпеки ВНУ імені Лесі Українки
Степанюк С. М. – к. і. н, старший викладач кафедри історії та археології ВНУ імені Лесі Українки

У 20-30 рр. минулого століття преса мала величезне значення у житті суспільства. В Луцьку в той час видавалося більше десятка різних газет і часописів, я от: «Wołyń», «Ziemia Wołyńska», «Наш шлях», «Громада», «Поступ», «Народний вісник»[1] тощо. Серед цих видань важливе місце займав і тижневик «Українська Нива», який почав публікуватись 1926 р. як орган українських емігрантів у Варшаві та продовжив із 1928 року в Луцьку як орган Волинського українського об'єднання – політичної сили, що пропагувала співпрацю поляків та українців, і в такому статусі виходив до 1937 року, після чого видання змінив тижневик «Волинське слово». Дане дослідження висвітлює «волинський» період існування тижневика, а також суспільно-політичну ситуацію, що знаходила своє відображення на його шпальтах.

Ситуація у суспільстві міжвоєнної Волині, що з 1921 р. опинилась у межах Волинського воєводства Польської Республіки, була непростю. Із призначенням воєводою Генрика Юзевського тут здійснювався «волинський експеримент» культурно-політична програма, метою якої були налагодження співпраці між українцями і поляками, підтримка української культури та призначення етнічних українців на керівні посади. Для реалізації своєї програми воєвода шукав опору в середовищі поміркованих українських і польських політичних діячів. Він запросив на Волинь низку соратників С. Петлюри, більшість з яких стали керівниками, створеного з ініціативи Г. Юзевського у 1931 р., Волинського українського об'єднання (ВУО).

Ця політична партія заявила про свою лояльність до польської держави і готовність до співпраці з польською адміністрацією. Очолив її колишній діяч української революції Петро Певний. Активними діячами партії були також М. Тележинський, П. Пилипчук, С. Тимошенко. Нею у містах почали створюватися «Рідні хати» – своєрідні клуби української інтелігенції, а по селах – «Просвітянські хати», українські народні хори. А друкованим органом став тижневик «Українська нива»[2].

Редактором часопису був Петро Певний, в минулому – активний учасник української революції, учасник Першого зимового походу армії УНР, що після

поразки українських національно-визвольних змагань емігрував у Польщу, де й почав видавати тижневик [3]. Луцька версія тижневика активно пропагувала політику співпраці з поляками, із 1931 р. висвітлювала діяльність очолюваного редактором Певним об'єднання, за що нерідко ставала об'єктом критики патріотично налаштованих українців. Так у вересні 1929 року дописувач львівської газети «Діло», критикуючи надмірне потурання Петра Певного польській владі, висловлювався: ««Українська нива», яка виходила у Варшаві, не має нічого спільного з «Нивою», що виходить в Луцьку, як Певний, що проживав у Варшаві, нічого спільного не має з Певним, який проживає нині в Луцьку»[4].

Однак, на шпальтах газети, окрім діяльності ВУО, висвітлювались також перебіг суспільно-політичного життя краю, новини економіки, культурні події, публікувались літературні твори. «Українська нива» є найважливішим джерелом вивчення діяльності українського театрального колективу – Волинського українського театру. Тут публікувались рецензії на вистави авторства Михайла Тележинського, що писав під псевдонімом Тло. Тут директор театру Микола Певний, брат Петра Певного, залишив свої статті про створення та особливості праці колективу [5]. 1936 року Микола Певний писав: «кожний, хто хоч трохи знає театральне життя, може собі уявити, скільки треба нервів та моральних і фізичних сил, щоб витримати цей пекельний темп артистичної праці.(...)Артист ВУТ знає, що таке голод та холод, проте він не кидає своєї справи, тому, що усвідомлює, що його справа – це не фаш, а передусім, громадянський завдяки жертвності і відданості ідеї дирекції і артистичної сім'ї [6].

Список використаних джерел

1. Котис О. На сході Європи: міжвоєнний розквіт Волині / Олександр Котис. – Луцьк: Синя папка, 2020. С.126.
2. Кучерепа М. М., Давидюк Р. П. Волинське українське об'єднання (1931–1939 рр.). Луцьк, 2001.С.35-60.
3. Соляр І. Я. ПЕВНИЙ Петро [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.history.org.ua/?termin=Pevnyj_P (останній перегляд: 01.11.2021)
4. Діло. 1929. №204. С.6
5. Українська нива. 1928-1936 рр.
6. Певний М. Волинський український театр // Українська нива. 1936. № 13. С. 2.

ДИСИДЕНТСЬКИЙ РУХ ЯК ВИЯВ ПОЛІТИЧОЇ ОПОЗИЦІЇ КОМУНІСТИЧНОМУ РЕЖИМОВІ В УКРАЇНІ

Сисун В. А.- студентка VI курсу
факультету історії, політології та національної безпеки ВНУ імені Лесі Українки
Каліщук О. М. - д.і.н., проф.
кафедри історії України та археології
ВНУ імені Лесі Українки

Постановка проблеми. Виникнення дисидентського руху в Україні в 1960-х – 1980-х роках слід уважати феноменальним явищем. Він сформувався та існував

впродовж майже тридцяти років за вкрай несприятливих соціально-політичних умов. Однак придушити його остаточно радянська тоталітарна система так і не змогла, попри використання репресивно-карального апарату. Більше того, він справив глибокий вплив і на події другої половини 80-х – початку 90-ї років минулого століття. Так чи інак, рух опору 1960-х – 1980-х років став одним із етапів боротьби, які привели до незалежності України.

Мета дослідження: розкрити суть діяльності дисидентського руху України та визначити його вплив на суспільно-політичне життя в Україні.

Результати дослідження. У 1960-х – 1970-х роках у радянському суспільстві виникла нова форма опозиції, яка в історіографії отримала назву дисидентство. Українське суспільство через «незгідних» демонструвало риси, притаманні саме громадянському суспільству, навіть в умовах радянського тоталітаризму[1]. Поряд з тогочасними громадськими організаціями — формально масовими, але одержавленими, централізованими та тотально контрольованими, поза державними формалізованими рамками діяли опозиційні громадські рухи, об'єднання однодумців, дисидентські і правозахисні осередки (шістдесятники (1960-ті роки), Українська Гельсінська група (1976р.), Комітет захисту Української католицької церкви (1982р.)).

Найхарактернішою його рисою в українському контексті було поєднання боротьби проти національного, імперського гніту з боротьбою за демократичні права людини. Далекосяжною метою дисиденти ставили деколонізацію України шляхом вільних виборів, які повинні відбутися в республіці під наглядом ООН.

Звернення до документальних матеріалів дозволяє простежити наявність найрізноманітніших форм, яких набував дисидентський рух – від спроб осмислення становища УРСР у складі СРСР, привернення увагу до нагальних потреб українського народу, поширення через самвидав найбільш важливих документів до створення організаційних структур для відкритої безкомпромісної боротьби з існуючим державним та суспільним ладом [4].

Сформоване нове покоління інтелігенції, намагалось протистояти тоталітарному режимові використовуючи різні форми руху опору. В Україні набуло популярності розповсюдження художньої літератури, альманахів, журналів, антологій дисидентського руху, звернень, заяв та інших документів за допомогою самвидаву. Українська нелегальна преса, яка не мала чіткої періодичності, розповсюджувалася стихійно і повідомляла українській громадськості як на території УРСР, так і за кордоном про порушення прав людини у Радянському Союзі, створення національно-визвольного та правозахисного рухів, репресії щодо творчої і наукової інтелігенції тощо. Ефективно поширювалась інформація дисидентів на закордонних радіостанціях «Радіо Свобода», «Голос Америки», «Бі-Бі-Сі».

З середини 1970-х рр. у тих реаліях, які склалися на той час у внутрішній і зовнішній політиці СРСР, відбувались спроби створення легальної національної правозахисної організації. Попри на протидію владних структур, правоохоронних органів, групи сприяння виконанню Гельсінських угод (УГГ) виникали в різних регіонах СРСР і перш за все в Україні. УГГ виникла на основі приватних консультацій між окремими правозахисниками. Їх ініціатором виступив письменник М. Руденко [2].

9 листопада 1976 р. Миколою Руденком була представлена на розсуд ініціаторам оформлення УГГ «Декларація Української громадської групи сприяння виконанню Гельсінських угод», у якій мета діяльності останньої формулювалася так:

- сприяти ознайомленню широких кіл української громадськості з Декларацією прав людини. Домагатися, щоб цей міжнародний правовий документ став основним у відносинах поміж особою і державою.

- виходячи з переконань, що мир між народами не можна забезпечити без вільних контактів поміж людьми, а також без вільного обміну інформацією та ідеями, активно сприяти виконанню гуманітарних статей Прикінцевого Акту Наради з питань безпеки і співпраці в Європі.

- домагатися, щоб на всіх міжнародних нарадах, де мають обговорюватись підсумки виконання Гельсінських угод, Україна як суверенна європейська держава і член ООН була представлена окремою делегацією.

- з метою вільного обміну інформацією та ідеями домагатися акредитування на Україні представників зарубіжної преси, створення незалежних пресагенств тощо [3, с. 22].

Висновки. Тож, дисидентський рух 1960-1980-х років в Україні необхідно розглядати як новітню форму прояву українського національно-визвольного руху, спрямованого проти пануючого тоталітарного режиму, який виник в умовах наростаючої системної кризи радянського ладу, що ознаменувала собою відхід від принципів соціалізму, трансформацію владного механізму в СРСР у бік лібералізації суспільно-політичного, та культурного життя, відмову від масового терору як методу державного управління. Саме це дозволяє говорити про нього як про політичний рух, нехай і не численний, завдяки діяльності якого протривало розуміння українців як самостійної нації, що має право на незалежну державу.

Список використаних джерел

1. Касьянов Г. Незгодні: українська інтелігенція в русі опору 1960-80-х років. Київ: Либідь, 1995. 224 с.
2. Русначенко А. Національно-визвольний рух в Україні (сер. 1950 – поч. 1990-х рр.) Київ: вид-во імені Олени Теліги, 1998. 720с.
3. Українська Гельсінська Група, 1978–1982; Документи і матеріали / упоряд. і ред. О. Зінкевич. Торонто; Балтимор: Смолоскип, 1983. 998с.
4. Український правозахисний рух: документи й матеріали київської Української Громадської Групи Сприяння виконанню Гельсінських Угод / упоряд. О. Зінкевич. Торонто-Балтимор: Смолоскип, 1978. 477 с.

ВПРОВАДЖЕННЯ КОНЦЕПЦІЇ «SMART CITY»У ЛУЦЬКІЙ ТЕРИТОРІАЛЬНІЙ ГРОМАДІ

Смаглюк Р. М. – студентка 1 курсу
магістратури факультету історії,
політології та національної безпеки

Пахолок В. М. – канд. політ. наук, доцент
кафедри політології та публічного
управління ВНУ імені Лесі Українки

На сучасному етапі розвитку інформаційних технологій українські міста все частіше переймають досвід зарубіжних країн застосування таких технологій у муніципальній сфері, ставлячи за мету підвищення конкурентоспроможності та

здатності задовольнити належний рівень життя населення. Задля досягнення європейських стандартів, органи публічної влади активно впроваджують сучасні інноваційні технології якості електронних послуг, електронної демократії, відкритості та сприяння створенню сучасної цифрової інфраструктури міста.

Однією із найбільш поширених концепцій модернізації муніципальної сфери в Україні є концепція «Smartcity», котру поступово впроваджують й органи публічної влади Луцької територіальної громади. Концепцію інтегрують в структуру управління та адміністрування, зокрема: електронне врядування, транспортна сфера, безпека, екологія, енергоефективність та інші сфери життєдіяльності громадян. Електронне врядування представлене такими інструментами е-демократії: е-звернення, е-петиції, громадський бюджет та е-консультації. Такий спосіб взаємодії через інформаційно-комунікаційні технології значно покращує комунікацію органів публічної влади та громади. Ще в 2016 р. за ініціативою місцевої влади було розроблено сервіс е-голосування за проекти на конкурсі Громадських ініціатив, завдяки якому, кожен мешканець Луцька спроможний реалізувати інноваційних проект, для вдосконалення міського простору [1].

Сучасним каналом комунікації мешканців міста з комунальними службами та підприємствами є City-bot «Назар», що дозволяє у швидкий спосіб вирішити проблеми, пов'язані з життєдіяльністю міста. Інтерактивна платформа «Відкрите місто» спрямована на запровадження інноваційного механізму участі громадян у вирішенні місцевих питань, налагодження співпраці з органами місцевої влади. Цей ресурс є дієвим механізмом взаємодії у вирішенні найбільш гострих місцевих проблем у сферах ЖКГ, благоустрою, утримання території та інших питань. У січні 2020 р. введено в дію електронний сервіс «єМалютко», що підвищує якість та доступність електронних послуг для кожного громадянина, починаючи від його народження. Електронні сервіси дозволяють громадянам отримувати інформацію в будь-який час або віддалено виконувати адміністративні завдання.

Для підвищення рівня безпеки в громадських місцях, зменшення випадків пошкодження комунального майна міста, досягнення високого рівня безпеки руху та зниження аварійності органами публічної влади Луцької територіальної громади напрацьовано комплексну програму «Безпечне місто Луцьк» на 2019–2021 рр. [2]. Програма передбачає встановлення системи відеоспостереження й відеонагляду об'єктів соціальної інфраструктури та громадських місць, встановлення датчиків сповіщення, кнопки виклику поліції, запровадження технології волоконно-оптичної мережі для отримання інформації правоохоронними органами. Створений Ситуаційний центр поліції, який здійснює контроль та аналіз потенційних загроз.

Запровадження концепції «розумний» транспорт дозволяє органам публічної влади ефективно керувати транспортною системою міста: контроль над перевезеннями, облік пасажиропотоку, моніторинг руху транспорту, формування маршрутних мереж. Реалізація системи «електронного квитка» дає змогу відмовитися від готівкового розрахунку в транспорті. Перевагою в роботі системи «Сіті кард» («CityCard») є можливість швидко та зручно здійснювати оплату. В межах реалізації міжнародного проекту «Використання екологічних і розумних технологій у системі громадського транспорту міста Луцька» встановлено 9 розумних зупинок та 22 інформаційних табло [4]. Розумні зупинки реалізують у вигляді електронних табло, що містять інформацію про розклад руху транспорту та

маршрут. [Сервіс](#) GPS-моніторингу громадського транспорту дозволяє відстежувати рух громадського транспорту у мобільному додатку.

Перехід на систему Smartcity відбувається через впровадження технології «Інтернет речей» – автоматичного та віддаленого керування датчиками, міськими системами, системами зчитування даних з приладів обліку. Систему в подальшому планують використати в управлінні електромережами, водопровідно-каналізаційними мережами, системою освітлення, в медицині, екології та ін. На сьогоднішній час запроваджено в комунальних підприємствах «Луцьквітло», «Луцькводоканал».

Фінансування впроваджених «розумних» технологій здійснюється за рахунок місцевого бюджету, міжнародної технічної підтримки, фінансування недержавним сектором та кредитних коштів.

Отже, впровадження елементів концепції «Smartcity» у відповідні структури міста дозволяє підвищити якість життя населення, ефективність надання адміністративних послуг. Сучасне місто має втілювати такі технології для вдосконалення управління муніципальною сферою та забезпечення високих стандартів життя населення. Для органів публічної влади важливо залучати до впровадження «розумних» технологій зацікавлених осіб: недержавний сектор, бізнес, наукові кола, мешканців міста. Водночас, Луцька територіальна громада стикається з перешкодами на шляху до повноцінної реалізації концепції «Smartcity»: неналежний рівень забезпечення технологіями та інфраструктурою в міських секторах, недостатнім покриттям мережею Інтернет, відсутністю чіткого законодавчого регулювання, відсутністю підтримки та низьким рівнем довіри населення, через брак обізнаності про переваги, недостатнім рівнем фінансування. У Луцькій територіальній громаді уже набуто достатній досвід для успішної подальшої модернізації публічного простору. Водночас, органам публічної влади необхідно проводити широку інформаційну кампанію щодо роз'яснення ефективності «розумних» послуг та збільшення чисельності їхніх користувачів.

Список використаних джерел

1. Бюджет участі: Офіційний сайт Луцької міської ради. URL:<https://www.lutskrada.gov.ua/pages/bu> (дата звернення: 24.10.2021 р.).
2. «Безпечне місто Луцьк» на 2019-2021 роки: Офіційний сайт Луцької міської ради. URL:<https://cutt.ly/HRL9W2v> (дата звернення: 24.10.2021 р.).
3. Антонюк І. В., Кошова С. П. Запровадження програм smart-city у великих містах: вітчизняний та зарубіжний досвід. Державне управління. Інвестиції: практика та досвід № 18/202. С. 99–107
4. У Луцьку завершили реалізацію проекту з встановлення «розумних» зупинок і табло. URL:<https://cutt.ly/QRL3REi> (дата звернення: 24.10.2021 р.).

ВІЙСЬКОВА АГРЕСІЯ ЯК ГОЛОВНИЙ ЧИННИК ПОРУШЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ

Ступницька М. М. - студентка 3 курсу
географічного факультету
ВНУ імені Лесі Українки
Погребський Т. Г. – к. г. н., доцент
кафедри економічної та соціальної
географії ВНУ імені Лесі Українки

Упродовж історії свого існування людство стикалося з багатьма проблемами. Найпоширеніші серед них: проблема війни і миру; тероризму; екологічна; сировинна й енергетична; демографічна та продовольча; освоєння Світового океану; подолання відсталості країн, що розвиваються; бюрократизм; криза культури й духовності; дефіцит демократії; комп'ютерні злочини; поширення «хвороб століття», таких як СНІД, серцево-судинні захворювання, рак тощо. Більшість з них є актуальними й сьогодні. Але проблема війни і миру приносить найбільшу загрозу і тому потребує найшвидшого вирішення.

Люди воювали впродовж усієї історії. При тому, що будь-яка війна згубна – вона приносить більше руйнувань та страждань, ніж вигоди, люди продовжували вести війни і виправдовувати їх. Про «необхідність воювати» говорили у Стародавній Греції й Римі, в Китаї та Індії, і в Середньовічній Європі.

Глобальною проблема війни і миру стала з появою зброї масового ураження: спершу хімічної та бактеріологічної, а наприкінці Другої світової війни – ядерної.

Джерелом небезпеки у світі є Росія, яка розв'язала ряд військових конфліктів у сусідніх із нею країнах. Але у супереч міжнародним угодам у березні 2014 р. Росія анексувала Український півострів Крим. Росія підтримує терористичні організації і на сході України, які проголосили створення невизнаних держав ДНР і ЛНР, що є небезпечним для України [2].

Рух за мир у світі постійно переживає періоди спадів та підйомів. Активізація зазвичай спостерігається в часи воєнних дій – і це не дивно, бо в ситуації реального кровопролиття або великої його вірогідності найбільшим бажанням людей стає попередження та припинення насильства.

30 листопада 1982 р. Генеральною Асамблеєю ООН був встановлений міжнародний день миру, який відзначається у 3-й вівторок вересня, а з 2001 р. було ухвалено відзначати його 21 вересня.

В останні роки дуже часто говорять про ситуацію, яка відбувається на сході України та в Криму. Дії, які відбуваються на території нашої країни з боку Росії отримали назву Російсько-українська війна, або Російська збройна агресія проти України.

Російсько-українська війна — це пряме та опосередковане застосування збройної сили Російською Федерацією проти суверенітету і територіальної цілісності України, що розпочалося 2014 р. і триває сьогодні. За цей час відбулося багато подій, які увійшли в історію та певною мірою змінили життя у країні.

Війна Російської Федерації проти України справді має свої особливості, але з погляду міжнародного права її слід однозначно кваліфікувати як збройну агресію,

оскільки наша країна зазнала нападу підрозділів збройних сил РФ та (або) контрольованих нею найманців, які діяли як приховано, так і відкрито.

Найбільш трагічною була Революція гідності - антиурядові протести, що принесли великі втрати державі. Мітингувальників, які загинули під час цієї революції називають «Небесною сотнею». Ця подія була приводом, який використала Росія для початку агресії, але ж ніяк не причиною війни. Передумовами початку агресії також стали інформаційна, правова, економічна та церковна війни.

Причини та мета війни, яка розпочалася 8 років тому, можуть бути різними. Але український правознавець-міжнародник Володимир Василенко у своїй праці писав, що після прийняття Україною незалежності, історія Росії почала руйнуватися. Це також може бути причиною війни, а якщо Росія повернене Україну вона зможе відновити імперський статус.

Російська політична еліта і пересічні громадяни здебільшого переконані, що:

- росіяни й українці є одним народом, возз'єднання їх в одній державі має завершитися формуванням потужного надетносу та утворенням «Русского міра» з однією церквою, однією мовою та однією культурою;

- Україна є частиною Росії і не повинна існувати окремо від неї;

- Україна винна в дезінтеграції радянської імперії і викликаних цим негараздах Росії;

- незалежна державність України є геополітичною аномалією і становить стратегічну загрозу для Росії;

- Росія без України є геополітично незавершеною і не може відродитись як світова наддержава [1].

Ніхто не знає, що насправді стало причиною початку війни між двома сусідніми країнами, але в різних інтернет-джерелах можна знайти інформацію про втрати цієї війни, розвиток подій та величину окупованих територій.

Станом на січень 2021 року, за даними ООН, загальна кількість людських втрат у війні становить 13100—13300 осіб. Це число включає 3375 загиблих цивільних осіб, приблизно 4150 загиблих українських військових, а також приблизно 5700 загиблих проросійських бойовиків. Майже 1,8 млн осіб стали вимушеними переселенцями. Росією окуповано понад 7 % території України.

Список використаних джерел

1. Василенко В. А. Російсько-українська війна 2014 року: причини, перебіг та політико-правові оцінки / [Володимир Василенко] // Український. Тиждень, 2014. — № 42. — С. 28-42.

2. Географія : довідник для абітурієнтів та школярів закладів загальної середньої освіти : навч. посіб. / С. Г. Кобернік, Р. Р. Коваленко. – Київ : Літера ЛТД, 2019. – 592 с.

ДОКУМЕНТНО-ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ (НА ПРИКЛАДІ РОЖИЩЕНСЬКОГО ВІДДІЛУ ДЕРЖАВНОЇ ВИКОНАВЧОЇ СЛУЖБИ У ЛУЦЬКОМУ РАЙОНІ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ ЗАХІДНОГО МІЖРЕГІОНАЛЬНОГО УПРАВЛІННЯ МІНІСТЕРСТВА ЮСТИЦІЇ (М. ЛЬВІВ))

Татюк О. А. – магістрантка факультету історії, політології та національної безпеки ВНУ імені Лесі Українки

Чибирак С. В. – к. і. н., доцент кафедри музеєзнавства, пам'яткознавства та інформаційно-аналітичної діяльності ВНУ імені Лесі Українки

Постановка проблеми. Державна виконавча служба є одним з найважливіших інститутів державного управління, який відповідно до законів України забезпечує виконання судових рішень. Ефективне виконання обов'язків державних службовців безпосередньо залежить від якості управлінських рішень, які впливають на ефективність та результативність відповідної державної політики, а також на рівень життя населення, здоров'я і добробут громадян [3], тому сьогодні важливо вдосконалити процес документно-інформаційного забезпечення діяльності даної служби та покращити якість надання громадянам України інформаційних послуг.

Мета дослідження полягає в аналізі сучасного стану та визначенні шляхів удосконалення інформаційного та документаційного забезпечення діяльності органів державного управління, а саме – Державної виконавчої служби.

Результати дослідження. В умовах сьогодення діяльність Державної виконавчої служби і органів державної влади в цілому тісно пов'язані із інформаційною діяльністю, особливістю якої є застосування новітніх інформаційних технологій для підтримки прийняття управлінських рішень з метою забезпечення ефективного функціонування системи [2] та здійснення контролю за їх виконанням.

На шляху вдосконалення інформаційного забезпечення органів державного управління держава має виконати низку завдань. Важливим є розвиток нормативно-правової бази інформатизації суспільства, забезпечення інформаційної безпеки та захисту інформації [1]. Зважаючи на сучасні потреби діловодства в державних установах, документообіг переноситися з паперового на електронні носії, що в свою чергу супроводжується впровадженням засобів автоматизації. І тому доцільною є розробка інноваційних продуктів зі створення та розвитку систем інформатизації в пріоритетних сферах, зокрема е-управління державою.

За останні роки Державна виконавча служба робить досить важливі кроки в напрямку електронного документообігу. Для централізації інформації та створення системи обліку виконавчих проваджень, контролю за дотриманням державними виконавцями вимог чинного законодавства було запроваджено Єдиний державний реєстр виконавчих проваджень [4].

Нині відкритим в онлайн-режимі є реєстр боржників. Інформація в база даних про боржників є актуальною і оприлюднюється в режимі реального часу та включає

в себе відомості про невиконані майнові зобов'язання. Лише після закінчення терміну виконавчого провадження або ж за відсутності боргу щодо періодичних платежів боржник виключається з реєстру. Доступність до цієї інформації унеможливило відчуження боржниками майна до моменту виконання ними рішень судів та інших органів, що є додатковим фактором впливу на громадянина-боржника. Позитивним наслідком удосконалення інформаційної діяльності виконавчої служби є інформування громадян про стан виконавчого провадження через існуючі онлайн-сервіси, прикладом яких є портал „ДІЯ”. У перспективі діяльності даного органу виконавчої влади організація інформаційного забезпечення процесу оскарження дій державного виконавця. На нашу думку, необхідним є розміщення на сайті Державної виконавчої служби електронного бланку звернення громадян щодо боржників, наприклад тих, що не сплачує аліменти тощо. Відзначимо потребу в інтернет-сторінках міжрегіональних управлінь та районних відділень Державної виконавчої служби.

Висновки. Вагомим чинником з удосконалення документно-інформаційного забезпечення державного управління виступає глобальне використання інформаційних комп'ютерних технологій. Пріоритетним напрямом розвитку документаційно-інформаційного забезпечення діяльності органів державної влади в Україні, й Державної виконавчої служби зокрема, залишається питання е-документообігу та е-урядування, як нової форми державного управління. Упорядкування й оптимізація сервісної діяльності органів влади та поетапне запровадження надання послуг в електронній формі є найкращим шляхом такого реформування. Доцільним буде збільшення кількості е-послуг, що надає Державна виконавча служба. Відзначимо, що у перспективі на офіційному сайті Міністерства юстиції України варто розмістити сторінки органів державної виконавчої служби міжрегіональних управлінь Міністерства юстиції. Другим етапом інформатизації державних органів влади стане розробка інтернет-сторінок районних відділів Державної виконавчої служби (зокрема й Рожищенського відділу державної виконавчої служби у Луцькому районі).

Список використаних джерел

1. Луценко С. М. Пріоритетні напрямки розвитку інформаційного забезпечення органів влади. *Державне будівництво*. 2011. № 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu_2011_1_8 (дата звернення: 26.10.2021).
2. Про державну службу: Закон України від 10.12.2015 р. № 889-VIII. Дата оновлення: 13.10.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text> (дата звернення: 25.10.2021).
3. Про затвердження Положення про автоматизовану систему виконавчого провадження: Наказ Міністерства юстиції України від 05.08.2016 р. № 2432/5. Дата оновлення: 23.10.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1126-16#Text> (дата звернення: 26.10.2021).
4. Про затвердження Положення про Єдиний державний реєстр виконавчих проваджень: Наказ Міністерства юстиції України від 20.05.2003 р. № 43/5. Дата оновлення 19.07.2006. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_8581 (дата звернення: 25.10.2021).

ЛЕВКО ЛУК'ЯНЕНКО: ДИТИНСТВО ТА ЮНІСТЬ ЗА ВЛАСНИМИ СПОГАДАМИ НЕЗЛАМНОГО ДУХОМ ДИСИДЕНТА

Тригубець Д.М.- студентка 1 курсу
магістратури факультету історії,
політології та національної безпеки
ВНУ імені Лесі Українки

Кінд-Войтюк Н.В. – к.і.н., доцент
кафедри історії України та археології
ВНУ імені Лесі Українки

Левко Лук'яненко – правозахисник, політичний і державний діяч, письменник, борець за незалежність України, дисидент, що ніколи не здавався, вважав себе продовжувачем справи Наливайка, боровся незалежно від переслідувань та ув'язнень. Левко Григорович – це приклад відданості, посвяти, незламності і любові до України. Дисидент, що удостоєний звання Героя України у 2005 році, співзасновник Української Гельсінської Групи, народний депутат України. Левко Лук'яненко є автором Акту проголошення незалежності України, що став відправною і визначною точкою в історії нашої Батьківщини.

Український опір радянській системі другої половини ХХ ст. характеризувався виникненням опозиційного руху. Дедалі більша кількість людей, яких пізніше назвали дисидентами, відкрито висловлювалася проти існуючого тоталітарного режиму. «Розвінчання культу Сталіна», викриття страхітливих злочинів за його доби викликали розчарування, недовіру та скептицизм щодо інших сторін радянської системи.. Дисидент – інакодумець, який в тій чи іншій формі висловлює погляди, що не співпадають з офіційною політикою.

Постать такого українця назавжди вписана в історію не лише нашої держави, але і всього світу. Саме тому темою нашого дослідження ми обрали Левка Лук'яненка, акцентувати наше дослідження прагнемо на дитячих та юних роках дисидента, спробуємо уявити яким було життя майбутнього правозахисника, у якій родині він ріс та де отримав освіту, як починав свій шлях та що чи хто надихнули Левка Григоровича на таке не просте покликання – боротися за вільну Україну. Історичними джерелами для вивчення цієї теми слугуватимуть автобіографічні спогади Левка Лук'яненка.

Левко Григорович народився на Чернігівщині, був першою дитиною у родині. Ось, як пише про це він сам у своїй книзі:

«Я народився 24 серпня 1928 року в с. Хрипівці Городнянського району на Чернігівщині в сім'ї Грицька і Наталки Лук'яненків першим з чотирьох дітей: трьох синів (я, Віктор, Олександр) і однієї доньки (Зіни)» [3,8].

Батьки Левка мали початкову освіту, були працелюбними, самі жили у селі та займалися ремеслом та сільським господарством. Як пише Левко, батьки «були вельми небалакучі і відразу бралися до діла.... Любили швидкість, широкі козацькі штани та спогади про козаччину. Вельми шанували знання...» [3, 8].

Від голодної смерті навесні 1933 року їх врятував батько, приховавши трохи картоплі в ямі під стежкою. Буксирна бригада шукала збіжжя на городі, під деревами, а на стежку уваги не звернула. Яму відкрили навесні 1933-го, картопля

згнила, стояв страшенний сморід. Однак, її вичерпували у ночви, заливали водою, перетирали і з того відстоювався крохмаль, з якого пекли млинці. Таким чином й врятувалися. Коли Левку минуло 15 років, його рекрутували в ряди Радянської армії (згодом у паспорті Л. Лук'яненка буде записано як рік його народження «1927»). Левко Григорович у молоді літа служив в Австрії, на Кавказі в м. Орджонікідзе, Нахичевань.

Мати майбутнього дисидента була зовсім не схожою на його батька: уміла поєднувати роботу із розмовами на серйозні теми. Батьки Левка були розумними від природи, логічно мислили, були принципові, відстоювали істину, як вважав сам Левко. Ймовірно, це передалося Левку від батьків – принциповість, нескореність, любов до Батьківщини та залізний розум. Батьки наставляли своїх дітей вчити арифметику, любили співати і знали багато пісень [3,9].

«Ще не вмерла Україна» почув у дитинстві від матері», - пише Левко Григорович у своїх спогадах «Життєпис» у травні 1988 року. Ще у дошкільному віці Левко знав багато пісень і дуже любив співати. Як вважає майбутній письменник, любов до пісень прищепила йому мати. Ось що пише про пісню Левко Григорович: «І якщо Україну люблю більше за життя, то пісня — величезна частина України.» [3,10].

Історія життя родини Лук'яненків зовсім не проста. У 1942 році батьки повернулися з полону, з гомельського концтабору і життя покращилось. Однак уже восени 1943 року сім'я мусила переховуватись в саду, в окопі, оскільки наступала Червона армія. «Знову преться російська галайстра. Знову роби й роби, знову дай і дай. Задурно. Знову голод і муки. Дітки мої, дітки, знову голодуватимете...», - говорив батько своїм дітям [3,10]

Невзовзі батька Левка та інших селян взяли до Червоної Армії, повезли в Гомельську область і там без зброї, у своєму цивільному одязі, непідготовлених, змусили іти під німецькі кулі. До села щодня приходило по 10-20 повідомлень про смерть на фронті. Григорій Лук'яненко спромігся вижити, та й більше – закінчити війну в лавах переможців.

За свою подальшу любов до України та бажання боротися за її свободу Левко Григорович дорого заплатив. У грудні 1977 р. Левка Лук'яненка було арештовано, 20 липня 1978 р. чернігівський обласний суд виголосив вирок: як особливо небезпечний рецидивіст». Л. Лук'яненко отримав згідно ст.62 КК УРСР 10 років таборів і 5 років заслання [1, 164].

Отож, дитинство майбутнього українського дисидента, борця за незалежність України було переповнене болем, війною, голодом, однак батьки Левка прищепили йому любов до української пісні, історії Козаччини, української нації та віру в те, що Україна може бути вільною і суверенною державою. У 20-річному віці Левко скаже про себе: «Я обрав шлях Наливайка», вже будучи молодим Лук'яненко обрав свій шлях, своє покликання – боротися за свою державу, бути незламним та відданим.

Список використаних джерел

1. Касьянов Г. Незгодні: Українська інтелігенція в русі опору 1960-80-х рр.К.: Либідь, 1995.224 с.;
2. Курносів Ю.О. Інакомислення в Україні. (60-ті – перша половина 80-х рр. ХХ ст.). К., 1994
3. Лук'яненко, Левко Григорович. Сповідь у камері смертників : [зб. творів] / Левко Лук'яненко. «Вітчизна». [Київ: б.в., 1991]. 124, [2] с.:іл.

ВПЛИВ ПАНДЕМІЇ COVID-19 НА ЕТИКЕТНІ ВІТАЛЬНІ ФОРМУЛИ І СУПРОВОДЖУЮЧІ ЇХ ЗНАКИ

Трофімук-Кирилова Т. М. – к. і. н.,
доцент кафедри музеєзнавства, пам'ятко-
знавства та інформаційно-аналітичної
діяльності ВНУ імені Лесі Українки

Із поширенням у 2019 р. всесвітньої епідемії коронавірусної хвороби, яка отримала назву COVID-19, людство зіткнулося із новими глобальними викликами. Безумовно, пандемія загальносвітового масштабу, карантинні заходи та обмеження, значною мірою змінили усі сфери суспільного життя, у тому числі і комунікативну та етикетну поведінку.

Етикет – це визначений у суспільстві порядок поведінки, що включає в себе сукупність правил, які впорядковують зовнішнє вираження взаємин людей, що проявляється в поводженні, зверненнях і вітаннях, поведінці в громадських місцях, манері й зовнішньому вигляді людини [2, с. 164]. Він є невід'ємною складовою загальнолюдської культури, розвивається століттями і має певні національні відмінності. Проте не зважаючи на тяглі історичні традиції, епідемія коронавірусної хвороби спровокувала швидкі зміни у етикетних правилах поведінки, для позначення яких все частіше використовують такі дефініції, як: «новий етикет» і «антикоронавірусний етикет». З цього приводу голова поведінкових та соціальних комунікацій дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ) Анна Суходольська зауважила, що поведінкові комунікації у відповідь на пандемію COVID-19 не втрачають своєї актуальності, проте «на цьому етапі основним завданням є не лише нагадування про правила поведінки, а формування стійкої соціальної норми про новий етикет, який захищає та береже життя» [3].

Як зазначає український мовознавець Ярослав Радевич-Винницький у суспільному житті існує значна кількість типових комунікативних ситуацій, котрі називаються етикетними, тому що в них взаємини між партнерами по спілкуванню стоять на першому місці, а не є тлом для сприйняття змісту мовлення. Це ситуації вітання, знайомлення, вибачення та інші, які мають «стандартний, типізований характер і їхнє мовне «забезпечення» є стереотипним, тобто узвичаєним, усталеним» [4, с. 122]. Проте в умовах пандемії коронавірусу саме ці стандартні ситуації найбільше видозмінилися. Передусім відбулася модифікація етикетних правил використання вітальних формул та супроводжуючих їх знаків, що пов'язано із життєво важливою необхідністю дотримання соціальної та індивідуальної безпеки.

Вітання є універсальною етикетною ситуацією, що виконує ключову роль під час встановлення комунікативного контакту. У великому тлумачному словнику сучасної української мови, ця дефініція тлумачиться як «слова або жести, звернені до кого-небудь під час зустрічі на знак прихильного ставлення, доброзичливості» [1, с. 1223].

Вже із цього трактування стає зрозумілим, що для привітання використовуються як вербальні (мовні), так і невербальні (немовні) знаки. У процесі

спілкування вони знаходяться в постійній взаємодії, заміщують, доповнюють, посилюють один одного.

Кожна стандартна етикетна ситуація має свій комплекс вербальних та невербальних засобів, що обираються учасниками спілкування у залежності від обставин. Так, однією із груп невербальних засобів спілкування, які найчастіше використовуються як супроводжуючі знаки словесних формул привітання (в українській мові це такі вітальні формули, як «Доброго ранку!», «Доброго дня!», «Моє шанування!», «Вітаю Вас!», «Мої вітання!», «Радий вітати Вас!» і т.д.) є тактильні. Це рукостискання, плескання по плечу, обійми, поцілунки, дотики щокимами.

Оскільки їх використання під час привітання передбачає скорочення дистанції і тілесний контакт між комунікаторами, то на початку пандемії COVID-19 від цих невербальних знаків почали відмовлятися як під час спілкування на побутовому рівні, так і на діловому та рівні дипломатичних відносин, або ж використовувати альтернативні. Наприклад, замість потиску рук – традиційного знаку симпатії та довіри, стали використовуватися такі супроводжуючі знаки, як: привітання ліктями, кулаками, ступнями, коротким поклоном у східному стилі, складання рук у молитовному жесті «намасте», традиційні помаху рукою. У різних країнах закріпилася практика використання певних «замінників» рукостискання. Так в Україні вітання ліктями не отримало популярності. Натомість такий спосіб привітань зараз часто використовують у США, де він зберігся ще з часу вірусу Ебола та носить назву Ebola Handshake.

Впродовж 2020–2021 рр. на міжнародній арені відбулися і курйозні ситуації, пов'язані із дотриманням традицій дипломатичного протоколу та етикету під час привітання та використання рукостискання. Проте в умовах епідемії коронавірусної хвороби та необхідності дотримання карантинних правил, глави держав та урядів схвально та із розумінням оцінюють такі випадки, пояснюючи їх намаганням зменшити можливості поширення хвороби [5].

Щодо використання під час привітання таких невербальних знаків як обійми та поцілунки, то «антикоронавірусний» етикет пропонує такі альтернативні способи: зоровий контакт, кивок головою, повітряний поцілунок чи прикладання руки до серця.

Одним із обов'язкових правил поведінки в умовах пандемії Covid-19 є дотримання маскового режиму. Такий невід'ємний атрибут сучасного гардеробу у значній мірі позначився і на процесі спілкування, адже маска приховує важливі невербальні засоби комунікації, що знаходяться на обличчі – посмішку та мімічні процеси. Їх «недоступність» під час комунікації навчила людей «зчитувати» почуття й емоції по очах (погляд, контакт очима), жестах, мікро-жестах, позі та інших «доступних» для трактування невербальних знаків. Маска може бути не лише бар'єром для візуального «прочитання мови обличчя», а й заважати аудіальному сприйняттю інформації. Тому «новий» етикет рекомендує під час спілкування відповідно до можливостей комунікаторів підбирати паузи, темп мовлення, тон, тембр, логічні наголоси, висоту гучності голосу.

Отже, пандемія Covid-19 вплинула на усі аспекти життя людини. Не є виключенням і етикетні норми поведінки, зокрема і під час етикетної ситуації «вітання». Правила «антикоронавірусного етикету» продовжують модифікуватися і,

можливо, й у майбутньому не втратять своєї актуальності, адже базуються на принципах безпеки та поваги до особистого простору.

Список використаних джерел

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. Київ; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.
2. Красніцька Г.М. Історичні передумови виникнення етикету. *Історіографія, джерелознавство та спеціальні історичні дисципліни*. 2021. Т. 32 (71). № 2. С. 163–168.
3. Новий етикет: ЮНІСЕФ спільно з Postmen випустили ролики про дотримання поведінкових правил під час пандемії. URL: <https://www.unicef.org/ukraine/press-releases/new-etiquette>.
4. Радевич-Винницький Я. Етикет і культура спілкування: навч. посіб. Київ: Знання, 2006. 291 с.
5. Радість живого спілкування та дивні рукостискання. Етикет після карантину. <https://hromadske.ua/posts/radist-zhivogo-spilkuvannya-ta-divni-rukostiskannya-etiket-pislya-karantinu>

СУЧАСНИЙ СТАН РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ КУЛЬТУРИ В УКРАЇНІ

Хвисюк А. В - студентка 6 курсу,
ВНУ імені Лесі Українки

Ярош О. Б. - д.п.н., доцент кафедри
політології та публічного управління
ВНУ імені Лесі Українки

Із-поміж важливих питань, які стосуються, реалізації державної політики, питання культурної сфери та її удосконалення посідають одне із чільних місць. Культура слугує потужним об'єднавчим фактором суспільства, а також засобом утвердження національної самосвідомості та патріотизму. Культура виступає допоміжною ланкою у формуванні активного, творчого, інтелектуального потенціалу народу та духовності особистості.

Основними інститутами регулювання культурної політики в Україні є органи державної влади Верховна Рада України [2], Кабінет Міністрів України [3], Міністерство культури та інформаційної політики України [4] та органи місцевого самоврядування. Органи виконавчої влади забезпечують реалізацію політики в сфері культури; здійснюють за участі громадських об'єднань, розробку державних програм розвитку культури та їх фінансування; створюють умови для відродження та розвитку культурної сфери.[1]

Щодо нормативно-правової бази сфери культури, то варто зазначити, що на даний момент вона знаходиться у стадії реформування та вдосконалення.

Задля здійснення та формування державної політики у сфері культури першочерговими є завдання з розробки пропозицій щодо стратегічних напрямків розвитку національної культури, стимуляції культурного процесу, ефективного кадрового забезпечення, сучасного та змістовного наповнення матеріально-технічної бази, розширення міжнародної співпраці у сфері культури.[6]

Зі становленням держави та розвитком громадянського суспільства, виникають процеси, які вимагають підвищення якості та ефективності управлінської діяльності у сфері культури.

У світі передусе тенденція, що країни, які у час складних кризових ситуацій проводили зважену політику у сфері культури, у досить короткий термін та з незначними витратами досягали конкретних успіхів у сфері економічних, соціальних та політичних реформ, і швидкими темпами піднімалися до рівня високорозвинених країн. Та бувають і випадки, що відсутність належної уваги до культури призводить до зниження розвитку суспільства. [5]

Ідеологічні, культурні й соціально-економічні трансформації українського суспільства спричинили вплив на культурну політику. У розвитку сучасної соціокультурної ситуації в українському суспільстві існує декілька основних тенденцій:

1) По-перше, суттєве зниження участі держави в підтримці культурної сфери у нових ринково-економічних умовах.

2) По-друге, поглиблений вплив європейського та світового культурного простору на вітчизняну культуру.

3) По-третє, збільшення розриву в рівні культурного розвитку між окремими регіонами держави.[8]

Обмеженість фінансових ресурсів та низька ефективність їх використання створюють серйозну перепону в успішному здійсненні державної політики у сфері культури. Ті методи, принципи і форми фінансового забезпечення, які діють, на сьогодні, у більшості випадків докорінно не відповідають потребам сфери культури. Щодо інших методів, які б базувалися на позабюджетному механізмі, то варто зазначити, що вони є малорозвиненими, так як нормативно-правова база з даного питання не є достатньо розробленою. [7]

Із початком євроінтеграції українського суспільства відбувається реорганізація всієї структури державного управління і сфери культури зокрема. Щодо серйозних кроків, які були здійснені у даній сфері, основними є:

1. Поступово відбувається створення нової нормативно-правової бази.

2. Реорганізовується Міністерство культури та мистецтв України у Міністерство культури та інформаційної політики України.

3. Здійснюється пошук нових форм та методів управління. [5]

Та все ж органи державного управління у сфері культури продовжують залишатись недосконалими, і не завжди відповідають вимогам сьогодення щодо ефективного менеджменту.

Підбиваючи підсумки, варто сказати, що сучасна культурна політика в Україні, є політикою перехідного типу. А даний тип, характеризується залежністю ефективності результату від сили управлінської діяльності, що в умовах сьогодення не завжди є ефективним.

Отже, модернізувавши сучасну систему управління сферою культури України, із використанням найкращого досвіду зарубіжних країн, які мають різні моделі її формування та реалізації, з'явиться можливість чіткіше сформувати власні механізми реалізації державного управління у сфері культури на загальнодержавному та національному рівнях. Досвід європейських країн та сучасні стратегічні принципи розвитку, дозволять застосувати управління та адмініструванні комплексний підхід до державної культурної політики.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про культуру» від 16.07.2020, No 2778-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2778-17#Text>
2. Офіційний сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс] <https://www.rada.gov.ua/>
3. Офіційний сайт Кабінету Міністрів України [Електронний ресурс] <https://www.kmu.gov.ua/>
4. Офіційний сайт Міністерства культури та інформаційної політики України [Електронний ресурс] <https://mkp.gov.ua/>
5. Офіційний сайт програми «Культурні мости» («Culture Bridges»). URL: http://culturebridges.eu/about_program
6. Про внесення змін до Закону України «Про культуру» щодо загальних засад надання населенню культурних послуг : проект закону України. URL: <https://mkp.gov.ua/files/pdf/687974321358988.pdf>
7. Карлова В. В. Місце та роль гуманітарного простору держави у формуванні національної самосвідомості. URL: <http://visnyk.academy.gov.ua/wp-content/uploads/2013/11/2011-1-7.pdf>
8. Скокова Л. Г. Культурні практики в сучасному суспільстві: теоретичні підходи та емпіричні виміри : автореф. дис. ... док. соц. наук : 22.00.04; Нац. акад. наук України ін.-т соц. Київ, 2019. 34 с.

ПАЦИФІСТСЬКИЙ РУХ

Хлипало Д.В. - студентка 4 курсу факультету історії політології та національної безпеки ВНУ імені Лесі Українки

Панишко Г. Т. – к. і. н, доцент кафедри політології та публічного управління ВНУ імені Лесі Українки

Війни були, є, і будуть притаманні всім людським цивілізаціям. За підрахунками дослідників Weslean College, починаючи з 3600 року до нашої ери у світі відбулося близько 14600 воєн, в результаті яких загинуло більше 3 млрд. осіб. Споглядаючи на сьогодишню нестабільну міжнародну ситуацію можна сказати, що світ стоїть на порозі Третьої світової війни. В Німеччині 19 лютого 2021 року відбулася щорічна Мюнхенська конференція з питань безпеки. Міжнародна кризова група визначила топ-10 збройних конфліктів в світі на 2021 рік, на які потрібно звернути особливу увагу. На перше місце було винесено конфлікт в Афганістані – військова операція НАТО проти угруповань ІДІЛ та «Талібану». Друге місце в цьому топі зайняв конфлікт в Ємені. Третю сходинку рейтингу посіло протистояння між двома етнічними групами в Ефіопії. На четвертому місці конфлікт в Буркіна-Фасо- де сім років триває заколот ісламських збройних угруповань. П'яте – громадянська війна в Лівії яка триває з травня 2014 року. В рейтинг потрапили також конфлікти Росії та Туреччини, а також «холодне» протистояння між США та КНДР. Останнім часом серед міжнародних політичних лідерів є побоювання загострення конфлікту між Індією і Пакистаном. Дев'яту сходинку посів конфлікт у

Венесуелі який тягнеться з 2019 року через результати президентських виборів. Закриває цей топ-10 війна на Сході України між ЗСУ та збройними формуваннями «ДНР» та «ЛНР» які активно підтримуються Росією. Отож, виходячи з вище сказаної інформації питання миру та осуду війни в даний час є доволі актуальним.

Якщо вглибитися в історію то можна сказати, що пацифізм бере свій початок з буддизму, оскільки ця філософська течія на передній план висуває – інтелект, духовний розвиток, спокій і внутрішню рівновагу, тобто відсутність агресії і насильства по відношенню до інших людей. Пацифізм також був частиною християнської релігії на момент її зародження, але з часом християнство сильно інтегрувалося з державою і більше не засуджувало війну, а в деяких випадках навпаки заохочувало так як в період хрестових походів [4]. Пацифістський рух почав зароджуватися на території Англії та Америки після війни Наполеона, а вже в 80-90-х роках XIX століття ідеологія пацифістів поширилася в інші країни, а потім по всьому світу. Якщо звернутися до словника термінів то там ми знайдемо визначення, що «Пацифізм» (з лат. «Pacifiscus»: - миротворчий, «рах» - мир, «fascio» - роблю) - це ідеологія, головним завданням якої є протистояння насиллю, з метою його повного зникнення. З цього випливає що пацифісти – засуджують будь-яку війну, при цьому вважаючи не припустимим навіть формування таких понять як «священна війна», «війна заради миру». Вони просто заперечують насильство, без будь-яких винятків. Адже кровопролиття не може бути засобом справедливості [2].

Пацифісти є активними прихильниками ідейної відмови від військової служби, тому що вважають що кожна людина має право відмовитися вбивати «Коли людина відмовляється вбивати і воювати, то кожен такий суттєвий і значущий вчинок допомагає людству відкинути війну та насильство: цей вчинок є актом будівництва миру у всьому світі та утвердження загальнолюдських цінностей» [3, с. 169]. Пацифісти закликають світових політичних лідерів прийняти закони які заборонять розпочинати війну, забрати у всіх країн зброю без можливості їх повернення [3, с. 172-173]. Пацифістський рух має свій знак, який використовують люди які підтримують цю ідеологію, так і для позначення «символу миру». Символ пацифістів був придуманий для британського руху проти ядерної війни і за роззброєння. За основу були взяті перші букви N та D вислову «nuclear disarmament» - «ядерне роззброєння», також багато хто вважає ще це лапка голуба який є символом миру.[1] Дослідники виділяють три форми пацифізму: 1) абсолютний- за яким заперечується будь-яка агресія і насильство, вважається що немає ніяких обставин які б виправдовували вбивство; 2) умовний – прихильники даної форми пацифізму заперечують війну і всі її прояви, але при цьому визнають обставини в яких не залишається вибору; 3) виборчий – ця форма передбачає боротьбу з різного роду озброєнням і способами введення війни. Пацифісти запевняють, що якщо гроші які йдуть на озброєння країни, вкласти в інше русло, то б усіх людей держава позбавила злиднів, і надала гідні умови для життя.

Як і будь- яка інша ідеологія пацифізм має як і позитивні так і негативні сторони. В нашому сучасному світі не існує ідеальних філософських систем чи ідей, тому пацифізм не є винятком. З однієї сторони будь-яке вбивство завжди є великим злом, а з другої сторони що робити людині коли на його державу нападає ворог, який йому і його сім'ї бажає смерті. Однією з негативних сторін пацифізму є те, що він не розрізняє вбивство під час бою і вбивство яке є кримінальним злочином.

Пацифісти, повністю заперечують право держав на війну, вимагаючи виключно мирного вирішення будь-яких суперечок, маючи на увазі створення всесвітнього судового органу, який ці суперечки розглядатиме, тому багато хто вважає цю ідею утопічною.

Отож, як суб'єкт міжнародної політики пацифістський рух виступає проти будь-яких воєнних сутичок, насилля та розповсюдження ядерної зброї. Питання пацифістського руху є доволі актуальним в сучасних українських реаліях адже з квітня 2014 року на сході нашої країни йде війна. Україна нині захлинається від потужної хвилі «миротворчої» істерики в медіа, у політичних виступах партійних діячів та в закликах депутатів усіх рівнів. Пацифісти з боєм і жалем розповідають, як плачуть матері солдатів, а щоб такого не було, закликають не чинити сильного опору агресору та примиритися з ним (можна й на його умовах). Вони пропонують мир за будь-яку ціну.

Список використаних джерел

1. Бронніков В. Д., Удовенчук В. С. Пацифістський рух як суб'єкт міжнародної політики. *Наукові праці. Політологія*. 2014. Вип. 236. Т.248. С. 99-103
2. Илюхина Р. М. Пацифистская идея в европейской истории. Москва, 1992. http://antimilitary.narod.ru/antology/ilyhina/ilyhina_europe.htm (дата звернення 17.10.2021)
3. Илюхина Р. М. Многоликий пацифизм. *Пацифизм в истории. Идеи и движения мира.* / за ред. А. О. Чубарьяна. Москва, 1998. С. 162–193.
4. Коваль А. А. Пацифизм у концепції теорії ненасилля та політичній реальності. *Наукові праці. Політологія*. 2009. Вип. 97. Т. 10. С. 142–145

МУЗЕЙ ІМЕНІ ВОЇНА-ІНТЕРНАЦІОНАЛІСТА МИКОЛИ ВЕРЕМЧУКА

Хмель А. Ю. – студентка 4 курсу факультету історії, політології та національної безпеки ВНУ імені Лесі Українки

Середовище шкільного музею – це унікальне місце, яке поєднує в собі не тільки пам'ять поколінь, це й спосіб форм і методів передачі цієї пам'яті підрастаючому поколінню. Саме в ньому поєднується культура, освіта та виховання, що, безперечно, важливо сьогодні, коли йде процес гуманізації освіти, повернення до глибинного історико-культурного коріння.

Основною метою створення шкільних музеїв є:

- 1) залучення молоді до краєзнавчої, науково-дослідницької, художньо-естетичної та природоохоронної роботи;
- 2) формування в молоді соціального досвіду на прикладах історичного минулого України;
- 3) розширення і поглиблення загальноосвітньої та допрофесійної підготовки молоді засобами позакласної, позашкільної роботи;
- 4) залучення дітей, учнів та молоді до формування, збереження та раціонального використання Музейного фонду України;

5) проведення культурно-просвітницької роботи серед дітей та молоді, інших верств населення.

Отже, можливості музейної кімнати широко використовується в навчальному процесі, що надає допомогу педагогічному колективу у впровадженні активних форм роботи з молоддю.

Один із таких музеїв було створено у Рівненській загальноосвітній школі I-III ступенів №23.

Ідею відкриття музею було озвучено ще на початку 2001 року, але на той момент було ряд труднощів, що не дозволили зробити це. Зокрема, це фінансування, визначення профілю музею, збір матеріалів, виділення кабінету. Пізніше це питання було знову розглянуто і в 2005 році вирішено створити музей бойової слави. Протягом 5-ох років активно проводилось збирання експонатів. І 15 лютого 2010 року у Рівненській загальноосвітній школі I-III ступенів №23 було його відкрито. Сприяли цьому, зокрема, Рівненська міська організація Української Спільки ветеранів Афганістану, міський голова Володимир Хомко, управління освіти Рівненського міськвиконкому і працівники краєзнавчого музею. Його облаштували в колишньому кабінеті української мови та літератури [3].

Музей Слави воїнів-інтернаціоналістів названо на честь Миколи Веремчука. Це один з героїв війни в Афганістані, що навчався в цій школі. У 1985 році його призвали служити в армії. На війні був радіотелеграфістом і героїчно загинув, коли підірвав себе з ворогами гранатою 24 жовтня. «Ще коли був школярем, Микола у підписах до своїх дитячих фотографій зазначав, що буде десантником», — пригадує батько загиблого Анатолій Веремчук. — «Про своє рішення воювати в Афганістані він нам з матір'ю не повідомив. Сказав тільки друзям, які нам теж не розповіли. Інакше якби ми дізналися, то не пустили б його туди. Нам вже звідти він прислав листи, в яких писав, що все в нього добре і буде добре. А недавно ми дізналися, що племінниці дружини він надіслав лист іншого змісту, в якому писав, що хоча ще молодий, та почувається наче стара людина, стільки всього побачив» [4].

У шкільному музеї зберігаються оригінальні експонати, зібрані пошуковими загонами: особисті речі, листи, ордени і медалі, фотографії подаровані родинами. Також знаходяться муляжі зброї, що були виготовлені з деревини учнями шкільного гуртка.

У музеї діє 5 тематичних експозицій, які доповнюються матеріалами щорічно.

Також у 2015-2016 навчальному році почалося оформлення нової експозиції, присвяченої учням школи – учасникам бойових дій в зоні АТО. На даний час пошукова група «Пам'ять» допомагає ветеранам війни і праці, доглядає пам'ятник «Воїнам-інтернаціоналістам», проводить патріотичні акції «Голуб миру», організовує збір коштів на підтримку воїнів АТО, допомогу родинам поранених бійців.

Окрім музею воїнів-інтернаціоналістів, при вході до закладу встановлено меморіальну дошку на честь випускника Репіна Євгена, який віддав своє життя на Сході України, про якого є також окрема експозиція у вищезгаданому музеї.

Євген Репін загинув 20 березня 2015 року під час бойового зіткнення з російськими диверсантами поблизу селища Водяне Донецької області. Указом Президента України, за особисту мужність і високий професіоналізм, виявлені у захисті державного суверенітету та територіальної цілісності України, вірність

військовій присязі, нагороджений орденом «За мужність» III ступеня та відзнакою УПЦ КП медаллю «За жертвовність і любов до України» (помертньо) [1].

Форми і методи використання матеріалів музейної кімнати в навчально-виховному процесі надзвичайно різноманітні. Спільна риса всіх форм освітньої роботи музеїв – їхній зв'язок із пропагандою пам'яток історії, природи і суспільства. Ця робота розрізняється за ступенем та характером використання музейних предметів, співвідношення наочного та опосередкованого матеріалу, чуттєвого та раціонального моментів пізнання. Це добре простежується на прикладах музейної екскурсії, уроку-екскурсії, лекції, консультації в експозиції музею [2, с.76].

Одним із таких моментів пізнання було привітання напередодні Дня матері Репіної Тетяни Василівни, мами загиблого воїна. Крім того, учні історичного гуртка підотували листіки зі словами вдячності, які були результатом їхньої роботи.

Отже, музейна кімната є інтегрованою у навчально-виховний процес: через свої колекції та форми діяльності вона пов'язана з викладанням певних навчальних дисциплін і з додатковою освітою учнів.

Таким чином, музейна кімната є однією з форм додаткової освіти, що розвиває співтворчість, активність, самостійність учнів у процесі збору, дослідження, обробки, оформлення й пропаганди музейних матеріалів. Саме в ньому поєднується культура, освіта та виховання, що є взаємопов'язаною між собою.

Список використаних джерел

1. Герої не вмирають! Дивоцвіт слова. URL: <https://duvocvit.blogspot.com/2018/12/blog-post.html?m=1>
2. Лутай Л. Екскурсія до шкільного музею. *Відкритий урок: розробки, технології, досвід*, 2009. № 4. С. 76-79.
3. Музей Слави воїнів-інтернаціоналістів імені М. Веремчука. URL: <http://school23.com.ua/myzeu/>
4. У музеї афганців екскурсії проводять школярі. URL: <https://rivnepost.rv.ua/news/u-muzei-afhantsiv-ekskursii-provodyat-shkolyari>

УКРАЇНСЬКИЙ ЖІНОЧИЙ РУХ У ЗАХІДНІЙ УКРАЇНІ

Хмель А. Ю. – студентка 4 курсу факультету історії, політології та національної безпеки ВНУ імені Лесі Українки
Панишко Г. Т. – кандидат історичних наук, доцент кафедри політології та публічного управління
ВНУ імені Лесі Українки

Багато людей мають нечіткі уявлення про феміністок, асоціюючи їх із озлобленими жінками, які ненавидять чоловіків. Тим часом фемінізм – це явище, що може бути поставлене в один ряд з боротьбою проти національної і расової дискримінації. Саме слово походить від французького *feminisme*, а те, у свою чергу, від латинського *femina* – у перекладі «жінка». Воно позначає жіночий рух, головною метою якого було і є виборювання соціальних,

політичних та економічних прав, рівних з правами чоловіків. Адже споконвіку в жінці закладені ті ж здібності до саморозвитку, що й у чоловіка. Конфлікт між природною суб'єктністю і нав'язаною історією роллю об'єкта і становить сутність «жіночого» питання. Фундаментальна вимога жіночого руху складається у визнанні жінки повноцінною людиною [4, с. 379-380].

Щодо історії руху, то на українських землях він відбувався під впливом емансипаційного жіночого руху у світі. На західноукраїнських землях жіночий рух не копіював сліпо досвіду жіноцтва в інших європейських державах. Європейські (західні, якщо брати ширше) феміністки боролися за рівні з чоловіками права у всіх сферах суспільного життя, а жіночий рух на західноукраїнських землях розвивався спільно із загальним політичним рухом усієї української громади. Поряд з ідеями соціального визволення жінки акцентували на національно-організаційних завданнях в політичній, економічній та культурно-освітній сферах [1, с. 199].

Представницями жіночого руху на західноукраїнських землях, що виник у другій половині ХІХ ст. ставали жінки із священицьких та інших інтелігентських родин, оскільки, вони були освіченими. Саме освіта сприймалася як засіб служіння народові, а не як особисте право.

Першою жінкою, котра у Галичині почала займатися жіночим питанням була письменниця і відома громадська діячка Наталя Кобринська, яка у жовтні 1884 р. заснувала в Станіславі «Товариство руських женщин». Вона обґрунтувала потребу зміни статусу. За її переконанням, жінка повинна стати повноправним членом суспільства; зміна суспільного становища під силу лише самим жінкам. Тому вона закликала до створення жіночих організацій, жіночої преси, ставлячи перед ними конкретні цілі: домагання освіти для жінок, передусім вступу до середніх і вищих навчальних закладів, рівність їх суспільно-політичних прав з чоловіками [2, с. 115].

Після заснування товариства, почалась активна видавнича справа. У 1887 р. було вдано жіночий альманах «Перший вінок», який появився за матеріальної підтримки Олени Пчілки. На сторінках альманаху були літературні твори (вірші, проза), етнографічні матеріали, про жіноче питання.

Згодом виникли нові жіночі організації: львівський «Клуб русинок» (саме за його підтримки було створено українську дівочу школу ім. Шевченка), «Кружок українських дівчат», «Товариство Марійської дружини пань» та інші жіночі організації в Коломиї, Тернополі, Чернівцях.

Проте правове становище жінки на землях, які входили до складу Австро-Угорщини, було переважно декларативним. Правова нерівність, закономірно, породжувала моральні та психологічні проблеми, які, зі свого боку, загострювали боротьбу за соціально-правову справедливість у прогресивних колах українських жінок. Усе це привело до того, що проблемами жіночого руху зацікавилися політичні партії та рухи, виступивши прихильниками ідеї рівності чоловіка й жінки. Зокрема, галицьке жіноцтво запрошують до участі в культурно-освітніх організаціях краю, передовсім, «Просвіті», НТШ імені Т. Шевченка [2, с. 116].

Пізніше найвпливовішою жіночою організацією на західноукраїнських землях у міжвоєнний період був «Союз українок». Ідеологічною основою організації був ліберальний фемінізм і націоналізм. Це об'єднання жінок зуміло виробити дійову структуру масової організації. Союз налічував 82 філії та 1022 сільських гуртків, його кількісний склад сягав 60 тисяч [5, с. 115].

«Союз українок» став національною жіночою організацією універсального типу, яка репрезентувала та задовольняла інтереси жінок різного віку та соціального статусу. До сфери діяльності Союзу належали феміністичнопропагандистська та культурно-просвітня робота, залучення жінок до нових форм соціально-виробничої заангажованості, насамперед через кооперативний рух та організацію різноманітних фахових курсів і шкіл, охорона материнства й дитинства, обстоювання прав зайнятих жінок. Одним з головних завдань Союзу була розбудова української нації, формування передумов для створення національної, незалежної держави.

Таким чином, зусиллями «Союзу українок» на східногалицьких теренах зародилася перша українська жіноча організація всесвітнього масштабу, яка, за словами С. Русової, мала на меті одну спільну ідею - добро батьківщини, «прагнула служити національній справі, дати чоловікам добрий приклад єдності і консолідації...»[3, 119].

Отже, становлення жіночого руху на західноукраїнських землях зумовлено особливостями розвитку суспільства та ролі жінки у період становлення української державності, високим рівнем освіченості жінок із знатних українських родин, які усвідомлюючи особисту місію виступали меценатками та засновницями освітніх та духовно-релігійних центрів. Жіночий рух сформував свої особливості: домінування національної ідеї як засадничої; літературний рух як частина жіночої періодики; благочинний характер жіночої праці; формування політичної націоналістичної преси. Мистецтво та освіта були єдиними галузями, в яких українська жінка могла ствердити свою особистісну, гендерну, соціальну ідентичність.

Список використаних джерел

1. Гембаровська І. Становлення жіночого руху в Західній Україні наприкінці XIX –на початку XX ст. *Магістерський науковий вісник ТНПУ ім. В. Гнатюка*, 2015. № 23. С. 198-202.
2. Івах С. Жіночий рух Галичини кінця XIX ст.-1939р. як проблема історико-педагогічних досліджень. *Людинознавчі студії. Педагогіка*, 2013. № 27. С.107-123.
3. Нагачевська, З. І. Педагогічна думка і просвітництво в жіночому русі Західної України (друга половина XIX ст. - 1939 р.): монографія, 2007. 762 с.
4. Орлова Т.В. Історія сучасного світу (XV-XXI століття): Навч. посіб., 2008. 552 с.
5. Основи теорії гендеру: Навчальний посібник, 2004. 536 с.

ПРОФЕСІЙНА ЕТИКА АРХІВІСТА

Чабанчук С. В. – студентка 4-Р курсу спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» Володимир-Волинського педагогічного фахового коледжу ім.А.Ю.Кримського
Подворнюк О. О. – викладач Володимир-Волинського педагогічного фахового коледжу ім.А.Ю.Кримського

Сьогодні особливо загострилася проблема визначення етики поведінки архівіста, яка орієнтується на цінності демократичної правової і соціальної держави,

служіння народові України, професійну компетентність та сприяти формуванню нового позитивного іміджу архівної галузі.

Різні аспекти означеної проблеми висвітлені у працях, присвячених теорії та практиці професійного етикету, діяльності архівних установ. Значний внесок у розробку питань професійної етики архівістів зробили такі науковці, як Г. Алтухова, Я. Калакура, І. Матяш, Ю. Мелентьєва, І. Трушина та ін.

Під професійною етикою розуміють моральні правила, які визначають поведінку спеціаліста у службовій обстановці, норми, що відповідають існуючим законам і відомчим нормативним документам, професійним знанням, відносинам у колективі, глибокому усвідомленню моральної відповідальності за виконання професійних обов'язків [7, с. 120].

В основі професії архівіста лежать як загальнолюдські, так і специфічні моральні принципи, що зумовлені особливостями архівної справи й організації праці персоналу архівних установ. Ця специфіка органічно впливає із особливостей архівної справи, яка, з одного боку, є складовою державного управління, а з іншого, – виступає як сфера національної культури та історичної пам'яті, а також є невіддільною від інтелектуально-наукової діяльності.

Я. Калакура професійну етику архівіста визначає як «галузь етичного знання, яка відбиває рівень морального ставлення працівників архівної сфери до виконання своїх службових обов'язків і поведінки в колективі та в приватному житті» [2, с. 15].

Провідне місце у системі професійної етики архівіста посідають загальні принципи моралі, а також етичні засади поведінки державного службовця. В Україні джерелами професійної етики державних службовців є, насамперед, ціннісно-нормативні засади української держави, визначені Конституцією України. Також етичні стандарти професійної діяльності закріплені в Законі України «Про державну службу» [4], «Про запобігання корупції» [5], Загальних правилах етичної поведінки державного службовця [6], указах Президента України. У сукупності вищезазначені документи визначають основні моральні цінності нашого суспільства та етичні вимоги до діяльності державних службовців.

Архівіст повинен вміти підпорядковувати свої особисті прагнення пріоритетним інтересам колективу та держави, свідомо, сумлінно і добросовісно виконувати професійні обов'язки, дотримуватись Законів України, службових нормативів, правил внутрішнього розпорядку і режиму роботи архіву.

Діяльність працівника архівної установи, насамперед державної, має відповідати високим критеріям українського службовця, на якого покладаються дуже відповідальні завдання – зберігання найбільших цінностей українського народу, якими є документи національного архівного фонду. У процесі їх виконання архівіст виконує організаційну, комунікативну, виховну та інші функції. Він покликаний забезпечувати захист інформації, вміти зберігати таємницю, не розголошувати засекречені відомості.

Таким чином, архівний етикет ґрунтується на таких основоположних засадах:

- принцип гуманізму, людяності, що втілюється безпосередньо у таких моральних якостях як доброзичливість, ввічливість, тактовність, скромність та ін.;
- принцип доцільності дій, вчинків. Сучасний службовий етикет передбачає, що спілкування має бути природнім, поміркованим і простим. Якщо людина не знає,

як себе поводити у нестандартній ситуації, то слід керуватись принципом доцільності та зручності;

- естетична привабливість поведінки, її природна краса та вишуканість зовнішнього вигляду[2].

Показником професіоналізму архівістів є об'єктивність і незаангажованість. Вони повинні протидіяти будь-якому тиску, спрямованому на маніпулювання відомостями з метою приховування чи викривлення фактів.

Список використаних джерел

1. Біловодська О. А. Кириченко Т. В. Управління конфліктами в системі управління людським потенціалом підприємств. *Економіка і суспільство*. 2017. № 10. С. 177-182
2. Калакура Я. С. Професійна етика архівіста та запобігання конфліктів: контекст менеджменту. *Архіви України*. 2012. № 4 (280). С. 15-31.
3. Кодекс етики архівістів. URL : <http://www.archives.gov.ua/In-ternational/Kodeks.pdf>.
4. Про державну службу: Закон України від 10.12.2015 р. № 889-VIII. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2016. № 4. ст. 43.
5. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 р. № 1700-VII. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014. № 49. ст. 2056.
6. Про затвердження Загальних правил етичної поведінки державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування : наказ НАУПДС 05.08.2016 № 158.
7. Прокопенко Л. С. Опанування засад професійної етики студентами спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» (на прикладі етичних кодексів фахових міжнародних організацій). Соціально-гуманітарні науки та сучасні виклики. Матеріали II Всеукраїнської наукової конференції. 26-27 травня 2017 р., м. Дніпро. Частина II. ; наук. ред. О. Ю.Висоцький. Дніпро: СПД «Охотнік», 2017. С. 119-121.

ФОРМУВАННЯ ФОНДІВ МУЗЕЮ ІСТОРІЇ СЕЛА КУКЛИ

Чебелюк С. В. – студентка 2 курсу факультету історії, політології та національної безпеки ВНУ імені Лесі Українки
Надольська В. В. – к. і. н., доцент кафедри музезнавства, пам'яткознавства та інформаційно-аналітичної діяльності ВНУ імені Лесі Українки

Формування фондів є важливим напрямом діяльності кожного музею. Адже саме фондова збірка складає основу всього закладу, а склад фондів визначає профіль музею, значною мірою впливає на віковий і соціальний склад відвідувачів, можливості реалізації музеєм низки культурно-освітніх програм.

Поняттям «фонди музею» позначають усю науково організовану сукупність матеріалів, прийнятих музеєм на постійне зберігання. При цьому вони можуть знаходитися не лише у фондосховищах та експозиції, але й бути переданими на експертизу або реставрацію, а також у тимчасове користування іншій установі або музею [1, с. 87].

Основу музейних фондів складають музейні предмети та науково-допоміжні матеріали. Вивчення музейних предметів складається із трьох послідовних етапів:

1) атрибуції предметів, тобто їх максимально повній ідентифікації; 2) класифікації та систематизації; 3) інтерпретації (трактування, тлумачення, пояснення їх суті) [2, с.4]. Процес формування фондів музею розпочинається насамперед з наукового комплектування. Його суть полягає у пошуку, виявленні та відборі предметів музейного значення для поповнення музейних зібрань. Ця складова фондової роботи забезпечує формування та подальше поповнення фондів музею.

Формування фондів музею історії населеного пункту у селі Кукли Маневицького (нині Камінь-Каширського) району Волинської області розпочалось з 1970-х рр. за ініціативи місцевого ентузіаста та краєзнавця, згодом – вчителя історії сільської школи – Федора Гнатовича Бусла. Поповнення фондів музею триває і до сьогодні.

Головними шляхами формування, а згодом й поповнення фондів Музею історії села Кукли стали: 1) пошукова робота, до якої долучилися школярі та педагогічний колектив Куклівської ЗОШ І–ІІІ ступенів (тепер Куклівський ліцей); 2) дарування.

За ініціативи Федора Бусла вчителі разом з учнями організовували обхід домівок односельчан з метою виявлення речей колишнього вжитку, документів, фотографій, фіксації спогадів про минуле населеного пункту. Завдяки такій формі роботи вдалося сформувати фонд фотографій першої половини ХХ ст., які висвітлюють різні аспекти життєдіяльності населення села.

Разом з Федором Буслом та групою учнів археолог, кандидат історичних наук Григорій Васильович Охріменко обстежив окремі ділянки на території села, де було виявлено фрагменти кераміки періоду неоліту та енеоліту [3, с.14-15]. Виявлені археологічні знахідки були передані до фондів музею.

Краєзнавець разом з учнями знайшов цінні археологічні пам'ятки доби бронзи – кам'яні булави, які в той час були знаками військової влади [4, с. 1-2].

Важливою формою формування та поповнення фондів музею стали дарування людей, здебільшого жителів населеного пункту та його вихідців.

Жителі села, особливо, коли розбирали старі хати чи будували нові, всі знайдені предмети несли у шкільний музей. Завдяки цьому у музеї зібралась чимала колекція українського одягу, предметів побуту, народної вишивки, що відносяться до ХІХ–ХХ ст. Завдяки такій співпраці до музею також надійшли нагороди, фрагменти зброї, документи різних періодів існування населеного пункту.

У 2006 р. житель села Літовець Руслан Михайлович (1992 р. н.) на східній околиці Куклів виявив глиняний горщик, який науковці Волинського національного університету імені Лесі Українки віднесли до періоду неоліту. Виявлений предмет був переданий до фондів шкільного музею.

Ганна Іванівна Макачук, яка нині проживає на Дніпровщині, на прохання Федора Гнатовича Бусла для оформлення експозиції музею історії села Кукли надіслала колекцію сімейних світлин.

Можна простежити, що фонди музею формувались здебільшого пам'ятками місцевого походження. Саме вони склали основу збірки Музею історії села Кукли при Куклівській ЗОШ І–ІІІ ступенів, який був створений 14 квітня 2004 р. та є музеєм історичного профілю.

На сьогодні фонди Музею історії села Кукли нараховують 564 музейних предмети, датовані від раннього палеоліту до сьогодення. Станом на 01.01.2021 р. основний фонд музею складає 230 предметів, а науково-допоміжний – 334. У

фондовій збірці музею об'єднано різні типи музейних предметів: речові, писемні, образотворчі, кіно, аудіо, відео, фото матеріали.

Музейні предмети у фондах поділяються на типові та унікальні. Типові – такі, яким у повсякденному житті існують ідентичні предмети. А унікальні відображають типові явища, але збережені в одному екземплярі або в дуже невеликій кількості.

Прикладами типових та унікальних музейних предметів з фонду Музею історії села Кукли є: фрагменти одягу XVIII ст., церковні стародруки XVII–XVIII ст. та пізнішого періоду, австрійська фляга та натільний медальйон періоду Першої світової війни, документ про закінчення школи в 1936 р., сторінка газети 1945 р., фрагменти зброї, бойові нагороди та матеріали листування школярів з визволителями нашого краю періоду Другої світової війни та інші.

Таким чином, розпочате у 1970-х рр. формування фондів Музею історії села Кукли здійснювалося шляхом пошукової роботи, дарування. Значну роль у поповненні збірки майбутнього музею відіграли учні та вчителі сільської школи, особливо Федір Бусел. Завдяки їх системній праці у 2004 р. в Куклах було відкрито шкільний музей історії села.

Список використаних джерел

6. Салата О. О. Основи музеєзнавства: навч.-мет. посібник. Вінниця : «Нілан – ЛТД», 2015. 164 с.

7. Ковальчук Є. І. Музей у сучасному світі: розробка наукової концепції. *Волинський музейний вісник*: Наук. зб.: Вип. 3. Луцьк, 2012. С. 17–22.

8. Бусел Ф. Г. Кукли: минущина і сьогодення. Луцьк : Волинська обласна друкарня, 2019. 344 с.

9. Археологічні пам'ятки Маневиччини, представлені в Маневицькому краєзнавчому музеї. Упоряд. А. Силюк, Є. Ковальчук. *Волинський музейний вісник*: Наук. зб. : Вип. 4. Луцьк, 2012. С. 64–70.

КУЛЬТУРА ТА ДУХОВНЕ ЖИТТЯ ЯПОНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В ЕПОХУ ТОКУГАВА

Шеремета А. В. – студентка 5 курсу
факультету історії, політології та національної безпеки ВНУ імені Лесі Українки

Постановка проблеми. XVII століття займає особливе місце в історії японської культури і літератури: це перехідний період від Середньовіччя до Нового часу. Столицею держави, його адміністративним і культурним центром стало м. Едо (Токіо), а сьогунатом – Токугава Ієясу. Тому цей час зазвичай іменується періодом Едо, або періодом Токугава (1603-1868 рр.). Вивчення особливостей культури та духовного життя японського суспільства в епоху Токугави являє собою значний науковий інтерес в контексті його впливу на подальший розвиток японського суспільства.

Мета роботи полягає в дослідженні особливостей культури та духовного життя японського суспільства в епоху Токугава.

Викладення результатів дослідження. Припинення довготривалого періоду

міжусобних феодалських війн й об'єднання держави, завершене Токугава Ієясу на поч. XVII ст., посприяло загальному економічному й культурному піднесенню японського суспільства.

Швидке зростання міст в Японії, яке було характерне для XVI і XVII ст., було пов'язане із глибокими соціальними процесами, а саме виходом на історичну арену нового класу - молоді японської буржуазії. Значний розвиток буржуазної, так званої міської культури обумовило перенесення на другий план культури придворної кіотоської аристократії.

Токугавський режим суттєво сприяв збереженню феодалської системи в усіх сферах життя країни, у тому числі й галузі культури. За період ізоляції відбулось істотне відставання японської науки того часу від європейської. Проте поступово вплив середньовічного буддизму дедалі більше втрачав свою силу й центри культури почали переміщуватись з храмів й монастирів у міста, які швидко розвивались, перш за все в економічний центр країни Осаку та нову столицю Едо. Майже усе XVII століття міська культура Японії найбільш активно розвивалась у Осаці, де проживало дуже багате купецтво і де система урядових регламентацій діяла набагато слабше, ніж в столиці. В той же час в Едо культура третього стану розвивалась в умовах, коли сьогунат прагнув перенести сюди й зберегти аристократичну культуру старої столиці Японії. Запрошені сьогунатом художники, скульптори, письменники і поети мали сприяти створенню центру, який не поступався б Кіото ні за багатством й пишністю, ні за значенням в розвитку культури [1].

Саме формування культури городян, котра досягнула розквіту в кінці XVII на початку XVIII ст., перетворило Едо, а також Осаку у дійсні культурні центри в масштабі усієї країни. Тепер вже вони впливали на колишню аристократичну атмосферу старої столиці Японії, на самурайство. Проте меркантилізм, жага до розкоші, нові моральні норми купців й городян, котрі не мали політичних прав, але завоювали становище в суспільстві з допомогою багатства, стали викликати невдоволення уряду. Найвідоміші представники офіційної конфуціанської школи, такі, як Арай Хакусекі (1657-1725), виступали з осудом етичних норм третього стану, критично оцінювали культуру періоду Генроку, вважаючи неприпустимим прославлення нею вільності, гедонізму, відступу від старих ідеологічних канонів. Але це призвело до виникнення опозиційних течій - на захист «вітчизняної», а також європейської культури й науки [2].

Зупинити процес демократизації культури було вже неможливим. Істотне значення в поширенні нових ідей мав широкий розвиток книгодрукування, запозиченого в XVI в. з Кореї. З допомогою рухомого шрифту було надруковано 757 книг. Політика ізоляції держави привела до відновлення ксилографічного способу - друкарський верстат визнали проявом «іноземного впливу». Широкому поширенню мистецтва гравюри певною мірою теж сприяло використання ксилографії - майже в кожній гравюрі зображення поєднувалось з текстом, декоративність якого ставала особливо вираженою при застосуванні ксилографічного методу [3].

Демократизація культури Японії в епоху Токугави породила нові форми театрального, образотворчого мистецтва, мистецтва слова. В XVII ст. виникли театр Кабукі та ляльковий театр Дзерурі, кольорова гравюра на дереві, демократична проза, які відображали нове бачення світу, нову систему художнього осягнення

дійсності.

Роки найвищого розвитку міської культури Японії - період Генроку (1688-1704 рр.) – були відзначені рідкісним сузір'ям талантів. Тоді жили й творили такі майстри: прозаїк Іхра Сайкаку, драматург Тикамацу Мондзаемон, поет Мацуо Басьо, художники Моронобу та Огата Корін, народний скульптор Енку [4, с. 71].

Висновки. Період Едо - історичний період Японії, час правління клану Токугава. Характеризується як час встановлення диктатури Токугава, одночасно з цим і як перехід від епохи запеклих середньовічних міжусобиць даїме до повністю контрольованої країни.

У період Едо відбулось становлення японського духу, поява національної японської ідеї, розвиток економіки й чиновницького апарату. Період Едо - золотий вік японської культури, зокрема літератури й поезії. Мацуо Басьо є найбільш яскравим представником поезії як періоду Едо, так і японської поезії в цілому. У образотворчому мистецтві художник Огата Корін поєднав традиційні прийоми Таварая Сотачу із новими віяннями. Його знаменитим шедевром є ширма Іриси. В той же час з'явився новий популярний жанр гравюр Укійо-е, основними темами котрого стали звичаї та повсякденність японського міста. На цьому терені отримав славу художник Хісікава Моронобу.

Список використаних джерел

1. Япония 17-19 век. История «Мирного государства» эпохи Эдо URL: <https://jamato.ru/istoriya-yaponii/10-mirnoe-gosudarstvo-epokhi-edo-17-19-vek>
2. Культура Средневековой Японии URL: <http://www.hi-edu.ru/e-books/xbook804/01/part-020.htm>
3. Период Эдо URL: https://ru.wikipedia.org/wiki/Период_Эдо#Культура_Гэнроку
4. Садокова, А. Р. Культура Японии : учебное пособие / А. Р. Садокова, И. В. Корнеева. – Южно-Сахалинск : СахГУ, 2019. – 148 с.

ШВЕДСЬКИЙ ПОТОП В ІСТОРІЇ РЕЧІ ПОСПОЛИТОЇ XVII СТ.

Шмиговський Д. Р. – студент 4 курсу факультету історії, політології та національної безпеки ВНУ імені Лесі Українки
Ткачук А. П. – к. і. н., доцент кафедри всесвітньої історії ВНУ імені Лесі Українки

Постановка проблеми. Історія Речі Посполитої XVII ст. сповнена трагічними подіями, що підривали економічний і військовий потенціал держави. Повстання Богдана Хмельницького (1648–1657), постійні війни з Московським царством робили Польщу дуже вразливою до зовнішніх втручань. Польсько-литовські магнати шукаючи іноземного захисту та підтримки постійно залучали іноземні держави до ще більшого втручання у внутрішні справи Речі Посполитої. Ситуація загострилася з приходом до влади Яна Казимира II – онука шведського короля Густава I. Він перебував в тіні свого брата Владислава IV і був прихильником абсолютної австрійської монархії. Несприйняття польської дійсності визначило прошведську орієнтацію польського монарха. Ці події призвели до серйозної

геополітичної нестабільності в Центрально-Східній Європі. З огляду на це є актуальним визначення територіальних володінь Речі Посполитої та впливу такої події як Шведський потоп на її подальшу історію.

Мета дослідження полягає в аналізі основних причин та наслідків Шведського потопу не лише для історії Польщі, а й для геополітичної ситуації в Центрально-Східній Європі.

Результати дослідження. Війни з Московським царством, внутрішні проблеми, Хмельниччина призвели до військово-економічної кризи польської держави. У 1654 р. Швеція означила своє несприйняття успішних військових дій Московії, яка була головним супротивником шведського короля у боротьбі за вихід до Балтійського моря. Того ж року в грудні відбулося засідання шведського ріксрода на якому було вирішено що ситуація вимагає втручання. Загалом сходилися на укладені договору з польсько-литовською державою [2, с. 19–20].

Це було можливо за умов поступок Речі Посполитої у Східній Європі та її відмови від претензій на Лівонію й шведський престол [1, с. 18]. Військову кампанію планувалась розпочатися з двох напрямків. Одним з них мала стати шведська Померанія, іншим – литовські землі та польська Лівонія [3, с. 37–38].

Початок Шведського потопу нагадував блицкриг адже всі території на які увійшли шведи були ними захоплені. Місцеві військові сили не могли дати гідної відсічі ні шведам, ні Хмельницькому який разом із Шереметьєвим практично дійшли до Вільна. Вже у жовтні 1655 р. всі землі Малопольщі, Мазовії та Великої Польщі були захоплені Швецією, а більшість польсько-литовської шляхти перейшли на бік шведської держави. Фіналом цих подій стала присяга на вірність Карлу X Густаву в Сандомирі. Фактично коронне військо під командуванням Станіслава Рівери Потоцького та шляхта присягнули на вірність королю Швеції. До грудня шведами була окупована Королівська Пруссія, крім міст Гданськ, Пуцьк, Мальборк. Польський король був змушений втікати до Священної Римської імперії.

На захоплених шведами територія розпочався потужний рух опору який набув рис національно-визвольної війни. Нескореним виявився релігійний центр Польщі, Ясногорський монастир у Ченстохові в якому зберігалася чудотворна ікона Богоматері. У самому монастирі знаходилося лише 260 захисників, але це не завадило настоятелю монастиря прийняти рішення оборонятися до останнього й усі напади шведів були успішно відбиті [4, с. 35–36]. В цей же час у Краківському Підгір'ї почали формуватися хлопські загони, яким вдалося звільни декілька містечок. Такий розвиток подій змусив Станіслава Потоцького й польного коронного гетьмана Станіслава Лянцкоронського об'єднатися. 29 грудня біля міста Замосць у Тишківцях було проголошено створення шляхетської конфедерації, яка після повернення Яна II Казимира у 1656 р. стала називатися коронною конфедерацією. Значну роль тут відіграло й пряме зіткнення інтересів Шведського королівства та Московського царства. Протистояння особливо загострилося після того як Януш Радзивілл 20 жовтня 1655 р. уклав Кейданську унію з Карлом Густавом і тим самим визнав владу шведського короля над Великим Князівством Литовським. Вінцем цих подій стало оголошення Олексієм Михайловичем у травні 1656 р. війни Швеції, що фактично робило Польщу й Московію союзниками. Особливо після укладання у 1656 р. Віленського миру за яким московський цар отримав можливість претендувати на польський престол. Не менш важливою

причиною став і шведсько-данський конфлікт, який розпочався у червні 1657 р. Користуючись повною зайнятістю Швеції у польсько-московській кампанії Данія та Норвегія під австрійським впливом розпочали війну проти шведського короля.

Ці події значно послабили Швецію як в військовому плані так і в економічному й змусили вести війну на два фронти. Шведський потоп офіційно завершився після трагічної смерті Карл X Густава 13 лютого 1660 р. та укладення Олівського миру під Гданськом. За цим договором Ян II Казимир відмовлявся від претензій на шведський престол, Річ Посполита погоджувалася зі шведським володінням Естляндією та більшою частиною Лівонії. Швеція визнавала за Польщею сюзеренітет над Курляндією, а разом вони – незалежність Бранденбургу-Пруссії від Польщі.

Висновки. Шведський потоп став однією із трагічних подій в історії Речі Посполитої, яка фактично на деякий час номінально припинила своє існування. Позитивним наслідком цих подій можна вважати той факт, що завдяки їм розпочалась національно-визвольна війна, яка дала змогу полякам зберегти свою державу й частково повернути той вплив у геополітиці яким вона володіла.

Список використаних джерел

1. Флоря Б. Н. Русско-польские отношения и балтийский вопрос в XVI – начале XVII в. Москва, 1973. 224 с.
2. Флоря Б. Н. Русское государство и его западные соседи (1665–1661 гг.). Москва, 2010. 656 с. URL:<https://znaimo.com.ua>
3. Заборовский Л. В. Великое княжество Литовское и Россия во время польского Потопа. Москва, 1994. 189 с. URL:<https://shron3.chtyvo.org.ua>
4. Заборовский Л. В. Россия, Речь Посполитая и Швеция в середине XVII в.: из истории международных отношений в Восточной и Юго-Восточной Европе. Москва, 1981. 180 с. URL:<https://inslav.ru/images/stories/>

«ЗОЛОТИЙ» ВЕРЕСЕНЬ НА ТЕРИТОРІЇ ЛОКАЧ: ВСТАНОВЛЕННЯ РАДЯНСЬКОЇ ВЛАДИ

Шуклін К.В. – студентка 1 курсу
магістратури факультету історії,
політології ВНУ імені Лесі Українки
Каліщук О.М. – д.і.н., професор
кафедри історії України та археології
ВНУ імені Лесі Українки

1 вересня 1939 року вибухнула польсько-німецька війна, яка поклала початок Другій світовій війні. Торкнулись ці події практично всіх районів України. Локачинський район, а разом з ним селище Локачі, не стали виключенням, адже на той момент були в складі Польської Республіки.

Міжнародна обстановка на кінець 1930-х років була вкрай напруженою. Фактично світ стояв на порозі нової світової війни. У 1938 році Німеччина, Угорщина та Польща розділили між собою Чехословаччину. Втім стати союзником нацистського режиму Другій Речі Посполитій не судилось. Країни західної

демократії, котрі мали б стати на сторону Польщі, фактично «здали» країну на поталу гітлерівським планам. Цим вони намагались відтермінувати новий військовий конфлікт і разом з тим відгородити себе від радянської Росії. Такі очікування не виправдали себе. На той час два диктатори уже уклали між собою таємну угоду, яка прописувала зони впливу в Східній Європі. [4, 579]

За таємним додатком до пакту Молотова – Ріббентропа, до СРСР мали відійти українські та білоруські землі, що вже раніше були окуповані Польщею. Таким чином 17 вересня 1939 року червоноармійці увійшли на територію Західної України.[4,578]

Вступ РСЧА на територію Волині викликав похваллення у повіті. Закономірно, що активізувались і локачинські комуністи, які на той момент знаходились у підпіллі. Одними з перших зорієнтувались у ситуації що склалась члени Комуністичної партії Західної України, що була ліквідована Сталіним роком раніше. Вони спішно приймають рішення вийти із підпілля та розпочати роз'яснювальну роботу серед населення. [1, 33]

Так же швидко розвивались і подальші події. На місцевій базарній площі разом із селянами з довколишніх сіл зібрались і локачани. Райком, скориставшись цим, провів мітинг, на якому закликав роззброїти місцеву поліцію та створити свою – народну. [2, 118]

Натовп вирішив діяти негайно. Члени райкому разом із маніфестантами рушили до комендатури, де вже чекали поліція, озброєна кулеметами. Після попереджувальної черги з кулемета люди розбіглись. Пороте вже наступного дня новостворений загін, не чекаючи доки прибудуть загони Червоної Армії, зміг добитись порозуміння з польськими поліцейським та змусити їх скласти зброю. [2, 120]

Одним з головних та першочергових завдань новостворених українських органів влади стало забезпечення порядку в регіоні та підтримання народного господарства. Це означало, що потрібен був постійний нагляд за польськими осадниками, яких міг чекати самосуд зі сторони українців. Також було націоналізовано кілька маєтків, що були розміщені в селах району. Знов ж таки, колишнє майно польських поміщиків теж потребувало захисту, оскільки було під загрозою розграбування. [2, 120]

Після вступу 19 вересня на територію Локачинського району Червоної Армії, ревком було перейменовано на тимчасовий комітет. Він став виконувати функції виконавчої влади. В свою чергу «Робітниче-селянська гвардія» стала народною дружиною і до моменту створення на Волині органів НКВС виконувала правоохоронні функції. [1,390]

Навіть попри те, що організація владних структур відбувалась під контролем місцевих комуністів, «зверху» довіряти цим органам не поспішали. Майже відразу почали створювати «свої» партійні осередки із перевіреними людьми, які могли бути не знайомі із місцевою специфікою. Зокрема, першим секретарем Локачинського КП(б)У було призначено Я.А.Оліма, який до того займав посаду в Маріуполі. Потрібно також сказати, що більшість колишніх членів КПЗУ не було поновлено в лавах комуністів.[2, 121]

Після так званого «возз'єднання» Західної України із СРСР постало питання законодавчого оформлення цього процесу відповідно до норм міжнародного права. Було оголошено про вибори до Народних зборів Західної України, які мали прийняти відповідне рішення. [1,390]

Протягом 26-28 жовтня 1939 року пройшли Народні збори у Львові. Від Локачинського виборного округу брав участь Василь Бернадський. Окрім рішення про возз'єднання з УРСР були прийняті також рішення про : націоналізацію великої промисловості та банків, засобів транспорту та зв'язку, конфіскація поміщицьких і монастирських земель.[4, 579]

Протягом кількох місяців після зборів в Локачах відкривають школу для дітей та для дорослих, будинок культури, районну лікарню та фельдшерсько-акушерський пункт, організовують перші колгоспи.[2, 124]

Отже, з початком Другої світової війни на території Локач активізуються місцеві комуністичні сили, які сприяють швидкому встановленню тут радянської влади. Варто додати, що ще одним сприятливим чинником було злоба місцевих жителів стосовно польських осадників. Вже в перші місяці панування радянської влади, вони проводять заходи, що сприяють народній освіті та медицині. Та, на нашу думку, варто зазначити, що поряд із позитивними зрушеннями проводились масові репресії та, за великим рахунком, ігнорування специфічних особливостей регіону.

Список використаних джерел

1. Історія міст і сіл Української РСР: В 26 т. Волинська область/ Тронько П. Т.,Бажан М. П. та інші. - К.: Голов. ред. УРЕ АН УРСР, 1970. – 767 с.
2. Бернадський Б.В. Дорого в часі: маленьке містечко у великій історії України/ Б.В Бернадський, М.І. Блажко. – Луцьк : МКФ «Християнське життя», 2008. – 164 с.
3. Локачі. Маленьке містечко у великій історії України. Краєзавчий нарис/ упорядник М.Блажко; редактор Л.Пащук. – Луцьк : ВМА «Терен», 2005. – 48 с.
4. Енциклопедія українознавства. Загальна частина (ЕУ-І). — Мюнхен, Нью-Йорк, 1949. – 1230 с.

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СУЧАСНИХ БІКАМЕРАЛЬНИХ ПАРЛАМЕНТІВ

Юскевич-Красковська М. О. – студентка
1 курсу магістратури факультету історії,
політології та національної безпеки
Пахолок В. М. – к. політ. н., доцент
кафедри політології та публічного
управління ВНУ імені Лесі Українки

Встановлення та функціонування демократичного режиму неможливе без належного розвитку інституту парламенту. Парламентаризм являє собою одну з найбільш обговорюваних тем сьогодення, він є предметом зацікавленості широкого кола громадськості, політиків, журналістів, науковців. Дана наукова проблема є актуальною не тільки серед політологів та юристів, а також серед істориків, конституціоналістів, соціологів. Останнім часом, питанням парламентаризму зацікавлюється все більше філософів, що допомагає осмислити парламентаризм, та одну з його форм, бікамералізм з іншої перспективи, більш цілісно, системно та логічно, доповнюючи і узагальнюючи думки зацікавлених суб'єктів.

Проблематикою парламентаризму займалося чимало вітчизняних науковців, серед яких варто відзначити: С. Б. Гавриша [1], А. М. Колодій, А. С. Романюка [5],

М. Ю. Дурдинця [2], [3]; із зарубіжних дослідників актуальними для України можуть бути результати наукових досліджень З. Бзежінського, Х. Лінца [4] та багатьох інших.

Вважається, що ідея парламентаризму та перші згадки про нього, як політичний інститут, були об'єктом дослідження ще у працях античних філософів, зокрема Платон, Аристотель та Цицерон, тому місцем зародження ідеї парламентаризму багато вчених вважають саме Стародавню Грецію.

Слово «парламент» у дослівному перекладі з французької означає «говорити». Згідно історичних даних, найпершим парламентом у світі є однопалатний парламент Ісландії – Ісландський Альтінг, дата заснування якого припадає на 930 рік.

У результаті політико-правового розвитку інституту парламенту виникло поняття «бікамералізму» – структура найвищого законодавчого органу держави, при якій він складається з двох палат. При цьому, палати парламенту відрізняються між собою своїм складом, порядком формування, а також повноваженнями. Першим прикладом бікамералізму служить парламент Великої Британії який був розділений на Палату лордів та Палату громад у другій половині XIV ст. [3].

На початку XXI ст. більшість парламентів світу, у тому ж числі і парламенти країн Європи, є прикладами саме бікамералізму. Як показує практика, така форма організації парламенту має багато плюсів, адже допомагає з розподілом влади, аби уникнути її узурпації, а також позитивно впливає на якість прийнятих законів, страхує від раптових та необдуманих рішень. Дж. Медісон переконував, що сутність сенату полягає власне у тому, щоб «зменшувати пил» нижньої палати, приборкувати її імпульсивні та необдумані дії. Існує думка, що двопалатний парламент є доцільним лише у федеративних державах, проте як показує практика сьогодення, серед 28 країн-членів ЄС, двопалатну структуру парламенту мають 14 країн, десять із яких мають унітарний устрій і лише чотири – федеративний [2].

У контексті нашого дослідження, цікавим порівнянням є парламентів Республіки Польща, а також Королівства Бельгія. Не зважаючи на те, що Польща за формою державного устрою є унітарною державною, так само, як і Україна, вона значно відрізняється структурою свого парламенту, адже є прикладом двопалатного законодавчого органу. Натомість Бельгія, країна яка за розмірами своєї території є значно менша, аніж Польща та Україна – являється представником федеративної форми державного устрою та прикладом бікамералізму. Парламент Польщі – Національні збори Польщі, складається з двох палат: Сенату та Сейму. Сенат являє собою верхню палату польського парламенту, до складу якого входять 100 сенаторів. Сенатори обираються на 4 роки на загальних виборах. Сейм та Сенат проводять свою діяльність на засідання окремо. Проте за потреби можуть проводити засідання разом. Сейм у свою чергу являє собою нижню палату польського парламенту, який складається зі 460 послів, які обираються на загальних виборах, таємним голосуванням, строком на 4 роки. На відмінну від Сенату, Сейм грає важливу роль у забезпеченні контролю над виконавчою владою. Будь-які законопроекти прийняті Сеймом, переходять на розгляд до Сенату.

Федеральний парламент Бельгії як вже вище було зазначено, складається з двох палат: Сенату та з Палати представників. До 1993 року обидві палати були рівноправними у своїй діяльності – «симетричний бікамералізм», проте після конституційної реформи Палата представників домінує у законодавчому процесі та у процесі контролю діяльності уряду – «асиметричний бікамералізм». Сенат та

Палата представників засідають у тій ж самій будівлі, яка є відома під назвою Палац Нації, саме у цій будівлі була проголошена незалежність Бельгії від Нідерландів. Сенат складається зі 60 сенаторів, віковий ценз на посаду – 21 рік, термін повноважень – чотири роки. Сенаторів обирають трьома методами: прямі вибори, непрямі вибори, а також шляхом кооптації. Палата представників складається зі 150 членів, які постійно проживають у Бельгії, обираються на строк 4 роки, методом прямого голосування за пропорційною системою. Голосування на виборах є обов'язковим, неявка карається штрафом [5].

Отже, дослідивши досвід парламентаризму у світі є очевидним, що бікамералізм є поширеним явищем та займає вагомe місце в політичних системах сучасних держав. Не дивлячись чи це унітарні, чи федеративні країни. Бікамералізм розцінюється як механізм розподілу влади у державі, забезпечення політичної стабільності, поліпшення якості законотворчого процесу, утвердження демократії, захист прав регіонів. Незважаючи на такі плюси бікамералізму, також є низка країн які відмовилися від другої палати після її впровадження, оскільки така структура парламенту може блокувати його роботу, затягувати прийняття важливих рішень. Обґрунтування конкретного типу парламентаризму є не можливим без врахування особливостей політичної культури.

Список використаних джерел:

1. Гавриш С. Б. Парламентаризм в Україні. *Парламентська реформа: теорія і практика*: зб. наук. праць: наук. вид. / гол. редкол. В. Ф. Опришко; Вип. 6. Київ: Ін-т законодав. Верховної Ради України, 2001. С. 10–24.
2. Дурдинець М. Ю. Бікамералізм в українському парламентаризмі: філософсько-правове осмислення. Київ. 2018. URL: <http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/6713/1/dis%20%D0%94%D1%83%D1%80%D0%B4%D0%B8%D0%BD%D0%B5%D1%86%D1%8C.pdf>.
3. Дурдинець М. Ю. Бікамералізм як продукт історичної еволюції. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2016. № 1. С. 114–126.
4. Линц Хуан Дж. Опасности президентства. *Пределы власти*. 1997. №2–3. URL: <http://old.russ.ru/antolog/predely/2-3/dem14.htm>
5. Романюк А. С. Порівняльний аналіз політичних систем країн Західної Європи. Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2007. 391 с.

ЗАКОН УКРАЇНИ «ПРО ІНФОРМАЦІЮ»: КОРОТКИЙ АНАЛІЗ АКТУАЛЬНОЇ РЕДАКЦІЇ (16.07.2021)

Яцюк Д. О. – студентка 3 курсу факультету історії, політології та національної безпеки ВНУ імені Лесі Українки

Качковська Л. Р. – к.і.н., доцент кафедри музеєзнавства, пам'яткознавства та інформаційно-аналітичної діяльності ВНУ імені Лесі Українки

У жовтні 2022 року виповнюється 30 років із дня прийняття Закону України «Про інформацію» (далі – ЗУ). За цей період він розвивався та змінювався. Так,

станом на жовтень 2021 року нараховується 20 редакцій цього нормативного документа, серед них жодної протягом 90-х р., 8 – упродовж 2000–2010 рр. і 12 – з 2011 по сьогодні[3, 5].

З-поміж українських учених, які досліджують інформаційну сферу, її нормативно-правовий аспект у значному обсязі відображений у працях О. А. Баранова. В одній із його фундаментальних робіт [1] він використав понад 40 інших своїх досліджень. Однак за час існування цього акта в українському законодавстві не було здійснено аналізу-порівняння одного закону у розрізі його видозміни протягом майже 30 років та 20 редакцій.

Тож мета нашого дослідження – окреслити найзначніші з кожного розділу ЗУ метаморфози, які відрізняють первинний закон від його актуальної редакції та вплив таких змін на вітчизняну інформаційну політику й формування нового типу суспільства – інформаційного.

Найперше, на чому хочеться наголосити, так це на поповненні ЗУ новими дефініціями: «документ», «захист інформації», «суб'єкт владних повноважень». Відрізняються і визначення «центрального» поняття ЗУ – інформація. У первинному документі під цим терміном розуміються «документовані або публічно оголошені відомості про події та явища, що відбуваються у суспільстві, державі та навколишньому природному середовищі» [5]. Його сучасник стверджує, що інформація – це «будь-які відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді»[3]. Як бачимо, вони значно відрізняються в змісті: акцентується увага не так на самій інформації, а на способі її фіксації; причиною такої різниці, на нашу думку, є активне впровадження інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) та розвиток вітчизняного електронного документознавства.

Чому трактування понять таке важливе для інформаційного законодавства? У нашій попередній роботі [6], ми стверджували, що «важливою складовою у становленні інтелектуальних громадян є їхня термінологічна грамотність,... а українці є безпосередніми учасниками всесвітнього інформаційного простору»[6], себто творці та діячі українського інформаційного суспільства.

Наступним аспектом у ЗУ, на якому хотілося б зосередити увагу – це розділ II Закону від 02.10.1992 р. під назвою «Інформаційна діяльність». У ньому чітко зазначалося не лише визначення цього терміну й основні його напрями та види, а також професійна освіта та наукові дослідження у цій галузі. З часом цей розділ зник зі змісту ЗУ, і на сьогодні наявна лише стаття 9 розділу I із вказуванням основних видів. Вважаємо цей прояв нераціональним, адже інформаційна діяльність – це вагома складова явища «інформаційної сфери», яка потребує окремого, детального аналізу.

У порівнянні із «первинним документом», його редакція значно менша – 54 та 40 статей відповідно. Така зміна спостерігалася після чергової редакції від 09.05.2011 [4] (далі – Редакція), яка до сьогодні майже кардинально не змінювалася. Можна вважати, що за всю історію існування ЗУ, ця редакція майже повністю змінила структуру та зміст нормативно-правового документа. Зокрема це і вилучення чи скорочення деяких пунктів у розділі III (сьогодні це розділ II «Види інформації»). Проте таке явище зрозуміле, адже багато аспектів знайшли своє

змістовніше відображення в новому тоді Законі «Про доступ до публічної інформації»[2], після створення якого в ЗУ вже немає розширених даних із цієї теми.

Ще одним цікавим явищем у видозміні ЗУ після Редакції, яке варто розглянути – це поява й розвиток розділу «Діяльність журналістів, засобів масової інформації, їх працівників». У ньому описано основні аспекти правового регулювання такої діяльності, зокрема й про заборону цензури. У первинному ж ЗУ це узагальнено у розділі «Учасники інформаційних відносин, їх права та обов'язки», але, на нашу думку, новий розділ розкриває більш широкі можливості для роботи ЗМІ.

Та звісно не можна оминати й те, що після Редакції було вилучено розділ VI «Міжнародна інформаційна діяльність. Співробітництво з іншими державами, зарубіжними та міжнародними організаціями в галузі інформації». Вважаємо, що це явище є недоцільним, бо тоді виникає загроза інформаційній безпеці громадян, це, зокрема, й вказано у одному із вилучених положень. Так, «інформаційний суверенітет України забезпечується... встановленням режиму доступу інших держав до інформаційних ресурсів України»[5]. Звісно, можна стверджувати, що такий розділ зайвий через ратифікацію чималої кількості європейський та міжнародних актів.

Отже, з усього масивного документа, незмінних розділів чи статей у поточній редакції немає. Навіть не згаданий нами розділ V і після Редакції хоч не змінився змістовно, був зміщений структурно. Але й це дає зрозуміти, що більшість змін позитивно вплинули на інформаційне законодавство та «нове суспільство». Зазначаємо, що такі якісні змістові доповнення відбулися завдяки інтенсивному розвитку інформаційно-комунікаційних технологій, які активно впроваджуються у професійну сферу усіх галузей діяльності у світовому інформаційному просторі, де інформація виступає рушійним засобом прийняття управлінських рішень.

Список використаних джерел

1. Баранов О. А. Правове забезпечення інформаційної сфери: теорія, методологія і практика: монографія. Київ: Едельвейс. 2014. 497 с.
2. Про доступ до публічної інформації: Закон України № 2939-VI від 13.01.2011. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17#Text> (дата звернення: 24.10.2021 р.)
3. Про інформацію: Закон України № 2657-XII від 02.10.1992 (редакція від 16.07.2021). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text> (дата звернення: 24.10.2021 р.)
4. Про інформацію: Закон України № 2657-XII від 02.10.1992 (редакція від 09.05.2011). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12/ed20110509#Text> (дата звернення: 24.10.2021 р.)
5. Про інформацію: Закон України № 2657 XII від 02.10.1992. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657_12/ed19921002#Text (дата звернення: 24.10.2021 р.)
6. Яцюк Д., Качковська Л. Термінологічна грамотність в інформаційній сфері: порівняльний аналіз. *Актуальні проблеми розвитку природничих та гуманітарних наук*: зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф. 5 груд. 2019 р. Луцьк. 2019. С. 359.

СЕКЦІЯ 9. ЛІНГВІСТИКА, ПЕРЕКЛАД, МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ

ПРОБЛЕМА ЖІНОЧОЇ ЕМАНСИПАЦІЇ В АНГЛІЙСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ ХІХ СТ. (НА МАТЕРІАЛІ ТВОРУ «МАЛЕНЬКІ ЖІНКИ»)

Герман М. В. – студентка 3 курсу
факультету іноземної філології
ВНУ імені Лесі Українки
Василенко О. В. – к. ф. н, доцент
кафедри практики англійської мови
ВНУ імені Лесі Українки

Луїза Мей Олкотт чи Елкотт (29 листопада 1832 — 6 березня 1888) — американська письменниця. Голосна північноамериканська активістка боротьби з поневоленням і феміністка 19-го століття, вона примітна моральними казками, які писала для молодшої аудиторії. Відома завдяки тетралогії романів «Маленькі жінки» (1868), «Хороші дружини» (1869), «Маленькі чоловіки» (1871), «Хлопчики Джо» (1886) про дитинство та юність чотирьох сестер, базованій на власному досвіді дитинства. [1]

Луїза Мей Олкотт народилася другою дочкою Ебігейл та Амоса Бронсона Олкотта в місті Германтаун, штат Пенсільванія. Хоча родина мала благородне походження, бідність переслідувала їх протягом усього дитинства Луїзи. Ебігейл, або Абба, як її називала Луїза, походила з сімей Квінсі, Сьюеллта "Бойовий травень", усім відомі американські сім'ї з часів Американської революції. Однак більша частина попереднього багатства сім'ї зменшилася батьком Ебігейл, тому, хоча деякі їх родичі були заможними, самі Алкотти були відносно бідними. [2]

Як і її герої, Луїза Мей Олкотт в повній мірі пізнала бідність. Філософські вигадки Бронсона Олкотт заважали йому знайти роботу (наприклад, будучи соціалістом, він не хотів працювати за зарплату). Тому сім'я буквально виживала на подачки сусідів і друзів. У дитинстві Луїза в буквальному сенсі перебивалася з хліба на воду. Подорослішавши, Олкотт стала підробляти гувернанткою і компаньйонкою, як і її героїня Джо, а також писати на продаж розповіді-сенсації. Ще дитиною Олкотт прагнула зробити все, аби сім'я уникла злиднів. По суті, написавши роман, вона витягла своїх близьких з бідності. [4]

В 1868 видається найбільш відома і популярна книга Олкотт — «Маленькі жінки» про дорослішання чотирьох дочок родини Марч. Прототипами для Мег, Бет і Емі стали сестри Луїзи Олкотт. Образ Мег Луїза писала зі своєї сестри — Анни. Вона була актрисою й закохалася в свого майбутнього чоловіка Джона Бріджа Пратта, коли вони разом грали в п'єсі. Ймовірно, весілля Мег описана за образом і подобою весілля Анни. Прототипом для Бет стала Ліззі, померла від скарлатини в 23 роки. Як

і Бет, Ліззі підхопила хворобу від будинків, яким допомагала її мати. Прототипом для Емі стала Мей (Емі – це анаграма імені Мей), художниця, що жила в Європі. До речі, Мей була першим художником, чії роботи виставлялися в Паризькому салоні. Вона померла при пологах у віці 39 років. А образ Джо Луїза писала з самої себе. Але якщо заглибитись в історію написання роману, то ми дізнаємось, що Луїза Мей Олкотт не хотіла писати «Маленьких жінок». Олкотт писала як високохудожні, так і бульварні романи. Коли Томас Найлс, редактор видавництва «Робертс Бразерс Паблішинг», підступився до неї з пропозицією написати книжку для дівчаток, вона погодилася, але без будь-якого інтересу. Пізніше вона відгукувалася про цю книгу як про «моральну жуйку для молоді». [3]

Справа ніяк не могло зрушити з мертвої точки, і тоді Найлс запропонував контракт на книгу її батькові, Бронсону Олкотт. Бронсон був відомий своїми філософськими поглядами, але його роботи ніколи не користувалися особливим попитом. Тепер у нього з'явилася можливість випустити свою нову книгу – за умови, якщо Луїза напише «Маленьких жінок». Заради батька Луїза піддалася на вмовляння. [3]

Олкотт написала роман «Маленькі жінки» всього за 10 тижнів. Луїза приступила до роману в травні 1868 р. Вона писала його дні й ночі безперервно і настільки йшла в роботу, що вона навіть забувала їсти та спати. 15 липня вона вислала редактору 402 сторінки. А у вересні, через 4 місяці, роман вже був виданий. Він став «довгограючим» бестселером і приніс Олкотт багатство і славу. [3]

Чому ж всім так до смаку роман «Маленькі жінки»? Все дуже просто, Луїза Мей Олкотт, через, на перший погляд, дитячий роман, висвітлює важливі проблеми, такі як:

- Добро і зло
- Виховання особистості
- Мораль справжньої леді
- Емансипація

Список використаних джерел

1. https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9B%D1%83%D1%97%D0%B7%D0%B0_%D0%9C%D0%B5%D0%B9_%D0%9E%D0%BB%D0%BA%D0%BE%D1%82%D1%82
2. <https://www.greelane.com/uk/%d0%b3%d1%83%d0%bc%d0%b0%d0%bd%d1%96%d1%82%d0%b0%d1%80%d0%bd%d1%96-%d0%bd%d0%b0%d1%83%d0%ba%d0%b8 /%d0%bb%d1%96%d1%82%d0%b5%d1%80%d0%b0%d1%82%d1%83%d1%80%d0%b0/biography-of-louisa-may-alcott-american-novelist-4800340/>
3. <https://pidkazka.com/luyiza-mey-olkott-malenki-zhinky-10-tsikavykh-faktiv/>
4. <https://azbooka.ru/articles/malenkie-zhenshchiny-pochemu-nuzhno-prochitat-kultovyy-roman>

ОСОБЛИВОСТІ ВЖИВАННЯ ТА ВИМОВИ ВЛАСНИХ ІМЕН БРИТАНСЬКОЇ МОНАРХІЇ

Голеброда А. І. – студентка 1 курсу
факультету іноземної філології
ВНУ імені Лесі Українки

Василенко О. В. – к. ф. н, доцент
кафедри практики англійської мови
ВНУ імені Лесі Українки

Питання власних імен у сім'ях монархів є досить цікавим нині, адже щодо нього не було проведено детальних досліджень. За останні декілька років увага до них стає дедалі більшою через появу нових спадкоємців на престол. Тому весь світ з нетерпінням чекає на оголошення їхніх імен. Зазвичай під час таких подій громадськість намагається вгадати як буде названо нового члена монаршої сім'ї.

Нас зацікавило питання: які правила діють під час надання імен у королівських сім'ях?

Аналіз джерел показав, що, як правило, в різних країнах існують свої звичаї щодо вибору імен для членів монаршої сім'ї. Найпопулярнішою королівською сім'єю світу є Британська. Як відомо, у ній не так суворо ставляться до надання імен, але відповідальним етапом є його вибір для прямих спадкоємців. Оригінальність імені залежить від того, наскільки низько у черзі на престолонаслідування знаходиться новонароджений, як вважає Керолін Харріс, професор історії в University of Toronto School of Continuing Studies та автор книги «RaisingRoyalty: 1,000 Years of Royal Parenting» [1]. Ось наприклад, коли у принца Вільяма та Кейт Міддлтон народилася третя дитина (п'яте місце у черзі на трон) в букмекерських конторах лідерами серед традиційних варіантів імен були – Артур та Альберт. Але герцог та герцогиня Кембриджські вирішили здивувати співгромадян та назвали малюка Луї [1].

В певних країнах через суворі правила, вибір імені є досить обмеженим. На щастя, батьки спадкоємців Великої Британії, на відміну від датських, мають можливість проявити фантазію щодо вибору імен. В Данії старших синів називають лише Фредерік або Крістіан, і ця традиція існує ще з 1400-х років [2]. А от імена спадкоємців японських імператорів обов'язково повинні включати частинку «хіто», а в жінок - «ко». Нинішнього імператора звать Акіхіто, а його синів – Нарухіто та Фуміхіто[2].

Нині традиційні імена в королівських сім'ях поступово втрачають свою актуальність. Адже монархія хоче показати, що йде у ногу з часом і приймає тенденції нового світу та залишається актуальною. Як приклад, можна навести вчинок Єлизавети II, яка назвала свою доньку Ганна, як всі вважали «не по-королівськи», а та в свою чергу взагалі назвала свою дочку Зорою. У 1990 році зовсім несподівано дочку Принца Ендрю та Сари Фергюсон було названо Євгеною, на що аж ніяк не очікували тодішні читачі ЗМІ. Очевидно, що ці імена не мають аналогів у королівському роді [1].

Хоча Британська королівська сім'я і йде в ногу з часом, все таки вона дотримується старих традицій: новонароджений повинен мати декілька імен, кожне

з яких віддає шану комусь із родичів. Ось наприклад Едуард VIII, який відмовився від престолу заради одруження на Уолліс Сімпсон – рекорсмен за кількістю імен у британській родині. Його звали Едуард Альберт Крістіан Георг Ендрю Патрік Девід, при житті користувався тільки ім'ям Девід. Ось у принців Вільяма та Гарі по чотири імені в той час як молодше покоління Віндзорів обходяться трьома. Наприклад, Джордж Олександр Луї названий на честь батька Єлизавети II – Георга IV. Ім'я Луї Артур Чарльз теж має цікаву історію. Луї має відсилку до Луї Маунтбетену, дяді принца Філіпа, а також до одного з імен принца Вільяма. Артур – традиційне ім'я для королівської сім'ї Британії, яке відноситься не тільки до легендарного короля Артура, а також до дідуся – Чарльза Філіпа Артура Джорджа і батька Єлизавети II. А третє ім'я – Чарльз – звичайно ж на честь дідуся [1].

До речі, спочатку спадкоємця престолу герцога Кембриджського та його молодшого брата герцога Сассекського Мали звати по-іншому. Про це біографу Ендрю Мортону розповіла їхня мати принцеса Діана. Виявляється, на іменах Вільям та Гаррі наполягла саме вона, а Чарльз хотів, щоб його спадкоємців звали Артур та Альбрет. Його дружина визнала ці імена надто старомодними, проте в повних іменах принців імена Артур та Альбрет все ж таки використані [1].

Насправді історія королівського прізвища є не менш оригінальною. Зазвичай, при називанні, представникам монаршої родини достатньо ім'я або титулу, але за необхідністю можна використовувати і прізвище – назву королівського дому, або затвердженого прізвища королівською родиною, що може не збігатися. У 1917 році Георг V через війну з Німецькою імперією відмовився від усіх німецьких титулів за себе і спадкоємців і перейменував Саксен-Кобург-Готську династію на дім Віндзорів [3].

Як відомо з історії, правителі додавали до свого імені назви рідної країни чи династії, до якої належали. Так було заведено в Британії до 1917 року поки дідусь Єлизавети II, Георг V, змінив існуючий порядок. Він вирішив, що Віндзор – назва не лише королівського дому та династії, а й офіційне прізвище, яке будуть носити всі нащадки чоловічого роду. Проте, коли Єлизавета II стала королевою, вона заявила, що носитиме те ж прізвище, але згодом зі своїм чоловіком Філіпом вирішили, що їхні діти носитимуть подвійне прізвище – батьківське та материнське. Так вони почали називатися Маунтбетен-Віндзорами [3].

Список використаних джерел

1. Як обирають імена дітям в британській королівській сім'ї [Електронний ресурс]: матеріали журналу TATLER 2021. <https://www.tatler.ru/royals/kak-vybirayut-imena-detyam-v-britanskoj-korolevskoj-seme>
2. Як вибирають королівські імена дітям [Електронний ресурс]: матеріали журналу VOGUE 2019.
3. https://www.vogue.ru/peopleparties/news/kak_vybirayut_imena_korolevskim_detyam
4. Як члени королівської сім'ї обирають імена дітям [Електронний ресурс]: матеріали журналу BAZAAR 2021. <https://bazaar.ru/heroes/harpers-bazaar/kak-chleny-korolevskih-semey-vybirayut-imena-detyam/>

СУДОВА СИСТЕМА ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ І США: ЛІНГВОКРАЇНОЗНАВЧИЙ АСПЕКТ

Грищенко А. А. – студентка 1 курсу
факультету іноземної філології

ВНУ імені Лесі Українки

Василенко О. В. – к. ф. н, доцент кафедри
практики англійської мови

ВНУ імені Лесі Українки

З історичних причин, Велика Британія, як держава, що складається з кількох окремих юрисдикцій, не має єдиної уніфікованої правової системи.

Англія та Уельс мають єдину судову систему, засновану на принципах загального права, яка виникла ще в середньовічній Англії. Шотландія та Північна Ірландія мають власні судові системи [6]. Судова система Північної Ірландії дуже нагадує систему судів Англії та Уельсу, тоді як шотландська – є гібридною моделлю, яка поєднує в собі елементи систем загального права та цивільного права.

Верховний суд Англії та Уельсу очолює лорд-канцлер та складається з трьох самостійних судових установ – Апеляційного суду (*The Court of Appeal*), Високого суду (*The High Court*) та Суду Корони (*The Crown Court*) [5]. Судді Верховного суду призначаються Королевою довічно за рекомендацією лорда-канцлера з числа баристерів. Вищий суд функціонує як суд першої інстанції для розгляду цивільних позовів великої вартості, так і як апеляційний суд для розгляду цивільних і кримінальних справ. Він складається з трьох відділів: лавки королеви, відділу канцелярії та відділу сім'ї. Апеляційний суд функціонує виключно як апеляційна палата. Відділ з цивільних справ розглядає апеляційні скарги від Високого суду та Окружного суду, а Відділ у кримінальних справах – від Суду Корони. [2]

Правова система США значною мірою походить від англійського загального права, формувалася під впливом юридичних традицій Англії, і в цілому має структуру, аналогічну структурі загального права. Водночас, судова система США дещо відрізняється від судів Великої Британії. Необхідно констатувати, що англійське право зазнало в колоніях певних змін. Це було обумовлено тим, що соціально-економічні умови і порядки в колоніях істотно відрізнялися від ситуації в митрополії. Унаслідок цього в США склалася нова правова система, специфіка якої визначилася федеральним устроєм держави, наявністю писаних конституцій, а також особливостями соціально-економічного і політичного розвитку [1, с. 54-57].

Поряд з Президентом і Конгресом, Верховний Суд, згідно з Конституцією Сполучених Штатів Америки, є одним з вищих органів ієрархії, яка має повноваження управління. Але, оскільки країна є спільнота практично незалежних регіонів, характерна особливість її судоустрою проявляється у відсутності єдиної системи. Отже, на території діють декілька паралельних систем судочинства, що пояснюється історичними передумовами, що вплинули на їх формування [3].

Федеральні суди розглядають лише справи про конституційність закону, справи про закони та договори послів і державних міністрів США.

Окружні суди (*District Courts*) є судами загальної інстанції федеральної судової системи. Кожен окружний суд має принаймні одного такого окружного суддю

Сполучених Штатів, який призначається президентом і затверджується Сенатом на довічний термін.

Апеляційні суди (Courts of Appeals). Після того, як федеральний окружний суд вирішить справу, справу можна оскаржити в апеляційному суді Сполучених Штатів. Існує 13 апеляційних судів. Завдання суду апеляційної інстанції – визначити, чи правильно було застосовано закон у суді першої інстанції. Апеляційні суди складаються з трьох суддів і не використовують присяжних.

Верховний суд Сполучених Штатів (*Supreme Court of the United States*) є вищою судовою інстанцією в американській судовій системі, і має повноваження вирішувати апеляції на всі справи, подані до федерального суду, або справи, подані до суду штату, але стосуються федерального законодавства. Члени Суду називаються «суддями», і, як і інші федеральні судді, вони призначаються президентом і затверджуються Сенатом на довічний термін [4].

Так чи є якась відмінність між британським і американським інститутами права? І так, і ні. За своєю структурою сучасне право США не відрізняється від права Великої Британії. Воно диференціюється на загальне право і право справедливості, формується судовою практикою у вигляді прецедентів. Процесуальне право превельює над матеріальним. Джерелами права є судовий прецедент, закон, правова доктрина, розроблена окремими суддями і суддівськими корпораціями [1, с. 3]. Як в Британії, так і в США зберігають своє значення суди справедливості, які існують у 10 штатах. Лише незначна частина законів визнається частиною конституції. В Англії немає писаної (кодифікованої) конституції. Те, що зазвичай англійці називають конституцією, – це система норм законодавчого і судового походження, покликаних обмежувати сваволлю влади і забезпечувати права і свободи людини. Перспективою даного дослідження вбачаємо аналіз юридичної термінології британського та американського варіантів англійської мови.

Список використаних джерел

1. Микола Кравчук. Правова система США. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/575/1/book%20%D0%9F%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE%D0%B2%D0%B0%20%D1%81%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B5%D0%BC%D0%B0%20%D0%A1%D0%A8%D0%90.PDF>
2. Судова система Великої Британії. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : : http://wikipedia.ua.nina.az/%D0%A1%D1%83%D0%B4%D0%BE%D0%B2%D0%B0_%D1%81%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B5%D0%BC%D0%B0_%D0%92%D0%B5%D0%BB%D0%B8%D0%BA%D0%BE%D1%97_%D0%91%D1%80%D0%B8%D1%82%D0%B0%D0%BD%D1%96%D1%97.html
3. Судова система США та її структура. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://uk.infoaboutlawyers.com/4105869-us-judicial-system-and-its-structure>
4. Court Role and Structure. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.uscourts.gov/about-federal-courts/court-role-and-structure>
5. Judicial Authority. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://guides.ll.georgetown.edu/c.php?g=365741&p=4199181>
6. The UK judicial system. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.supremecourt.uk/about/uk-judicial-system.html>

ТЕАТРАЛІЗАЦІЯ ЯК ОДИН З ВИДІВ ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ВІКУ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Гуль М. М. – магістр 2 курсу факультету іноземної філології ВНУ імені Лесі Українки
Крисанова Т. А. – д. ф. н, професор кафедри практики англійської мови ВНУ імені Лесі Українки

На сучасному етапі розвитку методики навчання англійської мови в середній школі особлива увага приділяється підвищенню мотивації учнів до вивчення іноземної мови, розвиток емоційного інтелекту і критичного мислення. Усі етапи навчання повинні бути спрямовані не тільки на набуття навичок і умінь, але й на розвиток особистості дитини з урахуванням її індивідуальних потреб. Залучення ігрових методів на уроках англійської мови сьогодні набуває особливої ваги у зв'язку зі запровадженням канонів Нової української школи, яка і спрямована на особистісне зростання учнів.

Ми вважаємо, що застосування здобутків театрального мистецтва є ефективним методом розвитку емоційно-почуттєвої сфери дітей молодшого віку, що у поєднанні з методичними принципами навчання окреслює міждисциплінарність нашого дослідження і визначає його актуальність.

Дослідження театральної діяльності і її впливу на розвиток дитини проводили такі вчені, як Г.О. Костюшко, Л.В. Серих, В.М. Шахрай, Н.В. Водолага, Л.В. Виготський. Вони стверджували, що театральне мистецтво може не лише збагатити пізнавальну діяльність школярів, а й розкриє їх творчий потенціал і можливості бути всебічно розвиненим індивідом.

Л. С. Виготський в своїй книзі «Уява і творчість в дитячому віці» важливим називає саме дитячу театральну творчість. Це пояснюється двома основними моментами: по-перше, драма, заснована на дії, на дії, що здійснюється самою дитиною, найбільш близько, дієво і безпосередньо пов'язує художню творчість з особистим переживанням [1].

Для вдалого вирішення поставлених начальних завдань за допомогою прийому театралізації, вчитель зобов'язаний усвідомлювати психологічні особливості учнів початкових класів. Як правило, діти цього віку є товариськими та емоційними. Вони відрізняються допитливістю, гостротою і свіжістю сприйняття, реагуючи на те, що породжує безпосередній емоційний відклик. Тому в ході навчального процесу варто пропонувати і використовувати ефективні та незвичайні ситуації [2].

Театралізація має тісний взаємозв'язок з дітьми і тому легко сприймається для них. Оскільки гра – основний компонент театрального мистецтва і власне, є одним з видів ігрової діяльності, що завжди знаходиться в центрі дитячої уваги. Театр містить весь необхідний запас естетичного розвитку дітей, а саме підтримує розвиток їх емоційної пам'яті, уяви й інтелекту. Театр «прислухається» до специфіки дитячого сприйняття, спрямовує фантазії дитини, сприяє розвитку і формуванню творчої уяви. Інструменти театрального мистецтва мають перевагу схоплювати навчальний матеріал не лише раціонально, але і емоційно.

Вікові психологічні особливості молодших школярів зумовлюють вимоги до матеріалу для театралізації. Найкращим вважаємо театралізовану гру, пісні з театралізованими частинами, імпровізацію побутових сценок, до яких небайдужі діти (гри в лікаря, торгівлю тощо). І звичайно вільне відображення відомих і улюблених казок (театралізація у вузькому значенні слова) [3].

Також було досліджено, що для заохочення учнів під час навчального процесу необхідно правильно організувати роботу і ретельно підібрати матеріал. По-перше, казка для інсценування не повинна бути надто довгою. По-друге, у ній має бути достатня кількість нових слів (в іншому випадку діти будуть просто зациклюватись на великій кількості незнайомих слів, а не на грі). По-третє, слід враховувати і граматичні конструкції речень (наявність простих, легких для запам'ятовування речень. Але якщо є і нові, варто повторювати їх кілька разів, щоб учні в подальшому їх знали і розуміли.

Наприклад, візьмемо інсценування на англійській мові казки «Spot». Метою уроку-театралізації є розвиток усної мови і навичок виразного читання. Основні завдання полягають в наступному: розвинути пам'ять, увагу, спостережливість школярів; вивчити нову лексику і посилити комунікативні навички усного і діалогічного мовлення. Такий незвичний спосіб проведення уроку включатиме кілька етапів:

1) Власне, сам процес інсценізації казки, де учні виконують ролі задіяних тваринок.

Завдання: робота над візуальним сприйняттям раніше введеної лексики по темі «Тварини», розвиток пам'яті і уваги. This is our fairy tale. Do you remember it? Now put animals in the correct order. (Діти, згадуючи послідовність героїв, відповідають на питання і отримують жетони за правильні відповіді).

2) Наступним завданням може бути перевірка роботи над діалогічним мовленням: учні мають дати відповіді як саме говорили тварини (What does the Hen say? (Cluck-luck) What does the Pig say? (Grun-grun).

3) До сцени являється Spot: «Now I am happy. I know how to bark. I want to go to my friends and play with them. Let's go to the zoo». Spot наближається до зоопарку, але щоб відкрити ворота потрібно розгадати кросворд. Діти виконують поставлене завдання і потрапляють в зоопарк. Таким чином, в ігровій формі відпрацьовується навичка логічного мислення і навички письма.

4) В кінці уроку вчитель підраховує кількість жетончиків у кожного учасника і оголошує переможця вікторини.

Отже, такий хід уроку дозволить молодшим школярам не лише випробувати на собі певну роль, а й змотивує до прагнення краще розуміти іноземну мову. Оскільки емоційне сприйняття є результатом вдалого відтворення тої чи іншої ситуації. Дітям завжди цікаво перебувати в тому просторі, який створить для них певні емоції та враження і посилить експресивність їх мовлення.

Тому, прийом, взятий з театрального мистецтва, є одним із найвпливовіших засобів навчання іноземній мові, що підходить віковим особливостям молодших школярів. Завдяки застосуванню правильного педагогічного підходу такий метод може привести до успішних результатів навчання. Оскільки заняття проходять в непримусовій і дружелюбній обстановці, діти нагромаджують упевненості в своїх силах, комунікативні навички, нових друзів і пересвідчуються в тому, що вчитися насправді дуже захоплююче і цікаво.

Список використаних джерел

1. Виготський Л.С. Воображение и творчество в детском возрасте: Психол. очерк.: Кн. для учителя. - 3 вид. - Москва: Просвещение, 1991. - 93с.
2. Палеха Ю. І. Основи психології та педагогіки : навчально-методичний посібник. Європейський ун-т. – 2-е вид., доп. Київ : Вид-во Європейського ун-ту, 2003. 164 с.
3. Методика впровадження театралізованих ігор для розвитку творчих здібностей молодших школярів / Майоренко В., Мартусь Є. Витоки педагогічної майстерності. 2016. Випуск 18. Режим доступу: <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/7706/1/Mayorenko.pdf>

ІРЛАНДСЬКА МОВА: ІСТОРІЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Денисюк І. Р. – студентка 1 курсу
факультету іноземної філології
ВНУ імені Лесі Українки

Василенко О. В. – к. ф. н, доцент
кафедри практики англійської мови
ВНУ імені Лесі Українки

Ірландці (мешканці Республіки Ірландії) – на сьогодні єдиний кельтський етнос, який має власну незалежну державу. Усі ірландці володіють англійською мовою, а от ірландською – лише приблизно 40% від загальної кількості населення.

Ірландська мова має довгу історію. Однак вона мало не загинула у XIX ст. через важкі політично-соціальні умови життя її носіїв. Так, у Великій Британії, у склад якої протягом 8 століть входила Ірландія, ще з XIV ст. існували закони, що забороняли вживання ірландської мови у судочинстві й адміністрації. Великим ударом по мешканцях Ірландії, а разом з тим і по їхній мові був Великий голод 1845–1849 років. Тоді Ірландія втратила через масову еміграцію близько 1,5 млн. чол., а ще близько мільйона людей загинуло від голоду й хвороб [1].

Рух за відродження ірландської мови розпочався в 1890-х роках після створення Гельської ліги і активізації Руху за незалежність (Home rule movement). Слід відзначити також і складну геополітичну ситуацію в Північній Ірландії.

Із 1922 року на мапі світу з'явилися «дві Ірландії» – одна автономна (як британський домініон) Південна Ірландія, яка стала з 1949 року незалежною республікою, та Північна Ірландія, що за англо-ірландським договором 1922 року залишилася у складі Великої Британії на правах автономії. Збройними зусиллями Ірландської республіканської армії прихильники концепції «єдиної Ірландії» намагалися у 1970-х роках відірвати Північну Ірландію від Британії. Однак вони не досягли бажаного [2].

Ситуація ускладнюється також ще й міжконфесійною ворожнечею. Так, католики Північної Ірландії здебільшого є прибічниками ірландської мови та хочуть приєднання до Республіки Ірландія. Протестанти ж чинять опір розповсюдженню ірландської мови. Незважаючи на такі умови, ситуація почала покращуватися, через підписання у 2006 році договору про гарантію на права ірландській мові між Британією і Північною Ірландією. Також зараз триває підготовка документу щодо захисту ірландської мови – «Irish language act». [3]

Отже, історична ситуація в Північній Ірландії зумовила складності мовної ситуації в кожній із двох «Ірландій» окремо.

Говорячи про Республіку Ірландія, можна згадати такий термін як «білінгвізм», тому що вона обрала такий тип мовної політики який передбачає вимогу від громадян володіння двома або навіть трьома мовами. Виходячи з цього факту зрозуміло що Ірландія має дві офіційні державні мови – ірландську і англійську, закріплені в Новій Конституції (1937 р.) [4]. Це підтверджує стаття восьма цієї Конституції, яка формулюється так: «The Irish language as the national language is the first official language. The English language is recognised as a second official language. Provision may, however, be made by law for the exclusive use of either of the said languages for any one or more official purposes, either throughout the State or in any part there» [4].

Північна Ірландія, як відомо, входить до складу Великої Британії. Тому офіційна мова вважається тут лише одна – англійська, хоча немає такого закону, який би це підтверджував. Ірландська мова рахується регіональною або міноритарною мовою згідно з Європейською хартією регіональних або міноритарних мов, ратифікованою Великою Британією 1 липня 2001 року [5]. Але існує угода у якій мовиться про важливість виявлення поваги щодо мовного різноманіття, зокрема й до ірландської. Саме тому, британський уряд взяв на себе зобов'язання щодо захисту і поширення цієї мови різних сферах громадського життя [6].

У Північній Ірландії існують також мовні організації які протегують ірландську мову. Передусім це державна організація Foras na Gaeilge, що діє за міжурядовою домовленістю по всьому острову [7]. Такі організації, як: «Національний конгрес ірландської мови», недержавна культурницька організація, що поширю ірландську мову через традиційну ірландську музику, «Гельська ліга», «Легіслатура з ірландської мови», «Національна асоціація з драматургії», «Організація ірландської молоді», асоціація для батьків, які виховують дітей ірландською мовою, «Ольстерська організація сприяння поширенню ірландської мови» та інші.

Важливим напрямом мовної політики є захист ірландськомовних ареалів, а саме ірландські острівці справжньої ірландської культури, де проживає не зовсім асимільоване Британією населення і існує їхнє повноцінне середовище. Подекуди це місця, куди ще не увірвалася сучасна цивілізація, через що й вдалося цим ареалам до сьогодні зберегти мову своїх батьків. Проте біда Ірландії не лише в збереженні невеликої кількості цих ареалів, які поступово зменшуються, а й у їхній просторовій розкиданості по країні. Тривала ізоляція цих ареалів один від одного спричинила виникнення великої різниці між їхніми діалектами й говірками, і через це поки що не вдається розробити мовний стандарт ірландської мови, який би прийняло суспільство [8].

Список використаних джерел

1. Маккормак, Джон. Історія Ірландії / 3 англ. пер. А. Олійник, Т. Бойко, – К.: Юніверс, 2006. С. 164
2. https://uk.m.wikipedia.org/wiki/Конфлікт_у_Північній_Ірландії
3. <https://cnag.ie/en/membership/39-english-bearla/get-involved/campaigns/current-campaigns/966-irish-language-act.html>

4. [http://www.taoiseach.gov.ie/attached_files/html%20files/Constitution%20of%20Ireland%20\(Eng\).htm](http://www.taoiseach.gov.ie/attached_files/html%20files/Constitution%20of%20Ireland%20(Eng).htm)
5. <http://www.pobal.org/english/docs/tua.cairt.b.pdf>
6. http://www.dcalni.gov.uk/proposed_irish_language_legislation.pdf
7. http://www.northsouthministerialcouncil.org/index/north-south-bodies/language_body.htm
8. http://en.wikipedia.org/wiki/Irish_language#searchInput

КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ ЕМОЦІЙ РЕВНОЩІВ В СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

Дудар Д. О. — магістр 2 курсу
факультету іноземної філології
ВНУ імені Лесі Українки

Крисанова Т. А. — професор кафедри
практики англійської мови, доктор філо-
логічних наук ВНУ імені Лесі Українки

Емоції є одним із найбільш складних явищ для вивчення мовної репрезентації, оскільки пов'язані з психічною сферою людини. Тому, саме розгляд концептуальних особливостей здатний виявити когнітивні характеристики емоції, що в подальшому сприятимуть виявленню її специфічних мовних властивостей. Концепт як одиниця структурованого знання має свою структуру, утворену когнітивними ознаками, які відрізняються за ступенем яскравості у свідомості їх носіїв [2].

Ревнощі — складне за структурою та розумінням емоційне явище, одне з найбільш сильних, згубних і хворобливих почуттів. Вони викликають дискомфорт, стрес, почуття страху, страждання, нервові розлади, провокують іншу людину на обман, помсту чи зраду. Загальне поняття «ревнощі» є схожим до поняття «заздрість», оскільки воно пояснюється сильним бажанням отримати те, чим володіє інша особа, та, здебільшого, включає в себе ряд негативних почуттів, таких як гнів, ворожість і втрата самокритики [3].

Концепт «ревнощі» поєднує в собі чуттєвий і раціональний аспекти відображення функціональної дійсності. Ревнощі можуть проявлятися як вербально, так і невербально, а мовні засоби актуалізації ревнощів здатні поєднуватись з характерними мімічними і жестовими компонентами[1].

Для виявлення поняттєво-ціннісного складника концепту РЕВНОЩІ/JEALOUSY залучаємо дефініційний і компонентний види аналізу. Згідно з англomовними джерелами, поняття «ревнощі» в англomовному полі вербалізовано іменником *jealousy*, прикметником *jealous* та прислівником *jealously*. Саме ці лексеми утворюють ядро розуміння інформації, яка пов'язана з почуттям ревнощів. [3].

Основним засобом номінації концепту є іменник *jealousy*, які разом із похідними утворюють ядро семантичного простору номінацій емоції ревнощів. Компонентний аналіз засвідчує поєднання емотивних та оцінних сем у поняттєвому змісті номінацій концепту. За узагальненими даними аналізу лексикографічних джерел, значення іменника *jealousy* містить чотири семи:

- стан або почуття ревнощів, страждання;
- стан незадоволеного відчуття людини через бажання володіти;
- почуття нещастя і гніву через те, що у когось є щось або хтось, чого бажає індивід, володіння;
- ревно пильність.

Словникові дефініції розкривають не лише логіко-предметний зміст імені емоції, але й відображають усталену у свідомості образ-схему концепту РЕВНОЩІ/JEALOUSY, що охоплює:

- причини виникнення ревнощів через небажані й неприємні вчинки стосовно мовця (*feeling angry or unhappy because somebody you like or love is showing interest in somebody else*[6]); *feeling angry or unhappy because you wish you had something that somebody else has*[5]);
- явні прояви ревнощів (*an action or a remark that shows that a person is jealous* [14]).

Аналіз дефініцій дає підставу також виокремити родову ознаку концепту РЕВНОЩІ/JEALOUSY, яка вказує на відповідну денотативну сферу свідомості людини – «емоція/відчуття», що належить до категорії ЕМОЦІЯ. Видові ознаки слугують для конкретизації значення лексеми *jealousy* і включають:

- аксіологічну ознаку – «негативне ставлення через успіх іншого» (*jealous resentment against a rival*[6]);
- онтологічну ознаку – «стан»; суб'єкт відчуває себе роздратованим, нещасним через нереалізоване бажання володіти (*a feeling of jealous envy; a feeling of being unhappy and upset* [6]);
- ідентифікаційну ознаку – «об'єкт ревнощів»; ревнощі завжди спрямовані на об'єкт, що є причиною їх виникнення (*someone; someone or something, cause of this feeling*);
- ознаку володіння – суб'єкт відчуває ревнощі через бажання володіти предметом, який належить іншому індивіду (*a feeling of grudging admiration and desire to have something that is possessed by another* [5]);
- ознаку раціональності – ревнощам характерна надмірна увага і пильність (*zealous vigilance; close vigilance* [5]).

Отже, ревнощі визначаємо як малефективний емоційний стан суб'єкта, викликаний нереалізованим бажанням володіти певним об'єктом, що призводить до відчуття суб'єктом емоцій гніву, роздратування і нещастя. Ім'ям емоції є іменник *jealousy*, який домінує за частотністю і полісемантичністю значень серед однокорінних лексем. Перспективним є виявлення семантичних особливостей синонімів лексеми *jealousy* із побудовою лексико-семантичного поля.

Список використаних джерел

1. Ильин Е. Эмоции и чувства. Санкт-Петербург : Питер, 2001. 752 с.
2. Столороу Р., Брандшафт Б., Атвуд Дж. Клинический психоанализ. Интерсубъективный подход. Москва : Когнито-Центр, 1999. 252 с.
3. Потапчук Є. М., Потапчук Н. Д. Особливості психологічного консультування ревнивців. Серія 12: Психологічні науки. Кам'янець-Подільський, 2015. № 2 (47). С. 233–239.
4. MWDT. Merriam-Webster Dictionary and Thesaurus. URL: <http://www.merriamwebster.com>.

5. CFEDT. Cambridge Free English Dictionary and Thesaurus. URL: <http://dictionary.cambridge.org>

6. EOLD. English Oxford Living Dictionary. URL: <http://www.oxforddictionaries.com/http://dictionary.sensagent.com/jealousy/en-en/>

ВІДНОСИНИ БАТЬКІВ І ДІТЕЙ В АНГЛОМОВНИХ КРАЇНАХ: ЛІНГВОКРАЇНОЗНАВЧИЙ АСПЕКТ

Кантура А. В. – студентка 2 курсу
факультету іноземної філології
ВНУ імені Лесі Українки

Василенко О. В. – к. ф. н, доцент
кафедри практики англійської мови
ВНУ імені Лесі Українки

Стосунки між батьками та дітьми завжди виділялись труднощами. А стосунки між дітьми та батьками, що є розлученими, знаходяться під особливим контролем державних інститутів. У кожної країни є свої методи виховання та розвитку дітей, та іноді навіть сусідні країни абсолютно по-різному ставляться до свого молодого покоління [5].

У США відношення до дітей терпляче і демократичне. Якщо батьки хочуть покарати дитину, вони зазвичай позбавляють можливості гратися іграшками чи дивитися телевізор. Дітей у США не карають фізично, але якщо це трапляється, соціальні служби мають право забрати з сім'ї дитину. З самого раннього дитинства їх привчають мати власну думку та бути самостійними. На відміну від українського виховання, американці не залучають бабусь у цей процес. У США з дітками здебільшого гуляють тата [1].

«Американці не мають сценарію», – вважає американка Дженніфер Сеніор, авторка книжки «Всяка радість та ніяких веселощів: парадокс сучасного батьківства». «Що є унікальним для нас (американців – ред.), так це бажання бути постійно щасливим, не відчувати жодного дискомфорту і досягати», – говорить клінічний психолог Венді Моджел. Матері звертаються за порадами до друзів, вебсайтів і книг, зрідка до своїх матерів, з єдиною метою: виростити найщасливішого, найуспішнішого та добре пристосованого лідера майбутнього [6].

У Канаді та США відносини між батьками й дітьми досить схожі. Тут батьки дозволяють своєму чаду практично все. Заборонено говорити дітям “ні”, а головна ціль виховання – це розвиток їхньої творчості та свободи. Батьки не обмежують дітей: немає жорсткого режиму, вимог, дисципліни. І діти, і дорослі хочуть насолоджуватися життям та ладнати один з одним [1].

Відносини між батьками та дітьми у Великобританії та країнах Північної Америки суттєво різняться. Тут молоді батьки розраховують лише свої сили на виховання дітей без участі дідусів і бабусь. Батьки звикли також наймати няню, якщо дозволяють фінанси. Дітей охоче записують на різні гуртки, секції, щоб розвинути якомога більше талантів. На відміну від нашої країни, британці звикли економити на дітях. В Англії часто купують старий одяг, іграшки, деяку техніку,

коляски, а після використання знову продають їх. У цій країні не виконують дитячих примх. До прикладу, мами ставлять коляски з дітьми особою від себе, щоб їх плач не заважав їм спілкуватися або читати книгу. Навіть якщо дитина падає, батьки не зразу біжать на допомогу і саме це малих дітей привчає до самостійності та вмінню налагоджувати відносини з самого раннього віку. Тут ми не можемо спостерігати як декілька поколінь живуть під одним дахом, чого не скажеш про нашу країну. Діти здебільшого поводять себе спокійно та врівноважено. Вони вміють цінувати чужу думку та особистий простір. Головне кредо для них – не проявляти своїх емоцій при людях, тобто батьки привчають дітей бути стриманими. Щоб стати справжньою леді чи джентльменом, дитині потрібно навчитися контролювати свої емоції. Це є головним показником вихованості. Тому англійські діти манірністю можуть трохи нагадувати маленьких дорослих [2; 3; 4].

Австралійські відносини дітей та батьків також різняться від інших країн. Українські батьки намагаються максимально утеплювати своїх дітей при будь-якому прояві морозу – адже всі чудово знають, що дитина, яка біжить в одязі навстіж, може легко захворіти. Австралійські батьки теж знають про це, але ставляться до дитячих застуд досить спокійно, вважаючи, що це звична реакція організму на холод [7]. Австралія – це місце, де батьки не зациклені на ранньому розвитку своїх дітей. Вони не змушуватимуть їх говорити «тато», «баба» та «мама». Вважається, що малюк почне говорити тоді, коли це буде потрібно. Для них головне – свобода вибору та самостійність. Цей принцип тут проявляється у всьому: при покупці іграшок, у бажанні чи небажанні робити уроки, при розгляді шляхів профільної освіти. Для батьків нашої країни типова ситуація, коли дитина ненароком падає в калюжу або вирішує погратися в ній, а батьки потім лають її, забороняючи повторювати подібні трюки. В Австралії все навпаки: ігри на свіжому повітрі та навіть у калюжах вважаються єднанням з природою. Ніхто не гніватиметься на своє чадо, якщо воно раптом принесло після прогулянки землю в кишенях. Його помиють, речі виперуть і відправлять гуляти далі [7].

Отже, американські батьки вважали за найважливіше інтелект та розумовий розвиток. Їхні цінності – бути щасливим, не відчувати дискомфорту. В Англії виховання більш націлене на самостійність дітей, батьки хочуть, щоб дитина вчилася сама розв'язувати свої проблеми з раннього віку. В Австралії понад усе цінують самостійність та свободу вибору, навіть якщо ідеться про покупку іграшки. Ставлення австралійців до дітей не таке суворе у порівнянні з більшістю країн.

Список використаних джерел

1. <https://starylev.com.ua/blogs/yak-vyhovuyut-ditey-u-riznyh-krayinah>
2. <https://starylev.com.ua/blogs/vcheni-dity-gulyayut-na-dvori-menshe-nizh-vyazni>
3. <https://svoimirukami.in.ua/anglijske-vihovannya-ditej-osobливо.html>
4. <https://adukar.com/by/news/roditelyam/vospitanie-detej-v-raznyh-stranah>
5. <https://khp.org/1496149897>
6. https://tvoemisto.tv/news/6_svitiv_yak_vyhovuyut_ditey_u_riznyh_krainah_72254.html
7. <https://www.yapokupayu.ru/blogs/post/5-neveroyatnyh-otlichiy-vospitaniya-detej-v-avstralii>
8. <https://baragozik.ru/vospitanie/kak-vospityvayut-detej-v-avstralii-osobennosti-tradicii-pokolenij-zaprety-primery-iz-zhizni-mneniya.html>

ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ АНГЛІЙСЬКОГО ВІЙСЬКОВОГО СЛЕНГУ

Липка Ю. О. – студентка 4 курсу
факультету іноземної філології

ВНУ імені Лесі Українки

Василенко О. В. – к. ф. н, доцент
кафедри практики англійської мови
ВНУ імені Лесі Українки

Динамічна природа мови сприяє постійним її змінам і стрімкому розвитку. Жива лексика споконвіку активно поповнювала мовні ресурси новоутвореннями, зважаючи на різноманітні соціальні, культурні та історичні фактори. Військовий сленг, у свою чергу, як внутрішньомовне явище, безперервно запозичує лексеми з різних мовних підсистем і формує нові слова для повсякденного вжитку. Таке стрімке збагачення військового сленгу зумовлене, насамперед впливом сучасної молоді та неблагополучних прошарків населення на мову солдат.

Актуальність вивчення англійського військового сленгу обґрунтовується, з одного боку, зростанням інтересу до вивчення даного феномену, а з іншого – відсутністю ґрунтовних досліджень у цій галузі.

Не випадково метою нашої розвідки є дослідження та аналіз військового сленгу США та Британії як унікального внутрішньомовного явища.

Питання лексичного складу сленгу нерозривно пов'язане з проблемою наукового визначення цього лінгвістичного явища. Саме тому відсутність загальноприйнятого визначення сленгу призводить до появи досить різних поглядів на це лінгвістичне питання [1, с. 24].

Сленг, на думку Е. Е. Матюшенко [5], – це той прошарок лексики й фразеології, що з'являється у сфері живого розмовного мовлення як розмовні, емоційно забарвлені й часто образні неологізми, які легко переходять до сфери загальноновживаної літературної розмовної лексики. Разом із тим, ще в ХХ столітті лінгвісти наголошували, що сленгізми вважаються нелітературною, пасивною, стилістично забарвленою лексикою низького стилю. Їхніми основними рисами є яскраво виражена експресивність, грубуватість, жартівливість [3, с. 109].

Явище військового сленгу поруч із професійними сленгізмами формує окремий компонент англійської соціально-професійного просторіччя. Військовий сленг – це ряд спрощених або скорочених слів і словосполучень для позначення осіб, дій і понять, які можуть виступати для військовослужбовців аналогами тих професійних термінів, яких бракує в лексиконі. Крім цього, військові сленгізми широко використовуються для маркування приналежності до військової професії і солдатського братерства [2]. Оскільки військові сленгізми тісно пов'язані з загальною військовою лексикою, слід зазначити, що вони включають у себе не лише слова та словосполучення, які позначають вузькоспеціалізовані військові поняття, але й ті слова та словосполучення, котрі не є безпосередньо пов'язаними зі збройними силами, проте вживаються у цьому середовищі.

Військовий сленг такий обширний, що охоплює майже всі сфери військового життя. Практично всі поняття, види озброєння, назви військової техніки та багато іншого мають назви як стандартизованою літературною, так і неформальною мовою.

Це зумовлено необхідністю лаконічного позначення та номінування предметів та явищ у побуті та професійній діяльності військовослужбовців. Також, на думку Д. Ховарда [6, с. 188], військовий сленг сприяє зближенню військовослужбовців, які раніше належали до різних соціальних груп.

Щодо класифікації сленгу, то В. Г. Вілюман зробив одні з перших спроб виокремити сленг на дві основні категорії:

1) Загальний сленг – загальнозрозумілі, широко розповсюджені в розмовному мовленні образні слова й сполучення емоційного забарвлення, що знаходяться за межами літературної мови, проте претендують на те, щоб вважатися синонімами слів і сполучень літературної мови. У межах військового сленгу ця категорія характеризується широким вжитком і переходить у резерв загальнонародної англійської мови. Наприклад, *leatherneck* (морський піхотинець), *brass hat* (генерал); *GI* (*governmentissue*) (солдат) [4, с. 2].

2) Спеціальний сленг – слова або словосполучення професійного жаргону, які обмежуються сферою вжитку певної соціальної групи. Військовий сленг цієї групи включає у себе такі слова та вирази, як, наприклад, *egg* (*a pilot, just a begginer* – пілот-початківець), *picture show* (*a fight* – битва), *bag rats* (*a packed lunch* – пакований пайок).

Явище військового сленгу спостерігається як у збройних силах США, так і Великої Британії. І велика частина таких слів і словосполучень є спільною для обох армій. Наприклад, *do a never* (байдикувати, симулювати), *flea bag* (ліжко в казармі), *piece of cake* (легке завдання). Однак деякі сленгізми військовослужбовці цих країн можуть вживати по-різному, тому часом слова та словосполучення, відомі в армії США, не вживаються у Британії та навпаки. Таке явище можна пояснити відмінностями в організації та технічному оснащенні армій [4, с. 2].

У результаті проведеного дослідження ми дійшли висновку, що в сучасній лінгвістиці немає уніфікованого визначення поняття сленгу. На думку більшості науковців, сленг представляє собою нелітературну емоційно забарвлену лексику, яку, як правило, використовують в усному мовленні. Для розуміння військового сленгу необхідно володіти принаймні базовими знаннями, пов'язаними з військовою діяльністю, особливостями несення служби, традиціями та ретуалами військовослужбовців. Оскільки військова справа розвивається і безперервно збагачується новими сленгізмами, це породжує перспективи подальших досліджень даного лінгвістичного явища.

Список використаних джерел

1. Балабін В. В. Сленг у сучасній лінгвістиці: огляд літератури, присвяченої проблемам сленгу. Київ : Військ. ін-т Київського нац. ун-ту ім. Т. Г. Шевченка, 2001. 62 с.
2. Василенко Д. В. Англomовні військові евфемізми. StattiOnline. Бібліотека наукових статей / Д. В. Василенко. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.stattionline.org.ua/filologiya/31/1860-anglomovni-vijskovi-evfemizmi.html>
3. Гальперин И. Г. О термине «сленг». Вопросы языкознания. 1956. № 6. С. 107–114
4. Герцовська Н. О., М. Р. Фаркош М. Р. Роль сленгу у мовленні військовослужбовців. Мукачівський державний університет. Мукачево, 2016. 3 с.
5. Матюшенко Е. Е. Современный молодежный сленг: формирование и функционирование : автореф. дисс. на соиск. науч. степени канд. филол. наук : 10.02.01. Волгоград, 2007. 26 с.
6. Howard D. UnitedStatesMarineCorpsSlang // AmericanSpeech. 1965. № 3.

ПРОБЛЕМИ МОВНОГО ВИРАЖЕННЯ ЦІННОСТЕЙ АНГЛОМОВНИХ КУЛЬТУР

Муравчук А. А. – студентка 4 курсу
факультету іноземної філології

ВНУ імені Лесі Українки

Василенко О. В. – к. ф. н., доцент
кафедри практики англійської мови
ВНУ імені Лесі Українки

У світлі сучасних лінгвістичних досліджень постають питання репрезентації лінгвокультурних феноменів у різних типах дискурсу, де знаходить відображення концептуальна картина світу носіїв певної мови та представників певних категорій суспільства. Необхідною складовою дослідження мовної картини світу є інтерпретація мовних одиниць, за допомогою яких вербалізуються категорії мовної свідомості, які фіксують та узагальнюють життєвий досвід людини.

Говоріння, письмо і читання є невід’ємною частиною повсякденного життя, де мова є основним інструментом для самовираження та спілкування [2]. Вивчення того, як люди використовують мову – які слова та фрази вони не свідомо вибирають і поєднують – може допомогти нам краще зрозуміти себе та чому ми поводимося так, як ми робимо. Вчені-лінгвісти зі всього світу прагнуть визначити, що є унікальним і універсальним у мові, яку ми використовуємо, як її засвоюють і як вона змінюється з часом. Вони розглядають мову як культурний, соціальний і психологічний феномен [1].

«Розуміння того, чому та чим відрізняються мови, говорить про те, що є людським», – сказав Ден Джурафські, професор гуманітарних наук Джексона Елі Рейнольдса та завідувач кафедри лінгвістики Інституту гуманітарних і природничих наук Стенфордського університету. «Відкриття того, що є універсальним у мовах, може допомогти нам зрозуміти суть нашої людяності». Стенфордські лінгвісти та психологи вивчають, як люди інтерпретують мову. Згідно з дослідженнями, навіть найменші відмінності у використанні мови можуть відповідати упередженим переконанням мовців [4].

Одне дослідження показало, що відносно нешкідливе речення, як-от *«В дівчат це виходить так само добре, як в хлопчиків з математикою»*, може тонко увічнити сексистські стереотипи. Через граматичну структуру твердження це означає, що знання математики є більш поширеним або природним для хлопчиків, ніж для дівчат, сказали дослідники. Мова може відігравати велику роль у тому, як ми та інші сприймаємо світ, і лінгвісти працюють, щоб виявити, які слова та фрази можуть вплинути на нас, несвідомо [3].

Інформація нижче представляє деякі з способів, з допомогою яких лінгвісти досліджували багато аспектів мови, включаючи її семантику і синтаксис, фонетику і фонологію, а також її соціальні, психологічні та обчислювальні аспекти. Лінгвісти аналізують, як певні мовленнєві моделі відповідають певній поведінці, у тому числі як мова може вплинути на рішення про покупку або вплинути на використання соціальних мереж.

Наприклад, група дослідників зі Стенфорду досліджувала відмінності в тому, як республіканці і демократи висловлюються в Інтернеті, щоб краще зрозуміти, як може статися поляризація переконань у соціальних мережах.

«Ми живемо в дуже поляризований час», – сказав Юрафскі. «Розуміння того, що говорять різні групи людей і чому, є першим кроком у визначенні того, як ми можемо допомогти об'єднати людей». Процеси глобалізації змінюють не тільки політику та економіку, але й характер людського спілкування, яке набуває нових форм і розв'язує нові завдання. Поширення міжнародних контактів і вивчення іноземних мов зумовлює інтерес до міжкультурної комунікації та дослідження проблеми вираження мовних цінностей.

Проблема вираження мовних цінностей стала надзвичайно актуальною після Другої світової війни. Досвід інтернаціональної співпраці під час війни і після неї, зокрема активістів Корпусу миру, яких відряджали до різних країн для допомоги, виявив брак знань і навичок у міжкультурному та міжетнічному спілкуванні, що призводило до невдач у позитивних намірах волонтерів. Це стало поштовхом для створення в 1946 р. у США спеціального Інституту служби за кордоном (Foreign Service Institute), який очолив Едвард Холл. Цей заклад мав готувати дипломатів, розвідників, волонтерів Корпусу миру, міжнародних військових та інших фахівців для роботи за кордоном, сприяти усуненню міжрасових та міжетнічних конфліктів. Едвард Холл залучив до своєї команди спеціалістів із різних галузей — психологів, етнологів, антропологів, соціологів, культурологів та ін [5].

Отже, проблема мовного вираження цінностей англomовних культур є надзвичайно багатогранною та складною. Вчені-лінгвісти з усього світу ретельно вивчають цю проблему та прагнуть визначити, що є унікальним і універсальним у мові, яку ми використовуємо, як її засвоюють і як вона змінюється з часом. Лінгвісти аналізують, як певні мовленнєві моделі відповідають певній поведінці, у тому числі як мова може вплинути на рішення про покупку або вплинути на використання соціальних мереж. Мова може відігравати велику роль у тому, як ми та інші сприймаємо світ, і лінгвісти працюють, щоб виявити, які слова та фрази можуть вплинути на нас, несвідомо. Згідно з дослідженнями, навіть найменші відмінності у використанні мови можуть відповідати упередженням переконанням мовців.

Список використаних джерел

1. Вісник ЛНАМ. Серія: Культурологія. Випуск 29. 2016 р.
2. Літературознавчий словник-довідник: 2-е видання. – К.: Академія, 2006. – 752 с.
3. <https://en.wikipedia.org/wiki/Language>
4. <https://www.britannica.com/topic/language/Language-and-culture>
5. https://stud.com.ua/90288/kulturologiya/ponyattya_mizhkulturnoyi_komunikatsiyi

МОРАЛЬНИЙ ВИБІР ЖІНОК АНГЛІКАНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Подран К. О. – студентка 3 курсу
факультету іноземної філології
ВНУ імені Лесі Українки

Василенко О. В. – к. ф. н, доцент
кафедри практики англійської мови
ВНУ імені Лесі Українки

Проблема гендерної нерівності є чи не однією з найбільш обговорюваних тем не лише у політиці чи освіті, але і в літературі. Гендер – це термін, що визначає жіночу

та чоловічу стать, а також ролі та завдання, які ставляться перед ними в соціумі. Ні для кого не є секретом, що права жінки постійно дискримінувалися та принижувалися. Ще з давніх часів жінки не мали права голосу та змушені були підкорятися волі чоловіка. Всі права та закони формувалися чоловіками та були орієнтовані на чоловіків. Жінки в свою чергу завжди сприймалися як дружини чи щось на кшталт обслуговуючого персоналу. [4]

Багато письменників акцентують на цьому велику увагу, намагаються показати ті проблеми та моральні випробування, з якими стикаються жінки. У даній роботі ми розглянемо саме проблеми морального вибору жінок англіканського суспільства на прикладі декількох відомих творів.

Епоха в якій писала Джейн Остін була патріархальною. Вважалося, що чоловік є головою сім'ї та змушений її забезпечити, а жінка могла бути лише домогосподаркою. Особи жіночої статі не могли працювати, оскільки це було завданням чоловіків. Якщо навіть і траплялися випадки, коли жінка працювала, то в порівнянні з чоловіком вона отримувала в два рази меншу заробітну плату. За законами тогочасного суспільства жінки взагалі не мали ніяких прав і були власністю чоловіків. Молоді дівчатка не здобували освіти задля успішної кар'єри чи світлого майбутнього, їх ще з дитинства готували до заміжжя. [1]

Романи Джейн Остін дещо схожі за тематикою. Авторка змальовує своїх героїнь з важкою долею та проблемою морального вибору. Всі вони повинні відчувати на собі тиск суспільства та приниженням задля того, щоб вкінці здобути спокій та бажане щастя.

Головна героїня твору «Гордість і упередження», Елізабет, дуже сильна, попри те, що знаходиться у скрутному соціальному становищі. Протягом всієї історії жінки відчували тиск суспільства набагато сильніше ніж чоловіки. Героїня бореться за свободу морально вибору, а також виступає проти ідей та поглядів, які диктувало тогочасне суспільство. Здавалося б, знайти заможного чоловіка та вийти за нього заміж було б хорошим рішенням. Проте, ці слова не про Елізабет, вона набагато вища цього. Своєю відмовою вийти за священника Коллінза, дівчина доводить, що краще жити в самоті, ніж без любові. Головна героїня настільки самодостатня та не схожа на представниць навколишнього суспільства, що могла б легко обійтися без чоловічої підтримки. [2]

Ставлення містера Дарсі до Елізабет теж не було надто ласкавим. Ще з самого початку, він викликав в головній героїні бурю негативних емоцій. Дарсі досить принизливо охарактеризував молоду дівчину, хоч вона і не дала йому жодних на це підстав: *«Вона нічошенька, але недостатньо гарна, щоби привабити мене; наразі ж я не в тому настрої, щоб виручати молодих дівчат, погорджених іншими чоловіками.»*. Пихатість та снобізм Дарсі лише відштовхує Елізабет. Навіть коли він зробив їй пропозицію вийти за нього заміж, то не забуває згадати про те, що це також знизить його соціальний статус. [3]

У своєму романі Джейн Остін змальовує картину тогочасного англіканського суспільства. Суспільства в якому чоловіки мають голос, а жінки повинні підкорятися йому. На прикладі Елізабет Беннет, авторка ламає ці стереотипи та показує якою хороброю, мужньою та вільною може бути жінка.

Наступна, не менш талановита письменниця, Шарлотта Бронте, написала багато творів, в яких центральними образами є жінки з тяжкою долею, які змушені були протистояти несправедливості та захищати свої інтереси. У своєму творі

«Джейн Ейр», авторка піднімає питання про місце жінки у суспільстві, яке більшою мірою пов'язане з соціальними проблемами.

Джейн – сильна та впевнена в собі особа, яка не боїться протистояти своїй злій виховательці та її непутящому синові. Приниження та погане ставлення до дівчини не зламали її, а навпаки зробили ще сильнішою, готовою боротися та не здаватися. [5]

Головна героїня протистоїть стражданнями та випробуванням, які підготувала для неї доля. Джейн засвоїла ще з дитинства головне правило: *«якщо завжди лагідно коритися тому, хто мучить тебе і кривдить, то лихі люди зможуть робити все, що захочуть; вони нікого не боятимуться, не змінять своєї вдачі, а робитимуться дедалі злішими. Коли нас ні за що вдарять, ми теж повинні вдарити – я обстоюю це – і то вдарити щосили, щоб нікому не кортіло нас бити»*. Дівчина намагається відстоювати свої права та переконання протягом всього свого життя [6].

Елізабет Беннет та Джейн Ейр, дві надзвичайно сильні героїні своїх романів, які доводять, що в суспільстві є також місце для жінок. Вони не зацікавлені у шлюбі по розрахунку, байдуже ставляться до багатства. Навпаки, вони зосереджені на собі та своїх інтересах. Вони доводять, жінка це не служниця і тим більше не чиясь власність, а цілком рівноправний член суспільства, вона також повинна бути вільною та мати право голосу в соціумі.

Список використаних джерел

1. Анненкова О.С. Англійська література вікторіанської епохи. Курс лекцій: Навчальний посібник. Київ: НПУ, 2016. 168 с.
2. Демурова Н.М. Джейн Остин и ее роман «Гордость и предубеждение» [електронний ресурс] – режим доступу до статті: <http://www.apropospage.ru/osten/ost2.html>
3. Джейн Остин «Гордість і упередження» (Гл.3) [електронний ресурс] – режим доступу до статті: <https://www.ukrlib.com.ua/world/printit.php?tid=8568>
4. Мельник, Т. М. (2004). Гендер як наука та навчальна дисципліна. Основи теорії гендеру: Навчальний посібник. Київ: «К.І.С.». С. 10 – 29.
5. Образ жінки у романах Шарлотти Бронте [електронний ресурс] / Освіта та самоосвіта – режим доступу до статті: <http://referatss.com.ua/work/obraz-zhinki-u-romana-h-sharlotti-bronte/>
6. Шарлотта Бронте «Джейн Ейр» (Гл.6) [електронний ресурс] / УкрЛіб - режим доступу до статті: <https://www.ukrlib.com.ua/world/printit.php?tid=1310>

РОЗВИТОК КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ В ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В СЕРЕДНІЙ ШКОЛІ

Саганюк Т. В. — магістр 2 курсу
факультету іноземної філології
ВНУ імені Лесі Українки

Крисанова Т. А. — професор кафедри
практики англійської мови, доктор філо-
логічних наук ВНУ імені Лесі Українки

Як відомо, інтелектуальний розвиток особистості визначається в наш час не обсягом знань, відомостей, що утримуються в пам'яті, а готовністю людини до

відбору необхідних знань шляхом критичного аналізу, осмислення інформації та вмінням самостійно приймати рішення. Традиційний підхід до навчання не здатний забезпечити формування творчої особистості, тому залишаються незатребуваними такі якості мислення, як глибина, критичність, гнучкість, які є ознаками його самостійності. Як зазначає Е. С. Полат, «не просто засвоєння знань, а вміння їх творчо застосовувати для отримання нового знання, розвиток самостійного критичного мислення – ось проблема, реалізація якої вимагає принципового іншого погляду як на технологію навчання, так і на теорію» [1].

Критичне мислення — це процес аналізу, синтезування й обґрунтування оцінки достовірності інформації; властивість сприймати ситуацію глобально, знаходити причини й альтернативи; здатність генерувати чи змінювати свою позицію на основі фактів й аргументів [2]. Розвиток критичного мислення стає найактуальнішим за часів інтенсивних соціальних змін, коли неможливо діяти без постійного пристосування до нових політичних, економічних та інших обставин, без ефективного вирішення проблем, значна частина яких не передбачувана.

Традиційно, на уроці розвитку критичного мислення виділяють три етапи, що відповідають тим компонентам навчання, які виділяли Ж. Піаже і його послідовники

Фаза актуалізації (передбачення), під час якої педагог спрямовує учнів на те, щоб вони думали над темою, яку починають вивчати і формулювали запитання. Фаза побудови знань, під час якої вчитель підводить учнів до постановки питань, пошуку, осмислення матеріалу, відповідей на попередні питання, визначення нових питань і намагання відповісти на них. Фаза консолідації, під час цієї фази вчитель прагне, щоб учні відрефлексували те, про що дізналися і запитали себе, що це означає для них, як це змінює їхні попередні уявлення, зрештою як вони зможуть це використовувати [3].

Усі сучасні підручники з англійської мови містять завдання типу matching (співвіднесення однакових елементів), comparing (порівняння, зіставлення), ranking (ранжування предметів, дій, висловлювань за певними ознаками), sequencing (встановлення логічної послідовності дій) тощо.

Розглянемо докладніше суть деяких прийомів і стратегій.

1) Розбиття на кластери

Кластер («гроно») – виділення смислових одиниць тексту та графічне їх оформлення у визначеному порядку у вигляді грона. Кластери можуть стати провідним прийомом і на етапі виклику, рефлексії, так і стратегією уроку в цілому. Роблячи якісь записи, замальовки для пам'яті, ми часто інтуїтивно розподіляємо їх особливим чином, компонуємо за категоріями. Кластер - графічний прийом систематизації матеріалу.

2) «Тонкі» і «товсті» питання

Учням пропонується сформулювати питання до теми в формі «тонких» і «товстих» питань. Далі вчитель записує на дошці низку питань і просить учнів (індивідуально або в групах) спробувати відповісти на них, аргументуючи свої припущення. По ходу роботи з таблицею у ліву колонку записуються питання, що вимагають простої однозначної відповіді. В правій колонці записуються питання, що вимагають докладної, розгорнутої відповіді; питання, на які вони самі поки не можуть відповісти, але хотіли б знайти на них відповіді. Після того як прозвучать відповіді на дані питання, учням пропонується прочитати або прослухати текст, знайти підтвердження своїм припущенням і відповісти на «тонкі» і «товсті» питання.

3) Метод Інсерт (insert)

При читанні тексту учні на полях розставляють позначки (бажано олівцем, якщо ж його немає, можна використати смужку паперу, яку поміщають на полях вздовж тексту). Позначки повинні бути наступні: v – якщо те, що ви читаєте, відповідає тому, що ви знаєте; – якщо те, що ви читаєте, суперечить тому, що ви вже знали, чи думали, що знали; + якщо те, що ви читаєте, є новим для вас; ? якщо те, що ви читаєте, незрозуміло, чи ви хотіли б отримати більш докладні відомості з цього питання. Після читання тексту з маркуванням учні заповнюють маркувальну таблицю Інсерт, що складається з 4-х колонок. Причому, заповнюється спочатку 1-я колонка по всьому тексту, потім 2-я і т.д.

4) Стратегія «Джигсо» (Мозаїка)

Учні класу об'єднуються у постійні групи (кількість учнів – це кілька частин у тексті). Кожен учень має певний номер. Текст поділяється учителем на логічно завершені частини. Кожна частина вивчається певною експертною групою, яка формується за однаковими номерами, за кольоровими картками. Робота експертних груп. Учні вивчають свою частину, готуються донести її зміст до своїх товаришів у постійній групі. Отже, кожна дитина вивчає свою частину тексту, але за допомогою товаришів (експертів з іншої частини) повинна сприйняти весть текст в цілому. Метою цього прийому є вивчення та систематизація великого за обсягом матеріалу.

Отже, під час уроку вчитель може вдало поєднувати роботу над предметним матеріалом з розвитком критичного мислення учнів. Проте побудова такого уроку вимагає багатьох знань і вмінь від самого вчителя. Так, він має створювати атмосферу позитивної взаємодії учнів, розумітися в тому, які форми й методи навчання ефективніші на певному етапі уроку, а ще – і це принципово важливо – самому мислити критично.

Список використаних джерел

1. Психологія критичного мислення Д. Халперн: http://www.ereading.link/bookreader.php/110655/Halpern_-_Psihologiya_kriticheskogo_myshleniya.html
2. Критичне мислення: <http://www.evolkov.net/critic.think/index.Html>
3. Бібліотека Міжнародного центру Критичного мислення (корисні матеріали англійською): <http://www.criticalthinking.org/pages/index-of-articles/1021>

ОСОБЛИВОСТІ КОМУНІКАТИВНОЇ ПОВЕДІНКИ АМЕРИКАНЦІВ

Сірочук В. – студентка 4 курсу
факультету іноземної філології
ВНУ імені Лесі Українки

Василенко О. В. – к. ф. н., доцент
кафедри практики англійської мови
ВНУ імені Лесі Українки

Те, що ми називаємо комунікативною поведінкою, відноситься досталоного набору норм і традицій людського спілкування. Термін «комунікативна поведінка» вперше вжив Дж. Стенінг у своїй роботі «Про поняття комунікативної поведінки»

[3]. Комунікативна поведінка в свою чергу поєднує в собі дві складові: вербальну та невербальну. Варто зазначити, що комунікативна взаємодія людей на 75 відсотків складається із мовленнєвого (або вербального) спілкування.

Комунікативна поведінка нації визначається її комунікативною свідомістю. Національна комунікативна поведінка – це сукупність норм і етнічних традицій спілкування в конкретній лінгвокультурній спільноті.

Дослідження особливостей комунікативної поведінки американців має на меті визначити, як саме вони використовують вербальні засоби спілкування, аби досягнути успішного, взаємногообміну інформацією. Згідно із твердженням Ф.А. Моїсєєвої, комунікація є однією з найважливіших видів людської діяльності. У цьому випадку для її дослідження використовуються теорія ввічливості, розроблена такими вченими, як Дж. Ліч, П. Браун, С. Левінсон, а також принцип кооперації, який дозволяє вивчати комунікативну поведінку людини [2, с. 2].

Для значної частини американців ідеальне спілкування – це не односторонній монолог, не самолюбівання чи навмисний показ себе, а навпаки, це взаємна передача думок. Бути ерудованим – це не першочергова річ в повсякденному житті для досягнення плідної комунікації. «Слово – не горобець, випустиш – не впіймаєш» – за цим принципом діють американці, аби уникнути незручних ситуацій у розмові. Щирість, чесність і вміння чітко висловлювати свої думки і почуття – ключові для них. Однак О.А. Семенюк наголошує на тому, що часто один із співрозмовників починає розмову на свою улюблену тему, не припускаючи, чи вона зацікавить іншого [1, с. 83]. Звідси виходить, що в реальних комунікативних ситуаціях справа йде по-іншому.

Можна виділити ряд яскраво виражених особливостей, що притаманні типовій американській комунікативній поведінці:

- Мінімум контексту: американцям не притаманне багатослів'я, все має бути сформульовано чітко і ясно.

- Неформальність: американці уникають офіційно-ділову поведінку, надаючи перевагу прямому звертанню до співбесідника по імені.

- Рівність: американці намагаються не робити статевих відмінностей у стилі вербального спілкування. Для прикладу, на роботі існує лише одне поняття – колеги. Немає ні жінок, ні чоловіків.

- Особиста незалежність: прямий вплив на адресата є недопустимим. З огляду на це, непрямі питальні висловлювання переважають: *Could you tell me where the library is?* (Чи могли б ви сказати мені, де бібліотека?)

- Індивідуальність та колективність: слово «я» американці пишуть з великої літери. В українській мові кажуть *ми з другом*, в англійській – *my friend and I* (мій друг і я).

- Посмішка як знак ввічливості: американцям притаманні відкритість і дружелюбність. Проте не варто плутати останнє з дружбою. Ввічливість для них не ознака того, що завтра вони взагалі згадають ваше ім'я. Для них це лише поверхнєве знайомство.

- Формальна ввічливість. На просте запитання: *Credit card or cash?* (Карткою чи готівкою?) вони не можуть просто відповісти *Cash* (Готівкою), вони обов'язково завжди додають *please* – *Cash, please* (Готівкою, будь ласка). Це коротко, ясно і ввічливо.

- Конкуренція. Американці, коли навчаються за однією і тою ж спеціальністю, сприймають один одного як майбутнього конкурента при пошуку вакансії. Вони переконані, що суперництво – це крок вперед до продуктивної роботи.

- Мобільність та активність. Пасивний та непродуктивний відпочинок – це не про американців. Також, практично всі вони протягом життя не один раз змінювали місце проживання (не просто будинок, але й штат).

Отже, вивчення комунікативної природи мовлення та вербальної поведінки американців дозволяє нам визначити характерні відмінності їхньої комунікативної поведінки, що використовуються для досягнення успішного міжкультурного (і внутрішньокультурного) обміну інформацією.

Список використаних джерел

1. Баранов А.Н. Введение в прикладную лингвистику. – М. : Эдиториал УРСС, 2001. – 360 с.
2. Моїсєєва Ф.А. Комунікативна поведінка в аспекті стосунків між особами. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/5_NMIV_2009/Philosophia/40558.doc.htm
3. Семенюк О.А. Основи теорії мовної комунікації. Навчальний посібник. – К. : ІнЮре, 2009. – 276 с.

АНГЛІЙСЬКІ ЗАПОЗИЧЕННЯ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ, ЇХ ПОХОДЖЕННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ

Хилюк А. І. – студентка 1 курсу
факультету іноземної філології
ВНУ імені Лесі Українки

Василенко О. В. – доцент кафедри практичної англійської мови, кандидат філологічних наук
ВНУ імені Лесі Українки

Основною ознакою кожної мови є наявність історично усталених і соціально закріплених правил, які є обов'язковими для всіх носіїв літературної мови незалежно від професійної, соціальної та територіальної належності. Проте, незважаючи на сформовані стандартизовані норми на різних мовних рівнях, для будь-якої мови є характерним те, що вона зазнає тих або інших змін, які відбуваються під впливом різних чинників [3, с. 4]. Українська мова протягом усього часу свого існування була відкрита для поповнення лексики з іншомовних джерел.

Метою дослідження є спостереження за процесом поступового проникнення англійських термінів у систему української мови, їхні особливості та аналіз їхнього функціонування в лексичному складі.

Поява значної кількості англійських слів в українській мові спостерігається у 20-х роках XIX ст. В якості основного чинника процесу запозичення англійських слів необхідно відзначити англофільну спрямованість Катерини II, заснування нею з метою перекладу іноземних, зокрема, англійських, книг перекладного товариства [4, с. 130].

Наприкінці XX - на початку XXI ст. значно активізувалися українсько-англійські мовні контакти, результатом яких стала велика кількість запозичень у

різних сферах діяльності: в економіці (*баєр, лот*); у суспільно-політичній сфері (*аплікант, омбудсмен*); в науці, культурі, освіті (*едиція, перфоманс, коледж*), зокрема у молодіжній субкультурі (*ді-джей, рейв-культура, чил-аут*), у масовій культурі (*трилер, хені-енд*); у спорті (*стритбол, маунтинборд*); у побуті (*фліпси, хот-дог*); у ЗМІ (*копірайтер, інтерв'юер*); у рекламі (*слоган, біг-борд*); у дизайні. [4, с. 129]

Це зумовлено розмаїттям наступних чинників: розвитком економічних зв'язків, впливом стилю американського життя, модою на іноземні слова, досягненнями англомовних країн в окремих сферах діяльності, поживавленням культурних зв'язків, престижем англійської мови, вживанням англіцизмів для демонстрації освіченості або неординарності та внутрішньомовними потребами (необхідністю назв для нових предметів, процесів, понять) [4, с. 129].

Англомовні терміни, здебільшого, пристосувалися до фонологічних норм сучасної української мови, втративши невластиві мові-реципієнту риси [1].

Англіцизми переважно усвідомлюються мовцями як чужорідний елемент і зберігають ознаки свого походження: фонетичні (*джем, імідж*), словотвірні (*смокінг, маркетинг*), семантичні (*яструби* – політики, прихильники жорстокого агресивного курсу у різних країнах). Ряд англіцизмів позначають національні (англійські, американські) реалії: *Скотланд-Ярд* (англійська реалія), *Діснейленд* (американська реалія), а також предмети і явища в галузі спорту, техніки, економіки, політики [2].

Наприклад: *мітинг* (англ. *meeting*), *тінейджер* (англ. *teenager* «підліток»), *кіднепінг* (англ. *kidnapping* «викрадання дітей»).

Окремими різновидами є семантичні й словотвірні запозичення.

Семантичні запозичення – такі запозичення, коли своє слово набуває значення, яке має його іншомовний відповідник.

Словотвірні запозичення – такі запозичення, коли власний зміст передається морфемами інших мов. Так, наприклад, слово телефон складене з давньогрецьких елементів *tele* «далеко» і *phone* «звук» у США. У давньогрецькій мові такого слова не було [3, с. 17].

Процес запозичення англіцизму в жаргон має дещо специфічний характер, на відміну від запозичень до літературної мови, де причиною запозичення є відсутність лексеми на позначення тієї чи іншої реалії, жаргон запозичує лексичні елементи для номінації таких понять, які вже мають словесне оформлення в літературній мові. Це свідчить про вторинний характер молодіжного жаргону, його субхарактер, орієнтацію на систему літературної мови. Потрапляючи в іншу мову, запозичення проходять процес фонетичної, граматичної, морфологічної адаптації до системи мови-реципієнта. У системі жаргону такий процес відбувається з орієнтацією на усну, звукову форму слова, а не на його графічне оформлення. Так, лише невелика кількість жаргонізмів відображає фонетичну систему відповідних англійських лексем, наприклад: *крейзи* «ненормальний» – *crazy*, *памі* «вечірка» – *party* і т.д. Більшість замозичених слів відображає швидше звукову форму англіцизмів: *мен* «чоловік» – *man*, *супер* «відмінний» – *super* та інші. [4, с. 132].

Отже, згідно з результатами дослідження, найбільша частотність вживання англіцизмів спостерігається у молодіжній субкультурі. Процес запозичення іншомовних слів неоднозначно впливає на розвиток нашої мови. З одного боку, відбувається її

збагачення, але, з іншого боку, призводить до дестабілізації мовної норми, оскільки витісняються власні елементи, що замінюються на слова з подібним значенням.

Список використаних джерел

1. Василяйко, І. (2012). Англомовні запозичення в сучасній українській термінології кіномистецтва. *Вісник Нац. Університету «Львівська політехніка»*. Серія №733. 67-70. URL: <http://science.lpnu.ua/uk/terminologiya/vsi-vypusky/visnyk-no-733-2012/anglomovni-zapozychennya-v-suchasniy-ukrayinskiy>
2. Писаренко, М. & Поліщук, П. Сфери проникнення англіцизмів в українську мову. *Комунальний заклад «Навчально-виховний комплекс: загальноосвітня школа I-III ступенів-гімназія №23 Вінницької міської ради»*. Вінниця. URL: <http://ir.lib.vntu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/27768/7869.pdf?sequence=3>
3. Стеценко, М. (2018). Вплив сучасної англійської мови на сучасну українську мову. *Школа Козацька загальноосвітня школа Звенигородської районної ради. Черкаси*. 3-34. URL: <https://naurok.com.ua/robota-man-z-angliysko-movi-vpliv-angliysko-movi-na-ukra-nsku-225364.html>
4. Чернікова, Л., & Смілик, Т. Англіцизми в сучасній українській мові. *Вопросы духовной культуры – ФИЛОЛОГИЧЕСКИЕ НАУКИ*. 129-133. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/34810/36-Chernikova.pdf?sequence=1>

ЗОБРАЖЕННЯ ЛЮДСЬКОЇ ПРИРОДИ У РОМАНІ ОСКАРА УАЙЛЬДА «ПОРТРЕТ ДОРІАНА ГРЕЯ»

Чернобай І. І. – студентка 3 курсу
факультету іноземної філології
ВНУ імені Лесі Українки

Василенко О. В. – к. ф. н, доцент
кафедри практики англійської мови
ВНУ імені Лесі Українки

Оскар Уайльд – знаменитий англійський поет, письменник та драматург Вікторіанської доби, який був помітною фігурою свого часу. Він був представником естетизму та європейського модернізму, написав знаменитий роман «Портрет Доріана Грея», який і сьогодні вважається класикою світової літератури [1].

Справжнє ім'я письменника – Оскар Фінгал О'Флаєрти Віллс Уайльд. Він народився в Дубліні у сім'ї лікаря 16 жовтня 1854 року [2]. Культ краси, що панував у батьківському домі, багато в чому визначив його особисті погляди на природу мистецтва. З раннього дитинства хлопчик демонстрував особливі здібності до наук, живий розум і почуття гумору, закінчив школу із золотою медаллю та стипендією.

У короткій біографії Оскара Уайльда не можна не відзначити роки його навчання в коледжі Магдалини в Оксфордському університеті: саме там він уперше прослухав лекції мистецтвознавця Джона Рескіна з естетики, які вплинули на нього і сформували поведінку юнака [3].

Проходячи навчання в Оксфорді, він захопився ідеями прерафаелітів, відзначався в суспільстві здібностями і знанням мов. Крім того, саме в цей час сформувалося його трепетне ставлення до мистецтва [3].

Оскар Уайльд з феноменальними здібностями включив у свої роботи риси як реалізму, так і фантазії. Він об'єднав два протилежних жанри за допомогою реалістичного діалекту та продуманих образів у цікаву меланхолічну казку.

Стиль письма Оскара Уайльда свідчить про його майстерність показу зла. Уайльд чудово володіє реальністю людської природи. Він також акцентує увагу на темряві, яка присутня в душі кожної людини. Оскара Уайльда, на відміну від свого сучасного письменника, більше хвилювали темні сторони речей. Він визнає прагнення людини до безсмертя. Він ілюструє ці речі письмово. Наприклад, у його романі «Портрет Доріана Грея» жадібність Доріана до вічної молодості врешті-решт призводить до погіршення його душі, що можна побачити на його портреті.

Оскар Уайльд також визнав зло людської природи. Мало хто з письменників його часу може зобразити це у своїх творах. Уайльд оволодів своїм розумінням зла і описав його у своїх творах з неймовірною легкістю.

У казках, та у всій творчості О.Уайльда піднімається безліч проблем, як то:

- Проблема співвідношення героїв і навколишнього світу («Молодий король», «Відданий друг», «День народження Інфанти»);
- Проблема співвідношення краси зовнішньої і внутрішньої («Хлопчик-зірка», «День народження Інфанти», «Щасливий принц»);
- Проблема самопожертви («Соловей і Роза», «Щасливий принц», «Відданий друг») [4].

О. Уайльд написав «Портрет Доріана Грея» на замовлення одного американського журналу. Відомо, як виник задум роману: одного разу в майстерні свого приятеля Уайльд познайомився з натурником, котрий вразив його досконалістю своєї вроди. «Який жаль, – вигукнув письменник, – що таке славне створіння мусить старіти!» На це художник, погодившись, додав: «Чудово було б, якби він залишався такий точнісінько, як зараз, а натомість щоб його портрет старів і вкривався зморшками». Ця розмова торкалася проблеми, яка ніколи не переставала хвилювати письменника: взаємини життя і мистецтва. Із цією проблемою тісно пов'язана інша: мораль і мистецтво, роль етичного та естетичного в житті. Для Уайльда, як відомо, ці слова були майже антонімами.

У липні 1890 р. роман опублікували в американському журналі «Ліппінкотс Манслі Мегазін». Для окремого видання О. Уайльд написав відому «Передмову», що складається з 25 афоризмів. В афоризмах у парадоксальній формі була викладена естетична теорія О. Уайльда. У квітні 1891 р., набувши нового вигляду, роман вийшов окремою книжкою [5].

Оскар Уайльд в своєму романі висвітлює важливі проблеми, пов'язані з культурним, соціальним та міжособистісним аспектами людських взаємовідносин:

- Співвідношення насолоди й моралі (етики й естетики).
- Роль і вплив краси в житті.
- Роль мистецтва.
- Добродісність і гріх.
- Добро і зло.

В загальному, творчість Оскара Уайльда дуже багатогранна, у ньому розкривається безліч філософсько-естетичних та моральних проблем, а найважливішим етапом його життя та творчості став саме цей твір, його єдиний роман – «Портрет Доріана Грея».

Список використаних джерел

1. <https://vseosvita.ua/library/prezentacia-pismenniki-u-modi-455507.html>
2. <https://ukr.school-essay.ru/o-uajld-roman-portret-doriana-greya-zhittjevij-ta-tvorchij-shlyax-pismennika-uajld-pismennik-anglijskogo-rannogo-modernizmu-estetizm-uajlda-impresionistichnist-stilyu/>
3. <https://moyaosvita.com.ua/literatura/%E2%9C%85biografiya-oskara-uajlda-korotko/>
4. https://ua-referat.com/%D0%9F%D1%80%D0%BE%D0%B1%D0%BB%D0%B5%D0%BC%D0%B0%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B0_%D1%82%D0%B2%D0%BE%D1%80%D1%87%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%96_%D0%9E%D1%81%D0%BA%D0%B0%D1%80%D0%B0_%D0%A3%D0%B0%D0%B9%D0%BB%D1%8C%D0%B4%D0%B0
5. <https://dovidka.biz.ua/portret-doriana-greya-istoriya-napisannya/>

РЕАЛІЇ БРИТАНСЬКОГО ЖИТТЯ ТА ЇХ ВІДОБРАЖЕННЯ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

Щурук Ю. С. – студентка 1 курсу
факультету іноземної філології

ВНУ імені Лесі Українки

Василенко О. В. – к. ф. н., доцент
кафедри практики англійської мови
ВНУ імені Лесі Українки

Однією з найбільш важливих проблем філології є взаємозв'язок мови і сучасного життя. Розвиток будь-якої мовної системи відбувається під впливом суспільно-політичних та економічних чинників, історичних подій, розвитку культури, техніки та науки. Також велику роль відіграє вплив інших мов. Так, починаючи з 16 століття англійці почали активно контактувати з іншими народностями світу. З 1600 року Англія намагалася колонізувати Північну Америку. З 1800-тих років почала розвиватися сучасна англійська пізнього періоду, причиною чого був технологічний і промисловий процес і той факт, що тогочасна Великобританія займала одну чверть земної кулі. Як результат, англійська мова має приклади слів (тобто) реалій багатьох інших культур.

На початку 20 століття у великій кількості мов світу активно почали з'являтися неологізми. За даними лінгвістів, кожного року в англійській мові з'являється 15-20 тисяч нових лексичних одиниць. Саме британська англійська є основою всіх видів англійської мови в сучасному світі.

Англійська – одна з мов, що мають найпоширеніший словниковий запас (близько 250 000 відмінних слів). Оксфордський словник англійської мови налічує близько 600 000 слів, а словник Вебстера – 475 000.

Телебачення, радіо, газети та журнали, Інтернет – усі ЗМІ переповнені новинами з Великої Британії. Особливу увагу привертають події у королівській сім'ї, наприклад, відносини принца Гаррі та його дружини Меган Маркл з королевою Англії Єлизаветою II. В зв'язку з суперечками подружжя та їх виходом з королівської родини інтерес до них зріс у рази.

Так з'явився популярний вираз *to Meghan Markle* або у пасивній формі *Meghan Markled*, що означає *любити себе і ментальне здоров'я*, тобто залишати людей/події/середовища, в яких твоя особистість небажана [1].

Особливий вплив на англійську мову мають події у політиці країни. Політичний жаргон значно збільшився завдяки Брекзиту – виходу Великої Британії з Євросоюзу.

Brexit means Brexit – найпопулярніший вислів прем'єр-міністра Британії Терези Мей. Цей вислів означає *Виходячи, виходь* [2].

Аналіз джерел дає можливість навести ще декілька прикладів новостворених словосполучень, що мають за основу реалії життя Великої Британії:

Brexiteers – так називали прихильників виходу Британії з ЄС [8].

Have cake and eat it too – досить популярна ідіома *сидіти на двох стільцях*, що була використана Борисом Джонсоном: «We can have our EU cake and eat it too» (він хотів аби Велика Британія отримала деякі привілеї у вільній торгівлі після виходу з ЄС) [3].

Soft Brexit – *м'який Брекзит*, означає частковий вихід з ЄС (Британія підтримує вільну торгівлю з ЄС, але виходить з союзу в політичному плані) [4; 5].

Hard Brexit – *важкий Брекзит*, означає повний вихід з ЄС [5].

To trigger Article (Article 50) – почати формальні переговори, повідомити країнам-союзникам про наміри вийти з ЄС (згідно статті 50 Лісабонського договору, країна має право вийти з союзу через 2 роки після повідомлення про намір) [6].

Cliff edge (economic cliff edge) – на краю провалля. Тереза Мей у своїй промові сказала, що хоче уникнути *cliff edge* після Брекзиту [9].

Vote leave – заклик голосувати за вихід Великої Британії з ЄС. Набув популярності у 2016 році [8].

Vote Remain – заклик голосувати за продовження членства в Європейському Союзі [8]. *New wheeze* (legal wheezes) – юридична затримка виходу країни з Європейського Союзу.

Економісти, юристи та експерти міжнародного права намагалися знайти різні шляхи призупинення Брекзиту [7].

З наведених прикладів можна зробити висновок, що впливова позиція Великої Британії на міжнародній арені є вагомою причиною появи в англійській мові нових слів й словосполучень, що відображають реалії життя британців.

Список використаних джерел

1. Palace breaks Silence on Meghan and Harry interview, saying 'Whole family is saddened'. New York Times. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.nytimes.com/2021/03/09/world/europe/harry-meghan-interview-palace-reaction.html>

2. What does «Brexit means Brexit» mean? BBC News. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.bbc.com/news/uk-politics-36782922>

3. Post-Brexit trade: UK having its cake and eating it, says Boris Johnson. BBC News. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.bbc.com/news/uk-politics-55486081>

4. Soft Brexit: what are the options? BBC News. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.bbc.com/news/uk-47773982>

5. Soft Brexit. Hard Brexit. No deal. What does Brexit mean? BBC News. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.bbc.com/news/av/uk-politics-44971523>

6. The triggering of Article 50. BBC News. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://www.bbc.co.uk/programmes/p04ycx59>

7. Brexit: legal battle over UK's single market membership. BBC News. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://www.bbc.com/news/uk-politics-38126899>

8. EU Referendum: North West towns vote Leave as cities vote Remain. BBC News. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://www.bbc.com/news/uk-politics-eu-referendum-36598635>

9. Scotland's papers: May 'on the cliff edge' over Brexit. BBC News. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://www.bbc.com/news/uk-scotland-46218616>

10. Cambridge Dictionary. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/brexit>

СЕКЦІЯ 10. СЛОВ'ЯНСЬКА ФІЛОЛОГІЯ. ЖУРНАЛІСТИКА І СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ

АВТОБІОГРАФІЧНА СКЛАДОВА ФЕМІНІСТИЧНОЇ ПРОЗИ ОЛЬГИ КОБИЛЯНСЬКОЇ

Базилюк О. П. – магістерка факультету філології та журналістики ВНУ імені Лесі Українки
Вишневська О. А. – канд. філол. н., доцент кафедри полоністики та перекладу ВНУ імені Лесі Українки

В українській літературі Ольга Кобилянська заявила про себе як послідовна феміністка. Особливістю її творчості є наявність у ній автобіографічних елементів, що проявилися через перегуки мистецьких і життєвих перипетій мисткині. Вивчаючи обставини, у яких формувалися творчі та світоглядні засади письменниці, можна пояснити тематику та проблематику її творів, краще зрозуміти вчинки героїв.

Ольга Кобилянська народилася і виросла у багатодітній родині, до того ж – небагатій. Тому було зрозумілим, що отримати освіту могли лише хлопчики. Дівчаткам доводилося мріяти про вдале заміжжя. Традиційно жінці в тогочасному суспільстві відводилася дуже обмежена роль. Як влучно зауважила Ольга Кобилянська, все зводилося до трьох «К»: «*Kinder, Küche, Kirche*» [4, с. 543]. Така ситуація не влаштовувала молоду дівчину. У своїй автобіографії вона написала: *«Межи моїми ровесницями і знакомими, котрих в мене було небагато, не було жодної, котрій я могла б відкрити свою душу з її тайнами. Їх ідеал був мужчина і заміжжя, тут вже все кінчалось. Мені хотілося більше. Мені хотілось широкого образования і науки і ширшої арени діяльності, як та, про котру мріяли і оповідали мені вони»* [4, с. 545].

Після закінчення народної школи майбутня письменниця активно зайнялася самоосвітою. Саме в цей час вона знайомиться з Софією Окуневською та Наталею Кобринською, які мали неабиякий вплив на її подальшу долю. Так, Софія Окуневська спонукала Ольгу до письменницької діяльності, зокрема до писання українською мовою. Наталія Кобринська залучила до участі в «Союзі руських жінок», мета якого – емансипація жінки. Як згадує письменниця, *«...займала мене ідея емансипації жінок, і мені мріялося стати для них чим-то величним, геройським, чим-то освобождающим з їх кайданів. В тім керунку під впливом Н[аталі] Кобр[инської]... відразу перестали мене малюнки і рисування займати...»* [4, с. 545].

У своїх художніх творах Ольга Кобилянська максимальну увагу приділяє творенню образу нової жінки – самодостатньої, з яскраво вираженими особистісними якостями, освіченої, інтелігентної. Її героїні наділені рисами європейських інтелігенток, сповнені внутрішнім аристократизмом. Вони не хочуть повторити долю своїх ровесниць: просто вийти заміж і обмежити своє життя тільки спілкуванням з чоловіком і вихованням дітей. Ці героїні прагнуть свободи вибору

власного життєвого шляху, справжнього взаємного кохання, самореалізації – того ж, про що мріяла й Ольга Кобилянська.

У творенні жіночих образів Ольга Кобилянська спирається на тогочасні філософські вчення, зокрема думки щодо місця жінки у суспільному житті, висловлені Фрідріхом Ніцше. Про його вплив на творчість письменниці писала Тамара Гундорова [3]. Послугуючись ніцшеанською класифікацією жіночих типів, героїнь творів Ольги Кобилянської вона поділяє на три групи. До першої належать жінки, які будують рівноправні стосунки з чоловіками. Часто в таких стосунках жінка перебирає на себе головну роль, виявляє свою силу, а чоловік, напакі, – слабкість. Прикладом може слугувати Наталка Веркович – головна героїня повісті «Царівна». Друга – це жінка, для якої не є обов'язковим присутність у її житті чоловіка. Саме такі героїні постають перед нами у творах «Некультурна», «Природа», «За ситуаціями». Третю групу презентують жінки, що пережили невзаємне кохання або ж стали жертвами родинного (материнського) виховання. Як наслідок, вони були приречені на самотність («Меланхолійний вальс», «Ніоба», «Через кладку») [2].

Ідеалом для Ольги Кобилянської є духовно багата жінка, яка прагне до самовдосконалення, до досягнення своєї мети і не боїться кинути виклик оточенню [1]. Такими є Олена Ляуфер із повісті «Людина» та Наталка Веркович – героїня повісті «Царівна». Письменниця подає еволюцію цих жінок, заглиблюється у їх внутрішній світ, психологію. Вони думають не лише про влаштування свого особистого життя, але й про становище жінки загалом, про її безправність, неосвіченість, обмеженість у правах, невлаштованість. Цим самим і Олена Ляуфер, і Наталка Веркович протистоять тогочасним патріархальним звичаям і суспільній моралі. Вони сильні, вольові, максимально самостійні. У всьому намагаються керуватися власними думками і бажаннями: від вибору майбутнього супутника життя до вибору професії, яка би приносила не лише матеріальні блага, але й задоволення. Саме такі героїні були близькими для письменниці, відображали її поривання і прагнення: *«Мої особисті переживання відіграли немалу роль в моїх писаннях. «Царівна» писана кровією мого серця... Неустанная туга вирватися з зачарованого кола домашнього одностойного життя, де я мало що знаходила для своєї душі і фантазії, doprowadила мене до того, що я, замкнена, дуже маломовна, не маючи що з «фантомом» у своїм нутрі починали, писала...»* [4, с. 560].

Отже, Ольга Кобилянська стала однією з перших українських письменниць, які своїми творами прагнули звернути увагу суспільства на жінку, по-новому оцінити її суспільне та сімейне становище. Вона, торкнувшись проблеми жіночої емансипації, ствердила думку про те, що кожна жінка не може бути позбавлена права бути вільною і щасливою.

Список використаних джерел

1. Білоус Н. Феміністична проблематика прози Ольги Кобилянської. *Українська мова і література в школі*. 1999. № 1. С. 36–38.
2. Гундорова Т. «Марлітівський стиль»: жіноче читання, масова література і Ольга Кобилянська. *Гендерна перспектива*. Київ, 2004. С. 19–35.
3. Гундорова Т. *Femina melancholica*: Стаття і культура в гендерній утопії Ольги Кобилянської. Київ, 2002. 273 с.
4. Кобилянська О. Твори в 3-х т. Київ, 1956. Т. 3. 638 с.

ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ КУРСУ «УКРАЇНСЬКА МОВА ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ» НА ЗАСАДАХ КОМПЕТЕНТІСНОГО ПІДХОДУ

Грицевич Ю. В. – канд. філол. наук,
старший викладач кафедри історії
та культури української мови
ВНУ імені Лесі Українки

Сучасний навчальний процес все частіше називають компетентнісним [див.: 1–3, 5–6], а отже, зорієнтованим не тільки на засвоєння визначеного обсягу матеріалу, а й на пізнання життєвих ситуацій, у яких ці знання знадобляться при виконанні різних соціальних ролей. Вільне володіння державною мовою, вміння спілкуватися, ініціювати, підтримувати й завершувати розмову є тими характеристиками людини як мовної особистості, які здебільшого визначають її досягнення практично в усіх сферах. Провідна компетентність, формування якої має забезпечувати навчальна дисципліна «Українська мова за професійним спрямуванням», – комунікативна. Успішна реалізація цієї мети можлива за умови застосування спеціальної системи вправ і завдань, спрямованих на формування вмінь і навичок сприймати усні й письмові висловлювання вузькопрофесійного спрямування.

Плани практичних занять із курсу «Українська мова за професійним спрямуванням» для студентів першого (бакалаврського) рівня освіти спеціальностей 053 «Психологія» (ОПП «Практична психологія») та 227 «Фізична терапія, ерготерапія» складено з урахуванням 2 основних аспектів: а) підвищення загальномовної культури майбутніх фахівців, а найперше їх фахової культури мовлення; б) оволодіння мовою професії, що у свою чергу сприятиме швидшому й глибшому пізнанню спеціальних дисциплін циклу професійної підготовки. До кожної теми підібрано відповідний комплекс вправ, досить різноманітних за змістом і формою, розрахованих індивідуальне й колективне виконання, усне й письмове. Значну роль на заняттях приділяємо засвоєнню стереотипів мовної поведінки (комунікації) певного фаху. До речі, легко простежити певну близькість обох спеціальностей: розмова і лікаря, і психолога з пацієнтом – наріжний камінь їх професійної діяльності. Психолог-практик чи фізичний терапевт дізнаються про поточні скарги відвідувачів, повідомлять діагноз і прогноз, рекомендують подальші терапевтичні кроки, поведінкові зміни, пояснюють ризик втручання та відмови пацієнта (клієнта) від діагностичних чи лікувальних процедур. Обов'язково при цьому враховувати індивідуалізацію, а також обережність у невербальних засобах.

Лінгводидакти неодноразово наголошували, що текст організовує мовлення так само, як його організовують граматичні форми [4, с. 13]. Робота зі зв'язними висловлюваннями вимагає від здобувачів уміння повністю розуміти текст, критично осмислювати його, виділяти головну та спеціальну інформацію, розуміти деталі тексту, встановлювати взаємозв'язки (сміслові й граматичні) між його частинами, визначати функціонування в текстах конкретних мовних явищ. Усе перелічене дає можливість перейти на вищий і набагато складніший рівень мовної практики – текстотворення. Цей вид діяльності на заняттях передбачає від здобувачів уміння обрати (чи критично осмислити запропоновану) тему; використовувати різноманітні

мовні засоби як прийом зацікавлення; використовувати мовні прийоми налагодження контакту, психологічного комфорту; добирати аргументи; покликатися на відомі факти, прислів'я й афоризми, твори, цитати з творів тощо.

Чимало часу на заняттях приділено вправам культуромовного блоку, які допоможуть здобувачам навчитися правильно використовувати різні мовні засоби відповідно до комунікативних намірів. Загальне спрямування таких вправ: розуміння студентами виражального потенціалу синонімів, антонімів; точність вживання омонімів та паронімів; вміння уникати просторічних слів, суржику, сленгу, тавтології; правильне застосування словотворчих засобів (наприклад, для формування назв осіб за фахом, посадою); обізнаність у сфері ділової фразеології (канцеляризми, штампи, мовні кліше); уміння правильно застосовувати виражальні можливості граматичних форм в офіційно-діловому стилі; стилістична вправність. Для контролю й визначення рівня засвоєння тем застосовую тестові завдання з вибірковою відповіддю (множинного, альтернативного, перехресного вибору, завдання на впорядкування).

При опрацюванні термінологічної (медичної, психологічної) лексики робимо акцент на правопис (враховуючи орфографічні новації, схвалені Кабінетом Міністрів України у травні 2019 року), вимову (зокрема й наголошування) аналізованих слів, що сприятиме підвищенню загальномовного рівня підготовки майбутніх фахівців. Лексикологічні вправи передбачають також уміння формулювати й пояснювати лексичне значення слів, з'ясовувати семантику за контекстом, за допомогою різних типів словників (тлумачним, синонімів, фразеологічним і т. п.).

Пропонована й неодноразово апробована система вправ дозволяє на практичному рівні виділяти типи мовних норм, уникати помилок у їх застосуванні, а отже, удосконалювати мовну компетенцію, оволодіти мовою професії.

В умовах компетентісно орієнтованого навчання найвищої оцінки заслуговує той здобувач вищої освіти, який не лише володіє багажем знань, а й демонструє здатність ефективного застосування вмінь і навичок, отриманих на заняттях курсу «Українська мова за професійним спрямуванням» у запропонованій йому ситуації.

Список використаних джерел

1. Кордонська А. В. Формування мовленнєвої компетентності студентів на заняттях української мови за професійним спрямуванням. URL: <http://intkonf.org/kordonska-av-formuvannya-movlennevoyikompetentsiyi-studentiv-na-zanyattyah-ukrayinskoyi-movi-za-profesiynim-spryamuvannyam/> (Дата звернення: 07.11.2021).

2. Кучерук О. Уміння – передусім. Компетентнісний підхід до формування національно-мовної особистості. *Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах*. 2008. № 10. С. 18–24.

3. Матеріали науково-практичної конференції «Впровадження компетентнісного підходу у процесі підготовки майбутніх фахівців освітньо-кваліфікаційного рівня «молодший спеціаліст»: зб. наук. пр. Ірпінь, 2018. 148 с.

4. Мацько Л. І. Текст як об'єкт лінгводидактики в аспекті проблеми мовної освіти. *Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького*. Черкаси, 2004. Вип. 54. С. 12–18.

5. Пометун О. І. Дискусія українських педагогів навколо питань запровадження компетентнісного підходу в українській освіті. *Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи*. Київ, 2004. С. 13–29.

СЕМАНТИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ПАРЕМИЙ С КОМПОНЕНТОМ *ЗДОРОВЬЕ* В РУССКОМ И ТУРКМЕНСКОМ ЯЗЫКАХ

Гурбанмырадов Ю. Б. – студент 3 курса
факультета иностранных студентов
УО «Гомельский государственный
медицинский университет»

Халымов М. С. – студент 3 курса
факультета иностранных студентов
УО «Гомельский государственный
медицинский университет»

Пословицы о здоровье являются неотъемлемой частью паремиологического фонда русского и туркменского народов. Достаточно большое количество крылатых выражений данной тематической группы встречается в трудах Н. В. Уварова «Энциклопедия народной мудрости» [1] и Мырата Чарыева «Türkmen halk nakyllary» [2]. В пословицах народов мира подчеркивается важность сочетания такой общечеловеческой ценности, как внешняя привлекательность, «с красотой внутренней, умом, здоровьем, добрым нравом» [3, с. 50], что является еще одним доказательством аксиологической значимости хорошего состояния организма для ведения полноценной и успешной жизни.

Объектом исследования стали паремии с лексемой *здоровье* из русских сборников пословиц и интернет-источников, а также упомянутого выше издания Мырата Чарыева «Türkmen halk nakyllary». Основными методами работы стали лексикографический метод и метод сплошной выборки.

В туркменском языке слово *здоровье* (*saglyk*) непосредственно связано со словом *sag* ‘живой, нормальный, здоровый, правый’. Этот дар сложно переоценить, и по указанной причине широко используются пословицы *Saglygym – begligim* (*Здоровье – это благородство*) и *Saglyk – baýlyk* (*Здоровье – это богатство*).

Туркменская пословица *Jan saglygy – beden azatlygy, başyň dikligi bolsa – akyl azatlygydyr* (*Здоровье – свобода тела, а голова на плечах – свобода ума*) отражает **важность ума и здоровья** как непосредственных составляющих гармоничного развития личности. Ей соответствует русская паремия *Ум да здоровье всего дороже*. Несмотря на то что данные крылатые выражения в определенном смысле являются тематически близкими, туркменская паремия также содержит в своем составе лексему *свобода* ‘личная независимость, самостоятельность, отсутствие зависимости от кого-либо, возможность располагать собою по собственному усмотрению, желанию’; ‘отсутствие запретов, ограничений, возможность действовать беспрепятственно’ отражает возможность действовать по собственному усмотрению с использованием физического потенциала и умственных

способностей. Русская пословица демонстрирует наивысшую значимость рассматриваемых понятий без описания их функциональных преимуществ. Кроме того, паремия *Здоровье не купишь – его разум дарит* ставит понятия ума и здоровья в зависимость друг от друга. Кроме того, туркменское крылатое выражение *Akyldan artyk baýlyk ýok, saglykdan gymmat zat ýok* (*Нет большего богатства, чем разум; нет ничего ценнее здоровья*) может считаться своеобразным аналогом упомянутой выше русской паремии.

Соотнесение тем здоровья и еды также встречается и в русских, и в туркменских пословицах. Паремия *Abraý isleseň – köp diýme, saglyk isleseň – köp iýme* (*Хочешь иметь славу – много не болтай, хочешь иметь здоровье – много не ешь*) поощряет умеренность речевого и пищевого поведения, которая позволяет достичь таких человеческих ценностей, как признание в обществе и здоровье. Русское крылатое выражение *Болезнь ищет жирную пищу* имеет непосредственное отношение к вредной еде. Несмотря на то что в структуре русских и туркменских паремиологических единиц прослеживается связь здоровья и питания, речь идет о различных аспектах подобной зависимости. Пословица *Annetim ot bolnogo beжит, a k zdravomu katitsya* отражает несхожие потребности в еде у лиц с выраженной патологией и при ее отсутствии.

Тема заботы о собственном здоровье и риск его потерять представлены в туркменской паремии *Saglygyň gadyryn bilgin hassa bolmazdan ozal, gämide küşgär otýrgyn gark bolmazdan ozal!* (*Цени свое здоровье, чтобы не заболеть; умело правь лодкой, чтобы не утонуть!*), а также русском крылатом выражении *Болен – лечись, а здоров – берегись*. В восточной пословице на первый план выходит идея личной ответственности человека за все то, что с ним происходит. Забота о здоровье сравнивается с управлением лодкой, что также демонстрирует ценность жизненного опыта, приобретенных навыков, внимательности и активной жизненной позиции. В русской паремии отражены важность профилактики для здоровых людей и лечения для больных.

Достаточно интересной является туркменская пословица *Jan saglygyň ýüzi geljege baky, kynçylyklaryňky bolsa geçmişe sary!* (*Здоровый вид останется на долгие годы, а невзгоды померкнут в прошлом!*). Внешний облик человека имеет непосредственное отношение к общему состоянию организма. Согласно восточному крылатому выражению, проблемы и невзгоды носят временный характер, тогда как здоровое тело может оставаться таковым довольно долго. В русском паремиологическом фонде крылатые выражения с аналогичным смыслом отсутствуют.

Таким образом, при анализе русских и туркменских паремий с компонентом *здоровье* следует обратить внимание на их отнесенность сразу к нескольким тематическим группам. При этом выделяются следующие особенности:

1. Взаимосвязь категорий *ум* и *здоровье*. Если в туркменском крылатом выражении объясняется их ценность, то в русской пословице лишь подчеркивается значимость указанных явлений.

2. Соотнесение здоровья и характера питания. Туркменская паремия отражает основные проявления человеческой умеренности в словах и пищевом поведении. Русские пословицы связываются с едой как таковой или аппетитом.

3. Отражение необходимости заботы о здоровье перед лицом опасности его потерять. Наиболее ярко данная идея прослеживается в туркменской пословице, тогда как русское крылатое выражение носит лишь предупреждающий оттенок.

Список использованных источников

1. Уваров Н. В. Энциклопедия народной мудрости. Пословицы, поговорки, афоризмы, крылатые выражения, сравнения, устойчивые словосочетания, встречающиеся в русском живом языке во второй половине XX – начале XXI веков. Москва: Инфра-Инженерия, 2009. 592 с.

2. Çaryýew M. Türkmen halk nakyllary. A.: Türkmenistanyň milli medeniýet «Miras» merkezi, 2005. 648 s.

3. Таратухина Ю. В. Бытовая культура и этикет народов мира: межкультурная коммуникация / Ю. В. Таратухина, Л. А. Мулляр, И. А. Кобякова, А. С. Потапенко, С. В. Свионтковская, С. Н. Безус, И. В. Арзамасцева. Москва: Юрайт, 2019. 265 с.

РОМАН СЕРГІЯ ЖАДАНА «ІНТЕРНАТ»: ПРИЙОМИ КІНО В ХУДОЖНЬОМУ ТЕКСТІ

Журбенко А. А. – магістрантка 1 курсу
факультету української філології Криворізького
державного педагогічного університету

Журба С. С. – канд. філол. н, доцент кафедри
української та зарубіжної літератур Криворізь-
кого державного педагогічного університету

Взаємодія літератури з різними видами мистецтва детермінована залученням візуальних засобів живопису, музики, графіки, кіно, використання у художньому тексті виражально-зображальних засобів. На розвиток сучасного українського роману великий вплив має кіно, інструменти якого стали активно використовуватись для глибшого занурення читача у твір. Художні кіностратегії стали домінуючими у літературних творах, що свідчить, на думку Т. Сербілової, про «інтермедіальне проникнення в літературу принципів та технік кіно таких, як монтаж, наплив, затемнення, зміна планів, наближення, перебивання, паралельний монтаж, окуляризація (за Ф. Жостом) та інші» [3, с. 172]. Кінематографічні прийоми в українському романі XXI століття: елементи фільмової техніки, монтажу кадрів, «кіноока», дозволяють відобразити художню картину світу за допомогою прийомів візуалізації, вказують на творчу контамінацію літератури та кіно.

Романи «Ворошиловград», «Депеш Мод», «Месопотамія», «Інтернат» Сергія Жадана засвідчують про репрезентацію автором нового українського суспільства, трансформації жанру роману, пошуки індивідуального стилю (поєднано авангардну та постмодерністську поетику). «Інтернат» – це історія вчителя української мови Паші з приміської залізничної станції на Донбасі під час війни на Сході України. Події у творі відбуваються у тривожний період – зиму 2015 року. Хронотоп твору – три дні, в які вписано все життя Паші. Змальовуючи війну очима героїв (Паші та його племінника Саші), автор використовує засоби кінопоетики – монтаж, кадр, прийом «кіноока». Увага літературознавців до прозових творів Сергія Жадана

засвідчена науковими розвідками Н. Гаєвської, Я. Голобородька, А. Демченко, Л. Крупки, І. Онікієнко, Я. Поліщука, А. Симончук, У. Федорів та ін. Питання міжмистецьких кореляцій роману «Інтернат» Сергія Жадана торкалися Н. Левченко, Л. Печерських, Т. Свербілова.

Взаємодія слова і кіно у романі «Інтернат» проглядається крізь сюжет твору, який зітканий із фрагментів, що ретроспективно розгортаються. Сам автор вказував, що роман писався за зразком кіносценарію. Оповідач (на початку твору – це Паша, у кінці – племінник Саша) виступає своєрідним оператором, що фільмує навколишній світ. Спостереження й фіксація оточуючого світу, реалізація зйомки «кіноока» (Д. Вертов) відповідає точному відтворенню подій у творі та ретроспекції тих образів, які виникають у свідомості героя. Такий «принцип камери» у кіномистецтві, започаткований Дзигією Вертовим, використали письменники. Згадуючи минуле, Паша переживає ретроспективне розгортання образів, зафіксованих у свідомості, що нагадує «репрезентацію фільму, кадри якого складають ланцюги спогадів, розташованих у своєрідному порядку» [1, с. 263]. Відправною точкою психоемоційного імпульсу, що стає чинником занурення у минуле стають речі, фото, плакати. Вплітаючи у сюжетну канву роману спогади про минуле Паші (згадуються персонажі, яких вже немає в живих, або немає поруч з Пашею в житті – мати, Марина), автор використовує монтаж. Прийом паралельного монтажу, а саме врізки використовується в спогадах головного героя, коли він знаходиться в будівлі непрацюючого вокзалу і згадує, що погода у січні зараз така як була колись у березні; далі Паша повністю переключається на цей спогад і завершується цей епізод тим, що автор знову повертає нас на перон. Це прийом з елементами напливу спостерігаємо в історії про похід Паші далеко від дому взимку і втечі від зграї бродячих собак. Основна відмінність між цими спогадами полягає у тому, що другий епізод автор вводить поступово, спочатку певні фрагменти, а вже в фіналі ми бачимо цілісну картину. Смерть молодого пораненого бійця, якому Паша допомагає під час операції, відтворюється автором за допомогою монтажного напливу – повільної заміни попереднього монтажного плану наступним за рахунок зменшення змісту першого й наростання іншого. Витіснення вільного простору скаліченими війною людьми зображується автором у картині, яку Паша бачить у шпиталі: «Тіла на підлозі – брудні, вимучені, криваві – лежать на матрацах, на ковдрах, на бушлатах, немає куди ступити...» [2, с. 312].

Художній твір можна поділити на кадри, кожен з яких фіксує певний момент дії, а кожна деталь має змістове наповнення. Паша, приїхавши в інтернат забрати свого племінника, піддається роздумам про правильність такого рішення під час війни. Саша протестує проти залишення його в інтернаті – втікає: «Паша стоїть якийсь час, не знаючи, що робити, потім кидається слідом. Пробігає коридором, завертає, біжить уздовж порожніх, як готельні холодильники, класних кімнат. Добігає до кінця коридору, спускається сходами вниз, важко гупає цементною підвальною долівкою. Підбігає до боксу, тягне двері на себе. Малий, ясна річ, зачинився. Паша починає гатити долонею по залізних дверях. Тільки б, думає, з ним усе було добре, тільки б не почалося. Тільки не зараз» [2, с. 282]. Цей епізод зітканий із кадрів, ритмічного руху, що дозволяє краще осмислити зображально-виражальні особливості тексту. Швидка дія у цьому епізоді виконує функцію рухомого зображення.

Візуальна перцепція, фрагментарність оповіді, «монтажність бачення», кадровість у «Інтернаті» – художні стратегії суголосні прийому «кіноока». Сергій Жадан завдяки використанню таких прийомів кінопоетики забезпечив динамічність сюжету та зміг створити цікавий художній світ, який легко візуалізується в уяві читача.

Список використаних джерел

1. Доценко Н. В. Інтермедіальні стратегії відображення пам'яті у прозі Патріка Модіано. *Мовні і концептуальні картини світу*. 2015. Вип. 1. С. 259–269. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mikks_2015_1_29
2. Жадан С. Інтернат. Чернівці: Meridian Czernowitz, 2017. 336 с.
3. Свєрбілова Т. Г. Взаємодія візуального і наративного рівнів у сучасному романі дороги («Інтернат» Сергія Жадана і «Похований велетень» Кадзуо Ішігуро). *Сучасні літературознавчі студії*. 2018. Вип. 15. С. 172–180. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Sls_2018_15_30

ПОЄДНАННЯ ФАКТУ І ВИМИСЛУ В ЛІТЕРАТУРНІЙ БІОГРАФІЇ (НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ-ФІКЦІЇ О. САЛІПИ «ОЛЯ»)

Ковальчук Н. В. – студентка VI курсу
факультету філології та журналістики
ВНУ імені Лесі Українки

Маланій О. О. – к. ф. н., доцент кафедри
української літератури ВНУ імені Лесі
Українки

В історії світової художньої літератури біографія займала чільне місце серед найпопулярніших жанрів. Становленню біографічного жанру сприяв інтерес до характеру людини, її діяльності. Літературна (художня) біографія була об'єктом зацікавлень таких науковців, як О. Білецький, М. Жулинський, М. Ільницький, Б. Мельничук, М. Слабошпицький, І. Констанкевич, Т. Левчук, В. Марінеско та ін.

Актуальність обраної теми полягає у з'ясуванні, як працює поєднання факту і вимислу у біографічній літературі, а також вивченні постаті О. Кобилянської в художньо-біографічному аспекті, адже, попри наявність вдалих художньо-біографічних творів про авторку, все ще є потреба в детальному дослідженні життя і творчості письменниці. Метою нашого дослідження є розкриття образу героїні роману О. Саліпи «Оля» та виявлення поєднання правди і вимислу у творі.

Художня біографія характеризується белетризovanним реконструюванням життя зображуваної особи. До прийомів белетризації належать «деталізація історичного контексту, психологізація образів персонажів, залучення різних наративних алгоритмів тощо» [2, с. 61]. Завдання біографа полягає не лише у тому, щоб описати життя історичної особи, але й в психологічному аналізі його внутрішнього світу, що обумовлює манеру художньої репрезентації цього аналізу. Художні біографії відрізняються авторським суб'єктивізмом, що є однією з найхарактерніших ознак таких текстів. Автор художньої біографії, опрацьовуючи низку наявних документів про описувану особу (листи, щоденники, свідчення очевидців і т.д.), переосмислює

їх через призму власного досвіду і подає власну інтерпретацію прочитаного про протагоніста. Інакше кажучи, «факти і події з життя протагоніста інтерпретуються ним (письменником) на основі власних світоглядних позицій шляхом застосування стратегій художнього письма» [2, с. 61].

Особливістю біографічних творів є введення в текст фрагментів епістолярної спадщини, щоденникових записів, що допомагає частково змодельовати психологічний портрет та життєвий шлях зображуваної особи. Як зазначає Т. Левчук, «у будь-якому випадку особа, яка стала об'єктом художньо-біографічного зображення, є співавтором твору. Більшість письменників «подбали» про фактичний матеріал для майбутніх біографічних творів самі, залишивши численні спогади, щоденники, листи, автобіографічні твори тощо» [1, с. 176]. Попри те, що О. Саліпа використовувала для написання свого роману листи та записи зі щоденника О. Кобилянської, твір не є суто біографічним. Авторка вибрала історію невзаємного кохання письменниці до О. Маковея і створила альтернативну її версію: на короткий час дає Ользі побути поруч з коханим чоловіком не в якості партнерки в літературній справі, а в якості закоханої жінки, яка не боїться прямо сказати про свої почуття і навіть першою поцілувати чоловіка.

У першому розділі, який описує візит дівчини-студентки до О. Кобилянської, котра була вже в похилому віці, авторка роману натякає читачеві, що оповідь буде відрізнятися від щоденникових записів. Молода дівчина запитує в письменниці, чи кохала вона О. Маковея, згадуючи при цьому листи до Маковея, які підтверджують ці почуття, на що Кобилянська відповіла: *«Не вір листам. ... Листи – то творчість. Розумієш, ті, хто живуть письмом, рідко люблять сей світ таким, який він є. Щоденники і листи – найбільша брехня у світі»* [3, с. 5].

О. Кобилянська постає в романі зовсім іншою, ніж вона зображувалася у художньо-біографічних творах до цього. О. Саліпа презентує в своєму творі не Ольгу-письменницю, а Ольгу-закохану-жінку, яка заради кохання готова відректися від свого таланту і стати натхненницею для свого чоловіка: *«Минуть десятиліття, а її згадуватимуть як ту, що все життя була з митцем. Кохала, надихала і допомагала»* [3, с. 73]. Авторка роману забирає в О. Кобилянської феміністичні настрої і додає почуття упокореної жінки, яка готова відмовитися від своїх прав заради чоловіка: *«Ольгу ніскільки не засмучувало те, що тепер довелося відкласти свою творчість і дбати про Маковея. Зрештою, в тому було її щастя. Та й хто вона? Так, жінка, що надумала довести всім, що її письмо чогось варте. Що не лише чоловіки мають право бути розумними, сильними і відомими. Надумала, але сама ж добровільно від того права відмовляється. Заради права бути поруч із найкращим чоловіком»* [3, с. 82-83].

У голосах різних персонажів, простежується й голос авторки, який застерігає Ольгу від нелогічного бажання поступитися своїм талантом заради догоджання чоловіку. Наприклад, така думка простежується у словах матері Ольги, Марії: *«Ти не просто жінка. Ти більше. Ти сама по собі. Цілісна. І не маєш того втратити»* [3, с. 91], а також у словах самого О. Маковея: *«Ти велика людина. Я захоплююсь тобою. Але водночас мені гидко, що ти готова перекреслити те, що в тобі найцінніше заради сумнівного чоловіка»* [3, с. 144]. В епілозі й О. Кобилянська, вже за рік до своєї смерті, перед могилою О. Маковея розмірковує над тим, як би склалося її життя, якби пов'язала його з цим чоловіком: *«То чи довго мені би*

смакував наш шлюб? Чи не вмерла б я від нудьги і жалю за самою собою, тією, що їздила на конях, збирала едельвейси і перша тебе поцілувала?» [3, с. 215].

Не лише Ольжина та Осипова історія піддається авторським змінам. О. Саліпа вводить в роман А. Кохановську, яка вписується в любовний трикутник Ольга-Осип-Августа. Авторка цілком змінює історію життя останньої, додаючи сюди елемент детективу. А. Кохановська постає в ролі таємничої коханки О. Маковея, яка несподівано з'явилася у його житті, закохує в себе і безслідно зникає, не назвавши свого імені. Ближче до завершення роману стає відомо, що А. Кохановська народила дитину від О. Маковея і залишає її на порозі костелу.

Отже, сучасна українська література все частіше поповнюється цікавими художньо-біографічними текстами, яким притаманне поєднання правди й вимислу. О. Саліпа взяла за основу документальні відомості з життя О. Кобилянської і художньо переосмислила їх, додаючи до свого тексту вигадані події, що визначає цей роман як частково біографічний.

Список використаних джерел

1. Левчук Т. Факт і вимисел як наскрізна бінарність біографічного наративу. *Питання літературознавства*. 2016. № 94. С. 172–182.
2. Марінеско В. Літературна біографія як жанрова модуль: особливості еволюції, атрибутивні та модусні ознаки. *Науково-методичний журнал «Наукові праці. Літературознавство»*. 2012. Вип. 181. С. 59–63.
3. Саліпа О. Оля. Харків: Фоліо, 2020. 218 с.

НОВИННИЙ ТЕКСТ В СИСТЕМІ УНІВЕРСАЛІЙ КОМУНІКАЦІЇ: ІНФОРМАТИВНІСТЬ, ВПЛИВ, ІНТЕРПРЕТАЦІЯ

Криворучко А. Д. – студент 3 курсу
ННІ гуманітарних наук Університету
державної фіскальної служби України
Криворучко Б. Д. – студент 3 курсу
ННІ гуманітарних наук Університету
державної фіскальної служби України
Павлова А. К. – к. філол. н., доцент,
доцент кафедри журналістики,
української словесності та культури
ННІ гуманітарних наук Університету
державної фіскальної служби України

Новинні тексти у різних типах ЗМІ мають одночасно і спільні, і відмінні особливості, залежно від технічних можливостей та функцій самих ЗМІ. Такі моделі комунікації сформували свою стилістичну та мовленнєву специфіку, активно використовуються у підготовці різних медіапроектів. Окрім того, оприявнюються основні функції журналістських матеріалів, які мають інформативний, впливовий та інтерпретаційний характер, залежно від цілей, які ставлять перед собою ЗМІ.

Щодо змін у певних інформаційних жанрах, а саме в репортажі, звіті та інтерв'ю, радіо, наприклад, отримало найбільшу перевагу – створення звукового

фону для ситуації або для прихованого впливу на аудиторію. Основна функція репортажу (на радіо – радіорепортажу) залишилася тією ж самою: радіорепортаж динамічно, документально, яскраво, емоційно, оперативно відтворює події в їхньому розвитку через безпосереднє віддзеркалення в екзистенційній свідомості автора [1, с. 102].

Основні зміни було впроваджено в подачу та насичення деталями самого репортажу. Коли в пресі жанр являє собою композиційне відтворення автором реалій життя, на радіо журналіст має змогу передавати інформацію безпосередньо з місця подій – це більш оперативний так званий прямий ефірний радіорепортаж (наживо). Поряд із тим, у ефір радіопрограми може потрапляти вже змонтований напередодні репортаж, який складається з попередніх записів. Повідомлення журналіста будуть супроводжувати сторонній шум, який чути саме там, а також розмови людей та інший фоновий звук, що дозволяє максимально досягти ефекту присутності слухача – це основне завдання жанру репортажу [2, с. 63].

Якщо це буде якась актуальна подія, що має громадський інтерес, то радіопрограма буде так само затребуваною. Власне, популярність ЗМІ залежить переважно від цікавості аудиторії, актуальності факту, який вкладений у новину.

Радіоінтерв'ю може мати характер або самостійної передачі, або бути у складі інших жанрів. Інтерв'ю як самостійна передача має композиційну й сюжетну завершеність, а як складова частина іншої передачі (наприклад, випуску новин, ток-шоу, спеціальної програми тощо) здебільшого не претендує на композиційну та сюжетну досконалість. Тому при подачі інтерв'ю варто враховувати і цей факт [3, с. 108].

Отже, з часом приходу радіо та інтеграції його як одного з найважливіших та найефективніших ЗМІ, інформаційна наповненість та верстка дещо змінилися. Тепер новина подається, відштовхуючись від технологічних можливостей радіомовлення – радіо використовує звуковий канал передачі даних.

Верстка на регіональних каналах телебачення – функціональні обов'язки керівників відповідних редакцій інформаційних програм. Вони визначають не лише місце матеріалу в структурі випуску, але й жанр та форму подачі, розподіл творчих груп (журналіст, оператор + транспорт), координацію їхньої роботи, вичитку та редагування готових матеріалів випуску та вирішення інших творчо-виробничих проблем [3, с. 65].

Також варто зазначити, що верстка новин та визначення порядку денного у телепрограмах регіональних новинних каналів – це процес у більшості суб'єктивний. Він залежить від багатьох факторів, насамперед від освітньо-кваліфікаційних здібностей самого головного редактора телепрограми, рівня його політичної заангажованості (необ'єктивної упередженості на користь певних політичних сил), домінантності в регіоні певної політичної партії, фахової підготовки та знань із основ інформаційного виробництва телевізійних новин [4, с. 65].

Якщо говорити про подачу інформаційних жанрів за правилами та стандартами, то тут варто виокремити деякі нововведення на телебаченні та радіомовленні: правило «звичайної піраміди» – дещо модифіковане правило «оберненої піраміди»; модель «прямокутника»; модель «піскового годинника»; модель «алмазу», яка тільки набуває поширення на телебаченні [5, с. 78].

Особливості подачі новинних матеріалів у пресі враховуються в межах самого матеріалу, який викладений в умовах певного інформаційного жанру: замітки, звіту, репортажу, інтерв'ю. Новинна журналістика, репрезентована спочатку у газеті, сформувала основні правила та стандарти, еволюціонувала з появою нових видів ЗМІ – радіо, телебачення.

Варто зазначити, що сьогодні у формуванні порядку денного на телебаченні українські інформаційні телеканали все частіше запозичують певні зарубіжні стандарти верстки новин. Здебільшого це роблять центральні телеканали, які намагаються якнайбільше об'єктивувати висвітлення фактів. Поряд із тим на регіональному телебаченні простежується певний суб'єктивізм.

Список використаних джерел

1. Білоус О. Основні методичні засади функціонування інформаційних теле- і радіожанрів. *Теле- та радіожурналістика*. 2020. № 19. С. 95–112.
2. Вайшенберг З., Ракерс Ю. Новинна журналістика: навчальний посібник: стандарти якості журналістської практики. Київ, 2011. Вип. 34. С. 61–75.
3. Гарматій О. В. Інформаційні жанри як пріоритетні у практиці інформагентств. *Соціальні комунікації*. 2015. № 69. С. 141–148.
4. Голуб О. П. Медіакомпас: путівник професійного журналіста. Практичний посібник. Інститут масової інформації. Київ: ТОВ «Софія-А», 2016. 184 с.
5. Звягінцева Ю. В. Новинний блок регіонального телебачення, особливості подання контенту. URL: http://www.dnu.dp.ua/docs/zbirniki/fszmk/program_5a5f83706538f.pdf (Дата звернення: 10.11.2020).

ПОРУШЕННЯ МОРФОЛОГІЧНИХ НОРМ У МЕЖАХ ЛЕКСИКО-ГРАМАТИЧНОГО КЛАСУ ІМЕННИКА (НА МАТЕРІАЛІ ТЕЛЕНОВИН)

Кротов І. І. – магістр факультету української й іноземної філології та мистецтвознавства Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

Невід'ємною частиною інформаційного простору є телебачення. Потреба в інформуванні широкого кола людей мотивує журналістів створювати різноманітний медійний продукт. Мовна діяльність медійників значною мірою детермінує формування загальнонаціонального мовного еталону в соціумі.

Найбільша кількість морфологічних помилок у телевізійному мовленні пов'язана з використанням іменників. Як лексико-граматичному розрядові слів іменникам властиве значення предметності, що виражено за допомогою незалежних категорій роду, числа й відмінка, яким належить основна роль у забезпеченні власне мовного опредмечення непередметних за своєю об'єктивною сутністю явищ [1, с. 20].

Передусім проаналізуємо виявлені в телевізійних матеріалах морфологічні девіації, що засвідчують порушення граматичної **категорії роду**:

– Неправильний вибір родової форми відмінюваних власне українських іменників: *Головна біль кременчуцьких комунальників* (телеканал «Візит»,

07.11.2020). Іменник *біль* ужито в жіночому роді, що свідчить про порушення морфологічної норми, адже для номінації 'відчуття фізичного страждання' використовують лексему *біль* чоловічого роду. Через це нормативною буде конструкція *головний біль*.

– Ненормативна родова диференціація відмінюваних іменників іншомовного походження: *Лише бабуся залишалася для дівчинки світлом у темній тунелі* (замість у *темному тунелі*) (24 канал, 07.03.2021). Такі морфологічні девіації зумовлені передусім недостатнім знанням семантики запозичених лексем і виникають унаслідок дії формальних чинників, оскільки очікувати появу помилки потрібно здебільшого в тій групі слів, що мають нульове закінчення і в зв'язку із цим породжують складнощі у визначенні чоловічого або жіночого роду.

– Помилки у виборі форми роду незмінюваних іменників: *Можливо, і наших студентів колись зустрине гостинний Баку* (UA: Перший, 28.12.2020). Виділений іменник ненормативно вжитий у формі чоловічого роду замість середнього (оскільки родова назва – місто – середнього роду). Тож правильно: *гостинне Баку*. Поява таких девіативів, на нашу думку, зумовлена незнанням морфологічних норм, що регулюють вибір роду незмінюваних, або незнанням лексичного значення слова, оскільки більшість невідмінюваних іменників запозичено з інших мов.

– Неправильне визначення роду аббревіатур. У телевізійному мовленні зафіксовано випадки, коли незмінювану аббревіатуру вживають у невластивій родовій формі. Виникнення таких девіацій, на наш погляд, зумовлено як незнанням морфологічної норми, так і невмінням мовця розшифрувати аббревіатуру: *Густий туман спричинив масштабне ДТП* (замість *масштабну*) (UA: Полтава, 02.11.2020), *повідомив МНС України* (замість *повідомило*) (UA: Полтава, 02.11.2020).

Серед проаналізованого матеріалу не виявлено ненормативних форм іменників, які мають повну **парадигму числа**. Помилкові утворення зафіксовано серед інших семантико-граматичних розрядів іменників, що об'єднують назви незлічуваних предметів:

– Заміна однини іменників формою множини: *Планують обладнати новітніми устаткуваннями* (замість *новітнім устаткуванням*) (24 канал, 08.12.2020).

– Помилкове утворення форм однини від іменників, яким властива лише форма множини (*pluralia tantum*): *Відкрито виставку-продаж сучасної мебелі* (замість *сучасних меблів*) (телеканал «Візит», 02.04.2021).

Порівняно з іншими типами морфологічних девіацій у системі лексико-граматичного класу іменників ненормативні утворення, які засвідчують порушення **категорії відмінка**, становлять найчисленнішу групу.

Перед безпосереднім розглядом ненормативних одиниць, потенційних для деяких відмінків, зупинимося на аналізі випадків відмінювання невідмінюваних іменників. У реченні *Розташованого в італійському кварталі Сан-Франциска* (замість *Сан-Франциско*) (UA: Перший, 01.03.2021) фіксуємо морфологічну помилку на підставі порушення словозміни іменника іншомовного походження, кінцевий голосний якого не є закінченням, а входить до складу неподільної основи, і тому не може змінюватися.

Висока частотність помилок зафіксована й у сплутуванні закінчень *-а (-я)* та *-у (-ю)* в іменниках другої відміни чоловічого роду, що дає підстави вважати родову відмінкову форму помилконебезпечною. Неправильний вибір флексії фіксуємо в

реченнях: *Є неефективними під час лікування коронавірусу* (замість *коронавірусу*) (ICTV, 05.11.2020), ... *футболіст з Уругвая* (замість *Уругваю*) (ПН, 28.12.2020).

Про порушення морфологічних норм свідчить нехтування формами іменників чоловічого роду давального відмінка однини на *-ові*, *-еві* і, відповідно, зловживання флексіями *-у*, *-ю*: *Автору сатиричних п'єс Лесю Подерев'янському* – 67 (замість *авторові* або *Лесеві*) (UA: Перший, 03.11.2020), *надали перевагу Петру Порошенку* (замість *Петрові Порошенку*) (Еспreso, 06.12.2020).

Дією інтерференції зумовлено деформацію нормативної української флексії *-ах* в іменниках місцевого відмінка множини, де відбувається заміна на закінчення *-ам*, властиве морфологічній системі російської мови: *ідеться про невідповідність актів по взаємозалікам* (замість *взаємозаліках*) (Еспreso, 02.01.2021), *по фронтовим дорогам* (замість *дорогах*) (1+1, 26.02.2021).

У телевізійному мовленні наразі простежується непослідовність в утворенні форм кличного відмінка іменників *Олег* та *Ігор*. Наприклад: *Чи не вам знати, Олеже Геннадійовичу?..* (5 канал, 03.11.2020) Як зауважує О. Пономарів, форми *княже*, *Олеже* є архаїзмами і доречні лише у творах про життя минулих епох [2, с. 168]. Тож доцільно послуговуватися формою *Олегу*. Словоформа *Ігоре*, що нерідко трапляється у ЗМІ (*Ігоре, чи жалкуєте ви про це?* (Інтер, 28.05.2021)), теж є ненормативною, оскільки це іменник м'якої групи і має закінчення *-ю* (*Ігорю*).

Отже, мовлення теленовин репрезентує численні хиби в уживанні іменників. Сподіваємося, що акцентування уваги медійників на помилконебезпечних моментах їхнього мовлення сприятиме вдосконаленню мовної компетенції, адже володіння багатством виражальних засобів мови свідчить про якісну фахову підготовку та повагу до телеглядача.

Список використаних джерел

1. Леонова М. Сучасна українська літературна мова. Морфологія. Київ : Вища школа, 1983. 260 с.
2. Пономарів О. Культура слова: Мовностилістичні поради. Київ : Либідь, 1999. 240 с.

НЕКОТОРЫЕ ОСОБЕННОСТИ РЕПРЕЗЕНТАЦИИ ПОНИМАЮЩИХ ВЗГЛЯДОВ В РУССКИХ ХУДОЖЕСТВЕННЫХ ТЕКСТАХ XIX-ПЕРВОЙ ПОЛОВИНЫ XX ВЕКА

Крохмальник А. Ю. – преподаватель
кафедры русского языка как
инострannого УО «Гомельский
государственный медицинский
университет»

Как отмечают И. А. Морозов и М. Л. Бутовская, «взгляд во многих культурах несет отчетливые коммуникативные функции, и правила его употребления часто бывают регламентированы в рамках конкретных ритуалов» [1, с. 57]. «Люди всегда обращают внимание на прямой взгляд в глаза, обычно понимая его как вызов, гипнотическое и даже недоброжелательное, агрессивное воздействие» [2, с. 93].

Выразительная сила визуальной коммуникации обуславливает следование особым этикетным правилам при взаимодействии представителей отдельных народов. Вместе с тем взгляд является достаточно эффективным инструментом передачи фактической информации и эмоционального состояния при условии верного декодирования его знакового характера. Т.Н. Персикова говорит о том, что «общение не всегда означает понимание. <...> Понимание возникает тогда, когда два человека одинаково интерпретируют символы, используемые в процессе общения, будь то слова или жесты» [3, с. 61]. В связи с этим понимающий взгляд как важный элемент невербального коммуникативного поведения является свидетельством эффективного и состоявшегося общения.

Объектом исследования послужили контексты со словосочетанием *понимающий взгляд* из русских произведений XIX-XX вв., размещенные в Национальном корпусе русского языка (<https://ruscorpora.ru/>). При работе с фактическим материалом использовались метод сплошной выборки, а также метод словарных дефиниций.

При анализе словосочетания *понимающий взгляд* в рамках художественного контекста особое внимание следует уделять именам прилагательным перед данной конструкцией, например: *Генерал расслышал в хвосте: – Тринадцатой, вашбродь!.. Сямой!.. Подполковник окинул их долгим, понимающим, хозяйственным взглядом. Помолчал. – Чудо-богатыри... – проговорил он ласково и добавил четкое многоэтажное слово* (Ф. Д. Крюков. Группа Б // «Русские записки») или *Мы проходим через столовую. Худой юноша и почтенный господин провожают нас острым понимающим взглядом. Остальные гости продолжают развлекаться* (А. Ветлугин. Записки мерзавца). Имена прилагательные *острый* ‘перен. пронизательный, способный разобраться в сущностях’, *долгий* ‘занимающий большое время, протяжённый во времени’ и *хозяйственный* ‘критичный, оценивающий’ раскрывают и конкретизируют смысл понимающего взгляда для читателя художественного текста. В первом случае речь идет об оценке физических данных и выражении уважительного отношения к солдатам, а во втором – о понимании статуса и роли героев, к которым обращен взгляд.

В ситуации эмоционального напряжения невербальная реплика при помощи глаз нередко заменяет собой речевую конструкцию: *Сторож Дмитрий тихо тормозил его и поднимал с полу: – Вста-а-вай, э-эй, вста-а-а-вай!.. При-нимай гроб!.. Данила встал и огляделся мутным, плохо понимающим взглядом. – Кончено все!.. Аминь!.. – сказал он про себя, и холодный пот выступил на его лбу* (А. А. Богданов. Под ласковым солнцем). Имя прилагательное *мутный* ‘перен. о сознании, мыслях и т. п. – помрачённый, смутный’, которое совместно с наречием *плохо* относится к словосочетанию *понимающий взгляд*, отражает сложное внутреннее состояние героя контекста, по причине чего речевая коммуникация на некоторое время становится затруднительной. Определения *мутный* и *понимающий* являются в данном контексте однородными, а также напрямую относятся к сфере восприятия.

Экспрессивность рассматриваемых элементов визуальной коммуникации непосредственно связывается с их возможностью передачи истинных ощущений и искренних чувств: *Я очень вынослив, но выбился, наконец, из сил. Я пять лет не видал светлого лица, не слышал простого смеха, понимающего взгляда. Все фельдшеры были возле да прозекторы* (А.И. Герцен. Былое и думы. Часть шестая.

Англия). Словосочетания *светлое* ‘перен. радостный, счастливый, вызывающий положительные эмоции’ *лицо*, *простой смех* и *понимающий взгляд* находятся в ряду авторских однородных конструкций, которые у автора контекста соотносятся с представлениями о естественности проявления собственных состояний и переживаний. Поскольку данный элемент текста представляет собой часть монолога-рассуждения, важным оказывается и предложение, находящееся в постпозиции к словосочетанию *понимающий взгляд*, – *Все фельдшеры были возле да прозекторы*. Профессиональная этика медицинских работников предполагает подавление и уход от выражения эмоций, особенно при контакте с пациентами. Впоследствии подобное отношение может переноситься на коллег, а также людей из непосредственного круга общения.

Таким образом, визуальный ответ героя, который обозначается при помощи словосочетания *понимающий взгляд*, на контекстуальном уровне характеризуется рядом особенностей:

1. Использование поясняющих определений. Они позволяют подчеркнуть коммуникативную значимость невербальной реплики и раскрывают некоторые особенности личности героя.

2. Встраивание рассматриваемой конструкции либо ее компонентов в ряд однородных членов. При этом указывается на высокую выразительность невербального общения в целом либо понимающего взгляда в частности.

3. Возможность присутствия поясняющих компонентов после словосочетания *понимающий взгляд*. Подобный подход позволяет описать коммуникативную ситуацию в наиболее естественном виде с вынесением авторской трактовки в постпозицию.

Список использованных источников

1. Морозов И. А. Обнажение языка: кросс-культурное исследование семантики древнего жеста / И. А. Морозов, М. Л. Бутовская, А. Е. Махов. Москва: Языки славянской культуры, 2008. 337 с.

2. Крохмальник А. Ю. Особенности репрезентации прямого взгляда и контакта глаз в художественных текстах. *Теория и практика преподавания русского языка как иностранного: достижения, проблемы и перспективы развития*: материалы VII Междунар. науч.-метод. конф., Минск, 19–20 мая 2016 г. / редкол.: С. И. Лебединский (гл. ред.) [и др.]. Минск: Изд. центр БГУ, 2016. С. 92–93.

3. Персикова Т. Н. Межкультурная коммуникация и корпоративная культура. Москва: ООО «Издательская группа «Логос». 224 с.

СЕКЦІЯ 11. ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ І СПОРТ

МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ТУРИСТСЬКО-КРАЄЗНАВЧОЇ РОБОТИ

Колодій О. В. – магістр 2 курсу
факультету фізичної культури, спорту та
здоров'я ВНУ ім. Лесі Українки
Дем'янчук О. Г. – к. н. фіз. вих. та
спорту, доцент кафедри теорії фізичного
виховання та рекреації ВНУ ім. Лесі
Українки

Туристсько-краєзнавча робота в Україні в першу чергу покликана вирішувати важливі соціальні завдання, пов'язані з вихованням, оздоровленням та освітою підростаючого покоління засобами та методами туристичної діяльності.

Краєзнавство всебічно розвиває світогляд учнів, прищеплює їм дослідницькі навички. Завдяки краєзнавчим спостереженням відбувається активне засвоєння учнями навчального матеріалу і набуття ними навичок, що необхідні їм у подальшому житті [1]. Туристсько-краєзнавча діяльність полягає у пошуку, обґрунтуванні і розкритті у взаємозв'язках і взаємозалежностях сукупності особливостей певної території, комплексному оцінюванні її у природно-історичному і соціально-економічному аспектах [2].

Стрижнем краєзнавчої роботи учнівської молоді в Україні є рух учнівської молоді за збереження і примноження звичаїв, традицій і обрядів українського народу «Моя земля – земля моїх батьків» [3], Всеукраїнська туристсько-краєзнавча експедиція «Краса і біль України» [4] та історико-географічна експедиція «Сто чудес України», конкурс туристичних маршрутів, туристсько-краєзнавча експедиція «Історія міст і сіл України», краєзнавчі матеріали тощо.

Процес дослідження туристсько-краєзнавчої роботи передбачає декілька послідовних етапів, які визначають відповідні методи дослідження [5].

Алгоритм цього процесу відображає певну послідовність дій, що об'єднуються у три етапи та відповідні до них методи. *На першому етапі – підготовчому* – розробляється концепція дослідження – визначається предмет, мета, завдання, джерела інформації, методи та терміни проведення дослідження. *На другому етапі дослідження – польовому* – визначається ресурсна база туристсько-краєзнавчої роботи. Завершальним етапом (камеральний) є обґрунтування пріоритетних напрямів вдосконалення туристсько-краєзнавчої роботи на певній території. Кожному з цих етапів туристсько-краєзнавчої роботи притаманні певні методи дослідження. Так, на першому етапі використовуються такі методи: літературно-статистичний та картографічний. Літературно-статистичний метод дослідження використовує вивчення території за літературними та статистичними даними. Учні ознайомлюються з певною територією за допомогою відповідних джерел: книги, краєзнавчі журнали, статистичні дані тощо.

Картографічний метод дослідження туристсько-краєзнавчої роботи характеризується складанням картосхеми району досліджень. На карту наносяться визначні культурно-історичні об'єкти, шлях маршруту та місця зупинок.

На другому етапі туристсько-краєзнавчої роботи (польовому) використовуються такі методи дослідження: візуальне спостереження, польове спостереження, метод бесід та метод фотографування та кінозйомок. Візуальне спостереження передбачає наочне знайомство з елементом дослідження – територія, об'єкт архітектури чи природи тощо.

Польове спостереження являє собою дослідження за складеним у підготовчому періоді планом. Цей метод завбачає роботу у польових умовах. Метод бесід передбачає спілкування за допомогою запитань, спонукаючи відтворити набуті знання. Перевага бесіди в тому, що вона активізує отриману діяльність. Метод фотографування та кінозйомок ґрунтується на фіксації усіх необхідних моментів під час дослідження: туристсько-краєзнавчих об'єктів, музеїв, пам'яток природи тощо.

Третій етап дослідження туристсько-краєзнавчої роботи передбачає використання таких методів: аналітико-статистичний, ілюстративний та картографічний. Аналітико-статистичний метод дослідження має на меті облік та аналіз результатів роботи. Коротко описуються висновки дослідження. Ілюстративний метод дослідження туристсько-краєзнавчої діяльності передбачає оформлення роботи, використовуючи усі дані, фото та ілюстрації. Картографічний метод дослідження передбачає складання нових карт за отриманими результатами.

Найпоширенішими формами організації туристсько-краєзнавчої роботи є гурток, секція, клуб, товариство [6].

В умовах школи використовуються стаціонарні форми туристсько-краєзнавчої роботи (прогулянки, екскурсії, краєзнавчі олімпіади, конференції, видання краєзнавчих газет та журналів, тощо). Вдалою формою залучення учнів до туристсько-краєзнавчої роботи є проведення предметних тижнів. До заходів тижня входить проведення краєзнавчих вікторин для різних вікових груп, краєзнавчих брейн-рингів, конкурсів заочних туристичних подорожей.

Вивчення рідного краю, збирання пізнавально-дослідницьких матеріалів та їх систематизація – невід'ємна частина освітньо-виховного процесу. Вміло організована туристсько-краєзнавча діяльність дає можливість дослідникам задоволення від суспільної значущості і корисності виконаної роботи і осмислення того, що результати їхньої роботи потрібні людям.

Список використаних джерел

1. Костриця М.Ю., Обозний В.В. Шкільна краєзнавчо-туристична робота. Київ: Вища школа, 1995. 224 с.
2. Пангелов Б. П. Організація і проведення туристсько-краєзнавчих подорожей. Навч. посіб. Київ: Академвидав, 2010. 356 с.
3. Положення про рух учнівської молоді за збереження і примноження традицій, звичаїв, обрядів народу «Моя земля – земля моїх батьків». *Инф. збірник МНО України*, 1991. № 4.

4. Положення про Всеукраїнську туристсько-краєзнавчу експедицію «Краса і біль України». *Инф. збірник МНО України*, 1993. № 14.
5. Редіна В. С. Краєзнавча пошукова діяльність учнів у позашкільному закладі. Київ: Альтерпрес, 2000. 277 с.
6. Савченко Н. К., Косило М. В., Наровлянський О. В. Позашкільний туризм і краєзнавство в Україні: історія та сьогодення. Івано-Франківськ: Тіповіт, 2010. 408 с.

СЕКЦІЙНА РОБОТА ЯК ОДНА З ФОРМ ОРГАНІЗАЦІЇ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Королюк О. О. – магістр факультету
фізичної культури, спорту та здоров'я
ВНУ імені Лесі Українки

Томашук О. О. – к. п. н., доцент кафедри
теорії фізичного виховання та рекреації
ВНУ імені Лесі Українки

Фізичне виховання в закладах вищої освіти передбачає успішне вирішення освітніх, оздоровчих, виховних завдань з метою забезпечення передумов доцільного і компетентного використання засобів фізичної культури упродовж усього життя. Це зумовлює необхідність формування в здобувачів вищої освіти ціннісного ставлення до власного здоров'я, цілісної системи уявлень про ведення здорового способу життя та методик самостійних занять фізичними вправами. Підвищення ефективності фізичного виховання студентів вимагає рішення ряду наукових проблем, пов'язаних з дослідженням і науковим обґрунтуванням більш раціональних форм, засобів і методів оптимізації їхнього стану здоров'я, фізичної працездатності [1; 2; 3].

З метою забезпечення викладання фізичного виховання у ЗВО на належному рівні запропоновані такі базові моделі для вирішення цього питання або різні форми їх поєднання: секційна, професійно орієнтована, традиційна, індивідуальна. Секційна – створення широкої мережі як спеціалізованих спортивних, так і загальнооздоровчих секцій, гуртків, клубів, які працюють за фіксованим розкладом у вільний від основних навчальних занять час (наприклад, у другу зміну для студентів, які мають навчальні заняття в першій половині дня) [3].

Як зазначають науковці у навчальному процесі доцільно відмовитися від примусового змісту фізичного виховання й звернутися до особистості студента, його інтересів і потреб у сфері фізичного та духовного виховання [1].

Провідні університети України накопичили певний досвід організації та методичного забезпечення нової форми навчального процесу з фізичного виховання. Такою відповідною і прогресивною формою, що надає можливості для творчого розвитку ефективності змісту системи фізичних вправ, що використовуються на заняттях з фізичного виховання, є так звана секційна форма. Таку форму організації

ми визначаємо як ведення навчального процесу з фізичного виховання у вигляді спеціалізованих навчальних занять певним видом спорту (рухової активності) згідно окремих робочих програм кожного навчального відділення для груп студентів за їх власним вибором. Ці стійкі об'єднання елементів організації та управління навчального процесу обумовлюють вибір системи фізичних вправ, методів і принципів їх застосування, структурну організацію відповідних підрозділів, ідеологію формування потреб, мотивів та інтересів студентів до фізичного самовдосконалення та занять спортивно-оздоровчої спрямованості.

Нами було проведене анкетування серед студентів факультету економіки та управління Волинського національного університету імені Лесі Українки. На питання: «Чи займаєтеся Ви фізичною культурою та спортом?» на момент проведення анкетування 10% студентів відповіли впевнено. Більшість же студентів – 85% декларативно відзначили про нерегулярні заняття. Незначна кількість студентів відповіла, що зовсім не займаються фізичною культурою.

Студенти бажали б займатися різними видами рухової активності, що свідчить про широке коло фізкультурно-спортивних інтересів студентів. Так, на перше місце студенти поставили спортивні ігри, плавання, фітнес (18%, 17%, і 17% відповідно). У дівчат перевагу мають такі види рухової активності, як фітнес (21%), катання на велосипеді (18%), плавання (15%), волейбол (16%). У юнаків перевага надається грі у волейбол (21%), плаванню (19%), футболу (17%).

Виявлені фізкультурно-спортивні пріоритети студентів повинні враховуватися при розробці змісту процесу фізичного виховання у ЗВО. Серед причин, що перешкоджають регулярним заняттям з фізичного виховання, студенти в абсолютній більшості 52% називають недостачу вільного часу. Це підтверджує той факт, що рухова активність студентів не ввійшла до режиму основної діяльності та відіграє роль додаткового компоненту їхньої життєдіяльності стосовно навчання, побуту, розваг. Серед інших, менш значимих причин, що перешкоджають заняттям з фізичного виховання студенти відзначають внутрішню неорганізованість 11%, відсутність сили волі 8%, низький рівень здоров'я 9%, недостатня кількість місць для занять 7%. Результати дослідження і їх аналіз дозволяють визначити особливості організаційного, методичного й медико-біологічного аспектів фізкультурно-оздоровчої роботи зі студентами й розробити практичні рекомендації для студентів і викладачів фізичного виховання. При створенні секційних форм організації занять необхідно враховувати: стан матеріально-технічної бази; кадрове забезпечення освітньої установи; особливості організації медичного забезпечення студентів; мотивацію до фізкультурно-оздоровчих занять студентів; характеристику контингенту студентів: вікові і статеві особливості, освітній і загальнокультурний рівень, професійні інтереси і т. ін.

Результатами нашого дослідження доведено потребу створення нових форм освітнього процесу фізичного виховання, побудови секційної моделі організації забезпечення спортивно-оздоровчих потреб студентів.

Список використаних джерел

1. Bielikova, N., Tsos, A., Indyka, S., Contiero, D., Pantik, V., Tomaschuk, O., Dedeliuk N. and Podubinska, S. (2021). The Motor Activity Status and Students' Self-Assessment of Health During a COVID-19 Pandemic. Sport Mont, 19(S2), 95-99. doi: 10.26773/smj.210901 / http://www.sportmont.ucg.ac.me/clanci/SM_September_2021_Bielikova.pdf

2. Dedeliuk N., Kovalchuk N., Vashchuk L., Tomashchuk O., Saniuk V., Savhuk S. (2018). Model of Students Sports and Recreation Activity Organisation in the Conditions of Higher Educational Institution. *Physical Education, Sport and Health Culture in Modern Society*, (1(41), 29-35. <https://doi.org/10.29038/2220-7481-2018-01-29-35>

3. Томащук О. Г., Сенько В. І. Організація фізичного виховання студентів закладів вищої освіти у сучасних умовах. Наукове мислення: збірник статей учасників шістнадцятої всеукраїнської практично-пізнавальної інтернет-конференції «Наукова думка сучасності і майбутнього», (26 грудня 2017р. - 10 січня 2018р.). Частина 2. Видавництво НМ. Дніпро, 2018. С. 64-66.

АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ РІЗНИХ ЗАСОБІВ ОБТЯЖЕННЯ ДЛЯ РОЗВИТКУ ВИБУХОВОЇ СИЛИ

Косинський Е. О. – аспірант ВНУ імені Лесі Українки

Сітовський А. М. – к. н. фіз. вих. та спорту, доцент, кафедри фізичної терапії та ерготерапії ВНУ імені Лесі Українки

Дишко О. Л. – к. п. н., доцент кафедри фізичної культури КЗВО «Луцький педагогічний коледж» ВОР.

У багатьох видах спорту важливою є така якість як вибухова сила. Під поняттям вибухової сили ми розуміємо здатність людини проявляти найбільше зусилля за можливо найкоротший час. Ця якість має вирішальне значення в рухових діях, які потребують великої потужності напруження м'язів (різноманітні стрибки, метання і удари), для таких видів спорту як футбол, волейбол, гандбол, баскетбол та ін., для яких характерний удар по м'ячу або стрибки, а також різні види одноборств, технічне виконання елементів яких передбачає рухи з подоланням опору і різних обважнювань за мінімальний період часу (удари, кидки, здійснення захисних дій).

Доведено важливість розвитку вибухової сили м'язів ніг для футболістів, що визначає результативність ударів по воротах [2].

Вказується, також на необхідності тренувань спрямованих на розвиток вибухової сили у баскетболі, оскільки це ефективний засіб підвищення результативності [1].

Зауважимо, що фахівці приділяють значну увагу ефективності використання різних засобів розвитку вибухової сили, однак чимало аспектів ще недостатньо досліджені.

Ефективність різних засобів показано в цілій низці статей. Зокрема, дослідження науковців показало високу ефективність використання еластичних стрічок у тренувальному процесі гандболістів експериментальної групи в порівнянні з контрольною [3]. Проте необхідно зазначити, що в контрольній групі не використовувалися спеціальні вправи для розвитку вибухової сили.

Доведено позитивний вплив ізометричних напружень на показники вибухової сили [5] та позитивний вплив шеститижневого циклу тренувань із використанням ізометричних вправ на розвиток вибухової сили [6].

Досліджуючи ефективність різних засобів обтяження, ми вивчали ефективність обтяження вільними вагами (масою предметів), еластичними стрічками (гумові джгути) та ізометричні навантаження.

В експерименті брали участь 60 студентів, поділених на три однорідні групи. Як тестове завдання для визначення вибухової сили використовувалась вправа: «стрибок у довжину з місця».

Для тренування вибухової сили була застосована вправа: «жим ногами в тренажері під кутом 45° » з використанням різних видів обтяження (маса предметів, еластичні стрічки, статичне закріплення платформи). При цьому величина обтяження (80% від максимуму). Кількість повторень в одному підході – 10. Темп рухових дій – 70-100% з акцентом на якнайшвидше виконання робочої (долаючої) фази рухової дії. Кількість підходів – 6. Тривалість активного відпочинку до відновлення пульсу на рівень 91-110 уд./хв.

Під час відпочинку виконують вправи на відновлення дихання, розслаблення, помірне розтягування. Таким чином, три групи мали відмінність лише у засобі обтяження. В усіх групах тренування проводили двічі на тиждень протягом двох місяців. З тренування були виключені стрибкові вправи, що дозволило уникнути впливу на результат контрольного завдання фактору покращення техніки.

У наших дослідженнях встановлено високу очікувану ефективність джгутів як засобу обтяження для розвитку силових якостей [4].

Для порівняння ефективності засобів було проведено дослідження, в якому були застосовані всі зазначені засоби обтяження.

Проведене нами дослідження для розвитку вибухової сили за допомогою використання різних засобів показало наступні результати: група, що використовувала як засіб обтяження еластичні стрічки отримала найменший приріст у показнику вибухової сили – стрибок у довжину з місця зріс на 4,3 см (з 185,05 см до 189,35 см) ($p < 0,05$). Група з використанням ізометричних вправ мала незначний приріст у стрибку – з 185,25 см до 196,15 см ($p < 0,05$), приріст становив 10,9 см. Найбільший приріст спостерігаємо в групі з використанням обтяжень масою предметів – 14 см (з 187,15 см до 199,15 см ($p < 0,05$)).

Отже, рівень розвитку вибухової сили відрізняється залежно від засобів, які використовувалися. Зокрема, приріст вибухової сили від використання еластичних стрічок як засобу обтяження становив 4,3 см, від виконання ізометричних вправ – 10,9 см, а від використання обтяження масою предметів – 14 см.

Список використаних джерел

1. Aksović N. Explosive Power in Basketball Players / Aksović N, Kocić M, Berić D, Bubanj S. // Physical Education and Sport. – 2020. – Vol.: 1(18). – P. 119–134.
2. Almizan M.Y. Explosive Power Exercises Models on Shooting Ability on Football Extracurricular Students at SMAN 2 Lubuk Basuk Agam / M.Y.Almizan, M.A.Desman, M.Ilham // Advances in Social Science, Education and Humanities Research. – 2019. – P. 464
3. Aloui G. Effects of an 8-Week In-Season Elastic Band Training Program on Explosive Muscle Performance, Change of Direction, and Repeated Changes of Direction in the Lower Limbs of Junior Male Handball Players / Aloui G, Hammami M, Fathloun M, Hermassi S, Gaamouri N, Shephard RJ, Chelly MS. // Journal Strength Cond Res. – 2019. – Vol.: 33(7). – P. 1804-1815.
4. Dyshko, O. The Analysis of Effectiveness of Elastic Training (Resistant) Bands Application to Develop Explosive Strength / Dyshko O., Kosynskyi E., Sitovskyi A., Chodinow W., Pasichnik V. // Health, Sport, Rehabilitation. 2021. – Vol.: 7(3). – P. 43-53.
5. Kovačević E. Effects of Maximum Isometric Contraction on Explosive Power of Lower Limbs (Jump Performance) / Kovačević E., Klino A., Babajić F., Bradić A. // Sport SPA. – 2010. – Vol.: 7(1). – P. 69-75.

ВЗАЄМОЗАЛЕЖНІСТЬ СТАНУ ЗДОРОВ'Я ТА ФІЗИЧНОЇ АКТИВНОСТІ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Назарук А. В – студентка IV курсу
факультету фізичної культури та здоров'я
ВНУ імені Лесі Українки

Деделюк Н. А. - к. н. фіз. вих. та спорту,
доцент кафедри теорії фізичного вихован-
ня та рекреації ВНУ імені Лесі Українки

Численними дослідженнями доведено, що гарантією здоров'я є високий рівень фізичної підготовленості особистості. У зв'язку з погіршенням стану здоров'я знижується не тільки фізична працездатність, а й розумова. Для запобігання, експерти радять займатися фізичними вправами, для виконання яких потрібен уважний контроль за фізичним і функціональним станом [1; 2].

Обов'язково до уваги слід прийняти фізичний стан школярів, бо їх здоров'я на сьогодні – це здоров'я нації у майбутньому, в якому помітний минулий і сьогоденний добробут нашої країни.

Мета дослідження – на основі аналізу наукової літератури довести взаємозалежність стану здоров'я та фізичної активності дітей молодшого шкільного віку.

Спостерігаючи за станом здоров'я школярів, ми можемо сказати і про стан їх фізичної підготовки. Сучасні науковці які зайнялись цим питанням, стверджують що стан здоров'я і фізичної підготовленості школярів, які навчаються, не відповідає нормам які мали б бути, а саме: більше ніж 70 % дітей, що приходять до першого класу, уже мають відхилення у стані здоров'я; до 65 % хворіють респіраторними захворюваннями; 50 % учнів мають різні хронічні захворювання; більше 20 % мають ожиріння у 63 % школярів є проблеми з поставою, а у 25 % помітна реакція на гіпертонічну хворобу; 19 % дітей мають підвищений артеріальний тиск; до 50 % школярів мають різноманітні порушення опорно-рухового апарата; звільнені від уроків фізичної культури більше 25 тисяч учнів, а 45 % школярів закінчують 10 клас з значним погіршенням зору. Якщо вірити статистиці на сьогодення, загальна кількість здорових дітей зменшила у чотири рази за роки навчання у школі [2; 3].

Станом на 1 вересня 2020 року у Волинській області було числиться 923 дитини з обмеженими потребами у віці до 16 років. Спостерігався ріст кількості дітей-інвалідів у порівнянні з попередніми роками. У порівнянні з 2000 роком, рівень їх загальної серед дітей виріс на 20,7%. 21% дітей-інвалідів знаходяться в спеціальних закладах. Нервові, психічні розлади та вроджені аномалії розвитку — найбільш розповсюджені види розладів дітей-інвалідів. Розподіл дітей-інвалідів за віковими групами такий: у віці до 3-х років – 7,3%, у віці до 3-6 років – 14,9%, 7-13 років – 53,3%, у віці 14-15 років – 24,5% [1; 3].

Для змінення цієї тенденції із погіршенням здоров'я дітей у школах важливо ретельно вивчити стан здоров'я школяра. Науковими дослідженнями [3] доведено, що між фізичною активністю, і методикою виховання та станом здоров'я у дітей і молоді існує статистика вірогідного зв'язку. У сучасних умовах погано вивчені кількісні характеристики цих взаємозв'язків.

Для усвідомлення розуміння здорового способу життя важливі поінформованість і можливість доступу до спеціальних профілактичних процедур, що мають уповільнювати природний процес старіння, наявність належних екологічних умов, інших складових ЗСЖ, що стосуються переважно не тільки фізичного і психічного, а також соціального і духовного здоров'я.

Основними визначальними факторами здоров'я є:

- спосіб життя - 50 %;
- навколишнє середовище - 20 %;
- генетичні (спадкові) фактори - 20 %;
- медичні фактори - 10 %.

Людина, котра навчиться усвідомлювати і контролювати свою поведінку, емоції, думки, зможе навчитися зберігати оптимальну вагу, гармонізувати сімейні й сексуальні відносини, позбутися шкідливих звичок. Через пізнання і поліпшення психологічного складника здоров'я ми маємо шанс зміцнювати й удосконалювати саму людину та її здоров'я [1].

Науковець Т. Ю. Круцевич [2] стверджує, що структура здоров'я знаходиться у стабільності гомеостазу і саморегуляції організму.

Одним із основних показників стану здоров'я є рівень фізичної підготовленості, який позначається станом фізіологічних функцій організму та його можливостями, які змінюються за життя [2]. Збільшення та зменшення цих запасів можна пов'язувати з індивідуальними особливостями організму в цілому. Основним фактором є аеробна можливість організму, від якої залежить багато чого, від життєдіяльності до тривалості життя людини.

Дослідження фізичного стану школярів дозволяє зробити аналіз і, пізнати становлення їх організму, визначити оптимальні навантаження, скласти програми тренування, визначити ефективність занять.

Аналіз наукової та методичної літератури показав, що існують суперечливі підходи для побудови навчального процесу з фізичного виховання школярів початкових класів загальноосвітньої школи. Основою росту й розвитку дітей молодшого шкільного віку становить стан їхнього здоров'я і особливості рухової активності.

Список використаних джерел

1. Деделюк Н. А., Томащук О. Г. Методичні рекомендації для самостійних занять студентів з навчальної дисципліни «Психологія фізичної активності» / Н.А. Деделюк, О. Г. Томащук. Луцьк: Вежа-Друк, 2020. 96 с.
2. Круцевич Т. Концептуальна модель неспеціальної фізкультурної освіти учнівської молоді / Т. Круцевич, О. Томенко // Спорт. вісн. Придніпров'я. – 2011. – № 2. – С. 164–168
3. Вернер І. Є. Статистичний щорічник України [Електронний ресурс] / І.Є.Вернер, О.А. Вишневська // м. Київ –2020.-140-148с.– Режим доступу до ресурсу: http://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2020/zb/11/zb_yearbook_2019.pdf

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ І ПРОВЕДЕННЯ ЗМАГАНЬ ЗІ СПОРТИВНОЇ ХОДЬБИ «ЛУЦЬКА ДЕСЯТКА»

Новак О. О. – магістр факультету фізичної культури, спорту та здоров'я, ВНУ імені Лесі Українки

Яловик В.Т. – к. п. н., доцент кафедри теорії фізичного виховання та рекреації, ВНУ імені Лесі Українки

Аналіз організаційних основ змагань дозволяє виявити принципи, умови їх проведення, зміни самої системи змагань, як реакції на сучасні тенденції розвитку спорту [1]. Все це обумовлює необхідність більш детально вивчити систему змагань, виявити основні особливості організації та проведення змагань, прослідкувати тенденції розвитку змагальної діяльності у сфері спорту.

«Луцька десятка» цілком закономірно набуває усе більшої популярності і має вже статус міжнародного турніру. Тому ми у своїй роботі акцентували увагу саме на змаганнях зі спортивної ходьби «Луцька десятка» та провели їх аналіз у період з 2006 по 2020 роки [2; 3]. У процесі нашого дослідження використовувались такі методи: історико-педагогічний аналіз архівних документів і протоколів змагань; хронологічний метод; звіти спортивних організацій. Серед умов, що забезпечують ефективну організацію та проведення змагань в сучасній легкій атлетиці є діяльність організаційного комітету. У *табл.1* відображена структура організаційного комітету з проведення змагань у м. Луцьку. Від усіх зазначених у *табл. 1* організацій та їх погоджених дій залежить успішність спортивного заходу.

Таблиця 1

Структура організаційного комітету із проведення змагань «Луцька десятка»

Організаційний комітет				
ФЛАВО	Відділ з питань фізичної культури і спорту ОДА	Департамент сім'ї, молоді та спорту Луцької міської ради	Керівники служб міста Луцька	Суддівський комітет ФЛАЛ
Спонсори змагань	ФСТ «Спартак» ТзОВ «Телеком-сервіс»	Фонд Ігоря Палиці «Тільки разом»	Незалежна громадсько-політична газета «Волинь-нова»	ВОШВСМ
Волинський обласний центр фізичного здоров'я населення «Спорт для всіх»				

Організаційний комітет для проведення змагань створює наступні комісії з: підтримки та розміщення учасників змагань; медичного обслуговування; безпеки і громадського порядку; організації змагань; організації харчування; зв'язку, телебачення і радіомовлення; пропаганди і агітації; транспорту. Для підготовки до змагань зі спортивної ходьби «Луцька десятка» організаційний комітет розробив план розподілу доручень. На основі аналізу розпоряджень міського голови та Департаменту сім'ї, молоді та спорту Луцької міської ради ми визначили перелік заходів, які необхідно здійснити для успішного проведення змагань (табл. 2).

Розподіл обов'язків організаційним комітетом із підготовки до проведення змагань

№ з/п	Назва заходів	Відповідальний
1.	Нагородна атрибутика	Департамент сім'ї, молоді та спорту Луцької міської ради
2.	Медичне забезпечення	Луцька міська лікарня
3.	Охорона місця проведення змагань	Муніципальна поліція
4.	Перекриття траси	Луцька поліція
5.	Підготовка траси	Комунальна служба м. Луцька
6.	Забезпечення біотуалетами	Комунальна служба м. Луцька
7.	Огородження траси	Комунальна служба м. Луцька
8.	Комп'ютерне забезпечення	ДЮСШ № 3 Луцької міської ради
9.	Озвучення змагань	Департамент сім'ї, молоді та спорту Луцької міської ради
10.	П'єдестал пошани, фішки, дошки оголошення, гонг, лічильник кругів,	ФЛАВО
11.	Арка «Старт фініш»	Волинський обласний центр «Спорт для всіх»
12.	Приміщення для кол-рум	ВДУ імені Лесі Українки
13.	Кімната для секретаріату	ВДУ імені Лесі Українки
14.	Кімната для допінг контролю	ВДУ імені Лесі Українки
15.	Столи, стільці	ВДУ імені Лесі Українки
16.	Підготовка листів звернень	Департамент сім'ї, молоді та спорту Луцької міської ради
17.	Бронювання місць для проживання спортсменів	Департамент сім'ї, молоді та спорту Луцької міської ради
18.	Висвітлення змагань у ЗМІ, та на сайтах	Департамент сім'ї, молоді та спорту Луцької міської ради
19.	Палатки для суддів	ФЛАВО, ЗДЦОП
20.	Прикрашення фінішу, п'єдесталу нагородження,	Комунальна служба м. Луцька
21.	Сценарій відкриття і закриття змагань	Департамент сім'ї, молоді та спорту Луцької міської ради
22.	Підготовка суддівської документації	ФЛАВО, ЗДЦОП

Завдяки чіткій роботі організаційного комітету, проведення змагань «Луцька десятка» посідає провідне місце серед заходів за межами стадіону в Україні.

Успішне проведення змагань залежить від послідовності обсягу організаційної діяльності оргкомітету і зумовлюється рівнем змагань та чисельністю учасників.

Список використаних джерел

1. Судейство спортивної ходьби и организация соревнований по спортивной ходьбе руководство для судей, официальных лиц, тренеров и спортсменов 2010 – 2011 / Международная ассоциация легкоатлетических федераций [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://iaaf.ru/ru/docs/official/walk.pdf>.

2. Програма змагань зі спортивної ходьби «Луцька десятка», Луцьк: 1996- 2011pp. – 12 с.

3. Програма змагань зі спортивної ходьби «Луцька десятка», Луцьк: 2012- 2020pp. – 12 с.

ПРОФІЛАКТИКА ТРАВМАТИЧНИХ УШКОДЖЕНЬ У ПРОЦЕСІ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ

Поторась Т. С. – студент факультету фізичної культури, спорту та здоров'я ВНУ імені Лесі Українки

Ніколаєв С. Ю. – к. фіз. вих. і спорту, доцент кафедри теорії фізичного виховання та рекреації ВНУ імені Лесі Українки

Попередження травматичних ушкоджень у процесі навчальних занять з фізичного виховання повинно здійснюватися за допомогою:

- дотримання техніки безпеки під час виконання фізичних вправ;
- проходження лікарського огляду;
- контролю за виконанням правил попередження травматизму;
- розробки заходів щодо профілактики ушкоджень на заняттях фізичними вправами.

Усі причини травм можна звести в наступні групи:

- недостатня загально-фізична підготовленість студентів;
- недоліки в організації та методиці проведення занять, тренувань, змагань;
- недоліки в матеріально-технічному оснащенні заняття, тренування, змагання;
- незадовільний стан здоров'я студента або його недисциплінованість;
- несприятливі метеорологічні умови;
- низька температура повітря; відсутність хорошої видимості; застосування недоброякісного спорядження [2].

Якщо студент недостатньо засвоїв техніку рухів у тій або іншій вправі, слабо орієнтується в просторі та погано володіє тілом, це означає, що різні групи м'язів у нього працюють не завжди координовано, і це може бути причиною ушкодження. Приміщення та споруди для тренувань, майданчики та сектори, бігові доріжки, снаряди, інвентар, одяг та взуття повинні відповідати санітарно-гігієнічним вимогам та нормативам. На заняттях необхідно користуватись всіма захисними пристосуваннями. Важливий засіб профілактики травматичних ушкоджень – дотримування правил особистої гігієни.

Для профілактики травм надзвичайно важливе значення має і спеціальне тренування та укріплення суглобно-зв'язочного апарату рук та ніг, а також добре проведена попередня розминка.

Взимку, при низькій температурі, коли студент одягне погано підігнаний одяг та взуття, якщо він перевтомлений, ослаблений після хвороби можуть бути відмороження окремих частин тіла.

Влітку, в дуже спекотну, насичену водяними парами та безвітряну погоду, у зв'язку з різким зменшенням тепловіддачі в організмі на заняттях фізичними вправами (ходьба, біг на довгі дистанції, походи) можливий тепловий удар (при місцевому перегріванні голови, не захищеної від прямих сонячних променів, можливий сонячний удар). Різке почастішання пульсу, почервоніння та сухість шкіри, підвищення температури тіла, нудота, запаморочення, головний біль, блювота, втрата свідомості – це симптоми, характерні для теплового та сонячного удару.

До основних заходів профілактики травматичних ушкоджень відносяться дотримання правил гігієни, одягу та взуття, врахування кліматичних та метеорологічних умов при організації занять, тренувань та змагань. У всіх випадках несприятливих метеорологічних умов основними заходами профілактики є дотримання необхідних санітарно-гігієнічних правил та норм щодо місць заняття. Особливої обережності потребує проведення занять на воді, під час яких частіше за все бувають травми обличчя, голови, рук, хребта, органів черевної порожнини через пірнання головою вниз в місцях з малою глибиною, у недосліджених місцях або через невміння управляти своїм тілом у повітрі, а також при купанні та пірнанні на самоті. Тому для запобігання нещасних випадків та травматичних ушкоджень плаванням слід займатись групою в басейні або у спеціально відведених, попередньо обстежених місцях [1].

Таким чином, аналізуючи наукову літературу, мимоволі ставиш собі питання: невже травми – це невиліковна патологія, наявність якої можна тільки констатувати. Отримання травми були і залишаються серйозною педагогічною проблемою. Внаслідок травми виникають втрата робочого часу для надання першої допомоги й наступного медичного лікування та реабілітацію потерпілого, що є збитковим для навчально-виховного процесу. Дотримання та врахування профілактичних заходів профілактики травматизму в процесі виконання фізичних вправ є кращим засобом у боротьбі з ушкодженнями.

Список використаних джерел

1. Бичук О. І. Фізкультурно-оздоровча робота у школі. Луцьк : «Надстир'я», 1997. С. 127 – 128.
2. Бойченко Ю., Білоус К. Профілактика травматизму на уроках фізичної культури і перша долікарська допомога. Фізичне виховання в школі. 2009. (4). С. 21 – 24.

ОЗДОРОВЧИЙ ФІТНЕС У ПОБУТІ СУЧАСНОЇ ЖІНКИ

Пристапа Ю. М. – студентка IV курсу
факультету фізичної культури, спорту та
здоров'я ВНУ імені Лесі Українки
Деделюк Н. А. – к. н. фіз. вих. і спорту,
доцент кафедри теорії фізичного
виховання та рекреації
ВНУ імені Лесі Українки

До питання здоров'я жінок у нашій державі, прикута особлива увага. На нещодавньому V Українському жіночому конгресі н тему: «Лідерство жінок як цінність» (15-16 вересня 2021 року), спікери наголошували, що з давніх давен жінка виконувала всю хатню роботу, доглядала за дітьми, чоловіком, і в той же час не мала на себе і хвилинки, чим втрачала мотивацію до будь чого. Як зазначив, на той час, спікер ВР Дмитро Разумков: «Зараз важко уявити сферу, де б жінка не могла проявити себе...». На сьогоднішній день затверджують багато законів, які дійсно роблять українське суспільство рівним у гендерному плані, не розподіляючи його на чоловіків і жінок [3]. Враховуючи, що за усіма домашніми турботами прекрасна

частина людства немає часу на будь які фізичні вправи, тому важливо показати, що оздоровчий фітнес може бути присутній у побуті сучасної жінки. І це є одним із пріоритетних завдань не тільки в державних структурах, але і нас, майбутніх спеціалістів галузі фізичного виховання.

Як засвідчує світова статистика, то стан здоров'я людини на 20% залежить від спадковості, на 10% від рівня розвитку медицини, на 20% від стану довкілля, на 50% від способу життя [2]. Як відомо, що на стан здоров'я впливає багато чинників, але найголовнішим з них є – спосіб життя.

На думку С. О. Сорокіної: «здоровий спосіб життя – це сукупність стійких форм життєдіяльності людини, які визначають її життєвий шлях. Це – сукупність її звичок. Якщо, людина з дитинства, з молодих років постійно й наполегливо дбає про своє здоров'я, вона в основу своєї життєдіяльності закладає такі стійкі корисні звички, навички, поведінку, спосіб мислення, сприйняття оточуючих і себе, які й визначають основний її напрямок – шлях здоров'я. Вона обирає здоровий спосіб життя» [2].

Однією із головних складових здорового способу життя є оздоровчий фітнес, який спрямований на досягнення та підтримання фізичного благополуччя та зниження ризику захворювань. Дотримання принципів систематичності та доступності у процесі занять оздоровчим фітнесом забезпечують низький ризик хвороб, поліпшенням якості та тривалості життя. Під час занять оздоровчим фітнесом у жінок середнього віку, підвищується покращується емоційна складова, зростають показники фізичної працездатності, знижується рівень сезонних захворювань. Це і є складовою успішності людини, незалежно від виду роботи [1; 2].

Дослідження впливу оздоровчого фітнесу у побуті на загальний стан здоров'я сучасної жінки проводилося на основі анкетування жінок середнього віку, а саме: 44 -60 років, що проживають на території Волинської області.

За результатами анкет було визначено мотиваційно-ціннісні орієнтири жінок та пріоритетні види їх рухової діяльності. Переважна більшість жінок у своїх відповідях визначили оздоровчий фітнес, як найбільш прийнятну, доступну та ефективну форму занять руховою активністю. Слід зазначити, що жінки мають на меті розпочати заняття оздоровчим фітнесом з метою підвищення рівня працездатності, зниження маси тіла, загартування, розширення кола спілкування, урізноманітнення побуту, а також, для підвищення самооцінки. Фізичну працездатність визначали за допомогою тесту Купера, а саме безперервної 12-хвилининої ходьби. Під час проведення експерименту враховувалися індивідуальні можливості жінок і відповідно до них регулювалося фізичне навантаження. Окрім того, під час виконання тесту працездатність жінок фіксувалася за допомогою фітнес-браслета.

На початку дослідження 14 з 42 (30 %) жінок мали середній рівень фізичної працездатності, 15 з 42 (50%) жінок мали поганий рівень фізичної працездатності, а 13 з 42 (20%) мали дуже низький рівень фізичної працездатності.

Для підвищення рівня фізичної працездатності нами була розроблена програма фізичних вправ, запропонована жінкам для виконання протягом двох місяців. Результати повторного анкетування показали, що фізична працездатність зросла і самопочуття жінок покращилося. Так: 15 з 42 (30%) жінок зафіксували поганий

рівень фізичної працездатності; 16 з 42 (60%) зафіксували середній рівень фізичної працездатності; 11 з 42 (10%) жінок має добрий рівень фізичної працездатності.

За результатами дослідження було виявлено, що заняття оздоровчим фітнесом позитивно впливає на працездатність сучасної жінки, урізноманітнює та цілісно наповнює її побут. Враховуючи різнобічність та доступність занять, керуючись принципами систематичності та прогресивності, оздоровчий фітнес забезпечує зміцнення здоров'я і підтримання на високому функціональному рівні фізичних та психічних можливостей жінок середнього віку. Отже, оздоровчий фітнес у побуті сучасної жінки, як форма організації здорового способу життя, дозволить забезпечити сукупні якісні пріоритетні показники.

Список використаних джерел

1. Лисюк С., Кулібаба С., Лисак І. Дослідження мотивів та інтересів жінок першого зрілого віку, які займаються фізкультурно-оздоровчими заняттями / Сергій Лисюк, Сергій Кулібаба, Ірина Лисак // Фізична культура, спорт та здоров'я нації : зб. наук. пр. Вінницького держ. пед. у-ту ім. Михайла Коцюбинського.– Вінниця, 2015.– Вип. 19, т. 1.– С. 274–279.

2. Сорокіна С.О., Кудряшова Т.І. Мотиваційна зацікавленість жінок 30–50 річного віку до занять оздоровчими вправами / С.О. Сорокіна, Т.І. Кудряшова // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту.– 2011.– № 6.– С. 123–125.

3. V Український жіночий конгрес «Лідерство жінок як цінність». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: - <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3315988-u-kyevi-prohodit-v-ukrainskij-zinocij-kongres.html>

РУХОВИЙ РЕЖИМ ВОДІВ СЕРЕДНЬОГО ВІКУ У ПРОЦЕСІ ЇХ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Торчинська Я. І. – студентка 4 курсу факультету фізичної культури, спорту та здоров'я ВНУ імені Лесі Українки
Деделюк Н. А. – к. н. фіз. вих. і спорту, доцент кафедри теорії фізичного виховання та рекреації ВНУ імені Лесі Українки

На підставі Закону України «Про фізичну культуру і спорт» фізкультурно-оздоровча діяльність дорослого населення, безпосередньо, за місцем роботи громадян здійснюється на основі встановлених Законом вимог щодо режиму праці і відпочинку шляхом проведення реабілітаційних та професійно-прикладних занять в режимі робочого дня після трудового відновлення, профілактичних занять, розвитку масового спорту [1].

Сучасна світова економічна криза, пов'язана із пандемією коронавірусу, створила в Україні, як і у багатьох інших країнах, проблему не тільки фінансового, а й психологічного характеру. Чоловіки середнього віку у нашій країні опинилися у найбільш вразливій групі і, саме тому, доцільним є дослідження підвищення рівня їх фізичної працездатності засобами альтернативної степ-аеробіки.

Аналіз наукових літературних джерел дає підстави стверджувати, що вплив виробництва на функціональний стан людини визначають як гармонійну єдність біологічних, психічних і трудових функцій людини, що забезпечують повноцінну, необмежену її участь у різноманітних видах трудового і суспільного життя. Працездатність водія – це його спроможність з найменшими затратами енергії безпечно керувати автомобілем без зниження темпу та якості протягом тривалого часу [2; 3].

Робота водіїв пов'язана, переважно, із малорухливим способом життя, а отже, глобальна проблема професійних захворювань чоловіків нині полягає у низькому рівні фізичної активності [3].

За результатами анкетування водіїв (24 батьків студентів) ми маємо підстави стверджувати, що тривале перебування за кермом часто є причинами хребтових протрузій, гриж, варикозних розширень вен, виникнення порушень роботи серцево-судинної та травної системи. З причини малої фізичної активності розвивається атрофія серцевого м'яза, наслідком якої є гіпертонія. Наявність цих проблем, переважно, спричинені неякісним, нездоровим харчуванням, порушеннями правил гігієни, здорового сну, частими стресами, перевтомою. При тому, що водії мало рухаються та багато часу перебувають у сидячому положенні, у них сповільнюється обмін речовин, що впливає на її здатність регулювати рівень цукру в крові, метаболізм жирів, а це негативно впливає на тиск та послаблює м'язи і кістки.

Враховуючи специфіку роботи, водіям необхідно застосовувати два типи фізичної активності — аеробні та анаеробні фізичні вправи, чергуючи та рівномірно розподіляючи навантаження на всі групи м'язів у проміжку кожні дві години під час зупинок автомобіля впродовж робочого графіка (пробіжки і ходьба протягом 10-20 хвилин, вправи оздоровчої та атлетичної гімнастики, гімнастика для очей, дихальні вправи, йога, спортивні ігри середньої інтенсивності). Все це також можна здійснити не степ-платформі, що дасть ще кращий результат, адже задіюються м'язи, які при звичайній ходьбі чи бігові застосовуються частково.

Щоденне виконання фізичних вправ є важливою основою підвищення фізичної працездатності. Профілактика професійних захворювань водіїв і полягає не тільки у дотриманні оптимального рухового режиму, а також у нормалізації харчування, для покращення свого здоров'я, професійному водієві показана дієта з низьким вмістом жиру і вуглеводів (курка і яловичина, овочі, знежирене молоко, сир, нежирна риба.). Дотримуючись правил забезпечення 8-годинного сну та відпочинку, водії можуть запобігти виникнення інсульту, інфаркту, уникнути стресу, а також зберегти працездатність травної, дихальної та статевих системи.

Для збереження і зміцнення здоров'я, підвищення рівня фізичної працездатності професійним водіям доцільно дотримуватися здорового способу життя. Збільшення рухового режиму, що забезпечить підвищення рівня фізичної працездатності, можна досягти тільки шляхом систематичного застосування засобів фізичного виховання, а саме: оздоровчих видів гімнастики, циклічних вправ впродовж дня (біг, їзда на велосипеді, ходьба на лижах, веслування), спортивних ігор, плавання.

Оптимізація режимів фізичних навантажень чоловіків-водіїв досягається шляхом систематичної зміни видів фізичних вправ і досягнення оздоровчого ефекту при обмежених за обсягом та інтенсивністю фізичних навантажень за допомогою

альтернативної степ-аеробіки у вигляді східців вантажівки, плоскої та невисокої деревини, або, ж, пластику. Оскільки працездатність визначається потенційною здатністю людини проявляти максимум фізичного зусилля в статичній, динамічній або змішаній роботі, доцільним, на нашу думку є розробка у подальших дослідженнях методики підвищення показників фізичної працездатності засобами альтернативної степ-аеробіки.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про фізичну культуру і спорт»
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3808-12#Text>
2. Рибалка В.В. Психологія та педагогіка праці особистості: від обдарованості дитини до майстерності дорослого - Київ 2014- ст. 25, 40.
3. Теория и методика физического воспитания. Том 2. Методика физического воспитания различных групп населения / Под.ред. Т.Ю.Круцевич. – К: Олимпийская литература, 2003. – 392 с.

ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ ЗДІБНОСТЕЙ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ В УМОВАХ ЗАНЯТЬ ГІМНАСТИКОЮ

Трубніков В. В. – магістрант 2 курсу
факультету фізичної культури, спорту та
здоров'я ВНУ імені Лесі Українки
Ковальчук Н. М. – доцент кафедри теорії
фізичного виховання та рекреації
ВНУ імені Лесі Українки

Проблема професійної підготовки майбутніх фахівців у сфері фізичної культури знаходиться у центрі уваги багатьох вчених. О.О. Солтик [4] вказує, що дослідники наголошують на важливості таких аспектів, як: необхідність збагачення рухового досвіду фізичних вправ, формування культури рухів, популяризація здорового способу життя, організація навчального процесу як ступеневої освіти [1], використання інформаційно-комунікаційних технологій, впровадження інноваційних технологій [2] тощо. Отже, професійну підготовку студентів до майбутньої спортивно-педагогічної діяльності потрібно розглядати як цілісне явище, інтегровану ознаку, яка включає формування і розвиток спеціальних здібностей, вмінь та навичок.

Важливою складовою системи професійної підготовки фахівців з фізичної культури є вивчення комплексу спортивно-педагогічних дисциплін, в тому числі й „Гімнастики та методика її викладання”, під час проходження якої всі студенти вивчають техніку і методику навчання гімнастичних вправ. Разом з цим вони набувають ряд професійних здібностей. Тому метою нашого дослідження є виявлення шляхів формування професійних здібностей у студентів 1 та 2 років навчання засобами освітньої компоненти „Гімнастика та методика її викладання”.

В дослідженнях взяли участь 42 студенти спеціальності 014 Середня освіта (Фізична культура). Педагогічне спостереження проводилось під час лабораторних та індивідуальних занять із гімнастики за активністю студентів, виконанням завдань навчальної практики та виконанням індивідуальних завдань.

Педагогічний експеримент показав, що формування професійно-педагогічних здібностей майбутнього фахівця є складним, багатоаспектним і поетапним процесом. Кожний етап вимагає відповідних дій педагогів і здобувачів освіти, застосування організаційних форм і методів навчання. У сучасних умовах важливого значення набуває самостійна інтелектуальна та пізнавальна діяльність студентів. Виявлено, що відмінну і хорошу активність на заняттях гімнастики на 1 курсі проявили 57,1% студентів. На 2 курсі цей показник збільшився до 85,7 %. Практичний досвід показує, що самостійну роботу студентів стимулюють вузлові питання, які містять рекомендації щодо самостійного вирішення проблем. Систематична допомога, консультації під час самостійної підготовки і проведення окремих завдань та підготовчої частини уроку з гімнастики, а також контроль і оцінка за виконану роботу з боку викладачів дозволяють попереджувати помилки, які допускають здобувачі освіти.

Для підвищення ефективності формування професійних здібностей засобами гімнастики слід користуватися різними шляхами. Наприклад, для розвитку мовленнєвих, академічних, гностичних здібностей під час проведення загально-розвивальних, стройових вправ викладач навмисне допускає помилки в гімнастичній термінології, в такому випадку студенти не повинні виконувати відповідні дії, тобто проводиться гра „правильно – неправильно”.

Для покращання формування організаторських, дидактичних здібностей, педагогічної спостережливості доцільно навчати студентів працювати з невеликими групами, починаючи від 2–4 осіб у групі. З часом навчання кількість студентів у групі збільшувати. Крім умов для розвитку психомоторних здібностей на заняттях гімнастикою є всі умови для формування експресивних здібностей. Під час цих занять можна вирішити наступні завдання: навчання мовно-рухової і вокально-рухової координації, що передбачає формування умінь разом з демонстрацією гімнастичних вправ, образно, з різними відтінками інтонації голосу пояснити навчальний матеріал; навчання елементів євритмії, яка дає можливість емоційно відчувати кожне промовлене слово, що наче перетворюється в “довільний” і “запрограмований” рух (жест); навчання елементів пластики та скульптурності рухів, які формують вміння виразно та естетично показати і підкреслити головне в навчальному матеріалі; формування умінь переводити програмний матеріал з фізичної культури для дітей молодшого та середнього шкільного віку на мову художніх образів, інтонаційних та ігрових вправ.

Одним з недоліків у формуванні професійних здібностей на заняттях гімнастикою є те, що планується, як правило, одне заняття на тиждень. Це призводить до швидкого забування пройденого матеріалу через відсутність своєчасного його закріплення. Тому для студентів 1-2 курсів слід широко використовувати індивідуальні заняття і підвищити вимоги до контролю виконання самостійних завдань. Дослідження показало, що формування професійних здібностей засобами гімнастики за два роки навчання на факультеті фізичної культури, спорту та здоров'я носить позитивний характер. Під час навчальної практики у студентів формується педагогічна спостережливість, дидактичні, організаційні, експресивні здібності. Індивідуальні та самостійні заняття сприяють формуванню конструктивних, академічних здібностей.

Список використаних джерел

1. Антоненко О. Аналіз моделі професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури. Педагогічні записки Тернопільського національного педагогічного університету. Серія: Педагогіка. – 2017. – № 3. – С.17–30.
2. Белікова Н.О. Науково-методологічні підходи до професійної підготовки сучасного фахівця з фізичного виховання та спорту. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія № 15. 2014. Вип. 3К(44)14. – С. 91–96.
3. Солтик О. О. Формування професійної надійності майбутніх вчителів фізичної культури: теорія і практика: монографія / О. О. Солтик. – Хмельницький: ХНУ, 2018. – С. 83.

СЕКЦІЯ 12. КУЛЬТУРА ТА МИСТЕЦТВО

АКЦІЯ «НІЧ МУЗЕЇВ»: ДОСВІД ЧЕРНІГІВСЬКОГО ІСТОРИЧНОГО МУЗЕЮ ІМЕНІ В. В. ТАРНОВСЬКОГО

Андрійчук Т. І. – студентка 2 курсу факультету історії, політології та національної безпеки ВНУ імені Лесі Українки
Надольська В. В. – к. і. н, доцент кафедри музеєзнавства, пам'яткознавства та інформаційно-аналітичної діяльності ВНУ імені Лесі Українки

Однією з інноваційних форм роботи музеїв з відвідувачами є міжнародна акція «Ніч музеїв», до якої починаючи з 2005 р. долучається все ширше коло музейних закладів України. Вона нерозривно пов'язана з Міжнародним днем музеїв, який відзначають у всьому світі 18 травня. Головна мета міжнародної акції – показати ресурс, можливості, потенціал сучасних музеїв, залучити до музеїв молодь. Акція «Ніч музеїв» дозволяє на інтерактивному рівні, візуально і семантично використовувати музейний простір. Використання креативних (театралізація, гейміфікація, фотосемінар, тематичні вечірки, різноманітні шоу і перфоманси та ін.) прийомів допомагає більш широко поринути в атмосферу та тематику заходу, значно збільшити музейну аудиторію.

Вибір тематики дійства залежить від багатьох чинників: спеціалізації музею; погодних умов та наявності календарних свят у період проведення заходу; індивідуальних запитів відвідувачів; наявності певних загальнодержавних програм, об'єднаних єдиною тематикою; професіоналізму музейних працівників та ін.

Такого роду інтерактиви варто розглядати не лише як розважальне дійство, а й як серйозну освітню процедуру, яка дає змогу формувати бажання відвідати музеї не лише дітям, а й старшій віковій аудиторії. Для цього музейні працівники виявляють креативність та винахідливість, як у процесі підготовки, так і в ході самої акції. Такого роду захід вимагає і певної співпраці з іншими установами. Для прикладу, координація дій з обласними театрами чи міськими театральними студіями дає змогу домовлятися про використання костюмів, залучати до акції професійних акторів. Для театральних установ «Ніч музеїв» стає ефективною рекламою не лише їхніх ресурсів, а й творчості. З іншого боку, залучення до дійства акторів робить якість проведення акції ще вищою. Перспективним є також залучення до співпраці спонсорів. Це дає змогу зробити захід більш яскравим та цікавим для потенційних відвідувачів різного віку.

Цікавий досвід проведення акції «Ніч музеїв» в Україні має Чернігівський історичний музей імені В. В. Тарновського. З 2011 р. музей гостинно відкриває свої двері для відвідувачів та допомагає їм поринути у незвичайне для них середовище за допомогою інноваційних підходів до музейної діяльності. До співпраці залучена також і його філія – Чернігівський військово-історичний музей [2]. Традиційно захід

проходить під гаслом «Музей – територія спілкування», хоча щороку упроваджуються й більш тематично окреслені гасла акції. Наприклад, «Музеї – для сталого суспільства» (2015), «Музей і ландшафти» (2016), «Музей і суперечлива історія: розповідаючи про замовчуване» (2017) тощо.

У 2016 р. працівники Чернігівського історичного музею імені В. В. Тарновського спробували довести, що «музеї і музейні експозиції впливають на формування ландшафту – стану душі, який формується всередині кожної людини» [4, с. 3]. Окремі виставки «Ночі музею» – 2016 були створені спільно із кафедрою екології Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка та присвячувалися рослинному світу Чернігівщини. Також проводилися майстер-класи з фітодизайну. Водночас були запропоновані розваги для дітей, створено можливості для засвоєння навичок із виготовлення народної іграшки. Акція завершилася видовищною лазерною 3D-проекцією на фасад Чернігівського історичного музею імені В. В. Тарновського. Захід став яскравим прикладом симбіозу музейного, освітнього та розважального середовищ.

2017 року акція «Ніч музеїв» була позначена впливом європейських чинників і національних складових. Чернігівський військово-історичний музей у межах акції запросив відвідувачів на демонстрацію фільмів з історії Японії, була відкрита міні-виставка «Зброя Японії» (з колекцій музею), пройшов майстер-клас з оригамі, показовий виступ членів історико-етнографічного клубу з військових змагань, проведено дитячі майстер-класи та організовано розваги для наймолодших відвідувачів музею [1].

У 2018 р. на «Ніч музеїв» Чернігівський історичний музей імені В. В. Тарновського запросив учасників відвідати виставки експонатів, що традиційно зберігаються у фондах, а саме «І. Репін у гостях В. Тарновського», «Національний скарб В. Тарновського», «Детективні історії про музей» тощо. Також працював окремо обладнаний павільйон в етностилі, де відвідувачам презентували виставки глиняної іграшки, народної ляльки та національного костюму. Музейна аудиторія дізналася історію танцю XIX ст. та побачила окремі реконструкції народного танцю. Для всіх шанувальників не лише музеїв, а й театрів була запропонована вистава-репліка «Синій птах» М. Матерлінка у постановці акторів молодіжного театру «АмаТеа». Завершив акцію в історичному музеї концерт джазового гурту «Little dream» [3].

Залежно від тематики заходу акції «Ніч музеїв» музейними працівниками обираються методи привернення уваги відвідувачів до певної проблеми. Кожен перезапуск проєкту є унікальним та несе певне звернення через прості та доступні форми сприйняття інформації. Це допомагає не лише популяризувати музейну справу, але й підняти для обговорення громадськості певні питання, які не завжди є пріоритетними у повсякденному житті.

Таким чином, досвід Чернігівського історичного музею імені В. В. Тарновського засвідчує важливість для реалізації акції «Ніч музеїв» звернення до важливих для громадськості тем, співпраці музею з іншими установами освіти і культури, необхідність врахування зацікавлень різновікової музейної аудиторії та використання інтерактивних форм роботи з відвідувачами. Досвід проведення міжнародної акції «Ніч музею» вимагає ґрунтовного дослідження та використання з врахуванням особливостей діяльності кожного з вітчизняних музеїв.

Список використаних джерел

1. Запрошуємо на «Ніч у музеї». URL: <http://www.choim.org>.
2. Музейна ніч Чернігівського історичного музею. URL: <http://val.ua/ru/80013.html>.
3. Наближається «Ніч музеїв»: що підготували містянам музеї Чернігова *Сіверянський літопис*. 2018. URL: <http://val.ua/uk/102650.html>.
4. Пучинець М. «Ніч у музеї» по-чернігівськи. *Чернігівщина*. 19 травня. 2016. С. 3.

ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ДІЯЛЬНОСТІ ВІТЧИЗНЯНИХ МУЗЕЇВ

Вознюк В. С. – студентка 2 курсу факультету історії, політології та національної безпеки ВНУ імені Лесі Українки

Надольська В. В. – к. і. н, доцент кафедри музеєзнавства, пам'яткознавства та інформаційно-аналітичної діяльності ВНУ імені Лесі Українки

Інформатизація суспільства висуває до музеїв нові вимоги, зокрема, й активного впровадження інноваційних технологій. Використання Інтернет-технологій відкриває широкі можливості для комунікації музею з різновіковою аудиторією відвідувачів, ознайомлення їх з матеріальним і духовним культурним надбанням, розширення міжмузейних контактів.

Музейні заклади України в умовах задекларованого державою євроінтеграційного курсу прагнуть розвиватися у спільному європейському інформаційному просторі. Держава здійснює підтримку у справі імплементації новітніх інформаційних технологій у музейний сектор країни. Серед важливих кроків реалізації програми – приєднання музеїв України до глобальної мережі. За даними порталу «Музейний простір України», своє представництво в Інтернеті нині мають більше 200 українських музеїв [2].

Чимало українських електронних музейних версій, наприклад, Музей історії Києва, Києво-Печерська Лавра, Віртуальний музей історії комп'ютерної науки й техніки і т. ін., виконані на високому професійному рівні. Також привертає увагу проєкт Національної історичної бібліотеки України «Віртуальні екскурсії по музеях та історичних місцях України та світу», що надає можливість познайомитися з експозиціями 82-х музеїв [1].

Одним із найбільших українських культурологічних ресурсів в Інтернеті можна вважати сайт «Пам'ятки України», створений у 1999 р. Інформативним є портал «Музейний простір України», головним завданням якого визнано мобілізацію інтелектуального ресурсу музейної спільноти для розв'язання системних проблем музейної галузі [4].

У березні 2006 р. в Інтернеті була зареєстровано громадська платформа «Український центр розвитку музейної справи», яка спрямувала свої зусилля на розв'язання системних проблем музейної сфери. Усі охочі мають можливість доступу до вказаної платформи завдяки мережі «Facebook».

Однак не в усіх українських музеїв, на відміну від зарубіжних, сьогодні є власні сайти. До того ж більшість з адрес цих культурних установ в Інтернеті не претендують на звання «віртуальних музеїв»: це швидше стислі текстові рекламно-інформаційні сторінки. Тому музеї вирішують проблеми роботи з інтернет-аудиторією шляхом створення сторінки/групи у соціальних мережах. Соціальні мережі можна розглядати як своєрідну платформу для формування і розвитку двосторонніх зв'язків між музеями та їх аудиторією. Така форма популяризації музею не потребує додаткових фінансових витрат та технічної підтримки ресурсу.

Ще однією формою представлення музеїв в Інтернеті стало створення так званих «віртуальних музеїв». Відомими світовими зразками цифрового музеєтворення сьогодні є Музей Ван Гога (Нідерланди), Національний музей природної історії у Вашингтоні, Музей Орсе (Франція) та ін. Спроби створити «віртуальний музей» здійснено і низкою українських музеїв. Наприклад, Національний художній музей України має свій сайт в Інтернеті. Він не лише містить інформацію про зміст експозиції музею, постійні виставки, музейні новини, але й «віртуальний тур» залами цього закладу [2].

Сучасні технології відкривають широкі можливості для організації віртуальних інтерактивних презентацій та виставок, зокрема в режимі on-line. Завдяки інноваційним технологіям стає можливою демонстрація тривимірних об'єктів (3D-технології) за допомогою будь-якого комп'ютера, з'єданого з Інтернетом.

В Україні першим таким унікальним програмним продуктом стала «Віртуальна екскурсія. Музей імені Богдана та Варвари Ханенків». Програма має два режими. Перший – це віртуальний аудіогід: демонстрація найцікавіших експонатів колекції; другий – вільний огляд: самостійне пересування залами Східної колекції музею. Програмний продукт простий у використанні й має дві версії – українську та англійську [3].

Присутність музеїв в Інтернет середовищі відіграє важливу роль і у повсякденній роботі самих музейних працівників, у професійному інформаційному обміні всередині музейного співтовариства. Вона допомагає обмінюватися досвідом і спрощує міжорганізаційні, міжособистісні комунікації.

Таким чином, в умовах інформаційно-технологічного розвитку з'являються сучасні способи взаємодії музею і суспільства, спрямовані на розширення сфери впливу закладів культури серед громадськості. Представлення музеїв у мережі Інтернет, упровадження новітніх технологій у роботу музеїв виступають дієвими чинниками, які сприяють залученню відвідувачів, розширенню музейної аудиторії (в першу чергу молоді). Музейні працівники беруть дієву участь у формуванні повноцінного інформаційного простору, включення національної музейної інформації до складу світових інформаційних мереж, створення нового середовища взаємодії з широким колом користувачів.

Список використаних джерел

1. Віртуальні екскурсії по музеях та історичних місцях України та світу. URL:<https://nibu.kyiv.ua/virttour/museum/> (дата звернення 29.10.2021).
2. Лук'янець Н. М. Сучасні інформаційні технології як складова музейного менеджменту. URL:<http://www.conference.nbuv.gov.ua/report/view/id/396> (дата звернення 29.10.2021).

3. Музей мистецтв імені Богдана та Варвари Ханенків. URL : <http://www.museum-ukraine.org.ua> (дата звернення 30.10.2021).

4. Музейний простір України. URL : <http://prostir.museum/> (дата звернення 29.10.2021).

5. Національний художній музей України. URL : <http://www.namu.kiev.ua/> (дата звернення 30.10.2021).

ЕВОЛЮЦІЯ ОБРАЗУ СВЯТОГО СЕБАСТІАНА В ОБРАЗОТВОРЧОМУ МИСТЕЦТВІ

Грицина К.В. – студентка 2 курсу
факультету культури та мистецтв
ВНУ імені Лесі Українки

Постановка проблеми. Образ святого Себастіана – одне з найбільш поширених зображень оголеної персони за всю історію європейської художньої культури. Еволюцію цього образу можна прослідкувати від візантійського мистецтва до сучасності. Святого писали такі відомі художники як Сальвадор Далі, Боттічеллі, Палойола і це лише початок списку імен. Митці впродовж багатьох сотень років зверталися за натхненням до історії Себастіана – керівника преторіанської сторожі, який таємно проповідував християнство, за що був розстріляний з луків його ж солдат-язичників¹.

Мета дослідження. Висвітлити еволюцію образу Святого Себастіана в образотворчому мистецтві.

Результати дослідження. Найдавніші в історії культури зображення мученика датуються V століттям. На візантійській фресці середини VI століття Себастіан постає перед нами мужнім, зрілим чоловіком у білій тозі та з терновим вінком – символом його мучеництва². Якби не було надпису, що це дійсно святий Себастіан, то ми наврядчи змогли б здогатися хто це – настільки зображення образу відрізняється від звичного для нашого ока. Проте чим далі у часі, тим більш молодим та ніжним ставало зображення знаменитого мученика³.

Зображення святого Себастіана вибухає з новою силою під час періоду, коли в Європі розповсюдилася страшна епідемія чуми. Ікони з його участю зустрічаються усюди: в церквах, у будинках і навіть у хлівах, щоб захистити худобу від напасти хвороби. Жорж де Латур підійшов з іншого боку до зображення мучеництва Себастіана. Художник звертається до проміжної сюжетної сцени, що було рідкістю для того часу, та уникає безмірного драматизму. Картину «Зцілення святого від ран» він пише дуже камерно та в інтимній атмосфері. Дивлячись на це полотно складається враження, що сам процес її створення для художника є молитвою, закликанням святого заступника від чуми захистити люд від страшною хвороби².

У добу Ренесансу почали змінюватись світоглядні орієнтири та моральні установки. Відбулася своєрідна апологія людської тілесності, відновилося й розвинулося антична традиція зображень оголеного людського тіла. Тілесне перестає протиставлятися духовному, тоді як протилежне ставлення було яскраво виражене у середньовічних богословських трактатах. Митці доби Відродження

поволі стали зображати красиві тіла; а щоб церква не виступала проти, брали за основу якогось християнського персонажа. Саме тоді почалась нова хвиля популярності святого Себастьяна, тільки його зображення мало значну різницю від попередніх. Поступово воно перетворюється в прості штудії оголеної натури, а образ підлягав значною мірою романтизації². Джорджіо Вазарі відмічає, що в якийсь момент було прийняте рішення вилучати образи Себастьяна з церков, щоб не викликати у прихожан гріховних думок при погляді на цю оголену статуру та не відволікати їх від звернення до Бога, молитов.

Нову інтерпритацію свого образу Себастьян здобув з розвитком модерністського мистецтва. Сальвадор Далі був особливо захоплений історією та зображенням святого. У листуванні з Гарсіа Лоркою багато роздумував над тим, ким все таки є для людей Себастьян. Художник відкидав декаденсне зображення мученика та вважав за потрібне позбавити його ірраціональності, додавши в мистецтво стержень сили духу. Австрійський живописець Егон Шіле на одному із плакатів зобразив себе в образі святого Себастьяна². Там ми бачимо самотню постать, що приймає на себе гострі стріли людської критики, нерозуміння і знаходиться в нестабільній, незахищеній позиції. Це зображення є революційним в історії святого мученика, тому що воно позбавлене колишнього еротизму, міцї або ж ніжності.

Висновки. Отож можна прослідкувати те, що з розвитком світоглядно-культурних домінант еволюціонувала й іконографія святого Себастьяна. Від мужнього преторіанського стражника він поволі перетворився на втілення самотності та стоїчної покірності людини перед життєвими незгодами. Композиція зображення Себастьяна неодноразово кардинально змінювалося відповідно до особливостей культурно-історичних епох та панівного світогляду, тому його сміливо можна назвати одним з найнеоднозначніших образів святих мучеників у всій історії християнського мистецтва.

Список використаних джерел

1. Образ Святого Мученика Севастіана (Себастьяна). URL: <http://blyzhchedoboga.com.ua/sviaty-sebastian/> (дата звернення: 26.10.2021)
2. История искусства в одном сюжете: святой Себастьян. URL: <https://arzamas.academy/mag/414-seb> (дата звернення: 26.10.2021)
3. Кон И. Мужское тело в истории культуры. Москва, 2003.

ДІЯЛЬНІСТЬ МУЗЕЮ НАУКОВО-ТЕХНІЧНОГО ПРОГРЕСУ В ЛУЦЬКУ

Дейнека І.В. - студент 2 курсу факультету історії, політології та національної безпеки
Дмитренко А. А. – к. і. н, доцентка кафедри музеєзнавства, пам'яткознавства та інформаційно-аналітичної діяльності ВНУ імені Лесі Українки

Науково-технічні музеї – певне одні з наймолодших видів музеїв, їх колекції і фонди охоплюють усі види людської діяльності на усіх її етапах. Нині технічні музеї

досить популярні у світі, для них виділяють приміщення, застарілу техніку та пристрої. Хорошим прикладом слугує Політехнічний музей у Берліні. Утворений прямо на коліях, він експонує напевне усі види транспорту – від човнів довбанок і паровозів, до космічних апаратів і ретро автомобілів. В музеї зберігається неймовірна кількість приладів різноманітного призначення, причому майже з усіма можна взаємодіяти і працювати. Цей музей є однією з головних туристичних точок Берліна, неймовірна інтерактивність, величезний набір і прекрасна збереженість експонатів манить до нього дітей та дорослих.[6.]

На жаль, в Україні ситуація інакша. На даний момент ми не маємо дійсно потужних музеїв подібного профілю, проте у нас є багато дрібних музеїв, які можуть бути відділом якогось більшого музею, або приватними збірками. На прикладі цих музеїв можна побачити їх вплив, значення і функції у соціумі для громадян.

Музей науки і техніки відкрився у місті Луцьк 19 липня 2013 року, і розміщується у приміщенні комплексу «Адреналін Сіті». Саме керівництво комплексу разом з Комп'ютерною Академією «ШАГ» вирішили створити такий музей. Його ціль – просвіта та популяризація науки, та демонстрація технічних досягнень людства за його історію. При чому, музей є єдиним у своєму роді в Україні, тільки тут зібрані найголовніші прилади та інструменти починаючи з первісних часів, і до наших з вами днів. Також музей відзначає видатних українських вчених, які вклали свій розвиток у свої сфери діяльності. [1.] [5.]

Збірка музею нараховує понад 1500 музейних предметів. Тут є усе – від неолітичних примітивних інструментів і до сучасних ноутбуків і телефонів, якими користувались буквально минулого року. Початкова колекція музею була зібрана близько за місяць – подавали оголошення в газети, їздили по селах Волині, скуповували в основному радянську техніку ХХ ст.. А після перших карантинних обмежень 2020-го року, музей відкрився з новою силою – там з'явилися виставки з 18 нових кафедр. Зокрема, серед нових – кафедра авіабудування, морська, архітектури, правил дорожнього руху тощо. Музей дозволяє і закликає людей приносити свої предмети і цим самим поповнювати музейну колекцію новими експонатами. До прикладу, в 2020 році до музею зателефонував чоловік з Ківерець і домовившись привіз з пів сотні екземплярів техніки, навіть не розпакованої. Завдяки таким людям заклад має велику кількість давніх радіоприймачів, грамофонів, музичних центрів, магнітофонів, годинників, комп'ютерів, а особливу роль відведено засобам зв'язку – від громіздких телефонів і до сучасних мобільних. [1.] [3.] [4.]

Відвідувачі зазначають, що така концепція та форма подачі чудово демонструє «еволюцію» та розвиток технічного прогресу. Особливо гостям цікаво поглянути на експонати 10-30-ти річної давнини, здається що цим усім користувались ще вчора. Музей також має свою інтерактивну зону, де буде особливо цікаво дітям – можна перевірити різні закони фізики, випробувати на собі явища оптики, відчути себе воєнним або ліліпутом, покерувати іграшковими боксерами, поглянути на танець роботів та сісти в справжній ретро-кар. Особливу цікавість представляє собою наявний в музеї хронограф – тобто речі в музеї розміщені в хронологічному порядку і чітко прослідковується їх взаємозв'язок і розвиток. Крім того, за бажанням відвідувачів екскурсовод може продемонструвати роботу багатьох пристроїв. [1.] [7.]

Що цікаво, відкриття такого музею помітив професор Каліфорнійського університету, Нобелівський лауреат по астрофізиці Джордж Смут. Він написав вітальний лист: *«Століття тому поштова кореспонденція прогресувала завдяки коням і кораблям, а тепер у нас є стільникові телефони та інтернет, що надають змогу людям зв'язуватися миттєво. Розвиток технічного прогресу відбувається все швидшими темпами. А тому такий Музей надасть можливість побачити минулі розробки і зрозуміти швидкий темп змін. У майбутньому зміни будуть менш помітні, оскільки це вже будуть нанотехнології і вимагатимуть спеціальних дисплеїв у музеях...»* [5.]

Фундатори музею підтримують сучасні тенденції енергозбереження – від так, все освітлення в музеї виконано завдяки світлодіодній технології. Нинішня ціна входу до музею: 100 грн з дорослого, 80 грн з дитини. Усі кошти, що надходять від реалізації квитків спрямовуватимуть у Фонд розвитку обдарованих дітей «Мегамозок». Музей постійно проводить різноманітні заходи, майсер-класи, виставки. Наприклад лише за червень минулого року були такі заходи: майстер-клас по збору-розбору автомата Калашникова, дослідження мін та протигазів, друк і створення об'ємних моделей за допомогою 3D ручки, вивчення мелодій на різних музичних інструментах, дослідження раритетних проекторів і камер, змагання на радіокерованих машинках та роботах, піратське бульбашкове шоу.[1.] [2.] [3.]

Музей науки і техніки дійсно є унікальним. Він унікальний хоча б своєю діяльністю, своїм впливом на підростаюче покоління та великий вклад в популяризацію науки. Саме через такі заходи діти можуть ознайомитись з історією людини, її досягненнями, побачити життя своїх предків, і з захопленням споглядати фізичні явища. Такий заклад створює підґрунтя для майбутньої науки України в цілому, саме в цьому його особливість.

Список використаних джерел

1. Музей технічного прогресу. URL: http://volyn-museum.com.ua/index/muzej_tekhnichnogo_progresu/0-75 (дата звернення 30.10.2021)
2. Чим дивуватиме у червні Музей науки і техніки у Луцьку. URL: <https://business.rayon.in.ua/news/262211-chim-divuvatime-u-cherвні-muzei-nauki-i-tehniki-u-lutsku> (дата звернення 30.10.2021)
3. В «Адреналін Сіті» запрацював музей науки і техніки. URL: <https://business.rayon.in.ua/news/255623-vadrenalin-siti-zapratsiuvav-muzei-nauki-i-tehniki> (дата звернення 30.10.2021)
4. Перезавантаження: як змінився «Адреналін Сіті» під час пандемії. URL: <https://business.rayon.in.ua/topics/386853-koronavirus-ogoliv-іak-zminivsia-adrenalin-siti-pid-chas-pandemiyi> (дата звернення 30.10.2021)
5. У Луцьку відкрився Музей технічного прогресу. URL: <https://www.lutskrada.gov.ua/publications/u-lucku-vidkrivsia-muzej-tehnichnogo-progresu> (дата звернення 30.10.2021)
6. Deutsches Technikmuseum Berlin. URL: <https://technikmuseum.berlin>
7. Музей науки і техніки (технічного прогресу). URL: https://md-ukraine.com/ru/object/detail/8364_muzej-nauki-i-tehniki-tehniceskogo-progressa.html (дата звернення 30.10.2021)

МАЙСТЕР-КЛАС ЯК НОВІТНЯ ФОРМА РОБОТИ З ВІДВІДУВАЧАМИ У ВОЛИНСЬКОМУ КРАЄЗНАВЧОМУ МУЗЕЇ

Карпук С. С. – студентка 2 курсу факультету історії, політології та національної безпеки ВНУ імені Лесі Українки

Надольська В. В. – к. і. н., доцент кафедри музеєзнавства, пам'яткознавства та інформаційно-аналітичної діяльності ВНУ імені Лесі Українки

Діяльність музею, як науково-дослідного та культурно-освітнього закладу, охоплює широке коло завдань. Серед них базовими є виявлення, наукове дослідження, збереження та популяризація об'єктів історико-культурної спадщини. Для ефективної реалізації культурно-освітньої функції сучасні музеї мають дбати про налагодження дієвої взаємодії з різновіковою аудиторією, що передбачає використання як традиційних, так й нових практик роботи.

Кожна історична епоха вносить свої корективи у форми музейної роботи з відвідувачами. ХХІ століття, акцентуючи увагу на дозвілєвих запитах музейної аудиторії, висуває вимоги пошуку інноваційних методів комунікації, їх розвитку та вдосконалення. До таких практик звертаються як світові, так і вітчизняні музеї.

Значний досвід з використання інтерактивних технологій в останні десятиріччя накопичено й у Волинському краєзнавчому музеї (далі – ВКМ) – головній музейній установі області. Інтерактивність дає право відвідувачу на вияв свободи і творчості в просторі музею. Для створення такої атмосфери в музеї працівники ВКМ використовують квести, ігри, змагання, майстер-класи, презентації, музейні акції та ін. Названі практики дозволяють спростовувати стереотипи про застарілі та укорінені форми роботи з відвідувачами і доводять, що музей – це цікаво, трендово та інноваційно.

Особливою популярністю серед відвідувачів ВКМ користуються майстер-класи. Майстер-клас – це особлива форма практичного навчання, що має певну структуру та етапи, яка здійснюється фахівцем для передачі досвіду та умінь учасникам процесу. Майстер-клас проводиться для відносно невеликої аудиторії, що дозволяє приділити достатньо уваги кожному учаснику, створити сприятливу атмосферу для розвитку фантазії, експериментів та імпровізації.

Головними учасниками майстер-класу виступають відвідувач, народний майстер і музейний працівник. Така форма роботи забезпечує їх тісну співпрацю. Відвідувач при цьому стає однією із головних дійових осіб, перебуває в режимі розмови або діалогу з будь-ким. Проведення майстер-класу дозволяє створити комфортні умови для навчання, при яких відвідувач відчуває свою успішність, свою інтелектуальну і творчу спроможність, що робить продуктивним сам процес навчання [1, с. 237].

У ВКМ проводяться майстер-класи найрізноманітніших напрямів, професій та захоплень – з писанкарства, гончарства, оздоблення петриківським розписом, виготовлення ляльок-мотанок, браслетів, флікерів та ін. [5]. Музей активно залучає професіоналів для передачі досвіду і навичок усім бажаючим. Не лише

виготовлення речей власними руками приваблює відвідувачів, але й можливість поспілкуватися із фахівцями, знайти нові знайомства серед творчих однодумців, оглянути унікальні роботи відомих майстрів, ближче дізнатись про традиційно-побутову культуру населення Волинської області. Така практика є досить ефективною в навчанні, адже одночасно задіяні і наочне сприйняття, і звуковий супровід, і дрібна моторика.

Зазвичай, майстер-класи у ВКМ відбуваються паралельно з тематично близькими діючими виставками. У такому випадку учасники мають можливість вивчати технології виготовлення предметів, звертаючись до конкретних експонатів, що робить їх безпосередньо причетними до музею. Прикладом може служити практичне заняття із писанкарства, яке відбулося у ВКМ 04 квітня 2021 р. Після створення своїх унікальних великодніх атрибутів відвідувачі могли оглянути виставку авторських і традиційних писанок Катерини Кримковської [2]. Майстер-клас з рогозоплетіння (08.05.2019) після експонування виставки «Рідні береги. Творчий доробок родини Ромащуків. Плетіння з рослинних матеріалів» провела у ВКМ майстер народної творчості Є. Ромащук [3].

У 2020 р. у ВКМ розпочала свою роботу музейна майстерня «Пташка». Для різних вікових категорій відвідувачів були запропоновані тематичні майстер-класи з елементами інтерактивної екскурсії. Проведення їх у неділю дозволило розширити кількість тих, хто долучитися до роботи майстерні, зробити учасниками майстер-класів представників однієї родини різного віку [4].

Майстер-класи сприяють збереженню народних традицій, переданню прийдешнім поколінням культурних надбань, виховують повагу до майстрів і народних ремесел. Через відтворення майстрами народної творчості зникаючих промислів, репрезентацію їх на своїх персональних майстер-класах відбувається відновлення та розвиток традиційної культури українців.

Отже, музеї є важливими установами, що своєю діяльністю реалізують культурно-освітню функцію, взаємодіючи із різновіковою аудиторією. Реагуючи на її запити, сучасні музеї активно використовують у своїй роботі інтерактивні практики і технології. Однією з них є майстер-клас. Така форма комунікації користується популярністю серед відвідувачів ВКМ. Вона сприяє формуванню національної ідентичності, набуттю нових навичок, популяризації музейних предметів, зростанню зацікавлення традиційно-побутовою культурою. Майстер-клас інтерактивно знайомить музейну аудиторію з історією і культурою рідного краю.

Список використаних джерел

1. Биксалеєв А. А. Интерактивные формы взаимодействия с посетителями как современные тенденции развития музея. *Молодой ученый*. 2016. № 22. С. 236–238.
2. Волинський краєзнавчий музей відкриває школу писанкарства. URL: <https://lutsk.rayon.in.ua/news/362484-volinskii-kraeznavchii-muzei-vidkrivae-shkolu-pisankarstva> (дата звернення: 28.10.2021).
3. Волинський краєзнавчий музей запрошує на майстер-клас з рогозоплетіння. URL: <http://surl.li/ansnr> (дата звернення: 28.10.2021).
4. Запрошуємо на майстер-класи від музейної майстерні «Пташка». URL: <http://surl.li/anspa> (дата звернення: 28.10.2021).
5. Наукові публікації та видавнича діяльність Волинського краєзнавчого музею. Луцьк, 2021. URL: <http://volyn-kray-mus.at.ua/> (дата звернення: 28.10.2021).

МИХАЙЛО СІКОРСЬКИЙ ЯК МУЗЕЙНИЙ ДІЯЧ

Козакова І. В. - студентка 2 курсу факультету історії, політології та національної безпеки ВНУ імені Лесі Українки

Гаврилюк С. В. – д. і. н, професор, завідувач кафедри музеєзнавства, пам'яткознавства та інформаційно-аналітичної діяльності ВНУ імені Лесі Українки

Мета роботи: дослідити постать Михайла Сікорського та оцінити його багаторічну й плідну працю та вагомий внесок у розвиток музейної справи України.

Об'єкт дослідження: життєвий і творчий шлях М. Сікорського, його діяльність у Переяслав-Хмельницькому історичному музеї та Національному історико-етнографічному заповіднику «Переяслав».

Завдання роботи: проаналізувати джерельну базу стосовно теми роботи; висвітлити моменти життя, які стали визначальними у майбутній пам'яткоохоронній справі діяча, розглянути усю діяльність, якою займався М. І. Сікорський.

«Моє життя — музеї»- саме таким був девіз Михайла Івановича до останніх днів його життя. У 1951 році його призначили на посаду директора Переяслав-Хмельницького історичного музею. Він узяв собі за мету перетворити музей на відомий освітньо-культурний центр Переяславщини, і варто вказати що з цим завданням впорався на відмінно.

За весь час своєї діяльності Михайло Іванович Сікорський зробив те, що пересічній людині може здатися абсолютно неможливим одній особі, а саме – перетворив м. Переяслав-Хмельницький на місто-музей; ввів до наукового обігу чималу кількість маловідомих фактів про історію Переяславщини; музейний комплекс – Переяслав-Хмельницький державний історико-культурний заповідник, що складається з 27 тематичних музеїв, 370 нерухомих пам'яток народної архітектури, зробив відомим не лише на теренах нашої країни, а й навіть поза її межами, у 1999 р. заповідник отримав статус Національного закладу і називається Національний історико-етнографічний заповідник «Переяслав». Також відомо, що Михайло Іванович проявляв чимале зацікавлення у вивченні українського козацтва.

Незважаючи на те, що М. Сікорський був різнобічно зайнятою особистістю, він знаходив час для науково-дослідної роботи. Він є автором низки публікацій, що стосуються етнографічних експедицій, археологічних розкопок на території Переяслав-Хмельницького району, різні праці на історичну та музеєзнавчу тематику тощо. Публікував свої роботи у різних наукових виданнях, альманахах як в Україні, так і за кордоном.

Михайло Іванович віддав своїй роботі усього себе і за це 11 березня 2005 р. Указом Президента України № 459 йому було присвоєно звання Героя України з врученням ордена Держави.

Проаналізувавши усі здобутки Михайла Сікорського було виявлено усі фактори, які повпливали на його розвиток як історика, музеєзнавця, а також беззаперечного та всіма шанованого очільника. Стає зрозумілим, що найголовнішим здобутком і досягненням М. І. Сікорського стало створення музейного комплексу, що посприяло

в подальшому збереженню, порятунку української етнокультурної спадщини та фаховому вивченню прадавнього минулого України. Люди, яким пощастило працювати чи просто бути знайомим із Михайлом Сікорським, завжди пам'ятатимуть його як справжнього цінителя своєї справи та просто прекрасну людину.

Список використаних джерел

1. Авраменко Ю. В. М.І. Сікорський – охоронець і зберігач нерухомих пам'яток культурної спадщини Переяславщини. // Михайло Іванович Сікорський: творець історії й хранитель часу: колективна монографія, присвячена 90-річчю з дня народження М.І. Сікорського. – Національний історико-етнографічний заповідник «Переяслав» – Переяслав-Хмельницький, 2013. С. 185–192
2. Ткаченко В.М. До 85-річчя Михайла Івановича Сікорського // PEREYASLAVICA: наукові записки Національного історико-етнографічного заповідника «Переяслав»: збір. наук. ст. – Випуск 3(5). – 2009. – С. 309.
3. Колибенко Олена, Колибенко Володимир. Історико-краєзнавчі дослідження Переяславщини (археологічні джерела). – Частина 1. – Переяслав-Хмельницький, 2005. – С. 35.
4. Вісник Переяславщини № 85 (10 884). – 2005. – 15 листопада.
5. Особистий архів М.І. Сікорського.
6. ск 6(8). – Переяслав-Хм: СКД, – 2012. – С. 18-24. 39. Бойко Н.А. Агроном Яків Безнос – творець парку на Татарській горі // Міжнародна історико-краєзнавча конференція «Наукові студії М. І. Сікорського». PEREYASLAVICA. Наукові записки Національного історико-етнографічного заповідника «Переяслав»: Збірник наукових статей. – Переяслав-Хмельницький: ФОП Домбровська Я. М., 2015. – Випуск 9 (11). – С.15–18.
7. Дем'яненко Н. Дружні стосунки М. І. Сікорського // Михайло Іванович Сікорський: творець історії й хранитель часу: колективна монографія, присвячена 90-річчю з дня народження М.І. Сікорського. – Національний історико-етнографічний заповідник «Переяслав» – Переяслав-Хмельницький, 2013. – С. 249–254.
8. Жам О., Ткаченко Н. Пам'ять про нього не згасне... // Краєзнавство. – 2014. - № 4 (85). – С.279-285.
9. ПДА. Сікорська В.І. 1937 року народження. Записано 31.07.2011 року.
10. Офіційний сайт Національного історико-етнографічного заповідника «Переяслав». URL: www.niez-pereyaslav.com.ua.

ЕКСПОЗИЦІЙНА РОБОТА МУЗЕЮ ІСТОРІЇ СЕЛА ЧЕРЧЕ КАМІНЬ-КАШИРСЬКОГО РАЙОНУ

Лагода О. П. – студентка 6 курсу спеціальності Музеєзнавство, пам'яткознавство Волинського національного університету імені Лесі Українки

Дмитренко А. А. – кандидат історичних наук, доцент кафедри музеєзнавства, пам'яткознавства та інформаційно-аналітичної діяльності ВНУ імені Лесі Українки

Музей історії села Черче, Камінь-Каширського району, Волинської області заснований 25.05. 1987 р. [8, с. 2]. 21.11. 1988 р. удостоєний звання «шкільний музей», а 5.10. 2009 р. – «зразковий [5, с. 302]. З моменту становлення й до сьогодні заклад має

цінні предмети, які представляють історію населеного пункту від найдавніших часів. Одним із пріоритетних напрямків діяльності музейної установи є експозиційна. Саме експозиція є основою комунікації між екскурсоводом, відвідувачем, музейними експонатами. Тому важливо проаналізувати експозиційну діяльність та з'ясувати шляхи комплектування музейної експозиції, її роль для вивчення і збереження пам'яток історії.

На сьогодні відсутні спеціальні праці присвячені діяльності шкільного музею в с. Черче. Так, окремі аспекти цієї проблеми висвітлені у публікаціях С. Войчика [5], Н. Пась [7], Л. Венгери [4]. Однак проблемне питання досліджено лише фрагментарно, тому наразі є потреба у ширшому опрацюванні даної теми.

Основна мета дослідження полягає в тому, щоб висвітлити зміст та розкрити специфіку експозиційної роботи Музею історії села Черче.

Термін «експозиція» в перекладі з латини означає виставляти на показ, розкладати. Експозиція – це логічне розміщення музейних предметів, які несуть в собі певні ознаки часу, смислове та емоційне навантаження і тому представляються для огляду, набуваючи нового статусу «експонати». Крім того, в основу експозиції входить комплектування та зберігання музейних колекцій, адже музей – це «чарівна машина часу», де зібрані документи й предмети, які зберігають пам'ять минувшини і передають її нащадкам підтримуючи зв'язок поколінь. Основним завданням експозиції є привернути увагу відвідувача до певної події, явища, проблеми, щоб художньо відобразити епоху.

Музейна експозиція є результатом співпраці музейних працівників, керівництва школи, художників. Необхідно підкреслити, що створення експозиції Музею історії села Черче досить тривалий і складний процес, який проходив в декілька етапів. Перша фаза – це розробка концепції експозиції. На цьому етапі відбувається обговорення ідей, тематики розміщення, комплектування експонатів та триває науково-дослідний пошук, аналіз музейних предметів. Наступною фазою є розробка художнього оформлення експозиції, яка орієнтована на дитячу аудиторію. В Музеї історії села Черче експозиція формується як поєднання образного, функціонального, інформативного, технічного та наукового аспектів. Після ухваленого музейною радою тематично-експозиційного плану розпочався монтаж експозиції.

Музей історії села Черче знаходиться в приміщенні Опорного закладу загальної середньої освіти «Черченський ліцей», а експозиція представлена в двох окремих шкільних кімнатах належного стану площею 32 кв. м., яка структурно поділяється на постійно-діючу та виставковий зал. Усе більша увага в музейному закладі приділяється науковому, художньому, технічному й робочому проектуванню експозиції. Для розширення пізнавальних сюжетів з історії населеного пункту музейна експозиція побудована за тематично-хронологічним принципом: від найдавніших часів до сучасності. Так, структурно експонати розташовані в хронологічному порядку і висвітлюють певну тему, наприклад, «З глибоких джерел», «Село на початку ХХ ст.», «Село у 20-30 – ті роки», «Село і Друга світова війна», «Відбудова і сьогодення», «Життя школи», «Україна незалежна», «Небесна сотня і АТО».

В основу експозиції закладено музейний предмет, який для наочності супроводжується науково-допоміжними матеріалами, а структурною одиницею виступає комплекс речових, документальних пам'яток, що об'єднані тематично.

Слід зазначити, що експозиційна зала оформлена в етностилі з використанням українських традиційних кольорів, таких як червоний, білий, чорний. Тож для

декорування інтер'єру слугують колекція вишитих рушників, декілька ікон, та інші традиційні для українства елементи. Особливою частиною декору є колоски пшениці, жита, солом'яні іграшки-обереги у вигляді птахів, янголів та жовто-блакитний стяг. Основна частина експонатів розміщена у вітринах, стендах, одяг експонується на манекенах. Окрім цього, в експозиції представлені пам'ятки, які пов'язані з історією села Черче, тому це власне музейні предмети. Нині в експозиції шкільного музею, за інвентарною книгою, розміщено 1900 експонатів. Серед них – монети, зброя, одяг, взуття, рушники, медалі, листи, предмети побуту та сільського господарства тощо. Щоб встановити смисловий ланцюжок в експозиції, експонати супроводжуються етикетажем та пояснювальними текстами, які містять назву, опис предмета, оригінал чи копія. Використані експериментальні методи макетування, комп'ютерного моделювання. Музей дотримується основних вимог щодо збереження експонатів від механічного пошкодження, крадіжок, забруднення, вологості. Для цього встановлене професійне освітлення та відповідний температурний режим, який є оптимальним для всіх музейних предметів. Щодо пожежної та охоронної сигналізації, то вони відсутні за браком фінансів.

Отож, експозиційна робота шкільного музею взаємопов'язана з пошуково-дослідницькою, екскурсійною, фондовою (комплектація фондів, їх облік, дослідження), пам'ятко-охоронною, просвітницько-інформаційною, навчальною діяльністю і допомагає дослідити пам'ятки історії та культури нашого краю, які, безумовно, є складовою частиною національної історико-культурної спадщини [6, с. 9]. Експозиційна діяльність Музею потребує залучення інтерактивних технологій, які є містком-зв'язкою комунікації між аудиторією та музейними експонатами.

Список використаних джерел:

4. Вегера Л. Опорна школа. Яка вонає? *Педагогічний пошук*. 2003. № 3. С. 34–35.
5. Войчик С. Шкільний музей як центр історико-краєзнавчих досліджень. *Волинський музей: історія і сучасність*. Вип. 4. Луцьк, 2009. С. 302–307.
6. Основи пам'яткознавства / під заг. ред. Л. О. Гріффена О. М. Титової. Київ: Центр пам'яткознавства України: УТОПІК, 2012. 380 с.
7. Пась Н. Музеї як центри історико-краєзнавчих, природничих та етнографічних досліджень. *Волинський музей: історія і сучасність: наук. зб.* Вип. 5. Луцьк, 2004. С. 114–116.
8. Пась Н. Обереги минулого. *Полісся*. 2003. 20 трав. № 39. С. 2.

ФОРМУВАННЯ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ НА УРОКАХ ХОРЕОГРАФІЇ

Літвінчук О. М. - студентка 5 курсу
факультету культури і мистецтв ВНУ
імені Лесі Українки

Шостак В. М. - кандидат історичних
наук, доцент кафедри культурології ВНУ
імені Лесі Українки

Перед сучасною школою постає завдання - виховати особистість, здатну до життєтворчої діяльності. Така особистість зуміє правильно обрати свій шлях у житті,

зважаючи на власні можливості; буде ставити перед собою завдання самовдосконалення й саморозвитку, що стане запорукою успіху в різних сферах діяльності. Сучасний світ ставить високі вимоги до діяльності людини, конкурентоспроможною може бути лише по-справжньому компетентна особистість.[3, с. 2]

Набуття загальнонавчальних та цільових компетентностей – це фундамент подальшого успішного навчання школяра в основній школі. Молодший шкільний вік визначальний у подальшому розвитку особистості та формуванні базових компетентностей. “Компетентність – динамічна комбінація знань, способів мислення, поглядів, цінностей, навичок, умінь, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно провадити професійну та подальшу навчальну діяльність”.

Ключові компетентності – ті, яких кожен потребує для особистої реалізації, розвитку, активної громадянської позиції, соціальної інклюзії та працевлаштування і які здатні забезпечити особисту реалізацію та життєвий успіх протягом усього життя. Виховання підростаючого покоління для кожної нації – це найважливіший складник національної культури. [5]

Проблема формування соціальної компетентності, насамперед у дітей молодшого шкільного віку, пошук дієвих засобів та способів її досягнення є однією з найважливіших у сучасному соціальному вихованні молодших школярів. Соціальна компетентність – це система знань, умінь, ставлень, ціннісних орієнтацій та поведінкових компонентів, необхідних для існування в соціумі.[1]

Виховати в учня громадянську компетентність означає сформувати в нього комплекс особистісних якостей і рис характеру, що є основою специфічного способу мислення та спонукальною силою повсякденних дій, вчинків, поведінки. Це патріотична самосвідомість, громадянська відповідальність і мужність, готовність трудитися для розвитку держави, захищати її, підносити міжнародний авторитет. Це повага до батьків, свого родоводу, традицій та історії рідного народу, усвідомлення своєї незалежності як спадкоємця власної державної традиції. Це дисциплінованість, працьовитість, завзятість, творчість, почуття дбайливого господаря своєї землі, піклування про її природу, екологію. Ці та інші якості й риси формуються в процесі засвоєння учнями духовних надбань рідного народу, цілеспрямованого національного виховання як системи ідей, поглядів, переконань, традицій, звичаїв та інших форм соціальної політики українського народу, спрямованих на організацію життєдіяльності підростаючих поколінь, виховання їх в дусі природно-історичного розвитку матеріальної і духовної культури нації.

Метою початкової освіти є всебічний розвиток дитини, її талантів, здібностей, компетентностей та наскрізних умінь відповідно до вікових та індивідуальних психофізіологічних особливостей і потреб, формування цінностей та розвиток самостійності, творчості, допитливості, що забезпечують її готовність до життя в демократичному й інформаційному суспільстві, продовження навчання в основній школі.[4, с. 1]

Мета хореографічного навчання у 1-4 класах - сприяти естетичному вихованню і фізичному розвитку дітей, дати їм початкову хореографічну підготовку, виявити нахили і задовольнити потребу в руховій активності, розвинути почуття ритму, танцювальну виразність, координацію рухів і на цій основі виховати художній смак, уміння повноцінно сприймати мистецтво танцю.

Змістом хореографічної діяльності є рухові дії та операції з опанування танцювальних вмінь і навичок, що виступають основою для створення нових унікальних для дитини хореографічних проявів. Передбачаємо, що хореографічна діяльність не лише задовольняє потребу школярів у руховій активності, а й сприяє їхньому цілісному розвитку, адекватне вираження в тілесних рухах думок, емоцій, почуттів. Хореографічна діяльність характеризується творчою природою, до якої належить інноваційність, винахідливість мислення дитини, її розвинені знання, емоції та почуття. Саме тому підвищення рівня естетичного виховання особистості дитини залежатиме від формування в неї таких сфер: когнітивної (знання); мотиваційної (зацікавлене ставлення до хореографічної діяльності); психофізичної (взаємозв'язок між внутрішнім і зовнішнім станом особистості та вміння передавати його у відповідних рухах); емоційно-почуттєвої (емоційна насиченість духовних потреб та емоційне оцінювання зовнішнього та внутрішнього світу дитини, формування емоційно-ціннісної шкали ставлення до світу); активно-творчої (самовиявлення та самореалізація в процесі танцювальної творчості).

Розглядаючи хореографію як засіб творчого розвитку, необхідно вказати на певні синтетичні її можливості. Основою хореографії є танець як форма організації танцювальних рухів. Серед усіх мистецтв, в єдності з якими розвивається танець, музика найбільш близька йому за узагальненістю, асоціативністю і структурними закономірностями. Пластична образотворча мова танцю все ж більш конкретна.

Коли ми намагаємося зрозуміти і пояснити, чому різні учні, поставлені в приблизно однакову ситуацію, досягають різних успіхів, ми звертаємося до поняття "здібності". А. А. Мелік-Пашаєв зазначає, що "дитина - суб'єкт творчості, маленький художник. Ніхто, крім неї, не знає вірного рішення поставої перед ним творчого завдання. І головна місія викладача зробити все можливе, щоб перед дитиною завжди було поставлене саме творче завдання:" [2, с. 40].

Отже, уроки хореографії не лише забезпечують фізичний розвиток учня, але й націлюють його на творчість та креативність в умовах прояву вільної ініціативи, художнього смаку і чуттєвих переживань. Вони направлені на прояв учнем себе в творчій роботі не тільки на уроці, але й вдома. У процесі виконання завдань на уроці формуються ключові компетентності, які забезпечують гармонійний та всебічний розвиток особистості. Саме на це зараз найбільше орієнтована сучасна система освіти та діяльність закладів культури України.

Список використаних джерел

1. Бережиленко Т. О. Розвиток соціальної компетентності молодших школярів методом ігрової діяльності [Електронний ресурс] Режим доступу: http://berechilenco.blogspot.com/2016/11/blog-post_24.htm
2. Дружинин В. Н. Психология общих способностей. 3-е изд. СПб., 2007. – 368 с.
3. Концепція Нової української школи: ухвалена 27.10.2016 р. / МОН України. – Офіц. вид. – К. : Парлам.вид-во, 2016. – 40 с.
4. Типові освітні програми для закладів загальної середньої освіти: 1-2 класи. / Савченко О. Я. – К. : ТД «Освіта – Центр+», 2018 – 123 с.
5. Формування ключових компетентностей молодших школярів у контексті викликів сьогодення. Троценко Г. М. Режим доступу: http://osvita.ua/school/lessons_summary/edu_technology/48422/

МУЗЕЙНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ДМИТРА ЯВОРНИЦЬКОГО

Миронюк В.Ю. – студент 2 курсу
факультету історії, політології та
національної безпеки

Дмитренко А. А. – к. і. н, доцентка
кафедри музеєзнавства, пам'яткознавства
та інформаційно-аналітичної діяльності
ВНУ імені Лесі Українки

Дмитро Іванович Яворницький (1855 – 1940) український історик, музеєзнавець, археолог, письменник, етнограф, лексикограф, фольклорист також був членом наукового товариства імені Шевченка та всеукраїнської академії наук. Також є автор понад 1500 наукових праць. Якщо говорити про музейну справу то неможливо не згадати за цього історичного діяча. В свій час він добре себе показав в ролі директора Катеринославського історичного музею в 1902-1933р.р.(з 1926р. - дніпропетровського історичного музею). Але перед тим як він став директором Яворницький зробив вагомий внесок в музейну справу. Це була та з небагатьох людей яка прискорила «відродження» музеїв України.

Загальновідоми є те що перші колекції музеїв наповнювалися тай зараз наповнюються, як правило, саме з приватних колекцій. Тому згадуючи музейну діяльність Дмитра Яворницького потрібно зазначити що, він активно складав свою колекцію пам'яток історії та культури й допомагав багатьом українським колекціонерам і музейним діячам упорядковувати як приватні колекції (музеї), так і «офіційні» та громадські музеї. Його допомога проявлялася в тому що, він міг знайомити колекціонерів один з одними, також міг дарувати предмети з своєї колекції чи знахідок, допомагав досліджувати речі. Думаю він робив це для того щоб поширювати і розвивати музейну діяльність серед людей. Дмитро Яворницький дав імпульс та надію на розвиток українського музейництва для осіб які тільки починали розвиватися в цій сфері діяльності. Ця людина була одна з небагатьох людей яка створювала соціальні мережі музейної справи, та підтримувала співтовариства українських (й не тільки українських) музейників.

Яворницький підтримував міцні стосунки з відомими музейними діячами і колекціонерами, як-от: М. Ф.. К. В. Болсуновський (Київ), Б. І. Ханенко (Київ) Біляшівський (Київ), В. П. Горленко (Київ), П. П. Потоцький (Київ), В. Козловська (Київ), Є. Я. Рудинська (Київ), А. Таранушенко (Харків), М. А. Гедройць (Харків), Р. С. Данковська (Харків), В. В. Дубровський (Харків), Б. В. Варнеке (Одеса), П. Маврогордато (Одеса), В. І. Гоїкевич (Херсон), М. Мі Комстадіус (Петербург, Херсон), Л. Барщевський (Самарканд), О. В. Орешніков (Москва), Г. С. Александрович (Поділля), Ф. К. Вовк (Петербург), І. П. Голюн (Ромен), Д. Гьотце (Тюрингія), К. П. Дзякович (Мелітополь), С. Л. Дроздов (Біла Церква), О. Іессен (Петербург), К. М. Скаржинська (Лубенщина), В. Г. Кравченко (Волинь), М. О. Міллер (Таганрог), Я. П. Новицький (Олександрівськ), Л. В. Падалка (Полтава), Х. І. Попов (Новочеркаськ), М. Я. Рудинський (Полтава), Ю. й. Сіцинський (Кам'янець-Подільський), К. М. Скаржинська (Лубенщина), О. Г. Сластьон (Миргород), С. В. В. Тарновський (Чернігівщина), , В. М. Щербаківський (Полтава), М. А. Янчук

(Москва), Г. П. Алексеев, В. Я. Левенсон, О. М. Поль, М. П. Урусов, С. С. Деконський та ін.

Якщо говорити про його пристрасть в музейній справі то потрібно виділити збиральницьку роботу, він був найкращим збирачем пам'яток старовини. Дмитро Яворницький збирав різні тай мабуть усі типи пам'яток, не дивлячись ні на що в цій роботі йому немає мабуть рівних. Та знаходячі ці речі не заховував їх для пасивного зберігання вони виставлялися до музейних експозиціях. Також він приймав участь у житті музею будучи неперевершеним екскурсоводом. Беручи деякі відомості з Дніпропетровського історичного музею а саме там він був директором в деяких статтях зазначається що, його екскурсії-лекції були вражаючими для відвідувачів. Він є новатором в своєрідних «комбінованих» екскурсій, Яворницький об'єднував екскурсії по залах музею та дніпровими порогами просто неба. В свій час він також доволі багато зробив під час керування музею так як значну увагу приділяв на науково-дослідні роботи це підтверджують саме музейні каталоги, статті та збірник музею.

Це дійсно та людина яка має писатися з великої букви. Він є цінна особистість не тільки в музейній справі ай в історії України. В той не легкий час для України а, саме в відновлені культурної спадщини, Дмитро Яворницький підтримував тих хто сприяв розвитку в цій сфері. Допомогає не тільки матеріально а й морально, давав фахівцям можливість розвиватися та займатися улюбленою справою. І це сприяло не тільки збереженню того що, було а і розвитку інтелектуального та матеріального потенціалу музейництва в Україні.

Список використаної літератури

1. Заруба В.М. Яворницький Дмитро Іванович (1855–1940): біобібліографія (До 150-річчя від дня народження та у 65-ліття смерті) / В.М. Заруба. – Д., 2005
2. Дмитро Яворницький: вчений та педагог в українському інтелектуальному співтоваристві Сергій Світленко 2017р.
3. Наддніпрянська Україна: історичні процеси, події, постаті Випуск 8 Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара 2010р.
4. Ейдос : альм. теорії та історії іст. науки / Нац. акад. наук України, Ін-т історії України 2005\

ЕКСПОЗИЦІЯ МУЗЕЮ ІСТОРІЇ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ВОЛИНІ

Павлусь А.М. – студент другого курсу
факультету історії, політології та
національної безпеки
Дмитренко А. А. – к. і. н, доцентка
кафедри музеєзнавства, пам'ятокознавства
та інформаційно-аналітичної діяльності
ВНУ імені Лесі Українки

Музей історії сільського господарства Волині створений 1978 році. Початково музей створювався суто як заклад, присвячений розвитку сільського господарства на

Волині. Згодом він перетворився ще й на волинський скансен, де представлені різноманітні об'єкти житлового, господарського, виробничого, культового призначення.

Мета – висвітлення структури експозиції Рокинівського музею історії сільського господарства Волині – скансену. Слід відзначити, що діяльність музею на сьогодні висвітлювалась у ряді публікацій. Зокрема, слід назвати багатолітнього директора Олександра Середюка [4], відомого етнологі і музейника Архипа Данилюка [1] та ін. [2; 3].

Слід сказати, що музей створювався порівняно швидко. Впродовж року збирались музейні предмети, пов'язані з сільським господарством. Організував роботу Петро Теслюк – ініціатор та засновник музею, колишній директор Волинської державної сільськогосподарської дослідної станції разом з однодумцями. Перші роки функціонування музею нерозривно пов'язані з Науково-дослідною станцією, її працівники брали участь в поповненні колекцій музею. Залучались учні місцевих шкіл, члени історико-туристичної секції «Ентузіаст». Учні ходили в пошукові експедиції селами Волинської області. Зібрані предмети стали основою експозицій музею.

Стаціонарна експозиція розмістилась на другому поверсі Рокинівського будинку культури. В музеї є два зали, присвячені історії волинського села: «Розвиток господарства краю за часів первісно-общинного ладу та феодалізму» та «Сільське господарство Волині за совітської доби». З 1992 року почала функціонувати зала «Українська національна символіка» з якої починають проводити всі екскурсії в музеї. Її відкрито 24 серпня 1992 року з нагоди річниці проголошення Декларації про державний суверенітет України. Ця експозиція вважається першою подібної тематики серед музеїв нашої країни. Експозиція залу має три розділи: історія герба України, прапора, історія створення та побутування державного гімну. Другий виставковий зал присвячений історії Центру хліборобської науки (Волинська державна сільськогосподарська дослідна станція). Третій виставковий зал – «Природа Волині та Екологія». Він ознайомлює відвідувачів з фауною та флорою Волині та здійснює виховну екологічну функцію. Четвертий зал – «Розвиток господарства краю за часів первісно-общинного ладу та феодалізму», експонати залу зібрані, переважно, учасниками археологічних та етнографічних експедицій, а саме: пам'ятки кам'яного віку, палеоліту, неоліту, мідного, бронзового та залізного віків, вони структуровані в експозиції за темами. Серед пам'яток є кістки свійських тварин, знаряддя праці (мотики, серпи), зброя (сокири, наконечники списів), глиняні вироби тощо. В залі «Сільське господарство Волині кінця XIX – першої половини XX століття» розкриваються питання, які характеризують феодально-кріпосницькі відносини волинського села в Російській імперії. В експозиції показано які нові культури з'явилися на Волині, як їх обробляли, життя та промисли селян. Для кращого представлення відтворено інтер'єр курної хати. Окремий розділ присвячено злакам, які вирощувались на селі. Насіння для музею надіслав НДІ ім. Вавілова. Шостий зал – «Поліське ткацтво». Знайомить відвідувачів з одягом, вишиванками, технологією їх виготовлення і знаряддями виробництва – домашній ткацький промисел першої половини XX століття.

Відмінна риса музею, його особливість, полягає у своєрідному поділі його на експозицію в залах та просто неба. Науково-дослідному інституту належав дендропарк, який знаходиться на березі заплави річки Стир. Зі створенням музею, виникла перспектива створення експозиції, яка складалася б з пам'яток древнього

дерев'яного будівництва у вигляді окремих споруд, конструктивних деталей, будівлі житлові, монументальні, господарські та садибні.

Першим об'єктом музею просто неба став вітряний млин, якого в 1987 році, під час експедицій, було помічено Олександром Середюком в селі Четвертня, тоді Маневицького району. В 1990 році вітряк став першою стаціонарною пам'яткою музею-скансену. До 1991 року в музеї вже перебувало дев'ять архітектурних споруд, половина з яких були пам'ятками народної архітектури.

З ініціативи Архипа Данилюка, на території скансену в 1998 році була відроджена капличка. Для пошуку місця її експонування були запрошені спеціалісти з біолокації та екстрасенсорики виробничо-геологічного підприємства «ГЕОС». Каплиця стала першим об'єктом музею за п'ять років та першою культовою спорудою. Не завжди працівникам музею вдається отримати бажану пам'ятку і перевезти її до скансену. Під час експедиції 1991 року в селі Липно було придбано вітряк голандського типу – рідкісний для Волині. Проте, перевезти його зразу ж до музею не було змоги. Тому він стояв пустою в селі, поки сестра колишньої власниці вітряка не розібрала його на дрова.

З перших років незалежності України музей проводив активну роботу в сфері національно-патріотичного виховання молоді. Ця діяльність супроводжується змістом експозиції залу «Українська національна символіка». Активну діяльність в цьому напрямі проводив директор Олександр Середюк, який став ініціатором проведення в музеї численних свят: «Андріївські вечорниці», обряд «Охризування», «Різдвяний вечір – Святвечір», «Колядки, щедрівки» та інші, за участю школярів та активної молоді.

Список використаних джерел

1. Данилюк А. Українські скансени. Історія виникнення, експозиції, проблеми розвитку. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2006. 104
2. Рокинівський музей історії сільського господарства Волині – скансен. URL: http://volyn-museum.com.ua/index/rokinivskij_muzej_istoriji_silskogo_gospodarstva_volini_skansen/0-23.
3. Рокинї-Рукинї (руки, що творять): історико-краєзнавчий нарис. Луцьк: ВАТ «Волинська обласна друкарня», 2009. 312с.
4. Середюк О.М. Скарбниця історії Волині: Історико-краєзнавчий нарис. – Луцьк: Надстир'я, 1998. 124 с.

СТРУКТУРА ДАВНЬОРИМСЬКОЇ ІНСУЛИ

Павлюк В. В. - студентка 6 курсу факультету історії, політології та національної безпеки ВНУ імені Лесі Українки
Шульга С. А. - доцент кафедри
всесвітньої історії, доктор історичних
наук ВНУ імені Лесі Українки

У перші століття нашої ери Рим став одним з найбільших міст Середземномор'я. У ньому на той час проживало понад мільйон жителів.

Економічним і політичним центром Рима ринкова площа. Але пізніше навколо неї споруджували будівлі.

За епохи Стародавнього Риму громадські та житлові споруди мали втілювати могутність імперії. З цією метою поступово модернізувалась технологія будівництва мостів та акведуків, розширювалось коло інженерних споруд. Щодо житлових будівель, то найбільш поширеними були споруди із приміщеннями, зверненими до внутрішнього замкненого простору (атрій, перистиль).

Тобто, Рим був містом контрастів. Громадські будівлі та будинки заможних вражали пишністю оздоблення та зручностей – було водопостачання, каналізація, опалення тощо. Підлоги храмів, палаців, базилік, будинків знаті прикрашали красивими мозаїчними орнаментами і навіть цілими розписами. Кімнати були прикрашені статуями, а стіни - картинами.

А для еліти Стародавнього Риму були розкішні будівлі, звичайний будинок чи квартира плебея (у місті) не мали особливої розкоші. Домус (сімейна резиденція) у Римі був доступний тільки для заможних, і більшість з них набувала форми закритої квартири з однією або двома кімнатами [1, с. 360].

Як нами вже було зазначено прості люди у Римі проживали в інсулах. Інсула, дослівно перекладається як острів - багатоповерхова житлова будівля, зазвичай цегляна, у Стародавньому Римі, з кімнатами або квартирами, призначеними для оренди. Виник не пізніше III ст. до н.е.

Комфортабельні квартири на перших поверхах кращих інсул здавалися за значні кошти, туди не соромно було навіть запросити гостей. Але переважно вони складалися з маленьких квартир, якість яких погіршувалися із наближенням до даху. Сморід, тіснота, напівтемрява – це було суто утилітарне житло. Також, деякі вчені вважають, що інсули це багатоповерховий житловий будинок у Стародавньому Римі з орендою приміщень на верхньому поверсі та тавернами на першому поверсі з антресолями. [2, с. 220.]

Нами було встановлено, що найдешевше житло було зверху, бо його власник не міг урятуватися у разі пожежі, а водопостачання через труби не було. Вікна були здебільшого маленькими, виходили на вулицю і були вкриті залізною решіткою. Нами встановлено, що стіни були у «Opus Reticulatum», а інтер'єри у «Opus Incertum», які потім штукатурили, а іноді й фарбували. Щоб прикрасити маленькі темні кімнати, місцеві жителі, які могли собі це дозволити, розписували фрески. Знайдено приклади сцен джунглів з дикими тваринами та екзотичними рослинами.

Значення слова «інсула» було предметом багатьох суперечок серед вчених-істориків давньоримської культури. Інсула — це слово для опису багатоквартирних будинків або самих квартир або навіть житлових кімнат, демонструючи, наскільки маленькі квартири були для плебеїв.

Такі райони містили цінакулеси, таверни, комори під сходами та магазини на нижніх поверхах. Кенакула була іншим типом житла для плебеїв, квартирою, розділеною на три окремі кімнати - кубікулум, екседра та медіана. Типові римські квартири являли собою сукупність менших і більших конструкцій, часто з вузькими балконами, призначення яких є загадкою для істориків, оскільки вони не мають доступу до нього; в квартирах не було ані надмірних прикрас, а ні проявів розкоші, як у будинках аристократії. [3, с. 23]

Якщо розглядати інсули, як будинки, то тут нами встановлено, що житлові квартали багатоповерхівок, були перенаселені людьми, були небезпечним місцем, де

часто відбувалися обвалення, спалахували пожежі і поширювалися хвороби. Зручності для більшості римських сімей були за стінами інсули, де завжди можна було скористатися численними вуличними фонтанами, громадськими лазнями та туалетами. Будівля інсули Арачелі, виконане з цегли та туфу, датується II століттям. Якщо врахувати, що подібні будинки почали будуватися в Римі з II ст. до н. е. то дивно, чому не збереглися руїни інших інсул. Причиною тому стало низька якість використовуваних будівельних матеріалів і, як наслідок, швидке руйнування будівель. Власники помешкань для бідних економили на всьому, так як головним було отримання прибутку від здаються внайми кімнат, а не створення витратного комфорту.

Саме при розбиранні і перенесення останньої і були виявлені руїни давньоримського будівлі, йде вглиб на 9,14 метрів. Від середньовічної церкви, місцезнаходження якої довго залишалося загадкою, збереглися частина дзвіниці і апсида, прикрашена фрескою XIV століття.

Можливо, що верхні два поверхи представляли собою дерев'яну конструкцію і тому не збереглися. Перший поверх був призначений для магазинів і складів; він складався з просторих приміщень з вікнами, що виходять на вулицю, і антресоллю. На верхніх поверхах знаходилися кімнати для проживання, причому на третьому «благородній» рівні (над антресоллю) квартири мали площу до 200 кв. м, а на четвертому - планування, подібну до тієї, в якій живуть сучасні римські родини.

Загальний коридор сполучав квартири, що складаються з трьох кімнат, одна з яких могла бути вітальні, а дві інші спальнею і підсобним приміщенням. В імперські часи все тут виглядало не так вже й похмуро - вікна пропускали світло, а обробка стін і стелі, іноді з простими фресками і мозаїкою, створювали затишок. Таким чином, нами встановлено, що інсули були у бідних міських районах, як перші багатоповерхові, багатоквартирні житлові будинки. [3,с.25]

Список використаних джерел

1. Винничук Л. Народи, звичаї та звичаї Стародавньої Греції та Риму [Текст] / Л. Винничук; спосіб. з польської. В. К. Ронін. - М.: Вищий. школа, 1988 - 496 с.
2. Життя та історія в античності [Текст] / відп. ред. Г. С. Кнабе. - М.: Наука, 1988.-272 с.
3. Коптівші А. В. Проблеми еволюції суспільної системи та міжнародних відносин в історії західноєвропейської цивілізації [Текст] / А. В. Коптев // Стародавнє громадянське суспільство: збірник статей за ред. Ю. К. Некрасов. – Вологда : Русь, 1997. – С. 11-30.

ВИСТАВКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ МУЗЕЮ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО МИСТЕЦТВА КОРСАКІВ

Пилипчук А. М. – студента 2 курсу історичного факультету ВНУ імені Лесі Українки
Надольська В. В. – к. і. н, доцент кафедри музеєзнавства, пам'яткознавства та інформаційно-аналітичної діяльності ВНУ імені Лесі Українки

Музей сучасного українського мистецтва Корсаків сьогодні є однією з найвідоміших приватних галерей не лише Волинської області, але України загалом.

Експозиція музею та кожна його неординарна виставка об'єднує в залах не просто пересічних відвідувачів, а зацікавлених людей, готових продукувати нові ідеї. У Музеї відбувається активна взаємодія ідей, мистецтва, відвідувачів задля дослідження, популяризації сучасного українського мистецтва.

При вході до Музею сучасного українського мистецтва у 2019 р. Віктор Корсак поставив дві великі гіпсові скульптури заслуженого художника України Петра Антипа – тим самим визначивши кредо нового музею: стояти ногами в традиції, але головою – у майбутньому.

На початковому етапі діяльності у музеї було представлено роботи більше 100 видатних митців (більш як 800 арт-об'єктів) [1]. Збірка об'єднала живопис, скульптуру, графіку, інсталяції, відео-арт – колекцію творів мистецтва найкращих українських авторів ХХ–ХХІ ст. 22 жовтня 2021 р. у музеї відкрили оновлену та розширену основну експозицію. Вона більше спрямована на те, щоб поширювати сучасне мистецтво і дозволити йому виконувати свої функції. Вона побудована так, щоб люди отримали насолоду від побаченого і отримали бажання творити та змінювати світ. Саме тут відвідувач зможе не лише у невимушеній обстановці оглянути виставку, але й взяти участь у квесті та екскурсії [4].

Важливим напрямом діяльності Музею сучасного українського мистецтва Корсаків є виставкова робота. Вона спрямована на те, щоб залучити відвідувачів до процесу творчої взаємодії з мистецтвом та його творцями, дослідити маловивчені аспекти новітньої української культури, популяризувати творчість, стилі і форми роботи сучасних митців.

Виставкова робота у приватній галереї активно розвивається, удосконалюється завдяки новим ідеям та діяльності творчих особистостей. Завдяки співпраці з музеями та творчими спілками інших країн у музеї презентуються роботи не лише українських митців, але й твори художників, скульпторів з Німеччини, Англії, Індії, Росії та Австралії. Основна мета кожної створеної виставки показати, що мистецтво, як складова культури, є первинним, тому людям слід починати з мистецтва, аби досягнути високих результатів не лише для себе, як індивіда, але й для держави, світової культури загалом. Завдяки ідеям, які пропагує Музей сучасного українського мистецтва Корсаків, його можна назвати музеєм нового покоління відвідувачів.

Аналіз діяльності музею засвідчує, що тут постійно відбуваються інформативні, цікаві заходи. Серед них чимало персональних виставок митців. Наприклад, представлення проєкту Генік OUTLOOK (світогляд). Цей проєкт, за твердженнями самої, художниці спрямований на те, щоб підштовхнути відвідувача до нових думок [2]. Він зацікавлює людей, які перебувають у постійній внутрішній боротьбі і прагнуть вдосконалення, але це глибше, ніж просто роздуми.

Виставка соціального значення «Memento mori» львівської художниці Світлани Редкач була відкрита у музеї 14 жовтня 2021 р. На ній було представлено більше 300 робіт, які стали результатом творчості мисткині [3]. Виставку відвідали сотні лучан різного віку, гості з інших міст.

Відкриття виставок у музеї супроводжується використанням інтерактивних практик, новітніх форм роботи з відвідувачами. Наприклад, відомий волинський художник Микола Кумановський, учасник проєкту «Митці надії», представив музейній аудиторії серію графічних та літературних робіт «Кострубізми» у формі

вистави-перформансу, де був лише один актор, який взаємодіяв з графічними зображеннями анімованих героїв химерного світу художника [5].

Виставкова робота галереї поширюється не лише на Волинську область, але й за межі України. Про це свідчить участь музею в масштабному заході «Тиждень українського мистецтва» (21–27 жовтня 2021 р.), який відбувся в Garemiјn залі на центральній площі міста Брюгге (Бельгія).

Цікавим та інформаційним є сайт приватної галереї родини Корсаків. Тут потенційний відвідувач може більш детально ознайомитися не лише з майбутньою виставкою, але й презентаціями проєктів та взяти активну участь в обговоренні цікавих питань. Інформація на сайті постійно оновлюється.

Отже, виставкова діяльність є важливою складовою роботи Музею сучасного українського мистецтва Корсаків. Вона проводиться з урахуванням новітніх тенденцій музейної роботи, з використанням різних форм взаємодії з різновіковою аудиторією. Виставки мають на меті формування естетичних смаків відвідувачів, розширення їхніх знань про тенденції розвитку сучасного українського мистецтва. Музей продуктивно співпрацює з художниками, майстрами народного мистецтва, творчими спілками, приватними колекціонерами.

Список використаних джерел

1. Офіційний сайт Музею сучасного українського мистецтва Корсаків. URL: <https://msumk.com/about/>.
2. Представлення персонального проєкту OUTLOOK відомої художниці Генік. URL: <https://msumk.com/u-muzeyi-suchasnogo-ukrayinskogo-mystetstva-korsakiv-vidomahudozhnytsya-genyk-predstavyt-personalnyj-projekt-outlook/> (дата звернення 27.10.2021).
3. У Луцьку відкрили виставку-реквієм. URL: https://galinfo.com.ua/news/u_lutsku_vidkryly_vystavkurekviiem_373797.html (дата звернення 27.10.2021).
4. Урочисте відкриття оновленої основної експозиції. URL: <https://rayon.in.ua/news/444157-u-muzei-korsakiv-vidbulosya-urochiste-vidkrittya-onovlenoi-osnovnoi-ekspozitsii> (дата звернення 27.10.2021).
5. Вистава-перформанс «Кострубізми. Кумановський». URL: <https://kultura.rayon.in.ua/news/436999-u-muzei-korsakiv-pokazhut-vistavu-performans-kostrubizmi-kumanovskiy> (дата звернення 27.10.2021).

АРТ-ТЕРАПІЯ ЯК АКТУАЛЬНА ПРАКТИКА В СУЧАСНОМУ СОЦІОКУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРІ

Пилипчук О.О. – студентка V курсу
факультету культури та мистецтв
ВНУ імені Лесі Українки
Столярчук Н.М. – кандидат
філософських наук, доцент кафедри
культурології ВНУ імені Лесі Українки

Постановка проблеми. У наш час арт-терапія все більше привертає увагу представників наукової спільноти. На сьогоднішній день у суспільстві наявний інтерес до арт-терапії як до методу впливу на особистість за допомогою творчої

діяльності. Такий інтерес пов'язаний насамперед із дисбалансом соціокультурної системи, який призводить до порушення психологічного здоров'я особистості, зокрема, до зростання інтенсивності емоційних навантажень, які викликають негативну реакцію у формі переживань, страху, тривоги, безпорадності та ін. Арт-терапія тут представляється як сучасний метод культурної рекреації, гнучкий інструмент, що має високу терапевтичну цінність і дозволяє особистості формувати творче ставлення до життя з усіма його складнощами. Тому застосування різних видів мистецтва у формуванні гармонійної особистості є актуальною проблемою сучасності.

Мета дослідження – визначити особливості арт-терапії як соціокультурного феномену та у цьому контексті з'ясувати роль мистецтва у гармонізації внутрішнього стану людини.

Результати дослідження. Зародження арт-терапії як окремої наукової методології пов'язують з іменем А.Хілла - британського художника, який виявив терапевтичні можливості рисунку і малярства для хворих на туберкульоз. Митець стверджував, що цінність арт-терапії полягає у тому, що вона вивільняє творчу енергію зазвичай стриманих пацієнтів, повністю оволодіває розумом, як і руками. [2].

На перших порах арт-терапія практикувалася у двох напрямках: мистецтво як терапія, що фокусується на процесі творення та арт-психотерапія, що фокусується на створеному продукті і спирається на взаємодію між терапевтом, клієнтом (пацієнтом) та витвором мистецтва [1]. Проте, не зважаючи на формальну приналежність до галузі психотерапії, арт-терапія є прикладом взаємодії деяких загальнокультурних тенденцій, будучи також активним фактором, що їх формує та спрямовує, фактором, що породжує нові цінності, концептуальні уявлення та засоби діяльності, що виходять далеко за межі власне арт-терапії.

Наукові дослідження теорії та практики арт-терапії здійснюються нині вченими різних гуманітарних наук як за кордоном, так і в Україні. Проблеми арт-терапії та її окремі аспекти досліджують багато сучасних вітчизняних вчених-теоретиків та практиків: А. Бреусенко-Кузнецов, О. Вознесенська, Н. Волкова, В. Газолишин, Н. Ещенко, О. Любарец, Н. Полякова, Н. Простакова, О. Пинчук, А. Старовойтов, А. Чуприков, Т. Яценко та ін. Значна увага названих науковців зосереджується на таких методиках арт-терапії, що ментально відповідають очікуванням, установкам та традиціям українців, для яких характерна орієнтація не на раціональне вирішення конфліктів, а на емоційно-образне переживання.

Із усіх культууроутворюючих форм саме мистецтво найбільш спрямоване на людські емоції. Невипадково в сучасній культурології та соціально-культурній діяльності функція рекреації виходить на перший план і значна увага приділяється такому напрямку, як арт-терапія. Арт-терапія, поєднуючи у собі дві базові культурні форми: мистецтво і науку, – дозволяє не тільки допомагати людині, але й відкривати її нові грані. Цьому сприяє і те, що арт-терапія тактильна як на тілесному, так і на інтелектуальному рівні [5].

У різних країнах є різні моделі арт-терапії. Спочатку використовувалися лише візуальні види творчості: живопис, графіка, фотографія, малювання, ліплення тощо. Наразі багато науковців вважають доцільним розглядати арт-терапію в широкому розумінні, яка включає в себе такі методи як: бібліотерапія, маскотерапія,

казкотерапія, оригамі, драматерапія, музикотерапія, вокалотерапія, відеотерапія, піскова терапія, ігротерапія тощо. В Україні спостерігається тенденція до використання не якогось окремого виду мистецтва, а одразу декількох, що стимулює розвиток мультимодального підходу. Отож, арт-терапія використовує найрізноманітніші види мистецтва, щоб допомогти людям у вирішенні їх внутрішніх проблем [4]. Творчість виступає тут найважливішим механізмом пристосування, адаптації людини до мінливих соціокультурних умов, орієнтації в інформаційному полі, що постійно розширюється, служить засобом соціокультурної та морально-психологічної підтримки.

Таким чином, арт-терапія є областю практики, яка виникла як частина психотерапії і використала мистецтво в контексті психотерапевтичної діяльності. Проте, в ході свого розвитку арт-терапія фактично перетворилася на абсолютно самостійний соціокультурний феномен. У цій якості вона постійно змінюється під впливом новітніх світоглядних і наукових парадигм, здійснюючи зворотній вплив на сферу мистецтва, психології, медицини, творчості загалом. [3].

Висновки. Сучасна популярність арт-терапії значно розширила наші уявлення про роль і місце практик арт-терапії в культурному та суспільному контексті. Будучи відносно молодого практикою, вона інтегрувала в собі різноманітні культурні явища XX-XXI століть, зокрема застосувала актуальні практики сучасного мистецтва у найрізноманітніших його проявах. Осмислення арт-терапії як соціокультурного явища відкриває нові перспективи для з'ясування цілої спрямованості мистецтва, яке задіює увесь потенціал людини для гармонізації її внутрішнього стану, цілеспрямованої реконструкції особистості. Роль мистецтва як специфічної форми культури тут опосередковується не лише художніми законами та індивідуально-психологічними особливостями творчості, а й соціокультурними вимогами епохи, що передбачає функції провідника для вибудовування контекстуальних зв'язків особистості з соціумом та культурою в цілому.

Список використаних джерел

1. Бектаева Айгерим Эриковна Искусство как терапия души и тела: взгляд художника // Вестник науки и образования. 2020. №2-1 (80). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/iskusstvo-kak-terapiya-dushi-i-tela-vzglyad-hudozhnika> (дата обращения: 27.10.2021).
2. Головатюк І. Г. Арт-терапія у зарубіжній науковій традиції / І. Г. Головатюк // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Педагогіка. Соціальна робота. - 2017. - Вип. 2. - С. 63-66.
3. Півторак О. Становлення арт-терапії як галузі педагогіки / О. Півторак // Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету. - 2012. - Ч. 3. - С. 261-265.
4. Полторак Л. Ю. Сутність арт-терапії: аналіз сучасних підходів / Л. Ю. Полторак // Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу "Києво-Могилянська академія"]. Серія : Педагогіка. - 2014. - Т. 245, Вип. 233. - С. 89-93.
5. Тишкіна Е.И., Кирьянова С.И. Чем современному человеку может помочь искусство, или арт-терапия в мире постмодерна // Культура. Духовность. Общество. 2015. №21. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/chem-sovremennomu-cheloveku-mozhet-pomoch-iskusstvo-ili-art-terapiya-v-mire-postmoderna> (дата обращения: 27.10.2021).

МАСКА ЯК ЕЛЕМЕНТ САМОПРЕЗЕНТАЦІЇ У СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ

Савчук Ю.В. – аспірантка кафедри
культурології факультету культури і
мистецтв ВНУ імені Лесі Українки

Радикальні зміни в культурі, гіпердинамічні темпи розвитку новітніх технологій і комунікаційних систем вимагають високої адаптивності та підвищеної соціальної мобільності. Сьогодні людина постала перед необхідністю прискореного соціального й особистісного самовизначення, постійного творення свого «Я». Вона намагається поєднувати різні, часом суперечливі, соціокультурні ролі-маски.

Феномен маски, який на ранніх етапах історії людства репрезентується ритуальними формами, сьогодні трансформується у світську культурну форму та віртуалізується. У тому чи іншому вигляді маска присутня на всіх етапах людського існування. Історія маски – це історія багатозначності і багатогранності її проявів у культурі: від мисливського маскування до маски, як атрибуту театралізації та естетизації суспільного життя. Тобто, від маски, як культурного артефакту «маски-об'єкта» (залежно від контексту культури) до її прояву, як культурної форми – «маски-образу».

Сьогодні маска остаточно втратила свою онтологічну сутність і сакральність. Сучасна людина не боїться приміряти маски, це стало звичною справою. Їх носять усі, а не лише обрані. Якщо шамани і медіуми завдяки масці могли переступити межу реального світу і повернутися з вищими знаннями назад, то в сучасній культурі ситуація змінилася докорінним чином, адже ми бачимо картину, де лише одиниці можуть бути вільними від масок.

Соціальні мережі створюють поле для спілкування у вимірі медіареальності. Дослідниця Т.Садигова виділяє шість основних функцій соцмереж, серед яких: комунікативна, інформаційна, соціалізуюча, ідентифікаційна, розважальна, самоактуалізуюча (самопрезентація) [1]. «Самопрезентація скерована на формування іміджу, вона передбачає відповідність людини заявленому досягнутому статусу, який накладає на користувача певні зобов'язання; вона включає як соціальний статус, так і соціальну ідентичність людини» [2], – зазначає дослідниця Циховська Е.Д. Користувач соцмереж має велику аудиторію, щоб представляти себе і відчуває потребу бути помітними, звітувати про свої досягнення. Створюючи бажаний імідж людина прагне отримувати реакції на свої дії. Поява маски в даному контексті переносить у сферу гри, де можна вигадувати, приміряти, експериментувати з образами і власною ідентичністю. На думку Й. Хейзінги «поява маски відразу переносить нас у сферу гри» [4].

Маска в соцмережах – це публічне обличчя, яке складається з уподобань людини і певних очікувань щодо реакції оточуючих на конкретний представлений образ. Компроміс між внутрішніми переконаннями та очікуваннями інших створює віртуальний образ з його багатофункціональністю. Маска, як вираження себе, спрямована на зовнішнє сприйняття, а в протилежному ракурсі – це орієнтація всередину, тобто приховування достовірності, істини.

Таким чином, маска виступає як інструмент заміни образу. З її допомогою відбувається заміна реального образу своєрідним посланням для інших. Маска грає роль активного носія нової інформації і втілює систему цінностей людини або ж бажану, уявну сукупність ознак, якими хоче володіти користувач. Маска – це відповідь людини на безперервну мінливість світу. Її ігрова сутність дає свободу самовираження, руйнує стереотипи, відображає потребу у творчості. Користувач соціальних мереж отримує можливість змінювати себе, що веде до віртуалізації ідентичності або створення так званої «мережевої ідентичності». Сьогодні маска надає людині можливість бути вільною у виборі власних стратегій і варіативність щодо дій. Одягаючи її, людина може бути ким завгодно залежно від ситуації. Маска – це тимчасовий інструмент самопрезентації. Однак виникають і небезпеки, адже людина може втратити власне «Я» поміж чисельних конструктів. «З одного боку, людина конструює свою самість у вимірі сучасної медіареальності, з іншого – відбувається руйнування ідентичності, оскільки спосіб буття людини нівелюється технічними та електронними програмами. Важливо, що дуже часто ця ідентичність анонімна – візуальний образ у просторі соціальних мереж і образ реальної людини можуть абсолютно не збігатися. Небезпека полягає у тому, що ідентичність реальної особистості може розчинятись у сконструйованому образі», – зазначає Москвич О.Д., досліджуючи вплив фотообразу на життєвий простір сучасної людини [3, с. 282].

Маска пройшла довгий шлях від сакрального атрибута до наших днів, перетворившись на інструмент для створення багатофункціонального віртуального образу в медіакulturі. Маска, як багатофункціональний засіб соціалізації та культурної комунікації, необхідна для життя сучасної людини. Завдяки маскам можна реалізовувати різні ролі, які дозволяють швидко рухатися до поставлених цілей, отримувати бажану і передбачувану реакцію від публіки в соціальних мережах. Успішна і свідома самопрезентація в соціальних мережах – це спосіб життя, який самоорганізовує особистість, сприяє встановленню соціальних і культурних зв'язків та формує нову ідентичність.

Список використаних джерел

1. Садыгова Т.С. Социально-психологические функции социальных сетей // Азербайджанский Университет Языков, Баку (Азербайджан). 2012р. URL:http://edu.tltsu.ru/sites/sites_content/site1238/html/media70423/63_sadigova.pdf (дата звернення 31.10.2021)
2. Циховська Е. Д. Самопрезентація у соціальних мережах: акаунт у Facebook як інструмент створення іміджу. 2017р. Вип.17. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/229300303.pdf> (дата звернення 29.10.2021р)
3. Москвич О.Д. Вплив фотографії на трансформації життєвого простору людини // Науковий вісник Чернівецького університету. Збірник наук. праць. Вип. 726 – 727. Філософія. С. 281-285.
4. Хейзинга Й. Homo ludens. Человек играющий URL: <https://knizhnik.org/johan-hejzinga/homo-ludens-chelovek-igrajuschij/1> (дата звернення 30.10.2021р)

УКРАЇНЬСЬКА ПОЕЗІЯ У ТВОРЧОСТІ ГУРТУ «КОМУ ВНИЗ»: КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

Слищенко Я.В. – студент 4 курсу
факультету культури і мистецтв ВНУ
імені Лесі Українки

Москвич О.Д. – кандидат філософських
наук, старший викладач кафедри
культурології ВНУ імені Лесі Українки

Постановка проблеми. До творчості видатних і невідомих поетів в історії української музичної культури зверталися виконавці різних музичних стилів. Хтось черпав звідти натхнення, а комусь вдавалося надати нове життя віршам, перемістивши їх у музичну площину. Особливе місце в українській музичній культурі кінця ХХ – поч. ХХІ століття посідає рок-гурт «Кому Вниз», виконавців якого називають співцями нової незалежної України.

Мета дослідження: проаналізувати особливості використання української поезії у творчості рок-гурту «Кому Вниз».

Результати дослідження. Український музичний гурт «Кому Вниз» прийнято називати гуртом «музики високого духу». Саме під назвою «Андрій Середя та «Кому вниз»: Музика Високого Духу» було видано монографію Олександра Євтушенка, в якій йдеться про творчість культового українського рок-гурту та його внесок у розвиток сучасної української музичної культури [2]. З 1988 року (створення гурту) донині було опубліковано чотири студійні альбоми. Варто зауважити, що перший із них був російськомовним (виконавці не використовують його на концертах), а четвертий альбом написаний повністю на твори Тараса Шевченка [3]. Отже, в контексті досліджуваної проблематики, ми передусім звертаємося до творчості Кобзаря, на поезії якого у «співців вічності» є чимало пісень.

Ще у 1983 році, тобто до створення гурту, Андрій Середя написав музику до вірша Тараса Шевченка «Стоїть в селі Суботові» [5]. Вже в 1989 році українці змогли почути творіння київського гурту, лідером якого став Андрій Середя, та зануритися в роздуми про українську історію та політику Богдана Хмельницького, який взяв курс на зближення з московитами. Пісню «Суботів» можна назвати певною візитівкою рок-гурту «Кому Вниз». Цей твір, безумовно, займає вагоме місце в українській музичній культурі, адже це перша реалізація творчості великого українця в царині рок-музики. Пісня «Суботів» увійшла до двох альбомів та виконується майже завжди під час виступів. Поряд із цією композицією в альбомі «Кому Вниз» 1990 року є пісні «До Основ'яненка», «Микита Швачка» та «Розрита могила». Тарас Шевченко звучав новими захопливими барвами завдяки геніальності київського рок-гурту «Кому Вниз». Варто зауважити, що не лише до творчості Кобзаря зверталися музиканти. В цьому ж альбомі є пісня на поезію Олександра Олеся «І ви покинули...», де митець звертається до української нації [4]. Можна простежити циклічність проблем, що бентежать українських митців. Відсутність єдності, відчуття меншовартості, спотворена національна ідентифікація українців — ці соціокультурні проблеми хвилюють як геніальних поетів, так і музикантів культового гурту. Ми погоджуємося із думкою О. Гузія, що «музика

«Кому Вниз» актуалізувала ті слова Тараса Шевченка, які були важливі для України та становлення її незалежності саме наприкінці 80-х – початку 90-х років ХХ століття» [1, с. 592].

У 1996 році у світ вийшов головний і центральний альбом гурту «In Kastus» (з лат. «в чистоті») наповнений витонченим та філософським змістом. Ця студійна робота киян вписала себе яскравими нитками в історію українського мистецтва, а також додала кольору до постаті Шевченка, опублікувавши остаточний варіант «Суботова» та «Микити Швачки», а також поклавши на музику «Не нарікаю я на Бога...».

Поезія «Вийди, змучена людьми» Олександра Олеся зазвучав особливо ніжно й вишукано в «In Kastus». Андрій Середя виконував цю пісню також із оркестром. Лірична поезія Олеся, яка була написана в 1908 році, отримала нове життя в пісні «Кому Вниз».

В 2014 році, після довгорічного «мовчання», в складні та напружені роки для українського суспільства, гурт випускає альбом з назвою «4», який є четвертим студійним альбомом. Ця робота «Кому Вниз» присвячена 200-ій річниці від дня народження Кобзаря. Альбом починається із мелодійної «З «Княжни» Зоре моя вечірняя», продовжується піснями «З «Хустини»», «З «Холодного Яру»», «З «У Казематі» За байраком байрак» та закінчується речитативним виконанням «З Осії. Глави 14» [3].

Висновки. Музику «Кому Вниз» не просто зрозуміти та складно тлумачити, однак без неї не можливо уявити елітарне українське мистецтво. Яке ж усе-таки значення має використання української поезії у творчості гурту для самих поетів? Всесвітньо визнаний геній Тарас Шевченко потребував нового розуміння, зокрема в українському суспільстві в контексті формування соціокультурної ідентичності. Легендарний гурт зміг розбити створений радянською пропагандою образ сумного дідуся з сивими вусами. «Співці вічності» змогли помістити Тараса Шевченка та Олександра Олеся в царину вишуканої готичної рок-музики. «Кому Вниз» несуть український дух крізь віки, залучаючи геніальних українських поетів. Опублікувавши досить небагато музичного матеріалу, гурт Андрія Середи зміг стати легендарним та культовим для багатьох українців, шанувальників справжньої, сповненої сенсу музики та поезії.

Список використаних джерел

1. Гузій О. Поезія Тараса Шевченка у сучасній українській рок-музиці // Шевченкознавчі студії. 2015. Вип. 18. С. 591-597. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Shs_2014_18_66.
2. Євтушенко О. Андрій Середя та «Кому вниз»: Музика Високого Духу / О. Євтушенко. Київ : Атлант ЮЕМСІ, 2008. 64 с.
3. Кому Вниз. Музика високого духу. [Електронний ресурс]. URL: www.komuvnyz.com/ (дата звернення: 29.10.2021).
4. Олесь О. Збірка поезій. Київ: Центр учбової літератури, 2020. 154 с.
5. Шевченко Т.Г. Кобзар. Київ: Дніпро, 1977. 599 с.

THE CONCEPTS OF FLOW AND EMBODIED REFLECTION IN CONTEMPORARY CORPOREAL CULTURE

Solomko, H. I. – second-year Master's Degree student of the Faculty of Arts and Culture at Lesya Ukrainka Volyn National University
Pryhoda, T. M. – Candidate of Philosophical Sciences, Associate Professor of the Department of Cultural Studies at Lesya Ukrainka Volyn National University

After empirical research on dancers' experiences and studies of philosophies of dance, Camille Buttingsrud, found it plausible to acknowledge the existence of a reflective process experienced through and with the embodied and/or affective self, referencing Mihaly Csikszentmihalyi's definition of the so called FLOW state in his book *Flow: The Psychology of Optimal Experience* (1990): "We are happiest when we are in FLOW – completely absorbed in an activity, with the right skill and challenge balance". She noticed that the individual bodily reflective dancers are completely immersed and might experience their self-consciousness extending to include their fellow dancers [1]. Culture, education, health, conflict resolution, therapy, law, and other fields working with the subject could potentially benefit from a theoretical explication of the concepts FLOW and EMBODIED REFLECTION.

The researcher Camille Buttingsrud states that there is an empirically recognized and academically described experience of a transcended state of bodily consciousness and names it EMBODIED REFLECTION. "Research interviews with dancers, first person experience, as well as the work of philosophers of dance and art suggest that the state we call flow, being in *the zone* or *groove*, or high-order embodied consciousness is distinctively different from the theoretically acknowledged states of reflective and pre-reflective consciousness, respectively" [1].

Buttingsrud claims that human beings hold academically underappreciated and generally overseen and unexploited resources: the vast variety of aspects of our bodily and affective selves. According to researcher, societally people have not yet overcome dualism – and need art, play, games, sports, and nature in the process of achieving body and mind wholeness. She draws our attention to the fact that people who dance and perform are bodily attentive, explicitly aware of the other and the world, disclosing their experiences through transformation by means of the body, and emotionally and/or bodily articulating what they experience pre-reflectively. Dancers are familiar with this attentive bodily presence, which constitutes their work mode and heightens their abilities as experts. This could indicate a reflective state of consciousness, yet, there is a simultaneous lack of thinking and rational control, reports of artistic black-outs, someone else leading their arms and legs, of being in a trance [1].

In culture and philosophy of dance and art this states are described as thinking in movement, articulation by dancers of meaning and enacting of thinking, "a form of reflective consciousness on a bodily level". In Merleau-Ponty's view this philosophy, which is yet to be elaborated, animates the painter – not when he expresses opinions about the world but when his vision becomes gesture, when he 'thinks in painting'. Jaana Parviainen turns back to "thinking through movements in order to poetise meaning"

in her work *Bodies moving and moved. A Phenomenological Analysis of the Dancing Subject and the Cognitive and Ethical Values of Dance Art* [1; 2].

Kaushik Ram claims that by bringing awareness back into the body, humans become fully engaged by their senses – with a sense of total clarity rather than overwhelm. According to him, to fully harness the intelligence of the body means to have complete freedom of being able to move our bodies, to be sensitive enough to pick up on our instincts that are often overwritten by the rational mind. Therefore, when people's bodies awaken, they have consistent vitality and strength. The body provides the freedom of expression which is our natural state. When people, artists in particular, choose to access the body's innate intelligence rather than mental illusions, they begin to exuberate with a natural confidence that is unhindered by social hierarchy and is instead appreciated as noble leadership [3].

The FLOW state provides people with a condition when ideas flourish and creativity peaks, this is when we feel most alive and our passions thrive. In other words, what ultimately happens is the alignment with something greater. What connects the concept to religion, philosophy and culture is the dissolvent of human self-centric nature and the feeling that instead we are fueled by energy that is more than what we know as our own. Although there are many ways to access FLOW, this state is best experienced in improvisation. Musicians enter the FLOW state when they improvise and get truly carried away by rhythm. When the rhythm takes a shape of its own, with dramatic highs and sudden lows, the music becomes a journey to an unknown destination. Dancers and all performers in general put their bodies into situations where they can experience FLOW. This Experience enables the body to move in perfect harmony to what the moment demands. This, according to the author, is when the body responds instinctually – much faster than our conscious processing: “The mind takes a backseat, unable to keep up with the intelligence of the Body” [3].

To sum it up, there seems to be an experientially lived as well as theoretically seen experience in which the subjects' bodily aspects of the self perceive themselves as objects by means of their embodied activity, in which they are completely immersed. EMBODIED REFLECTION is a reflective, non-conceptual and embodied state of consciousness. As a reflective state it takes objects, and processes knowledge and understanding; yet, it stays in the immediacy of the living body. It is described philosophically, but contradicts the theoretical framework.

EMBODIED REFLECTION is characterized by an altered experience of the self, of the other, and of time and space. Thus, the so called EMBODIED REFLECTION is seen as very close to previously coined term FLOW. It is a common human resource, and that whether we are experts or not, we all have the ability to reflect non-conceptually through bodily and/or affective activity. This universal human experience is neither mystical, nor solely experienced by “experts”. People can all transcend to high-order levels of embodied and affective consciousness, during play, sports, artistic activities, yoga, erotic convergence, and nature experiences. These states constitute fun, in terms of excitement, fulfillment and pleasure, by being not a state of “self-forgetfulness”, but the experience of a profound focus within the self, within the embodied and affective aspects of the self.

References

1. Buttingsrud C. Intertwined, Immersed, and In Charge: The Dancing Self. The Open Self – Investigating the Boundaries of the Self: Bodily, Social and Technological : Presentation at the conference's poster section. Berlin, 2018.

2. Parviainen J. Bodies moving and moved. A Phenomenological Analysis of the Dancing Subject and the Cognitive and Ethical Values of Dance Art : Doctoral dissertation. Tampere, 1998. 202 p.

3. Ram K. The Human Body – An Instrument for the State of Flow. 2014. URL: <https://blog.aboutmybrain.com/the-human-body-an-instrument-for-the-state-of-flow>

СЕКЦІЯ 13. МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ

РОЗВИТОК КІБЕРСПОРТУ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Андрюхіна В.О. – магістрант факультету
міжнародних відносин ВНУ імені Лесі Українки

7 вересня 2020 року кіберспорт був оголошений офіційним видом спорту в Україні. І хоча наша держава не експортує електронні ігри, українські розробники програмного забезпечення дуже активно займаються розробкою та дизайном ігор. Кілька провідних світових ігрових та кіберспортивних компаній мають офіси розробників та партнерські відносини з Україною. Технологічний сектор України щорічно генерує приблизно 5,4 млрд. доларів США. Це пов'язано з наданням послуг аутсорсингу ІТ міжнародним технологічним компаніям. Український уряд активно бере участь у сприянні подальшому розвитку свого технологічного сектору [1].

В Україні присутні деякі з найкращих розробників ігор, а саме:

1. Wargaming.net співпрацює з Persha Studios (українська компанія з розробки комп'ютерних ігор, яка знаходиться в Києві).

2. В нашій державі присутня французька компанія Ubisoft. І саме Ubisoft Kyiv створив серію ігор Assassin's Creed.

3. Розробник Playtech – спеціалізується на азартних іграх, таких як iPoker (500 з 4500 співробітників працюють в Києві).

4. Gameloft, що має офіси по всьому світу (400 розробників знаходяться в Україні).

5. Plarium – ізраїльська компанія з офісами в Києві, Харкові, Львові та Одесі, що спеціалізується на таких масових багатокористувацьких онлайн іграх (англ. Massively Multiplayer Online Game, ММО, ММОГ) як, наприклад, Raid: Shadow Legends, Vikings: War of Clans та інших [1].

Великий вплив на розвиток індустрії кіберспорту в країні мають спеціалізовані організації, які підтримують гравців, проводять турніри, організовують навчальні курси, основною з яких є Федерація кіберспорту України (UESF) заснована в Дніпрі у 2018 році. Зокрема, за підтримки компанії «Київстар» у 2017 році Федерація провела всеукраїнський онлайн-турнір з дисципліни Dota 2 з призовим фондом у 100 000 грн., а також заснувала стрімінгову платформу CyberStar Academy та організувала понад 1500 онлайн-турнірів [2].

В останні роки Олександр Олегович Костильов – професійний український кіберспортсмен, також відомий як «s1mple», який грає в команді Natus Vincere (Counter-Strike) на позиції снайпера, – по праву вважається найкращим українським спортсменом і одним з найкращих у світі. 23-річний лідер списку NAVI у 2018 році став найкращим гравцем у дисципліні Counter-Strike: Global Offensive за версією порталу HLTV.ORG, а протягом наступних двох років посів друге місце. У 2021 році «s1mple» став найкращим гравцем кіберспорту за версією Міжнародної федерації кіберспорту.

З вересня 2020 року по вересень 2021 року в Україні було багато турнірів та різноманітних заходів. Незважаючи на пандемію коронавірусу, в країні було

організовано 104 турніри. Це чемпіонати з дисциплін CS: GO, Dota 2, Fortnite, Warzone, R6, MK11, FIFA 21, PES, UFC, NBA2K, League of Legend, Brawl Stars, PUBG, PUBG Mobile, Tekken, Clash Royal і Valorant. Майже 15 000 гравців з 22 міст країни взяли участь у змаганнях. Було розіграно 2,5 мільйона гривень загального призового фонду. Для організації всіх цих чемпіонатів Федерація кіберспорту України побудувала власну студію, звідки проводяться трансляції турнірів [3].

При цьому, на українському ринку сформувалася окрема ніша спеціалізованих ігрових продуктів: ігрові клавіатури, навушники, мишки, килимки і навіть стільці та столи для геймерів. Використовуючи досвід продажу таких світових брендів, як Razer та SteelSeries, Олег Мороз та його партнери заснували у 2018 році бренд під назвою «НАТОР», який займається виготовленням доступної продукції для геймерів та кіберспортсменів. А в жовтні 2018 року продукція з'явилася на ринку. Його відмінна риса – це орієнтація на середнього користувача зі Східної Європи та СНД [4].

Дія City (спеціальний правовий режим для IT-індустрії) стане віртуальною вільною економічною зоною зі спеціальним податковим, фінансовим та правовим режимом, призначеним для підтримки інноваційних та високотехнологічних компаній в Україні. Зокрема, переваги Дія City для індустрії кіберспорту можуть бути пов'язані зі зменшенням податкового навантаження на податок на прибуток та оподаткуванням заробітної плати працівників, звільненням від оподаткування продажу акцій у стартапах та запровадженням нової гнучкої форми працевлаштування – GIG-контракти [5].

Розвиток кіберспорту в Україні цікавий не лише бізнесу та гравцям, а й державі. Це може принести додаткові надходження до бюджетів усіх рівнів, створити нові робочі місця, підвищити туристичну привабливість країни та дати стимул міжнародному бізнесу розглядати Україну як перспективну для своїх інвестицій країну. Безсумнівно, Україна має величезний потенціал стати топ-юрисдикцією на ринку кіберспорту, але учасникам ринку та державі необхідно вдосконалити законодавство та надати певні переваги кіберспортивній індустрії, щоб підвищити її привабливість для гравців, бізнесу та іноземних інвесторів.

Список використаних джерел

1. Ukraine Takes eSports Seriously. *PerceptionBox* : веб-сайт. URL: <https://perceptionbox.io/business/ukraine-takes-esports-seriously/> (дата звернення: 20.10.2021).
2. Ukrainian Esports Disciplines: How the National Industry Develops. Experts' Opinions веб-сайт. *WeGame* : веб-сайт. URL: <https://wegame.com.ua/en/post/ukraina-v-esports-distsiplinah-kak-razvivaetsya-otechestvenniy-kibersport-ekspertnoe-mnenie-100405> (дата звернення: 20.10.2021).
3. The future has arrived. A year ago, esports was recognized as a sport in Ukraine. *Aroged* : веб-сайт. URL: <https://www.aroged.com/2021/09/08/the-future-has-arrived-a-year-ago-esports-was-recognized-as-a-sport-in-ukraine/> (дата звернення: 22.10.2021).
4. How Ukrainians are developing video game industry. *Rubryka* : веб-сайт. URL: <https://rubryka.com/en/2021/07/14/hator/> (дата звернення: 23.10.2021).
5. Esport is a new niche in it sector of Ukraine. *The LEGAL 500* : веб-сайт. URL: <https://www.legal500.com/developments/thought-leadership/esport-is-a-new-niche-in-it-sector-of-ukraine/> (дата звернення: 25.10.2021).

РОЗВИТОК КОРПОРАТИВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Кицюк І. В. – к.е.н., доцент, доцент кафедри міжнародних економічних відносин та управління проектами ВНУ імені Лесі Українки

Щербата Н. З. – к.е.н., старший викладач кафедри міжнародних економічних відносин та управління проектами ВНУ імені Лесі Українки

Вагоме місце у розвитку корпоративної соціальної відповідальності (далі – КСВ) в Україні відіграє процес втілення курсу на продовження і поглиблення інтеграції до Європейського Союзу (далі – ЄС). Зокрема, у статті 422 Угоди про Асоціацію між Україною та ЄС, ратифікованої Законом України від 16.09.2014 р. № 1678-VII, зазначається, що сторони сприятимуть корпоративній соціальній відповідальності та підзвітності, а також заохочуватимуть відповідальну ділову практику, що пропагується такими міжнародними організаціями як ООН (Організація Об'єднаних Націй; англ. United Nations, UN), МОП (Міжнародна організація праці; англ. International Labour Organization, ILO), ОЕСР (Організація економічного співробітництва та розвитку; англ. Organisation for Economic Co-operation and Development, OECD) [1]. Також законодавство ЄС вимагає від великих компаній розкривати певну інформацію про те, у який спосіб вони здійснюють свою діяльність та управляють соціальними та екологічними викликами (Директива 2014/95/EU щодо розкриття нефінансової інформації; англ., Directive 2014/95/EU on non-financial reporting). Зокрема, починаючи із 2018 р. компанії зобов'язані включати нефінансові показники у свої річні звіти. Крім того, у червні 2017 р. Європейська Комісія оприлюднила рекомендації (Керівні принципи Європейської Комісії щодо нефінансової звітності; англ., Guidelines on non-financial reporting (methodology for reporting non-financial information) C/2017/4234) [2], які включають методологію звітності нефінансової інформації, щоб допомогти компаніям розкривати інформацію щодо екологічних та соціальних складових їхньої діяльності. Дані рекомендації не є обов'язковими, і компанії можуть на власний розсуд обирати яких рекомендацій дотримуватися: міжнародних, Європейського Союзу, або ж національних, враховуючи власні характеристики та особливості бізнес-середовища.

Зокрема, у рамках гармонізації українського законодавства із європейським, у 2019 р. середні та великі підприємства України вперше подавали звіти про управління за 2018 р., що, у свою чергу, значно підвищило кількість звітів в Україні серед ТОП-100 великих компаній [3], проте, аналіз наявних звітів підкреслює необхідність більш ретельного підходу та відповідального ставлення до процедури звітування.

Окрім того, 21 квітня 2021 р. Європейська Комісія прийняла амбіційний та всеохоплюючий пакет заходів, що сприяють покращенню фінансування сталої діяльності в межах усього Європейського Союзу [4]. Таке рішення надає можливість

інвесторам переорієнтувати інвестиції у більш сталі технології та бізнес, сприяючи переходу до кліматично нейтральної Європи до 2050 року. Також даний крок сприятиме перетворенню ЄС на світового лідера у встановленні стандартів сталого фінансування. Що, у свою чергу, відкриває нові можливості та перспективи у даній сфері і для України.

Щодо практики впровадження КСВ то, слід зазначити, що, незважаючи на те, що протягом 2014-2019 рр. основною формою КСВ в Україні були благодійні ініціативи [5], національний бізнес перестав ототожнювати корпоративну соціальну відповідальність із благодійністю. Компанії намагаються активно впроваджувати КСВ, інтегруючи соціальні та екологічні питання у свою операційну діяльність, на основі взаємодії зі стейкхолдерами. Великі національні компанії, або ж дочірні компанії і філії, що функціонують в Україні, також розробляють та впроваджують стратегії КСВ. Окрім того, інвестори та фінансисти піклуються про показники корпоративної відповідальності більше, ніж будь-коли, вважаючи, що це здійснює суттєвий вплив на прибутковість підприємства.

Проте, незважаючи на перспективи, які виникають в контексті процесу втілення курсу на продовження і поглиблення інтеграції до ЄС, та глобальних тенденцій в цілому, існує низка внутрішніх проблем, зумовлених суспільно-політичною нестабільністю, наявними структурними, галузевими й регіональними диспропорціями, наслідками економічного спаду, що негативно впливають на розвиток корпоративної соціальної відповідальності в Україні. Окрім того, процес розвитку КСВ в Україні потребує більш активної участі держави, яка визначає розвиток соціально відповідального бізнесу одним із пріоритетів державної політики [5], а також усвідомлення бізнесом своєї ключової ролі, яку він може і повинен відігравати у забезпеченні сталого розвитку в цілому.

Список використаних джерел

1. Association Agreement between the European Union and its Member States, of the one part, and Ukraine, of the other part, OJ L 161, 29.5.2014, p. 3–2137. EUR-Lex : веб-сайт. URL : <https://eur-lex.europa.eu> (дата звернення: 15.07.2021).
2. Non-financial reporting. *European Commission* : веб-сайт. URL: <https://ec.europa.eu> (дата звернення: 28.03.2020).
3. Саприкіна М. Навіщо бізнесу звіти зі сталого розвитку. *Економічна правда*. Четвер, 31 жовтня 2019. URL : <https://www.epravda.com.ua> (дата звернення: 15.07.2021).
4. Sustainable finance package. *European Commission* : веб-сайт. URL: <https://ec.europa.eu> (дата звернення: 20.07.2021).
5. Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері сприяння розвитку соціально відповідального бізнесу в Україні на період до 2030 року. Верховна Рада України. Законодавство України : веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 10.07.2021).
6. Кицюк І. В. Аналіз інституційних передумов розвитку корпоративної соціальної відповідальності в Україні. *Економіка та суспільство*. Електронний журнал. Рубрика: Міжнародні економічні відносини. 2021. Випуск № 28. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-28-25>.

РИЗИКИ ТА ПЕРЕВАГИ МЕГАРЕГІОНАЛЬНИХ ТОРГОВЕЛЬНИХ УГОД

Кухарик В.В. – к. е. н., старший викладач
кафедри міжнародних економічних
відносин та управління проєктами
ВНУ імені Лесі Українки

Генеральна угода з тарифів і торгівлі (ГАТТ) та СОТ створили багатосторонню систему торгівлі, яка залишається незмінною з 1995 р. Одним із завдань СОТ є адміністрування та контроль за впровадженням узгоджених правил торгівлі товарами, торгівлі послугами та пов'язаними з торгівлею правами інтелектуальної власності [1].

Проте, неспроможність СОТ завершити Дохійський раунд багатосторонніх торгових переговорів (що триває з 2001 року) змусила прихильників лібералізації торгівлі укладати «мегарегіональні» торгові угоди як альтернативу багатостороннім угодам.

Мегарегіональні торгові угоди (МРТУ) – це глибокі інтеграційні партнерства між країнами або регіонами, де велика частка світової торгівлі та прямих іноземних інвестицій (ПІІ), [2].

В той же час, деякі регіони мають на меті перетворитися на динамічну регіональну спільноту, на зону економічної конкуренції та геополітичного суперництва, створити платформу для глибокої економічної інтеграції, саме тому і підписують всеосяжні угоди про вільну торгівлю тощо. Отже, для розширення торгівлі та активізації процесів міжнародного економічного співробітництва країни підписують МРТУ, що охоплюють положення, які виходять за рамки СОТ. Положення таких угод включають нові ідеї щодо інвестицій, послуг, державних закупівель, праці, інтелектуальної власності, навколишнього середовища, цифрової торгівлі та електронної комерції тощо.

Таким чином, для МРТС характерним є охоплення широкого кола питань, які виходять далеко за рамки існуючих норм і положень СОТ. Завдяки цьому МРТС можуть стати ядром формування нових правил і умов функціонування глобального торговельного середовища [3, с. 42].

Серед дослідників, існують різні погляди щодо економічних наслідків МРТУ, з огляду на те, що такі угоди вже впроваджено у практику. Так, відповідно до економічної теорії можливі два результати:

- перший – діяльність МРТУ буде перешкоджати розвиткові багатосторонньої лібералізації;
- другий – навпаки, МРТУ будуть сприяти майбутній багатосторонній лібералізації.

Доказом цього є деякі важливі історичні випадки, коли багатостороння лібералізація слідувала за формуванням регіональних торговельних угод, але в інших випадках такі угоди створювали перешкоди, що призвели до зменшення лібералізації [4, 5].

Так, МРТУ створюють деякі потенційні загрози для багатосторонньої системи.

По-перше, це дискримінаційні угоди, які надають преференції інсайдерам за рахунок сторонніх осіб, що може призвести до економічних викривлень або розбиття світової торгівлі на конкуруючі блоки.

По-друге, багато з цих нових положень вперше залучаються до торгової угоди. Повні наслідки цього політичного рішення – в тому числі для СОТ – досі невідомі [5].

Перевагами ж МРТУ та основними причинами, що спонукають уряди підписувати ці угоди є:

- 1) покращений та / або пільговий доступ до нових ринків; економічні стимули в епоху обмежених бюджетів;
- 2) модернізація та оновлення «старих» угод;
- 3) досягнення домовленостей про більш високі амбітні цілі;
- 4) вирішення нових питань та створення потенційних прецедентів для майбутніх багатосторонніх угод;
- 5) підвищення конкурентоспроможності;
- 6) «продовжувати рух велосипеда вперед» [7].

З огляду на вищезазначене, МРТУ має як позитивні, так і негативні наслідки для системи світової торгівлі. Переваги полягають у тому, що ці угоди дозволять «навести порядок» серед регіональних торговельних. Недоліки виявляються у тому, що вони можуть підірвати управління світовою торгівлею, розмиваючи центричність СОТ як форуму для створення нових правил торгівлі.

Список використаних джерел

1. Official site World Trade Organizatio. URL: https://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/wto_dg_stat_e.htm.
2. Peter M. Muriithi (2020). Mega-Regional Trade Agreements: Analyzing their Impact on Treaty Policy and Law and their Modes of Dispute Resolution Mechanisms. URL: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3828805
3. Іванов Є. І. Мегарегіональні торговельні угоди: основні положення та потенційний вплив на глобальну торгівлю / Є. І. Іванов // Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер. : Економічні науки. – 2016. – Вип. 17(1). – С. 38-42. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkhdu_en_2016_17%281%29__11.
4. Karacaovali, B. and Lim~ao, N. (2008). The Clash of Liberalizations: Preferential vs. Multilateral Trade Liberalization in the European Union. Journal of International Economics, 74 (2), pp. 299–327. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0022199607001134>.
5. Estevadeordal, A., Freund, C. and Ornelas, E. (2008). Does Regionalism Affect Trade Liberalization toward Non-members? Quarterly Journal of Economics, 123 (4), pp. 1532–1575. URL: <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/6936/WPS4751.pdf?sequence=1&isAllowed=yEstevadeordal>.
6. Bown C.P. (2017). Mega-Regional Trade Agreements and the Future of the WTO. Global Policy. 8 (1), pp. 107-112. URL: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/1758-5899.12391>.
7. Susan Schwab and Karan Bhatia (2014). Why Mega-regionals? Mega-regional Trade Agreements. Game-Changers or Costly Distractions for the World Trading System? p. 7. URL: http://www3.weforum.org/docs/GAC/2014/WEF_GAC_TradeFDI_MegaRegionalTradeAgreements_Report_2014.pdf.

СЕКЦІЯ 14 «МЕДИЦИНА, ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ»

ВИКОРИСТАННЯ КІСТКОВО-ГУБЧАСТИЙ АУТОТРАНСПЛАНТАТ ДЛЯ ЗАМІЩЕННЯ ДЕФЕКТІВ КІСТКОВОЇ ТКАНИНИ ПРИ ЕНДОПРОТЕЗУВАННІ КУЛЬШОВОГО СУГЛОБА

Борис М. С. – студент 2 курсу медичного факультету ВНУ імені Лесі Українки
Літвінчук М. О. – лікар ортопед-травматолог КНП «Клеванська лікарня імені Михайла Вервеги»

Останнім часом у зв'язку із загальним старінням населення, урбанізацією, екологічними проблемами спостерігається неухильне зростання захворювань органів опорно-рухової системи, у тому числі великих суглобів. Щороку в Україні реєструється до 330 тис. первинних захворювань суглобів серед дорослого населення [3]. Одним з сучасних високотехнологічних і ефективних методів операційного лікування уражень суглобів різної етіології є ендопротезування суглобів.

Найпоширенішим стало ендопротезування кульшового суглоба, яке дозволяє усунути больовий синдром, відновити об'єм рухів у суглобі, достатній для повноцінного життя, скорегувати довжину кінцівки і у відносно короткі терміни повернути пацієнта до повноцінного життя [4].

У роботі на основі літературних даних та спостережень проаналізовано метод ендопротезування з використанням кістково-губчастого аутоотрансплантата (КГАТ). Дослідження було проведено на 4 пацієнтах, двоє з яких було проведено ендопротезування з використанням КГАТ, іншим – без КГАТ. Його метою було виявити якісний результат післяопераційного періоду.

Протез кульшового суглоба складається з 4-ох компонентів – стегнової ніжки, головки, суглобова впадина, а також прокладка, яка знаходиться між головкою та суглобовою впадиною. Важливим є те, що головка та прокладка є замінними компонентами, тому при потребі їх можна замінити [6].

В утворенні кульшового суглоба бере участь півмісяцева поверхня кульшової западини і головка стегнової кістки. За формою суглобових поверхонь суглоб є чашоподібним. Допоміжним апаратом суглоба представлено внутрішньо- та поза-суглобовими зв'язками, губа [1, 2]. Важливою є гістологічна будова стегнової кістки, а саме проксимальний епіфіз. Епіфіз трубчастої кістки утворений губчастою кістковою тканиною. Поверхнево він вкритий періостом, під яким залягає шар зовнішніх обвідних пластинок. Кісткові пластинки у товщі епіфізі формують систему орієнтованих під кутом одна до одної трабекул, порожнини між якими заповнені кістковим мозком [5]. Цікавим є те, що під час ендопротезування утворені проміжки між кістковою тканиною та нішкою протеза наповнюються сумішшю КГАТ.

Кісткова тканина має дуже велику регенераційну здатність. Внаслідок посиленого розмноження остеобластів утворюється однорідна пружна маса

(остеоїдна тканина), яка з'єднує ушкоджені кінці кістки з протезом. Через 1,5–2 тижні остеоїдна (кісткова) тканина разом із судинами повністю заповнює місце ушкодження для ефективного транспорту клітин червоного кісткового мозку (ЧКМ) – відбувається формування первинної кісткової мозолі. З часом остеоласти частково атрофуються, частково трансформуються у кісткові клітини, в остеоїдну тканину відкладаються солі кальцію, і тоді кісткова мозоля набуде остеоїдної форми. Одночасно відбувається розсмоктування тієї надлишкової кісткової тканини, що оточувала місце ушкодження для кращої фіксації частин кістки з протезом. Відповідно до розташування тих кровоносних судин, що проросли в остеоїдну тканину, утворюються Гаверсові канали, а походу судин регенерують нервові волокна. Таким чином формується остаточно кісткова мозоля [7].

Результат дослідження є успішним. Післяопераційний період скоротився з 9-10 днів до 7-8 днів. Ми вважаємо, що даний метод є дієвий в лікарській практиці, оскільки скоротився час регенерації.

Список використаних джерел

1. Анатомія людини: у 3 т. / за ред.: В. Г. Ковешніков. Луганськ: Шико, 2005. Т.1. 328 с.
2. Анатомія людини: навч. посіб. : у 3 ч. / за ред.: Черкасов В. Г., Кравчук С. Ю. 2-ге вид. Вінниця: Нова Книга, 2015. Ч. 1. Osteologia, artrologia, miologia. 184 с.
3. Корж М. О., Філіпенко В. А., Танькут В. О., Корж М. О. Сучасний стан проблеми ендопротезування суглобів в Україні. *Боль, суставы, позвоночник*. 2012. № 1 (5). С. 10–12
4. Сементковский А. В. Ревизионное эндопротезирование тазобедренного сустава при асептической нестабильности бедренного компонента эндопротеза (обзор литературы). *Травматология и ортопедия России*. 2011. № 1 (59). С. 153–159.
5. Гістологія. Цитологія. Ембріологія : підручник / за ред.: О. Д. Луцика, Ю. Б. Чайковського. Вінниця : Нова Книга, 2018. 592 с.
6. Ендопротезування кульшового суглоба: сучасний стан / за ред.: Д. Р. Тугаров, І. Я. Криницька. 2016. 3 с.
7. Рябуха О. І. Основи медичних знань : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Л. : ЛДУФК, 2013. 256 с.

ДІАГНОСТИКА НА РІЗНИХ СТАДІЯХ ГОНАРТРОЗУ

Вавдіюк Г. М. – магістрантка 2 курсу медичного факультету ВНУ імені Лесі України

Цюпак Т. Є. – к. пед. н., доцент кафедри фізичної терапії та ерготерапії ВНУ імені Лесі України

Щорічно в Україні реєструють до 350 тис. випадків первинних гонартрозів, серед них понад 60 % припадає на осіб працездатного віку. Згідно прогнозів ВООЗ дане захворювання стане четвертою основною причиною інвалідності жінок і восьмою – чоловіків у найближчі 10-15 років. Саме тому Міжнародною декадою захворювань кісток і суглобів було виділено, що гонартроз, як захворювання, має найбільш важливе соціальне значення для суспільства. На думку багатьох фахівців, одним із головних недоліків у терапії гонартрозу є його запізнile діагностування.

Метою дослідження було проаналізувати методи діагностики на різних стадіях гонартрозу.

Методи дослідження: аналіз наукової та медичної літератури з діагностування гонартрозу

Своєчасно виявити гонартроз неможливо на ранніх стадіях внаслідок наступних причин: пізнім зверненням пацієнтів до лікаря; відсутністю в кабінетах усієї необхідної апаратури для діагностики; недосконалістю існуючих методів обстеження пацієнтів із цим захворюванням; недостатньою кваліфікацією фахівців, які займаються лікуванням гонартрозу тощо [1].

На сьогодні застосовується багато методів для оцінки стану колінного суглоба, а саме: рентгенографія, комп'ютерна томографія, магнітно-резонансна томографія (МРТ), артроскопія та ультразвукова діагностика.

Рентгенографія – це один із найпоширеніших методів діагностики і контролю ефективності лікування гонартрозу, завдяки доступності, простоті дослідження, економічності та достатньої інформативності цього методу. Рентгенографія неефективна при першій стадії гонартрозу, так як відсутні вірогідні рентгенологічні зміни [2].

При комп'ютерній томографії колінного суглоба визначають місце ураження суглоба, його розташування, розміри, протяжність та зв'язок з іншими елементами суглоба у триплощинній системі координат. Використовуючи цей метод можна детально оцінити структурні зміни кісткових елементів суглоба. Проте комп'ютерна томографія не дає можливості отримати пряме повноцінне зображення суглобового хряща та м'якотканинних структур суглоба, що робить цей метод малоефективним для діагностики саме ранніх стадій гонартрозу [3].

Звичайна та контрастна магніторезонансна томографія також відомий спосіб діагностики захворювань колінного суглоба. Цей метод дозволяє отримати зображення окремих елементів кістково-м'язової системи суглоба, провести їх аналіз, оцінити стан суглобового хряща, синовіальної оболонки та визначити кількість синовіальної рідини. Магніторезонансна томографія дає можливість діагностувати гонартроз із високим ступенем вірогідності. Внаслідок того, що на ранніх стадіях процесу можуть виникнути лише незначні зміни синовіальної оболонки суглоба та консистенції внутрішньосуглобової синовіальної рідини, часто це може призвести до помилкового діагнозу. Цей метод є достатньо матеріально затратним, із високою ймовірністю виникнення побічних алергічних реакцій на введення контрастної речовини та певними протипоказами: наявність металу в зоні обстеження, вагітність, алергічні реакції тощо [5].

Використання артроскопії дає можливість повного об'єктивного оцінювання всіх структур колінного суглоба, та навіть і синовіальну рідину. Цей метод дозволяє детально вивчити зміни в поверхні хряща й уточнити діагноз за допомогою проведення прицільної біопсії. Артроскопія – це хірургічне втручання, недоліками якого можуть бути: можливість інфікування суглоба, виникнення гемартрозу, травмування суглобового хряща, виникнення подразнення сумки суглоба та інші непередбачувані труднощі цього методу дослідження. Наявність таких негативних наслідків значно впливає на доцільність використання артроскопії при діагностуванні саме ранніх стадій гонартрозу [4].

Ультразвукове дослідження на сьогодні є достатньо доступним, інформативним і об'єктивним методом діагностики гонартрозу. Крім того, ультразвукове

дослідження є значно менш шкідливим, та більш матеріально-доступним для багатьох пацієнтів порівняно з такими методами діагностики, як рентгенографія та комп'ютерна томографія [6].

Таким чином, розглянуті методи діагностики на різних стадіях гонартрозу мають свої переваги і недоліки. Деякі з них є малоефективними на ранніх стадіях гонартрозу. Не всі методи є достатньо матеріально затратними та доступними для деяких пацієнтів. Важливе значення при застосуванні перелічених методів діагностики гонартрозу мають покази і протипокази.

Список використаних джерел

1. Андрійчук О. Я. Фізична реабілітація хворих на гонартроз : монографія. Луцьк : Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2012. 344 с.
2. Брюханов А. В., Клыжин М. А. Комплексное применение лучевых методов диагностики при обследовании больных с травматическими повреждениями коленных суставов. *Сибирский медицинский журнал*. 2008. Т. 23, № 2. С. 21–24.
3. Досвід лікування гонартрозу / В.О. Фіщенко, Г.П. Башинський, В.І. Кириченко та ін. *Ортопед. и травматол.* 2008. № 2. С. 28–30
4. Лучихина Л. В. Артроз. Ранняя диагностика и патогенетическая терапия. М. : Медицинская энциклопедия, 2001. С. 39.
5. Соболевський Ю. Л. Особливості структурно-функціональних порушень на ранніх стадіях остеоартрозу колінного суглоба : автореф. дис... канд. мед. наук: 14.01.21; ДУ «ІПХС ім. проф. М.І. Ситенка АМН України». Харків, 2009. 20 с.
6. Спосіб ультразвукової діагностики ранніх стадій гонартрозу. Пат. на корисну модель № 76255, UA, МПК А61В 8/00 (2012.01). – 201207844; Заявлено 26.06.2012; Опубл. 25.12.2012. Бюл. № 24, 2012.

ВИЗНАЧЕННЯ ПОКАЗНИКІВ ТКАНИННОГО КРОВОТОКУ У ЩУРІВ ПРИ ФУНКЦІОНАЛЬНИХ ПРОБАХ

Горбань Д. Д. – аспірант 4 року навчання
Мелітопольського державного
педагогічного університету імені Богдана
Хмельницького, асистент кафедри
анатомії і фізіології людини та тварин

Безперервне вдосконалення методів аналізу кровотоку [1, 2, 3] сприяло успіхам в отриманні нових даних та розвитку глибоких теоретичних уявлень про транспорт біологічних рідин. Загальний план судинної комунікаційної структури, що утворює систему мікроциркуляції крові, стає більш детальнішим.

Говорячи про актуальність вивчення мікросудинної системи, необхідно враховувати такий важливий аспект цього питання, як вивчення реактивності різних ділянок мікроциркуляторної системи. Робот у цьому напрямку недостатньо, щоб мати об'єктивний погляд на динаміку тканинного кровотоку при різних функціональних станах організму при нормальних та патологічних умовах [1, 2, 3]. У той же час останні дослідження дозволяють судити про мікросудинну мережу як ланку серцево-судинної системи, в якій відбуваються найважливіші події в процесі адаптації до різних впливів.

Тому, метою дослідження було виявити зміну показників тканинного кровотоку у щурів при різних функціональних пробах.

Для реалізації поставленої мети застосовували метод лазерної доплерівської флоуметрії (ЛДФ) [2], що являє собою метод інтегральної неінвазивної оцінки стану мікроциркуляторної гемодинаміки у капілярах і є, безсумнівно, актуальним методом діагностики мікроциркуляторних розладів. Коливання тканинного кровотоку є результат суперпозиції активних і пасивних модуляцій. Випадання тих чи інших ритмічних складових флаксмоцій трактуються як «спектральне звуження» ЛДФ-грами [1], що може служити діагностичним критерієм порушень механізмів регуляції мікроциркуляції крові.

Експеримент проводили на білих щурах-самцях масою 220-260 г. Щури містилися на стандартній дієті віварію [4]. Під час запису тварину поміщали у прозорий пенал із оргскла, який обмежував її рухливість. Розмір пеналу підбирався індивідуально так, щоб тварина могла вільно дихати і не була защемлена ні одна частина тіла. Хвости прикріплювали до плоскої поверхні на рівні тіла тканинним пластиром у горизонтальному положенні. Оптичний зонд приладу ЛАКК-0,1 також прикріплювався перпендикулярно до нижньої частини хвоста тканинним пластиром. Запис ЛДФ-грам робився, коли тварина сиділа нерухомо та спокійно. У інтактними тваринами проводили холодову та оклюзійну проби.

При локальному короткочасному охолодженні поверхні хвоста інтактних щурів шматочками льоду спостерігалася нормотонічна реакція мікросудин. Вихідний стан параметру мікроциркуляції (ПМ) у середньому дорівнював $6,68 \pm 0,22$ перф. од. При охолодженні відбувалося істотне зниження ПМ до $4,08 \pm 0,27$ перф. од. у середньому. На другій хвилині простежувалося відновлення швидкості кровотоку до вихідного рівня. З третьої хвилини спостерігалася стійке зниження ПМ. ПМмін. у середньому дорівнювало $2,83 \pm 0,33$ перф. од. Ці зміни репрезентують вплив нейрогенних та інших видів регуляторних механізмів мікросудин у процесі рефлекторної симпатичної активації. Це каже про те, що в умовах низьких температур адаптація капілярного кровотоку забезпечується активними механізмами регуляції [1]. Рівень реактивності тканинного кровотоку у середньому складав $49,34 \pm 4,16\%$. Припинення локального охолодження веде до поступового збільшення величини параметру мікроциркуляції до початкового рівня.

У ході проведення оклюзійної проби в обстежених інтактних тварин спочатку робився запис вихідного рівня кровотоку. При оклюзії, шляхом стискання на 1-3 хвилини відповідної ділянки хвоста перед головою датчика, спостерігалася різке зниження параметру мікроциркуляції – ПМвих. у середньому дорівнювало $6,33 \pm 0,38$ перф. од., а при оклюзії – ПМмін. у середньому знижувалося до $2,78 \pm 0,13$ перф. од. Це пояснюється відтоком крові з судин мікроциркуляції. Після закінчення оклюзії і протягом наступних 3-5 хвилин реєструвалася реакція параметру мікроциркуляції у ході відновлення кровотоку: ПМтах у середньому дорівнював $9,47 \pm 0,24$ перф. од. Тобто, у період відновлення реєструвалася більша амплітуда вазомоцій, ніж у стані спокою. Так, різниця між ПМтах та ПМвих. у середньому дорівнювала $3,14 \pm 0,23$ перф. од. Показник резистентності при оклюзійній пробі у тварин коливався від 415,65% до 174,22%. Ці відмінності обумовлені станом нейрогенної регуляції, яка забезпечує необхідний рівень тонуусу мікросудин, та особливостями кровотоку у мікроциркуляторному руслі.

Список використаних джерел

1. Козлов В. И., Азизов Г. А. Лазерная доплеровская флоуметрия в оценке состояния и расстройств микроциркуляции крови: методическое пособие. Москва: РУДН ГНЦ лазер. мед., 2012. 32 с.
2. Крупаткин А. И., Сидоров В. В. Лазерная доплеровская флоуметрия микроциркуляции крови. Москва: Медицина. 2005. 254 с.
3. Чуян Е. Н., Раваева М. Ю., Бирюкова Е. А., Аблаева Р. Н., Файчак С. Н. Показатели микроциркуляции крыс, находящихся в условиях комбинированного действия хронического и острого стресса. *Орбиталь*. 2018. Т. 2, № 3. С. 23–29.
4. Kuchmenko O. B., Petukhov D. M. Vplyv ubichinonu ta kompleksu poperednykiv i modulatora yoho biosyntezy v kombinatsii z doksorubitsynom na rist kartsynomy Herena i kartsynosarkomy Uoker-256 u shchuriv. *Biomedical and biosocial anthropology*. 2012. No 19. P. 60–64.

КОНЦЕНТРАЦІЯ УВАГИ ТА РОЗУМОВОЇ ПРАЦЕЗДАТНОСТІ В ОСІБ З РІЗНИМ ХРОНОБІОТИПОМ

Горщар Ю. В. – студентка 5 курсу медичного факультету ВНУ імені Лесі Українки.

В основі періодичних змін функцій організму людини закладені добові біоритми, завдяки яким людина може інтенсивно працювати за оптимального стану організму, використовуючи періоди низького функціонування відновлення сил. Хронобіотип є типовим для людини характером добової активності.

У кожної людини протягом доби активно прослідковуються піки та спади функціонування найважливіших систем організму. У сучасній науці добові ритми людини використовуються як універсальний критерій оцінки стану здоров'я [4]. Наприклад, вищі відділи центральної нервової системи, вегетативна нервова система та інші ланки її регуляції характеризуються певними біоритмами, які завдяки добовій зміні концентрації гормонів визначають ритм всіх фізіологічних показників. Необхідно пам'ятати, що кожен організм різний з точки добових біоритмів.

Індивідуальний графік добової активності основних функцій та систем організму складається лише лікарем після відповідного обстеження. Планування режиму розумової та фізичної діяльності, відпочинку та харчування відповідно до змін інтенсивності фізіологічних процесів впливає на збереження та зміцнення здоров'я, значно підвищує працездатність організму та «імунітет» до стресових навантажень [3].

Показники концентрації уваги та розумової продуктивності досліджували за допомогою коректурних таблиць з кільцями Ландольта [2]. Концентрацію уваги (К) визначали за формулою: $A/(A+B)$, де А – кількість вірно закреслених кілець, В – кількість допущених помилок. Розумову продуктивність визначали як добуток загальної кількості переглянутих знаків (залежить від швидкості темпу виконання завдання) на коефіцієнт концентрації уваги (залежить від кількості допущених помилок).

Отримані результати опрацьовували методами варіаційної статистики. Для встановлення статистично достовірних відмінностей використовували Т-критерій Стюдента, відмінності вважали достовірними при $p \leq 0,05$ [1].

Порівняльний аналіз за Т-критерієм Стюдента виявив: в осіб зі слабо вираженим раннім типом статистично нижчими є показники загальної кількості опрацьованих знаків, що вплинуло на показник розумової працездатності (достовірно найнижчий) (рис. 1). Статистично вищим показником для досліджуваних цієї групи є коефіцієнт концентрації уваги, оскільки найменша кількість допущених помилок під час виконання завдання (рис. 2). Для осіб з індіферентним хронобіотипом статистично вищими є показники опрацьованих і правильно закреслених знаків. Варто зазначити, що для досліджуваних цієї групи статистично нижчий коефіцієнт концентрації уваги, так як допущена найбільша кількість помилок. У осіб зі слабо вираженим пізнім типом показники загальної кількості опрацьованих і правильно закреслених знаків є вищими, на відміну від досліджуваних з пізнім хронобіотипом ($p \leq 0,05$) (рис. 1, 2).

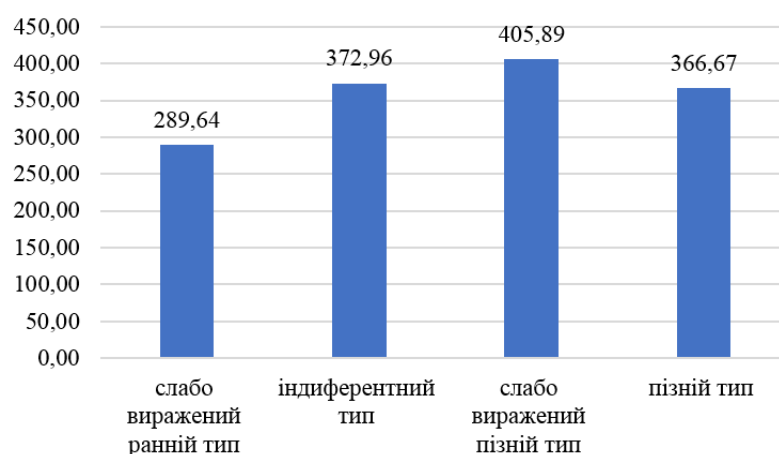

Рис. 1. Розумова працездатність у досліджуваних з різним хронобіотипом

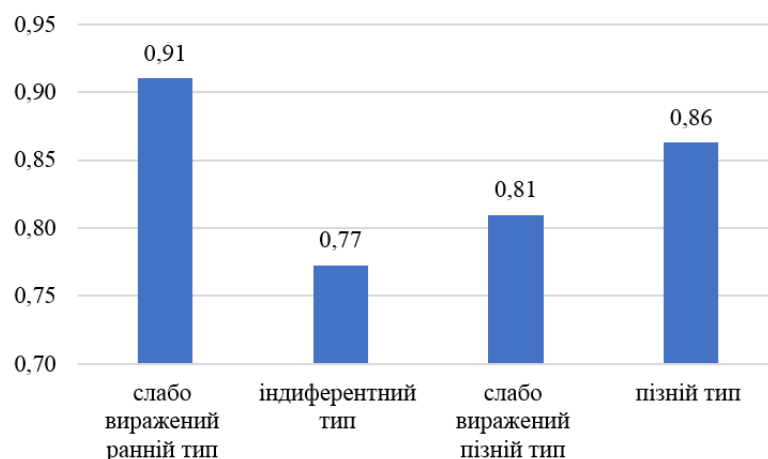

Рис. 2. Коефіцієнт концентрації уваги в осіб з різним хронобіотипом

Список використаних джерел

1. Медик В. А., Токмачев М. С., Фишман Б. Б. Статистика в медицине и биологии. Теоретическая статистика. М.: Медицина, 2000. Т. 1. 412 с.
2. Немов Р. С. Психология: учеб. для студ. высш. пед. учеб. заведений: В 3 кн. 4-е изд. Кн. 3: Психодиагностика. Введение в научное психологическое исследование с элементами математической статистики. М.: Гуманит. изд. центр, 2001. 640 с.
3. Нестерова С. Ю. Валеологія і основи медичних знань: тексти лекцій (Частина І). Посібник для студентів інституту фізичного виховання та спорту. Вінниця: ВДПУ, 2014. 126 с.
4. Шпачинський Д. В. Вплив біоритмів на організм людини. Педагогіка здоров'я: зб. наук. пр. VI Всеукр. наук.-практ. конф. Харків : ХНПУ, 2016. С. 534–535.

ПРОЛІФЕРАТИВНА АКТИВНІСТЬ ГРАНИЧНИХ СЕРОЗНИХ ПУХЛИН ЯЄЧНИКІВ ТА ЇЇ ПРОГНОСТИЧНА РОЛЬ У ВИНИКНЕННІ ВИСОКОДИФЕРЕНЦІЙОВАНИХ СЕРОЗНИХ ОВАРІАЛЬНИХ КАРЦИНОМ

Григоренко В. Р. – аспірантка 4-го року навчання кафедри патологічної анатомії Харківської медичної академії післядипломної освіти

Серозні граничні пухлини яєчників (СГПЯ) – новоутворення, що характеризуються помірним за швидкістю неінвазивним ростом та вважаються попередниками високодиференційованих серозних карцином (ВСК) жіночих гонад [2]. Вік пацієнток з СГПЯ коливається в межах 30-40 років за різними літературними даними, тобто патологія вражає жінок репродуктивного віку [1]. Підступність СГПЯ полягає у їх здатності до безсимптомної трансформації у ВСК при несвоєчасному виявленні гінекологічної онкопатології. В свою чергу, рак яєчника, за даними Національного канцер-реєстру України за 2019 рік, стоїть на 6-му місці у структурі онкозахворюваності серед жінок та входить до 10-ти найрозповсюдженіших нозологій злоякісних новоутворень серед жіночої частки населення України. Смертність від раку яєчників займає третє місце серед жіночих смертей від онкопатології, гинуть жінки у віці 30 до 74 років [3]. На ранніх стадіях злоякісні новоутворення яєчників (ЗНЯ) здебільшого розвиваються безсимптомно, що в подальшому знижує шанси жінки на цілковите видужання. У зв'язку з цим пильної уваги потребує виділення прогностичних маркерів, що вказували б на ризик рецидивування СПОЯ та виникнення ВСК у майбутньому. Виділені предиктори дозволять систематично наглядати за жінками з групи ризику та виявляти ЗНЯ на більш ранніх стадіях.

Метою дослідження є виявити зміни проліферативної активності у групах СГПЯ без розвитку ВСК (основна група) та СГПЯ з розвитком ВСК впродовж наступних 5 років (група порівняння) для прийняття рішення про прогностичну роль імуногістохімічного (ІГХ) маркера Ki-67.

Матеріалом для морфологічного дослідження слугували постопераційні біопсії СГПЯ хворих без подальшого виникнення ВСК ($n=38$) та з подальшим виникненням серозного раку яєчників низького ступеню злоякісності впродовж наступних 5 років ($n=12$). Вік хворих основної групи склав $42,18 \pm 3,55$ років, групи порівняння $40,42 \pm 4,27$ років. Імуногістохімічне дослідження проводилось з використанням ІГХ-маркера Ki-67 (MIB-1) фірми DAKO (США). Оцінювали інтенсивність забарвлення та відсоток забарвлених клітин у полі зору на збільшенні $\times 400$: 0 – 0 зафарбованих пухлинних клітин, $\leq 10\%$ – слабкий рівень експресії, 11-20% – помірний рівень експресії, більше 20% – високий рівень експресії. Комплекс морфологічних досліджень проводили на мікроскопі Primo Star (Carl Zeiss) з використанням програми AxioCam (ERc 5s).

У ході проведеного дослідження виявлено, що для основної групи ІГХ-мітка знаходилася на низькому рівні зі значенням $4,63\% \pm 0,8$ з коливанням проліферативної активності від 0% до 13%. У групі порівняння проліферативна

активність склала $15,91\% \pm 1,69$, тобто сягнула помірного рівня. Тенденція до зростання проліферативної активності у групі СПОЯ з послідуєчим виникненням ВСК має статистичну значущість ($U_{\text{емп}}=35$ за $U_{\text{крит}}=156$, $p \leq 0,05$). При цьому для СГПЯ з виникненням ВСК в подальшому характерний помірний рівень експресії маркера Ki-67, у той час як для СГПЯ з групи контролю простежується тенденція до низького рівня проліферативної активності або її повної відсутності (χ^2 з поправкою Йетса = 8,41; $p < 0,01$).

Отож, установлене зростання проліферативної активності у групі СГПЯ з подальшим розвитком високодиференційованої серозної карциноми яєчників, порівняно з групою контролю свідчить про важливу роль Ki-67 як предиктора розвитку злоякісного новоутворення яєчників та потребує подальшого вивчення коекспресії з іншими прогностичними імуногістохімічними маркерами.

Список використаних джерел

1. Давыдова И. Ю., Чекалова М. А., Карселадзе А. И., Кузнецов В. В., Мещерякова Л. А., Деды Т. В., Черкасов Е. Ю., Жарова А. С. Серозные пограничные опухоли яичников: современные возможности ультразвуковой диагностики в мониторинге течения болезни после органосохраняющих операций. *Современная онкология*. 2021. Т. 23, № 1. С. 106–111.
2. Cheng J. C., Auersperg N., Leung P. C. (2011). Inhibition of p53 induces invasion of serous borderline ovarian tumor cells by accentuating PI3K/Akt-mediated suppression of E-cadherin. *Oncogene*. 2011. Vol. 30, No 9. P. 1020–1031.
3. Рак в Україні, 2019-2020. Захворюваність, смертність, показники діяльності онкологічної служби. *Національний канцер-реєстр України*. 2021 : веб-сайт. URL: http://www.ncru.inf.ua/publications/BULL_22/index.htm

ГІСТОЛОГІЧНІ ЗМІНИ В ПЕРИФЕРИЧНОМУ ВІДДІЛІ НЮХОВОГО АНАЛІЗАТОРА СПРИЧИНЕНІ SARS-COV-2

Златкевич С. В. – студентка 2 курсу медичного факультету ВНУ імені Лесі Українки
Степанюк Я. В. – к. б. н., доцент,
доцент кафедри гістології та медичної біології ВНУ імені Лесі Українки

Аносмія є одним з найпоширеніших симптомів коронавірусної інфекції COVID-19, який згідно з останніми дослідженнями виявляють у 50-80 % хворих [1, 2]. Однак патогенез нюхової дисфункції при COVID-19 остаточно не з'ясований.

Функція нюху забезпечується нюховим аналізатором, периферичний відділ якого представлений нюховим епітелієм, який вистилає верхню носову раковину та верхню третину носової перегородки. Нюхова слизова оболонка має жовте забарвлення, площу $2,5\text{--}5\text{ см}^2$ та складається із нюхового епітелію та власної пластинки. Нюховий епітелій – це одношаровий багаторядний (псевдобагаторядний) епітелій, у якому виділяють три типи клітин: нюхові нейросенсорні клітини, опорні епітеліоцити та базальні клітини. Крізь епітелій проходять вивідні протоки трубчасто-альвеолярних нюхових залоз (залоз Боумена) секреторні відділи яких залягають у власній пластинці слизової оболонки. Одоранти

сприймаються війками нейросенсорних клітин. Ці рецептори пов'язані з G-білком, активація якого стимулює аденілілциклазу з подальшим утворенням циклічного аденозинмонофосфату. Це призводить до відкриття хлоридних каналів та вивільнення хлорид-іонів, що призводить до виникнення потенціалу дії. Кожен сенсорний нейрон містить унікальний тип нюхового рецептора. Аксони всіх нейросенсорних клітин утворюють нюхові нерви, які йдуть до нюхових цибулин, в яких утворюють синапси з мітральними клітинами.

Для аносмії, пов'язаної з SARS-CoV-2, запропоновано кілька можливих механізмів, які викликають аносмію окремо або спільно.

Респіраторна аносмія виникає у зв'язку зі змінами в носовій порожнині, що перешкоджають проникненню одорантів до непошкодженого нюхового епітелію. Доказом того, що SARS-CoV-2 викликає респіраторну дисфункцію нюху є те, що порушення нюху виникають після (26,7–65,4%) або одночасно (22,8%) із загальними симптомами або ЛОР-симптомами. Цікаво, що у більшості пацієнтів з COVID-19 нюхова дисфункція була тимчасовою з одужанням протягом 8 днів [3].

Аносмія також може виникати внаслідок пошкодження нюхового епітелію. Вірусна інфекція може призвести до пошкодження частини або всього нюхового епітелію, включаючи нейросенсорні клітини. В таких випадках поствірусна аносмія зберігається протягом тижнів або й місяців після припинення риніту та симптомів інфекції верхніх дихальних шляхів до тих пір, поки пошкоджені частини носового епітелію не відновляться. Нещодавні дослідження свідчать на користь цього механізму виникнення аносмії. Зокрема, післясмертний гістологічний аналіз нюхового епітелію пацієнтів з COVID-19 показав помітні лейкоцитарні інфільтрати у власній пластинці та вогнищеву атрофію слизової [4], біопсія слизової пацієнтів з поствірусною аносмією також засвідчила значну втрату поверхневого епітелію та помірний хронічний лімфоцитарний інфільтрат [5]. Наші гістологічні дослідження теж вказують на гістологічну перебудову нюхового епітелію в результаті руйнування сенсорних клітин та залоз Боумена.

Можливі механізми виникнення аносмії також включають ретроградне поширення інфекції до нейронів вищого порядку в нюховому шляху та гематологічне поширення інфекції на ЦНС. Проте доказів на користь цих механізмів при COVID-19 недостатньо.

Список використаних джерел

1. Hornuss D., Lange B., Schröter N., Rieg S., Kern W.V., Wagner D.. Anosmia in COVID-19 patients. *Clinical Microbiology and Infection*. 2020. Vol. 26, No 10, P. 1426–1427.
2. Klopfenstein T., Kadiane-Oussou N. J., Toko L. Features of anosmia in COVID-19. *Medecine et maladies infectieuses*. 2020. Vol. 50 (5). P. 436–439.
3. Han A. Y., Mukdad L., Long J. L., Lopez I. A.. Anosmia in COVID-19: Mechanisms and Significance. *Chemical Senses*. 2020. Vol. 45. P. 423–428.
4. Kirschenbaum D., Imbach L. L., Ulrich S., Rushing E. J., Keller E., Reimann R. R., Frauenknecht K. B. M., Lichtblau M., Witt M., Hummel T., Steiger P., Aguzzi A., Frontzek K. Inflammatory olfactory neuropathy in two patients with COVID-19. *Lancet*. 2020. Vol. 396 (10245). P. 166.
5. Vaira L. A. Olfactory epithelium histopathological findings in longterm coronavirus disease 2019 related anosmia. *Journal of Laryngology and Otology*. 2020. Vol. 134. P. 1123–1127.

СЕНСОРНА ІНТЕГРАЦІЯ ДІТЕЙ ЗАСОБАМИ ЕРГОТЕРАПІЇ

Кондзерська В. І. – студентка 4 курсу медичного факультету ВНУ імені Лесі Українки

Грейда Н. Б. – к. п. н., доцент кафедри фізичної терапії та ерготерапії ВНУ імені Лесі Українки

Ще у 70-х роках ХХ століття в Сполучених Штатах Америки розпочалася програма навчання дітей з відставанням у розвитку. Дітям, у яких були проблеми з поведінкою, що були викликані неврологічною недостатністю, було поставлено діагноз «дисфункція сенсорної інтеграції». В поведінці цих дітей мало спільного, за виключенням загальної нездатності отримувати задоволення від занять, якими традиційно насолоджується переважна більшість дітей.

Сенсорна інтеграція – неврологічний процес, який відповідає за відчуття людини, які вона отримує ззовні, осмислює інформацію та формує власну відповідь чи вчинок. Обробка сенсорної інформації є складним фізіолого-неврологічним процесом, який вказує на індивідуальність людини. Наприклад, якщо дитина йде і бачить по дорозі перешкоду, то в мозку відбувається обробка інформації та шлях подолання цієї перешкоди. Результат обробки інформації називається сенсорною інтеграцією. У здорових дітей обробка інформації триває від кількох секунд до кількох хвилин. Діти з дисфункцією не знаходять шляху вирішення ситуації [3].

Метою дослідження було визначити шляхи сенсорної інтеграції дітей з сенсорною дисфункцією засобами ерготерапії.

Не усвідомлюючи проблеми, батьки, педагоги, лікарі, психологи не завжди можуть розпізнати порушення обробки сенсорної інформації у дітей. Вони помилково вважають нестандартну поведінку, низьку самооцінку або небажання приймати участь у звичайній дитячій грі як прояв гіперактивності, нездатності до навчання або емоційної проблеми. Часто батьки таких дітей не можуть зрозуміти, що неадекватна поведінка (апатія, агресія) є наслідком неправильного функціонування нервової системи. Порушення сенсорної інтеграції – це порушення здібностей користуватися інформацією, яку ми отримуємо через відчуття (через дотики, зір, нюх, смак, вестибулярний апарат). Для успішної роботи з дітьми з сенсорною дисфункцією потрібно знати, як ця інформація обробляється. Якщо цього немає, то дитина відчуває труднощі в спілкуванні, навчанні, поведінці [2].

Велика проблема в отриманні результатів полягає в тому, що батьки дітей з розладами сенсорного сприйняття звертаються до фахівців занадто пізно, коли їхні діти стикнуться з проблемою в школі. Необхідно в дошкільному віці звертати увагу на сенсорну незрілість дітей, коли мозок найбільш здатний до позитивних змін. Діти дошкільного віку мають більше шансів отримати ефект від терапевтичного втручання. Якщо у дітей в три-, чотирирічному віці діагностовано порушення обробки сенсорної інформації, то вони можуть отримати індивідуальну терапію ерготерапевта, яка може запобігти подальшим проблемам соціального характеру.

Встановлено, що 90% дітей з особливостями розвитку мають сенсорні порушення: не дозволяють до себе торкатися; не вживають нової їжі; не вдягають нової одягу; не хочуть митися, купатися; мають підвищену чутливість до звуку і до світла; порушення координації; підвищену обережність; низький м'язовий тонус;

ходять на носочках; гіперактивні. Часто ці порушення супроводжуються емоційними розладами – істериками, сльозами, порушенням сну, поведінковою агресією; проблемами з мовленням; не вмінням гратися елементарними дитячими іграшками (складати пазли, кубики, втримати в руках іграшку); проблемами в соціалізації, проблемами з навчанням.

Робота з дитиною з порушеннями сенсорної інтеграції починається з правильної діагностики роботи сенсорних систем, які збуджують, які балансують. Процес діагностики роботи сенсорних систем організму дитини допомагає ерготерапевтам і батькам виробити стратегію поведінки з дитиною і розуміти, як себе поводити з нею, що її виводить з рівноваги, що навпаки – допомагає виконати ту чи іншу дію. Спочатку визначають тактильну дисфункцію дитини. В окремих дітей спостерігається підвищена тактильна чутливість, яка проявляється у відмові торкатися будь-яких речей, рідини, одягу. Тактильна понижена чутливість передбачає відсутність реакції дитини на дотики, на бруд, понижений больовий поріг, прояв агресії до інших дітей. Є діти, які постійно шукають тактильні відчуття, потребують дотиків, люблять сильні сенсорні сигнали, гостру їжу [1].

Визначивши тактильну дисфункцію дитини складають сенсо-моторну програму, яка реалізується під час занять з ерготерапевтом, вдома з батьками та в дитячому дошкільному закладі. Сенсорні методики можуть бути універсальними. Коли відчувається розуміння певної сенсорної картинки, тоді ерготерапевт допомагає батькам і дитині долати велику кількість перешкод з якими дитина стикається протягом дня і робити це ефективно з розумінням того, що з нею відбувається.

При спостереженні за сном дитини, враховуються білизна, шви, температура кімнати та рекомендується масаж, тепло і дотики, зручна, м'яка одяга та сон з іграшкою, які є заспокійливими засобами для нервової системи. При одяганні потрібно зрізати бирки, носити одяг навиворіт, без швів, взуття підбирати по нозі або навпаки вільне. Під час вмивання, купання треба підібрати, де дитині краще: ванна, душ, таз, вибирати м'яку мочалку, обережно змивати шампунь. Коли чистять зуби потрібно використовувати теплу воду та м'яку щітку. Догляд за волоссям і нігтями передбачає використання передбачуваних дій, які проговорюють вголос. Для того, щоб прийом їжі проходив спокійно, треба використовувати посуд з розділенням, щоб різні текстури їжі не змішувались. Коли дитина грається, треба заохочувати активні ігри з правилами, а якщо гра передбачає забруднення рук, одягати рукавички.

Отож, для вирішення проблеми ерготерапевт звертає увагу на те, що турбує дитину і розробляє індивідуальну сенсо-моторну програму для кожної дитини. Тактильні стратегії, як складові програми, включають: сон, одягання, вмивання, купання, догляд за волоссям та нігтями, туалет, чистку зубів, прийом їжі, гру тощо.

Список використаних джерел

1. Грейда Н. Б., Андрійчук О. Я., Лавринюк В. Є. Професійна діяльність ерготерапевта з дітьми з особливими потребами. *Tendenze attuali della moderna ricerca scientifica* : der Sammlung wissenschaftlicher Arbeiten «ΛΟΓΟΣ» zu den Materialien der internationalen wissenschaftlich-praktischen Konferenz (B. 3). (Stuttgart, 5 Juni 2020). Stuttgart, 2020. S. 57–59.

2. Грейда Н. Б., Андрійчук О. Я., Цюпак Т. Є., Лавринюк В. Є. Ерготерапія як метод реабілітації неповносправних дітей. *Медико-біологічні проблеми фізичного виховання*

різних груп населення, ерготерапії, інклюзивної та спеціальної освіти: матеріали V наук.-практ. конф. (Луцьк, 3 грудня 2019 р.) Луцьк, 2019. С. 42–43.

3. Крановиц К. С. Разбалансированный ребенок. Киев: МультиМетод, 2019. 384 с.

ЕФЕКТИВНІСТЬ ЗАСОБІВ ФІЗИЧНОЇ ТЕРАПІЇ ПРИ ОСТЕОПОРОЗІ У ОСІБ ПОХИЛОГО ВІКУ

Кулик М. С. – магістр 2 курсу медичного факультету ВНУ імені Лесі Українки

Усова О. В. – к. б. н., доцент кафедри фізичної терапії та ерготерапії ВНУ імені Лесі Українки

Остеопороз визначається як системне захворювання скелета, що характеризується низькою кістковою масою та погіршенням мікроархітектури кісткової тканини з подальшим збільшенням крихкості кісток і схильності до переломів [7].

Від остеопорозу страждають мільйони людей. Ця кількість має стійку тенденцію до збільшення не тільки через старіння населення, серед хворих все частіше зустрічаються люди молодого віку [2].

За даними ВООЗ остеопороз займає четверте місце за поширеністю після захворювань серцево-судинної системи, онкологічної патології і цукрового діабету [6]. В Україні при дослідженні структурно-функціонального стану кісткової тканини у жінок віком від 50 – 59 років остеопороз був виявлений у 13% осіб, а у групі жінок 60 – 69 років у 25% [3].

Постійне збільшення частки непрацездатного або частково непрацездатного населення похилого віку і, відповідно, хворих цього вікового контингенту, призводить до потреби фізичної терапії осіб з геріатричними синдромами [4].

Метою роботи було дослідити ефективність засобів фізичної терапії при остеопорозі у осіб похилого віку за даними наукової літератури.

У роботі здійснено аналіз, узагальнення та інтерпретацію даних наукової літератури з теми дослідження.

У дослідженні Шуби Н. М. (2008) загальний курс лікування становив 1 місяць. Заняття з лікувальної гімнастики проводили щоденно 2 рази на день у стаціонарі. За результатами лікування відбулося зменшення ризику падінь, спостерігалися нормалізація та стабілізація емоційного стану. Для всіх хворих були характерні зменшення больового синдрому за даними візуально-аналогової шкали. Встановлено високу ефективність ізометричних вправ та вправ для поліпшення координації рухів, які спрямовані на зміцнення м'язів нижніх і верхніх кінцівок, м'язів спини та опорної функції в осіб з остеопорозом. На думку авторів, запропонований комплекс лікувальних вправ, спрямований на стабілізацію та покращення стійкості опорно-рухового апарату у хворих з остеопорозом, показав досить високу ефективність [5].

Watson S. L. et al. (2015) провели рандомізоване контрольоване дослідження, в якому взяли участь 28 жінок в постменопаузі з низькою кістковою тканинною масою. Вони виконували високоінтенсивні та ударні вправи впродовж 8 місяців

двічі на тиждень тривалістю 30 хвилин. Автори встановили, що високоінтенсивні та ударні навантаження сприяли поліпшенню показників мінеральної щільності кісткової тканини та функціональної продуктивності порівняно з відповідними показниками контрольної групи. Автори вважають, що високоінтенсивні та ударні навантаження є безпечною та ефективною лікувальною терапією для жінок у постменопаузі з низькими або дуже низькими показниками мінеральної щільності кісткової тканини [8].

Коваль Н. П. та Аравіцька М. Г. (2020) розробили програму фізичної терапії, яка впроваджувалась впродовж одного року. Застосування засобів фізичної терапії (кінезітерапії, нутритивної корекції, масажу, освіти пацієнта та його родини, елементів ерготерапії та когнітивного тренінгу) призвело до статистичного значущого покращення фізичних якостей у осіб похилого віку, зменшення інтенсивності ознак старечої астенії; нівелювання у них ризику падіння [4].

У контрольованому дослідженні Григор'євої Н. В. із співавторами (2018) взяли участь 53 постменопаузальні жінки віком 50–84 роки, які займалися розробленим реабілітаційним комплексом, що включав лікувальну гімнастику, дихальні вправи, вправи на степері та лікувальний масаж, два тижні, щоденно – протягом 30 хвилин. Автори стверджують що, розроблена програма фізичної терапії є безпечною, що підтверджується стабільністю оцінки основних гемодинамічних показників у жінок із системним остеопорозом та супутніми переломами тіл хребців [1].

Отже, наявні програми фізичної терапії хворих з остеопорозом спрямовані на покращення координації, зниження ризику падіння, поліпшення показників мінеральної щільності кісткової тканини, кардіо-респіраторної системи та фізичних якостей, нормалізації та стабілізації емоційного стану, зменшення больового синдрому, зміцнення м'язів та опорної функції.

Список використаних джерел

1. Григор'єва Н. В., Поворознюк В. В., Рибіна О. С. Розробка комплексів фізичної реабілітації та оцінка їх ефективності в постменопаузальних жінок з остеопорозом залежно від віку та кількості вертебральних переломів. *Боль. Суставы. Позвоночник*. 2018. № 2. С. 93–100.
2. Долиніна М. М. ЛФК при захворюванні остеопорозом. Вітчизняна наука на зламі епох: проблеми та перспективи розвитку. *Збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції* (12 лютого 2021 р.). 2021. № 67. С.116–122.
3. Ігнат'єв О. М., Полівода О. М., Турчин М. І., Єрмоленко Т. О., Прутіян Т.Л. Клінічні рекомендації з діагностики, профілактики та лікування остеопорозу. *Вісник морської медицини*. 2019. № 3 (84). С. 28–38.
4. Коваль Н. П., Аравіцька М. Г. Ефективність корекції засобами фізичної терапії показників ризику падіння та фізичного статусу в осіб похилого віку зі старечою астеною та метаболічним синдромом. *Український журнал медицини, біології та спорту*. 2020. Т. 5. № 6 (28). С. 282–291 .
5. Рой І. В., Зінченко В. В., Баяндіна О. І., Катюкова Л. Д. Реабілітація у хворих з остеопорозом. *Біль. Суглоби. Хребет*. 2013. № 1 (9). С. 11–24.
6. Шуба Н. М. Остеопороз – актуальна проблема ХХІ століття: сучасне уявлення про патогенез і терапію. *Український ревматологічний журнал*. 2008. №2 (32). С. 5–14.
7. Kanis J. A., Cooper C., Rizzoli R., Reginster J. Y. European guidance for the diagnosis and management of osteoporosis in postmenopausal women. *Osteoporosis international*. 2019. No 30 (1). P. 3–44.

8. Watson S. L., Weeks B. K., Weis L. J., Horan S. A., Beck B. R. Heavy resistance training is safe and improves bone, function, and stature in postmenopausal women with low to very low bone mass: novel early findings from the LIFTMOR trial. *Osteoporosis International*. 2015. No 26 (12). P. 2889–2894.

СТВОРЕННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ БАКТЕРІЙ ІЗ ВКОРОЧЕНИМ ГЕНОМОМ У ТЕРАПІЇ

Лотиш С. І. – студентка 1 курсу медичного факультету ВНУ імені Лесі Українки

Титюк О. В. – к. б. н., старший викладач кафедри гістології та медичної біології ВНУ імені Лесі Українки

Використання генетично запрограмованих мікроорганізмів робить крок назустріч альтернативним методам лікування, які засновані на безперервному або регульованому вивільненні терапевтичних молекул у бажаному місці (Pínero-Lambea et al., 2015). Останніми роками багато нових препаратів, які використовувались у клініках, були біомолекулами. Це, наприклад, антитіла, інтерлейкіни та ферменти, які часто вводяться системно (Valeur et al., 2017). Виробництво цих біомолекул, як правило, є дороговартісним, а потреба в системному застосуванні у деяких випадках перешкоджає їх використанню через токсичність. Натомість місцеве, тобто локальне виробництво цих біомолекул живою системою (бактеріями) є альтернативою, яка не тільки зменшить виробничі витрати, але й зможе запобігти потенційно небажаним ефектам, пов'язаних із системним введенням.

Відомо, що вже існує бактеріальна терапія на різних фазах розвитку проти широкого спектру захворювань, таких як рак, розлади метаболізму, вірусні інфекції та аутоімунні захворювання (Duong et al., 2019; Shigemori and Shimosato, 2017; Praveschotinunt et al., 2019). Також існують терапевтичні штами, які були запрограмовані знищувати інші бактерії (Hwang et al., 2018), використовуючи механізми, за допомогою яких бактерії конкурують один з одним у природі.

Хоча сфера бактеріальної терапії безперечно зростає, більшість з наведених вище прикладів базуються на кількох добре відомих бактеріальних родах, таких як *Escherichia* або *Lactococcus*. У деяких випадках це пов'язано з відсутністю інструментів для редагування геному інших бактерій. На сьогодні зростає можливість редагувати бактеріальні геноми навіть найбільш генетично складних родів (Krishnamurthy et al., 2016). Це дозволяє адаптувати інші штами як терапевтичні вектори, які можуть бути більш придатними для певного органу та захворювання, ніж традиційні «лабораторні робочі коні» (Adams, 2016).

У даній роботі проаналізовано опубліковані дослідження, де використовували бактерію із вкороченим геномом *Mycoplasma pneumoniae*. Це є потенційний новий терапевтичний вектор доставки. Спрощений геном (816 kbp) цієї бактерії має ряд особливостей, що становлять інтерес для терапевтичного вектора на основі бактерій. Це одна з бактерій, для якої доступні більш кількісні та масивні набори даних (Güell et al., 2009; Wodke et al., 2013; Lluch-Senar et al., 2015). *M. pneumoniae* має спрощені

метаболичні та генні системи, тим самим знижуючи ризик втручання в запрограмовані можливості *de novo*. Ця бактерія має внутрішнє обмеження до горизонтального переносу генів (HGT). Наприклад, він використовує триплет UGA як кодон триптофану, а не стоп-кодон. Окрім того, він має ослаблену здатність до рекомбінації. Ці ознаки обмежують як отримання, так і втрату інформації, закодованої ДНК.

Ще однією особливістю *M. pneumoniae* є відсутність клітинної стінки. Це важливо з кількох причин: це, ймовірно, зменшить виявлення імунною системою господаря, оскільки компоненти клітинної стінки, як правило, є головними мішенями розпізнавання імунної системи (Sukhithasri et al., 2013); сприятиме прямому вивільненню секретованих біологічно активних сполук; і це забезпечує можливість впливу на клітинну стінку патогенної бактерії за допомогою комбінації антибіотиків разом із терапевтичним вектором на основі мікоплазми.

Отож, підсумувавши інформацію, яка вже є опублікована по вивченню *Mycoplasma pneumoniae*, можна зробити висновок, що це цікавий та перспективний напрямок роботи, хоча й не повністю досліджений.

Ми передбачаємо майбутнє застосування цієї технології для лікування респіраторних інфекцій, пов'язаних із біоплівкою *Staphylococcus aureus*, враховувавши природну здатність *M. pneumoniae* колонізувати дихальні шляхи людини.

Список використаних джерел

1. Adams B. L. (2016). The next generation of synthetic biology chassis: moving synthetic biology from the laboratory to the field. *ACS Synth. Biol.* 2016. Vol. 5, No 12. P. 1328–1330
2. Duong M. T. Q., Qin Y., You, S. H. Min J. J. Bacteria-cancer interactions: bacteria-based cancer therapy. *Experimental & molecular medicine.* 2019. Vol. 51, No 12. P. 1–15.
3. Güell M., Van Noort V., Yus E., Chen W.H., Leigh-Bell J., Michalodimitrakis K., Yamada T., Arumugam M., Doerks T., Kühner S., Rode M. Transcriptome complexity in a genome-reduced bacterium. *Science.* 2009. Vol. 326, No 5957. P. 1268–1271.
4. Hwang B., Lee J. H., Bang D. Single-cell RNA sequencing technologies and bioinformatics pipelines. *Experimental & molecular medicine.* 2018. Vol. 50, No 8. P. 1–14.
5. Krishnamurthy S., Ghosh S., Chatterji D., Ganapathy R., Sood A. K. A micrometre-sized heat engine operating between bacterial reservoirs. *Nature Physics.* 2016. Vol. 12, No 12. P. 1134–1138.
6. Landfald B., Valeur, J., Berstad, A., Raa J. Microbial trimethylamine-N-oxide as a disease marker: something fishy? *Microbial ecology in health and disease.* 2017. Vol. 28, No 1. P. 1327309.
7. Lluch-Senar M., Cozzuto L., Cano J., Delgado J., Llórens-Rico V., Pereyre S., Serrano L. Comparative “-omics” in *Mycoplasma pneumoniae* clinical isolates reveals key virulence factors. *PLoS One.* 2015. Vol. 10, No 9. P. e0137354.
8. Piñero-Lambea C., Bodelon G., Fernandez-Periañez R., Cuesta A. M., Alvarez-Vallina L., Fernández L. A. Programming controlled adhesion of *E. coli* to target surfaces, cells, and tumors with synthetic adhesins. *ACS synthetic biology.* 2015. Vol. 4. No 4. P. 463–473.
9. Praveschotinunt P., Duraj-Thatte A. M., Gelfat I., Bahl F., Chou D. B., Joshi N. S. Engineered *E. coli* Nissle 1917 for the delivery of matrix-tethered therapeutic domains to the gut. *Nature communications.* 2019. Vol. 10, No 1. P. 1–14.

10. Shigemori S., Shimosato T. Applications of genetically modified immunobiotics with high immunoregulatory capacity for treatment of inflammatory bowel diseases. *Frontiers in immunology*. 2017. Vol. 8, No 22. P. 1–11

11. Sukhithasri V., Nisha N., Biswas L., Kumar V. A., Biswas R. Innate immune recognition of microbial cell wall components and microbial strategies to evade such recognitions. *Microbiological research*. 2013. Vol. 168, No 7. P. 396–406.

12. Wodke J. A., Puchałka J., Lluch-Senar M., Marcos J., Yus E., Godinho M., Maier T. Dissecting the energy metabolism in *Mycoplasma pneumoniae* through genome-scale metabolic modeling. *Molecular systems biology*. 2013. Vol. 9, No 1. P. 653.

ОСНОВНІ ПЕРІОДИ ВІДНОВЛЕННЯ ПІСЛЯ ПЕРЕНЕСЕНОГО ІНСУЛЬТУ

Трохимчук О. Ю. – аспірантка 1 року
навчання ВНУ імені Лесі Українки

Судинні захворювання головного мозку, зокрема гостре порушення мозкового кровообігу, займають одне із перших місць та є основною медико-соціальною проблемою. З кожним роком рівень інвалідизації після перенесеного гострого порушення мозкового кровообігу, особливо ішемічного типу, стрімко зростає [4].

За статистичними даними Україна посідає одне із перших місць у Європі за показниками захворюваності на гострі порушення мозкового кровообігу, і як наслідок, смерті від даної патології. За даними ВООЗ щороку, судинні захворювання мозку є причиною смертності 7,6 млн. осіб. Близько 6 млн. осіб залишаються зі стійкими функціональними обмеженнями життєдіяльності, що займає третє місце серед структури загальної інвалідизації. Найчастіше в основі інвалідизації є рухові та когнітивні порушення.

Основною метою процесу відновлення після перенесеного інсульту є досягнення побутової незалежності пацієнта, що визначає провідну роль рухової реабілітації у відновному періоді. Важливо враховувати коморбідність у пацієнтів [1], та ризик виникнення після інсультних когнітивних розладів або загострення раніше існуючого когнітивного дефіциту, що суттєво ускладнюють процес відновлення. У зв'язку з цим виявлення когнітивних розладів, їх профілактика та лікування розглядаються як необхідні складові компоненти у менеджменті пацієнтів, що перенесли інсульт. Розпочинати фізичну терапію після перенесеного інсульту потрібно одразу після стабілізації стану пацієнта, вчасно розпочате відновлення полегшує роботу фізичного терапевта на пізніших етапах відновлення. Важливо поруч з відновленням рухових функцій достатньо уваги приділяти відновленню когнітивних порушень: мови, пам'яті і праксису [3].

В реабілітаційному відновленні після перенесеного інсульту виділяють основні періоди [2]: найгостріший період – перші 7 днів; гострий період – до 21 дня; ранній відновний період – до 6 міс; пізній відновний період – до 2 років; резидуальний період – більше 2 років після перенесеного гострого порушення мозкового кровообігу.

Протягом всього періоду відновлення після перенесеного інсульту, працює мультидисциплінарна команда, яка включає фахівців для кращого результату реабілітації [6]: фізичного терапевта, який забезпечує відновлення рухових функцій; ерготерапевта, котрий забезпечує відновлення функцій кисті; логопеда, який відновлює функції мови і ковтання; медичного психолога, що слідкує за психологічним станом пацієнта і не допускає стану депресії.

Найважливіший період щодо збереження життя та попередження функціональних порушень – перші 7 днів від початку захворювання - найгостріша фаза. Саме в цей період найважливішим рішенням є - правильно організувати програму реабілітації із застосуванням засобів фізичної терапії [5]. У даному періоді хворий знаходиться в палаті інтенсивної терапії. Основним завданням у даному періоді є збереження життя хворого та контроль важливих функцій організму, таких як ковтання, стабільний артеріальний тиск, самостійне дихання без допоміжних засобів, свідомість. Основним у гострому періоді є попередження розвитку патологічних станів і ускладнень, вироблення активних рухів, корекція порушення функцій ковтання, початок роботи з відновлення мови, поступове психологічне відновлення. Також відновлювальне лікування після інсульту, яке продовжується в гострому періоді включає медикаментозне лікування і надання пацієнту повного спокою. В гострому періоді інсульту з метою фізичного відновлення рухових функцій використовують лікування положенням, пасивні і активні рухи, дихальну гімнастику, вправи на релаксацію м'язів, вправи на збереження й збільшення амплітуди обсягу рухів у суглобах, вправи для покращення координаційних можливостей.

Завданнями раннього відновного періоду є попередити повторний інсульт та максимально відновлювати рухові порушення. Темп відновлення пацієнтів у цьому періоді найшвидший та максимально ефективна в цей час інтенсивна рухова реабілітація. Найбільшу увагу приділяють відновленням рухів у кінцівках, які уражені. Крім цього, продовжується робота з когнітивними порушеннями: відновленням мови, читання, мислення, емоційно-вольової сфери. У ранньому відновному періоді поступово додаються активні рухи спочатку здоровою, а потім ураженою кінцівкою. Вони проводяться як раніше виконувалися пасивні вправи, лише з допомогою фізичного терапевта, або з полегшеними умовами.

Основним завданням пізнього відновного періоду є :профілактика виникнення повторного інсульту та відновлення втрачених функцій, а саме моторних функцій та побутових навичок. На даному етапі реабілітації важливим є закріпити позитивні зміни після проведеної раніше реабілітації, ліквідувати наслідки хвороби, попередити повторні випадки інсульту, підвищити психічну і фізичну активність пацієнта, його адаптаційні можливості організму до побутового самообслуговування і суспільного життя. Для виконання цих завдань використовуються кліматотерапія, дієтологія, кінезіотерапія, масаж, різні фізичні фактори, психотерапія, крім цього додатково включають заняття з спеціалістами: логопедом і психологом.

У період залишкових явищ продовжується профілактика повторного випадку гострого порушення мозкового кровообігу та повне відновлення фізичного та психічного стану хворого. Чим раніше ми розпочнемо відновлення фізичного та психічного стану, когнітивних розладів, тим кращих результатів ми досягнемо в останньому періоді.

Список використаних джерел

1. Андрійчук О. Я., Ульяницька Н. Я., Якобсон О. О., Грейда Н. Б., Майструк М. І. Вплив фізичної терапії на якість життя пацієнтів з коморбідними станами. *Art of Medicine*. 2021. № 2. С. 7–14.
2. Кадыков А. С., Черникова Л. А., Шахпаронова Н. В. Реабилитация после инсульта. *Атмосфера. Первые болезни*. 2014. № 1. С. 21–23.
3. Лисенюк В. П. Сучасні стандарти та критерії в галузі реабілітаційної медицини: навч. посіб. К.: Наука, 2018. 70 с.
4. Причини інсульту. Офіційний популярний ресурс Української асоціації боротьби з інсультом : веб-сайт. URL: http://insult.net.ua/index.php?page=lechenie-insulta&hl=ua_UA
5. Шевага В. М., Паєнок А. В., Задорожна Б. М. Неврологія. Київ: Медицина, 2016. 656 с.
6. Roth E., Harvey R., Braddom R. Rehabilitation of stroke syndromes. Physical medicine and rehabilitation / Ed. by: R. Praddom. NY: W.B. Saunders Company, 2015. 1124 p.

ГЕНОМНІ ТА ХРОСОСОМНІ АНОМАЛІЇ ПЛОДУ ПРИ СПОНТАННИХ ЗАВМИРАННЯХ ВАГІТНОСТІ

Херло І. І. – студентка 6 курсу ННЦ «Інститут біології та медицини» Київського національного університету імені Тараса Шевченка
Афанасьєва К. С. – д. б. н., доцент кафедри загальної та медичної генетики ННЦ «Інститут біології та медицини» Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Спонтанне переривання вагітності являє собою серйозну проблему в акушерсько-гінекологічній практиці. Близько 10-15% усіх клінічно підтверджених вагітностей завершуються спонтанним викиднем. Генетичний аналіз ворсин хоріона абортивного матеріалу дає цінну інформацію про причини зупинки розвитку виношування плода. Окрім того це дозволяє оцінити репродуктивні ризики та допомагає плануванню вагітності у майбутньому.

Для того, щоб визначити основні причини переривання вагітності було досліджено 114 зразків абортивного матеріалу. Аналіз проводився на базі цитогенетичної лабораторії МЛ «Діла». Дослідження проводиться методом стандартного каріотипування за допомогою якого можемо визначити зміни кількості та структурні порушення хромосом. У разі неможливості провести аналіз у зв'язку з відсутністю мітотичної активності клітин цитотрофобласту – за замовчуванням використовується аналіз методом флуорисцентної гібридизації *in situ* (FISH) на виявлення хромосом, зміни числа яких в основному є причиною викиднів.

Завдяки численним цитогенетичним дослідженням абортивного матеріалу встановлено, що причиною ранньої зупинки розвитку і внутрішньоутробної загибелі ембріона є аномалії каріотипу. Таким чином, аномалії каріотипу займають значне місце в етіології спонтанних завмираннях вагітності. Більшість цих аномалій

зумовлені спорадичними геномними мутаціями, які виникли при дозріванні статевих клітин, при заплідненні або у період дроблення.

Частота хромосомних аномалій складає близько 65-70% в першому триместрі вагітності. З'ясовано, що найчастіше зустрічаються такі патології як анеуплоїдії (60%), а саме трисомії та трисомії з мозаїчними формами. Найчастіше трапляються є трисомії по 16 хромосомі. Друге місце по частоті займають каріотипи з моносомією по X хромосомі (25%). Ще одну групу займають поліплоїдії (11,6%).

Щодо репродуктивного віку жінки, наші дослідження показали, що найчастіше хромосомні патології у завмерлого плода виявляються у жінок після 32 років. Особливо це стосується трисомій. Також після проведеного дослідження біологічного матеріалу в діапазоні 6-11 тижнів гестації не спостерігається тенденції залежності виявлення хромосомних аномалій від тижня, на якому сталося спонтанне переривання вагітності.

Отож, зроблено висновок, щодо виявлення генетичних причин завмирання плода, їх залежність від вікового фактору та терміну гестації. Беручи до уваги те, що кількість зразків у дослідженні невелика, оскільки кожен аналіз вимагає значних коштів, для остаточних висновків варто продовжувати дослідження.

У випадку відсутності патології у абортівному матеріалі, рекомендовано цитогенетичне дослідження обох батьків, скринінг інфекційних досліджень, оцінка стану ендокринної системи.

Список використаних джерел

1. Александрова Н. В., Доронина О. А., Баев О. Р. Структура хромосомной патологии при неразвивающейся беременности, наступившей в ходе использования вспомогательных репродуктивных технологий. *Проблемы репродукции*. 2012. № 2. С. 51–56.
2. Баранов В. С., Баранова Е. В., Иващенко Т. Э., Асеев М. В. Геном человека и гены «предрасположенности»: введение в предиктивную медицину. СПб. : Интермедика, 2010. С. 271–275.
3. Баранов В. С., Кузнецова Т. В. Цитогенетика эмбрионального развития человека. СПб. : Изд-во Н-Л, 2007. 640 с.

СЕКЦІЯ 15. ГЕОГРАФІЯ, ТУРИЗМ, ЗЕМЛЕУСТРІЙ

ГЕОГРАФІЧНИЙ ГУРТОК ЯК ФОРМА ПОЗАКЛАСНОЇ РОБОТИ З ГЕОГРАФІЇ

Гарасим'як Л. М. – студентка 3 курсу
географічного факультету ВНУ імені Лесі
Українки;

Науковий керівник:

Бартків О. С. – к. п. н., доцент кафедри
загальної педагогіки та дошкільної освіти
ВНУ імені Лесі України

Основною формою організації навчання в школах є урок, проте вивчення географії, а саме пізнання довкілля та рідного краю учнями, відбувається і в поза навчальний час. На позакласних заходах в учнів формується інтерес до знань та бажання вивчати те, що їх оточує. Правильна організація позакласної роботи і поєднання теоретичної, практичної і дослідницької діяльності забезпечує формування загальних та спеціальних компетентностей в учнів.

Географія, як навчальний предмет, має великі можливості для проведення позакласної роботи, оскільки її зміст тісно пов'язаний з навколишнім світом, з господарською діяльністю людини, з міжнародними та внутрішньодержавними подіями.

Однією з форм позакласної роботи з географії є географічні гуртки, оскільки займають важливе місце у процесі навчання, виконують важливі функції, яких немає в інших формах роботи; сприяють вихованню активності, самостійності здобувачів освіти; формують пізнавальні інтереси учнів; дають можливість системного поглибленого вивчення тем, що їх цікавлять. Географічний гурток можна організувати з учнями різних вікових категорій. На гурткових заняттях доцільно проводити індивідуальну роботу з учнями, розвивати їх творчі здібності, орієнтувати на певні професії, пов'язані зі знанням географії.

За змістом географічні гуртки поділяють на гуртки:

- основним завданням яких є розвиток в учнів інтересу до вивчення географії. Вони формують лише поверховий інтерес до географії, без поглибленого вивчення будь-яких питань. Складовими подібного гуртка є цікавість і розважальність;
- які за змістом відповідають навчальній програмі. Завдання діяльності цих гуртків полягає у поглибленні та вдосконаленні знань і умінь учнів, отриманих на уроках за допомогою елементів цікавості;
- метою яких є розв'язок практичних завдань і формування умінь, навичок та знань з певних питань (метеорологічний, фенологічний і т. д.);
- які сприяють поглибленому вивченню якогось вузького розділу географії [3].

Організація географічних гуртків розпочинається з виявлення пізнавальних інтересів учнів, їх бажання займатися краєзнавчою творчою та науковою діяльністю. Оптимальна кількість учасників гуртка – 15-20 учнів [4]. Якщо гуртківців більше 18

осіб, можна організувати секції, чисельність в яких не перевищуватиме десяти школярів [5]. Якщо розглядати гуртки географічного спрямування, то секції можуть бути таких напрямків: історія географічних відкриттів, вивчення окремих країн світу, моря і океани, цікава географія, туристсько-краєзнавча робота тощо. Діяльність секцій спрямована на поглибленому вивченні окремих тем або розділів навчальної програми, до яких школярі виявили інтерес [4].

Процес організації та проведення занять географічного гуртка вимагають від його керівника географічної компетентності, творчих здібностей та креативного мислення.

Робота географічного гуртка може поєднувати різні форми пізнавальної діяльності його членів: індивідуальну, групову, парну або колективну. Колективна або ж індивідуальна робота у гуртках дає змогу кожній особистості реалізувати власний інтелектуальний потенціал, розкрити свої індивідуальні здібності [1]. Уже колективна, група та парна робота формують навички співпраці, партнерство, співробітництво, здатність до командної роботи.

Найвагомішими є краєзнавчі гуртки, мета діяльності яких полягає не лише у вивченні та закріпленні наукової географічної інформації, а, насамперед, у вихованні любові, поваги та патріотичних почуттів до рідного краю, створення умов для розвитку творчої, високоморальної та глибоко-духовної особистості і формування навичок пошуково-дослідницької роботи, виховання екологічної свідомості та екологічної культури в школярів [2]. На заняттях географічного краєзнавства вихованці вивчають природу, населення і господарство свого краю, особливості погодного режиму, досліджують ґрунти, визначають типи рельєфу, вирішують екологічні проблеми. Серед тем занять таких гуртків цікавими є «Господарські досягнення рідного краю. Новобудови. Відомі особистості моєї місцевості», «Топографія для туриста. Вивчення топографічних карт», «Вивчення географії рідного краю: підготовка і проведення одноденного походу за маршрутом, позначеним на топографічній карті своєї місцевості», «Орієнтування на місцевості за різними об'єктами природи» та ін. Краєзнавчі гуртки за такою тематикою дозволяють школярами глибше пізнати географічні особливості, відомих постатей своєї місцевості.

Діяльність гуртків географічного краєзнавства формують у гуртківців здатності як уникати негативних природних явищ, як захистити себе від екологічних криз та ін. Функціонування такого типу географічного гуртка забезпечує формування особистості, для якої властива потреба у творчості, що виявляється у бажанні й інтересі до навчальних досліджень, у мотиваційній спрямованості до нових відкриттів свого краю, своєї місцевості.

Висновок. Отже, гурток з географії – особлива форма позакласного навчання, спрямована на розвиток різносторонніх географічних знань, умінь та навичок учнів, пізнанню близьких і далеких частин земної кулі. Особливе місце має краєзнавчий гурток, функціонування якого сприяє вихованню в школярів духовної складової, любові до рідного краю, прагнення його пізнавати та збагачувати.

Список використаних джерел

1. Бенедюк В., Переходько К., Гонтарук Л. Організація роботи географічного гуртка. Матеріали Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції «Суспільно-географічні

чинники розвитку регіонів». Режим доступу: <https://konfgeolutsk.wordpress.com/> (дата звернення 26.10. 2021р.).

2. Гурток «Краєзнавець». Режим доступу до ресурсу <http://vcptopp.vn.ua/kraieznavchagrobota/postati> (Дата звернення 25.10.2021р.).

3. Позакласна робота з географії. Режим доступу до ресурсу: <https://ua-referat.com/%D0%9F%D0%> (Дата звернення 25.10.2021р)

4. Позаурочна та позакласна робота з географії. Режим доступу до ресурсу: http://geografica.net.ua/publ/galuzi_geografiji. (Дата звернення 25.10.2021р)

5. Суторміна Л. І. Географічне краєзнавство як засіб активізації навчально-виховної роботи. *Географія*. 2018. № 7 (107). С. 7–14.

ВАНТАЖНІ ПЕРЕВЕЗЕННЯ В УКРАЇНІ: АНАЛІЗ, ДИНАМІКА ТА СТРУКТУРА

Голуб Г. С. – к. г. н., доцент кафедри економічної та соціальної географії ВНУ імені Лесі Українки

Вашук К. М. – студентка 4 курсу географічного факультету ВНУ імені Лесі Українки

Ефективне функціонування господарських відносин країни неможливе без наявності налагодженої системи транспортних перевезень. Транспорт значною мірою впливає на рівень життя населення, економічне зростання держави та інтеграцію її в світове господарство, стимулює розвиток торгівельних відносин в країні.

Транспортна система в Україні включає в себе наземний транспорт (автомобільний, залізничний), повітряний (авіаційний), водний (річковий та морський), та трубопровідний види транспорту. Достатньо розвиненим є електротранспорт, переставлений тролейбусами, трамваями, метрополітенами.

Основним продуктом роботи транспорту є здійснення перевезень, збільшення обсягу яких є індикатором росту економіки в країні. Аналізуючи динаміку перевезень вантажів усіма видами транспорту протягом 2010-2020 років слід зазначити, що обсяги перевезень за даний період скоротились на 124,7 млн. т (7,6%). Значний спад простежується у період з 2013 по 2015 рік, що пов'язано їх економічною та воєнно-політичною кризами в країні. Починаючи із 2015 року помітне незначне нарощування потужностей обсягів перевезень вантажів (рис.1). За 2020 рік підприємствами транспорту було перевезено 1641 млн. т вантажів, що на 62,2 млн. т більше, ніж минулого 2019 року.

У структурі вантажних перевезень України станом на 2020 рік найбільшу частку займає автомобільний транспорт – 75,10%, залізничний – 18,62%, трубопровідний – 5,94%, річковий – 0,22%, морський – 0,11%, та авіаційний – 0,01% (рис.2.).

Автомобільний транспорт здійснює перевезення широкої номенклатури вантажів. Найбільша доля перевезень припадає на металеві руди та іншу продукцію добувної промисловості – 34,8% або 49,8 млн. т, на продукцію сільського господарства, мисливства та лісового господарства припадає 13,7% або 20,7 млн. т, на харчові продукти, напої та тютюнові вироби – 12,6% або 19,2 млн. т.

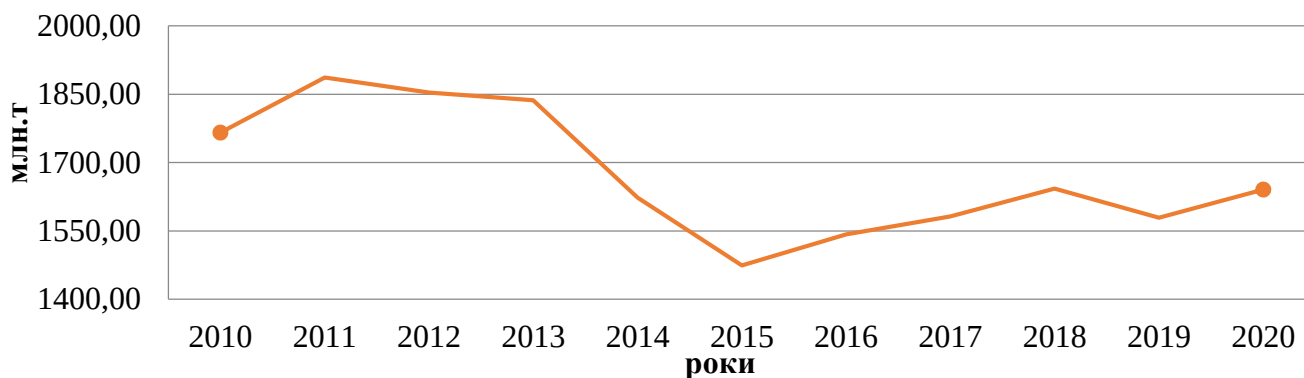
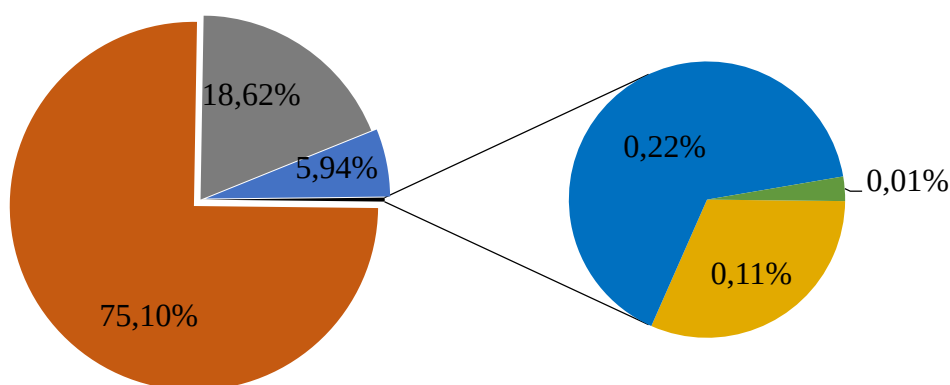

Рис. 1. Динаміка обсягу вантажних перевезень усіма видами транспорту за 2010-2020 рр.

■ Автомобільний ■ Залізничний ■ Трубопровідний ■ Морський ■ Річковий ■ Авіаційний

Рис. 2. Обсяг перевезених вантажів за видами транспорту у 2020 році

За вантажообігом автомобільний транспорт поступається залізничному та трубопровідному та займає третє місце. Основним недоліком його є низька вантажопідйомність, а перевагами – швидкість та маневреність. У 2020 році вантажообіг автотранспортом склав 65176,9 млн. т/км.

Залізничний транспорт має низку переваг: надійність, меншу забрудненість довкілля порівняно з автомобільним, проте – нижчу швидкість. Цим видом транспорту в Україні перевозять, як правило, сировину та паливо добувної промисловості. У структурі вантажів найбільша частка припадає на залізні та марганцеві руди – 26,1% (79,7 млн. т), будівельні матеріали – 19,8% (60,4 млн. т), кам'яне вугілля – 15,9% (48,6 млн. т), зерно і продукти перемелу – 11,5% (35,2 млн. т), чорні метали – 6,7% (20,5 млн. т), нафту і нафтопродукти – 3,8% (11,5 млн. т).

За вантажообігом залізничному транспорту належать лідируючі позиції, що обумовлено його значною вантажопідйомністю та потужною густотою залізничної мережі в Україні. Вантажообіг залізничного транспорту склав 175587,1 млн. т/км. у 2020 році.

Трубопровідний транспорт є найефективнішим для перевезення рідких та газуватих вантажів на значні відстані і забезпечує транспортування нафти, нафтопродуктів, газу, аміаку, етилену. Більша частина трубопроводів належить до найбільш протяжних у світі. Показник вантажообігу трубопровідного транспорту у 2020 році становив 69281,8 млн. т/км.

Значення річкового транспорту значно знизилося, зазвичай, ним перевозять вантажі промислового значення, серед яких будівельні займають 54,7% (2074 тис. т),

зерно та продукти перемелу – 13,9% (526,8 тис. т), чорні метали – 8% (303,9 тис. т), хімічні та мінеральні добрива – 5% (191,4 тис. т). Вантажообіг річкового транспорту станом на 2020 рік – 1372,9 млн. т/км.

Морський транспорт в Україні, попри сприятливі умови для розвитку, втрачає свої позиції. Він відіграє важливу роль в експортно-імпортних та каботажних перевезеннях. У структурі вантажів цього виду транспорту домінують: чорні метали – 58,9% (1067 тис. т), зерно – 16,9% (306 тис. т), будівельні вантажі – 10,1% (183,6 тис. т). Вантажообіг морського транспорту – 1 504,4 млн. т/км., станом на 2020 рік.

Авіаційний транспорт у перевезенні вантажів займає мізерну частку, як правило на нього зорієнтовані термінові вантажі. Вантажообіг повітряних перевезень у 2020 році – 316,2 млн. т/км.

Отже, аналізуючи сферу вантажних перевезень в Україні можна відмітити, що обсяг перевезених вантажів за останні 10 років значно знизився. Таким чином, перспективними напрямками розвитку транспортних перевезень є вихід країни з кризи, поновлення вантажопотоків та вирішення низки внутрішніх проблем транспортної галузі стратегічного та економіко-технологічного характеру.

Список використаних джерел

1. Статистичний збірник: Транспорт України 2020 / Державна служба статистики України. Київ, 2021. 115 с.
2. Стасюк О. М., Чмирьова Л. Ю., Федян Н. О., Ринки вантажних та пасажирських перевезень в Україні: проблеми та тенденції: веб-сайт. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/9_2020/56.pdf.

РИНОК ПРАЦІ ТА ЗАЙНЯТІСТЬ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ

Голуб Г. С. – к. г. н., доцент кафедри економічної та соціальної географії ВНУ імені Лесі Українки
Герман В. В. – студентка 4 курсу географічного факультету ВНУ імені Лесі Українки

В сучасних суспільних відносинах ринок праці займає одне з найважливіших місць розвитку ринкової економіки. Він є елементом економічної системи і саме від його ефективності функціонування залежить національне благополуччя. Ринок праці це те місце, де відбувається регулювання між попитом і пропозицією робочої сили, невіддале керування даними процесами призводить до високого рівня безробіття в країні.

На пропозицію робочої сили на ринку праці впливають процеси народжуваності та смертності, які в подальшому формують основу економічно активного населення в країні. В сучасних умовах розвитку для України характерними є низька народжуваність та висока смертність, а відповідно від'ємний приріст населення [2].

Досліджуючи формування попиту і пропозиції на ринку праці значну увагу слід приділити й віковій структурі країни. В Україні спостерігається дещо незначне

скорочення частки населення в допрацездатному віці, збільшення населення в працездатному віці та піспрацездатному віці, що має негативний напрямок і в майбутньому не сприятиме розширенню природної бази економічної активності.

Сучасні тенденції, які відбуваються за рахунок кризи COVID-19, воєнних дій на сході України, мобілізації, переселення мешканців східних регіонів та АР Крим, економічної кризи та значної трудової міграції населення, у країні, створюють певний дисбаланс ринку праці.

Український ринок трудових ресурсів, з огляду на соціально-економічний розвиток в країні, має певні особливості:

- пропозиція робочої сили вища за попит;
- низька ціна робочої сили, що не відповідає її реальній вартості;
- тіньова зайнятість населення;
- регіональні диспропорції між наявністю і потребою в робочій силі;
- низька мобільність трудових ресурсів;
- недосконалість правових норм, що регулюють трудові відносини;
- еміграція висококваліфікованої робочої сили [3].

Як було сказано вище, в країні спостерігається значне перевищення обсягу пропозиції робочої сили над її попитом, що спричиняє високий рівень безробіття. Однак, на сьогоднішній день помітні певні позитивні зміни – у 2020 році рівень безробіття населення працездатного віку становив 8,6%, а для порівняння у 2017 – 10,1% [1].

В залежності від регіону та його економічних, демографічних, соціальних особливостей відрізняється і рівень незадіяного населення, так найвищий рівень безробіття характерний для Донецької та Луганської областей 14,9% та 15,4% відповідно, Волинської – 12,5%, Полтавської 12,0% та Тернопільської областей – 11,5%. Найменша кількість безробітних у Харківській – 6,2%, м. Київ – 6,8%, Київській – 6,9%, Одеській – 7,1% та Львівській областях – 7,6%. Характерним є і те, що в силу недостатньої кількості прикладання праці в сільській місцевості вищий рівень безробіття, у 2020 році це 10,4% безробітних, тоді як у містах 9,1%. Високий рівень безробіття спостерігається у селах Донецької, Полтавської, Миколаївської, Чернігівської та Волинської областей, тоді як низький у Чернівецькій, Івано-Франківській, Харківській, Київській та Львівській областях [1].

Зайнятість населення відображає реальну картину трудової ситуації, яка склалась в країні. У 2020 році рівень зайнятості населення України становив – 56,2%, що у порівнянні із минулим роком менше на 0,9%. Структура зайнятості за видами економічної діяльності має неоднорідний характер (рис. 1), в Україні основна частка населення зайнята у торгівлі – 22,9%, сільському господарстві – 17,1% та промисловості – 14,8%, дещо менше у освітній діяльності – 8,8%, транспорті і зв'язку – 6,1%, державному управлінні – 5,7% та охороні здоров'я – 5,9%. Найменша зайнятість у діяльності сфери адміністративного та допоміжного обслуговування – 1,9%, інформації та телекомунікаціях – 1,8%, громадському харчуванні – 1,8%, операцій із нерухомим майном – 1,6%, фінансовій та страховій діяльності – 1,3 %, мистецтві, спорті, розважальній діяльності – 1,2% [1].

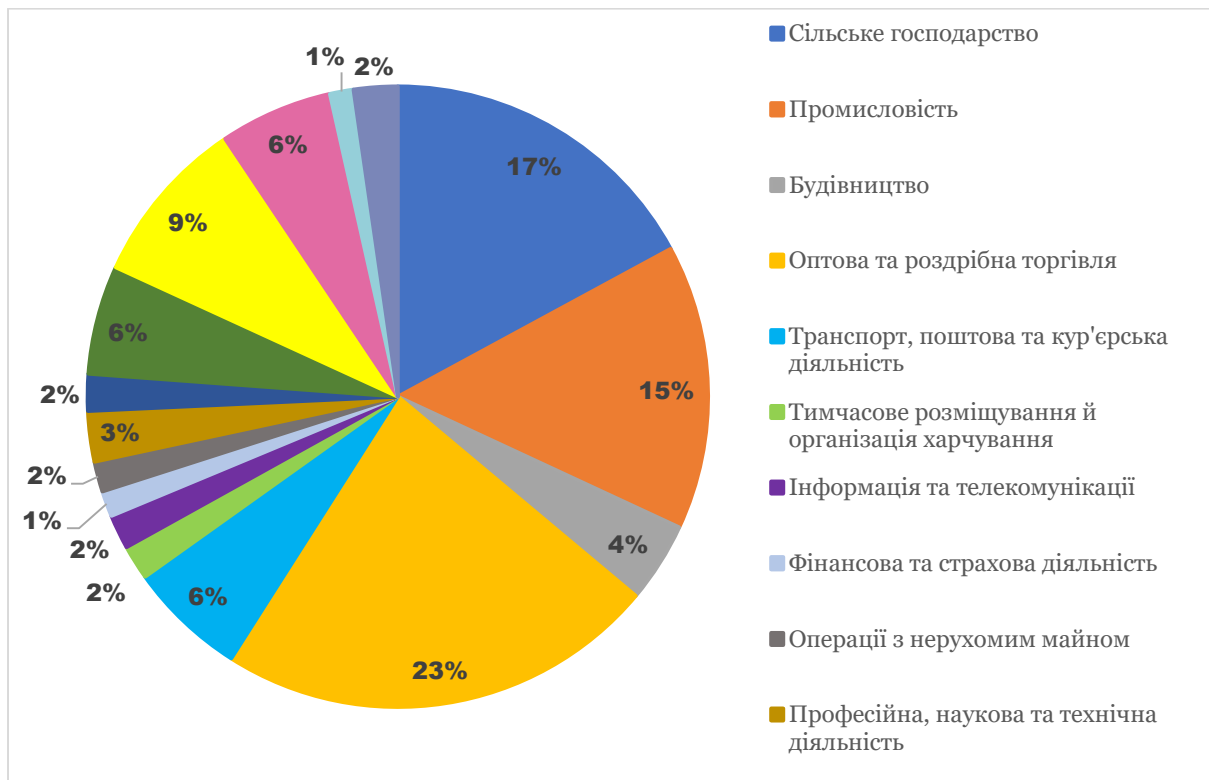

Рис. 1. Зайнятість населення за видами економічної діяльності у 2020 році (діаграма складена авторами за даними Головного управління статистики [1]).

Таким чином, ми бачимо що ринок праці в Україні характеризується кризовим станом. Погіршення вікової структури населення, збільшує демографічне навантаження на працюючих та підвищує рівень безробіття в країні. Складна соціально-економічна ситуація загострює дану проблему ще більше і призводить до низького попиту на трудові ресурси, особливо в сільській місцевості. Проблеми зайнятості населення частково можна було б вирішити шляхом впровадження державою економічних механізмів регулювання ринку праці, які б дозволили знизити рівень безробіття.

Список використаних джерел

1. Робоча сила України 2020. Статистичний збірник / за ред. Інни Осипової. – Київ: Державна служба статистики, 2021. – 190 с.
2. Україна в цифрах 2020. Статистичний збірник. Київ: Державна служба статистики, 2021. – с. 8-9.
3. Шимченко Л. А. Ринок праці в Україні: проблеми та складнощі реформування // Економічний вісник університету: зб. наук. праць учених та аспірантів. – Вип. 17, 2011. – с. 180-183.

РОЗВИТОК ТРАНСПОРТНОГО МАШИНОБУДУВАННЯ В УКРАЇНІ

Голуб Г. С. – к. г. н, доцент кафедри економічної та соціальної географії ВНУ імені Лесі Українки

Левашук О. А. – студент 4 курсу географічного факультету ВНУ імені Лесі Українки

Машинобудування є провідною галуззю, яка забезпечує різноманітними машинами та обладнанням багато галузей економіки та населення. Машинобудування визначає науково-технічний прогрес народного господарства, забезпечує його технічне переозброєння, інтенсифікацію та підвищення ефективності всього суспільного виробництва.

Машинобудування – надзвичайно складна галузь, що включає кілька десятків спеціалізованих виробництв. Залежно від продукції їх поділяють на: важкі, транспортні, сільськогосподарські, точного машинобудування, верстатобудування.

На початку 90-х років ХХ ст. машинобудування виробляло близько третини загальної промислової продукції в Україні. Зараз у результаті зупинки багатьох потужних підприємств обсяги виробництва значно скоротилися, а деякі виробництва повністю зникли. Найбільше падіння виробництва відбулося в галузях важкої (насамперед енергетики, гірничодобувної промисловості), сільськогосподарського машинобудування, автомобілебудування, приладобудування та ін.

Транспортне машинобудування – галузь промисловості, що виробляє транспортні машини та обладнання для всіх ланок народного господарства, задовольняє попит споживачів на різноманітні побутові транспортні засоби, створюючи таким чином високий економічний потенціал країни. Особлива роль транспортного машинобудування полягає в тому, що воно пов'язане з якісним переворотом у техніці та прискоренням темпів науково-технічного прогресу, інтенсифікацією економічного розвитку та підвищенням продуктивності як за рахунок постійного технічного прогресу галузі, так і шляхом забезпечення всіх галузей найновішими. транспортні засоби. В Україні ця галузь розташована майже у всіх великих і середніх містах. Широка географія розвитку транспортно-технічного комплексу обумовлена його невибагливістю до конкретних природних або сировинних умов, хоча це певною мірою може вплинути на його поширення. Вважається, що на розвиток і розміщення підприємств транспортного машинобудування впливають такі фактори, як сировина, споживачі, праця та наука. Жоден з цих факторів не має абсолютного впливу на розвиток і розташування машинобудівного підприємства. Усі вони працюють разом, лише один або два можуть мати більший вплив, ніж інші [1].

Галузі транспортного машинобудування дуже різноманітні і об'єднують підприємства, що виготовляють основні транспортні засоби – автомобілі, літаки, локомотиви, електровози, залізничні вагони, морські та річкові судна, автобуси тощо. Ця галузь складається з виробництва та ремонту рухомого складу для всіх видів транспорту.

Транспортне машинобудування охоплює виробництво різноманітних транспортних засобів. Зокрема, автомобільна промисловість представлена виробництвом легкових автомобілів (Запоріжжя), вантажних (Кременчук), автобусів (Львів), вантажних автомобілів (Луцьк), двигунів (Мелітополь). Орієнтується на розміщення висококваліфікованих кадрів та можливість виробничої кооперації (зручне транспортно-географічне розташування).

Останнім часом обсяги виробництва на цих підприємствах різко впали. У той же час в інших областях (Чернігівська, Волинська, Одеська області) на базі колишніх авторемонтних цехів діють автоскладальні заводи, які виготовляють готову продукцію з деталей, отриманих з-за кордону.

Транспортне машинобудування забезпечує народне господарство локомотивами, електровозами, залізничними вагонами, морськими та річковими судами, літаками, вантажними та легковими автомобілями, автобусами тощо.

До важкого машинобудування належать підприємства, що виробляють машини та обладнання для металургійної, гірничодобувної, хімічної промисловості, паливно-енергетичного комплексу. Виробництво цієї галузі значно скоротилося, її обсяги незначні.

Основні проблеми машинобудівного комплексу України пов'язані з необхідністю розвитку економічних зв'язків у постачанні комплектуючих, втратою традиційних ринків збуту, орієнтацією підприємств на військове виробництво, а також технічною відсталістю та низьким порівняно з міжнародними стандарти, якість продукції.

Зараз важливо налагодити виробництво різноманітних комплектуючих всередині країни, розширити асортимент і якість продукції, яка потрібна, перш за все, для власного споживання, а також для експорту.

Список використаних джерел

1. Хвесик М. А., Горбач Л. М., Пастушенко П. П. РПС та регіональна економіка: Навч. пос. – К.: Кондор, 2005. – 344 с.

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ФАРМАЦЕВТИЧНОЇ ГАЛУЗІ В УКРАЇНІ

Голуб Г. С. – к. г. н, доцент кафедри економічної та соціальної географії ВНУ імені Лесі Українки

Якубець Л. В. – студентка 4 курсу географічного факультету ВНУ імені Леся Українки

Пріоритетним напрямком розвитку хімічної промисловості є розвиток виробництв, які виробляють високотехнологічні наукомісткі продукти, до яких слід віднести продукцію хіміко-фармацевтичної галузі та мікробіологічної промисловості. На Україні спектр виробництва фармацевтичної продукції недостатньо широкий, тому потреби в оригінальних лікарських засобах

забезпечуються частково за рахунок імпорту. Однак українська фармацевтична промисловість має всі передумови для того, щоб стати локомотивом економічного зростання.

Протягом двох останніх звітних кварталів фармацевтика тримається в групі явних лідерів за динамікою капітальних інвестицій в українській промисловості.

А за підсумками першого кварталу нинішнього року галузь і зовсім очолила рейтинг секторів промисловості за індексом капітальних інвестицій. Обсяг капітальних інвестицій, що надійшли за перший квартал 2020 року в фармацевтику, склав 372 млн грн. На жаль, через кризу темпи вкладення в галузь знизилися: на протязі рекордних 2018-2019 років вона опановувала в середньому по 607 млн. «капітальних» гривень за квартал.

До найбільшій фармацевтичних компаній відносяться: «Фармак», «Дарниця», «Віорфарма», Борщагівський хіміко-фармацевтичний завод (БХВЗ), «Віопогіса», «Артеріум», «Байер».

Аналізуючи показники обсягу реалізованих основних фармацевтичних продуктів та препаратів у 2010-2020 році можемо зробити наступні висновки. Показники мають позитивну тенденції. Станом на 2010 рік – 7396,7 млн. грн., а у 2020 році – сума становила 42408,0 млн. грн., що на 35011,3 млн. грн. більше (рис. .).

Рис. 1. Обсяг реалізованих основних фармацевтичних продуктів та препаратів у 2010-2020 році

Виробництво основних фармацевтичних продуктів та препаратів у 2020 році має також досить хорошу динаміку. Найкращі показники – грудень (125,1%), березень (121,1%) та серпень (114,1%). (Рис. 2.)

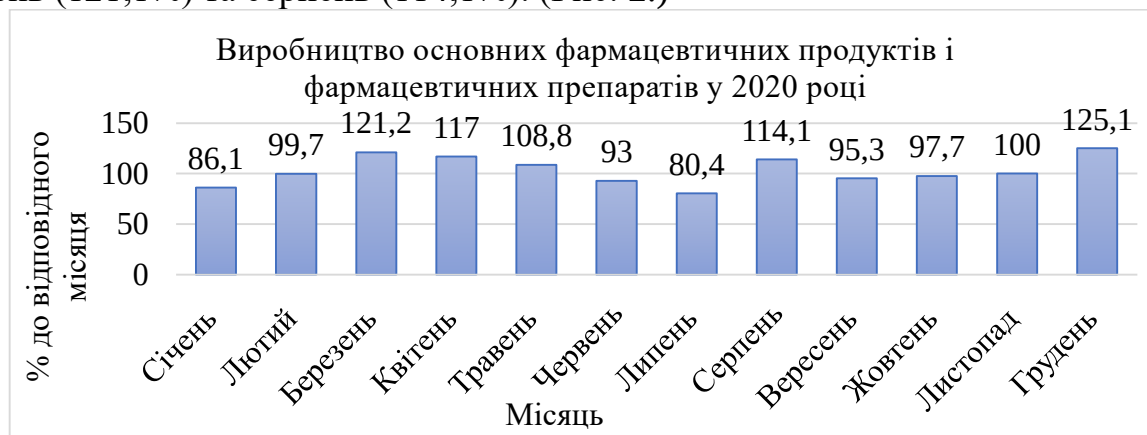

Рис. 2. Виробництво основних фармацевтичних продуктів та препаратів у 2020 році

Проте існує низка проблем які перешкоджають модернізацію фармацевтичної промисловості на Україні. А саме, недостатній рівень науково-технічного забезпечення фармацевтичного виробництва, неефективність контролю в сфері запобігання ввезенню та розповсюдженню на території України фальсифікованих лікарських засобів, недостатність фінансування державних програм розвитку фармацевтичного ринку, низька частка вітчизняних підприємств, , неефективну співпрацю між державою, бізнесом і наукою в області створення повних технологічних циклів виробництва фармацевтичної продукції.

Вирішення цих проблем вимагає ретельного вивчення ситуації на ринку фармацевтичної продукції, об'єктивного аналізу можливостей наших підприємств у виробництві лікарських засобів, можливостей виробництва інноваційних препаратів, наявності наукового і технологічної бази для їх виробництва.

Отже, в Україні обсяги виробництва та продажу фармацевтичної продукції зростають випереджальними темпами порівняно з промисловою продукцією країни в цілому. При цьому роздрібний сегмент збуту фармацевтичної галузі України, який відіграє головну роль у фармацевтичному забезпеченні населення, знаходиться на етапі формування та розвитку. З огляду на це фармацевтична галузь виступає однією з найперспективніших галузей України, що динамічно розвиваються.

Список використаних джерел

1. Державна служба статистики України. 2020. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
2. Статистичний збірник регіони України за 2020 рік. URL: http://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2020/zb/12/Reg_U%20%D0%86%D0%86.pdf.
3. <https://pro-consulting.ua/issledovanie-rynka/analiz-rynka-farmacevtiki-2019>

ХАРАКТЕРИСТИКА ОЗЕРА СВЯТЕ КОВЕЛЬСЬКОГО РАЙОНУ: ДОСЛІДЖЕННЯ ФІЗИЧНИХ ВЛАСТИВОСТЕЙ ВОДИ

Гус Я. П. – студентка 2 курсу географічного факультету ВНУ імені Лесі Українки

Науковий керівник:

Нетробчук І. М. – к. г. н., доцент кафедри фізичної географії ВНУ імені Лесі Українки

Сьогодні більшість озер зазнають погіршення якості води внаслідок господарської діяльності людини. У воду озер потрапляють недостатньо очищені стоки промислових підприємств, побутові стоки міст і сіл, стоки тваринницьких ферм тощо. В забруднених озерах не можна купатися, бо це небезпечно для здоров'я людини, ловити рибу.

Для характеристики озера та його раціонального використання можна провести елементарні дослідження шляхом візуальних спостережень та за допомогою найпростіших приладів.

З цією метою була проведена красназавчо-гідрографічна експедиція «Озерами Лесиного краю». В цій експедиції обстежили та порівняли 9 поліських озер Ковельського району: Любитівське, Святе, Білинське, Межиліське, Нечимне, Ухове, Шкуратівське, Пісочне, Озерненське. Більш детально зупинимось на озері Святому.

Озеро Святе розташоване на південній околиці села Білін. Воно карстового походження. Максимальна глибина 4 м, розміром 120 м на 190 м. Озеро живиться переважно поверхневими водами та артезіанськими підземними джерелами.

Здебільшого берег густо зарослий очеретом та водною рослинністю. Наявний рогіз, лепешняк та вільховий перелісок. Орнітофауна представлена різними видами куликів: баранці звичайний і великий, кулик-сорока, коловодники звичайний і болотяний, диких качок: крижень, шилохвіст та іншими видами навколоводних і водоплавних птахів [2].

В озерах поступово накопичуються наноси, розчинені речовини, рештки організмів. Все це призводить до утворення специфічних донних відкладів біогенного типу – сапропелі та торф'янисті або гумінові намули. Сапропелі (гнилуваті намули) складаються з тонкого детриту, тобто залишків планктону з домішками решток вищої водної рослинності та мінеральних часток. Відкладаються у відкритих частинах водойм. У мілководних частинах та захищених від вітру ділянках може відкладатися грубий детрит – рештки макрофітів. Сапропелі утворюються переважно в евтрофних озерах малої та середньої глибини лісової зони. Їх потужність може досягати 20-40 м. Накопичення сапропелів у свою чергу призводить до змін форми котловин та гідрологічного режиму озер. Сапропель використовується у сільському господарстві, медицині, промисловості [3].

Крім того, з практичної точки зору можуть становити дослідження фізичних властивостей води озера Святе. В експедиції нами визначено органолептичні показники води озера, зокрема температуру води, прозорість, колір, запах та рН середовища. Для цього використано рідинний термометр, диск Секкі, прозору пробірку, лакмусовий папір [1]. Відповідно до протоколу визначення органолептичних властивостей води станом на 2.10.2021 р. температура води становила 10,5°. За диском Секкі виміряна прозорість води досягала 1,62 м глибини, тобто вода була прозорою та не містила завислих речовин. Відібравши воду з озера у пробірку, спостерігали за її кольором і визначили, що вона без кольору (рис. 1). Також з відібраної раніше проби води визначили трав'янисто-свіжий запах (рис. 2). рН середовища визначали за допомогою лакмусового папірця, який показав 7, що засвідчило нейтральне середовище.

Рис. 1. Визначення кольору води

Рис. 2. Визначення смаку води

Провівши візуальні обстеження та дослідивши фізичні властивості води озера Святе, нами встановлено, що на озері можна розвивати рибальство, водний спорт, рекреацію, використовувати водну рослинність на корм худобі і як будівельний матеріал, зокрема зарості очерету. Крім того, сапропелеві відклади можна використовувати як добриво для ґрунтів з низькою родючістю і навіть можна експортувати за кордон, де він високо цінується.

Отже, можна зробити висновки, що на озері наявна різноманітна рослинність, яка вказує на чистоту водойми та наявність доволі різних видів навколоводних і водоплавних птахів. Озеро цілком можна використовувати для рекреації та риболовства, але пам'ятати про чистоту та відповідальність перед природою.

Список використаних джерел

1. Визначення якості питної води за фізичними показниками. URL: http://socrates.vsau.org/b04213/elbook/view_page.php?book_id=1&user=575&pageid=21
2. Озера Святе, Білинське та Межиліське. URL: <https://www.facebook.com/groups/1658480487779590/posts/2596274870666809/>
3. Ющенко Ю. С., Гринь Г. І., Масікевич Ю. Г., Моїсєєв В. Ф., Солодкий В. Д., Змарада А. О., Байрачний В. Б. Загальна гідрологія: Навчальний посібник. Чернівці: Зелена Буковина. 2005. 368 с. URL: <https://studfile.net/preview/9963191/page:79/>

ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Маковецька Л. О. – к. г. н., доцент кафедри економічної та соціальної географії ВНУ імені Лесі Українки

Ващук К. М. – студентка 4 курсу географічного факультету ВНУ імені Лесі Українки

Зовнішньоекономічна діяльність території вирізняється своєю багатогранністю та включає такі її види, як зовнішня торгівля (імпорт та експорт товарів і послуг), міжнародне інвестиційне та науково-технічне співробітництво, кредитні та фінансові операції тощо.

Зовнішньоекономічна діяльність є одним з пріоритетних напрямків розвитку економічної політики Волинської області. Наявність сприятливого економіко-географічного положення та важливих транспортних шляхів дає можливість збільшити значення області у загальнодержавному та міжнародному поділі праці, її інвестиційну привабливість та забезпечити стабільність розвитку території у майбутньому [2].

За 2020 р. зовнішньоторговельний оборот Волинської області становив 2072,8 млн. дол. США, тобто 10,7% у загальному обсязі зовнішньої торгівлі України. Питома вага області у зовнішній торгівлі товарами експорту становила 642,9 млн. дол. США (1,3% державного показника), імпорту – 1315,7 млн. дол. США (2,4% державного показника), у торгівлі послугами – 83,8 млн. дол. США (0,7% державного показника) та 30,4 млн. дол. США (0,5% державного показника) відповідно [3].

Таблиця 1

Показники зовнішньої торгівлі Волинської області* за 2010-2020 рр.

Показники	Роки			
	2010	2015	2019	2020
1. Абсолютні показники зовнішньої торгівлі, млн. дол. США				
Зовнішньоторговельний оборот Волинської області	1081	1472,5	2999,9	2072,8
Експорт	517,8	683,5	804,3	726,7
у т.ч. товарів, %	83,9	92,4	86,2	88,5
послуг, %	16,1	7,6	13,8	11,5
Імпорт	599,6	638,8	1665,3	1346,1
у т.ч. товарів, %	95,3	97,4	87,4	97,7
послуг, %	4,7	2,6	12,6	2,3
Сальдо	-81,8	44,7	-861	-619,4
2. Темпи зростання зовнішньої торгівлі				
Зовнішньоторговельного обороту	-	136,2	277,5	191,7
Експорту	-	132	155,3	140,3
Імпорту	-	106,5	277,7	224,4
3. Коефіцієнт покриття експортом імпорту, %	0,86	1,06	0,48	0,53

*розраховано за даними Головного управління статистики у Волинській області [4]

На основі аналізу статистичних даних таблиці 1, можна зробити висновки, що в період з 2010 по 2020 роки зовнішньоторгівельна діяльність суб'єктів господарювання області нарощувала свої потужності та мала позитивну динаміку. Про це свідчить зміна показників зовнішньоторговельного балансу, оскільки порівняно з 2010 р. і до 2020 р. його значення зросло майже у двічі. Однак, у 2020 р. порівняно з 2019 р. зовнішньоторговельний оборот зменшився майже на 45%. Перш за все, такі зміни пов'язані із скороченням обсягів виробництва підприємств, оскільки були введені карантинні обмеження внаслідок поширення коронавірусної інфекції (встановлені ліміти кількості працівників в приміщенні).

У структурі зовнішньоторговельного балансу області за 2020 р. оборот товарів переважає і становить 94,4%, а послуг лише 5,6%, що засвідчує його незбалансованість. Слід зазначити, що імпортні постачання товарів (97,7%) переважають над експортними (88,5%). У 2020 р. показник експорту товарів зменшився на 10,7% порівняно з 2019 роком і становив 726,7 млн. дол. США, імпорту – на 23,7% (1346,1 млн. дол. США) [4].

Щодо товарної структури зовнішньої торгівлі, то найбільшу частку в загальнообласному обсязі експорту товарів займають машини, обладнання та механізми, електротехнічне обладнання – 40,6%, деревина і вироби з деревини – 20%, продукти рослинного походження – 10,9% та на різні промислові товари припадає – 7,6% [3].

Волинська область імпортує засоби наземного транспорту, літальні апарати, плавучі засоби – 31,8%, мінеральні продукти – 23,7%, машини, обладнання та механізми, електротехнічне обладнання – 15,4%, полімерні матеріали, пластмаси та вироби з них – 8,3% [4].

Зовнішня торгівля товарами здійснюється з 125 країнами, основну частку яких становлять країни Європейського Союзу. У 2020 році на країни ЄС припадало 77,9 % експорту товарів та 67,5% імпорту [3]. Географічно експортні операції визначеного регіону здійснюються з Австрією, Бельгією, Італією, Німеччиною, Нідерландами, Польщею, Словаччиною, Францією. Щодо інших країн світу, то експорт товарів був орієнтований до Білорусі, Казахстану, Литви, Молдови, Російської Федерації, Туреччини.

Значущу роль Європейського Союзу можна простежити і в імпортних надходженнях області. Головними імпортерами є Італія, Литва, Нідерланди, Німеччина, Польща, Словаччина, Угорщина, Франція. Серед інших країн переважали поставки з Білорусі, Російської Федерації, Казахстану, Китаю [1].

У структурі експорту послуги займають 11,5%, імпорту – 2,3%. У порівнянні з 2019 р. у 2020 р. показник експорту послуг зменшився на 31,6% та імпорту на 29,3% [4]. В експортній структурі послуг слід відзначити послуги з переробки матеріальних ресурсів – 75,1% та транспортні послуги, а саме логістичні перевезення автомобільним транспортом – 17,3%. Структура імпорту відображає значну частку послуг автомобільним транспортом – 13,4%, при переважанні послуг, які пов'язані з подорожами – 25,9%. Позитивним моментом є зростання частки роялті та інших послуг, які пов'язані з використанням інтелектуальної власності – 18,7%, ділові послуги – 17,3% [3].

Зовнішня торгівля послугами відбувається з 71 країною світу [4]. Основні види експорту послуг здійснюються з країнами членами ЄС, а саме – Австрією, Німеччиною, Польщею та Румунією, серед інших країн – Білорусь, США, Молдова.

В імпорті послуг основними партнерами серед країн ЄС були Австрія, Бельгія, Кіпр, Нідерланди, Німеччина, Польща, Швеція. Серед інших країн виділяються Білорусь, Казахстан та Швейцарія [1].

Отже, перспективними напрямками розвитку Волинської області у зовнішньоекономічній діяльності є нарощування обсягів високотехнологічної продукції машинобудування, збільшення експортного потенціалу туристичної сфери, розширення географії ринків збуту та покращення існуючих зв'язків з країнами партнерами Європейського Союзу [2].

Список використаних джерел

1. Офіційний сайт Волинської обласної державної адміністрації: веб-сайт. URL: <https://www.voladm.gov.ua/>
2. Стаднюк Т. В., Шматковська Т. О. Статистичний аналіз торгівлі Волинської області // Економічний аналіз. 2016. – Том 23. №1. – С. 79-87.
3. Статистичний збірник: Зовнішня торгівля України 2020 / Державна служба статистики України. Київ, 2021. 134 с.
4. Статистичний щорічник Волинь 2020 / Головне управління статистики у Волинській області. Луцьк, 2021. С. 308-328.

СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНИЙ АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ КОЛКІВСЬКОЇ ТГ

Маковецька Л. О – к. г. н., доцент
кафедри економічної та соціальної
географії ВНУ імені Лесі Українки

Винарська М. М – студентка 4 курсу
ВНУ імені Лесі Українки

Кожен мешканець села чи міста має право на сучасну медицину й освіту, доступні та якісні адміністративні, комунальні, соціальні послуги, якісного покриття дороги, чисті й освітлені вулиці. Найближчою до людей владою є органи місцевого самоврядування: сільські, селищні міські ради, які повинні мати широкі повноваження і достатньо коштів, щоб бути спроможними вирішувати усі місцеві питання і нести за це відповідальність. [1]

Основна мета процесу децентралізації – передача повноважень та фінансів від державної влади якнайближче до людей – органам місцевого самоврядування. Дана реформа запроваджувалась з 2014 р. по 2021 р., основною метою якої є вирішення інтересів та потреб жителів територіальних громад і як результат – передача значної частини повноважень, ресурсів та відповідальності від органів виконавчої влади органам місцевого самоврядування.

Колківська селищна територіальна громада розміщена в Луцькому районі Волинської області була утворена 9 червня 2017 р. шляхом об'єднання Колківської селищної ради та Боровичівської, Годомичівської, Рудниківської, Старосільської. Четвертянської сільських рад Маневицького району. Загальна площа Колківської ТГ займає 764,9 км², із загальною кількістю населення – 21 459 осіб. На даний період Колківській громаді підпорядковано 28 населених пунктів.[2]

Мінерально-сировинна база Колківської громади не є дуже багатою. Найбільше покладів піску та базальту, які відносять до Поліського природно-ресурсного району будівельних корисних копалин, розміщення яких є нерівномірним, що визначається геологічною будовою території. Піски використовуються в дорожньому та промисловому будівництві та пов'язані з палеогеновими, неогеновими і четвертинними відкладами. Одним із розвіданих і тих, що розробляється є Малоосницьке родовище базальту, яке має широкі перспективи і можливості на майбутнього господарського використання.[3]

Водні ресурси представлені річками Стир, Рудка, Любка, Грушвиця, які є цікавими об'єктами відпочинку місцевого населення.

Територія Колківської ТГ насичена ставками, які створені для боротьби з ерозійними явищами і разом з тим використовуються для відпочинку населення, зрошення, зволоження осушених земель, риборозведення. Також ставки надаються в оренду. Так, для рибогосподарських потреб надано в оренду – 6 ставків з площею водного дзеркала 51,76 га.

Колківська ТГ використовує земельний фонд, площею – 35 596 тис. га. На території переважають піщані, глинисто-піщані та торф'яні типи ґрунтів, які широко використовуються у сільськогосподарській діяльності. Громада має дуже високу

лісистість – 87% від загальної території. Загальна площа лісовкритих земель – 11,2 тис. га. Загальний запас деревини становить 5,7 тис. м³.

На території розміщений одне лісове господарство – ДП «Колківське лісове господарство». В лісовому господарстві поширена заготівля лісових ресурсів побічного користування, і це чорниці (і інші ягоди), гриби та новорічними ялинками. Також ДП «Колківське лісове господарство» виділяє мисливські угіддя, для місцевого населення.

Територія громади має багатий природно-заповідний фонд, який представлений заказниками місцевого значення. Об'єкти природно-заповідного фонду, що є у відані лісгосподарського підприємства, відмежовані, оформлені відповідними знаками та інформаційними матеріалами, межі нанесені на планово-картографічні матеріали, на заказники місцевого значення поновлені охоронні зобов'язання.

На території ТГ дозволами на спеціальне водокористування охоплено 4 суб'єкти господарювання.

Дозволи на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарним джерелами охоплені всі суб'єкти господарювання. Незначний вклад в забруднення атмосфери здійснюють автозаправні станції та пункти, а також виробничі склади паливно-мастильних матеріалів промислових підприємств, а саме – АЗС Агрос, ТзОВ «Баффало», ТзОВ «Агроситниця».

Переважна частина всього населення займається сільським господарством. Виробляючи значну кількість у рослинницьких й тваринницьких підгалузях продукції, вони не мають де її збувати. В структурі господарського комплексу ТГ найбільшу роль відіграє сільське господарство та лісозаготівельна промисловість, де зосереджена найбільша кількість населення.

Через відсутність робочих місць, значна кількість людей їдуть на заробітки за кордон на сезонні, або ж на постійній основі[5].

Утворювачами відходів та забруднювачами навколишнього середовища є діяльність населення, установ, підприємств та організацій. На території ТГ є 2 суб'єкти утворення відходів тваринного походження: ТзОВ «Агроситниця», ТзОВ «Баффало». Усіма підприємствами укладені договори на утилізацію цих відходів з Костопільською філією ДП «Укрветснзавод». Проблеми щодо поводження з відходами – відсутність організованого збору сміття в ТГ, що призводить до появи стихійних звалищ.

Важливим питанням є розбудова мережі каналізаційних та очисних споруд смт. Колки, що підвищить якість життя місцевого населення, покращить екологічну ситуацію, зменшить надходження стоків до ґрунтових вод.

Потрібно вирішити проблему питного водопостачання, так як більша частина населення ТГ забезпечується водопостачання за рахунок автономних систем водопостачання: артезіанські свердловини та колодязі.

Проблема охорони, використання та відтворення лісів – висихання соснових насаджень, зараження шкідниками, яка є загально регіональною для вирішення.

Список використаних джерел

1. Децентралізація має можливості. веб-сайт. URL: <https://decentralization.gov.ua/about>.
2. Екологічний паспорт Колківської ТГ.
3. Колківська громада. веб-сайт. URL: <https://kolkyrada.gov.ua/structure/>.

4. Колківська ОТГ. Майбутнє у наших руках. веб-сайт. URL: <https://www.facebook.com/groups/325059064627208/>.

5. Новини Колківської ТГ. веб-сайт. URL: <https://kolkyrada.gov.ua/news/>.

ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ РІВНЕНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Маковецька Л. О. – к. г. н., доцент кафедри економічної та соціальної географії ВНУ імені Лесі Українки

Герман В. В. – студентка 4 курсу географічного факультету ВНУ імені Лесі Українки

Зовнішньоекономічна діяльність – важлива складова міжнародного співробітництва та економічного зростання окремого регіону та країни в цілому, особливо як складової міжнародного співробітництва, коли інтенсивного розвитку набувають процеси міжнародної економічної інтеграції.

Активну зовнішньоекономічну діяльність визначають галузі та види діяльності конкретної території, найбільш ефективні з яких формують її конкурентоспроможність. Зовнішньоекономічні зв'язки сприяють розвитку перспективних напрямів експортного потенціалу, оскільки за рахунок зовнішньоекономічної діяльності є можливим вирішення ряду проблемних питань, зокрема щодо нестачі енергоносіїв, новітніх машин та устаткування, технологій та деяких товарів народного споживання.

Розташована в північно-західній частині України, площею 20,1 тис. км², що формує близько 3,3 % від площі всієї країни Рівненська область має сприятливе для формування широкого кола зовнішньоекономічної діяльності територіально-географічне, економічне та транзитне положення.

На півночі Рівненщина межує із Брестською та Гомельською областями Білорусі, на заході – Волинською, на південному заході із Львівською, на півдні з Тернопільською, на південному сході з Хмельницькою, на сході з Житомирською областями України. В межах області простягається державний кордон з Білоруссю протяжністю 243 км.

Рівень транзитності території підсилюється наявністю 5 міжнародних пунктів пропуску в Дубровицькому адміністративному (Переброди, Удрицьк, Городище) та Зарічненському адміністративному (Вичівка, Прикладники) районах, а також тим, що територію перетинають міжнародні транспортні коридори: Критський №3, Критський №5, Європа-Азія та Балтійське море-Чорне море. До того ж, сусідство із Білоруссю та близьке розташування країн Європи активно формує різноманітні зовнішньо-політичні, зовнішньо-економічні та культурні міжнародних контакти [1].

Зовнішньоекономічна діяльність за своєю сутністю це – різні види співпраці із закордонними партнерами яка у Рівненській області реалізується шляхом зовнішньоекономічних імпортно-експортних операцій товарів та послуг, з переважанням торгівлі товарною продукцією.

Так, за даними Головного управління статистики у Рівненській області, у 2020 р. експорт товарів становив 469,5 млн. дол. США, і зріс у порівнянні із

минулим роком на 6,7%. При цьому, імпорт товарів дорівнював 383,7 млн. дол., що в порівнянні із 2019 роком зросло лише на 0,3%. Сальдо зовнішньоекономічної діяльності було позитивним - 85,8 млн. дол.(у 2019 р. також позитивне – 57,6 млн. дол.). Коефіцієнт покриття експортом імпорту становив 1,22, а у 2019 р. – 1,15[2].

Динаміка експортно-імпортних операцій Рівненщини має постійну тенденцію до змін. За останні 20 років Рівненська область збільшила кількість партнерів від 48 до 116 країн. Найбільші експортні поставки товарів здійснювались до Польщі, Німеччини, Румунії, Франції. Характерною особливістю є переважна кількість експортних надходжень до країн Європейського Союзу: у 2020 р. – 352 млн. дол.(82,8% від загального обсягу), який порівняно із 2019 р. зріс на 10,3%, із 2017р. на 27,1%, а із 2014 р. на 51%.

Основу товарної структури експорту Рівненщини на даний момент складають деревина і вироби із дерева, меблі, продукти рослинного походження, скло та вироби із скла, вироби із каменю, гіпсу, цементу.

Тісними можна назвати й імпортні зв'язки Рівненської області та країн ЄС. Найвагоміші поставки товарів здійснювались з Німеччини та Польщі. Імпорт товарів з країн ЄС становив 215,9 млн. дол., або 63,4 % загального обсягу, що вказує на зменшення проти 2019 р. на 25,3 млн. дол., або на 10,5 %. Серед інших країн великі надходження товарів були із Білорусі та Китаю.

Основу товарної структури імпорту складають машини, обладнання та механізми, електротехнічне обладнання, засоби наземного транспорту, крім залізничного, полімерні матеріали, пластмаси та вироби з них.

Торгівля послугами має значний вплив на економічний розвиток області і на пряму будує зв'язок між суб'єктами господарської діяльності України та іноземними суб'єктами господарської діяльності.

Протягом 2020 р., Рівненська область експортувала своїх послуг на суму 67,2 млн. дол. США, натомість надійшло в область послуг на суму 28,5 млн. дол. В порівнянні із 2019 роком експорт та імпорт послуг зріс відповідно на 15,8 % та 46,9%. Позитивне сальдо становило 38,7 млн. дол., а у 2019 р. – 38,6 млн. дол. США. Коефіцієнт покриття експортом імпорту складав 2,36, що дещо менше, ніж у 2019 р. – 2,99.

Зовнішньоторговельні операції з торгівлі послугами проводилися з партнерами із 66 країн. Обсяг експорту послуг країнам ЄС становив 25,4 млн.дол. США, або 48,5% загального обсягу, та збільшився порівняно з 2019 р. на 10 млн.дол., або в 1,6 рази. Головними партнерами в експорті послуг були Швейцарія, Польща. Найбільші обсяги в структурі експорту припадали на послуги з переробки матеріальних ресурсів, транспортні послуги.

Основу структури імпорту послуг у 2020р. складали ділові послуги та послуги, пов'язані з подорожами. Імпорт послуг від країн ЄС становив 11,9 млн. дол. США, або 60,6 % загального обсягу, та зменшився порівняно з 2019 р. на 1,4 млн. дол., або на 10,3 %. Головними партнерами в імпорті послуг були Швейцарія, Німеччина, Польща, Італія.

Таким чином, зручне географічне та геополітичне розташування, експортно-імпортний потенціал Рівненської області забезпечує визначену територію широким колом зовнішньоекономічних зв'язків. Завдяки цьому протягом останніх років зберігається позитивне сальдо зовнішньої торгівлі та зростає кількість країн-

партнерів. Експортна сфера як товарів так і послуг в основному орієнтується на ринок Європейського союзу.

Серед перспективних галузей у структурі експорту залишаються товари харчової та переробної промисловості, вироби із дерева, скла, меблі, продукція текстильної промисловості. Найбільші перспективи експортних послуг спостерігаються у транспортно-логістичній та туристичній сферах.

Список використаних джерел

1. Офіційний сайт Рівненської обласної державної адміністрації: веб-сайт. URL: <https://www.rv.gov.ua/>
2. Головне управління статистики у Рівненській області веб-сайт. URL: <http://www.gusrv.gov.ua/>.

СТАН МАЛОЇ ГІДРОЕНЕРГЕТИКИ УКРАЇНИ

Маковецька Л. О. – к. г. н. доцент
кафедри економічної та соціальної
географії ВНУ імені Лесі Українки
Єрусев Д. В. – студент 4 курсу географіч-
ного факультету ВНУ імені Лесі Українки

Відповідно до дії закону України про «зелений» тариф, стратегічно важливим питанням енергетичної безпеки є розвиток альтернативних джерел енергії[1].

Перспективною галуззю альтернативної енергетики України, особливо для західного регіону, є мала гідроенергетика, головними перевагами якої є відсутність паливної складової в процесі генерації електроенергії, дешевизна електроенергії, генерованої на гідроелектростанціях, позитивний економічний ефект.

Мала гідроенергетика дозволяє використовувати значний гідроенергетичний потенціал малих річок і приток, систем водопостачання, а також забезпечує локальне електропостачання віддалених районів та населених пунктів, особливо в країнах, що розвиваються і в недостатньо розвинених країнах [3].

Україна володіє потужними ресурсами гідроенергії малих рік, загальний потенціал яких – близько 12,5 млрд. кВт год., що складає близько 28 % загального гідро потенціалу України.

Для малої гідроенергетики первинним джерелом є потенціал малих рік. Відповідно до міжнародної класифікації ООН малими гідроелектростанціями є ті гідроелектростанції, які мають потужність від 1 до 10 МВт.

Україна має більше 63 тисяч малих річок, які мають загальну довжину 135,8 тисяч км, з них дуже малих, довжина яких менше 10 км, близько 60 тисяч, що складає 95 % від загальної кількості. Сумарна довжина малих рік України – 112 тисяч км, тобто їхня середня довжина становить 1,9 км. Більшість малих рік України мають довжину менше 10 км і площу водозбору від 20,1 до 500 км², що складає 87 % усієї кількості та 72 % всієї довжини малих річок України.

Найперспективнішими регіонами для розвитку малої гідроенергетики України є Карпати і Закарпаття.

Карпати мають найбільшу густоту річкової мережі в Україні. Вона здебільшого становить понад 0,5 км/км², а в окремих районах - 1,5 км/км². Їх загальний середньорічний стік – приблизно 16 млрд.м³. Близько половини цього стоку припадає на Закарпаття.

Для визначення гідроенергетичного потенціалу водотоків Карпатського регіону були розглянуті та проаналізовані річки басейнів Дністра, Пруту, Сірету та Тиси, що мають довжину понад 10 км.

Оцінка загального гідроенергетичного потенціалу річок басейну р.Тиси була проведена на 114 водотоках, котрі входять до основних суббасейнів басейну р.Тиси. Встановлено, що найбільшу гідроенергетичну потужність мають річки суббасейну Тересви. Їхній сумарний гідроенергетичний потенціал становить 14,1 % від загальної гідроенергетичної потужності річок басейну Тиси.

Оцінка загального гідроенергетичного потенціалу річок басейну р. Сірет була проведена на 19 водотоках, що є одними з основних суббасейнів басейну р. Сірет. Найбільшим гідроенергетичним потенціалом характеризується р. Сірет, гідроенергетична потужність якої становить 14,5 МВт, а це 63,1 % від сумарного гідроенергетичного потенціалу всіх водотоків визначеного басейну. Другою за гідроенергетичною потужністю є р.Малий Сірет з гідроенергетичним потенціалом в 4624 кВт.

У басейні р.Прут вивчення гідроенергетичного потенціалу його водотоків проводились за оцінкою гідроенергетичних потужностей 56 річок. У басейні р.Прут за результатами дослідження близько 230 окремих ділянок його річок визначено сумарний загальний гідроенергетичний потенціал, який становить 403,5 МВт. Найбільше сумарне гідроенергетичне потужність мають водотоки суббасейну р. Черемош. Разом водотоки річки потенційно забезпечують 52,8 % потенціалу всієї гідроенергетичної потужності водотоків басейну Пруту.

У басейні р. Дністер дослідження гідроенергетичного потенціалу його водотоків проводилось згідно з оцінкою гідроенергетичної потужності 145 річок басейну. Гідроенергетичний потенціал досліджуваних річок в басейні Дністра розраховано та проаналізовано на 554 окремих їхніх ділянок. Найбільшою сумарною гідроенергетичною потужністю характеризуються водотоки суббасейну р.Стрий, які потенційно здатні забезпечувати 24,8 % енергетичного потенціалу потужності водотоків басейну Дністра.

Друге місце за обсягом гідроенергетичного потенціалу займає Правобережно-Дніпровська гідрологічна зона (14%), третє місце займає лівобережна частина країни, потенціал якої складає 6%. До найменш перспективних територій для розвитку малої гідроенергетики в Україні відносяться Західна та Поліська гідрологічні зони, потенціал яких складає всього 4%.

Станом на 2015 р. в Україні діяли приблизно 120 малих ГЕС, які мали сумарну потужність близько 83 МВт. Середньорічний обсяг виробництва електроенергії МГЕС України складає біля 250 тис. МВт год/рік, а підлягає відновленню біля 12 МВт.

Отже мала гідроенергетика має величезні перспективи розвитку, особливо на заході України, а саме в Карпатському регіоні та на Закарпатті на таких річках як Тиса, Дністер, Прут та Сірет.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо встановлення «зеленого тарифу» [Редакція від 01.07.2019]; веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/601-17>
2. Василь Вовчак, Олександр Тесленко, Олексій Самченко. Мала гідроенергетика України. – Том I. – Аналітичний огляд. – Київ, 2018. – С. 23-58.
3. Електроенергетика та охорона навколишнього середовища. Функціонування енергетики у сучасному світі. веб-сайт. URL: <http://energetika.in.ua/ru/books/book-4/12-entsiklopediya/elektroenergetika-ta-okhorona-navkolishnogo-seredovishcha-funktsionuvannya-energetiki-u-suchasnomu-sviti>

СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА МАШИНОБУДІВНОГО КОМПЛЕКСУ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ (НА МАТЕРІАЛАХ ДП «АВТОСКЛАДАЛЬНИЙ ЗАВОД № 1» ПАТ «АВТОМОБІЛЬНА КОМПАНІЯ «БОГДАН МОТОРС»)

Маковецька Л. О. – к. г. н, доцент кафедри економічної і соціальної географії ВНУ імені Лесі Українки

Левашук О. А. – студент 4 курсу географічного факультету ВНУ імені Лесі Українки

Машинобудування є одним із провідних видів економічної діяльності промисловості Волинської області, де працює кожен п'ятий працівник промисловості і та за вагомістю обсягів посідає друге місце після виробництва продуктів харчування та напоїв.

Машинобудівні підприємства області спеціалізуються на випуску автомобілів, призначених для використання в районах із погіршеними дорогами. Виробляють також електрообладнання, машини та обладнання для комунального господарства та електротермомеханічні прилади.

Сучасні тенденції діяльності машинобудівного комплексу регіону відображають зростання обсягів виробництва автобусів, тролейбусів, конвеєрів, підшипників кочення, комплектів свічок запалювання для двигунів транспортних засобів.

Галузь продовжує залишатися привабливою для іноземних інвесторів – сюди інвестовано більше чверті від загального обсягу у промисловість області.

Волинська область вносить чималий внесок у виробництво продукції машинобудування в Україні, оскільки продукує понад 90% електричних трансформаторів, майже 30% лічильників для рідин, кожен п'ятий конвеєр та елеватор, вироблених в державі.

За обсягами виробництва найбільшими підприємствами галузі є ДП «Автоскладальний завод №1» ПАТ Автомобільна Компанія «Богдан Моторс», ПАТ «СКФ Україна», товариства з обмеженою відповідальністю «Хан–Електробау Україна», яким належить майже 90% реалізованої продукції машинобудування.

ДП «Автоскладальний завод № 1» ПАТ «Автомобільна компанія «Богдан Моторс» – українська автомобільна компанія в складі корпорації «Богдан»,

промислового виробника автобусів, тролейбусів та електробусів «Богдан», розташованого в м. Луцьк (Волинська область, Україна) .

Підприємство створено на базі Луцького ремонтного заводу, який був введений в експлуатацію в 1955 р. і виробляв комплектуючі для вантажних автомобілів. У 1966 р. завод розпочав збірку легендарного позашляховика ЗАЗ 969В, у народі «Волинянка». У 2000 р. компанія стала приватною. Згодом було створено корпорацію «Богдан», співзасновником якої був Луцький автомобільний завод. У 2005 р. завод почав збірку всесвітньо відомих брендів Kia і Hyundai. За період 2005-2008 рр. було виготовлено 39 260 автомобілів KIA та 23 472 автомобіля Hyundai. У 2005 р. компанія розпочала впровадження автобусної програми, результатом якої стало виробництво перших 35 автобусів А066, А144 та А145.

Корпорація «Богдан» – це вертикально інтегрована група компаній, що об'єднує власні виробничі потужності та торговельні компанії та компанії-партнери.

Важливим видом діяльності корпорації є виробництво громадського транспорту, з орієнтацією на луцький «Автоскладальний завод № 1», який технічно модернізовано технологічним обладнанням відповідно до чинних екологічних норм. Це дозволяє збільшити виробництво якісного громадського транспорту до 6 тис. одиниць на рік.

В останній період завод випускає невеликі, середні, великі та надвеликі автобуси різних модифікацій: туристичні, міжміські, приміські, міські, спеціалізовані та шкільні. Крім того, «Богдан Моторс» займається виробництвом електромобілів – електробусів та тролейбусів з автономним ходом.

Нині виробнича потужність становить 2200 одиниць, а після завершення реконструкції буде 6000 автобусів і тролейбусів на рік [1].

Визначене підприємство співпрацює з органами місцевого самоврядування в рамках проекту «Міський громадський транспорт в Україні», який фінансується Європейським банком реконструкції та розвитку та Європейським інвестиційним банком. Завдяки цій програмі зручні автобуси та тролейбуси обслуговують пасажирів у ряді міст України. В рамках програми «Шкільний автобус» компанія постачає учнів новим комфортабельним транспортом по всій Україні.

Продукція Луцького заводу зарекомендувала себе за кордоном – це підтверджують контракти з французькою компанією Bluebus на виробництво кузовів для електробусів. Крім того, електробуси «Богдан А70100» успішно експлуатуються у містах Польщі та Чехії.

Корпорація має успішний досвід у виробництві багатоцільового муніципального електромобіля – завод виготовив перший український повністю електровантажний автомобіль ERCV27 на замовлення датської компанії Banke Electromotive.

Список використаних джерел

1. Інтернет ресурс <https://bogdan.ua/ak-bogdan-motors>
2. Інтернет ресурс <http://busplant.bogdan.ua>
3. Інтернет ресурс <http://www.lutsk.ukrstat.gov.ua/>

СТАН ТА ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА У ЗАКАРПАТСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Маковецька Л. О. – канд.геогр.наук, доцент кафедри економічної та соціальної географії ВНУ імені Лесі Українки

Сенюк І. О. – студентка 4 курсу географічного факультету ВНУ імені Лесі Українки

Рослинництво є основною галуззю сільськогосподарського виробництва, що спеціалізується на зерновому виробництві, картоплі й овочах, кормовиробництві.

За природними, економічними умовами ведення сільськогосподарського виробництва Закарпатську область поділяють на три підзони: низинну, де розміщено 55 % земель сільгосппризначення, передгірську – 21,3 % та гірську – 23,7 %. [3]

У низинній зоні основними культурами спеціалізації є озима пшениця, кукурудза на зерно, технічні – тютюн і соняшник, кормові – кукурудза на силос і зелений корм, багаторічні й однорічні трави, кормові коренеплоди. Структура використання земельних угідь направлена на розвиток скотарства. У передгірській зоні Карпат під кормовими і зернофуражними культурами використовується близько 70% угідь. У цілому структура посівних площ повністю підпорядкована скотарському напряму спеціалізації зони, а також вирощуванню винограду і розвитку садівництва. Гірська зона – це скотарство і виробництво картоплі. [1]

Якщо проаналізувати фінансово-економічні показники діяльності сільськогосподарських підприємств, виявимо значні негативні тенденції. Зокрема, спостерігатиметься значне скорочення сільськогосподарських підприємств, а разом з тим і виробництво товарної сільськогосподарської продукції. Так порівняно з 1990-ми роками виробництво скоротилось майже в 10 разів, а близько половини сільськогосподарських підприємств є збитковими.

Станом на 1 жовтня 2021р. господарствами усіх категорій зібрано 2203,3 тис. ц овочевих культур, 4822,8 тис.ц картоплі, та 506,7 тис. ц плодоягідних культур, що складає 106,8%, 101,0 % та 94,4 % відповідно до аналогічної дати у 2020р. [2]

Посівні площі поступово скорочуються, як наслідок, зменшуються обсяги виробництва основних сільськогосподарських культур. Це відбувається у зв'язку з деградацією земель та вилученню її із сільськогосподарського використання, що в свою чергу зумовлює значне скорочення обсягів вирощування основних сільськогосподарських культур.

Спостерігається перехід виробництва зернових до дрібних фермерських господарств та до господарств населення, так близько 74% зібраних площ припадають на індивідуальні господарства. Вищезазначені процеси зумовлюють низку негативних явищ, серед яких збільшення затрат на механізацію виробничих процесів, порушення системи сортообміну й насінництва, втрати частини урожаю через відсутність надійної системи зберігання (з очисткою й сушкою) та продаж його зернотрейдером за заниженими цінами.

Деякі технічні культури призводять до виснаження і без того невисокої якості ґрунтів (тютюн та соняшник). А екстенсивний спосіб підвищення обсягів

виробництва технічних культур веде не лише до виснаження ґрунтів, а й до значних негативних екологічних наслідків.

Закарпатська область має значний потенціал для розвитку тваринництва, зокрема вівчарства, м'ясо-молочного скотарства, проте, як і в цілому для України, тут спостерігається ряд деструктивних процесів, які набули незворотного характеру. З проведенням невдалих реформ у сільському господарстві скоротилася та продовжує скорочуватись поголів'я худоби і птиці.

Станом на 1 жовтня 2021 року кількість сільськогосподарських тварин в області в усіх категоріях господарств становила 134,3 тис. голів великої рогатої худоби, що на 4,6% менше відповідної дати 2020 року, птиці – 4,6 млн. голів (на 3,6% менше), свиней – 339,2 тис. голів (на 6,1% менше). [2,3]

Відповідно до скорочення поголів'я на Закарпатті невпинно скорочується виробництво яловичини та телятини.

Ячне птахівництво – це галузь, що зберегла свій потенціал.

Для всіх галузей тваринництва характерна концентрація поголів'я тварин в господарствах населення і як наслідок виробництва тваринницької продукції, зокрема тут зосереджено 93,8% м'яса, 98,3% молока, 98,9% яєць, 78 % вовни. [3]

Таким чином, у тваринницькій галузі Закарпатської області існує багато проблем, але основна з них - це пошук нових форм господарств товарного типу, що будуть конкурентоспроможними на галузевих ринках продовольства. [4]

\Список використаних джерел

1. Закарпатська область схема планування території. Том 1. Державне підприємство Український державний науково-дослідний інститут проектування міст «Дніпромисто» імені Ю. М. Білокозя – Київ. 2011. – 200 с.

2. Ukrstat.org - публікація документів Державної Служби Статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ukrstat.org/uk/operativ/menu/menu_u/sze.htm;

3. Офіційний сайт Закарпатської обласної ради, Соціально-економічне становище області у 2021 році, [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://volynrada.gov.ua/statistics>;

4. Сучасні проблеми формування, розвитку і використання ресурсного потенціалу АПК. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції – Полтава: кафедра економіки підприємства ПДАА, 2017. – 320 с.;

5. Географія аграрно-промислового комплексу / Н. І. Мезенцева, О. М. Трусій: навч.-метод. посіб. – К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2016. – 92 с.

ДИНАМІКА ВИКОРИСТАННЯ ВОДНИХ РЕСУРСІВ У НАЙБІЛЬШИХ МІСТАХ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Мельнійчук М. М. – к. г. н., доцент кафедри
фізичної географії ВНУ імені Лесі Українки

Горбач В. В. – магістр 1-го року навчання географічного факультету ВНУ імені Лесі Українки

Міста обласного підпорядкування є найбільшими користувачами свіжої води у Волинській області, до них належать: м. Луцьк, м. Ковель, м. Нововолинськ, м. Володимир-Волинський. Дослідження обсягів та структури використання водних

ресурсів в урбосистемах є важливим завданням сьогодення, що необхідне для розробки шляхів їх ощадливого використання, збереження та відновлення запасів поверхневих та підземних вод.

Територія Волинської області розміщена у межах Волино-Подільського артезіанського басейну, а основний водоносний горизонт залягає у відкладах верхньої крейди. Тому, у господарстві та промисловості регіону використовуються переважно підземні води, обсяг забору яких у 2020 р становив 85,3 % від усіх вод.

Водні ресурси на території області використовуються вкрай нерівномірно, 42,6 % забору свіжої води припадає на найбільші урбосистеми регіону. Слід зазначити, що протягом 1995-2020 рр. спостерігається значне зменшення обсягів забору свіжої води (рис 1). Так, у 1995 р сумарний обсяг використання водних ресурсів у досліджуваних містах становив 46,1 млн. м³, а у 2020 р – лише 19,9 млн. м³. Явище пов'язане із значним скороченням промислового виробництва (особливо в період із 1995 р по 2010 р), а також, із впровадженням ресурсозберігаючих технологій виробництва на окремих підприємствах та організаціях. Однак, протягом розглянутого періоду зростають витрати води при її транспортуванні, що зумовлено зношеністю систем водопостачання, які потребують реконструкції та модернізації.

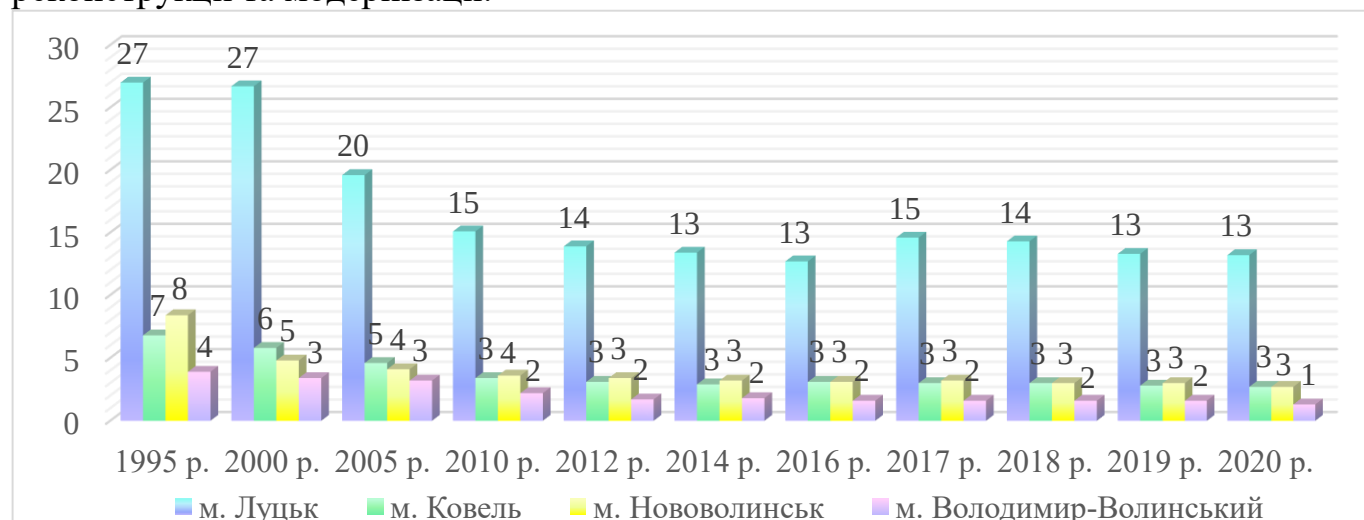

Рис. 1. Обсяги використання свіжої води у найбільших містах Волинської області, млн. м³ (складено на основі даних Головного управління статистики у Волинській області)

З огляду на отримані результати, спостерігаємо, що найбільші обсяги води використовує обласний центр області – м. Луцьк, в середньому, 13,6 млн. м³ щорічно (27,5 % від водокористування області). Основною галуззю, яка здійснює використання водних ресурсів міста є комунальне господарство, незначну частку займає промислове виробництво, використання води у сільському господарстві практично відсутнє. Зауважимо, що частка промислового водоспоживання у місті в загальному об'ємі має загальну тенденцію до зниження ще з 1970 р, що пояснюється введенням у цьому році в дію промислових водозаборів на підприємствах, які найбільше споживають води й початком експлуатації замкнутих водогосподарських систем [2, с. 201]. На противагу, основною причиною скорочення обсягів використання водних ресурсів у промисловості протягом останніх 25-ти років є значне скорочення обсягів виробництва.

Водозабір для потреб жителів міста та окремих організацій здійснює комунальне підприємство «Луцькводоканал», яке використовує підземні води із 55 артезіанських свердловин туронського ярусу [1, с. 72]. Окрім того, забір та використання водних ресурсів здійснює Луцький ремонтний завод «Мотор», Луцький домобудівельний комбінат та підприємство «Інтертрейд».

Для міста Ковель характерні значно менші обсяги використання свіжої води, в середньому, цей показник становить 2,9 млн. м³. До основних підприємств, що здійснюють водозабір належать: підприємство «Ковельводоканал», ПАТ «Укрзалізниця» та ПАТ «Ковельмолоко». Водопостачання міста здійснюється Ковельським водоканалом, що експлуатує 17 свердловин.

У м. Нововолинськ водозабір здійснюється із 21 свердловини підприємством «Нововолинськводоканал». Зазначимо, що протягом 1995-2020 рр. обсяги використання зменшилися на 67,9 % (із 8,4 млн. м³ до 2,7 млн. м³), що зумовлено значним спадом потужностей промислового виробництва, зокрема вугільної промисловості, під час економічної кризи.

Найменшим водокористувачем серед розглянутих міст є Володимир-Волинський, на нього припадає 3,11 % забору води в області. Централізоване водопостачання здійснюється Володимир-Волинським управлінням водопровідно-каналізаційного господарства із 6-ти артезіанських свердловин.

Отже, Волинська область характеризується територіальною диспропорцією використання водних ресурсів, що пов'язано із особливостями соціально-економічного розвитку регіону. Найбільшими водокористувачами області є великі урбосистеми, на які припадає, майже, половина всього використання водних ресурсів у регіоні. Серед досліджуваних міст найбільший забір свіжої води характерний для м. Луцьк (у середньому 13,6 млн. м³), а найменший – для м. Володимир-Волинський (1,5 млн. м³). Протягом останніх 25 років спостерігається тенденція до зменшення забору водних ресурсів, а більшість забраних вод використовуються для задоволення господарсько-питних потреб жителів міст. Із метою збереження та відновлення водних ресурсів та забезпечення екологічно збалансованого розвитку міст, необхідними заходами є модернізація систем водопостачання, а також, впровадження нових маловодних технологій у промислове виробництво.

Список використаних джерел

1. Забокрицька М. Р. Водні об'єкти Луцька: гідрографія, локальний моніторинг, водопостачання та водовідведення / М. Р. Забокрицька, В. К. Хільчевський // Гідрологія, гідрохімія та гідроекологія. – 2016. – Т.3(42). – С. 64-76.
2. Мольчак Я. О. Луцьк: сучасний екологічний стан та проблеми / Я. О. Мольчак, В. О. Фесюк, О. Ф. Картава. – Луцьк: РВВ ЛДТУ, 2003. – 488 с.

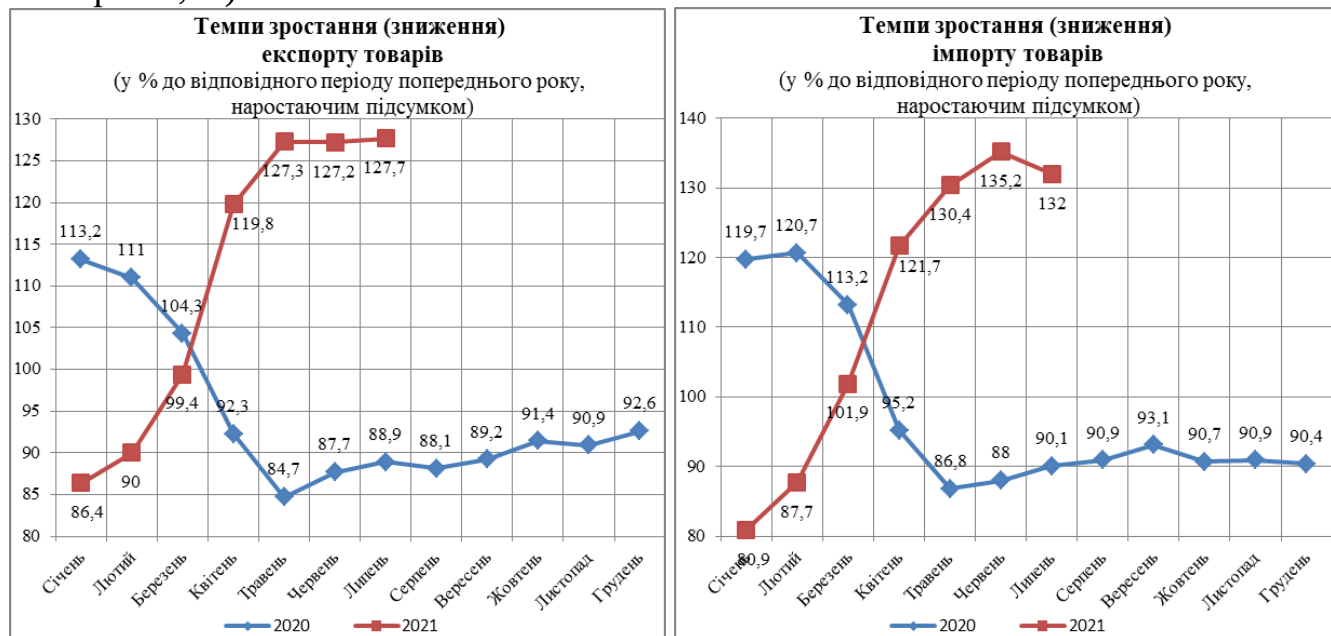
СУЧАСНИЙ СТАН ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Мельнийчук М. М. – к. г. н., доцент кафедри фізичної географії ВНУ імені Лесі Українки
Поторась О. В. – магістр 1-го року навчання географічного факультету ВНУ імені Лесі Українки
Білан А. Ю. – студентка 1 курсу географічного факультету ВНУ імені Лесі Українки

Волинська область має вигідне економіко-географічне положення, адже є єдиним регіоном України, що має спільний кордон з країнами Європейського (Польща) та Митного Союзу (Білорусь). З цим пов'язаний розвиток міжнародної торгівлі, яка є важливою складовою економіки регіону, хоча й характеризується незначними показниками відносно зовнішньоторговельного обороту України.

У Волинській області обсяг експорту товарів у січні–липні 2021р. становив 433,3 млн.дол. США, показник обсягу імпорту вдвічі перевищив показник експорту – 913,8 млн. дол. Порівняно із відповідним періодом 2020р. експорт збільшився на 27,7% (на 93,9 млн.дол.), імпорт – на 32,0% (на 221,6 млн.дол.). Як наслідок – від'ємне сальдо торгівельного балансу, що склало 480,5 млн.дол. (у січні–липні 2020р. також від'ємне – 352,8 млн.дол.).

Коефіцієнт покриття експортом імпорту у 2021 р. склав 0,47 (у січні–липні 2020 р. – 0,49).

*складено на основі даних [1].

Рис.1-2. Темпи експорту та імпорту Волинської області у 2021р. у відсотках до відповідного періоду 2020р.

Питома вага Волинської області у експорті товарів України складає 1,2 %, або 359133,3 тис. дол. США, що становить 127,3% до I півріччя 2020р.

Показник Волинської області в імпорті становить 2,5%, або 767486,4 тис. дол. США у загальній вартості державного імпорту, що становить 135,6% до I півріччя 2020р. [2].

Від'ємне сальдо Волинської області в I півріччі 2021р. становило – 408353,1 тис. дол. США (у січні-серпні 2020 р. також від'ємне - 410076,7 тис. дол. США).

Коефіцієнт покриття експортом імпорту у січні-серпні 2021 р. склав 0,47.

Зовнішньоторговельні зв'язки Волинської області у період з січня по серпень 2021 року здійснювались з 115 країнами світу (у 2020р. зв'язки були утворені з 109 країнами світу) [1].

У географічній структурі експорту Волинської області найбільший відсоток до загального обсягу має Німеччина 94874,7 тис.дол.США (21,9%), Польща 68258,5 тис.дол.США (15,8%), Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії 46991,9 тис.дол.США (10,8%), Нідерланди 33110,3 тис.дол.США (7,6%), Італія 27286,6 тис.дол.США (6,3%), Білорусь 29153,2 тис.дол.США (6,7%), Австрія 11376,8 тис.дол.США (2,6%), Російська Федерація 7727,5 тис.дол.США (1,8%). Загалом у країни Європейського Союзу експортується 68,8% від загального експорту Волинської області на суму 298305,9 тис.дол.США.

Основою експорту для Волинської області у I півріччі 2021р. є: продукція машинобудування, обладнання та механізми; електротехнічне обладнання на суму 149276,9 тис. дол. США (34,4% від загальнообласного показника), деревина і вироби з деревини на суму 119077,1 тис. дол. США (27,5%), продукти рослинного походження на суму 24434,3 тис. дол. США (5,6%), меблі – 41952,9 тис. дол. США (9,7%), недорогоцінні метали та вироби з них на суму 20364,6 тис. дол. США (4,7%), текстильні матеріали та текстильні вироби на суму 11097 тис. дол. США (2,6%), полімерні матеріали, пластмаси та вироби з них – 14886,8 тис. дол. США (3,4%) [1].

У структурі імпорту Волинської області у I півріччі 2021р. лідируючі позиції займає Білорусь 204639,6 тис.дол.США (22,4%), Польща 140926,8 тис.дол.США (15,4%), Німеччина 80589,0 тис.дол.США (11,3%), Угорщина 71902,0 тис.дол.США (7,9%), Литва 103382,6 тис.дол.США (11,3%), Китай 30543,8 тис.дол.США (3,3%), Естонія 29998,4 тис.дол.США (3,3%), Франція 19855,9 тис.дол.США (2,2%), Російська Федерація 23351,5 тис.дол.США (2,6%), Словаччина 18171,7 тис.дол.США (2,0%). З країн Європейського Союзу у Волинську область імпортується 61,8% товарів від загального показника на суму 564542,9 тис.дол.США.

У товарній структурі імпорту Волинської області у I півріччі 2021р. переважають: засоби наземного транспорту, літальні апарати, плавучі засоби на суму 263917,2 (28,9%), мінеральні палива, нафта і продукти її перегонки на суму 274556,8 тис.дол.США (30%), машини, обладнання та механізми, електротехнічне обладнання на суму 123975,4 тис.дол.США (13,6%), пластмаси та полімерні матеріали на суму 79945,1 тис.дол.США (8,7%) [1].

Основними підприємствами-учасниками зовнішньоекономічної діяльності у Волинській області є ТзОВ «Кромберг енд Шуберт Україна», ТзОВ «ВОГ Рітейл», ТзОВ «Кроноспан УА», ПАТ «СКФ Україна», ПАТ «Волиньхолдинг», СП ТОВ «Модерн-Експо», ПрАТ «Теріхем-Луцьк», ТзОВ «Гербор-Холдінг», ТзОВ «Комо-експорт», ТзОВ «Волинь-Зерно-Продукт», ДП «ЛРЗ «Мотор», ПАТ «Володимир-Волинська птахофабрика», ПАТ «Нововолинський ливарний завод», ПАТ «Луга».

Список використаних джерел

1. Головне управління статистики у Волинській області URL:
<http://www.lutsk.ukrstat.gov.ua>
2. Зовнішньоекономічна діяльність URL:
http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2021/zd/oet/oet_u/arh_oet2021_u.html

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД У ГЕОГРАФІЧНІЙ ОСВІТІ

Новосад О. В. – к. е. н., ст. викл. кафедри економічної та соціальної географії ВНУ імені Лесі Українки

Прус С. М. – студентка 2 курсу географічного факультету ВНУ імені Лесі Українки

Стрімкий ріст модернізації змісту освіти зумовив виникнення однієї з найбільш актуальних проблем – підвищення якості освіти. У зв'язку з цим сучасна освіта, зокрема і географічна, висуває все більше вимог та завдань до вчителя у порівнянні із попередніми роками. Світові тенденції реформування географічної освіти передбачають необхідність зміни мети та змісту навчання географії, удосконалення дидактичних інструментів, впровадження нових підходів. Саме такою освітньою відповіддю на актуальні потреби сучасного суспільства виступив – компетентнісний підхід [1].

Географічна освіта має за мету створити особистість, яка пов'язує своє майбутнє у географічному середовищі на основі взаємодії з природою, тобто – формування компетентної, обізнаної особистості з активною громадською позицією. Тому, сьогодні навчальний процес має бути спрямований на досягнення ключових та предметних компетентностей.

«Концепція Нової української школи» та зміст оновленої навчальної програми з географії, яку розроблено на основі Державного стандарту базової та повної загальної середньої освіти, передбачає реалізацію компетентнісного підходу до навчання [2].

Компетентнісний підхід є одним із найважливіших новаторських принципів, який визначає суть оновлення змісту освіти і має орієнтувати сучасну людину на необхідність набуття знань, умінь і навичок, які стануть запорукою успішної самореалізації у професійній діяльності, особистому житті, громадській активності.

Ключове значення має формування компетентностей особистості, її здатності до творчого нестандартного мислення, вміння конструктивно вирішувати життєві ситуації, що визначає конкурентоспроможність особистості у сучасних економічних умовах.

Саме компетентність, являє собою підтверджену у дії комбінацію знань, умінь та навичок, які співвідносяться з контекстом ситуації: оцінка ризику, аналіз, прогноз, ініціатива, творчість, вирішення проблеми та інше [3].

Міжнародна комісія Ради Європи розглядає поняття компетентності як загальні базові уміння. Європейські науковці визначають поняття «компетентність» як здатність успішно задовільняти індивідуальні та соціальні потреби, а їх внутрішня структура розкриває взаємозалежність між ними.

Користуючись структурою компетентностей за О. Пометун, серед *ключових* компетентностей, що формуються при вивченні географії, можна зазначити наступні: інтелектуальну, інформаційну, мовленнєву, соціальну, комунікативну, загальнокультурну та компетентність саморозвитку. Серед *предметних* компетентностей слід виділити логічну, картографічну, аксіологічну, краєзнавчу та інші. Вони спрямовані на формування в учнів просторового уявлення про земну поверхню, розміщення природних ресурсів, населення та господарства, розвиток умінь усвідомлено орієнтуватися в соціально-економічних, суспільно-політичних і геоecологічних подіях у державі та світі [4].

Також, слід звернути увагу на формування творчої компетентності у школярів, основними характеристиками якої є: швидкість, гнучкість, ориганіальність. Саме ця компетентність дозволяє генерувати значну кількість ідей, визначати оптимальні рішення, уміло досліджувати та трансформувати інформацію.

Серед основних характеристик творчої компетентності виділяються:

- швидкість – кількість ідей, що виникають за певний проміжок часу;
- гнучкість – здатність швидко та без особливих зусиль зосередити діяльність на кількох напрямках, уміло досліджувати та трансформувати інформацію;
- ориганіальність – вміння генерувати ідеї, визначати оптимальні рішення;

Особливої уваги заслуговує проектна діяльність учнів під час уроків та використання компетентісно орієнтованих завдань. Тому, учителю потрібно використовувати відповідні методи і прийоми навчання, які б сприяли залученню учнів до практичної діяльності: дослідження, експериментів, прогнозування.

Загалом, вченими була виведена формула компетентності, яка в сучасному суспільстві могла б стати основою процесу навчання географії [5]:

Підсумовуючи вищесказане, можна зробити висновок, що компетентнісний підхід у вивченні географічних дисциплін є найкращим вибором для навчального процесу, оскільки дозволяє формувати погляд на світ, визначати просторові зв'язки між його компонентами, давати оцінку та висловлювати власне бачення вирішення проблем в географічній освіті.

Список використаних джерел

1. Бех І. Д. Компетентнісний підхід у сучасній освіті. Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технологія. К.: Генезис. 2009. С. 21-24.
2. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 р. № 898 «Про затвердження Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти». Електронний ресурс. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-2020-%D0%BF#n16>
3. Мамчур О. А. Компетентнісний підхід як інноваційний напрям під час викладання географії. URL: <https://vseosvita.ua/user/id170820/library>
4. Пометун О. І. Теорія і практика послідовної реалізації компетентнісного підходу в досвіді зарубіжних країн // Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та

українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики / Під заг. ред. О. В. Овчарук. К.: «К.І.С.», 2004. С. 16-25.

5. Євтушевська Т. С. Компетентнісний підхід при викладанні географії. URL: <https://shag.com.ua/kompetentnisnij-pidhid-pri-vikladanni-geografiyi-yevtushevseka.html>

ШКІЛЬНА ГЕОГРАФІЧНА ОСВІТА: ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ

Новосад О. В. – к. е. н., ст. викл. кафедри економічної та соціальної географії ВНУ імені Лесі Українки

Пугач Ю. П. – студентка 2 курсу географічного факультету ВНУ імені Лесі Українки

Різні історичні епохи зумовлювали зміни у системі шкільного навчання географії і як наслідок, ставили певні вимоги до професійної підготовки вчителів-географів. Саме, реформування закладів загальної середньої школи поставило перед сучасним учителем складну мету:

- формування в учнів системи географічних знань і навичок самостійної пізнавальної діяльності;
- розвиток творчих здібностей та критичного мислення.

Для реалізації даної мети, вивчення географії слід розглядати не лише як цілеспрямований процес передачі знань, які дають розуміння цілісності планети Земля, процесів які на ній відбуваються, економічних, екологічних і соціальних складових, але і як дисципліну покликану формувати в учнів систему поглядів на світ, їхнє мислення, географічну компетентність й екологічну культуру.

Невід'ємною частиною процесу вивчення географії є – перехід від заучування фактів до засвоювання сенсу подій і явищ, формування інтегрованих умінь і розвитку інтелектуальних здібностей учнів.

Питання особистісного розвитку людини у єдності з навколишнім середовищем досліджували такі українські науковці та педагоги як: В. Вернадський, В. Сухомлинський, К. Ушинський, С. Рудницький, Ф. Заставний, П. Шищенко, І. Шоробура та ін.

Обґрунтувавши роль географії як навчального предмета, у середині XIX ст. К. Ушинський окреслив основні вимоги до змісту географічної освіти. Наголосивши на виховній функції географії та зв'язку навчання географії з природою й діяльністю людини в ній. Ним було запропоновано розвивати країнознавчий принцип у навчанні, вважаючи головним у географії вивчення рідного краю та своєї країни в цілому.

Значна кількість досягнень в розвитку географічної освіти належать С. Рудницькому. На початку XX ст. у своїй праці «Нинішня географія» він відкриває всі помилки вивчення цілісного процесу здобуття географічної освіти. Праці Рудницького, щодо покращення вивчення географії у школі, мали позитивний вплив на суспільство, оскільки вони окрім знань у сфері географії, формують в учнях любов до своєї країни.

Загалом, на думку вчених, гармонізація відносин із природою та формування світосприйняття учнів, повинні відбуватися шляхом викладання природознавчих і географічних дисциплін протягом всього циклу освіти [1].

Після періоду відновлення незалежності України, відбулася наполеглива праця щодо зміни навчальних програм у школах та друкування нових підручників. Велика кількість сучасних програм з географії були введені в навчальний процес шкіл за наказом МНО України в 2017 році. Зміна та реформування програм діє як реалізація компетентісного підходу до учня [2].

На даному етапі підхід до навчання перейшов з предметоцентричного в людиноцентричний, адже, знання повинні бути ключем для вирішення питань, формування особистості в суспільстві. На разі вивчення географії сконцентроване на тому, щоб здобуті знання були використані у практичній діяльності та повсякденному житті.

Нині відбувається введення інноваційних підходів щодо географічної освіти, які забезпечать досить зручні умови для здобуття знань учнів, відкриють їхні можливості, будуть поштовхом до саморозвитку та формувань компетентностей. Інформатизація займає важливе місце у сучасній географічній освіті, тому вчителі та учні повинні вміти працювати з комп'ютером. Також, завдяки використанню комп'ютеризованих технологій учні під час процесу здобуття знань мають зацікавленість та прагнення навчатись [3,4].

В географічній освіті, на сьогодні, є потреба в використанні нових методів навчання та забезпечення навчального процесу. Зокрема, у закладах освіти широко використовують метод проєктів, який сконцентрований на здобутті знань, покладених на самостійну працю учня під час розв'язання проблем практичним способом [5].

Одним із інноваційних методів здобуття знань географії, який сприяє розвитку творчої особистості є – модульне навчання. За такого навчання учень індивідуально отримує відповіді на певні питання під час засвоєння нового матеріалу[6].

Підсумовуючи вищесказане, бачимо, що не дивлячись на історичні проміжки, метою географічної освіти завжди був різносторонній розвиток учня, зважаючи на його здібності та вподобання, бачення та хист і саме, завдяки поєднанню в учнів системи географічних знань та формування географічної культури, досягаються найкращі результати в обох сторін-учасників освітнього процесу.

Список використаних джерел

1. Заставецька О. Роль академіка Степана Рудницького у розвитку географічної освіти в Україні. URL: <http://ukrtur.narod.ru/personalii/ukrgео/z/zastol/web/rolsteprudn/rolakadsteprud.htm>

2. Коротун С. І., Романів А. С. Роль сучасної шкільної географії в громадянському житті та кар'єрному зростанні особистості. Географічна освіта у шкільних та позашкільних закладах : проблеми, пошуки, перспективи: Збірник наукових праць; за ред. проф. Д. В. Лико / Рівненський державний гуманітарний університет. Рівне: Видавець О. Зень, 2020. – 92 с.

3. Пометун О., Пироженко Л. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання. – К., 2004. – С. 64-66.

4. Дидактика географії: монографія (електронна версія) / В. М. Самойленко, О. М. Топузов, Л. П. Вішнікіна, І. О. Діброва. К.: Ніка-Центр, 2013. CD (40 Мб), ISBN 978-966-521-619-3. 570 с.

5. Кільчевська О. В. Сучасна географічна освіта в школі. Географічна наука та освіта: від констатації до конструктивізму: Зб. наук. праць. 28-29 вересня 2018 р. Київ, 2018. 232 с.

6. Кульченко І. Роль географічної освіти в розвитку творчої особистості. НАУКА. ОСВІТА. МОЛОДЬ: матеріали XIII Всеукр. наук. конф. студентів та молодих науковців (Умань, 22 квітня 2020 р.) / за ред. О. І. Безлюдного. Умань: Візаві, 2020. 310 с.

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ПАСАЖИРСЬКИХ І ВАНТАЖНИХ ПЕРЕВЕЗЕНЬ АВТОМОБІЛЬНИМ ТРАНСПОРТОМ У ЛЬВІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ ВПРОДОВЖ СІЧНЯ-СЕРПНЯ 2020 І 2021 РР.

Павловська Т. С. – к. г. н., доцент кафедри
фізичної географії ВНУ імені Лесі Українки

Поторась О. В. – магістр 1-го року
навчання географічного факультету ВНУ
імені Лесі Українки

Білан А. Ю. – студентка 1 курсу географі-
чного факультету ВНУ імені Лесі Українки

Львівська область має вигідне економіко-географічне положення, що зумовило розвиток розгалуженої мережі транспортних комунікацій. Область межує з Волинською, Рівненською, Тернопільською, Івано-Франківською, Закарпатською областями, а також з Республікою Польща. Довжина автомобільних доріг в області становить 8,4 тис. км, (5,18 % від загальної протяжності доріг України), з них з твердим покриттям – 8,2 тис. км (5,17 % від загальнодержавного показника) [5].

Територією регіону проходять міжнародні транспортні коридори, які з'єднують Україну з Польщею, Румунією, Словаччиною та Угорщиною, що підсилює його стратегічне значення для розвитку економіки країни та її інтеграції до європейської спільноти [2]: 1) міжнародний Критський транспортний коридор № 9 (Гельсінкі – Виборг – Санкт-Петербург – Псков – Москва – Калінінград – Київ – Любашівка/Роздільна – Кишинів – Бухарест – Димитровград – Александруполіс); 2) міжнародний транспортний коридор № 5 (Венеція – Трієст – Любляна – Будапешт – Ужгород – Львів); 3) міжнародний транспортний коридор № 3 (Берлін/Дрезден – Вроцлав – Львів – Київ).

Територію області перетинають автодороги міжнародного (М-06 Київ – Чоп, М-09 Львів – Рава-Руська, М-10 Львів – Краковець, М-11 Львів – Шегині, М-12 Стрий – Тернопіль – Кропивницький – Знам'янка; автодороги національного значення: Н-02 Львів – Тернопіль, Н-09 Мукачеве – Івано-Франківськ – Рогатин – Львів, Н-10 Стрий – Івано-Франківськ – Чернівці – Мамалига, Н-13 Львів – Самбір – Ужгород, Н-17 Львів – Радехів – Луцьк) та регіонального значення (Р-15 Ковель – Володимир-Волинський – Червоноград – Жовква, Р-39 Броди – Тернопіль, Р-40 Рава-Руська – Судова Вишня) [3]. Найбільшим транспортним вузлом регіону є м. Львів.

У січні-серпні 2021 року вантажообіг підприємств транспорту в області становив 7301,9 млн. ткм і порівняно з січнем-серпнем 2020 року збільшився на 20,5 % (табл.1). Усіма видами транспорту перевезено 10079,1 тис. т вантажів, що на 5,4 % більше обсягу перевезень січня-серпня 2020 року. Автотранспортом області в січні-серпні 2021 року перевезено 8077,1 тис. т вантажів, що на 8,8 % більше обсягу перевезень цього періоду в 2020 році [4].

У січні-серпні 2021 року в структурі вантажообігу за видами транспорту частка автомобільного транспорту становила 40 %, питома вага автомобільного транспорту в обсязі перевезених вантажів складала 80 %.

У січні-серпні 2021 року усіма видами транспорту виконано пасажирообіг в обсязі 1715,9 млн. пас. км, що на 32,9 % більше від обсягу перевезень січня-серпня 2020 року (рис. 2) [4]. Послугами пасажирського транспорту скористалися 99,0 млн пасажирів, що на 17,0 % більше відносно січня-серпня 2020 року (табл. 2). Автомобільним транспорт у січні-серпні 2021 року було перевезено 52,4 млн пасажирів, що на 24,8 % більше, ніж у січні-серпні попереднього року [4]. У січні-серпні 2021 року в структурі пасажирообігу за видами транспорту частка автомобільного транспорту становила 51,5 %, питома вага автомобільного транспорту в загальному обсязі перевезених пасажирів складала 53 %.

Таблиця 1

Вантажообіг та обсяги перевезень вантажів автомобільним транспортом у січні-серпні 2021 року [4]

	Вантажообіг		Перевезено (відправлено) вантажів	
	млн.ткм	у % до січня-серпня 2020	тис. т	у % до січня-серпня 2020
Транспорт загалом	7301,9	120,5	10079,1	105,4
автомобільний	2917,8	117,5	8077,1	108,8

Таблиця 2

Пасажирообіг та обсяг перевезених пасажирів автомобільним транспортом у січні-серпні 2021 року [4]

	Пасажирообіг		Перевезено (відправлено) пасажирів	
	млн.пас.км	у % до січня-серпня 2020	тис.	у % до січня-серпня 2020
Транспорт	1715,9	132,9	99042,9	117,0
автомобільний	883,8	131,6	52415,1	124,8

Отже, питома вага автомобільного транспорту Львівської області в структурі пасажирообігу за видами транспорту більша, ніж у аналогічній структурі вантажообігу регіону. Частка автомобільного транспорту в загальному обсязі перевезених вантажів усіма видами транспорту суттєво вища порівняно з часткою цього виду транспорту в загальному обсязі пасажирських перевезень. Упродовж досліджуваного періоду в Львівській області простежується зростання обсягів вантажо- і пасажиропотоків автомобільним транспортом. Ймовірно, така динаміка в цей період спричинена більш жорсткішими карантинними обмеженнями щодо пересування пасажирів залізничним та авіаційним видами транспорту, а також значною затребуваністю автомобільного транспорту при перевезенні вантажів через

його високу маневреність та мобільність в умовах інтенсивного житлового будівництва [1] та покращення якості дорожнього покриття автодоріг області.

Список використаних джерел

1. Будівництво / Економічна діяльність / Економічна статистика. Головне управління статистики у Львівській області URL: https://www.lv.ukrstat.gov.ua/ukr/si/inf_2009.php?vid=1&code=5&ozn_news=23&show=1&show2=1
2. Львівська обласна рада URL: <https://lvivoblrada.gov.ua/about-the-council/pasport-lvivskoj-oblasti>
3. Міжнародні транспортні коридори і Україна. Osvita.ua URL: <https://osvita.ua/vnz/reports/international-relations/19430/>
4. Підсумки роботи транспорту Львівської області у січні–серпні 2021 року Головне управління статистики у Львівській області URL: http://www.lv.ukrstat.gov.ua/ukr/report/express_2009.php?ind_page=express&vid=3&id_news=12973&code=9
5. Транспорт України. Державна служба статистики України URL: https://ukrstat.org/uk/druk/publicat/kat_u/2020/zb/10/zb_trans_19.pdf

РОЛЬ ТОПОНІМІКИ В СУСПІЛЬНІЙ ГЕОГРАФІЇ

Погребський Т. Г. – к. г. н., доцент,
завідувач кафедри економічної та соціальної
географії ВНУ імені Лесі Українки
Гарасимяк Л. М. – студентка 3 курсу
географічного факультету ВНУ імені Лесі
Українки

Одним із завдань суспільної географії є дослідження мереж і територіальних систем населених пунктів, однак кожен із населених пунктів має свою назву приурочену до певного предмета, людини, тварини, явища тощо. Знання про походження назви дозволить нам заглянути в минуле та допомогти побудувати майбутнє. Походження назв вивчає топоніміка, яка має для географії велике значення.

Топонім (назва географічного об'єкту) – конкретна адреса географічного об'єкту, конкретна прив'язка його до місцевості. У географії назви служать і для визначення географічного положення, і для вираження одиничних географічних понять. Різновидом топонімів є ойконіми [4].

Ойконіми – вид топонімів, що позначають власні назви поселень – міст, сіл, селищ. Вони містять важливу інформацію про особливості виникнення населених пунктів, їхніх мешканців; про природні й географічні умови місцевості, на території якої ці поселення засновані; про специфіку культурних і політичних зв'язків між сусідніми (найчастіше) і несусідніми етносами та державами, а отже, є важливими пам'ятками для географії, історії, етнографії, археології та інших наук [6].

Географічні назви є важливими і суттєвими елементами в житті і діяльності людини. Вони виконують визначені функції у суспільстві:

– номінативну;

- інформаційну (свідчать про специфіку місця розташування, фіксують особливості флори та фауни; вказують на рід занять поселенців);
- культурно-історичну;
- естетичну [2].

При аналізі розвитку виробництва та соціально-економічних відносин в суспільстві також застосовуються топонімічні джерела. Досить широкоживаними в українських топонімах є географічні слова: слобода, вигода, базар, торг, митня, хабар, війт, староста, писар, вільний, вигнання, вигнанка [5].

Завдяки топонімічній інформації встановлюють процеси освоєння та заселення територій, вивченні давньої господарської діяльності людини в регіонах: торгівельні зв'язки, добуток корисних копалин, промисли виробництва та ін [7].

Дослідженням географічної термінології займалися українські вчені: Барсова Н., Рудницького С., Тутковського П. А., Докучаєва В.В., Масенко Т., Стрижака О., Карпенка Ю., Таранової Н., Байцара А., Тищенко К., Стецюка В., та ін [1].

З'ясовуючи етимологію топонімів типу Березне, Ведмеже, Калинове, Бортники тощо, за допомогою історичних документів потрібно визначити, від чого походить назва: 1) від апелятиву – береза, ведмідь, калина, бортник, тобто від найменування природного об'єкта або ремесла; 2) від антропоніма Береза, Ведмідь, Калина (Каленик), Бортник – від прізвищ або прізвищ людей [3].

Також назва географічних об'єктів, а зокрема поселень може обумовлюватися місцем розташування біля родовищ (с. Рудня), водних об'єктів (с. Болотня) тощо.

Топонімічні дані в географії населення можуть використовуватися для:

- 1) виявлення території давнього розселення будь-якого народу, для визначення етнічної приналежності народів, що населяли ту чи іншу територію;
- 2) для виявлення давніх міграцій (їх початкових і кінцевих пунктів, маршрутів руху), для вивчення давньої щільності населення, історії виникнення населених пунктів і їх первинної функції [8].

Наприклад, довга суперечка про прабатьківщину слов'ян була розв'язана, в тому числі й за допомогою ономастики.

Походження назви «слов'яни» пояснювали по-різному. Тепер мовознавцями доведено, що корінь «слав-» є дуже давнім і первинно означав «текти, литися, зрошувати». Вчені роблять припущення, за яким назва слов'ян означає «мешканці тих місць, де багато річок, озер чи боліт», і справді свої поселення слов'яни здавна будували там, де багато води. З назвою «слов'яни» пов'язано багато топонімів, зокрема й гідронімів.

Із самою назвою «слов'яни» пов'язано й багато топонімів у Польщі, Чехії та Словаччині, Югославії, Хорватії та Словенії. Топоніми, допомагають визначити територію, на якій жили слов'яни в минулому [9].

Знання топоніміки та її розділів дозволяють нам заглянути в минуле та дізнатися про генезис та еволюцію власних назв географічних об'єктів, діалектів, слів певної території. Завдяки спорідненості у назвах та словах можна встановити зв'язок між культурами, етносами, краями, дізнатися про їх минуле, оскільки географічні назви є своєрідними мовними пам'ятками доби і місця свого виникнення.

Список використаних джерел

1. Байцар А. Л. Використання місцевих географічних термінів Українських Карпат у ландшафтознавстві // Фізична географія та геоморфологія. / Матеріали науково-практичної конференції. – К.: ВГЛ Обрії, 2004. – Вип. 46, Т. 2. – с. 7–12.
2. Беценко Т. П. Вступ до топоніміки: Навчальний посібник. – Суми, 2019. – 152 с
3. Василюк Л. Особливості використання топоніміки у фізичній географії. Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. <https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/15252/1/4.pdf>
4. Жучкевич В. А. Общая топонимика / В. А. Жучкевич. – Минск: Высшая школа, 1980. – 287 с.
5. Купчинський О.А. Найдавніші слов'янські топоніми України, як джерело історико-географічних досліджень. – К.: Наукова думка . 1981. – 241 с
6. Лабінська Г. Топоніміка : навч. посібник / Галина Лабінська. – Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2016. – 274 с.
7. Особливості застосування топоніміки в туристично-краєзнавчих дослідженнях Економіка підприємства та соціальний розвиток. <http://dspace.nuft.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/20159/1/25.pdf>
8. Поспелов Е. М. Топонимика и историческая география. – М., 1976, – с. 4-9.
9. Уривалкін Олександр Миколайович. Історичне краєзнавство : навч. посіб. / Уривалкін О. М. – Київ: КНТ, 2006. – 296 с.

ТРУДОВА МІГРАЦІЯ В УКРАЇНІ: ПРИЧИНИ ТА НАСЛІДКИ

Погребський Т. Г. – к. г. н., доцент,
завідувач кафедри економічної та соціальної
географії ВНУ імені Лесі Українки
Дацька С. В. – студентка 3 курсу географі-
чного факультету ВНУ імені Лесі Українки

Міграція населення зумовлена економічними, політичними, етнічними та релігійними чинниками. Впродовж історії людства вона відігравала вагомий роль у суспільному розвитку. З одного боку, масштаби та напрями міграційних процесів певною мірою свідчать про стан соціального та економічного розвитку країни. З іншого боку, процес міграції сам значною мірою впливає на розвиток країни.

Тому метою дослідження є аналіз мотивації населення України до трудової міграції та визначення її наслідків.

Аналіз результатів дослідження дає підстави стверджувати, що трудова міграція – це пересування людей з однієї країни до іншої з наміром отримати роботу. Можна умовно поділити чинники які впливають на трудову міграцію на п'ять груп: економічні, політичні, соціальні, культурні та екологічні[1].

Насамперед до економічних чинників, слід віднести рівень заробітної плати, якість життя, рівень безробіття, рівень розвитку економіки. Можна сказати, що найбільш вагомим фактором, який спонукає населення до міграції, є рівень заробітної плати. Низька заробітна плата в Україні ставить частину населення на межу виживання. Слід зауважити, що певна частина осіб (близько 18 %), які працюють на території держави, отримують заробітну плату нижчу за встановлений прожитковий мінімум[2].

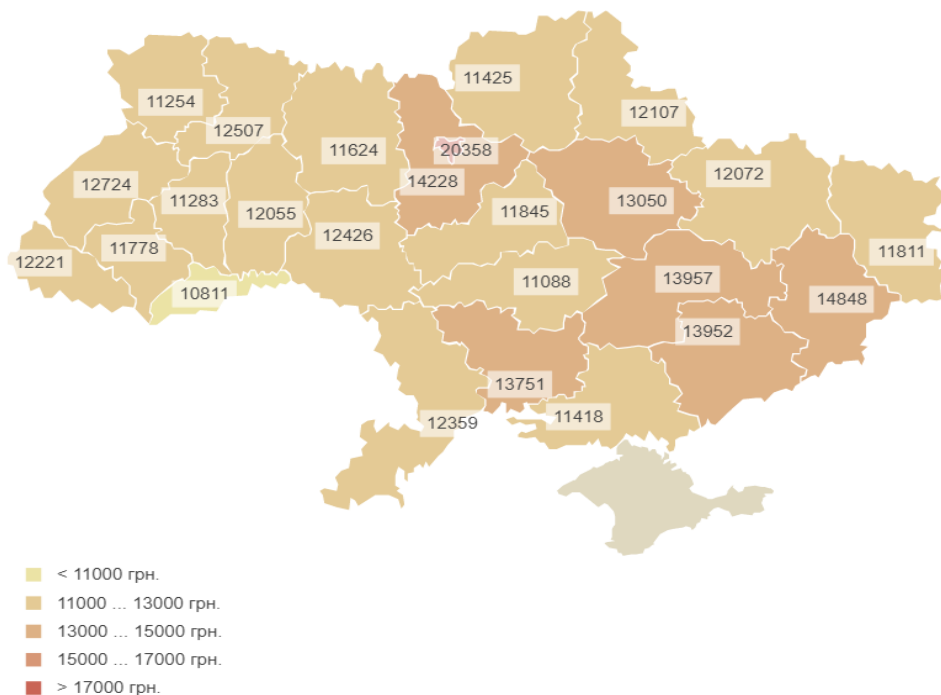

Рис. 1. Середня заробітна плата по регіонах України у серпні 2021[2]

Наступним чинником, який спонукає населення до трудової міграції є високий рівень безробіття. Станом на 25 січня 2021 року 485,3 тис. українців мають статус безробітного. Це на 33% більше, ніж на цю ж дату 2020 року.

Також і економічна нестабільність впливає на зростання масштабів міграції населення з України. Невпевненість у майбутньому спонукає працездатне населення до пошуку більш стабільних джерел доходу за кордоном.

До соціальних чинників, можна віднести неналежні умови праці, відсутність можливостей до професійної самореалізації, неналежна якість системи освіти тощо.

Важливим фактором, що збільшує трудову міграцію серед української молоді є бажання отримати високоякісну освіту у закордонних навчальних закладах. Найбільш популярними країнами для навчання серед студентів на даний час є США, Німеччина, Франція і Польща.

До основних культурних чинників, що сприяють зростанню міграційних потоків населення, слід віднести етичну і расову приналежність, свободу віросповідання. Політичні та екологічні чинники також мають вплив на міграційні процеси. До політичних можна віднести ступінь розвитку демократії в країні, стабільність політичної системи, поширеність корупції тощо. До екологічних чинників – екологічну ситуацію в країні.

Не можна не сказати, що трудова міграція має як негативні, так і позитивні наслідки. Негативними наслідками трудової міграції є депопуляцію населення країни, погіршення якості виховання дітей в родинях трудових мігрантів, розпад сімей; злочинність і корупція; політичний аспект; трудові мігранти переважно зайняті на роботах, що мало сприяють підвищенню їх кваліфікації, набуттю навичок, потрібних для майбутньої продуктивної діяльності на батьківщині.

До позитивних наслідків трудової міграції можна віднести насамперед підвищення платоспроможності родин трудових мігрантів, надходження додаткових коштів до бюджету України, зниження навантаження на ринок праці, а також тривале перебування у розвинених країнах сприяє формування у трудових мігрантів

досвіду сучасного господарювання, ринкової свідомості, засвоєння цінностей і норм цивілізованого суспільства[1].

Аналізуючи опитування серед працівників-мігрантів, в нас з'являється можливість встановити мотиви, які зумовлюють поїздки за кордон:

- заробіток з метою поліпшення житлових умов, придбання машини або інших дорогих товарів тривалого вжитку;
- заробіток з метою задоволення поточних життєвих потреб – придбання необхідних товарів повсякденного вжитку, харчування;
- накопичення стартового капіталу для створення власного бізнесу або розвитку вже існуючого власного бізнесу;
- мотиви нематеріального характеру – побачити світ, здобути певні трудові навички, поліпшити знання мови тощо.

Отже, метою міграційної політики держави стосовно трудових міграцій має бути здійснення через соціально-економічні заходи подолання економічної кризи, забезпечення зростання виробництва, ліквідація соціальної напруги в країні шляхом досягнення балансу між попитом і пропозицією робочої сили на ринках праці, запобігання масовому безробіттю та забезпечення раціональної структури зайнятості населення.

Список використаних джерел

1. Краузе О. Зовнішня трудова міграція населення України / О. Краузе // Галицький економічний вісник. – 2010. – №2(27). – с.26-34 (світова економіка й міжнародні економічні відносини) (дата звернення: 19.10.2021.)

2. Середня заробітна плата URL:
<https://index.minfin.com.ua/ua/labour/salary/average/2021/>(дата звернення: 19.10.2021.)

РОЗВИТОК ТУРИЗМУ НА ТЕРИТОРІЇ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Погребський Т. Г. – к. г. н., доцент,
завідувач кафедри економічної та соціальної
географії ВНУ імені Лесі Українки
Доложевська О. С. – студентка 3 курсу
географічного факультету
ВНУ імені Лесі Українки

Надзвичайно актуальним для регіону є туризм як базова складова місцевого розвитку. Для багатьох міст Волинської області характерна втрата свого власного місця у великому економічному механізмі перерозподілу праці і капіталу на регіональному і національному рівнях. Передусім це стосується малих монофункціональних міст, спеціалізацію праці економічно активного населення в яких визначають підприємства однієї-двох профільних галузей економіки, що формують дохідну частину бюджету, забезпечують діяльність соціальної інфраструктури та інших об'єктів життєзабезпечення населення [1]

Основними напрямками розвитку туристичної галузі є:

1. Кадрове та науково-методичне забезпечення.

Постійно проводяться навчання для голів ОТГ та студентів вищих навчальних закладів. Здійснено проєкт фахової підготовки екскурсоводів для міста Луцька «Школа екскурсовода».

2. Розвиток туристичної інфраструктури та матеріально-технічної бази. Пріоритети:

- позначення маршрутів проїзду до туристичних об'єктів та місць туристичних відвідувань;
- розвиток мережі автокемпінгів;
- благоустрій рекреаційних зон та об'єктів туристичних відвідувань;
- сприяння розвитку вело туризму;
- забезпечення доступності об'єктів туристичних відвідувань та закладів туристичної інфраструктури для осіб з обмеженими фізичними можливостями.

3. Стимулювання розвитку санаторно-курортного туризму.

Область продовжує розвиватись в плані створення курортних зон. Перспективним є розбудова інфраструктури та бронювання вільних земельних ділянок для будівництва цілорічних закладів відпочинку, що змінить тривалість туристичного сезону з літнього на круглорічний.

Разом з тим, у державній Стратегії розвитку туризму та курортів на період до 2026 року, яка розроблена Міністерством економічного розвитку і торгівлі України, окремим пунктом задекларовано створення курорту державного значення на території Шацького поозер'я.

4. Сільський туризм.

Стимулювання розвитку малого підприємництва у сфері організації відпочинку у селі, забезпечення його нормативно-правовою, рекламно- інформаційною та організаційною підтримкою органами виконавчої влади;

створення умов для всебічного заохочення населення області до участі у розвитку сільського туризму як високорентабельної ланки туристичної індустрії та додаткового джерела поповнення особистих доходів громадян, місцевих і державного бюджетів.

5. Промоція туристично-рекреаційного потенціалу.

Проведення комплексної рекламної кампанії туристично-рекреаційних ресурсів та кращих пропозицій туристичних компаній, створення позитивно іміджу на всеукраїнському та міжнародному ринках туристичних послуг

Важливим є участь у міжнародних виставкових закладах, надання там обласному туристичному бізнесу, ОТГ платформи для презентації власних туристичних продуктів.

6. Безпека туристів.

Створення безпечних умов перебування туристів на території області, захист їх законних прав та інтересів

Визначено 45 місць масового відпочинку на воді. З метою недопущення травмування людей під час купання, водозахисно-рятувальним підрозділом Управління ДСНС в області, напередодні купального періоду здійснюється обстеження дна акваторій визначених місць масового відпочинку. [2]

Волинська область має великий потенціал для розвитку туризму, проте є проблемні питання, які потребують вирішення. До таких проблем відносять недофінансування галузі з обласного бюджету; наявність черг на пунктах пропуску,

що зменшує потік іноземних туристів; припинення наступних етапів робіт, щодо створення курорту державного значення «Шацьк»; відсутність оптимального графіку руху залізничних потягів; недосконале законодавство, яке регулює сферу сільського (зеленого) туризму; відсутність штатних одиниць (профільних фахівців), відповідальних за розвиток туризму.

Список використаних джерел

1. Про основні напрями забезпечення комплексного розвитку малих монофункціональних міст: Постанова КМУ від 17 березня 2000 р. №521 // Офіційний вісник України. Щотижневий збірник актів законодавства. 2000. №12. С. 112-119.
2. Стратегія розвитку Волинської області на період до 2027 року 12.03.2020 №29/16

ТУРИСТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ВОЛОДИМИР-ВОЛИНСЬКОГО РАЙОНУ

Погребський Т. Г. – к. г. н., доцент,
завідувач кафедри економічної та соціальної
географії ВНУ імені Лесі Українки
Лехкобит К. А. – студентка 3 курсу географі-
чного факультету ВНУ імені Лесі Українки

Володимир-Волинський район – район Волинської області в Україні, утворений 2020 року. До складу району входять 11 територіальних громад. Адміністративний центр місто Володимир – Волинський – одне із найстаріших міст України.

Туризму у Володимир-Волинському районі в основному зумовлений наявністю пам'яток мистецтва архітектури й археології періоду Київської Русі і не тільки. Стан їх збереженості різний. До них належать Василівська церква XIII-XIV ст., костели Йоакима й Анни та послання апостолів XVIII у Володимир – Волинському; Успенський чоловічий монастир (Низкиничі); Святогірський Успенський Зимненський ставропігійний монастир.

Однією з важливих передумов візитів туристів до Володимир-Волинського району виступає проведення фестивалів, а саме найсмачніший фестиваль Володимира – Волинського – «Смаковиця по – володимирськи» та «Княжий»- місце де оживає історія.

Є 5 музеїв Нововолинський народний історичний музей, Устилузький народний музей Ігоря Стравінського, Володимир-Волинський історичний музей ім. О. М. Дверницького, Затурцівський меморіальний музей В'ячеслава Липинського, Іваничівський народний історичний музей. 17 об'єктів об'єктів природно – заповідного фонду. Парк пам'ятка садово-паркового мистецтва. Різні лісові, зоологічні, ландшафтні заказники також ботанічні, гідрологічні, зоологічні пам'ятки природи.

Володимир–Волинський район володіє значними туристично – рекреаційними ресурсами, які не достатньо розвиваються і не використовуються в повній мірі.

Екотуризм, або екологічний туризм — тип туризму, що полягає у подорожах до природних недоторканих людиною та природоохоронних територій. Екотуристи намагаються не здійснювати значного впливу на територію. Екотуризм сприяє освіті

туристів і дає змогу збирати гроші на заходи зі збереження природи території, допомагає розвитку ізольованих поселень. Розвиток екотуризму часто розглядають як важливий засіб збереження довкілля для майбутніх поколінь.[1]

Цей вид туризму доволі перспективний у наш час і хорошим місцем для його розвитку є саме Володимир-Волинський район.

На досліджуваній території зареєстровані лише дві агрооселі: «Петрівський маєток» с. Петрове та «Хутірець» с. Замличі. Але насправді зараз їх набагато більше.

З метою покращення сучасного стану туристичної інфраструктури досліджуваного району пропонуємо вжити ряд першочергових заходів:

- удосконалення нормативно-правової бази туристичної діяльності на районному рівні;
- встановлення туристично – інформаційних дорожніх знаків, що інформують про розташування туристичних об'єктів ;
- збільшення обсягів залучення інвестицій у розвиток інфраструктури галузі, пошук альтернативних джерел фінансування;
- побудова нових об'єктів інфраструктури за європейськими стандартами та реконструкція вже існуючих;
- забезпечення інформаційного супроводу галузі на даній території, шляхом покращення рекламних проектів;
- забезпечення галузі кваліфікованими спеціалістами туристичного менеджменту, екскурсійної діяльності та готельно – ресторанного господарства;
- удосконалення існуючих та розробка нових туристичних маршрутів;
- облаштування зон відпочинку;
- створення нових агроосель.

Отже, поєднання цікавих, унікальних пам'яток історії та культури нашого району з чудовими лісовими масивами, річками, озерами, різноманіттям рослинного і тваринного світу ,розвинена транспортна мережа, прикордонне розташування сприяють комфортному відпочинку у цій місцевості. Але для покращення потрібно постійно розвивати та удосконалювати наявний потенціал.

Список використаних джерел

1. Інтернет ресурс <https://volodymyrrada.gov.ua/turyzm/>
2. Інтернет ресурс <https://dspace.uzhnu.edu.ua/>

СУЧАСНА ДЕМОГРАФІЧНА СИТУАЦІЯ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Погребський Т. Г. – к. г. н., доцент,
завідувач кафедри економічної та соціальної
географії ВНУ імені Лесі Українки
Лівик М. Р. – студентка 3 курсу географіч-
ного факультету ВНУ імені Лесі Українки

Демографічні процеси як глобальне соціальне явище є найбільш стійкими та інерційними й формуються впродовж років під впливом соціально-економічних факторів, які постійно піддаються змін.

Демографічна ситуація характеризує відтворення населення за його основними структурними елементами, або ж процесами у просторовій і часовій визначеності, тобто у конкретному місці та часі. Загальна спрямованість демографічної ситуації зображає основні тенденції відтворення населення, його історичний тип та межі ситуаційних коливань параметрів режиму відтворення. На межу коливань впливають часові зміни умов життєдіяльності населення.

У сучасній Україні демографічна ситуація відрізняється великою гостротою і напруженістю. Вона визначається структурою населення і характером його руху, видами, типами й режимом відтворення, рівнем народжуваності та смертності, кількістю шлюбів і розлучень. У основі всіх цих процесів лежить соціально-економічне положення в країні. Звідси, можна сказати, що демографічний чинник є одним із визначальних для забезпечення стабільного й безпечного розвитку держави, а проблеми оптимального демографічного розвитку слід розглядати як першочергові інтереси держави, як фактор і водночас як результат її функціонування. Від демографічних характеристик працездатного населення і показників демографічного розвитку залежить розвиток трудового потенціалу і, як результат, величина сукупного національного доходу[1].

Демографічний чинник поряд з іншими соціально-економічними факторами впливає на рівень трудової активності населення. Соціально-демографічна ситуація в державі формується залежно від розвитку процесів відтворення населення та міграційних процесів. Аналіз сучасної демографічної ситуації, а також її динаміки протягом останніх років свідчить про наявність в Україні поряд із соціально-економічними проблемами глибокої демографічної кризи.

Кількісні та якісні показники відтворення населення визначаються чинниками зовнішнього середовища, насамперед умовами життя. Для нашої держави характерний дуже великий діапазон коливання цих умов і відповідно істотні територіальні відмінності в рівнях та динаміці показників відтворення населення[1].

Чисельність наявного населення у Волинській області, на 1 січня 2020 р. становила 1031421 особи. Упродовж 2019-2020 рр. чисельність населення зменшилася на 3909 осіб. Зменшення кількості населення області відбулося шляхом міграційного скорочення населення – 860 особи, та значного збільшення смертності - 1012 осіб [3].

Як відомо, чисельність населення залежить від показників його природного приросту та механічного руху. Волинська область належить до тих регіонів України, які мають порівняно високу народжуваність. Але впродовж 2018 – 2020 рр. кількість народжених зменшилася від 11270 до 10448 осіб, за рік. Важливою причиною зменшення показників народжуваності в Україні є неможливість багатьох молодих сімей народжувати дітей (безпліддя), що є прямим наслідком Чорнобильської трагедії. А в останні роки однією з основних причин стає відтік молоді – людей, які найбільше здатні до відтворення, за межі України, тобто міграція населення [2].

Основні демографічні показники Волинської області за 2018 – 2020 рр. [2].

Таблиця 1

	Статистичні дані за 2018 р.	Статистичні дані за 2019 р.	Статистичні дані за 2020 р.
Чисельність наявного населення на початок року	1038457	1035330	1031421
Природний приріст (скорочення) населення, за рік	-2440	- 2912	- 3896

Народжуваність, за рік	11270	10420	10448
Смертність, за рік	13710	13332	14344
Кількість зареєстрованих шлюбів, за рік	6086	6069	4669
Кількість розірваних шлюбів, за рік	3369	2978	2611
Міграційний приріст (скорочення) населення	-687	-998	-128

Кількість розірваних шлюбів протягом 2018 – 2020 рр. спадає від 3369 до 2611 шлюбів (за рік), а укладання шлюбів у 2019 – 2020 рр. зменшилося на 44 %. На таку ситуацію вплинув карантин, однак тенденція до скорочення кількості шлюбів спостерігається від початку незалежності України.

Отже, закономірністю сучасних демографічних процесів в Україні є динамічне зменшення населення, спричинене низкою основних чинників, серед яких найважливішим слід вважати низький рівень народжуваності, що зумовлений, у свою чергу, соціально-економічними чинниками. У цій ситуації вбачається доцільним розроблювати концепції подовження віку проживання населення шляхом формування концепції здорового способу життя, активно впроваджуючи її із застосуванням стимуляційних та адміністративних (обмеження права вживання алкоголю й тютюну, посилення боротьби з наркоманією та алкоголізмом тощо) механізмів

Список використаних джерел

1. Демографічна ситуація в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу http://www.lutsk.ukrstat.gov.ua/18_11.htm (Дата звернення: 19.10.2021р.)
2. Міграційний рух населення за типом місцевості у 2002-2020 роках [Електронний ресурс]. – Режим доступу <https://profosv.org.ua/?p=565> (Дата звернення: 19.10.2021р.)
3. Демографічний паспорт – Волинська область [Електронний ресурс]. – Режим доступу http://database.ukrcensus.gov.ua/Mult/Dialog/statfile1_c_files/pasport1.htm?7 (Дата звернення: 19.10.2021р.)

ПЛАСТИКОВА ДОРОГА – ІННОВАЦІЙНИЙ ПІДХІД УТИЛІЗАЦІЇ СМІТТЯ, НАДЗВИЧАЙНО АКТУЛЬНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ РЕГІОНІВ

Погребський Т. Г. – к. г. н., доцент, завідувач кафедри економічної та соціальної географії ВНУ імені Лесі Українки

Ляховський Д. С. – студент 3 курсу географічного факультету ВНУ імені Лесі Українки

Постановка проблеми. У світі та зокрема в Україні актуальним питанням залишається розроблення шляхів утилізації та переробки пластику. Якщо у великих та розвинених містах ще можливо зустріти переробні станції та заводи, то у малих, з недостатнім фінансуванням містах та селах такі організації відсутні. Пластик, в кращому випадку, вивозять на сміттєзвалище, або ж просто викидають де завгодно, завдаючи величезної шкоди довкіллю. Саме тому потрібно шукати шляхи вирішення даної проблеми.

Мета дослідження. Дослідити як використання пластику для створення автомобільних шляхів сполучення здатне вирішити питання утилізації пластику та навести конкретні аргументи значимості використання даної технології. Розглянути досвід інших держав у будівництві доріг із даних відходів

Результати дослідження. Технологія створення доріг із пластику – це інноваційне, наукове, екологічне, доступне і запатентоване технологічне рішення для переробки пластикових відходів шляхом їх повторного використання для асфальтування доріг [1].

Ми стаємо свідками того, що проблеми відходів мають глобальний масштаб і вимагають все нових і нових підходів до їх вирішення. Цілком реально щоб одним з таких рішень стало повторне використання відходів у різних галузях, зокрема в будівництві доріг.

Суть пластикових доріг відбивається в самій їх назві. Це дороги, які будуються з пластику повністю, або ж з домішками пластику з іншими матеріалами.

Будують такі дороги, в основному, з переробленого пластику: побутові відходи, одноразовий посуд, кришечки пляшок, ковпачки, соломинки, пластикові меблі і т. д. [2].

Головна перевага для навколишнього середовища – пластикові дороги виготовляються із вторинної сировини, яка, в іншому випадку, просто з'явиться на сміттєзвалищі.

Дану технологію доволі успішно використовує низка держав. Індія є світовим лідером у створенні «пластикових» доріг.

Технологію створення доріг з пластика в Індії в 2002 році розробив Раджагопалан Васудеван, професор хімії Інженерного коледжу Тіагараджара у південному місті Мадурай. Він запатентував технологію перетворення звичайного сміття на дорожнє покриття, яке частково замінює бітум – основний компонент асфальту[3].

У Новій Зеландії, в Новому Плімуті, теж побудували дорогу з використаного пластику. Візуально дорожнє покриття нічим не відрізняється від звичайного асфальту, але, насправді, у складі покриття знаходиться більше 833 000 перероблених банок з-під йогурту і молока[3].

Дослідивши дане питання ми пропонуємо організовувати будівництво пластикових доріг і в Україні. На прикладі Ковельського району ми розглянули перспективи розробки даного проекту створення доріг з «відходів».

Отже, головні цілі проекту: зменшення викидів пластику у навколишнє середовище; будівництво заводу з подрібнення та переплавки пластику; переробка пластику за новітніми методами; використання території сміттєзвалища у Ковелі для будівництва заводу; ознайомлення населення зі шкодою пластику на навколишнє середовище; запуск централізованого збору та перевезення пластику на території району.

Очікувані результати проекту:

- збільшення робочих місць у результаті функціонування заводу;
- вирішення проблеми із полігоном сміття у м. Ковель та пластиковими відходами району;
- населення буде більш свідомо ставитись до викидів пластику;
- використання пластику дозволить заощадити на бітумі;
- ціна пластикового розплаву буде нижчою в порівнянні з бітумом;
- зменшення використання асфальту, що економить природні ресурси[3];

- зменшення викидів парникових газів при виробництві доріг із пластику на 30 тонн, тому що 10 % бітуму в них замінено переробленим пластиком[3];
- пластикові дороги більш стійкі до погодних впливів і температур [3];
- дані дороги краще поглинають звук.

Ключові заходи проєкту: відсортувати сміття на Ковельському сміттєзвалищі; розробити централізований вивіз пластику із сіл району; провести роботу із населенням про шкоду пластику на навколишнє середовище; побудувати будівлю де можна буде встановити дробилки для пластику та для переплавки пластику. налагодити зв'язок із Ковельським асфальтним заводом про поставку переплавленого пластику.

Даний проєкт можна реалізувати протягом 3-4 років. Звичайно, на даний задум потрібні немалі кошти, але із пластиком, який щоденно викидається, потрібно щось робити. Ми вважаємо, що частину витрат на себе може взяти Ковельська районна державна адміністрація та ТГ району. Частину суми можна зібрати за допомогою аукціону: припустимо потрібно 6 млн. грн. Розділяємо цю суму на 60 000 акцій, одна акція коштує 100 грн., кожен охочий зможе придбати її, таким чином долучитись до збереження природи. Зважаючи, що населення району багатотисячне, застосувавши гарну піаркампанію продаж акцій не складе особливих зусиль, адже кожен бажає жити у чистому довкіллі.

Висновки. Пластикові дороги здатні вирішити питання з утилізації пластику, зберігаючи екологію планети для майбутніх поколінь.

Список використаних джерел

1. В Індії понад 100 тисяч кілометрів доріг зроблено із переробленого пластику (відео) [Електронний ресурс]. URL: <https://svidok.online/v-indiyi-ponad-100-ty-syach6-kilometriv-dorig-zrobleno-iz-pereroblenogo-plasty-ku-video/>
2. Дороги в Ефіопії [Електронний ресурс]. URL: <https://www.ekocentr.com.pl/May/01-19409.html>
3. Пластикові дороги: як їх будують в світі і чи з'явиться в Україні асфальт з вторсировини [Електронний ресурс]. URL: <https://rubryka.com/article/plastic-roads/>

ОСОБЛИВОСТІ КРАЄЗНАВЧОЇ РОБОТИ ШКОЛЯРІВ ПРИ СТВОРЕННІ ШКІЛЬНОГО МУЗЕЮ СЕЛА ДОРОСИНІ

Погребський Т. Г. – к. г. н., доцент,
завідувач кафедри економічної та соціальної
географії ВНУ імені Лесі Українки
Мілінчук В. В. – студентка 3 курсу географі-
чного факультету ВНУ імені Лесі Українки

Основним результатом пошукової діяльності школярів є створення та діяльність музею історії села Доросині, зареєстрованому при Доросинівській ЗОШ І-ІІІ ступенів управлінням освіти і науки Волинської обласної державної адміністрації 12.11.2001 року. А тепер належить Доросинівському ліцею який розташований на території Доросинівської ОТГ.

Музей був створений у дуже короткий термін. Робота розпочалася у вересні 1989р., а експозиція була готова вже у травні 1990 р. Протягом року школярами було зібрано біля 300 експонатів, зараз їх 975. Збиранням експонатів займалися і займаються учні середніх і старших класів. Школярі під керівництвом наставників активно шукали експонати: у будинках, на горищах, у клунях; ходили до сусідів, бабусь, дідусів, інших родичів. Створення музею стало результатом тісної співпраці учнів, вчителів, батьків, громадськості і органів місцевого самоврядування. Науково-методичну допомогу надали Волинський обласний краєзнавчий музей і Волинський обласний державний архів. На сьогодні ця співпраця продовжується, музей поповнюється новими експонатами.

Музейна експозиція сьогодні складається з таких розділів:

1. З глибини віків.
2. Під владою Речі Посполитої та Російської імперії.
3. В Українській державі(1917-1920pp.)
4. Боротьба за волю (1921-1939pp.)
5. Лихоліття Другої Світової війни (1939-1945pp.)
6. Доросині в повоєнний час.
7. Село в незалежній Україні.
8. Честь. Слава. (присвячений учасникам АТО)

Тут зібрані матеріали від найдавніших часів до сьогодення. Серед експонатів музею: кам'яне ядро, баклажка часів Першої світової війни, ножі для копання торфу, прес для сиру, глечики-двійники, українська піч, вишивки 1925-1940 років. На стенді «Лихоліття Другої Світової війни» – імена загиблих земляків. Їх тут 122 замість 102, прізвища яких викарбувані на обеліску Слави. Ще 20 імен жертв війни відшукала пошукова група вчителів та учнів школи. Тут фото і біографічні відомості семи доросинівців, юність яких обпалила афганська війна. І, звичайно, світлий спомин про Юрія Троцюка, який повернувся з Афганістану в цинковій домовині.

Стенд «Честь.Слава» увінчаний прізвищами хлопців – доросинців, які з 2014 року перебували в зоні АТО, захищали східний кордон нашої держави. Наш земляк, випускник школи, Андрій Заєць мужньо загинув в бою з ворогом. Про вічну шану герою свідчить меморіальна дошка, які знаходиться при вході до школи. Бійцем АТО, Андрієм Туроком до музею передано особисті речі нашого земляка: костюм, каску, миску.

Учні і вчителі школи постійно співпрацювали з односельчанином – педагогом і письменником Степаном Курило – Швансом, автором романів і хронік «На шляхах звивистих», «У вихорі війни», де через призму подій в селі показано як трагічну так і славу історію волинського краю. Для ілюстрації першої частини книги автору було передано 20 фотодокументів шкільного музею. У 2001 р. зібрано матеріал про історію церкви у зв'язку з відзначенням 120-річчя храму Св. Луки.

У 2002 р. зібрано матеріал про німецьких колоністів, які проживали у селі у 1877-1940 роках. При допомозі вихованців краєзнавчого гуртка облаштовано зруйноване в радянські часи кладовище колишніх німців- колоністів. У 2002 році, в рік виходу телефільму – переможця 4 міжнародного конкурсу телефільмів «Мій рідний край» - «На гостину до Шванса», в шкільному музеї відбулася хвилююча зустріч із жителем ФРН Генріхом Янатом, який був виселений з Доросинь у 8-річному віці, і тільки тоді мав можливість покласти квіти на могили своїх рідних.

В рік 75-ї річниці УПА повернуто імена 11 жителів, пов'язаних з діяльністю ОУН –УПА. Записано спогади очевидців – доросинівців про польсько-український конфлікт, жертвами якого стали 5 односельчан – українців в 1943 році.

Краєзнавчо-дослідницька робота шкільного музею с. Доросині спрямована на досягнення конкретних цілей. Зібрано чимало матеріалу про школу, її випускників і вчителів. Це дає можливість гідно відзначати 50-річні випуски середньої школи, річницю заснування школи.

Постійно діє виставка книг майстрів слова, доля яких так чи інакше тісно пов'язана з селом Доросині: Ігоря Павлюка, Володимира Лучука, Степана Шванса, Василя Федчука, Миколи Ткачука, Володимира Василюка.

Сучасна освіта перебуває в постійному інноваційному пошуку, прагне прогресивних змін. Але творити майбутнє неможливо, не знаючи або забуваючи свою історію. Оновлення музейної справи є актуальним питанням у наш час, тому створення музейного комплексу школи є запорукою систематизації та узагальнення досвіду роботи педагогічного й учнівського колективів, пропаганди новітніх технологій, побудованих на традиціях і звичаях навчального закладу, популяризації ефективних форм та методів роботи з молодим поколінням.

Зібрані в музеї предмети й матеріали зберігають пам'ять часів і поколінь. Мова музею – мова оригіналу, першоджерела історичної інформації. Пам'ять про минуле допомагає правильно оцінювати сьогодення, осмислено працювати на майбутнє.

Список використаних джерел

1. Волинський облдержархів. – Ф.35. – Оп.5. – Спр.379. – Арк.123. – Спр.385. – Арк.267.
2. Курило – Шванс С.М – Село Доросині і його люди. – Луцьк. – 2012р. – с. 340.
3. Майко С. М. Шкільний музей як форма додаткової освіти / С. М. Майко // Педагогічний пошук. – 2017. – № 2. – С. 64-66.
4. Мацюк Р. М. Тут минуле не розминулося з майбутнім. Газета «Наш Край» №19 від 17.05.2012р.
5. Микола Вавренчук.-Вірні присязі.-Учасники національно-визвольного руху .Рожищенський район. – Луцьк,2017. – с.301
6. Минуле і сучасне Волині та Полісся. Рожище і рожищенці в історії Волині та України: проблеми волинезнавства. – Вип. 23. – с. 21-25.
7. Федчук В. В. Школі в Доросинях – 120 років. Газета «Сільська школа» № 43-44. від 19.11.2008р.

СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ БІЗНЕСУ У ВОЛИНСЬКІЙ ОБЛАСТІ: СУЧАСНИЙ СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Погребський Т. Г. – к. г. н., доцент, завідувач кафедри економічної та соціальної географії ВНУ імені Лесі Українки

Пилипчук Л. О. – студентка 3 курсу географічного факультету ВНУ імені Лесі Українки

Питання соціальної відповідальності бізнесу, останнім часом, набуває все більшої актуальності на території України, і, зокрема, у Волинській області. Соціальна відповідальність бізнесу, яка вже достатньо давно набула поширення в багатьох країнах світу,

передбачає необхідність досягнення балансу інтересів між корпоративними, державними і громадськими інститутами та виступає основою сталого розвитку.

Даному напрямку розвитку економіки присвячено багато наукових розробок. В цілому, в них описуються загальні характеристики соціальної відповідальності, форми її реалізації і можливості застосування до реальних підприємств, а також аналізуються міжнародні тенденції і моделі використання соціальної відповідальності у інших країнах. Це питання досліджували різні науковці, зокрема, Головінов О. М., Іваницька О., Гайдученко Ю. О., Рядинська І. А. та інші.

Соціально-відповідальна поведінка основних суб'єктів суспільства – державних та місцевих органів влади, корпоративних структур, громадських організацій, громадян є гарантією сталого економічного та соціального розвитку, покращення якості життя, удосконалення виробничих відносин. Основні ідеї концепції сталого розвитку мають бути реалізовані шляхом прийняття стратегій соціальної відповідальності учасниками економічних відносин. Такий підхід дозволить інтегрувати в управлінські рішення передовий досвід поєднання приватних та суспільних інтересів на шляху підвищення конкурентоспроможності[1]

Концепція соціальної відповідальності у Волинській області знаходиться на початковому етапі розвитку. Взаємодія у галузі соціального партнерства є невпорядкованою та поелементною, відбувається на рівні окремих проєктів та ініціатив в умовах слабких інститутів громадянського суспільства. Найбільш активними в сфері соціальної відповідальності на теперішній час є іноземні та великі українські компанії, серед них: група компаній з виробництва деталей до автомобілів Kromberg & Schubert та мережа торговельних центрів «Епіцентр-К».

Соціальні ініціативи компанії «Kromberg & Schubert» реалізуються у таких напрямках: волонтерство, благодійність, підтримка Збройних сил України, дитяча безпека, захист тварин. У 2018 р. підприємство стало меценатом соціальної компанії, метою якої був захист і пошук дому для безпритульних тварин. З 2014 компанія регулярно бере участь у забезпеченні української армії необхідним обладнанням і матеріалами. На підприємстві встановлена «Скрина добра», в якій залишають посильну грошову допомогу працівники та гості заводу[3]

Ще одним яскравим проявом соціальної відповідальності даної компанії є щорічна участь у благодійній акції “Скоро до школи”. Її метою є забезпечення канцелярським приладдям і портфелями дітей з інвалідністю, з сімей учасників антитерористичної операції, дітям-сиротам, дітям, позбавленим батьківського піклування та дітям з сімей, які опинились в складних життєвих обставинах.

Соціальні ініціативи мережі торговельних центрів «Епіцентр-К» реалізуються таких напрямках: дитячий розвиток, підтримка спорту, соціально-освітні проєкти, захист довкілля.

Для збереження навколишнього середовища компанія регулярно збирає та відправляє на повторну переробку картон та інше паперове пакування. У 2020 році компанія «Епіцентр К» разом із партнерами: громадським об'єднанням «Батарейки, здавайтесь!» та постачальниками Duracell, VARTA, GP та Hausmark оплатила переробку близько 60 тонн батарейок[5]

Минулого року Епіцентр запустив грандіозний проєкт «Мільйони добрих справ» для підтримки малого та середнього бізнесу. У підсумку було обрано 21-го переможця, які отримали понад 10 млн грн на розвиток власного бізнесу.

Однак, всупереч наявності практичного досвіду втілення соціальної відповідальності окремими компаніями і підприємствами, її реалізація ускладнюється різними чинниками: дифіцитом державної підтримки, невисоким рівнем корпоративної культури, недостатнім усвідомленням переваг упровадження принципів соціально відповідальної поведінки, фінансовою слабкістю бізнес-структур, корупцією, безперервним перерозподілом власності тощо. Однією з основних перешкод залишається примітивне і недостатнє законодавче забезпечення з питань соціальної відповідальності[1]

Не дивлячись на позитивні тенденції щодо розвитку соціальної відповідальності бізнесу у Волинській області, її стан залишається далеким від ідеалу. Згадані вище проблеми можна вирішити різними способами: втілення пільгового оподаткування соціально відповідальних компаній, впровадження соціальної звітності згідно з міжнародними стандартами, введення державних програм з залучення компаній до сумісного виконання соціально важливих програм, створення партнерської мережі державою для просування спільних соціальних програм і проектів, запозичення досвіду успішних іноземних компаній, застосування міжнародних стандартів соціальної відповідальності[2]

Отже, подальший інтенсивний розвиток соціальної відповідальності бізнесу у Волинській області можливий, за умови урахування усіх перешкод не лише в межах області, а й на державному рівні. Загалом, активне впровадження соціальної відповідальності передбачає вивчення і використання досвіду успішних іноземних компаній.

Список використаних джерел

1. Охріменко О.О., Іванова Т.В. Соціальна відповідальність. – Навч. посіб. – Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут». – 2015. – 180 с.
2. Соціальна відповідальність бізнесу в Україні: сучасний стан та шляхи розвитку. // Вісник НТУ «ХПІ». – 2018. – №20. – С. 70–71.
3. Соціальна відповідальність бізнесу по-волинськи: військовий аспект [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://lutsk.rayon.in.ua/topics/383473-iaak-lutski-biznesmeni-dopomagaiut-atovtsiam>.
4. Мільйони добрих справ від Епіцентру: як переможці проєкту розвивають свій бізнес [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://zaxid.net/milyoni_dobrih_sprav_vid_epitsentru_yak_peremozhtsi_proyektu_rozvivayut_sviy_biznes_n152743
5. Соціальна відповідальність. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://epicentrk.ua/ua/about/sotsialna-vidpovidalnist/>.

СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНІ ПРОБЛЕМИ ДЕМОГРАФІЧНОЇ СИТУАЦІЇ У ВОЛИНСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Погребський Т. Г. – к. г. н., доцент,
завідувач кафедри економічної та соціальної
географії ВНУ імені Лесі Українки
Семенюк А. В. – студентка 3 курсу географічного факультету ВНУ імені Лесі Українки

Після здобуття незалежності в Україні ускладнилася демографічна ситуація. На неї впливає кілька негативних факторів: спад народжуваності, старіння населення,

погіршення здоров'я нації, економічна нестабільність у країні, а також міграційні процеси (з країни виїжджає більше людей, ніж повертається). Усе це призвело до того, що зараз в Україні десь на 10 млн менше постійного населення, ніж було в перші роки незалежності.

Демографічна проблема в Україні занепокоює політиків, соціологів, економістів та пересічних громадян. Однак, у широких колах громадськості переважають не зовсім обґрунтовані погляди щодо причин цієї кризи та, відповідно, способів виходу з неї. Поліпшення демографічної ситуації можна очікувати лише за умови поліпшення економічної ситуації в Україні, центральну роль у цьому мають відіграти: подолання бідності, на основі зростання доходів та рівня життя всього населення; реформування сфери праці, оскільки саме тут формуються провідні важелі репродуктивних і міграційних настанов; забезпечення ефективної зайнятості, яка має стати надійною гарантією належного рівня життя не тільки для самого працюючого, але й для його утриманця. Соціально-економічна перебудова суспільства в Україні спричинила гострі проблеми. Їхнє вирішення передбачає розробку науково обґрунтованої комплексної програми подолання демографічної кризи, яка б охоплювала не тільки питання простого відтворення населення, але й його розвитку у широкому соціальному контексті.

Демографія досліджує: динаміку кількості населення; зміни віково-статевої, шлюбної та сімейної структур населення; взаємозв'язок демографічних процесів і структур; вплив умов життя й суспільних відносин на демографічні процеси та структури; закономірності перебігу демографічних процесів з урахуванням конкретних умов місця та часу. Демографія розробляє методи, за допомогою яких здійснюється аналіз та прогноз демографічних процесів і структур.

Предмет демографії – відтворення населення в його суспільно-історичній обумовленості, тобто вивчення закономірностей та соціальної зумовленості народжуваності, смертності, чисельності шлюбів, їх припинення, повторне відтворення подружніх пар (сімей), а також населення загалом як єдності цих процесів.

Аналізуючи демографічну ситуацію у Волинській області за останні п'ять років 2016-2020 рр. чітко прослідковується скорочення чисельності наявного населення, поступове падіння народжуваності, не враховуючи 2020 рік та збільшення смертності населення.

Якщо вірити статистиці, то у 2020 році у Волинській області було зареєстровано 10448 новонароджених немовлят. Порівнюючи з показниками минулого року, то у 2020 році на 28 немовлят було народжено більше, але якщо порівняти з 2016 роком, то тут ситуація не з найкращих, адже дітей у 2020 було народжено менше на 2585. Найбільша кількість живонароджених немовлят була зареєстрована в м. Луцьк, Луцькому та Камінь-Каширському районах (рис. 1).

Найвищими в області є показники смертності серед населення м. Луцьк та м. Ковель – 2354 та 800 осіб відповідно. Що стосується природного приросту населення, то в області цілому він від'ємний, як і в районах. Додатний природний приріст мають лише Камінь-Каширський та Луцький райони.

Великою проблемою для області є також виїзд працездатного населення за межі держави. З 2016 до 2018 років кількість вибулих зростала швидкими темпами. До прикладу 2018 за кордон виїхало на 12007 громадян більше ніж у 2016. У 2019 та

2020 роках ситуація дещо змінюється через епідемію коронавірусу. Багато держав закрили свої кордони і заробітчани не могли виїхати, як наслідок кількість вибулих поповзла вниз[2].

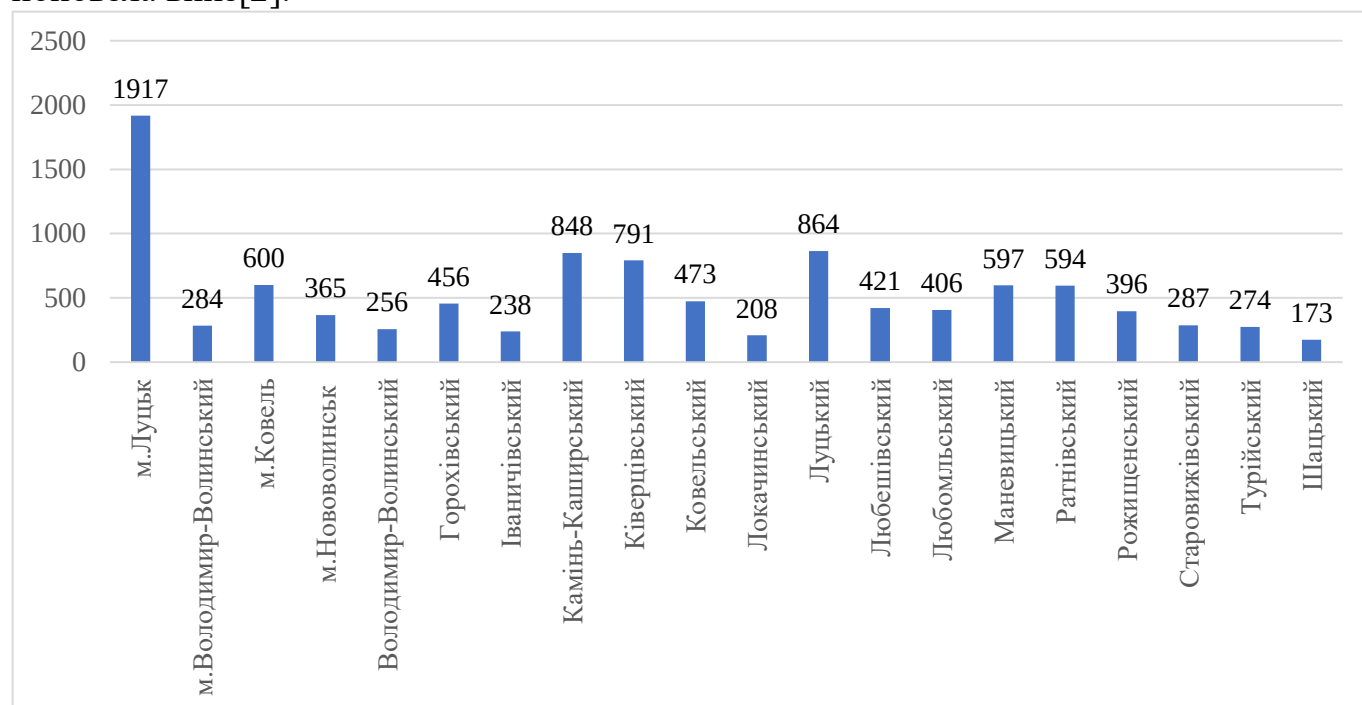

Рис. 1. Кількість живонароджених у містах обласного значення та районах у 2020 році (побудовано за даними [2])

Вважаємо, що для поліпшення демографічної ситуації у Волинській області потрібно насамперед забезпечити громадян робочими місцями у всіх сферах діяльності, високою заробітною платою, помірними цінами на ринку, удосконалити соціальну підтримку сімей та дітей, впровадити медичну реформу та європейські стандарти обслуговування, розвивати не лише обласний центр, а й малі міста.

Висновок. Для Волинської області скорочення населення загрожує насамперед геополітичними ризиками. Крім того, є економічні аспекти цієї проблеми – область може очікувати дефіцит трудових ресурсів, скорочення призовників, школярів і студентів, інтенсивне старіння населення. В даний час від вирішення демографічних проблем залежить наше майбутнє.

Список використаних джерел

1. Дорошенко Л. С. Демографія: навч. посіб. для студ. вищ. Навч. закл. К.: МАУП, 2005. 112с.
2. Головне управління статистики у Волинській області. URL: <http://www.lutsk.ukrstat.gov.ua/>

ПОЗИТИВНІ ТА НЕГАТИВНІ СТОРОНИ ПРОЦЕСУ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ

Погребський Т. Г. – к. г. н., доцент,
завідувач кафедри економічної та соціальної
географії ВНУ імені Лесі Українки

Шевчук І. І. – студентка 3 курсу географі-
чного факультету ВНУ імені Лесі Українки

Постановка проблеми. Як відомо, у квітні 2014 року Уряд схвалив основний концептуальний документ – Концепцію реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади. Після цього був затверджений план заходів щодо реалізації децентралізації, які дали старт реформі. Внаслідок чого, виникли наступні проблеми:

- відсутність підтримки реформи з боку широких верств населення, адже люди не розуміли сам процес децентралізації;
- недостатня кількість належно підготованих робочих кадрів до того ж низька кваліфікація службовців місцевого самоврядування для виконання нових функцій;
- швидке збільшення кількості ОТГ без пропорційного збільшення обсягу субвенції на розвиток інфраструктури знизило мотивацію громад до об'єднання та їхні можливості щодо соціально-економічного розвитку;
- високі ризики корупційних дій щодо використання бюджетних коштів. [1]

Мета дослідження – виявити та дослідити позитивні та негативні аспекти децентралізації.

Результати дослідження. Децентралізація – на перший погляд цілком позитивна реформа, адже вона спрямована на те, аби кожен мешканець села чи міста мав право на сучасну медицину й освіту, доступні та якісні адміністративні, комунальні, соціальні послуги, гарні дороги, чисті й освітлені вулиці. Проте, люди можуть впливати на якість цих послуг лише тоді, коли відповідальні структури та особи за їх надання знаходяться близько. Найближчою владою до людей є органи місцевого самоврядування: сільські, селищні міські ради та їхні виконкоми. Тому цілком логічно, що саме вони повинні мати широкі повноваження і достатньо коштів, щоб бути спроможними вирішувати усі місцеві питання і нести за це відповідальність. [2].

Проте не все так ідеально на шляху децентралізації, адже перш за все слід було проінформувати людей та ознайомити їх із цією реформою належним чином, аби мінімізувати супротив об'єднання територій.

Зрозуміло, що держава вже не мала часу готувати робочі кадри які повною мірою забезпечать відмінне надання своїх обов'язків, проте це не означає, що цю ситуацію потрібно залишати на такому ж рівні. Необхідно надавати можливість студентам, відповідних спеціальностей, більше практикуватись аби вони цілком уявляли та розуміли структуру та механізм який діє у органах місцевого самоврядування. Щодо працівників, які на даний момент займають керівні посади, актуальним буде підвищення кваліфікацій внаслідок проходження тренінгів тощо.

Тим не менш, органам державної влади слід переглянути питання стабільного забезпечення фінансової підтримки, адже у зв'язку зі збільшенням кількості ОТГ фінансування на кожную з них зменшилось, що закономірно викликає невдоволення у громадян.

І звісно, головним негативним аспектом є ймовірність виникнення корупційних схем. Для розв'язання цієї проблеми необхідно:

- забезпечити ефективний попередній та поточний держфінконтроль за їх діяльністю;

- налагодити максимально прозору діяльність місцевих органів влади та її контроль з боку громадськості. [3]

Висновки. Отже, підсумовуючи все вище сказане, можна зробити висновок, що процес децентралізації загалом несе за собою позитивні зміни, проте існують і негативні сторони даної реформи, які чітко прослідковуються на шляху до стабілізації соціально-економічного розвитку в ОТГ та усій країні загалом.

Список використаних джерел

1. ЗУ Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні від 01.04.2014 р.

2. Про реформу – децентралізація [Електронний ресурс]. URL: <https://decentralization.gov.ua/about>

3. П'ять проблем децентралізації, або як стати господарем у своєму місті [електронний ресурс]. URL: <https://www.pravda.com.ua/columns/2017/11/16/7162180/>

РОЛЬ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ СФЕРИ В ЕКОНОМІЦІ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Потапова А. Г. – к. г. н, доцент кафедри економічної та соціальної географії
ВНУ імені Лесі Українки

Якубець Л. В. – студентка 4 курсу
географічного факультету
ВНУ імені Леся Українки

Соціально-економічний розвиток регіону залежить від багатьох факторів, в тому числі й обсягу інвестицій, спрямованих на розвиток галузей через реалізацію різноманітних проєктів та програм. Саме інвестиції являються одним із факторів соціально-економічного розвитку території.

Інвестиції – це довготермінові вкладення капіталу в різні сфери та галузі народного господарства всередині країни та за її межами з метою привласнення прибутку.

У зв'язку з тим, що інвестиції являються обмеженим ресурсом, інвестори оцінюють не тільки об'єкт інвестування, але й інвестиційний клімат та інвестиційну привабливість регіону. При інвестиціях в регіональну економіку враховуються такі фактори, як економічний і політичний стан регіону, географічне положення та клімат, наявність природних ресурсів, інноваційний потенціал.

На сьогодні Волинська область є пріоритетним регіоном для залучення іноземних та вітчизняних інвестицій, адже має вдале географічне розташування, природні ресурси (лісові, земельні, водні, рекреаційні), досить розвинену транспортну систему, високий рівень освітньої, транспортної та прикордонної інфраструктури та характеризуються великою кількістю трудових ресурсів.

Показники капітальних інвестицій, що надійшли в економіку Волинської області мають позитивну динаміку (рис. 1). У 2011 році сума інвестицій складала 2577,1 млн. грн., а станом на початок 2021 року – 10193,8 млн. грн., що на 7616,7 млн. грн. більше [1].

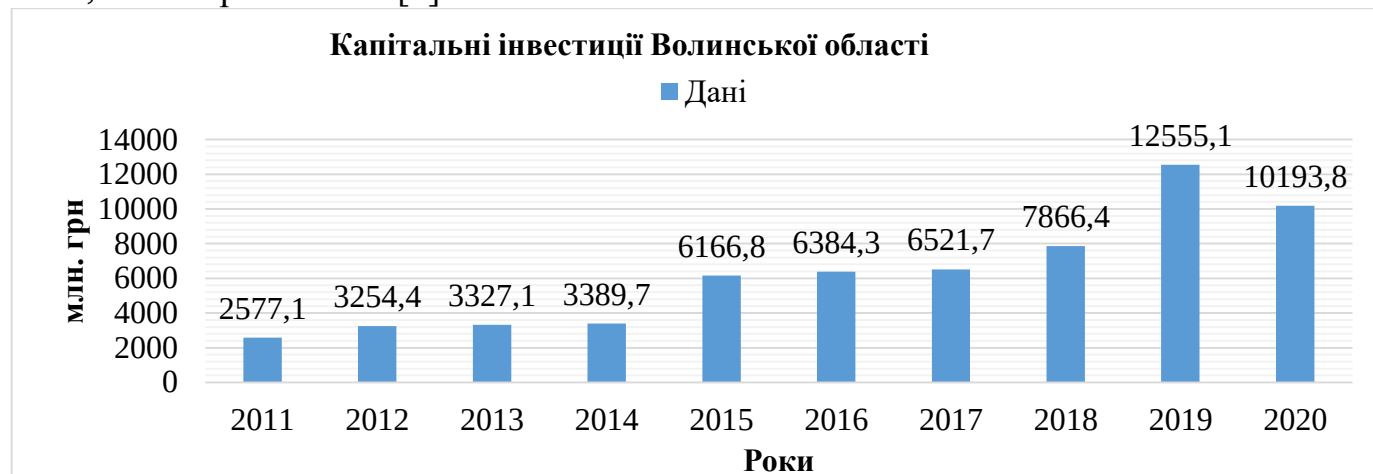

Рис. 1. Капітальні інвестиції Волинської області за 2011–2020 роки

Аналізуючи, капітальні інвестиції за видами економічної діяльності у січні–червні 2021 рр., бачимо, що обсяг капітальних інвестицій найбільший у промисловість – 25,3 %, будівництво – 25,1 %, сільське господарство – 16,2 % та державне управління й оборону – 15,1 % (рис. 2) [3].

Рис. 2. Капітальні інвестиції за видами економічної діяльності, січень-червень 2021 року

Велике значення для інвестиційного забезпечення регіону має залучення коштів іноземних інвесторів. Зокрема, іноземні інвестиції здійснюють партнери із 36 країн світу. Основними країнами-інвесторами є Кіпр, Британські Острови, Німеччина, Польща, Словаччина, на які припадає більше 72 % загального обсягу.

Найбільше інвестицій отримали господарюючі суб'єкти міст Луцька, Нововолинська та Ковельського й Луцького районів, у які спрямовано 93 % усіх інвестицій [2].

Прямі іноземні інвестиції були отримані 266 підприємствами регіону. Більше 57 % іноземного капіталу, укладеного з початку інвестування, зосереджені на промислових підприємствах. Зокрема, на підприємствах машинобудування,

деревообробки та виготовлення виробів з деревини, продуктів харчування, виробництва меблів, виготовлення гуми та пластмас.

Отже, Волинська область – це інвестиційно привабливий регіон з перспективними сферами розвитку економіки. На основі цього, можна зробити висновки, що потрібно удосконалювати інструменти залучень інвестицій в регіон з ціллю підвищення інвестиційної привабливості.

Список використаних джерел

1. Головне управління статистики у Волинській області: веб-сайт. URL: <http://www.lutsk.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 22.10.2021 р.).

2. Іноземні інвестиції в економіку області: веб-сайт. URL: volynrada.gov.ua/news/inozemni-investitsiyi-v-ekonomiku-oblasti.

3. Офіційний сайт Волинської обласної ради: веб-сайт. URL: <http://volynrada.gov.ua/node/29409> (дата звернення: 22.10.2021 р.).

МАРШРУТНІ СПОСТЕРЕЖЕННЯ ЗА СТАНОМ ПОГОДИ НА Р. ПРИП'ЯТЬ НПП «ПРИП'ЯТЬ-СТОХІД» ПІД ЧАС ПРОХОДЖЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ПОЛЬОВОЇ ПРАКТИКИ З КУРСУ «МЕТЕОРОЛОГІЯ ТА КЛІМАТОЛОГІЯ»

Свиріпа З. С. – студентка 2 курсу географічного факультету ВНУ імені Лесі Українки

Науковий керівник:

Нетребчук І. М. – к. г. н., доцент кафедри фізичної географії ВНУ імені Лесі Українки

Природні водойми пом'якшують кліматичні умови даної місцевості. Вони зумовлюють вищий рівень відносної вологості, знижують температуру повітря, збільшують швидкість вітру прилеглої території [1]. Для створення об'єктивної думки про вплив водойм на мікрокліматичні особливості заплави Прип'яті та Стоходу були проведені спостереження за погодою під час проходження навчальної польової практики з освітньої компоненти «Метеорологія та кліматологія».

Метою дослідження є порівняння та аналіз мікрокліматичних спостережень за станом погоди за маршрутом р. Прип'ять, а також оволодіння навичками та вміннями проводити спостереження за допомогою простих приладів як термометр, барометр, люксметр і гігрометр.

Для проведення спостережень за станом погоди були обрані 4 точки за маршрутом річкою Прип'ять: озеро Люб'язь – урочище Дубки – урочище Муравина – с. Сваловичі у Національному природному парку «Прип'ять-Стохід» (рис. 1). Спостереження проводили 05.07.2021 р. Протяжність маршруту становила 18 км.

Для визначення типу і класу погоди на обраних точках вимірювали такі метеорологічні величини: температура повітря і води, атмосферний тиск та вологість повітря, освітленість, хмарність, швидкість вітру. Перша точка маршрутного спостереження розміщувалася біля озера Люб'язь. Температура повітря становила 25,3° С, а температура води 23° С. Вологість повітря була 77 %. Освітленість території

– 1900 люкс. Загальна ступінь покриття неба хмарами становила 7 балів. Хмари були купчасті. Спостерігався північний вітер зі швидкістю 2 м/с. Загалом на точці спостерігалася мінлива хмарність, що відповідала 3 типу погоди [2].

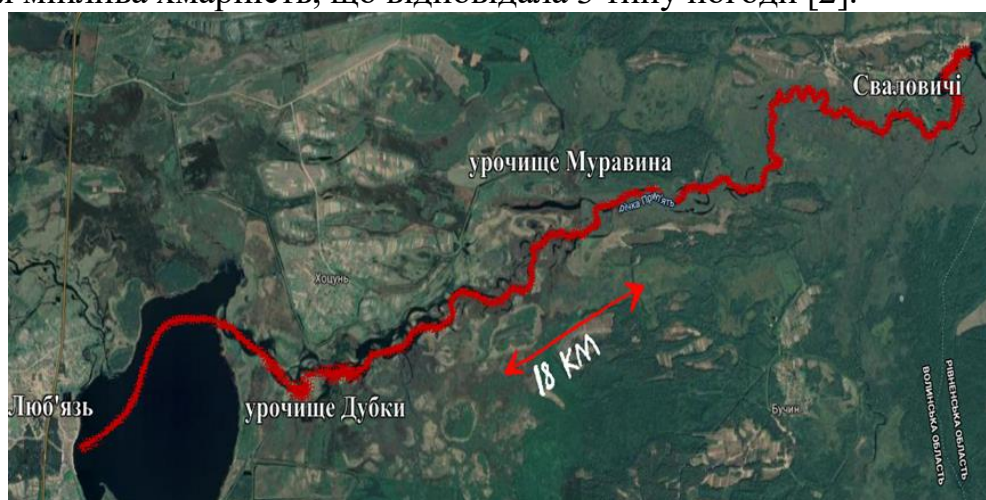

Рис. 1. Картосхема маршруту: озеро Люб'язь – Сваловичі

Наступна точка для спостереження була в урочищі «Дубки». Тут чергувались відкриті ділянки, як галявини, і насаджені дерева. Опівдні за маршрутом температура підвищилась до 26° С, а вологість знизилась до 73%. Отже, підтверджується закономірність про те, що із зростанням температури повітря вологість знижується. Також зафіксовано збільшення швидкості вітру до 2,2 м/с та освітленості території до 3400 люкс.

Третя точка нашого маршруту – урочище Муравина, що являє собою піщану гору заввишки 15 м з якої відкривається неймовірної краси краєвид на плесо Прип'яті. Оскільки вже була обідня пора, то температура повітря становила 26,7° С, вологість повітря – 68 %. Освітленість була 2000 люкс. Спостерігався штиль. Загальна хмарність небі становила 5 балів, спостерігалися купчасті хмари. Крім того, на піщаному крутосхилі бачили сліди черепах, які залишили кладки яєць.

Завершальна точка нашого маршруту була у с. Сваловичі. Температура повітря становила 28 градусів. Вологість – 68 %. Спостерігався південний вітер зі швидкістю 2,2 м/с. Ввечері збільшилась швидкість вітру до 6 м/с, що передвіщало зливу, сформувались купчасто-дощові, а також спостерігались атмосферні явища як грим, блискавка. Визначено 6 тип погоди. Результати узагальнено в табл. 1.

Таблиця 1

Результати мікрокліматичних спостережень за маршрутом
озеро Люб'язь – Сваловичі

Точка спостереження	Т _{пов.} , С °	Т _{вод.} , С °	Вологість, %	Освітленість, лк	Хмарність, бал	Вид хмар	Вітер, м/с	Тип і клас погоди
Люб'язь	25,3	23 °	77%	1900	7		Пн. 2 м/с	3
Дубки	26	23,2°	73%	3400	7		2,2 м/с	3
Муравина	26,7	23,1°	68%	2000	5		0	3
Сваловичі	28	23,6°	68%	2100	7		Пд. 2,2 м/с	3

Отже, за час спостереження погода за маршрутом була мінлива та лише ввечері спостерігалась похмурою. Визначено 3 тип погоди – мінлива хмарність 3-7 бали, швидкість вітру 0-2 м/с та III клас погоди – малохмарна, тепла, помірно волога, без опадів. Тому за таких умов погоди не спостерігалось чітких мікрокліматичних відмінностей за маршрутом, оскільки була мінлива хмарність.

Список використаних джерел

1. Врублевська О. О., Катеруша Г. П., Гончарова Л. Д. Кліматологія: підручник. – Одеса: Екологія, 2013. – С. 249-256.
2. Нетробчук І. М. Польова практика з метеорології та кліматології: методичні рекомендації для студентів географічного факультету. – Луцьк, 2017. – 105 с.

ОЦІНКА ЯКОСТІ ВОДИ ЗА ОРГАНОЛЕПТИЧНИМИ ПОКАЗНИКАМИ ОЗЕРА БІЛИНСЬКЕ КОВЕЛЬСЬКОГО РАЙОНУ

Теребейчик І. В. – студентка 2 курсу географічного факультету ВНУ імені Лесі України
Науковий керівник:

Нетробчук І. М. – к. г. н., доцент кафедри фізичної географії ВНУ імені Лесі України

Озера відіграють важливу роль у житті людини. Так, наприклад, їх використовують з метою рекреації, риболовлі, водного спорту тощо. Для того щоб з'ясувати придатність води до задоволення тих чи інших потреб визначають органолептичні показники її якості.

До органолептичних показників відносяться ті параметри, які визначаються за допомогою органів чуття людини, зокрема зору, нюху та смаку та оцінюються за інтенсивністю їх сприйняття. До них відносяться колір, прозорість, запах і смак.

Під час краєзнавчо-гідрографічної експедиції «Озерами Лесиного краю» визначено якість води за органолептичними показниками озера Білинське.

Озеро Білинське розташоване в центральній частині села Білин Ковельського району. Озеро є карстового походження, майже овальної форми. Площа водойми становить 16 га, а площа водозбору – 8,55 км², об'єм озера – 640 тис. м³. Ширина озера становить 0,40 км, довжина – 0,55 км, максимальна глибина – 6 м, пересічна глибина – 2 м. Берег озера має чіткий контур. На ньому розміщені з півдесятка кладок-пірсів. Також на плесі знаходиться невеликий острівцець [2].

Донні відклади озера представлені торф'яно-болотними, піщано-мулистими відкладами, а центральна частина – органо-вапняковим сапропелем та його видами. Як відомо, сапропель це дієве, а головне органічне добриво, що значно підвищує ефективність родючості «бідних» ґрунтів. Потужність сапропелю Білинського озера в деяких ділянках досягає 9 м, а середній показник становить 3,82 м. Отже, це озеро має природно-ресурсний потенціал.

Під час краєзнавчо-гідрографічної експедиції для визначення фізичних властивостей води озера: температури води, прозорості, кольору, запаху та рН середовища використали рідинний термометр, диск Секкі, прозору пробірку, лакмусовий папір

Температура води озера Білинського сягала $+12^{\circ}\text{C}$. Прозорість води озера визначили за допомогою диска Секкі (рис. 1). Це диск діаметром 30 см, що на тросі опускають плазом у воду й зауважують глибину, на якій він перестає бути видимим. Ця глибина, виражена в метрах, приймається за міру прозорості води [1]. Показник прозорості становить – 0,12 м. Це дуже низький показник прозорості, тому ця водойма потребує освітлення. Це пояснюється через завислі у воді речовини мінерального або органічного походження.

Відібравши воду з озера у пробірку, спостерігали за її кольором і визначили, що вона має зеленувате забарвлення (рис. 2). Це засвідчує про те, що водойма знаходиться у стадії цвітіння. Це відбувається через масовий розвиток синьозелених водоростей, який викликає зміну кольору води і погіршує кисневу забезпеченість вод.

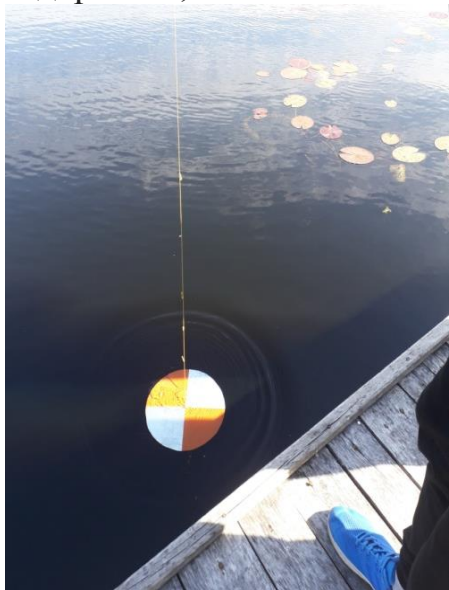

Рис. 1. Визначення прозорості води диском Секкі

Рис. 2. Зеленуватий колір води озера

Однією з причин масового розвитку фітопланктону є надходження у водойму мінеральних, особливо фосфоромістких добрив, синтетичних мийних засобів, органічних забруднювальних речовин. Тому, вважаємо, що основним чинником цього процесу є антропогенна діяльність. Адже навколо озера розміщені приватні будинки та сільськогосподарські об'єкти.

Також з відібраної раніше проби води визначили запах, який віднесли до болотного. Останній зумовлюється продуктами розкладання рослин. рН середовище визначали за допомогою лакмусового папірця. Рівень рН води озера Білинського наближався до 6, що засвідчило кисле середовище.

Отже, за результатами проведених органолептичних вимірювань нами встановлено, що озеро Білинське не придатне для рекреації через бурний розвиток синьозелених водоростей, які небезпечні для організму людини через високотоксичний вплив під час контакту. Відповідно до цього, розвиток риболовлі на цій водоймі теж не можливий.

Розвиток рекреації та риболовлі буде розвиватися тільки після очистки водойми. Озеро Білинське має природно-ресурсний потенціал, завдяки сапропелевим відкладам. При раціональному використанні, сапропелеві відклади можна використовувати в якості добрива для ґрунтів з низькою родючістю. Також сапропель можна експортувати за кордон, де він високо цінується.

Список використаних джерел

1. Визначення якості питної води за фізичними показниками. URL: http://socrates.vsau.org/b04213/elbook/view_page.php?book_id=1&user=575&page_id=21
2. Озеро Сільське-II. URL: <https://vodres.gov.ua/node/1806>

ПОВЕРХНЕВІ ВОДИ РІВНЕНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Чижевська Л. Т. – к. г. н., доцент кафедри фізичної географії ВНУ імені Лесі Українки
Семенюк А. В. – студентка 3 курсу географічного факультету ВНУ імені Лесі Українки

Рівненська область розташована на північному заході України, в зоні мішаних лісів – Українському Поліссі (ліси займають понад 38 % території) та у Лісостепу. Поверхня області рівнинна, північна частина зайнята Поліською низовиною, південна – Волинською височиною. Рівненщина багата на поверхневі води. Територією області протікає 171 річка, довжиною понад 10 км, знаходиться 150 озер, 12 водосховищ, 1688 ставків.

Річки області належать до басейну правої притоки Дніпра – р. Прип'ять. Загальна довжина всіх річок області становить 4,45 тис. км. До категорії середніх річок області відносяться – Стир, Горинь, Случ, Іква, Ствига, Льва. Вони беруть початок за межами області й протікають з півдня на північ – у субмеридіальному напрямку. Лише ділянки річок Случ, Іква і особливо Горинь у середній течії під впливом структурно-геологічних особливостей території набувають субширотного напрямку. Густота річкової сітки області нерівномірна. Вона більша в лісостеповій зоні області і дещо менша на Поліссі.

У межах Полісся похили річок невеликі й змінюються від 0,3 до 0,6%. Річки мають широкі, із заболоченими заплавами долини, в яких є багато стариць, озер. Завдяки малому похилу, річки цієї території відзначаються повільною течією. На півдні, в межах Волинської височини, похили водотоків значно більші і становлять 1,0-1,5 %, подекуди досягаючи 3,0-5,0%. При цьому долини річок вузькі та глибокі, ширина заплави незначна.

Річки поліської частини області живляться переважно за рахунок талих снігових вод, меншою мірою – ґрунтових вод та атмосферних опадів. На Поліссі підземні води формують лише 8-20% річного стоку. В Лісостепу частка підземного живлення (35-45%) майже зрівнюється зі сніговим (25-45%), та й навіть перевищує його, а для окремих річок становить до 49% (р. Вілія) і навіть до 64% (р. Іква). Водність річок найвища навесні, дещо нижча взимку, найнижча у літньо-осінній період. Максимальні витрати води простежуються під час повені і лише у невеликих басейнах можуть формуватися під час дощових паводків. У внутрішньорічному ході річкового стоку чітко виражені весняна повінь та літньо-осінньо-зимова межень. Малі річки в найпосушливіші місяці року повністю пересихають. Льодостав на річках в минулі періоди встановлювався на початку грудня і тривав до середини березня.

Озера переважають у поліській частині області. У заплавах річок налічується близько 750 заплавних і старичних водойми, площа яких, як і обриси берегів та

водозапаси, змінюється з року в рік та впродовж року. Саме вони є основною генетичною групою природних водойм Рівненщини. Доволі поширеними, зокрема у північно-західній частині області, карстові озера.

Найбільші серед озер Рівненщини – Нобель (4,99 км²) та Біле (4,53 км²). Озеро Біле має пологіе та піщане дно з максимальною глибиною 26,8 м. Середня глибина озера 10 м. Живиться підземними, частково талими сніговими й дощовими водами. З дна б'ють холодні та теплі джерела, а на глибині 8 м температура постійна: +8 °С. Тому і в морози поверхня не повністю замерзає, товщина криги – 25-50 см, рідше 80 см. До глибини 2-2,5 м вода прозора. В озері виявлено 22 види риб. Озеро Нобель розташоване в заплаві Прип'яті, розділене на дві частини півостровом, із розташованим на ньому с. Нобель, що простягається з півночі на південь. Є чотири острови – два великі і два малі. Улоговина має неправильну серцеподібну форму. Береги і дно піщані, дуже розчленовані. Максимальна глибина – 11,3 м. Живиться за рахунок водообміну з річкою Прип'ять, яка впадає в його східну частину з півночі і випливає з нього зі сходу. Прозорість води сягає 2 м. Взимку є вона замерзає.

В області функціонує 12 водосховищ з повним об'ємом 47,8 млн м³, з яких 7 – руслові, 5 – наливні. Хрінницьке водосховище, що на р. Стир, має об'єм води понад 10 млн м³ і використовується для функціонування Хрінницької ГЕС потужністю 960 кВт, а також для рекреаційних та рибогосподарських потреб. На р. Іква працює Млинівська ГЕС потужністю 360 кВт. [1].

Значна роль місце належить мінеральним водам Рівненщини. Найбільш перспективними мінеральними водами є хлоридно-натрієві питні води миргородського типу, запаси яких розвідані в селах Жобрин та Олександрія Рівненського району, смт Степань Сарненського району, м. Острог. У Дубенському районі виявлено сульфатно-натрієві води питного призначення з мінералізацією 3-6 г/дм³. Радонові мінеральні води трапляються поблизу сіл Вири Сарненського та Маринин Березнівського районів [3].

Область порівняно багата на водні ресурси, що останнім часом безупинно втрачаються, якість води погіршується, передусім через недбале господарювання: проведення меліорацій, хімізацію сільського господарства, розорювання заплав, вплив промисловості та міських систем. Особливої актуальності набуває проведення систематичного гідроекологічного моніторингу, запровадження управлінських заходів із охорони та раціонального використання водних ресурсів [2].

Список використаних джерел

1. Річки та озера Рівненщини: бібліогр. Розвідка / уклад.: Н. Приходько; ред. О. Гаврисюк; Рівн. обл. б-ка для молоді. – Рівне, 2019. – 68 с.

2. Стратегія розвитку Рівненської області на період до 2027 року. Департамент екології та природних ресурсів Рівненської облдержадміністрації URL: <https://www.ecorivne.gov.ua/>

3. Водосховища Рівненської області URL: <http://wikipedia.ua.nina.az/>

ПЕРЕВАГИ І НЕДОЛІКИ РИНКУ ЗЕМЛІ В УКРАЇНІ

Чижевська Л. Т. – к. г. н., доцент кафедри фізичної географії ВНУ імені Лесі Українки
Шевчук І. І. – студентка 3 курсу географічного факультету ВНУ імені Лесі Українки

Постановка проблеми. Як відомо, переважна частина території України розташована у західній частині Східноєвропейської рівнини. Завдяки теплому клімату, здебільшого рівнинному рельєфу (95 % – рівнини, 5 % – гори), поширенню родючих ґрунтів, зокрема чорноземів, в Україні сформувались доволі сприятливі умови для сільськогосподарського виробництва [1, 2, 4]. Проте, нещодавно Верховна Рада України ухвалила закон «Про внесення змін до Земельного кодексу України та інших законодавчих актів щодо удосконалення системи управління та дерегуляції у сфері земельних відносин», який передбачає продаж земель сільськогосподарського призначення, тобто запровадження ринку землі з метою оптимізації використання наявних земельних ресурсів [5]. Документ неоднозначно сприйнятий суспільством, є багато його прихильників, але багато хто не розуміє його суті, і тому не схвалює, прогножуючи негативні наслідки.

Мета дослідження. Виявити та дослідити переваги і недоліки ринку землі в Україні.

Результати дослідження. Насамперед, варто зазначити, що ринок землі – це сукупність суспільних, правових, економічних відносин, де у процесі ринкового обігу відбувається зміна землекористувачів або ж землевласників [6].

На перший погляд ринок землі є цілком позитивним явищем:

- кожен громадянин зможе розпоряджатись землею на власний розсуд;
- земля набуде вартості і цінності, як для звичайного громадянина так і для фермера [3];
- за прогнозами аналітиків, дана реформа позитивно вплине на економічну ситуацію в Україні;
- держава отримає свідомих фермерів, які зацікавлені у своїй діяльності та несуть відповідальність за земельні ділянки.

Найбільше вигоди в разі придбання землі отримають в перші два роки фермери. Власна земля фермерам дозволить міцніше стояти на ногах завдяки підвищенню капіталізації їхнього бізнесу. З'явиться середній земельний клас. Відбудеться повне оновлення фермерського ринку.

Окрім того, держава гарантуватиме право на первинну покупку тим, хто нині лише орендує земельні ділянки, таким чином сформується легальний ринок землі.

Позитивним є і те, що в законопроекті передбачено, що державні та комунальні землі сільськогосподарського призначення, землі які знаходяться у межах прикордонної території (50 – ти кілометрова зона) не можуть бути продані.

Незважаючи на усі вище перераховані позитивні аспекти даної реформи, можливо виокремити і негативні її сторони:

- великі капітали поглинуть українські землі;
- скасування заборони на продаж сільськогосподарських земель може відкрити прямий шлях дорогу для рейдерських захоплень;

- можливість окремим людям та підприємствам скупити сотні тисяч гектарів (серед них можуть бути підставні та пов'язані особи);
- відмова оприлюднення інформації про ціни на ринку землі;
- закон прийнятий із порушенням регламенту, що дає можливість ставити під сумнів його легітимність;
- оскільки земля переходить у власність місцевої влади, тобто ОТГ, зростає ймовірність корупційних схем щодо розподілу земельних ділянок між мешканцями самого ОТГ.
- підприємствам, які тільки почали працювати та взяли великі кредити, вклялися у господарство і техніку, вільний ринок землі стане додатковим фінансовим навантаженням [7].

Висновки. У ході проведення аналізу особливостей ринку землі в Україні в частині продажу земель сільськогосподарського призначення і земельних паїв, можна зробити висновок, що очевидною є перевага негативних моментів над позитивними для власників земель, землекористувачів та суспільства загалом. Водночас, відкриття ринку землі, за умови його вдосконалення, сприятиме вирішенню низки економічних, соціальних та навіть екологічних питань.

Список використаних джерел

1. Моніторинг земель / За ред. А. Я. Сохнича. Львів: Манускрипт, 2008. 264 с.
2. Медведєв В. В. Родючість ґрунтів: Моніторинг та управління/ В. В. Медведєв. К.: Урожай, 1992. 246 с.
3. Оцінка земель/ за ред. М. Г. Ступеня. Львів: Новий світ, 2005. 308 с.
4. Позняк С. П. Ґрунти України та їхня оцінка (географо-екологічні аспекти). Землі сільськогосподарського призначення: права громадян України. Львів: ПАІС, 2005. С. 29-53.
5. ЗУ «Про внесення змін до Земельного кодексу України та інших законодавчих актів щодо удосконалення системи управління та дерегуляції у сфері земельних відносин»
6. Про ринок земель [електронний ресурс]. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/JF1NJ02A>
7. Переваги та недоліки Закону Україну щодо обігу земель сільськогосподарського призначення [електронний ресурс]. URL: <https://ilawu.ua/ua/blog/post/54>

СЕКЦІЯ 16. ПСИХОЛОГІЯ: КЛІНІЧНІ, ПЕДАГОГІЧНІ ТА ВІКОВІ ВИМІРИ

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РЕЗИЛІЄНТНОСТІ ПІДЛІТКІВ

Голянська Л.Р. – студентка 2 курсу
магістратури, спеціальність психологія,
Криворізького державного педагогічного
університету

Сошина Ю.М. – к.психол.н., старший
викладач кафедри практичної психології
Криворізького державного педагогічного
університету

Підлітковий вік – один із визначальних періодів онтогенетичного розвитку, який накладає відбиток на все подальше життя людини. Життєві труднощі, негаразди чи проблеми особливо складно переживаються у цей період. Формування резилієнтності підлітків є запорукою успішного протистояння стресам та викликам у житті. Чимало занепокоєння викликає той факт, що за перший квартал 2021 року кількість дітей, що вчинили самогубство перевищила кількість всіх дитячих самогубств за 2020 рік (126 проти 123), переважну більшість склали саме підлітки [1]. Тож, формування резилієнтності підростаючого покоління є необхідним і актуальним завданням сьогодення.

Дослідження показують, що здатність підлітків протистояти негативному впливу, життєвим негараздам чи труднощам, збереження тенденції рухатись вперед, розвиватись, ґрунтується саме на резилієнтності особистості [2, с. 48].

Резилієнтність особистості є надзвичайно важливим фактором її розвитку, оскільки знаходячись в однакових умовах, підліток який має зазначену характеристику буде протистояти негараздам, рухатись вперед, на противагу іншому підлітку, якого це може зламати. Саме тому, одні підлітки, які виховуються та ростуть у сім'ях алкоголіків з часом самі починають вживати алкоголь, а інші, які живуть в ідентичних умовах – протистоять цьому, займаються спортом, ведуть тверезий спосіб життя, тощо.

Однією із ключових ідей першопрохідця у дослідженні резилієнтності особистості С. Ваніштендаля, є наступне – якщо підліток адаптований до оточуючого середовища, то в ньому одночасно формується дві протилежні тенденції – і до супротиву, і до розвитку. Якщо заданий вектор втрачається через-будь які причини, то підліток може поступово втратити власну резилієнтність [3]. Проте, ще однією особливістю резилієнтності є те, що вона може знаходитись у «сплячому режимі». Це означає, що в складних умовах життя, здатність протистояти негараздам та розвиватись, будувати власне життя може активуватись.

Г.В. Войтович, спираючись на дані численних досліджень, вказує, що існує гендерна відмінність у резилієнтності підлітків [4, с. 346]. Так, саме у підлітковому віці дівчата мають більшу вразливість до депресії, ніж хлопці-підлітки, та є більш самокритичними. Цікаво, що жіночі стилі справляння зі стресом ґрунтуються на

стосунках з іншими, зазначене проявляється в тенденції дівчат ділитись особистим із подругами, а чоловічі стилі копінгу орієнтовані на вирішення проблем, тобто є інструментальними.

Дані дослідження, проведеного Л.В. Мучніковою, яка порівнювала характеристики резилієнтності підлітків з нормальною та девіантною поведінкою, показали, що існує суттєва відмінність в наступних факторах, які сприяють формуванню резилієнтності. Так, показники соціальної адаптації є значно нижчими у девіантних підлітків, вони мають менше підтримки та розуміння з боку оточення, відсутні або слабо виражені плани щодо майбутнього, більш низькі показники самооцінки. Проте, не зважаючи на зазначені особливості, підлітки з девіантною поведінкою мають свої власні адаптаційні можливості – це гумор, структура вмінь та навичок, уявлення про сенс життя, тощо [5, с. 36].

У межах дослідження резилієнтності вихованців дитячих будинків виявлено, що важливою умовою формування резилієнтності є наступні характеристики: корекція неузгодженості між «Я» та «Я у очах інших»; створення позитивного простору для комунікації між вихованцями та фахівцями, які працюють в таких закладах; формування навичок цілепокладання; формування позитивного самоставлення; корекція поведінкової сфери та ін. [6, с. 55].

На даний час в науковій психологічній літературі склалося уявлення, що в підлітковому віці формуються дуже важливі риси, які пов'язані з резилієнтністю особистості – це формування стійких патернів поведінки в конкретних ситуаціях. Якщо ситуація вирішується, але з негативним відтінком (наприклад, суперечка чи невдача), то це призводить до формування якісно нових особистісних якостей. Перед підлітком постає завдання визначити найбільш прийнятне і оптимальне рішення проблеми, яке може бути конструктивним у вигляді компромісу чи співробітництва, або у деструктивній формі – уникання, агресивна чи зухвала поведінка, тощо. Перший варіант свідчить про резилієнтність особистості підлітка.

Узагальнюючи бачення науковців на резилієнтність підлітків, можемо виокремити її ключові особливості: адаптаційні властивості особистості підлітка, впевненість у власних силах, досвід вдалого вирішення життєвих негараздів та труднощів, емоційна та поведінкова саморегуляція, відповідальність, адекватна самооцінка, достатній рівень розвитку інтелекту, орієнтація на досягнення цілей, навички самоорганізації та планування часу, тощо.

Список використаних джерел

1. Інтерв'ю Г. Мамедова заступника генерального прокурора України. *Zmina* : веб-сайт. URL: <https://zmina.info/news/za-ostanni-chotyry-misyaczi-v-ukrayini-126-ditej-skoyily-suyiczyd-abo-namagalysya-naklasty-na-sebe-ruky-mamedov/> (дата звернення: 15.10.2021).
2. Быстрова Н.В., Мамонтова Т.С., Панфилова О.В. Механизмы и факторы развития резильентности подростков. *Новые импульсы развития: вопросы научных исследований*. 2020. №2. С. 48. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/mehanizmy-i-factory-razvitiya-rezilientnosti-podrostkov> (дата звернення: 15.10.2021).
3. Ваништендаль С. «Резильентность» или оправданные надежды. Раненный, но не побежденный. Женева : Вісе, 1998.
4. Войтович Г.В. Гендерні особливості резилієнтності особистості. *Актуальні проблеми психології*. 2019. № 10. Том 8. С. 343–352. <http://www.apppsychology.org.ua/data/jrn/v8/i10/31.pdf> (дата звернення 18.10.2021).

5. Мучкина Л.В. Резильентность и ее роль в социальной адаптации трудных подростков. *Вестник молодых ученых ИвГУ*. 2017. № 17. С. 34–36. URL: http://87.255.247.245/upload/medialibrary/3af/VMU_2017.PDF#page=33 (дата звернення 19.10.2021)

6. Ткачева И.В., Белянкин М.В., Келин Ю.Б., Ведянова О.П., Волков Д.В. Формирования резильентности у воспитанников детских домов. *Актуальность межведомственного взаимодействия в профилактике потребления психоактивных веществ*. С. 53–55. URL: https://rnd.med.cap.ru/UserFiles/rnd/sitemap/doc/a8182037-3b56-4607-9932-99174a512d41/01488_aktualnostj-nakologiya.pdf#page=53 (дата звернення 19.10.2021).

ПРИЧИНИ АГРЕСИВНИХ ПРОЯВІВ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Кальчук О. Я. - студентка I курсу факультету психології ВНУ ім. Лесі Українки

Крижановська З. Ю. – к. психол. н.,
доцент кафедри загальної і клінічної психології ВНУ ім. Лесі Українки

В останнє десятиліття психічне здоров'я людини не перестає бути одним із дискусійних питань в науковій спільноті. Складність розуміння та визначення цієї теми зумовлена тим, що вона є невід'ємною частиною більш широкої теми – норми та паталогії психіки людини. Психічне здоров'я дітей має фундаментальне значення, так як від того, як дитина сприйме весь накопичений досвід, засвоїть його і закладе основу для подальшої діяльності, залежить життя суспільства.

Метою запропонованого дослідження є вивчення психолого-педагогічній літературі причин агресивних проявів у дітей в дошкільному віці.

Аналізуючи сучасну вітчизняну психологічну думку стосовно особливостей та детермінант агресивної поведінки, слід зауважити, що значна кількість праць вітчизняних науковців присвячена віковим особливостям агресивності. Сьогодні проблема агресії у дітей дошкільного віку є актуальною, про що свідчить велика кількість роздумів на цю тему. Проблемні вивчення причин агресивних проявів присвячено багато наукових праць. Серед них можу виділити дослідження європейських науковців Еріксона Е., Кемпбелла Р. та Лоренца К. Агресію дітей у дошкільному віці брали до уваги й українські вчені – це Кононко О., Тищук Л., Ковальова Л., Федорова М та Іванонва Т. Також брали участь у дослідженні й білоруські вчені – Фурманов І, Токарська Л. та інші. Якщо говорити про російських вчених, то можу зазначити таких вчених як Козлова С. та інших.

Поняття «агресія» походить від грецького слова нападати. Багато науковців трактують цей термін по різному, саме тому не існує єдиного чіткого визначення, яке б могло роз'яснити, що таке агресія. В побуті цей термін позначає якусь шкідливу поведінку. Наприклад, злі жарти, плітки, бандитизм та вбивство. На думку вчених Р. Берона та Д. Річардсона, агресія – це поведінка, яка спрямована на здійснення шкоди іншій людині. Виключно важливий і емоційний компонент агресивного стану. Тут перш за все виділяється гнів. Часто людина на всіх етапах

агресивного стану - при підготовці агресії, в процесі її здійснення і при оцінці результатів - переживає сильну емоцію гніву, іноді приймаючи форму афекту, люті.

Багато людей навіть не замислюються звідки з'являється така поведінка, особливо у дітей. Існує багато причин агресивних проявів у поведінці дошкільнят. Одна з них – це те, що діти у такому віці наслідують поведінку дорослих. Поки що агресія не є рисою характеру дитини, вона взята як «підглянутий» спосіб поведінки дорослих. Якщо на цьому етапі агресію не присікти, якщо дитину не вчити іншим способам поведінки, то дуже скоро вона почне проявляти агресію свідомо. Також така поведінка може виникати як механізм самозахисту та прояв страху і переживань, коли дитина бачить реальну небезпеку для свого життя. Тобто малюк, проявляючи агресію прагне захиститися та відгородитися від того, з чим він у інший спосіб не може справитись. У дитини виникає ілюзія сміливості.

Деякі науковці вважають, що агресивність дитини залежить від складу сім'ї та від взаємостосунків у ній. Великий відсоток дошкільнят, особливо хлопчики, проявляють таку поведінку, якщо їхні батьки розведені. Дитина важко переживає таку ситуацію й не розуміє чому так сталося. Найчастіше так стається, коли малюку не дозволяють спілкуватися з одним із батьків.

Дитина може проявляти агресію й в повній сім'ї, коли ще є менші брати чи сестри. Увага батьків до немовляти викликає ревнивість у дитини, їй не вистачає ласки та уваги від батьків.

Ще одна причина розвитку агресії – жорсткі рамки, в які ставлять батьки свого нащадка, вимога підкорюватись, дотримуватися дисципліни. В цьому випадку дитина починає накопичувати протест, який потім може перерости у агресію.

Згідно з проведенням теоретико-методологічного дослідження в даній вибірці присутні майже всі причини агресивних проявів у дітей дошкільного віку. У дослідженні була зроблена спроба здійснити аналіз проблеми причин агресивної поведінки у дітей, проте в рамках даної роботи не представляється можливим охопити весь перелік причин цієї проблематики. Тому існують підстави припускати, що ця проблематика потребує подальшої розробки. Дослідження в даному напрямку і отримані в ході їх проведення результати можуть зробити внесок в подальші дослідження проблеми агресивних проявів дітей в дошкільному віці.

Список використаних джерел

1. Крижановська З.Ю., Росинюк А.Р. Психологічні аспекти агресивної поведінки підлітка / Крижановська З.Ю., Росинюк А.Р. // Молода наука Волині: пріоритети та перспективи досліджень: Матеріали XIV Міжнародної науково-практичної конференції аспірантів і студентів (12 - 13 травня, 2020 р) - Луцьк, 2020. - С.66 - 69

2. Крижановська З. Психічне здоров'я людини як життєвонеобхідний ресурс: в науковому психологічному вимірі / З. Крижановська // Актуальні проблеми розвитку природничих та гуманітарних наук: збірник матеріалів IV Міжнар. наук.-практ. конф. (15 грудня 2020 р.) / відп. ред. Зінченко М.О., Голуб Г.С. – Луцьк, 2020. – С. 553 – 555. <https://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/18473>

ПРОФЕСІЙНА АДАПТАЦІЯ ПЕДАГОГІВ РІЗНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Капустян Ю.В. – студентка 6 курсу
психолого-педагогічного факультету
ПНПУ імені В. Г. Короленка
Шевчук В.В. – к. психол. н.,
доцент кафедри психології
ПНПУ імені В. Г. Короленка

Процеси адаптації і дезадаптації тісно пов'язані між собою, вони є різними сторонами одного процесу – процесу входження молодого вчителя в педагогічний колектив, становлення його як професіонала, фахівця, формування його як особистості. Адаптація та дезадаптація є загальними й відображають стосунки між особою й зовнішнім світом. Поняття адаптації (дезадаптації) пов'язане з психологічним станом особи й відповідністю певній зовнішній ситуації, пов'язане з психологічним здоров'ям особистості та має тісний зв'язок з придатністю чи непридатністю педагога-початківця до професійної діяльності [1, с. 50].

Типи дезадаптації: втрата впевненості, яку відчувають учителі внаслідок наявності розбіжностей між своїми й необхідними якостями, здібностями, характером, переконаннями тощо; надмірна свідомість у відповідь на соціальну оцінку (справедливу або ні), таку як засудження, наклеп, вказівки з боку директора, колег-педагогів, учнів, батьків стосовно відповідності вимогам й у зв'язку з адаптацією; да вищеназвані типи дезадаптації часто дуже тісно пов'язані, і в такому разі їх неможливо трактувати окремо. Цей тип можна назвати складним типом дезадаптації; правильний тип дезадаптації, який повинен виникати, тому що є виправданим: вимоги на робочому місці не відповідають об'єкту пристосування; учителі з переконаннями, впевненістю у своїх силах, сильним почуттям справедливості й значною схильністю до ідеалізації мають критичну позицію стосовно місця роботи й колег-педагогів, внаслідок чого можуть легко виявити зневагу й ненависть такий тип дезадаптації, який виникає при цьому, можна назвати типом надмірної самовпевненості [2, с.17]. Після входження в педагогічну професію через значну різницю між таким образом і реальністю, інакше кажучи, через надмірні не виправдані надії, виникає дезадаптація надмірних очікувань.

З метою вивчення адаптації педагогічних працівників ми використовували опитувальники Смекала-Кучера; орієнтаційна анкета Б. Басса та «Діяльнісна структура професійної адаптації» за В.Ф. Моргуном та Н.О. Чайкіною

Результати першої методики ілюструє гістограма на рис. 1).

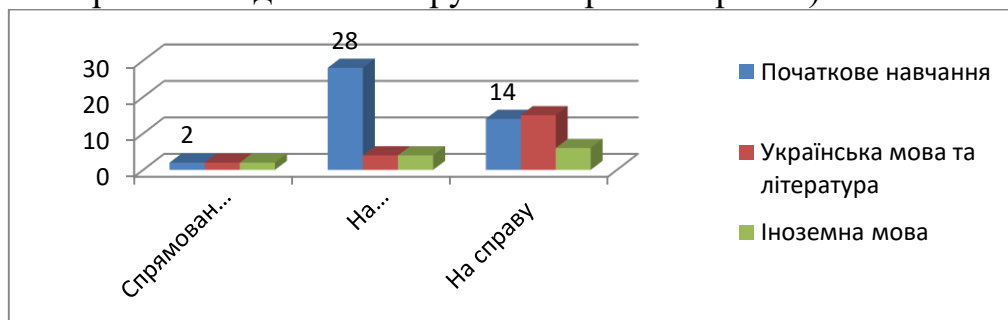

Рис.1. Розподіл педагогів різних спеціальностей за видом спрямованості (опитувальник Смекала-Кучера; орієнтаційна анкета Б. Басса)

Аналізуючи данні вищеподаної таблиці розподілу педагогів різних спеціальностей за видом спрямованості, отриманих внаслідок використання опитувальника Смекала-Кучера; орієнтаційної анкети Б. Басса, можна зазначити, що у вчителів початкових класів переважає спрямованість «на взаємодію», що можна пояснити специфікою їх роботи з дітьми молодшого шкільного віку, яка вимагає посиленого контакту із своїми учнями. У педагогів філологічних спеціальностей переважає спрямованість «на справу», що також можна пов'язати із віковою категорією їх учнів, які в переважній більшості є підлітками чи юнаками, для яких авторитет вчителя не такий великий, як для молодшого школяра і відповідно ситуації та психологічних особливостей учнів середньої та старшої школи педагог буде свою поведінку. Крім того, у даному випадку дезадаптаційні процеси вчителя можуть посилюватися, бо на його пристосування вагомий вплив, поряд із іншими умовами, мають індивідуально-психологічні особливості його учнів.

Результати опитувальника «Діяльнісна структура професійної адаптації» за В.Ф. Моргуном та Н.О. Чайкіною ілюструє гістограма на рис. 2.

Рис. 2. Розподіл педагогів різних спеціальностей за рівнем адаптивності (опитувальник «Діяльнісна структура професійної адаптації» за В.Ф. Моргуном та Н.О. Чайкіною)

На рис. 2. подано дані, отримані внаслідок використання опитувальника «Діяльнісна структура професійної адаптації» В.Ф. Моргуна та Н.О. Чайкіної. Згідно вищеподаних показників у більшості педагогів (46 особи, що складає 60 %) переважає середній рівень адаптації, низька адаптація – у 16 осіб (22 %) і лише 18 % педагогів гарна адаптація. Дані цифри говорять про дезадаптацію у професійній діяльності педагогів, яка проявляється незалежно від їх спеціальності.

Список використаних джерел

1. Горова О. Професійна адаптація як соціально-психологічна стратегія особистості в процесі освітніх та суспільних реформ. *Психологічні науки: проблеми і здобутки*. 2017. Вип.1. С. 39 – 52.
2. Чайкіна Н.О. Методичні засади співвідношення Я-базового і Я-ситуаційного у структурі професійної адаптації. *Практична психологія та соціальна робота*. 2012. № 6. С. 14 – 20.

ВПЛИВ ЕМОЦІЙНОЇ ПРИВ'ЯЗАНOSTІ З МАТІР'Ю НА СОЦІАЛІЗАЦІЮ ДИТИНИ

Кожевнікова Д. Г. - студентка I курсу
ВНУ ім. Лесі Українки

Крижановська З. Ю. – к. психол. н.,
доцент кафедри загальної і клінічної
психології ВНУ ім. Лесі Українки

Постановка проблеми та її значення полягає у важливості емоційної прив'язаності як основи гармонійного розвитку особистості дитини та її успішної соціалізації. Дитина приходить у цей світ вразливою та відкритою, готовою до пізнання. Уся навколишня дійсність ототожнюється для неї з матір'ю, людиною, що забезпечує їй дорожочінний зв'язок із життям.

Виклад основного матеріалу. Грунтуючись на реакція дітей під час експерименту, Ейнсворт описала три основні стилі прихильності: надійна, тривожна і унікає. Пізніше колега Ейнсворт - Мері Мейн - описала четвертий - дезорганізована.

Емоційна прихильність є результатом соціального поведінки кожної особини даного виду, розрізняючи відповідно до того, з який іншою особиною цього виду відбувається взаємодія; що, звичайно ж, тягне за собою здатність розрізняти особин. У той час як кожен член пов'язаної один з одним пари схильний залишатися в близькості до іншого члена пари і викликати в ньому зберігає близькість поведінка особи, що не прив'язані один до одного, не виявляють таких нахилів; і справді, коли дві особини не прив'язані один до одного, одна особина може часто сильно чинити опір будь-якому наближенню, яке може намагатися здійснити інша особина. Прикладом служать ставлення батьків до наближенню не свого дитинчати і ставлення самця до наближення іншого самця. [1]

Діти, які мають тісний емоційний контакт з матір'ю, згідно з дослідженнями Дж. Боулбі, відрізняються більш високим рівнем пізнавальної активності, ніж діти, які вирости в більш відсторонених емоційних відносинах, а так само діти, які втратили матір в дошкільному віці. Він також доводив, що у підлітків, які не мали стійкого емоційного зв'язку з матір'ю, частіше бувають депресії, і навіть спостерігаються зміни в структурі особистості [1]

Американський психолог Мері Мейн з'ясувала, що діти, які мають надійної прихильністю в дошкільному віці, здатні до більшій по тривалості концентрації уваги, а також схильні до позитивних емоцій під час гри проти дошкільнятами, що мають уникати або амбівалентну прихильність. Тут важливо зауважити, що така якість, як завзятість (традиційно розглядається як вроджена риса.

Ранні типи прив'язаності впливають на формування відносин з однолітками. Діти з тривожно-амбівалентним типом прив'язаності найчастіше тривожні, залежні, із заниженою самооцінкою і схильні до почуття самотності. Вони нерідко «провокують» батьків на покарання, таким чином домагаючись уваги. Діти з тривожно-уникаючим типом прив'язаності відрізняються нездатністю встановлювати стабільні, довірливі відносини з іншими значущими фігурами, відчувають проблеми з соціалізацією і побудовою взаємин у колективі. Вони часто демонструють зовнішню

незалежність і самодостатність при значній мірі внутрішньої невпевненості в собі. Такі діти рідко проявляють емпатію, частіше вважають за краще усуватися і уникати будь-які соціальні взаємодії. За даними досліджень, діти з цієї групи частіше стикаються з проблемами у школі і гірше ладнають з друзями. [4]

Діти з дезорганізованою прив'язаністю це діти з глибокою емоційною травмою, вони непередбачувані, агресивні і хаотичні, у них часто зустрічається фрагментація усвідомленого сприйняття дійсності, яка називається «дисоціацією».[5].

Залежно від типу прив'язаності, у дитини встановлюється певна система очікувань по відношенню до учасників усіх інших соціальних взаємодій. Ця система очікувань фактично визначає характер взаємодії дитини з навколишнім середовищем. І, завдяки цьому, має істотний вплив на інші сторони життя і розвитку індивідуума, наприклад, на формування його образу-Я. Глибокий вплив прив'язаності на емоційно-особистісний, комунікативний і навіть пізнавальний розвиток дитини дозволяє вважати, що тип прив'язаності багато у чому визначає своєрідність всієї «траєкторії» розвитку. Прив'язаність залишається активно діючим психологічним механізмом в плані побудови міжособистісних відносин, включаючи відносини дружби, любові та сімейні стосунки [10, с. 6].

Формування особистості, як позитивне, так і деструктивне, більшою мірою є результатом впливу батьків, вихователів, родичів, друзів, осіб, які становлять мікросередовищі суб'єкта. Соціальні якості формуються в процесі взаємодії людини з середовищем протягом тривалого часу, тобто різні за характером і силі зовнішні впливи, заломлюючись через психофізіологічні дані цієї особи, перетворюються в його звички, потреби, стають критеріями пред'являються до себе та інших вимог (Леонтьев А.Н, 1983) [6].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отож, можна зробити висновок, що важливість емоційної прив'язаності та її вплив як основи гармонійного розвитку особистості дитини та її успішної соціалізації є великим. Також важливо відмітити, що надійно прив'язані діти (оскільки вони володіють первинним позитивним, заснованим на довірі досвідом спілкування з людьми і очікують від інших людей аналогічного позитивного спілкування) схильні до дружніх відносин з однолітками, в той час як ненадійно або амбівалентне прив'язані діти демонструють в дошкільному установі негативні установки. Надійно прив'язані діти не є дітьми залежними, в дошкільному закладі такі діти найбільш компетентні в спілкуванні з однолітками і найбільш самостійні.

Список використаних джерел

1. Боулби Джон. Создание и разрушение эмоциональных связей/ Пер, с англ. В.В.Старовойтова. -2-е изд.- М.: Академический Проект, 2004.-232с
2. Ainsworth M.D. The development of infant-mother interaction among the Ganda / B.M. Foss (ed.). Determinants of infant behavior. L. : Methuen; N.Y. : Wiley, 1963. Vol. 1. P. 67-104.
3. Бурменская Г.В. Привязанность ребенка к матери как основание типологии развития. Вестник Московского университета. 2009. № 4. С. 17-32.
4. Диксон У. Двадцать великих открытий в детской психологии. СПб. : Прайм-ЕВРОЗНАК, 2007. 448 с
5. Сигел Д. Растущий мозг. Как нейронаука и навыки майндсайт помогают преодолеть проблемы подросткового возраста. Москва : Эксмо, 2016. 272 с

6. А.Н. Леонтьев. Избранные психологические произведения : в 2 томах / А.Н. Леонтьев. – Москва : Педагогика, 1983. – (Труды действительных членов и членов-корреспондентов Академии педагогических наук СССР)

МЕДІА ЯК АГЕНТ РЕЛІГІЙНОЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ

Коструба Н. С. – к. психол. н., доцент
кафедри загальної та клінічної психології
ВНУ імені Лесі Українки

Багато соціальних процесів та психологічних особливостей особистості трансформуються в результаті включення людини в релігійну практику у медіапросторі. Процес входження особистості у релігійну спільноту є частиною соціалізації.

Соціалізація - це «безперервний процес, за допомогою якого індивід набуває особистісної ідентичності та засвоює норми, цінності, поведінку та соціальні навички, відповідні його соціального становища». ЗМІ - один з основних агентів соціалізації, який найбільше впливає на молодь (Bukurie, 2014). Соціалізація розглядається вченими як контекстуальний, взаємопов'язаний процес, у якому діти конструюють свій підхід до життя на тлі «завдань розвитку» та відповідного соціального контексту. Тобто особливості соціалізації людини залежать від умов і контексту в якому функціонує і розвивається людина.

Релігійна соціалізація - це інтерактивний процес, за допомогою якого соціальні агенти впливають на релігійні переконання та розуміння людей (Sherkat, 2003). Люди взаємодіють з різними агентами соціалізації протягом життя, і ці особи, організації та досвід передають переконання та розуміння, що складають релігійні уподобання. Агенти соціалізації впливають на окремих людей лише у випадку, якщо між ними довірливі та цінні стосунки, а досвід може поінформувати лише про релігійні розуміння, якщо вони виступають за релігійну віру. Дослідження ролі сім'ї у релігійній соціалізації підтверджують, що батьки є основними агентами релігійної соціалізації своїх дітей (Bengtson et al. 2009; Gutierrez et al. 2014). Крім того, агентами релігійної соціалізації можуть виступати подружні партнери, друзі, родичі, релігійні організації і система освіти.

Релігійна соціалізація - це процес, за допомогою якого індивід вивчає та усвідомлює релігійні переконання, установки, цінності та поведінку (Bengtson et al. 2009; Brown and Gary 1991). Цей процес відбувається через взаємодію з агентами соціалізації, включаючи батьків, релігійні організації та однолітків (Landor et al. 2011). Хоча релігійна соціалізація недостатньо вивчена, але існують одиничні дослідження позитивної кореляції цього феномену з освітніми досягненнями (Brown and Gary 1991) та психологічним благополуччям (Butler-Barnes et al. 2017; Gutierrez et al. 2014). Релігійна соціалізація розпочинається в дитинстві; однак емпіричні дані свідчать, що цей процес відбувається протягом усього життя (Bengtson et al. 2009; Flor and Knapp 2001).

Дослідники S. Gennerand та D. Süß стверджують, що медіа як агент соціалізації виконують важливі функції: 1) надає інформацію, що застосовується людьми для

побудови іміджу, допомагає людям моделювати та демонструвати необхідну поведінку; 2) транслують цінності, норми, моделі та символи, які люди використовують у особистій та соціальній згуртованості; 3) формування ідентичності особистості, що є психічною та соціальною потребою, оскільки вона сприяє як зрілості особистості, так і до соціальної згуртованості. Дослідники працюють над питаннями наскільки засоби комунікації є здатними до створення впливу на узгоджений напрямок або, навпаки, генерування руйнування (Genner, Süß, 2017).

Формування релігійної ідентичності індивіда, на думку науковців, пов'язане з його орієнтацією в процесі духовних пошуків на конкретну релігійну референтну групу (Яковлева, 2013). Відповідно до теорії референтних груп, кожна людина орієнтується на певну групу, членом якої він може і не бути, але норми, ідеали і цінності якої сприймає як зразки, еталони власної поведінки. Для багатьох людей такі референтні групи створюють їхні кумири: популярні актори, письменники, політики, громадські діячі, все ті, хто постійно знаходиться в центрі уваги ЗМІ. Саме за допомогою мас-медіа моделі їх поведінки для багатьох стають зразками наслідування.

У випадку медіа-релігійності особистості ми спостерігаємо взаємодію двох агентів соціалізації – медіа та релігії. Коли релігійні істини звучать з уст відомих людей з екранів і пропагуються в інтернеті, то відбувається ціннісна персоніфікація медіапростору, що збільшує ефект впливу на споживача через «одухотворення цінності» (Зубанова, 2007: 13). Діє механізм проєкції, коли харизматична вага героя переносить додаткове навантаження на передачу, яка транслює їм інформацію. Уособлена цінність призводить до виникнення почуття «високої визначеності», переводить повідомлення з розряду абстракції в сферу граничної конкретизації.

Список використаних джерел

1. Зубанова Л.Б. *Медиаобраз действительности: ценностное пространство современных средств массовой информации: монография*. Челябинск: ЧГАКИ. 2007. 242 с.
2. Яковлева Ю.А. (2013). Нетрадиционные религиозные сообщества как референтные группы. *Современная наука: Актуальные проблемы теории и практики. Серия: Гуманитарные науки*, 5-6, 82-87.
3. Bengtson V.L., Copen C.E., Putney N.M., & Silverstein M. (2009). A longitudinal study of the intergenerational transmission of religion. *International Sociology*, 24(3), 325–345.
4. Brown D.R., & Gary LE (1991). Religious socialization and educational attainment among AfricanAmericans—An empirical assessment. *Journal of Negro Education*, 60, 411–426.
5. Bukurie L. (2014). The Impact of Media in the Socialization Process in Albania European. *Journal of Social Sciences Education and Research Articles*, 1(1), 149.
6. Flor DL, & Knapp NF (2001). Transmission and transaction: Predicting adolescents' internalization of parental religious values. *Journal of Family Psychology*, 15(4), 627.
7. Genner, S. and Süß, D. (2017). Socialization as Media Effect. In *The International Encyclopedia of Media Effects* (eds P. Rössler, C.A. Hoffner and L. Zoonen). <https://doi.org/10.1002/9781118783764.wbieme0138>
8. Gutierrez I.A., Goodwin L.J., Kirkinis K., & Mattis J.S. (2014). Religious Socialization in African American Families: The Relative Influence of Parents, Grandparents, and Siblings. *Journal of Family Psychology*, 28(6), 779–789. <https://doi.org/10.1037/a0035732>
9. Landor A., Simons L.G., Simons L.G., Brody G.H., & Gibbons F.X. (2011). The role of religiosity in the relationship between parents, peers, and adolescent risky sexual behavior. *Journal of Youth and Adolescence*, 40(3), 296–309.

10. Sherkat, D. (2003). Religious Socialization. In M. Dillon (Ed.), *Handbook of the Sociology of Religion* (pp. 151-163). Cambridge: Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511807961.012>

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЮНАЦЬКОГО ВІКУ: ТЕОРЕТИЧНИЙ ОГЛЯД ДОСЛІДЖЕНЬ

Ляшко Л. М. – студентка 4 курсу
факультету психології та соціології
ВНУ імені Лесі Українки

Коструба Н. С. – к. психол. н., доцент
кафедри загальної та клінічної психології
ВНУ імені Лесі Українки

Аналіз наукової літератури показав, що вивченню психологічних особливостей розвитку особистості юнацького віку присвячено чимало праць як вітчизняних так і зарубіжних дослідників та науковців. Наукові доробки вчених сфокусовано на розвитку та становленню особистості.

У радянській психології процеси формування й розвитку особистості досліджувались, головним чином, з позиції зовнішніх аспектів: соціальної ситуації (Л. Виготський, Л. Божович) та теорії «провідної» діяльності (Д. Ельконін, О. Леонтьєв). У концепціях розвитку особистості західних психологів (Е. Еріксон, Р. Бернс) проблеми юнацького віку розроблені досить детально і результати досліджень неабияк наближаються до розкриття специфічних механізмів та закономірностей внутрішніх процесів, що відбуваються у самосвідомості особистості [1, с. 385].

На думку фахівців, юнацький вік це вік самовизначення, становлення характеру, зрілості, психологічної та фізіологічної еволюції. До цього періоду фактично завершується становлення основних біологічних і психологічних функцій, необхідних дорослій людині для повноцінного існування. Досягнення зрілості здійснюється у всіх сферах і структурних компонентах особистості - мотиваційної, вольової, емоційної, досягають максимального розвитку інтелект, творчі здібності і т.д.

Аналіз юнацького віку – одна з найбільш дискусійних проблем вікової психології. Терміни його початку і закінчення, психологічний зміст провідної діяльності, перелік новоутворень – всі ці аспекти неоднозначно трактуються вітчизняними і зарубіжними психологами. Єдність думок існує тільки в тому, що це період найбільш інтенсивного особистісного розвитку. Юність в психології розглядається як психологічний вік переходу до самостійності, період самовизначення, формування психічної, ідейної та громадянської зрілості, формування світогляду, моральної свідомості і самосвідомості. Найбільш часто дослідники виділяють ранню юність (від 15 до 18 років) і пізню юність (від 18 до 23 років) [2].

Основними психологічними особливостями юнацького віку є:

1. Самовизначення, становлення самосвідомості. Провідною діяльністю юнацького віку є пошук свого місця в житті. Цей період пов'язаний з початком

професійного та особистісного самовизначення: саме в юності відбувається закінчення школи, здійснюються вибір професії, професійне навчання, початок трудової діяльності.

Основні новоутворення юнацького віку - це усвідомлення самого себе як цілісної, багатовимірної особистості, поява життєвих планів. Змінюється і самооцінка юнаків і дівчат: в юнацькому віці розвиток самооцінки йде в напрямку підвищення її цілісності та інтегрованості, з одного боку, і диференційованості, з іншого. У періодизації психічного розвитку провідною діяльністю в цьому віці визнається навчально-професійна діяльність. На думку О.С. Кочубей, в юнацькому віці праця і навчання визначаються як основні види діяльності [4]. Зокрема, навчальна діяльність набуває нової спрямованості і нового змісту, яка орієнтована на майбутнє.

2. Становлення світогляду. У юнацькому віці відбувається становлення моральних орієнтирів сприйняття дійсності. Серед тих моральних проблем, які турбують юнацтво, можна відзначити проблеми добра і зла, справедливості і беззаконня, порядності та безпринципності. Поряд з питаннями моралі світогляд особистості включає в себе соціально-політичні, економічні, наукові, культурні, релігійні та інші стійкі погляди. Специфіка юнацького віку полягає в тому, що саме в ці роки відбувається активний процес становлення світогляду, і до закінчення юнацького віку особистість вже володіє сформованим світоглядом як цілісною системою поглядів, знань, переконань своєї життєвої філософії, яка спирається на засвоєну раніше значну кількість знань і сформувану здатність до абстрактно-теоретичного мислення, без чого розрізнені знання не складаються в єдину систему.

3. Ухвалення всього комплексу соціальних ролей дорослої людини і оволодіння ними (на основі особистісного та професійного самовизначення). Саме в юності людина здобуває незалежність і усвідомлено бере на себе соціальні зобов'язання. Юнацький вік виступає як період прийняття відповідальних рішень, що визначають все подальше життя людини: вибір професії і свого місця в житті, вибір сенсу життя, вибір супутника життя, створення сім'ї.

4. Остаточне формування власної позиції в міжособистісних відносинах, тісно пов'язане з формуванням особистості. В юнацькому віці процес розвитку особистості характеризується двома протилежними тенденціями: з одного боку, встановлюються все більш тісні міжіндивідуальні контакти, посилюється орієнтація на групу, з іншого боку, відбувається зростання самостійності, ускладнення внутрішнього світу і формування особистісних якостей.

5. Стабілізація психічних станів (в порівнянні з підлітковим віком): в ранній юності в порівнянні з отрочеством значно знижується гострота міжособистісних конфліктів і в значно меншій мірі проявляється негативізм у взаєминах з оточуючими людьми. Поведінка в юнацькому віці відзначається більшою стриманістю та продуманістю. Переважно нормалізується самооцінка, що також вносить позитивний внесок у внутрішньоособистісні та міжособистісні стосунки особистості в даному віковому періоді [3, с. 7].

Отже, узагальнюючи, можна сказати, що в юнацькому віці здійснюється формування особистості як системи відносин: юнацький віковий період прагне сформувати внутрішню позицію особистості по відношенню до себе та до інших людей, а також до моральних цінностей.

Таким чином, юнацький вік є одним з найважливіших в житті людини. Багато якостей особистості, які сформувались в юнацькому віці, і прийняті в цей період рішення впливають на всю подальшу долю людини. Однак загальна характеристика юнацького віку може в різній мірі відображати психологічні особливості юнака чи дівчини в кожному індивідуальному випадку.

Список використаних джерел

1. Божович Л. И. Личность и ее формирование в детском возрасте / Л. И. Божович. — СПб. : Питер, 2009. — 400 с.
2. Засєкіна Л.В. Психолінгвістика, мовленнєва діяльність, особистість: співвідношення понять у контексті мовленнєвої генези дитини. / Л.В. Засєкіна // Гуманітарний вісник Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету імені Григорія Сковороди. — Переяслав-Хмельницький, 2013. — Вип.15. — С. 83–85.
3. Кикилик І.В. Психологічні особливості актуалізації мовних здібностей у студентів вищих навчальних закладів у процесі навчання іноземних мов : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. псих. наук : спец. 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія» / І.В. Кикилик. — Хмельницький : Вид-во Нац. акад. Держ. прикордон. служби України ім. Б. Хмельницького, 2015. — 20 с.
4. Толковый словарь русского языка : в 4 т. / сост. В. В. Виноградов, Г. О. Винокур и др. ; под ред. Д. Н. Ушакова. — М. : [б. и.], 1994. — Т. 1–4. — С. 11.

ЗДОРОВІ ВЗАЄМИНИ В СІМ'Ї ЯК ПРЕДИКТОР ПСИХІЧНОГО ЗДОРОВ'Я ДИТИНИ

Махонюк В. В. - студентка I курсу
ВНУ ім. Лесі Українки

Крижановська З. Ю. – к. психол.н.,
доцент кафедри загальної і клінічної
психології ВНУ ім. Лесі Українки

Постановка проблеми та її значення. Міцні взаємини між дітьми і батьками сприяють фізичному, емоційному та соціальному розвитку дитини. Це унікальний зв'язок, яку відчують всі батьки і діти і яка приносить їм не зрівнянні ні з чим задоволення. Тому вони намагаються розвивати цей зв'язок протягом усього життя. Здорові взаємовідносини між батьками і дітьми позитивно позначаються як на дітях, так і на загальній атмосфері в сім'ї.

Метою запропонованого дослідження є вплив досвіду відносин в батьківських сім'ї на особистісний розвиток людини в ранній дорослості.

Виклад основного матеріалу. Сім'я має певні особливості, які впливають на становлення дитини. Саме у дошкільному віці, дитина найбільш сприймає виховні впливи. Батьки є джерелом життєвого досвіду. Діти навчаються у них певним способам і моделям поведінки. Відносини в родині мають вирішальний вплив на розвиток дитини.

Сім'я відіграє важливу роль в придбанні дитиною життєвого досвіду. Дуже важливо багато розмовляти з дітьми. Ті діти, у яких більший життєвий досвід,

будуть краще за інших дітей адаптуватися в новій обстановці і позитивно реагувати на відбування навколо змін.

Спілкування в сім'ї впливає на формування світогляду дитини, що дозволяє йому виробляти власні норми, погляди, ідеї. Розвиток дитини буде залежати від того, наскільки хороші умови для спілкування надані йому в сім'ї; розвиток також залежить від чіткості і ясності спілкування в родині.

Все, що людина набуває в сім'ї, він зберігає протягом усього подальшого життя. Важливість сім'ї в тому, що в ній людина проводить більшу частину свого життя. Саме в сім'ї закладаються основи особистості. Вона починає формуватися у дитині з перших днів життя в процесі близьких стосунків.

Чим краща і дружніша сім'я, тим вище результат фізичного, морального, трудового виховання особистості. Саме сім'я сильно впливає на процеси і результати становлення особистості, то саме сім'ї повинні приділяти першорядне значення суспільства і держав в організації правильного виховного впливу.

Звичайно, роль сімейного виховання у формуванні характеру, поглядів, звичок, не абсолютна - велику роль відіграє самовиховання яке людина отримує, живучи в суспільстві. Але сім'я може розширити ті світлі якості людини, які вже є в ньому, притаманні йому від народження, і допомогти людині перемогти і викоренити свої недоліки і вади, і саме в цьому полягає велика і світла роль сім'ї.

Однією з особливостей сімейного виховання є постійна присутність перед очима дітей зразка поведінки своїх батьків. Наслідуючи їм, діти копіюють як позитивні, так і негативні поведінкові характеристики, навчаються правилам взаємин.

Благополуччя сім'ї залежить від численного ряду факторів, головними з яких є емоційну рівновагу і психологічний комфорт дитини, відсутність перекручених взаємин в сім'ї. Дитина потребує щирості і відкритості близьких, стійких позитивних відносинах. Отже, чим менше брехні, агресії і відчуженості в родині, тим менше підстав для тривоги і страждань дитячої душі.

Саме в сім'ї людина отримує перший життєвий, вчиться як поводитися в різних ситуаціях, робить перші спостереження. Батьки вчать дитину, дають конкретні приклади.

Коли дитина відчуває хороше відношення близьких, то в її з'являється стимул таких самих дій. Завдяки зразкам батьків, дитина вчиться тому, як поводитися з іншими членами сім'ї, знайомими, близькими. З ким виражати всі свої думки, а з ким стримувати свої реакції. Батьки готують дитину до самостійного життя з малечку, передають духовні цінності, традиції, як поводитися в тих чи інших ситуаціях.

Сім'я, де є тип взаємин, має особливу якість і стає групою високого рівня, тобто колектив.

Висновки і перспективи подальших досліджень. У житті кожної людини батьки відіграють велику і відповідальну роль. Вони дають дитині нові зразки поведінки, з їх допомогою дитина пізнає навколишній світ і наслідує у всіх своїх діях.

Увага до організації сімейного життя дозволяє виховувати дітей у найбільш сприятливих умовах, що сприяють їх всебічному і гармонійному розвитку особистості, постійний контроль за своєю поведінкою, за ставленням до інших людей.

Список використаних джерел

1. Крижановська З. Надійний тип прив'язаності як основа розвитку психічного здоров'я дитини / Крижановська З. // тези доповідей II міжнарод. міждисциплінар. конференції “Сучасні психологічні тенденції підтримки та відновлення психічного здоров'я особистості: теорія та практика” (24 – 25 верес. 2021 р.) – Харків, 2021. – С. 52 – 54. <https://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/19692>

2 Пилипчук О., Крижановська З. Вплив типу прив'язаності між матір'ю та дитиною на психічний розвиток останньої / О.Пилипчук, З.Крижановська // тези доповідей II міжнарод. міждисциплінар. конференції “Сучасні психологічні тенденції підтримки та відновлення психічного здоров'я особистості: теорія та практика” (24 – 25 верес. 2021 р.) – Харків, 2021. – С. 81 – 83. <https://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/19694>

ЗНАЧЕННЯ ЕМОЦІЙНОГО ЗВ'ЯЗКУ ДИТИНИ З МАТІР'Ю В ПЕРІОД ДОШКІЛЛЯ

Мошкевич В. В. - студентка I курсу
ВНУ ім. Лесі Українки

Крижановська З. Ю. – к. психол. н.,
доцент кафедри загальної і клінічної
психології ВНУ ім. Лесі Українки

Постановка проблеми та її значення. У сучасних дослідженнях материнство як психосоціальне явище вивчається у двох напрямках: як забезпечення розвитку дитини і як особистісної сфери жінки. Особистість матері, її внутрішній стан, ще починаючи з періоду вагітності, впливають на дитину. У дошкільному віці формується внутрішній світ індивіда, який здатний до подальшого розвитку й вдосконалення. Особливе місце у процесі особистісного піднесення займає любов дитини, матері, їхні взаємовідносини. Через матір здійснюється задоволення всіх потреб дитини, формується здатність до співпереживання, співчуття, створюється гуманістична спрямованість у формуванні особистості, основи якої закладаються в дошкільні роки. Взаємозв'язок матері і дитини на стадії дошкільного віку, а також вплив цих відносин на формування емоційної сфери дітей - актуальна проблема в даний час, що потребує вивчення.

Мета дослідження полягає в теоретичному аналізі емоційної взаємодії матері і дитини дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу. В різних психологічних теоріях та школах психотерапії сформувалися різні погляди на структуру та значення прив'язаності, а також впливу сепарації на взаємини між матір'ю та дитиною. Окрім того, в окремих теоріях виявляється паралелізм або ж подібність з теорією прив'язаності, з одного боку, але є і розбіжності, з іншого.

В сучасній психології прив'язаність описує емоційний зв'язок дорослого і дитини, виникнення якого залежить від якості спілкування. Проблема прив'язаності дитини до дорослого активно досліджується різними науковцями. Вчений Джон Боулбі розглядав прихильність як емоційний зв'язок, що встановлюється між матір'ю і дитиною та надає в подальшому вплив на розвиток його особистості.

Левон Амаякович Абрамян зазначає, що існує потреба дитини в безпеці і захищеності, що сприяє формуванню впевненості в собі за допомогою прояву турботи і демонстрації дитині позитивного ставлення до нього матері.

Глибина емоційних зв'язків визначає особливості розвитку дитини, формує довіру до світу, адекватну самооцінку, тип прив'язаності. У дошкільному віці дитині особливо потрібні доброзичливе ставлення і підтримка з боку матері задля заснування особливостей, зазначених вище. Р.Мей стверджує, що в сім'ях, що мають слабкі емоційні зв'язки між членами, дитина не відчуває себе в безпеці, тому ймовірність формування неадекватної самооцінки досить висока. Ненадійний зв'язок з матір'ю знижує здібності і прагнення дитини до встановлення соціальних контактів з іншими, оскільки її потреби в любові й захищеності не задоволені. Відносини прихильності формують свою соціальну компетентність, діти навчаються гармонійному і кооперативному спілкуванню з однолітками, вчаться висловлювати свої емоції. Серйозним ускладненням для емоційної взаємодії і близькості між матір'ю і її дитиною є слабка емоційна уважність матері. Обділені увагою чутливі діти компенсують недолік емоційності з мамою тим, що часто приходять у збуджений стан: капризують, плачуть, влаштовують істерики. Дбайливе ставлення до дитини в процесі його спілкування з дорослими допомагає розвитку у нього оптимізму, впевненості в своїх силах, активності, а також сприяє формуванню у малюка здорової емоційності.

Отже, дошкільний вік представляє особливу, унікальну фазу в емоційному розвитку і формуванні структури сімейних відносин, особливо взаємин з матір'ю.

Зовнішній прояв емоцій і почуттів у дитини порівняно з дорослою людиною носить більш бурхливий і мимовільний характер. Протягом дошкільного дитинства емоції і почуття дитини набувають великої глибини і стійкості. До кінця цього періоду діти: 1) природно (безболісно) проходять фази свого розвитку і вирішують закономірні вікові проблеми; 2) відчувають почуття прихильності, ніжності і любові у відповідь на аналогічні почуття батьків; 3) реалізують свою потребу в авторитеті і повазі, розумінні з боку близьких і значущих для них осіб; 4) мають стійким почуттям «я», упевненістю і активністю, адекватною самооцінкою, в тому числі рівнем домагань і можливостей; 5) не виявляють виражених почуттів ревності і заздрості при наявності провідного почуття доброзичливості до людей; 6) контактні і товариські, прагнуть до взаємодії з ровесниками на рівних. Перераховані новоутворення можливі тільки за умови сприятливих відносин з близькими дорослими, однолітками.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Важливість материнської поведінки для розвитку дитини, його складна структура і шлях розвитку, множинність культурних та індивідуальних варіантів, а також велика кількість сучасних досліджень в цій області дозволяють говорити про материнство як самостійну реальність, яка є базовою для розвитку психічно здорової дитини.

Список використаних джерел

1. Крижановська З., Пилипчук О. Вплив типу прив'язаності між матір'ю та дитиною на психічний розвиток останньої / З.Крижановська. О.Пилипчук // тези доповідей II міжнарод. міждисциплінар. конференції “Сучасні психологічні тенденції підтримки та відновлення психічного здоров'я особистості: теорія та практика” (24 – 25 верес. 2021 р.) – Харків, 2021. – С. 81 – 83. <https://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/19694>

АНАЛІЗ ДИТЯЧО-МАТЕРИНСЬКОЇ ПРИВ'ЯЗАНOSTІ

Полюх М. С. - студентка I курсу
ВНУ ім. Лесі Українки

Крижановська З. Ю. – к. психол. н.,
доцент кафедри загальної та клінічної
психології ВНУ ім. Лесі Українки

Постановка проблеми та її значення. Нині є дуже важливе вивчення розвитку дитини в природному оточенні, насамперед у взаємодії з найбільш близькою людиною - матір'ю. Актуальність теми полягає в тому, що проблема формування дитячо-материнської прив'язаності постає з найперших днів життя дитини і має важливе значення. У сучасних дослідженнях відзначається, що багато труднощів у емоційній сфері, поведінці і соціальній адаптації, що виникають у дітей, часто пов'язані з порушенням прив'язаності дитини та мами.

Метою запропонованого дослідження є теоретичний аналіз дитячо-материнської прив'язаності, порівняння типів прив'язаності та з'ясування значення прив'язаності для життя дитини.

Виклад основного матеріалу. З самого народження запорукою здорового розвитку малюка є теплі, близькі і тривалі емоційні стосунки з мамою. Завдяки таким стосункам формується дитячо-материнська прив'язаність - відносини, в яких переважають інтенсивні взаємні почуття і міцні емоційні зв'язки. Теорію прив'язаності започаткував Джон Боулбі. Він стверджував, що ми можемо зрозуміти поведінку людини, тільки розглянувши її середовище адаптації.

Виділяють кілька характеристик прив'язаності: особистість, до якої сформована прив'язаність, може легко заспокоїти малюка, дитина відчуває в її присутності себе комфортно і рідше відчуває страх, а також вона частіше, ніж до інших вдається до неї за розрадою. Знаменитий експеримент Мері Ейнсворт отримав назву «Незнайома ситуація»: спочатку за немовлятами та їх матерями спостерігали в домашніх умовах, оцінюючи те, як мама реагує на різні примхи з боку дитини. У віці від року до півтора років малюків з матерями запрошували в спеціально обладнану лабораторію, де моделювали різні ситуації: присутність матері і її відсутність, а також поява незнайомця. Дослідників цікавило, наскільки дитину буде турбувати відсутність матері, наскільки сміливо вона буде готова досліджувати нову ситуацію, як буде реагувати на чужу людину і як на повернення мами.

Мері Ейнсворт виділила чотири типи дитячо-материнської прив'язаності:

1) Надійний: такі діти впевнені, що мама може задовільнити їх потреби, вони тягнуться до неї за допомогою при зіткненні з чимось неприємним. При цьому вони відчувають себе досить захищеними, щоб досліджувати навколишнє середовище, розуміючи, що дорослі неодмінно прийдуть на допомогу в разі небезпеки. В майбутньому така дитина буде цінувати любов і довіру, але при цьому залишиться достатньо самостійною і впевненою у собі.

2) Тривожно-стійкий: він формується, коли дитина не впевнена, що матір буде поруч, коли вона знадобиться. Тому такі діти загострено реагують на розлуку, насторожено відносяться до чужих і не дуже готові діяти самостійно, тому що не відчувають себе в повній безпеці. Цікаво, що у такої дитини формується неоднозначна

реакція на повернення матері: вона і рада цьому поверненню, але і роздратована через те, що її кинули. Такі діти виростають невпевненими в собі і в своїх відносинах з іншими людьми, часто вони занадто сильно потребують підтверджень взаємності.

3) Тривожно-унікаючий: це самі незалежні діти, які не дуже засмучуються через відсутність матері. Такі немовлята рано зіткнулися з холодом або відкиданням з боку мами. На відміну від попереднього типу, тут у дитини не виникає надлишкової потреби в увазі та турботі - навпаки, вона перестає їх чекати. Ці діти засвоюють, що потреба в близькості призводить до розчарування, тому намагаються надалі обходитися без неї.

4) Дезорганізований: такі діти демонструють суперечливу поведінку, вони то тягнуться до мами, то бояться, то бунтують. Як правило, такий стиль поведінки пов'язаний з серйозними психологічними травмами. У дорослому віці такі люди несвідомо бояться відкидання, тому вони весь час або тримаються на дистанції, або, якщо вже з кимось зійшлися, часто розривають стосунки через страх бути покинутими.

Оптимальним і найкращим варіантом є розвиток надійної прив'язаності. Щоб її сформулювати, необхідно дотримуватися кількох правил: в перші шість місяців і надалі повинен бути тривалий і частий фізичний контакт матері з малюком, від спілкування вони повинні отримувати взаємне задоволення. Простір навколо дитини повинен бути спокійний, відгукуйтеся на кожен сигнал малюка і правильно формуйте його режим дня. І пам'ятайте, що дитина з таким типом прив'язаності легко адаптується в навколишньому світі, спокійно досліджує його, вільно спілкується з однолітками і дорослими.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, дитячо-материнська прив'язаність має для дитини велике значення з точки зору безпеки і самозбереження, вона дає дитині відчуття впевненості при взаємодії з навколишнім світом, швидкій адаптації до нових обставин та сприяє успішній соціалізації.

Список використаних джерел

1. Боулби Дж. Создание и разрушение эмоциональных связей / Пер. с англ. В.В. Старовойтова. – 2-е изд. – М.: Академический Проект, 2004. – 232 с.
2. Крижановська З. Надійний тип прив'язаності як основа розвитку психічного здоров'я дитини / Крижановська З. // тези доповідей II міжнарод. міждисциплінар. конференції “Сучасні психологічні тенденції підтримки та відновлення психічного здоров'я особистості: теорія та практика”(24 – 25 верес. 2021 р.) – Харків, 2021. – С. 52 – 54. <https://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/19692>

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ МЕДІААКТИВНОСТІ ОСОБИСТОСТІ

Редькович В. О. - студентка 2 курсу факультету психології ВНУ імені Лесі Українки.

Коструба Н. С. – к. психол. наук, доцент кафедри загальної і клінічної психології ВНУ імені Лесі Українки.

Сучасна культура носить переважно діяльнісний характер, який визначає постіндустріальну епоху. Відповідно, людина ХХІ століття повинна бути активною,

мобільною та гнучкою, незалежно від віку та статі, національної чи етнічної приналежності для швидкого пристосовуватися до нових, постійно змінних умов [5].

Поняття «активність» класифікується по-різному. І. М. Дзялошинський виділяє провідну активність (політична, громадянська чи трудова), комунікативну (спрямована на пошук зв'язків і контактів для реалізації першої) та медіаактивність (керує діями індивіда щодо пошуку та створення інформації у медіасфері) [2].

В сучасній соціокультурній ситуації великого значення набуває медіакультура, особливо серед юнацтва. Популярність медіаконтенту серед молоді визначається деякими особливостями даної форми інформації, а саме: використання терапевтичної, компенсаторної, рекреативної, естетичної, комунікативної, соціальної функції мистецтва у ній; опора на візуально-розважальні жанри; сенсаційність [6].

Говорячи про медіаактивність, варто зазначити, що вказаний феномен є важливим фактором соціальної та особистісної адаптації до оточуючої дійсності. У світовій спільноті звертаються до поняття медіаграмотності, як набір медіакомпетенцій, а саме вміння створювати якісний контент і розповсюджувати його, стаючи частиною діалогу величезної спільноти [5]. Це свідчить про важливість медіаактивності у адаптивному та комунікативному процесі, а також включеності особи у соціум.

Медіаактивна людина — це споживач медіапродуктів, тобто інформації будь-якого формату, який здатний до рефлексії, організації контенту та комунікації. Медіаактивність передбачає вміння працювати з інформацією, а саме: отримувати, систематизувати, сприймати та аналізувати дані, отримані з різних медійних каналів. Прояв досліджуваного типу активності сьогодні є ключем до успіху у міжособистісному спілкуванні, професійній сфері та конкурентоспроможності [3;5]. А. В. Федоров висловлює думку про те, що медіа сьогодні — це комплексний засіб освоєння людиною оточуючого світу в соціальних, моральних, психологічних, художніх та інтелектуальних проявах [6]. Інформаційна наповненість, мобільність та активна діяльність людини значно впливають на особистісний розвиток суб'єкта і потребують побудови необхідних якостей, які б відповідали за збереження власного «Я», і які б були здатні протистояти вторгненню медіасфери у його структуру.

Медіареальність робить сучасну особистість залежною від постійного потоку інформації. Вона є його споживачем та творцем одночасно, а також стає «масою у деперсоналізованому просторі медіа: у неї не виникає необхідності докладати зусиль для переробки інформації та виявляти супротив їй» [5].

Про деперсоналізацію говорить і В. В. Савчук. Людина в медіакультурі стає оточенням, масою, частиною постійного круговороту інформації. Суб'єкт стає деталлю, оскільки інформація не потребує переробки та супротиву, тобто безпосередньої участі [4]. Л. Розен виділяє багатозадачність як притаманну «поколінню І» (Internet Generation) позитивну характеристику. Мається на увазі здатність одночасно слухати музику, спілкуватися в чаті, проводити час в соцмережах та займатися при цьому домашніми завданнями. Проте як наслідок такої поведінки проявляється гіперактивність, розсіяність уваги, дефіцит уваги та надання переваги візуальним символам перед логікою та заглибленням у текст [1].

При значній мобільності у людини не вистачає часу на осмислення та аналітичне опрацювання інформації. Фізіологічно та психічно організм сучасної

людини постійно навантажений, тому як захист для людини — активного учасника медіапростору — виступає кліпове мислення. Такий стиль опрацювання інформації означає створення образів, які складаються з частинок інформації та вражень. Даний процес не потребує уяви, рефлексії та осмислення, тобто створення повного уявлення про предмет вивчення. Інформація постійно оновлюється та поповнюється, а тому стійке бачення не здатне сформуватися [5].

Актуальним місцем для самореалізації та відкриття творчого потенціалу особистості є масові комунікації, зокрема, Інтернет-простір і соціальні мережі. Н. А. Симбірцева, виокремлює можливість спілкування з широким колом людей як позитивний аспект, а серед негативних — межі спілкування нечіткі і сприйняття голосу іншого створює ілюзію комунікації. Можливість швидкого пошуку готової відповіді на питання мінімізує зусилля для самостійного пошуку інформації та її обробки. Відповідно, участь людини як безпосереднього суб'єкта діяльності скорочується і процес пізнання набуває форми пошуку інформації та перетворення її у медіаконтекст (аудіо-, відео- формат) [5].

Існує думка, що у наш час суспільство перенасичене надмірною кількістю інформації. Проте «насправді ми живемо у час дефіциту інформації»[4]. Мається на увазі те, що ми не отримуємо достовірної та повної інформації, яку б повинні були отримувати шляхом безпосереднього досвіду. Тобто у природньому процесі пізнання люди застосовують зорові, слухові, тактильні канали вивчення оточуючого світу, у медіапросторі їх замінюють аудіо- та відео- канали. Несвідома реакція людини на дефіцит — накопичення уривків інформації, заповнення нею власної свідомості та зменшення зусиль щодо створення цілісного уявлення про дійсність.

Для створення здорового суспільства необхідно дотримуватися головного принципу сприйняття реальності — мислити, створювати і транслювати отримані знання у відповідності до гуманістичних норм [5].

Список використаних джерел

1. Larry D. Rosen *Me, MySpace, and I Parenting the Net Generation*. Palgrave Macmillan, 2007. 258 p.
2. Дзялошинский И. М. Медиа и социальная активность молодежи. *Вестник Кемеровского государственного университета культуры и искусств*. № 9. 2009. С. 59 – 65.
3. Коструба, Н. (2021). Медіа-релігійність як нова форма прояву релігійної свідомості: психологічний аналіз феномену. Психологічні перспективи, 37, 83–95. <https://doi.org/10.29038/2227-1376-2021-37-83-95>
4. Савчук В. В. *Медиареальность. Медиа субъект. Медиа философия. Медиа философия 2. Границы дисциплины.* / под ред. В. В. Савчука, М. А. Степанова СПб: Изд-во СПбФО 2009. С. 226 – 242.
5. Симбірцева Н.А. Медиаактивность как личностное качество человека постиндустриальной культуры: на пути решения проблемы. *Человек и культура*. 2016. № 4. С. 1 - 8.
6. Федоров А.В. *Медиаобразование: История, теория и методика*. Ростов-на-Дону: Изд-во ЦВВР, 2001. 708 с.

ДО ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ СПІВСТАВЛЕНOSTІ ТРИВОЖНОСТІ ТА ПСИХІЧНОГО ЗДОРОВ'Я ОСОБИСТОСТІ

Росинюк А. Р. – студентка 4 курсу факультету психології ВНУ імені Лесі Українки
Кихтюк О.В. – кандидат психологічних наук, доцент кафедри загальної та клінічної психології ВНУ імені Лесі Українки

Постановка проблеми визначається актуальністю через, виникнення кризової та нестабільної ситуації в країні та світі. Почуття тривоги в українців пов'язане не лише з особистісними труднощами життя, але і з ситуацією на Сході, з COVID-19. Дане відчуття створює не лише дискомфорт власній особистості, а і перешкоджає психічному стані людини, але й здоровому баченню світу. Тому, гострою проблемою сучасного соціуму є почуття тривожності особистості, котра не відчуває впевненості й задоволеності власним життям. Така людина часто переживає широкий спектр негативних і фрустраційних станів. В Україні та світі загалом зросла чисельність психічних розладів. «Близько 1 мільярда людей у світі живуть з психічними розладами, з них в Україні - 8 мільйонів», - йдеться у повідомленні. Як передає Укрінформ, таку інформацію надає пресслужба ВООЗ у Фейсбук. Ситуація пандемії Covid 19 болісно впливає на існування та розвиток пересічної людини, набуваючи особливого значення і загострення в умовах кризових явищ суспільства. Серед негативних станів та переживань людини, саме тривожність займає особливе місце. Почуття тривоги провокує зниження працездатності, продуктивної діяльності, можливе виникнення труднощів у спілкуванні. Людина з підвищеною тривожністю згодом може зіштовхнутися з різними соматичними захворюваннями, особливо погіршується стан психічного здоров'я особистості. Вивченням тривожності займалися багато відомих психологів. Такі як З. Фрейд, К. Хорні, А. Фрейд, Дж. Тейлор, А. Прихожан, Ролло Піс Мей [3, с 352]. Тривожна особистість не може помічати дрібних щасливих моментів, а акцентується лише на негативних станах які заповнюють розум. Натомість психічно здорова людина – це перш за все людина спонтанна і творча, життєрадісна і весела, відкрита і така, що пізнає себе і навколишній світ не лише розумом, але і відчуттями, інтуїцією і місця для тривоги в її житті немає адже вона повністю приймає саму себе і при цьому визнає цінність і унікальність людей, що оточують її. Така людина покладає відповідальність за своє життя перш за все на саму себе. Її життя наповнене сенсом, хоча вона не завжди формулює його для себе, а саме відчуття тривоги не дає людині рухатись, знаходитися в постійному розвитку.

Мета - теоретичний аналіз особливостей прояву тривоги в співвідношення психічного здоров'я особистості.

Тривожність суттєво має вплив на продуктивну діяльність та комунікації людини, що прямо або опосередковано впливає на характеристики особистості, зокрема на духовно- моральні та емоційно – інтелектуальні властивості.

А. Адлер (1931) розглядає тривожність як рису характеру, що супроводжує індивіда від раннього дитинства до старості. Дослідник зазначав, що тривожність значною мірою псує йому життя, не дозволяє контактувати з іншими людьми і

розбиває його надію прожити своє життя в мирі й подарувати світові плоди своєї праці. Страх може торкнутися будь-якої сфери людської діяльності [1]. На думку Ізарда К. (1977), тривожність – це не певний самостійний феномен, а комбінація стану страху з однією або декількома іншими емоціями: гнівом, провинною, соромом, цікавістю [4]. За визначенням М. Бачерикова, В. Петленка і Є. Щербини, «психічне здоров'я – це такий відносно стійкий стан організму і особистості, який дає змогу людині усвідомлено, враховуючи свої фізичні й психічні можливості, а також навколишні природні і соціальні умови, здійснювати й забезпечувати свої індивідуальні й суспільні (колективні) біологічні та соціальні потреби на основі нормального функціонування психофізичних систем, здорових психосоматичних і соматопсихічних відносин в організмі» [2, с. 35–36]. Тривожність виражається в постійному відчутті загрози власному «Я» при будь-яких ситуаціях. А психічне здоров'я має першочергове значення для особистого благополуччя, підтримки здорових відносин і здатності кожного зробити внесок у власне життя та життя суспільства. Почуття кожного з нас впливають на наші тілесні функції, думки та вчинки людей безпосередньо впливають на їхній стан, а саме на фізичне та емоційне здоров'я, на загальне благополуччя та якість життя кожного з нас. До поведінкових факторів, що вкрай негативно впливають на психічне здоров'я відносять: тривалі негативні стресові ситуації, невміння підтримувати не конфліктні, спокійні відносини з оточуючими, недостатній відпочин, зовнішні подразники такі як, шум, гуркіт та інші [5]. Також серед причин психічних розладів знаходить місце економічна нестабільність, невпевненість у завтрашньому дні. Поведінка тривожних людей у діяльності спрямованої на досягнення успіхів, має такі особливості: гострота емоційного реагування на повідомлення про невдачі; гірше працюють у стресових ситуаціях або умовах дефіциту часу, відведеного на рішення задачі; страх невдачі домінує над прагненням до досягнення успіху. Людина із здоровою психікою вміє знаходитися в ситуаціях невизначеності і без тривоги, що буде з нею завтра. Отже, для опису психологічного здоров'я можна використати такі слова як «ГАРМОНІЯ», «БАЛАНС» [6]. І в перше чергу це гармонія між усіма складовими людини, а саме емоційними, інтелектуальними, тілесними і психічними станами. Оскільки для високорозвиненої особи найважливіше це психічне і стабільне благополуччя, яке вона сама для себе створює, та вміння протистояти складним ситуаціям.

Тільки люди зі здоровою психікою звичайно почувають себе активними учасниками в соціальній системі. Виховна занедбаність і несприятливі умови навколишнього середовища стають причиною різних форм неадекватної поведінки людини в суспільстві, кримінального розвитку особистості.

Висновки. Почуття тривожності у дитячому віці є стійким особистісним утворенням, що зберігається протягом досить тривалого періоду часу; має власну спонукальну силу і стійкі форми реалізації в поведінці з переважанням в останніх компенсаторних і захисних проявах; як психологічне утворення, характеризується складною будовою, що включає, когнітивний, емоційний і операційний аспекти. Таким чином, в розумінні природи тривожності в різних авторів можна простежити два підходи розуміння тривожності як споконвічно властивого людині властивість і розуміння тривожності як реакцій на ворожий людині зовнішній світ, тобто виведення тривожності із соціальних умов життя.

Список використаних джерел

1. Адлер А. Понять природу человека / Пер. Е.А. Цыпина. Пер. изд.: Menschenkenntnis / Alfred Adler. Leipzig, 1931. Санкт Петербург: Гуманитар. агентство «Акад. проект», 2000. 253 с.
2. Бачерников Н. Е. Философские вопросы психиатрии / Н. Е. Бачерников, В. П. Петленко, Е. А. Щербина. – К., 1985. – С. 35–36.
3. Васильева О. С., Филатов Ф. Р. Психология здоровья человека: эталоны, представления, установки: Уч. пособ. для студ. высш. уч. заведений.– М.: Изд. центр —Академия, 2001.– 352 с.
4. Изард К.Е. Эмоции человека. Москва: Изд-во МГУ, 1980. 439 с.
5. Колодзин Б. Как жить после психической травмы / Б. Колодзин – М.: Шанс, 1991. – 96 с.
6. Титаренко Т. М., Злобіна О. Г. , Лепіхова Л. А. та ін. Як будувати власне майбутнє: життєві завдання особистості: наук. моногр. за наук. ред. Т. М. Титаренко; Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології. – Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2012. – 512 с.

ДЕСТРУКТИВНИЙ ВПЛИВ ІНТЕРНЕТ-АДИКЦІЇ НА ПСИХОЛОГІЧНЕ ЗДОРОВ'Я ОСОБИСТОСТІ ПІДЛІТКА

Сасовська О. В. – аспірантка III року
навчання кафедри педагогічної та вікової
психології ВНУ імені Лесі Українки

Постановка наукової проблеми та її значення. У сучасному суспільстві відбулися надзвичайно кардинальні зміни, пов'язані з поширенням Інтернет-мережі у різні сфери діяльності людини. Пошук інформації через інтернет, інтернет-спілкування, знайомство з новими людьми, партнерами в професійній взаємодії, придбання товарів («віртуальний шопінг») займає вагомому частину життя особистості. Більше того, соціальні мережі стали невід'ємним елементом спілкування учасників онлайн-комунікації.

Сьогодні можна спостерігати часткове витіснення (переміщення) певних звичних для людини форм та способів взаємодії із реального світу у віртуальний простір. Однак із появою в Інтернеті соціальних мереж, збільшилися шанси виникнення у сучасних підлітків й юнаків інтернет-залежності [1, с. 25].

Саме тому, надзвичайна популярність інтернет-мережі привернула нашу увагу до теоретичних та емпіричних досліджень даного феномену.

Дослідження особливостей психічних станів людини під час надмірного використання комп'ютера (І. Белавіна, Дж. Грохол, І. Тютюнник), небезпека надмірного користування мережею Інтернет (Ю. Бабаєва, М. Мандель, К. Янг), впливу Інтернет-мереж на особистість та мотиваційну складову Інтернет-соціалізації (А. Засекін, І. Лещук, А. Лучинкіна, М. Назар, Л. Найдьонова, Т. Фісенко та інші), розгляду інтернет-залежності як різновиду адиктивної поведінки особистості (Б Браун, М. Холл, М. Шоттон) тощо.

Результати теоретичного дослідження. У зарубіжній літературі поняття «залежність та «адикція» розглядаються здебільшого як тотожні. Термін «адикція» –

це копія з англійського терміна *addiction*, що означає пристрасть, схильність, звикання, наркоманію, пристрасть, залежність [5, с. 80].

Український науковець Л. Гуменюк розглядає поняття «інтернет-адикції» як форму деструктивної поведінки, що виявляється у прагненні відходу від фруструючої соціальної реальності за допомогою зміни свого психічного стану шляхом фіксації уваги на Інтернет-ресурсах [3, с. 9].

Слід зазначити, що найбільш вразливими до «інтернет-адикції» в силу своїх психологічних особливостей є підлітки. У підлітковому віці особистість перебуває на стадії дозрівання, а отже, більш чутливі до різних зовнішніх факторів впливу. Варто зауважити і те, що ймовірність формування інтернет-залежності у підлітків зростає й у зв'язку з актуалізацією потреби в автономії свого особистого простору, що зумовлено специфікою перехідного періоду (кризи підліткового віку). Відомо, що становлення особистості підлітка супроводжується поступовим звільненням від батьківського контролю, що є необхідною рисою процесу дорослішання. Проте, прагнення до автономії нерідко реалізується підлітками у девіантних формах. Саме в цьому віці зростає ризик формування різних адикцій (в тому числі комп'ютерної, інтернет-адикції), причому даний ризик підвищується на тлі складних відносин підлітка з батьками [4, с. 59].

У підлітковому віці на перший план виходить потреба в спілкуванні з однолітками та однодумцями, причому в сучасних підлітків з'явилися та стрімко набирають популярності нові форми соціальної комунікації один із одним – через соціальні інтернет-мережі (Facebook, Telegram, Viber, Youtube, Tik-tok) що є ще однією передумовою розвитку даного досліджуваного феномена. Неконтрольоване використання інтернету несе в собі загрозу фізичному та психічному здоров'ю підлітка, симптомами якої, за словами М. Орзака, є постійне збільшення часу перебування у інтернет-мережах, виникнення при цьому почуттів роздратування, спустошеності, емоційного вигорання, депресивного стану [1, с. 26-27].

Розкриваючи особливості виникнення підліткової залежності від інтернету варто підкреслити, різні підліткові комплекси (наприклад, з незадоволенням своєю зовнішністю), типологічні властивості й риси характеру також можуть стати причиною відходу від реального до віртуального світу [2].

Отже, інтернет-залежність формується переважно у осіб, які мають схильність до певних психологічних особливостей особистості, серед них: слабкість волевого контролю, високий рівень нейротизму, підвищена емотивність, екстернальність, неадекватне самосприйняття, неадекватна занижена або завищена самооцінка, незадоволеність собою, сором'язливість, прагнення до незалежності, наявність соціальних фобій, почуття самотності та відсутність взаєморозуміння, неусвідомлення соціального статусу, схильність до фантазій та азартних ігор тощо. Саме ці психологічні особливості переважають саме у підлітковому віці.

Висновок. Отже, інтернет-адикція є розладом деструктивної поведінки, що руйнує ефективність людської діяльності. Небезпека інтернет-адикції проявляється також в тому, що групою ризику є підлітки, у яких несформована волева сфера, життєві цінності, неадекватне самоприйняття, підвищена емоційність – ті психічні явища, що визначають її життєвий шлях. Аналіз наукової літератури з теми дослідження показав, що проблема інтернет-адикції є досить актуальною і включає ряд нерозкритих питань.. Перспективами подальших досліджень вважаємо вивчення

психологічних особливостей особистості підлітків з різними формами інтернет-адикції.

Список використаних джерел

1. Боголюбська А.Ю. Залежності та шляхи їх подолання, Київ, 2007. С. 25-28.
2. Гребенюк Н.Д. Психологічні аспекти Інтернет-залежності як форми адитивної поведінки підлітків : веб-сайт. URL: http://www.rusnauka.com/34_NIEK_2010/Psihologia/75186.doc.htm (дата звернення: 12.02.2021).
3. Гуменюк Л.Й. Соціально-психологічні фактори інтернет-адикції. Львів, 2013. С.10–19.
4. Жичкина А.Е. О возможностях психологических исследований в сети Интернет. Киев, 2000. С. 75-78.
5. Інтернет-залежність: веб-сайт URL: <http://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%86%D0%BD%> (дата звернення: 12.02.2021).

ОСОБЛИВОСТІ СПРИЙМАННЯ СТУДЕНТАМИ ІМІДЖУ ВИКЛАДАЧА

Хвесик Ю. Ю. – студентка 4 курсу факультету психології ВНУ імені Лесі Українки
Коструба Н. С. – к. психол. н., доцент
кафедри загальної та клінічної психології
ВНУ імені Лесі Українки

Постановка проблеми. Феномен іміджу для вітчизняної науки відносно новий. Сьогодні усім відомо, що імідж потрібен усім, не дивлячись на різну професійну діяльність кожного, адже це чинник успіху професіонала, складова не тільки професіоналізму, а й професійної культури, що впливає на довіру і сприйняття інших людей, тому саме феномен іміджу ми обрали, як об'єкт дослідження. Однак у теоретико-методологічному аспекті ця проблема недостатньо досліджена. Досить розлого вивчалися питання формування іміджу у сфері соціального управління (І. Альошина, К. Бове, Є. Блажнов, Ж.-П. Бодуан, Л. Браун, Є. Кияниця, А. Ковальчук, Ф. Хміль). Окремий напрям складають дослідження становлення індивідуального іміджу людини (І. Альохіна, А. Бандурка, Ф. Кузін, А. Пелих, Т. Кизилова та ін.)

Зовнішній вигляд є одним із ключових, на нашу думку, факторів при створенні позитивного іміджу. Сучасна когнітивна психологія зазначає, що у візуальному образі узагальнюється зміст уявлень [2]. Зорова система є своєрідним синтезом вражень різної модальності, іншими словами внутрішнім містком між усіма аналізаторами. [1, 301] Важливо зазначити ще одну особливість, а саме емоційну експресивність, за допомогою якої виразність, закладена в жестах, міміці, руках, інтонації та мові дозволяє передавати цінності викладача, характер, до студентів та оточуючих [3, 20].

Мета: теоретичне обґрунтування та емпіричне виявлення особливостей сприймання студентами іміджу викладача.

Результати дослідження. Базу дослідження склали здобувачі вищої освіти (100 респондентів) ОС «бакалавр» та «магістр» факультету психології та географічного

факультету ВНУ ім. Лесі Українки: 1 курс – 21%, 2 курс – 24%, 3 курс – 34%, 4 курс – 11%, 5-6 курс – 10%.

В тестову групу ввійшла методика (модифікована студенткою Хвесик Юлією): анкета «Складові іміджу викладача ВНЗ: погляд студента».

Отримані емпіричні дані дозволили зробити висновок щодо зовнішнього вигляду викладача. Колірна гама костюма лектора має важливе значення лише серед студентів факультету психології: безумовно так – 26%, скоріше так – 19%. Тоді як студенти географічного дали негативні відповіді: скоріше ні – 19%, безумовно ні – 36%. Тут ми можемо яскраво спостерігати відмінність між двома факультетами, студентам географічного не важливий зовнішній вигляд викладача, жестикуляція, міміка, одяг. Для них викладач – це джерело інформації, який не повинен дотримуватись модних тенденцій. В той час для студентів психологів – це одна з ключових характеристик викладача. Колірна гама костюма, модна зачіска, стиль одягу, ораторські здібності визначають для них професійність викладача (рис. 1).

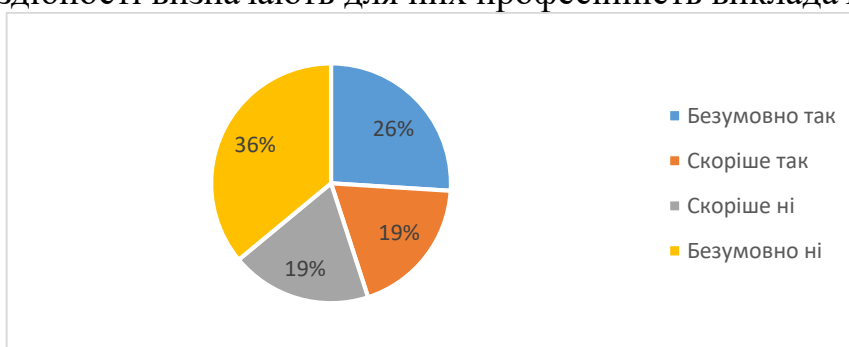

Рис 1. Відсотковий розподіл за питанням щодо важливості колірної гами костюма викладача

Гіпотеза про те, що у хорошого викладача повинні бути присутні ораторські здібності показала такі відсоткові результати: 16% - безумовно так, 53% - скоріше так, 27% - скоріше ні, 4% - безумовно ні. Зокрема частині студентам географічного факультету зовсім не важливі ораторські здібності. Знайшла підтвердження гіпотеза про те, що професійний викладач – це ерудована людина з розвиненим почуттям гумору, 56% - безумовно так, 44% - скоріше так. Саме в гуморі усі студенти вбачають педагогічну цінність, бо уся серйозність педагогічної діяльності лише збільшує психологічну напругу серед даних поколінь.

Результати, щодо важливості чуток, «легенд», які продукують студенти старших курсів на формування ставлення до викладача продемонстрували: 11% безумовно так (серед них лише 1 курс), 36% скоріше так (2-3 курси), 36% скоріше ні, 11% безумовно ні. Для студентів старших курсів чутки не є важливими, оскільки вони покладаються лише на власний досвід (рис. 2).

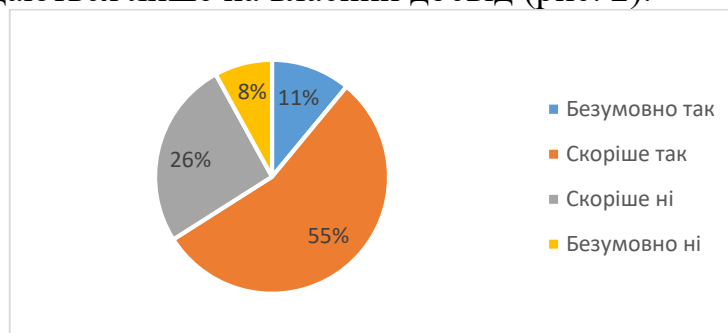

Рис 2. Відсотковий розподіл за питанням щодо важливості чуток, «легенд»

Висновок. У ході нашого дослідження ми виявили, що побудова іміджу викладача відбувається свідомо та цілеспрямовано, тому цей процес потребує постійного контролю. Також варто підкреслити, що багато здобувачів освіти сприймає образ викладача у позитивному векторі. У студентів кожного курсу існують диференційовані показники іміджу викладача, що впливають на оцінку педагогів. Найбільш динамічними характеристиками є такі іміджеві характеристики, як «Зовнішній вигляд», «Ораторські здібності» та «Вербальний імідж». На нашу думку, найефективніший імідж – це імідж людини, яка вміє змінюватись відповідно до певних вимог, але при цьому залишатися собою і не втрачати свою автентичність та неповторність.

Список використаних джерел

1. Абульханова-Славская К. А. Личность в процессе деятельности и общения / К. А. Абульханова-Славская // Психология личности. – Т. 2: Хрестоматия. – Самара : "Бахрах-М", 2002. – С. 301–330.
2. Колодяжна А. В. Імідж педагога як психологічна проблема / А. В. Колодяжна // Fundamental and applied research in the modern world : abstracts of III International Scientific and Practical Conference, Boston, USA, 21-23 October 2020. – Boston, USA : BoScience Publisher, 2020. – Р. 363-370.
3. Митина Л. М. Психология труда и профессионального развития учителя : учеб. пособ. для студ. высш. пед. учеб. заведений / Л. М. Митина. – М. : "Академия", 2004. – 320 с

ФЕНОМЕН «ПЕРЕЖИВАННЯ» У ПСИХОЛОГІЧНІЙ НАУЦІ

Шевчук В.В. – к. психол. н, доцент
кафедри психології Полтавського
національного педагогічного університету
імені В.Г.Короленка

Під процесом переживання у вітчизняній науці розуміють особливу форму діяльності спрямовану на відновлення душевної рівноваги, втраченої осмисленості існування та пошук життєвого сенсу. Розглядаючи переживання як особливий вид активності в його структурі можна виділити наступні складові:

- змістова складова яка охоплює когнітивний, афективний та аксіологічний компоненти, за допомогою яких пізнається глибинність та усвідомлюваність ситуації, формується вміння розділяти та переоцінювати цінності та здатність взаємодіяти;
- процесуальна складова представлена стратегіальним та саморегуляційним компонентами. Власне кажучи, за допомогою вироблення стратегій (планування, моделювання, програмування) опановується ситуація, яка потребує від суб'єкта тих тактик, які зможуть забезпечити повноцінну життєдіяльність особистості;
- особистісна складова. яка містить індивідуально-психологічні властивості та модальність життєвої позиції особистості. За умови введення цих компонентів ми ще раз підкреслюємо справжню цілісність, інтегрованість людини і світу, цінність стосунків та взаємодій, які є основними координатами людського життя.

А.С. Шаров (2004), досліджуючи природу емоцій і переживань, і їх співвіднесення приходить до висновку, що переживання є формою емоцій, які досягли високого ступеня рефлексивності [3, с. 216]. Рефлексивність природи переживання відзначається багатьма авторами: Г. Гегелем, В. Дільтеєм, Х.-Г. Гадамером, Ф.Ю. Василюком та ін. За В.К. Вілюнас (1984) переживання є усвідомлення ставлення людини до навколишнього світу, яке вона висловлює через свої емоції [2]. О.Ф. Корнієнко (2018) представляє переживання «як відображення значущості усвідомлюваного», на його думку, результатом емоційного процесу є виникнення у психіці образу, але на відміну від когнітивних процесів, змістом цього способу буде не об'єктивна властивість об'єкта чи явища дійсності, а його суб'єктивна значимість [1, с.114].

Аналізуючи такі уявлення про природу переживання, ми бачимо протиріччя: переживання одночасно і акт свідомості, і емоційний процес. Але нам відомо, що емоції і свідомість різнопорядкові явища, що відносяться до різних рівнів психічної ієрархії. І ті автори, які в своєму визначенні змішують ці поняття, виявляють явну суперечливість своєї позиції. Якщо звернеться до визначення В.К. Вілюнас, то незрозуміло де саме саме явище переживання: у тій частині, де йде усвідомлення, або в тій частині, де суб'єкт висловлює усвідомлене через свої емоції? Якщо проаналізувати визначення О.Ф. Корнієнко, то переживання є результатом емоційного процесу у вигляді образу значимого в свідомості людини. Але образ значущого не може ставитися до категорії емоційних явищ, тим не менш, він ввів переживання в свою класифікацію «видів емоційних процесів».

Згідно з нашими дослідженнями, переживання та емоційні явища відносяться до різних класів психічних явищ. Переживання є атрибутом, режимом, аспектом, частиною, одиницею, функцією свідомості, свідомих явищ, і як справедливо відзначають багато авторів (Г. Гегель, В. Дільтей, Ф.Е. Василюка та ін.) Вивчалася нами категорія пов'язана саме з його рефлексивної частиною.

Дане твердження часто породжує питання: як можна уявити переживання поза емоційних процесів? Звичайно, часто переживання супроводжуються емоційними процесами як позитивного, так і негативного знаків. Але наші експериментальні і теоретичні дослідження показують, що найчастіше переживання протікають практично незалежно від функціонування емоційної сфери, і це пов'язано, в основному з дією психологічного захисту, яка блокує, знижує, коректує контакт сфери переживання з емоційною сферою. Так, на практиці можна зустріти випадки, коли людина на святковому вечорі проявляє бурхливі емоції і життєрадісність, в той час як в глибині його душі можуть протікати дуже сильні, болісні переживання, про які він може навіть сам собі не віддавати звіт. І як несподівано буває для оточуючих дізнатися на наступний день про суїцидальної спроби цієї людини. Відхід від болісних переживань через компенсацію, заміщення, раціоналізацію або інші еґо-захисні механізми призводять до відходу від контакту з Реальністю, від її адекватної оцінки та усвідомлення, тобто від тієї ж рефлексії. І наші дослідження виявили, що показники переживання проявили достовірну зв'язок із структурними одиницями рефлексивного шару свідомості, буттєві шари такого зв'язку не показали.

Захисні механізми впливають на енергетичні та просторово-часові характеристики переживання суб'єкта, в основному шляхом їх зниження. Для людей з незрілої, ригідної захисною системою, яка фактично фільтрує і спотворює

практично всю інформацію про світ і про внутрішні процеси характерні тьмяні, мляві переживання низької інтенсивності, а також знижені показники просторово-часових що становить, які згідно з тими ж дослідженнями супроводжують порушення кордонів Я.

На практиці зняття психологічного захисту, нехай навіть часткове, призводить до змін в стані свідомості, і прояву переживання суб'єкта, яке супроводжується різними емоційними, когнітивними та тілесно-фізіологічними процесами. На цьому заснована фактично вся практика психотерапії і психологічного консультування. Саме в момент звільнення переживання від гніту захисних механізмів і відбувається зміцнення клієнта, його особистісний ріст.

Напевно, тому робота з переживаннями людини більше прижилася в психотерапії: гештальтпсихотерапії (проживання ситуації «тут-і-тепер»), екзистенціальній психотерапії (переживання людини в період кризи, пошуку граничних смислів) і ін.

Список використаних джерел

1. Корниенко А.Ф. Природа психіки и психической формы отражения. Национальный психологический журнал. 2018. №3 (31). – С.104–116.
2. Психология эмоций : Тексты / за ред.: В.К. Виллюнаса, Ю.Б. Гиппенрейтер. М.: Изд-во МГУ, 1984. 288 с.
3. Шаров А.С. К познанию эмоциональной сферы человека (в развитии обсуждаемых проблем) Мир психологии. 2004. № 1. С. 214–226.

СТРЕСОСТІЙКІСТЬ ЯК СКЛАДОВА ПСИХОЛОГІЧНОГО САМОЗБЕРЕЖЕННЯ В ПРОФЕСІЙНІЙ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ

Шевцова Т.Є. - аспірантка 2 року
навчання факультету психології
ВНУ імені Лесі Українки

Стресостійкість в сучасному світі вважається однією з найважливіших та найпотрібніших рис для кожної людини. Незалежно від виду діяльності та умов життя, кожен з нас, так чи інакше зустрічається з явищем під назвою стрес та його наслідками.

Стрес - це специфічний стан організму, що виникає в результаті зовнішнього негативного впливу та характеризується переживанням негативних емоційних станів [2]. У процесі виконання професійної діяльності людина стикається з різноманітними стресогенними факторами, що повторюються в різних ситуаціях. Стресостійкість є однією із найважливіших компонентів професійної самореалізації особистості, оскільки допомагає працівникам впоратися з емоційними навантаженнями, швидко адаптуватися до нових обставин та попереджає негативні наслідки впливу стресу на людину, такі як: тривога, емоційна вразливість, депресія та фрустрація [3].

Відомо, що довготривалий стрес негативно впливає на психологічне, соматичне здоров'я та професійну діяльність людини. Відповідно до цього, науковці виділяють стресостійкість як одну з найважливіших складових психологічного самозбереження

особистості. Високий рівень стресостійкості свідчить про наявність достатніх ресурсів для подолання стресових ситуацій.

Тому нами було проведено дослідження рівня стресостійкості за допомогою опитувальника для «Визначення ступеня схильності до стресу» (за Є.О. Тарасовим). Отримані результати ми порівняли залежно від стажу та специфіки роботи серед працівників комерційної організації [2].

Проаналізувавши рівень показників стресостійкості залежно від стажу професійної діяльності (табл.1) ми отримали наступні результати:

Таблиця 1

Середньогрупові показники рівня стресостійкості відповідно до стажу роботи досліджуваних

Стаж роботи	Рівень стресостійкості
1-5	21,23
5-10	23,66
10-15	21,77
15-20	23,63
Більше 20	24,8

Отримані результати свідчать про відсутність значних відмінностей між показниками респондентів з різним стажем роботи.

Деяко вищими є показники стресостійкості у працівників зі стажем роботи більше 20 років ($X_{\text{сер}}=24,8$), у працівників зі стажем 5-10 років ($X_{\text{сер}}=23,66$) та у працівників зі стажем 15-20 років ($X_{\text{сер}}=23,63$).

Загалом прослідковується тенденція до збільшення рівня стресостійкості зі зростанням стажу професійної діяльності, що може свідчити про те, що в перші роки професійної діяльності людина адаптується до специфіки виконання роботи, умов праці, колективу та вчиться конструктивно вирішувати конфліктні ситуації.

Проаналізувавши рівень показників стресостійкості, залежно від специфіки роботи (табл.2) ми отримали наступні результати

Таблиця 2

Середньогрупові показники рівня стресостійкості відповідно до специфіки роботи досліджуваних

Специфіка роботи	Рівень стресостійкості
З документами	25,4
З людьми	18,14
Змішана	22
Керівні посади	20,1

Отримані результати респондентів, відповідно до специфіки їх трудової діяльності, за шкалою стресостійкості свідчать, що досліджувані, які працюють з людьми, демонструють найнижчий рівень стресостійкості ($X_{\text{сер}}=18,14$) порівняно з іншими, що пояснюється емоційною напруженістю, виснажливістю та втомою при тривалому спілкуванні з людьми. Також особи які займають керівні посади теж демонструють низький рівень стресостійкості ($X_{\text{сер}}=20,1$), що також можна пояснити специфікою роботи, оскільки керівники несуть відповідальність за виконання роботи працівниками та виконують контролюючу функцію, що ймовірно впливає на зниження рівня стресостійкості.

Найвищий рівень стресостікості спостерігається у діагностованих, які працюють з документами ($X_{сер}=25,4$), що також можна пояснити специфікою роботи даної категорії працівників.

Отже, провівши дослідження можна сказати, що стресостійкість є важливою характеристикою в процесі професійної самореалізації особистості, яка допомагає вирішувати конфліктні ситуації та ефективно долати труднощі та є ресурсом для протидії негативного впливу стресу на людину. Низька схильність до стресу є передумовою розвитку психологічного самозбереження особистості та успішної професійної самореалізації.

Список використаних джерел

1. Ануфрієва Н. М. Соціальна психологія: [навч.-метод. посібник]./ Н.М.Ануфрієва, Т.М.Зелінська, Н.О.Єрмаков. – К.: Каравела, 2009. –216 с.
2. Наугольник Л. Б. Психологія стресу: підручник / Л. Б. Наугольник. – Львів:Львівський державний університет внутрішніх справ, 2015. –324 с.
3. Лазорко О.В. Психозахисна детермінація професійного самозбереження фахівців стресогенних професій / О.В. Лазорко. – Проблеми сучасної психології : зб. наук. праць Кам'янець-Подільського нац. ун-ту ім.Івана Огієнка, Ін-ту психології ім. Г.С.Костюка НАПН України. – Випуск 34.– Кам'янець-Подільський : «Аксіома», 2016. – С. 304.

ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ТРИВОЖНОСТІ ДОШКІЛЬНИКА

Шудько М. - студентка I курсу

ВНУ ім. Лесі Українки

Крижановська З. Ю. – к. психол. н.,

доцент кафедри загальної і клінічної

психології ВНУ ім. Лесі Українки

Постановка проблеми та її значення. Наші діти – найбільш чутлива група соціуму і вони найбільш схильні до різноманітних впливів. В останні роки однією з проблем дошкільнят стали тривожність та страхи. Тривожні діти відрізняються підвищеним занепокоєнням, невпевненістю, емоційною нестійкістю. Тому вирішення цієї проблеми в старшому дошкільному віці і молодшому шкільному допоможе усунути проблеми розвитку особистості.

Метою запропонованого дослідження є вивчення причини виникнення тривожності в дітей дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу. Тривожність має яскраво виражену вікову специфіку. Для кожного вікового періоду існують об'єкти дійсності, які викликають підвищену тривогу більшості дітей в незалежності від наявності реальної загрози. Наприклад, дошкільнята бояться темряви, казкових персонажів, уявних істот. Найбільшу тривожність у дітей можуть викликати такі ситуації: розлука з матір'ю, розлука з батьком, різка зміна обстановки та багато іншого.

В.В. Давидов трактує тривожність, як індивідуальну психологічну особливість , яка полягає в підвищеній схильності відчувати занепокоєння в самих різних життєвих ситуаціях.

З'ясування причини виникнення у дитини тривожності є важливим завданням для педагога. Вчені за допомогою досліджень довели , що передумовою виникнення

тривожності є підвищена чутливість нервової системи. Однак не кожна дитина з підвищеною чутливістю стає тривожною. Багато що залежить від впливу дорослих, а особливо батьків. Існує пряма залежність між кількістю страхів у дітей і батьків, а особливо матір'ю. Причиною великої тривожності у дитини може бути: завищені вимоги з боку дорослих, так дитина важчає, що вона нічого не вміє і не зможе; постійні докори вони викликають у дитини відчуття провини (вона боїться бути винною перед батьками); а також стриманість батьків у вираженні почуттів (діти думають, що їх не люблять).

А.Захаров вияснив, що до 7-8 років тривожність переходить як риса характеру.

На думку, Р.С. Немова, тривожність визначається, як властивість людини приходити в стан підвищеної турботи, відчувати страх і тривогу в специфічних соціальних ситуаціях.

Тому батькам і вихователям потрібно звертати увагу на емоційний стан дитини. Запитувати в неї, що цікавого сталося протягом дня, чим вона займалася, що її розсмішило, а від чого можливо плакала. Якщо діти не знають, що відповісти, потрібно допомогти – нагадати якусь цікаву ситуацію, яка сталася протягом дня, що дитина думає на рахунок цієї ситуації, через що вона виникла. Коли подібні розмови стануть звичними, то дитина сама буде розповідати різні історії, які були з нею, висловлювати свої емоції. Саме це є показником низької тривожності дитини.

Е. Савіна вважає, що «тривожність визначається, як стійке негативне переживання, занепокоєння, очікування не благополуччя з боку оточуючих.

Робота з тривожними дітьми є дуже клопіткою та потребує багато часу та сил.

Спеціалісти рекомендують підняти самооцінку таких дітей, навчити їх керувати собою в конкретних життєвих ситуаціях.

Звісно, підняти самооцінку дитини за короткий час просто не можливо. Необхідно кожного дня проводити ціленаправлену роботу. Звертатись до дитини по імені, виділяйте серед інших, хваліть за незначні досягнення, підтримуйте його, завжди знайдіть час вислухати, не давайте зауважень перед цілим класом, робіть компліменти. Робити це щиро, без фальшу, адже діти все відчувають.

Зазвичай тривожні діти не кажуть про свої проблеми відкрито, а навпаки приходять до них. Тому якщо дитина каже, що вона нічого не боїться, то це не значить, що так і є. Швидше за все, це і є його тривожність, в якій вона не може або не хоче признатися.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Здійснений аналіз літератури довів, що існує багато причин виникнення тривожності у дитини дошкільного віку. Перспективи подальших досліджень вбачаємо в вивченні способів допомоги дитині в цій проблемі.

Список використаних джерел

1. Крижановська З. Надійний тип прив'язаності як основа розвитку психічного здоров'я дитини / Крижановська З. // тези доповідей II міжнарод. міждисциплінар. конференції "Сучасні психологічні тенденції підтримки та відновлення психічного здоров'я особистості: теорія та практика" (24 – 25 верес. 2021 р.) – Харків, 2021. – С. 52 – 54. <https://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/19692>

2. Крижановська З. Психічне здоров'я людини як життєвонеобхідний ресурс: в науковому психологічному вимірі / З. Крижановська // Актуальні проблеми розвитку природничих та гуманітарних наук: збірник матеріалів IV Міжнар. наук.-практ. конф. (15 грудня 2020 р.) / відп. ред. Зінченко М.О., Голуб Г.С. – Луцьк, 2020. – С. 553 – 555. <https://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/18473>

